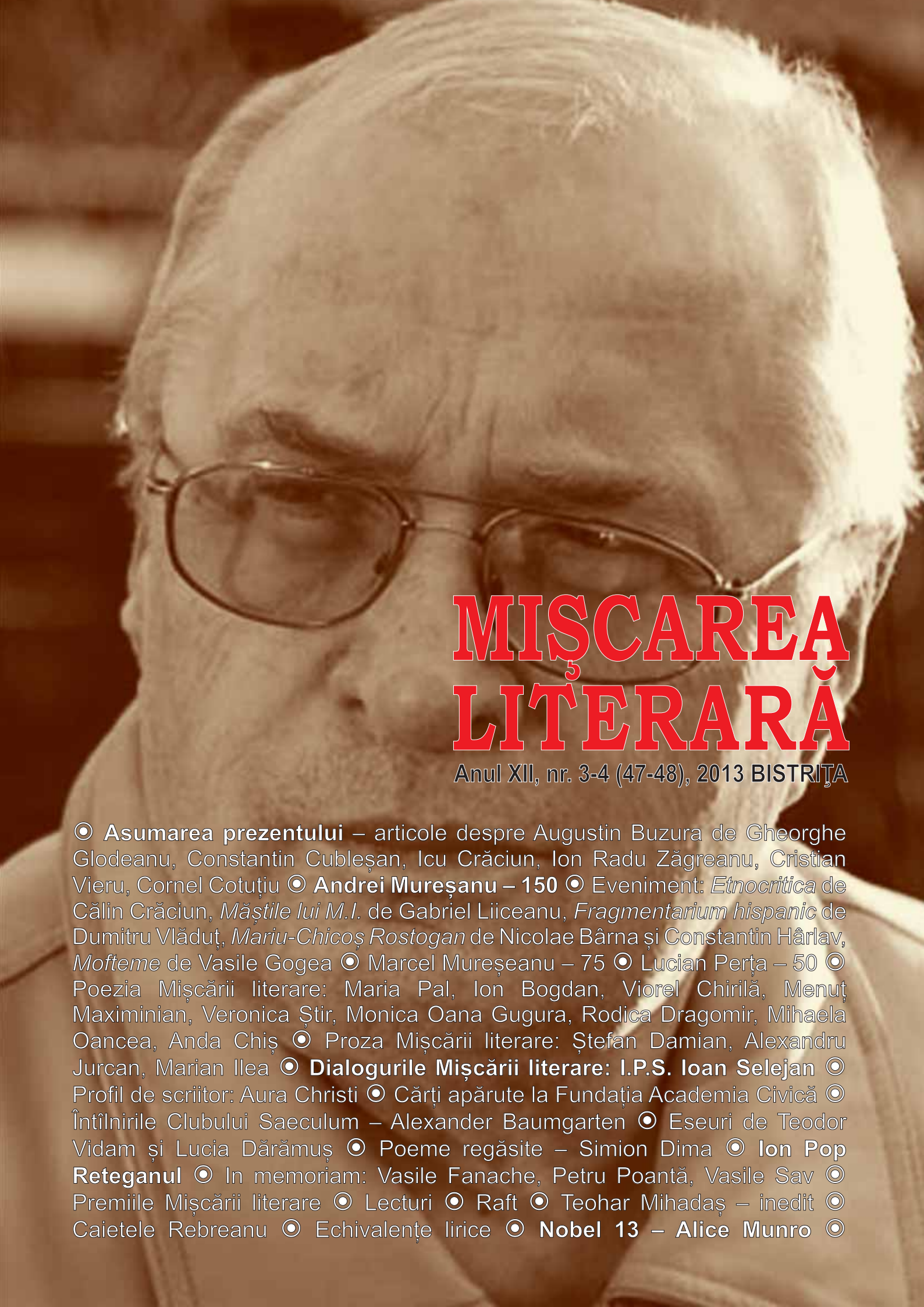

MIȘCAREA LITERARĂ

Anul XII, nr. 3-4 (47-48), 2013 BISTRIȚA

◎ **Asumarea prezentului** – articole despre Augustin Buzura de Gheorghe Glodeanu, Constantin Cubleşan, Icu Crăciun, Ion Radu Zăgreanu, Cristian Vieru, Cornel Cotuțiu ◎ **Andrei Mureșanu – 150** ◎ Eveniment: *Etnocritica* de Călin Crăciun, *Măștile lui M.I.* de Gabriel Liiceanu, *Fragmentarium hispanic* de Dumitru Vlăduț, *Mariu-Chicoș Rostogan* de Nicolae Bârna și Constantin Hârlav, *Mofteme* de Vasile Gogea ◎ Marcel Mureșeanu – 75 ◎ Lucian Perța – 50 ◎ Poezia Mișcării literare: Maria Pal, Ion Bogdan, Viorel Chirilă, Menuț Maximilian, Veronica Știr, Monica Oana Gugura, Rodica Dragomir, Mihaela Oancea, Anda Chiș ◎ Proza Mișcării literare: Ștefan Damian, Alexandru Jurcan, Marian Ilea ◎ **Dialogurile Mișcării literare: I.P.S. Ioan Selejan** ◎ Profil de scriitor: Aura Christi ◎ Cărți apărute la Fundația Academia Civică ◎ Întîlnirile Clubului Saeculum – Alexander Baumgarten ◎ Eseuri de Teodor Vidam și Lucia Dărămuș ◎ Poeme regăsite – Simion Dima ◎ **Ion Pop Reteganul** ◎ In memoriam: Vasile Fanache, Petru Poantă, Vasile Sav ◎ Premiile Mișcării literare ◎ Lecturi ◎ Raft ◎ Teohar Mihadaș – inedit ◎ Caietele Rebreanu ◎ Echivalențe lirice ◎ **Nobel 13 – Alice Munro** ◎

CUPRINS

Editorial: Cutezanța de a scrie bine/ 1
Gheorghe GLODEANU: O voce marcantă a prozei contemporane/ 2
Constantin CUBLEȘAN: Nici vii, nici morți (Augustin Buzura)/ 7
Icu CRĂCIUN: Un scriitor consecvent: AUGUSTIN BUZURA/ 10
Ion Radu ZĂGREANU: Între Eros și Thanatos/ 12
Cristian VIERU: Luciditatea eseului și poezia publicistică/ 14
Cornel COTUȚIU: Augustin Buzura și complicitatea cititorului/ 17
Note bibliografice/ 18
Ion BUZAȘI: „Andrei Mureșanu se situează în istoria literaturii noastre ca începător al liricii profetice ardelenă”/ 20

Andrei MOLDOVAN: O propunere greu de ignorat/ 25
Ion Radu ZĂGREANU: Măștile poetului/ 29
Olimpiu NUȘFELEAN: Ponderea culturală a hispanității/ 31
Andrea HEDEȘ: Minium, lapis și aur/ 35
Dumitru VLĂDUȚ: O ediție tematică I. L. Caragiale/ 37
Icu CRĂCIUN: Caragiale e cu noi/ 41
Adrian ȚION: Printre „monedele și monadele” lui Marcel Mureșanu/ 43
George ȚĂRA: Ipostaze ale parodiei la Lucian Perța/ 46
Lucian PERȚA: „O artă am, dar e secret”/ 48
Maria PAL – 65: Poezii/ 51
Ion BOGDAN: Poezii/ 53
Viorel CHIRILĂ: Poezii/ 57
Menuț MAXIMINIAN: Poezii/ 60
Ștefan DAMIAN: Furtună/ 63
I.P.S. Ioan SELEJAN, Arhiepiscop al Episcopiei Covasnei și Harghitei: „Aici sunt sate în care locuiesc români care vorbesc limba română numai cu Dumnezeu”/ 68

Veronica ȘTIR: Poezii/ 75
Monica Ioana GUGURA: Poezii/ 77
Rodica DRAGOMIR: Poezii/ 79
Mihaela OANCEA: Poezii/ 82
Anda CHIȘ: Poezii/ 86
Marian ILEA: Comunismul/ 88
Alexandru JURCAN: Un august lângă scorburile mele, Ghidul obez/ 92
Mihai CIMPOI: Marea amiază a lui Nietzsche (glosată de Aura Christi)/ 94
Nicolae BREBAN: Semne și mesaje/ 96
Ionel NECULA: Aura Christi și sursele lirismului tragic/ 98
Marian Victor BUCIU: Un admirabil risc asumat/ 101
Aura CHRISTI: Poeme/ 103
Aura CHRISTI: Pacostea de Mișkin/ 107
Aura CHRISTI: „Să te înzidești în literatură...”/ 110
Note bibliografice/ 124
Victor ȘTIR: Școala Memoriei 2011/ 126
Olimpiu NUȘFELEAN: Războiul din Vandeea/ 129
Virgil RAȚIU: La Sighet de Alexandru Zub/ 133
Ion Radu ZĂGREANU: Adevărurile și previziunile lui Vladimir Bukovski/ 135
Ioan Sabin MUREȘAN: Apel la memorie/ 137
Simona SIMIOANCA RETEGAN: Tortura pe înțelesul tuturor/ 139
Alexander BAUMGARTEN: Despre geniu și genialitate/ 141
Teodor VIDAM: Nevoia de filosofie în prezent/ 147
Lucia DĂRĂMUȘ: Vocabularul latin creștin, fundament pentru un nou tip de limbaj/ 156
Simion DIMA: Poeme/ 163
Ioana-Ilinca MOLDOVAN: Poezii/ 166
Alexandra Ionuța ANDRECUT: Joc cu scrisori/ 170
Iulia ONOFREI: Himerele unui octogenar/ 174
Robert BREZOAIE: Moartea/ 177
Ion BUZAȘI: Un povestitor ardelen/ 179
Icu CRĂCIUN: Lumea satului în povestirile lui Ion Pop Reteganul/ 187
Liviu PĂIUȘ: Ion Pop Reteganul – etnograf/ 190
Cornel COTUȚIU: Finețea comunicării/ 193
Ion BUZAȘI: Petru Poantă – evocatorul Clujului/ 196
Andrei MOLDOVAN: Un scriitor/ 198
Vasile SAV: A șaizecișaptea catulliana/ 200
Lucia SAV: Către Adrian Țion/ 204
Ion BUZAȘI: Învățămintele unei monografii rurale/ 207
Radu-Ioan BĂEȘ: Trei momente importante ale nunții tradiționale de pe Valea Gersei, de la ieșirea din biserică și până când se pun după masă/ 209

Andrea HEDEȘ: Roller coaster/ 213
Gavril CIUBAN: O „nebnatecă” îndrăgostită de poezie/ 215
Cristina-Maria FRUMOS: Ștefan cel Mare. Întoarcerea de Valeriu Țurcanu – sau noul „proiect național”/ 217

Olimpiu NUȘFELEAN: O recitare a prozei scurte rebrenienel/ 220
Ion BUZAȘI: Povestirile lui Ștefan Mihuț/ 222
Dan ȘALAPA: Basmul ca tunel al limbajului/ 224
Dan ȘALAPA: Între două lumi/ 226
Constantin P. POPESCU: Tainele veșnicei tângiri/ 227
Ionuț CARAGEA: O întâlnire fără argumente pentru citirea sufletului/ 228
Mircea DAROȘI: Inelul de iarbă – un simbol al iubirii eterne/ 229
Ioan ȘIMON: Și cine este aproapele meu? sau despre puterea de a ierta/ 230
Teohar MIHADĂȘ: George Coșbuc – un numen/ 233
Ionel POPA: Tâlcul spațiului în Pădurea spânzuraților/ 235
Luca CIPOLLA: Poezii/ 239
Virginia NUȘFELEAN: Alice Munro – maeștră a nulei contemporane/ 247
Plastică: Cristian Sergiu Ianza/ 251
Victor ȘTIR: Cristian Ianza, între sfeșnic și nud/ 252
Fotoalbum cu scriitori/ 254
SCRISOARE către profesorii de literatură română de pretutindeni/ 264
Menuț MAXIMINIAN: Glasul celor 30 de poeți/ 265
Virgil RAȚIU: William Faulkner: Nuvele regăsite/ 268
Virgil RAȚIU: O femeie la fereastră, roman de Pierre Drieu la Rochelle/ 269
Lucian PERȚA: Parodii pur și simplu/ 270
CITITOR DE REVISTE/ 273

Revistă de literatură, artă, cultură
Serie nouă
Anul XII, nr. 3-4 (47-48), 2013, Bistrița

Apare trimestrial
sub egida Uniunii Scriitorilor din România
Editor: Consiliul Județean Bistrița-Năsăud
Director fondator: Liviu Rebreanu (1924)

Redacția:
Olimpiu NUȘFELEAN (director)
Ioan PINTEA (redactor șef)
Virgil RAȚIU (secretar de redacție)
Andrei MOLDOVAN

Coperta: Marcel LUPȘE
(În imagine Augustin Buzura)

Număr ilustrat cu lucrări de Cristian Sergiu Ianza.

Tehnoredactare: Adrian NĂSTASE

Adresa redacției: Bistrița,
str. Arțarilor, nr. 46/A/16, 420069
Telefon/fax: 0749.248708, 0263.233345
E-mail: olimpiu49@yahoo.com
ioanpintea2002@yahoo.com
Web: www.miscarealiterara.ro

Administrația: Centrul Județean pentru Cultură
Bistrița-Năsăud, str. Grigore Bălan, nr. 11, Bistrița

Marketing: Alexandru CÂȚCĂUAN,
Casa de Cultură a Sindicatelor, Bistrița.

Aparițiile inițiale ale revistei au fost sprijinite
de Casa de Cultură a Sindicatelor
și S.C. Aletheia, Bistrița.

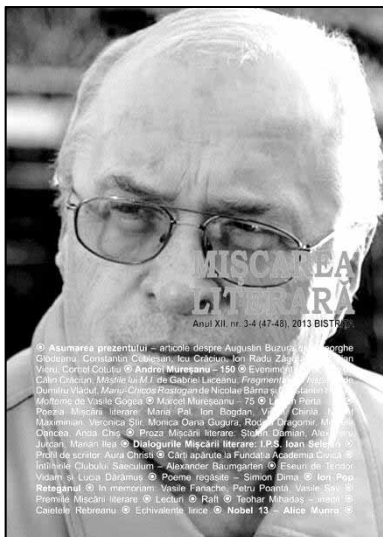
Revista apare cu sprijinul Asociației Culturale
Liviu Rebreanu – Mișcarea literară

Revista Mișcarea literară este membră A.R.I.E.L.

Tiparul: SC Lucas Consulting SRL, Cluj-Napoca

ISSN 1583-1957

Redacția respectă grafia autorilor.

Cutezanța de a scrie bine

A scrie bine este aspirația fiecărui scriitor. Sub auspiciile acestei aspirații caută să se întâlnească atât cu criticii, dar mai ales cu cititorii. Cei care nu au critici care să-i valideze, își pun încrederea în virtuali cititori, pe care îi întâlnesc cu ajutorul cărților sau diverselor publicații, al cercului de amici sau al familiei... Orice mînuitor de condei, indiferent de valoarea lui, are un crez, pe care îl ilustrează după cum poate, după cum și-l definește. A scrie bine înseamnă a scrie adevărat și frumos. Pe această direcție evoluează teoriile literare, esteticile. Unii cred că a scrie bine înseamnă să scrii neapărat și numai frumos. Acest frumos, aici, trimite spre imitarea clasicilor, a modelelor consacrate, spre grija pentru un discurs poetic calm, lipsit de orice violentare a obișnuinței. Alții integrează preocupările lor esteticii urîtului, pe care o ilustrează în fel și chip. Se duce o continuă luptă cu imaginația, cu discursul anume „construit”, cu cuvîntul. Cu priza directă la existență. E vorba de fapt de raportarea la „făcătură”, pe care o poți agreea sau, în mod excepțional, nu. Poezia ca artă elimină făcăturile.

„Cînd cuvintele sau întorsăturile de frază nu răspund exclusiv necesității de a exprima un gând, imagine sau emoție vie actuală în sufletul autorului – spune Ortega y Gasset, în eseu *Ideea despre Pio Baroja* –, rămîne materie moartă și sunt negația esteticului.” După atîta teorie consumată pentru pătrunderea tainelor poeziei – al cărei mister nu poate fi totuși „dezlegat” –, după atîtea crezuri poetice confirmate elocvent prin creație, se mai (poate) scrie poezie care să rămînă materie moartă, care să nege esteticul? Întrebarea rămîne retorică. Viața „poetică” merge mai departe, prin cele mai variate exerciții ale scrisului. Poeții și cititorii vor merge împreună în căutarea *scrisului bun*.

Dar ce înseamnă scrisul bun, să scrii bine? „A scrie bine constă în a aduce mici eroziuni gramaticii, uzului stabilit, normei în vigoare a limbii. Este o artă de revoltă permanentă împotriva împrejurărilor sociale, o subversiune. A scrie bine implică desigur o radicală cutezanță.” Nu există în scris, desigur, o luptă mai mare decît aceea cu „gramatică”, cînd „gramatica”, prin limbaj, prin sintaxă, prin cuvînt, cuprinde existența, „deconstruiește” și construiește ființa. Scrisul e un act de asumare a unei profesii dintre cele mai provocatoare. De aici și stima profundă pentru scris, pentru scriitor, indiferent de „receptarea” socială a acestuia. Dar prestația scriitorului nu se înîmplă în confruntarea cu gramatica. El contribuie la „erodarea” mai multor „norme” în vigoare la un moment dat.

Cutezanța de a scrie bine se traduce prin evitarea clișeului, a uzului convențional, a normei caduce, deasupra căror scriitorul se înalță impetuos. Fie că scrie în tăcerea odăii de lucru, fie cu implicare socială, scriitorul (adevărat) se ridică deasupra convențiilor, se desprinde din ele, în vreme ce viața în jurul lui, învinsă de convențiile societății, standardizează totul, aruncă existența în monotonie și amorf, căroră le dă de obicei o poleială artificială. De acest artificiu, poezia ne ferește.

A scrie bine nu înseamnă neapărat a scrie „frumos”. Estetica este foarte generoasă în această direcție. Dar a scrie bine, sfidînd convențiile de orice fel, nu înseamnă neapărat a scrie „urît”. Există un „urît” al scrisului pe care estetica urîtului nu prea are cum să-l asimileze. Urîtul gratuit nu are funcție estetică. A scrie licențios în mod gratuit, a servi o „gramatică” vulgară a scrisului, a dezarma în fața imperativelor existenței nu mai este un act de cutezanță. A scrie cutezător – iertat să-mi fie... sofismul! – înseamnă a aspira să te ridici pe culmi ale artei, în vreme ce în jurul tău se deschide o geografie de munți insurmontabili. Scrisul impune împlinirea unei datorii de *înălțare*.

Editorial

Olimpiu NUȘFELEAN

O voce marcantă a prozei contemporane

Gheorghe GLODEANU

După experiența mai puțin concludentă a prozei scurte (*Capul Bunei Speranțe*, 1963, *De ce zboară vulturul?*, 1966), Augustin Buzura devine, încă de la publicarea primului său roman, *Absenții* (1970), unul din cei mai importanți reprezentanți de azi ai prozei de factură analitică, analiza fiind dublată de grija deosebită pentru structura epică a cărții. Urmează alte lucrări de excepție, tipărite după o luptă acerbă cu cenzura teoretic inexistentă înainte de 1989: *Fețele tăcerii* (1974), *Orgolii* (1977), *Vocile nopții* (1980), *Refugii* (1984), *Drumul cenușii* (1988), ultimele două creații făcând parte din ciclul *Zidul morții*.

După 1990, numele lui Augustin Buzura s-a legat, cu predilecție, de Fundația Culturală Română. Rezultatele nu au întârziat să apară, dar acest lucru s-a realizat în detrimentul creațiilor proprii. În consecință, *Recviem pentru nebuni și bestii* (1999) și *Raport asupra singurătății* (2009) rămân, deocamdată, singurele romane publicate de către prozator după căderea cortinei de fier. În schimb, au apărut noi volume de confesiuni și de eseistică: *Tentația risipirii* (2003), *Teroarea iluziei* (2004), *A trăi, a scrie* (2009).

Asumarea prezentului

Din romanele lui Augustin Buzura se desprinde profilul spiritual al unui scriitor militant, profund implicat în problematica timpului său, care asumă prezentul cu maximă responsabilitate. Privită din această perspectivă, creația artistică reprezintă un răspuns la evenimentele din planul social, fiind generată de nevoia constant resimțită de creator de a exprima, cu mijloacele artei, adevărul. Opera de artă (în cazul de față romanul) constituie

deci, implicit, reflexul ideilor autorului despre un univers social și spiritual pe care – având în vedere și funcția moralizatoare a artei – dorește să îl știe tot mai pur. Potrivit acestei concepții, *a vedea* și *a scrie* realist înseamnă a fi o conștiință, a avea o atitudine, dobândită

printr-o investigare extrem de minuțioasă a realității. Prozatorul nu se izolează în turnul său de fildeș, ci iese în stradă, descoperind pulsul vremii și al vieții, documentarea pe viu asupra societății și a psihicului uman preluând locul studiilor abstracte din marile biblioteci. Atitudinea civică a lui Augustin Buzura reiese din

credința sa în forța literaturii, în puterea ei de a influența în bine conștiințele. Acesta este motivul pentru care prozatorul nu evită în scrierile sale confruntările deschise, căutând să fixeze locul omului în societatea în care trăiește. Scriitorul care aspiră să se sincronizeze cu ideile veacului nu inventează, deoarece realitatea e mai bogată decât imaginația. Literatura nu este considerată niciodată un simplu divertisment, ci este văzută ca o implicare, ca un act de maximă responsabilitate, motiv pentru care verbul „a scrie” este precedat la Augustin Buzura de alte două verbe esențiale: „a citi” și „a cunoaște”. Îmbinând cu talent observația socială cu analiza psihologică, romancierul continuă „școala” unor predecesori de excepție precum Liviu Rebreanu, Hortensia Papadat-Bengescu sau Camil Petrescu. Dar nota de originalitate absolută a prozatorului trebuie căutată în experiența care l-a marcat cel mai profund, medicina. Formația științifică l-a ajutat pe scriitor să își determine cu luciditate atât disponibilitățile, cât și limitele psihice și biologice, să cunoască mai bine, din toate

punctele de vedere, **omul**, principalul subiect al investigațiilor sale. „*Mania exactității, a preciziei, a nuanței, a întregului, a explicării*” se datorează toate formației științifice a scriitorului.

În interpretarea operei lui Augustin Buzura trebuie să pornim deci de la corelația dintre știință (medicină) și literatură, prima asigurând lărgirea sferei de observație, a orizontului cunoașterii (cu predilecție în sfera umanului), experiența acumulată convertindu-se apoi în text. Literatura reprezintă, prin urmare, o modalitate specifică de cunoaștere, cunoaștere mai exactă a omului și a societății, dar și o experiență a limbajului, incluzând în sine efortul titanic al creatorului de a supune cuvântul până când acesta devine capabil să exprime cu maximă relevanță adevărul. Încercând să răspundă la întrebarea „**De ce scriu?**”, Augustin Buzura mărturisește, în volumul *Bloc notes*, următoarele: „*A căuta și a spune adevărul, care nu poate fi monopolul nimănui, a-l repeta cu încăpățănare, la nesfârșit, până va fi auzit și înțeles, a depune mărturie despre un timp și un spațiu cu mijloace artistice adecvate, la înălțimea performanțelor epocii, a fi vocea și gândul oamenilor este o obligație de onoare, greu de dus la îndeplinire însă tocmai de aceea foarte frumoasă, în măsură să justifice orice sacrificii sau renunțare. Dacă morții biologice nu i se poate opune, în ultimă instanță, nimeni, morții psihice avem puterea și mijloacele să i ne opunem. Și poate că noi suntem cei mai în măsură...*”

Pornind de la o asemenea profesiune de credință – extrem de curajoasă pentru anii totalitarismului –, scriitorul refuză experimentul naratologic gratuit al „noului roman”, preferând să se înscrie în tradiția romanului social cultivat cu predilecție de prozatorii ardeleni. Spre deosebire însă de reprezentanții romanului interbelic, care vedeau o dihotomie între romanul de creație și cel de analiză, Augustin Buzura împacă cele două direcții cu un real talent. Marele model al romancierului rămâne Liviu Rebreanu, un scriitor artifex prin excelență, pentru care literatura reprezintă o permanentă și istovitoare luptă cu cuvintele, adică o dificultate învinsă. Admirația pentru Rebreanu se explică prin

faptul că autorul *Răscoalei* rămâne un veritabil model atât prin demnitatea sa profesională, cât și prin faptul că a fost un deschizător de drumuri în mai multe domenii ale literaturii interbelice. Opera literară se naște printr-o gestație îndelungată, după rescieri îndelungi și repetate. Asemenea marelui model, scriitorul se așază la masa de scris doar seara, ritmul său de lucru fiind acela de o carte la trei ani. Dacă travaliul istoritor este urmat de trei pagini reușite, romancierul se simte mulțumit. Redactarea nu este începută până când nu a fost schițată în plan mental imaginea întregului, fiecare nouă carte fiind scrisă cu gravitatea și cu convingerea că este ultima. Augustin Buzura își exprimă viziunea asupra prozei în felul următor: „*Scrisul înseamnă acțiune. Acțiune lucidă, conștientă asupra oamenilor, strădanie de a se face să se cunoască mai bine, în folosul lor. În același timp, scrisul este și o dramatică tentativă de a sustrage necunoscutului din om și societate noi teritorii, este și un efort de a obliga limba să le exprime, să le facă accesibile înțelegerii...*”

Autorul *Refugiilor* crede în funcția socială a literaturii, în capacitatea ei de a influența sau chiar de a schimba mentalitatea unei comunități umane, ducând la progres în planul conștiinței. Literatura nu trebuie să fie doar „frumoasă”, ci și „utilă”, având un vădit efect terapeutic asupra unui întreg „sistem de boli etice”. Ca și în cazul lui Liviu Rebreanu, modelul suprem al artei este viața, prozatorul nefăcând altceva decât să transforme „pulsăția vieții” în „pulsăție epică”. Deși nu crede în arta pentru artă, prozatorul este pe deplin conștient de faptul că este nevoie doar de atâta etic încât literatura să rămână literatură. Augustin Buzura este un Rebreanu (adică un scriitor de factură balzaciană) plasat într-un alt context social-istoric și care a acumulat o nouă experiență estetică. Pentru autorul *Orgo-*

liilor, adecvarea scrisului la performanțele vremii este obligatorie, în plus, formația științifică a romancierului se găsește la baza unei documentări extrem de minuțioase. Proclamând necesitatea participării scriitorului la marile confruntări ale istoriei, romancierul exprimă nevoia asumării responsabilității față de comunitatea în care el trăiește. Din această perspectivă, scriitorul devine o veritabilă conștiință, literatura însăși transformându-se în „*cultură și conștiință, sau cunoaștere și conștiință*”. În opinia lui Augustin Buzura, romanul modern reprezintă o veritabilă sumă ce vizează nu numai lumea văzută în totalitatea ei, ci presupune o adevărată sumă și în planul arsenalului narativ.

Volumul intitulat *Tentația risipirii* (2003) pare o continuare și o adâncire a ideilor exprimate odinioară în volumul programatic *Bloc notes* (1981). Este vorba de o carte de confesiuni, esențială pentru cunoaș-

terea atitudinii civice și a crezului artistic al romancierului. Ea s-a născut din nevoia de a risipi zvonurile și de a spune adevărul despre condiția dramatică a lui Augustin Buzura în anii totalitarismului. Ca și în cazul lucrării lui Mihail Sebastian, *Cum am devenit huligan*, *Tentația risipirii* se constituie și

într-un răspuns polemic la adresa detractorilor. Cu câteva decenii în urmă, Mircea Eliade a preferat să nu răspundă celor care l-au denigrat, ceea ce a dus la proliferarea unui întreg lanț de calomnii după moartea marelui om de cultură. La îndemnul prietenilor și cunoscând experiența tristă a unor iluștri predecesori, romancierul se hotărăște să rupă tăcerea. Lucrarea are două părți distincte: *Precizări incomode* și *Interviuri*. Prima secțiune conține șapte capitole cu titluri elocvente: *Pseudojurnal: a trăi, a scrie*, *Din culisele cenzurii*, *Recurs la memorie: Fețele tăcerii*, *Capcanele candorii: Vocile nopții*, *Memoria risipirii*, *Victoria unui învins*, *Simple mărturisiri*. În mod simetric, cea de a doua secțiune conține șapte interviuri semnificative,

ce se găsesc în prelungirea ideilor exprimate în debutul cărții. Dintre acestea, doar primul a fost publicat înainte de 1989, celelalte văzând lumina tiparului în presa postdecembristă. În felul acesta, ele continuă dialogurile reunite în volumul emblematic realizat de către Aurel Sasu și Mariana Vartic, *Romanul românesc în interviuri*.

Verbele din titlul capitolului *Pseudojurnal: a trăi, a scrie* se dovedesc esențiale în cazul lui Augustin Buzura, pentru care scrisul a constituit întotdeauna un autentic mod de existență. Ajuns în pragul senectuții, prozatorul scrie fiind stăpânit tot mai intens de sentimentul zădărniceii. La vârsta de 65 de ani, acesta știe cum e să fii învingător, dar și cum e să fii fluierat fără motiv. Concluzia înțeleaptă a celui care a trecut atât prin infern, cât și prin paradis este aceea că important cu adevărat e să fii împăcat cu tine însuși. Însemnările conțin fraze esențiale despre meseria de scriitor, așa cum o înțelege un romancier angajat precum Augustin Buzura. Omul aflat dincolo de operă simte tot mai puternic apăsarea timpului. Sub presiunea din ce în ce mai accentuată a efemerității condiției umane, romancierul nu mai visează, ci se gândește la o carte care să îl reprezinte în întregime, să îl exprime în totalitate. În confruntarea sa cu destinul implacabil, adică cu timpul ce ne măsoară în mod dramatic destrămarea, scriitorul își schimbă optica: nu mai scrie pentru alții așa cum a făcut-o în trecut, ci scrie doar pentru sine. Prozatorul care simte tot mai dramatic trecerea inexorabilă a timpului definește literatura ca „*o nesfârșită luptă cu limitele, cu imposibilul. Faci un efort supraomenesc pentru ca vorbele să exprime ceea ce simți, ceea ce ții neapărat să comunici. Și șlefuești asemenea sculptorului până ai sentimentul că marmora a prins viață, până simți că e vremea să te oprești pentru a nu răni ceea ce ai zămislit sau până auzi strigătul statuii pe care ai adus-o la viață. Cu alte cuvinte, scrii până ai certitudinea că lumea creată de tine este vie, complicată sau măcar asemănătoare celei reale, iar personajele lăsate în libertate ar putea trăi fără sprijinul tău, sau până devii tu însuși parte integrantă a lumii căreia i-ai dat viață*”. Dar creația artistică mai este văzută și ca un protest împotriva morții, a tragismului existenței cotidiene. Și cum literatura este, prin exce-

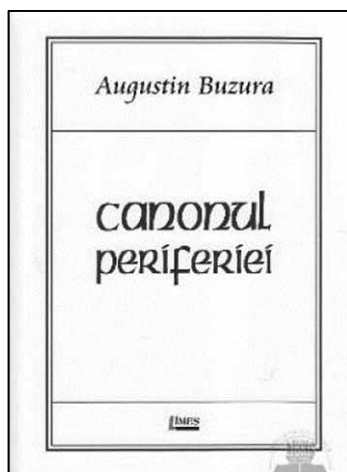

lență, o artă a cuvântului, ea reprezintă și un efort supraomnesc de a explora artistic cuvântul. În spatele fiecărei creații se află dorința de perfecțiune, iar căutarea performanței îl îndeamnă pe scriitor să se îndepărteze de gâlceava veleitarilor. Buzura caracterizează sugestiv condiția noastră la Porțile Orientului, unde „*sunt la modă pitoreștii, guralivii, cei cu farmec și tupeu care știu totul fără să citească*”. Cartea reunește concluziile amare ale unui scriitor important, care vrea să clarifice relațiile sale cu literatura, dar și cu atât de incomoda lume literară contemporană. Apărând creația autentică, prozatorul se vede obligat să recunoască faptul că „*multe personalități publice importante se remarcă doar prin vorbărie și tupeu. Ceea ce zice X sau Y la beție, fenta, gafa, poanta, replica lui la o sindrofie etc. sunt mai importante decât ceea ce a scris, dacă a scris ceva! Căci și ascultătorii, în marea lor majoritate, au, din nefericire, înălțimea și cultura oratorilor. Genul oral este cel mai cultivat și cel mai credibil*”. Privitor ca la teatru (asemenea lui Eminescu în celebrul poem *Glossă*), prozatorul contemplă zgomotul vieții literare cu detașarea pe care i-o dau experiența, vârsta și, nu în ultimul rând, valoarea. Realizând radiografia acidă a lumii literare de după 1990, Augustin Buzura identifică numeroase trăsături ce amintesc de teribilii ani 50. După „obsedantul deceniu” vine „deceniul imposturii”, impostură a cărei emblemă ar putea fi *Parabola orbilor* de Bruegel. Prozatorul constată amestecul insolit al valorii cu nonvaloarea și cu oportunismul în cadrul vieții literare contemporane. Atacurile la persoană îl nedumiresc și îl fac să se întrebe dacă din cauza lui nu s-au putut realiza aceste personaje tragic-infecate. Buzura nu înțelege extraordinarul efort depus de către unii scriitori pentru a demola, fără să fie în stare să umple golul lăsat prin noi valori. Omul de cultură nu își pierde vremea cu subprodusele culturale, deoarece Drumul e lung și plin de obstacole, iar Timpul ce ne măsoară destrămarea atât de scurt.

Numeroase idei exprimate par a fi reluate din volumul *Bloc notes*, fapt ce vorbește de consecvența unui crez artistic militant. Formația științifică l-a ajutat pe Buzura să cunoască mai bine omul și limitele sale. A înțeles că trebuie să se confrunte, înainte de

orice, cu sine însuși și că verbul *a scrie* nu poate fi despărțit de *a cunoaște*. După Revoluție, și-a dat seama că nu și-a cunoscut prea bine nici colegii, nici prietenii. Aceștia și-au arătat adevărata față abia atunci când au fost siguri că nu au de ce să se teamă, că vechea ordine nu se mai poate întoarce și că libertatea le dădea dreptul să se manifeste. Buzura îi învinuiește pe intelectuali pentru actuala condiție a culturii și nu înțelege ura viscerală manifestată de către unii confrăți. Chiar dacă diaristul nu dă întotdeauna nume, printre cei vizați se numără Gheorghe Grigurcu, Al. George, N. Florescu, Dumitru Țepeneag, Paul Goma, Dan Petrescu etc. Realizând un tablou acid al vieții literare postrevoluționare, prozatorul ajunge la o concluzie deloc măgulitoare: „*Amestecul criteriilor și intoleranța primitivă, sub nivelul activiștilor de altădată, spune totul despre spiritul democratic ce bântuie prin lumea literară românească*”. Lui Buzura i se par cumpline îndeosebi chinurile neputinței și ale vanității nesatisfăcute. În plus, datorită calomniatorilor, lumea și-a făcut o imagine greșită despre literatură. Acuzat că a fost disident cu „*aprobare de la poliție*”, scriitorul citează pe larg din *Dosarul de urmărire informativă* pe care i l-a întocmit securitatea, document în măsură să dezvăluie adevărata natură a relațiilor sale cu teribila instituție și cu autoritățile comuniste. *Tentația risipirii* se dovedește o carte fascinantă, ce zugrăvește spectacolul devenirii unei mari personalități, ce nu își ascunde dezamăgirea față de lumea în care trăiește. Dacă înainte evaluările se făceau pe baza unei ideologii pe care Augustin Buzura o contesta cu mijloace artistice, acum se vede revizuit cu aceleași argumente și mijloace în numele altei ideologii și a altor partide. Revizuirile de după război s-au făcut mai mult pe criterii politice și nu estetice. Or, un fenomen similar este descoperit și în literatura de azi, când este judecat omul și nu opera. Întrebându-se cine sunt revizuitorii, prozatorul consideră că, în aparență, aceștia sunt mai mult niște ideologi, robi ai unei orientări politice. În realitate, în cazul celor mai mulți dintre ei, este vorba de niște veleitari. Asemenea lui Nicolae Breban, nici Augustin Buzura nu acceptă ideea de generație, deși recunoaște faptul că au existat curente înnoitoare care au adus un suflu nou în gândire și în scris. Buzura își argumentează

ideile în felul următor: „A așeza pe decenii, sub o umbrelă comună talente diferite, mi se pare nepotrivit. Corect ar fi să judeci și să cataloghezi oamenii **după ce au realizat, nu după ce ar putea face**”. Prozatorul observă că „în loc să studiem și să afirmăm marile opere, ne concentrăm excesiv pe micile biografii”. În mod justificat, el se întreabă dacă operele proaste împinse în față nu sunt cumva mai periculoase sau cel puțin la fel de periculoase ca niște articole politice stupide scrise de frică

sau din dorința de a obține o serie de privilegii. Diaristul deplânge mediocritatea prezentului și fărâmițarea vieții literare, iar luciditatea camilpetresciană a investigației nu poate învinge întotdeauna lehamitea. Confesiunile lui Augustin Buzura nu ascultă de poetica tradițională a jurna-

lului intim. În esență, este vorba de memoriile unei conștiințe puternic ancorate în problematica prezentului și nu de simplele note zilnice ale unui individ ce consemnează măruntele întâmplări ale existenței sale cotidiene.

Augustin Buzura definește scrisul și scriitorul. În ultimă instanță, scriitorul este echivalat cu cărțile sale. Ele îl reprezintă, îl apără sau îl condamnă la Judecata de Apoi a literaturii și a vieții. Pe de altă parte, scrisul este definit ca o neîntreruptă luptă cu moartea. Concluzia lui Augustin Buzura este aceea că „suntem **numai** faptele noastre, adică romanele noastre, ceea ce am scris și nimeni nu ne poate face mai mari ori mai mici decât suntem în realitate, indiferent de efortul pe care l-ar depune. Numai talentul, cultura și munca epuizantă te pot așeza pe treapta ce ți se cuvine, orice alte mijloace sunt zadarnice, dacă nu chiar ridicole”. După patru decenii de activitate literară neîntreruptă, scriitorul continuă să creadă, în mod consecvent, în ideea că scrisul reprezintă o posibilitate de a te opune morții fizice și psihice. Sunt meditațiile

profunde ale unui om care simte, în mod dramatic, faptul că sfârșitul drumului său este tot mai aproape. Asemenea lui Mircea Zăciu odinioară, Augustin Buzura realizează propriile sale „*exerciții de despărțire*”. Pentru a depune mărturie despre un timp de ignoranță și teroare, prozatorul se vede obligat să dezvăluie în ce condiții și-a scris cărțile, să releve „*incredibilul drum al cărții spre cititor*”.

Dacă numeroase afirmații au o importantă valoare documentară, în schimb altele conțin o puternică încărcătură po(i)etică. Din această perspectivă, scriitorul precizează următoarele: „*Construcția, psihologiile, lumea creată sunt apanajul fanteziei, iar cărămizile cu care construiești lumea/romanul aparțin epocii în care scrii*”. În ciuda travaliului istovitor desfășurat la o carte, autorul rămâne veșnic nemulțumit, marea promisiune constituind-o cartea următoare: „*Căci, se știe, cea mai bună este cartea următoare, cea pe care încă nu ai reușit să o scrii*”. În mod surprinzător, viziunea despre artă a lui Augustin Buzura conține numeroase attribute specifice scrisului rebrenian: perspectiva realistă asupra lumii, accentul pus pe personaje și pe construcție, programul de lucru extrem de riguros, ritmul constant al aparițiilor, importanța frazei de debut care imprimă ritmul cărții etc. Chiar dacă descrie o altă epocă, Augustin Buzura face parte din aceeași familie spirituală cu autorul *Gorilei*. Prozatorul lucrează concomitent la 2-3 romane. În acest sens, el adună fapte, se documentează în mod meticulos până când personajele prind contur, se trezesc la viață și se pot descurca fără ajutorul său. Ca și în cazul lui Sadoveanu, narațiunea este elaborată mai întâi pe plan spiritual, abia pe urmă este așternută pe hârtie. Romanul nu este conceput ca o simplă acumulare de fapte, ci ca o lume complexă, vie, cu identitatea ei proprie. Prozatorul nu a scris niciodată cu gândul la cenzură, la ce trece și ce nu trece, ci a scris ceea ce a crezut că trebuie scris și s-a bătut pentru fiecare cuvânt.

Tentația risipirii reunește confesiunile dramatice ale unuia din cei mai reprezentativi romancieri ai literaturii române contemporane, pentru care scrisul constituie o luptă cu propriile sale limite, un autentic mod de existență.

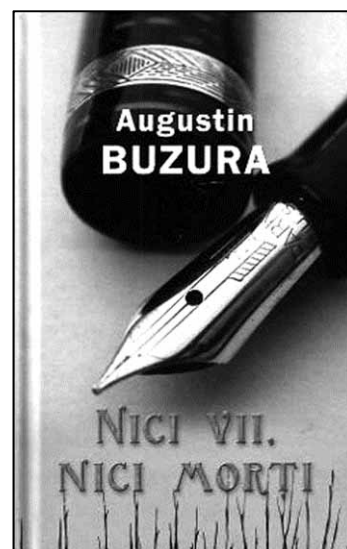
Nici vii, nici morți (Augustin Buzura)

Constantin CUBLEȘAN

Scriitor incomod înainte de '89, datorită romanelor sale în care analiza profundă a conștiințelor umane pune în lumină de fapt mecanismele opresive asupra individului într-un regim dictatorial („...timp de treizeci de ani, am cunoscut cenzura cea mai brutală cu putință sub toate pseudonimele ei – de la Direcția Presei la Serviciul de Sinteză și până la Biroul Doi al Elenei Ceaușescu, trecând prin Consiliul Culturii care, în anii când vicepreședinte era Mihai Dulea, era de o vigilență incredibilă”), incomod și după '89 când, într-o așa zisă perioadă de tranziție, societatea românească nu numai că se află într-o continuă debusolare dar este și înstăpânită de lăcomia afaceristă a unor indivizi cărora Revoluția le-a facilitat ascensiunea în funcții decizionale asupra țării („Conducătorii de astăzi nu procedează ca niște oameni care își cunosc fișa postului, având adică responsabilitatea unei țări, a destinului unui popor, ei se poartă ca niște ființe frustrate, lezate, incapabile să admită că sunt și oameni care gândesc altfel, care nu-i iubesc. Și pentru că nu au nici o idee în măsură să folosească celorlalți, se mențin pe val provocând mereu conflicte, ținând țara într-o permanentă așteptare, în contextul în care știu că sub ei lașitatea, libidinoșenia și lichelismul sunt înfloritoare”), Augustin Buzura, prin publicistica sa de o intransigență atitudinală susținută, dovedindu-se necruțător în radiografierea și denunțarea, fără jenă, a manevrelor politice oneroase, a devenit un fel de *disident*, pe care clasa politică, iritată de o voce autoritară, l-a îndepărtat cu brutalitate de la conducerea unei instituții de interes cultural național (I.C.R.), pe care însuși a înființat-o, înlocuindu-l cu un personaj întru totul aservit intereselor acesteia („Aflu fără surprindere, consecvența cu care ICR și în special preșe-

dintele acestuia, dl Horia-Roman Patapievici, promovează imaginea României. După poneiul roz și puțuricile care au umplut pereții sediului ICR din New York, după etapa următoare, când sămânța unui sfânt a fost risipită în Valea Ruhrului, a venit vremea ca dl Patapievici să-i anunțe pe spanioli prin intermediul ziarului *La Vanguardia* /din 6 decembrie 2009/ că și pe la noi se practică sexul oral. De parcă n-ar fi fost suficientă gloria fetelor noastre răspândite în toată Uniunea Europeană. Putem avea, oare, speranța că românii, cu toate ale lor, vor fi cândva promovați și de la brâu în sus? Înclin să cred că nu, câtă vreme în fruntea ICR se află

unul dintre cei mai eficienți agenți electorali ai președintelui României”), rămânând să combată, săptămână de săptămână, în foiletoanele polemice semnate în revista *Cultura* (iarăși o instituție fondată de el) cu demnitatea caracteristică tuturor marilor oameni de cultură pe care România i-a dat de-a lungul timpului. Comparația făcută de Răzvan Voncu în prefața volumului de publicistică pe care Augustin Buzura îl publică sub un titlu extrem de sugestiv și de incisiv, nu mai puțin: *Nici vii, nici morți* (Editura RAO, București, 2012), cu Ioan Slavici („o asemenea urmărire sistematică a unor valori fundamentale, am întâlnit doar în publicistica politică a lui Ioan Slavici, cu care Buzura mai are în comun implacabila logică a

bunului simț și convingerea nestrămutată că, în ciuda scăderilor prezentului și a subsecvenței exasperări a gazetarului, românimea are un viitor”) este într-un tot conformă cu spiritul de luptător al acestuia. În plus, Augustin Buzura are și forța, aproape cinică, a unui sociolog ce observă fenomenul politic actual, obiectiv, denunțând *starea clinică* în care a ajuns țara căzută, pe mâna unor politicieni demagogi și impostori: „de două decenii suntem asemenea unui bolnav aflat la o secție de terapie intensivă condusă de cei mai incompetenți și aroganți felceri, un bolnav care nici nu moare, dar nici nu trăiește” și, revenind, în altă parte: „Cam acesta este universul în care ne ducem zilele. Nu ne spune mare lucru nici viața, nici moartea”.

Volumul reunește între copertele sale foiletoanele publicate în revista *Cultura* între

Cu câinele său preferat, Sven

8 ianuarie 2009 (*Crize și crizați*) pentru a se încheia cu textul din 8 martie 2012 (*Desantul stalinist și desantul globalist*), acoperind astfel o perioadă destul de mare din istoria actuală (văzută și interpretată la pas) a României aflată într-un complicat proces de tranzitare, încă, de la un tip de organizare so-

cială, defunct, la un altul, nu îndeajuns cristalizat și viabil, de tip... capitalist.

Augustin Buzura urmărește atent, într-o analiză anatomică (făcută cu bisturiul verbului incisiv) toate aspectele politice, culturale, sociale ș.a., ce se petrec sub ochii noștri, amendând polemic și diagnostical toate stările aberante de fapte, cu care se confruntă, oferind, dintr-o perspectivă morală, psihanalitică, dacă doriți, imaginea globală a unei mișcări browniene a combatanților în arena politică complet viciată, a momentului.

„Odată cu Revoluția – spune el în *Rușinea și orfanii comunismului* (25 ian. 2009) – mi-am dat seama că au venit la putere vinovații. Adică tocmai cei care, în adâncul lor, se simțeau vinovați că au trădat, că și-au compus biografii false, că și-au ucis Binefăcătorul, adică tocmai modelul – cel pe care, în realitate, îl invidiaseră. Cei ce înainte luptaseră cu adevărat, cei ce refuzaseră să se predea fără luptă erau obosiți, aveau nevoie de o pauză de respirație (...) Vinovații i-au adus cu ei pe incompetenți, pe veleitari, adică pe cei ce nu puneau întrebări și acceptau să repete fără scrupule întrebările și răspunsurile ce li se șopteau (...) Orfanii comunismului care, dacă ar fi trăit Răposatul, ar fi devenit membri ai Biroului Politic al PCR, s-au transformat peste noapte în anticomuniști cu patalama, ba chiar într-un fel de procurori naționali (...) Am devenit, așadar, lumea celor care strigă mai tare, lumea celor ce întrețin ura și prostia”.

Observațiile scriitorului se referă la viața socială, la colapsul economiei („fabricile își închid porțile sau își suspendă activitatea pe termen nelimitat, leul scade, dar «guvernul de criză» nu a produs nici o soluție care să vină în ajutorul șomerilor, al greviștilor, al profesorilor sau al medicilor/ bătaia e pe funcții!” – *Ce știa chiar și Stalin*), la dezastrul din agricultură („s-a neglijat agricultura, fostul grănar al Europei importă nu numai grâu, ci și ceapă, mere, morcovi, pătrunjel și altele, în vreme ce milioane de hectare au rămas practic necultivate” – *Neantul și durerea noastră*), dar înainte de toate acuzațiile sale au în vedere dezinteresul total față de tot ceea ce constituie de fapt sănătatea trupească, mintală și spirituală a națiunii: „mi se pare înspăimântător faptul că periodic trebuie să explici rostul culturii” (*Prostia frenetică și cultura*) pentru că în fapt „cartea, școala, cultura nu au nici o legătură cu preocupările celor care ne conduc. În prezent, pentru a fi cineva e bine să fii mitocan și obraznic, om de partid și mai ales «coadă de topor»,” (*Ce vrea românii*). Văzută astfel, zi de zi, România oferă o imagine dintre cele mai jalnice, Augustin Buzura înțelegând cu tristețe că „Uniunea Europeană trebuie să aibă și o mahala” (*Un fleac. Ne-a ciuruit!*) din care

cu greu se va putea ieși la suprafață. Cu toate acestea crede într-un viitor în care oamenii țării să-și recapete demnitatea și statutul de oameni cu adevărat liberi într-un regim democratic: „mă încăpățânez să cred că într-o zi vom înceta să fim un fel de apă stătută în care târătoarele și răpitoarele trăiesc într-un echilibru precar” (*Echilibru precar*). Deși, fără a se lamenta (nu e tipul de om care să renunțe ușor la acțiune), cel mai adesea are sentimentul că vorbește zadarnic și că vocea sa se pierde în pustie: „Aici poți să strigi, să scrii, doar există libertatea cuvântului – drept dobândit în Revoluție! – dar nu te aude nimeni!” (*Invazia deșerturilor*). Lumea din jur însă i se pare a fi blazată („Cei ce citesc nu își asumă nici un risc, iar cei ce ar putea face cât de cât ceva nu citesc, se mulțumesc să facă figurație într-o piesă penibilă” – *Insuportabila povară e libertății*). Tocmai de aceea continuă să scrie programatic, urmându-și tenace vocația: „neputând să fac nimic, măcar să spun ce văd, ce simt, ca să nu-mi reproșez vreodată că am fost orb sau laș” (*Ce vrea românii*), folosind arma scrisului ca un veritabil cavaler al dreptății ce se aruncă în arenă cu stăruință și fără preget: „De șase ani încoace, indiferent dacă sunt în formă sau nu, sunt obligat aproape săptămână de săptămână

să scriu un editorial. Mi se pare important să spun ce cred după ce, vreme de 15 ani, cât am fost slujbaş al patriei, am respectat regulamentul unei instituții pe care, de altfel, eu însumi îl concepusem (...) nu mi-am făcut iluzia că voi schimba ceva într-o țară în care nimeni nu e dispus să respecte vreo lege, scrisă sau nescrisă, dar mi se pare corect să rămân consecvent cu mine însumi, așa cum fusesem până atunci” (*Perdele de camuflaj*), având convingerea că astfel și numai astfel va putea, alături de oamenii cinstiți din țară, să depășească momentul istoric al crizei în care se află deocamdată captiv, declarația sa patetică, ce sintetizează un destin istoric al națiunii, asumând valoarea unui adevărat crez existențial: „Suntem supraviețuitori de meserie” (*De meserie – supraviețuitori!*).

Publicistica lui Augustin Buzura (culturală, politică ș.a.) este în fond exprimarea deschisă, în Agora, a unui caracter creator puternic, a unei conștiințe lucide și intransigente, cu care cititorii romanelor sale sunt familiarizați și în care își regăsesc, de fiecare dată, propriile gânduri și sentimente. Este apanajul tuturor scriitorilor ce au reprezentat punctele cardinale ale epocii lor, din totdeauna.

Un scriitor consecvent: AUGUSTIN BUZURA

Icu CRĂCIUN

Oricât s-ar strădui unii critici imberbi să-l scoată azi pe Augustin Buzura din peisajul literaturii române, nu vor reuși. Domnia sa își are locul său binemeritat, obținut prin romane profunde și grave privind condiția umană, – romane ce se pot confrunta cu oricare din nobeliștii ultimilor zece ani –, în care pledoaria sa permanentă pentru adevăr

și frumos a rămas neschimbată, de la prima până la ultima sa carte, aceasta putând sta cu cinste pe blazonul său spiritual și moral, indiferent în ce perioade au fost scrise cărțile sale. În plus, orice s-ar zice și s-ar scrie, romanele sale au schimbat oameni și mentalități, fiind printre primele care ne-au arătat celor care am

trăit o parte din viață înainte de perioada postdecembristă (al cărei produs, vrem, nu vrem, suntem), când adevărul era văzut ca o primejdie ce trebuie evitat, că traiul conaționalilor nu a fost așa cum au dorit și l-au zugrăvit toboșarii și țucălarii autorităților comuniste. El, scriitorul Augustin Buzura, a tras un semnificativ semnal de alarmă privind direcția greșită, aproape maladivă, spre care se îndrepta societatea românească în acele timpuri de grea cumpănă, ajunsă în situația de a-i fi frică de libertate – cum se exprimă ziaristul Adrian Coman din *Drumul cenușii* (ediția a doua, editura Fundației Culturale Române, București, 1992) – ca și când nimic nu ar mai fi fost de salvat pentru ea. În oricare regim politic „a te purta cum vor alții, a accepta să intri în forma dinainte stabilită, înseamnă a te reduce la o simplă unealtă”,

zice autorul prin gura aceluiași gazetar, iar „lumea trebuie, deci, să fie bună pentru toți, nu numai pentru unii”, ori „Nimic mai jalnic decât pierderea demnității, obișnuirea cu umilința, cu acceptarea resemnată a prostiei și ticăloșiei”, ei bine, aceste adevăruri nu sunt „șopârle banale”, ci ziceri curajoase, pe care le-au văzut miile de cititori, sătui de lozinci și fraze goale. Iar îndemnuri și sintagme de genul acesta, foarte greu de afirmat într-un regim totalitar (acest accident tragic din istoria noastră atât de tulbure), cu cei trei F (frig, foame și frică) intrați în suflete și oase, se găsesc cu sutele în mai toate cărțile ardeleanului nostru.

Când este vorba de romanul pomenit mai la deal, au fost unii care i-au reproșat stilul prea livresc (e drept, nu calofil), filozofic chiar, uitând că personajele sale – vorbesc de intelectuali, gen Adrian Coman sau arhitectul Dan Sabin, un alter ego al primului, abonatul la suicid – se exprimă după ținută și rang, nu se pot „produce” aidoma milițienilor de ieri și de astăzi, niște agramați asudați cu cefe groase, emblematici, plini de aroganță, cu limbajul adaptat la burtă și sex, întrucât ei cu acestea gândesc, surprinși excelent în carte în exercițiul funcțiunii; de altfel, se știe că milițienii și securiștii au fost instrumentele partidului unic, obișnuite să sperie, să intimideze, să umilească și să înjosească ființa umană. Numai unui intelectual rasat – marca Dan Sabin - îi poate fi lehamite de modul său de viață, de compromisurile și lașitățile de om ratat, recunoscute în dialog cu semenii săi, și de aici încercarea de sinucidere, încercare ce va da chix, precum și teoretizările pe seama suicidului al cărui antidot nu poate fi decât scrisul, un exercițiu real de supraviețuire, paliativ ideal și împotriva morții sufletului, dându-i curaj, întrucât poate provoca, la rândul său, frica celor de care se teme. Și toate acestea pentru că își trăiește cu luciditate

inutilitatea, nesuportând mediocritatea, sever în primul rând cu el însuși, știind că stăpâna vieții este moartea, deși, cândva, „a cochetat cu nemurirea”. Dialogul lui Coman cu Victor Socoleanu, fostul deținut politic, pregătit sufletește de moarte (mai lipsea să-și fi săpat mormântul) îi prilejuiește dezbateră problema libertății de expresie, a cenzurii, a democrației în general, a infirmității și a morții, și, din nou, a sinuciderii eșuate a amicului necăsătorit, Sabin, neîncredătorul în viitorul său, cel care va cunoaște două iubiri neîmplinite: a Corneliiei, înainte de gestul regretat, și a Ioanei, *după*, neajunsă „curvă adevărată”, cum se autocaracterizase, deși trecuse și prin patul inginerului Anton Crișan, care va negocia cu arhitectul renunțarea la ea, lucru care se întâmplă din cauza lașității sale și pe care și-o recunoaște tardiv nevizitând-o nici măcar la spitalul unde fusese internată. „Nimic nu mi se pare mai jalnic decât a renunța din lașitate chiar și la dragoste” spune, înfrânt, la finalul unei alte înregistrări.

Un episod important este criza familială (întâlnită și în alte romane, cu alte personaje) dintre A. Coman și soția acestuia, capricioasa Paula, mereu cunoscută și necunoscută, apropiată și rece, datorită căreia căsnicia se va ruina iremediabil, suspiciunea fiind boala care îi va îndepărta din ce în ce mai mult. Plecat de acasă la rugămintea doctoriței Victoria Oprea în dezlegarea enigmei dispariției inginerului David Helgomar, Coman are o întâlnire neprevăzută cu Ana Maria Șerban (nume fals, cum se va dovedi spre sfârșitul tomului), femeia care i se va arunca în fața mașinii cu gândul de a-și pune capăt zilelor. Accidentul va fi evitat în ultimul moment, situație care îi va da prilejul să discute cu femeia, în calitate de însoțitoare și viitoare iubită, vrute și nevrute, dar și despre bine și rău, despre război și foamete, lașitate și curaj, despre virtuți și nonvalori. Vor întoarce pe toate fețele expresia „a face haz de necaz”, specifică inerției autohtone, mai cu seamă în regimul comunisto-securist din anii '80 (să nu uităm că prima ediție a cărții a apărut în 1982), când oamenii aspirau spre firească normalitate, deoarece „firescul” însemna pe atunci „să te uiți în toate părțile, pregătit mereu în apărare în fața unui dușman nevăzut

sau real, să vorbești în șoaptă chiar și lucrurile cele mai banale, fiindcă ți-e frică nu de ceea ce spui, ci de răstălmăcirii, dar și că mai vrei să-ți conservi măcar o fărâmbă de suflet, puținul prin care te străduiești să te deosebești de alții” (p.149), adică de spiritul turmei, aș adăuga eu.

De-abia în partea a doua a romanului ne dăm seama că Helgomar, Zaharia Câmpian și celelalte personaje dispărute (în carte, în urma cerții cu direcția minelor) au fost printre capii revoltelor împotriva sistemului de pe Valea Jiului din 1977, majoritatea trecute în lumea umbrelor datorită sânguiniei băieților cu ochii albaștri, celelalte împrăștiate cu domiciliul forțat în cele patru vânturi, pentru a nu li se da de urme. Când doctorița Victoria Oprea ia pe cont propriu căutarea lui Helgo (fostul ei iubit), deși Coman, reprezentantul memoriei generale pentru posteritate, intimidat în fel și chip, încercase în zadar să-l găsească prin „15 localități și 9 mine”, va sfârși tragic: lovită „din greșeală”, într-o parcare, de un camion greu, „cu direcția ruptă”. Aceiași „băieți” au grijă să-i bage pe gât lui Coman până și o sosie securistă, care se dă drept Helgomar cu scopul de a-l determina să-și întrerupă cercetarea și interesul pentru viața acestuia, deoarece adevăratul Helgomar fusese adus de ei la stadiul de dement inofensiv care repetă la nesfârșit: „Nu bate, ci apără! Pac-pac-pac-pac! Fiu-fiu-fiu-fiu-fleoșc!” Mai toate personajele se caută parcă să se împlinească, ca și când ar depinde unul de celălalt (mitul androgenului modern), dar, de fiecare dată, visul lor nu se realizează, rămâne o himeră sau se termină dezastruos.

Nu cred că există vreun rând din romanele lui Augustin Buzura pe care acest autor să-l regrete sau din cauza căruia să roșească. Parafrazând cuvintele protagonistului Adrian Coman, din romanul amintit, se poate afirma fără tăgadă că acest mare prozator român a reușit să clădească, cu trudă și migală, din cenușa durerii o lume complicată, vie, reală, din care nu lipsește nimic, nici Dumnezeu, nici Diavolul și nici consecințele înfruntării lor: mizeria, spaima, degradarea sufletească sau întrebările celor târâți fără voia lor în această luptă și nici strigătul celui neumilit de spinii și batjocura ignoranței.

Între Eros și Thanatos

Ion Radu ZĂGREANU

Doctorul psihiatru, Cassian Robert, personajul-narator, protagonistul romanului *Raport asupra singurătății* (Editura „Polirrom”, 2009), al lui Augustin Buzura, aflat la vârsta senectuții, se retrage la o cabană montană pentru a scrie, de fapt pentru a amâna iminentul sfârșit.

Spațiul recluziunii nu-i va oferi însă liniștea necesară creației, îi va provoca coborârea în tenebrele propriului trecut. Rememorarea acestuia va fi dureroasă, va reconstitui un timp revolut care nu-i va oferi explicațiile necesare lămuririi propriului destin.

Cassian Robert descinde aici mânat imperativ de dorința de a scrie: „Voi scrie. Este un ordin al întregii ființe”. Intenție îi este tutelată de ultimatumul verbului „trebuie”,

verb des întâlnit în volumul său de publicistică *Bloc-notes* (1981). Sătul de „bunăvoința nefirească” a celor din jurul său, protectori cu infirmitățile lui, Robert Cassian evadează în acest cadru silvan pentru a amâna întâlnirea cu moartea, pentru a o învinge prin cuvântul scris: „Scriu,

deși mi-e limpede că nu pot opri deșertul ce înaintază rapid, ireversibil”. Schimbarea de loc pare o capcană pentru timpul care are o altă curgere pentru medicul psihiatru: „Aici, între cer și pământ, între moarte și viață, trebuie să descopăr curajul de a trăi, de parcă n-aș ști că nu mai am timp”. Robert Cassian nu mai are altă alternativă: „Dacă n-aș scrie, ce aș face?”. Doctorul este un însingurat, cuprins de panică: „Uneori îmi vine să cad în

genunchi și să cer amânare sentinței. De altfel, nu am nicio îndoială că scriu, că scriu și din acest motiv”.

Privirea retrospectivă și rezumativă a parcursului său existențial nu îl încântă: „Am iubit, am urât, am câștigat, dar mai ales am pierdut”. Exasperanta situație a doctorului devine strigăt de disperare: „Scriu și strig. Nu mi-e frică de moarte, nu mi-e frică, nu mi-e frică, scriu și strig”.

Cioranian, doctorul Cassian Robert trebuie să se apere „deopotrivă de viață și de moarte”. Greșeala lui fundamentală este că a încercat să se „situeze în locul destinului”, mai bine zis a crezut că poate sări din destinul său, când acesta se apropie de sfârșit.

Fugind de timp, încercând să-l păcălească pe Thanatos prin scris, Robert Cassian cade în „groapa cu lei”, cea a lui Cronos.

Îngrijitoarea cabanei este tânăra Mara, fiica Teodorei, pe care în tinerețe Robert o iubise platonice: „Lipsa de curaj, percepțiile morale prea severe, faptul că nici un moment nu am putut să facem abstracție de ceilalți, frica de complicații și toate neliniștile de felul acesta ne-au adus treptat într-un impas mizerabil”. Mara, o Cezară eminesciană, este oglinda în care Cassian Robert descoperă „sentimentul diferit al timpului”. Din perspectiva ei „sfârșitul există doar pentru alții”. Doctorul reia scenariul erotic neîmplinit cu Teodora, mama Marei, la început ca o relație paternală, amintind de comportamentul lui Emil Codrescu din romanul *Adela* al lui Garabet Ibrăileanu, și acesta fiind medic psihiatru. Diferența de vârstă, dintre medic și Mara, pendularea lui Robert Cassian între apolinic și dionisiac, îl complexează pe protagonistul romanului, îl debusolează. Personajul se dedublează, mereu fiind sancționat de „celălalt Cassian”, latura lucidă a ființei sale care îi „judecă necruțător nu numai faptele, ci

și gândurile cele mai ascunse”. Timpul care i-a mai rămas „ar trebui rezervat doar lucrurilor imposibile”. Iubirea lui pentru Mara combină implorarea divinității, „Lasă-mă să cred că n-a venit noaptea”, cu gesticulația serafică. Eroul se simte eliberat „de spaimă și moarte” datorită Marei. Când degetele ei îi mângâie buzele, Robert Cassian își face cruce.

Până a trăi o aventură cu frumoasa cezară Mara, doctorul descrie destinul unor personaje care au parcurs o perioadă istorică tulbură. Eroii prezentați par a fi alte „fețe” ale personajului principal. Călugărul Serafim, retras la mănăstire de frica realei confruntări cu viața, caută „împlinirea printr-o femeie”, este mereu terorizat de încercarea de a fi „împreună înger și demon”. Picaresc este destinul lui Darius Pop, socrul lui Robert Cassian și al soției sale, doctorița Elisabeta.

Robert Cassian își prezintă momentele importante ale vieții sale. Îl aflăm ca medic în Pădureni, zonă în care s-au retras luptătorii anticomuniști, în confruntarea lor cu securitatea comunistă, revenit aici ca organizator al

unei vizite de lucru a lui Nicolae Ceaușescu. Robert Cassian ratează mereu iubirile, ultima persoană îndrăgită, Daria, fiind împușcată în decembrie 1989.

Scrisul nu-l salvează pe Robert Cassian de singurătate, de teama iminentei dispariții. Pregătindu-se să escaladeze muntele Marginea Vieții, Robert Cassian își dă seama că are de urcat în primul rând „muntele din el”, reținerile, obsesiile lui, teama, lașitățile sale. După escapada sentimentală cu Marta, doctorul trăiește senzația că nu putea „urma decât sfârșitul”. Hotărât ca Berenger (*Rinocerii* – Eugen Ionescu), Robert Cassian nu renunță, nu „capitulează”: „Cred că momentul cel mai jalnic ar fi acela în care aș începe să mă predau”. Robert Cassian, aflat mereu între Eros și Thanatos, amenințat permanent de Cronos, găsește soluții, refugii salvatoare: scrisul, creația și erosul. Detestă sfârșitul, îl amână, convins că nu va descoperi „prin moarte ceea ce n-am reușit să descopăr trăind”.

Luciditatea eseului și poezia publicisticii

Cristian VIERU

Este interesant de analizat eseistica sau publicistica unui autor care a devenit celebru ca romancier. Afirm acest lucru deoarece întotdeauna a existat o tendință a receptorilor avizați de a avea în vizor doar acel tip de scriere care a asigurat notorietatea unei personalități, neglijându-i-se astfel celelalte segmente ale creației. „Evadarea” unui scriitor

în alt tip de text reprezintă, în mod indiscutabil, o dovadă a complexității sale.

Unul dintre numele importante ale peisajului literar contemporan este cel al lui Augustin Buzura, un artist cu nebănuite resurse scriitoricești, care s-a remarcat printr-o notă originală, dată, pe de o parte, de

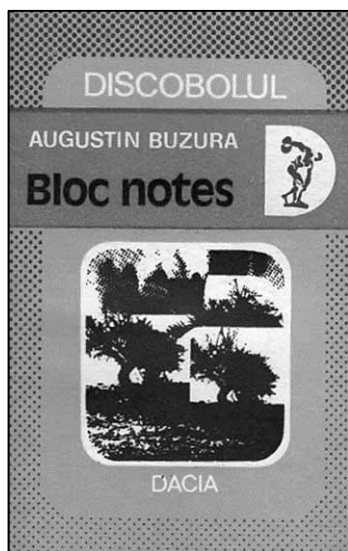
luciditatea scriiturii, și pe de alta, de forța prin care se aduc în prim-plan destine prin a căror dramă s-a transmis un puternic mesaj etic.

Notorietatea prozatorului tinde să domine celălalt tip de scriere, ce-i drept concretizat într-un număr mai mic de volume. Proza scurtă de debut și numărul mare de romane scrise sunt premise ale unei eseistici și publicistici de bună calitate. Ne vom îndrepta în acest articol atenția spre două titluri apărute la mulți ani distanță, dar care au în comun această evadare din sfera prozei. Primul dintre acestea, *Bloc notes*, apărut în 1981, ne relevă un Augustin Buzura în ipostaza unui veritabil eseist, o conștiință lucidă care vorbește despre ceea ce este și ceea ce nu este etic în artă, despre viitorul literaturii și despre scopul ei nobil. Privite azi, ideile volumului pot părea

utopice sau chiar ușor patetice. De fapt, ele aparțin unui veritabil artist care nu crede că adevărata literatură trebuie să înceteze a exprima frumosul: „Proza nu poate să fie altfel decât vremea în care este scrisă: complexă. (...) Scriem pentru frumos și adevăr, pentru oamenii obișnuiți cu lupta și greutățile, care nu se sfiesc să-și recunoască greșelile și înfrângerile, spunem adevărul pentru a fi mai tari, mai puri, mai drepți.” Iată viziunea despre literatură a prozatorului. Este aici o încercare a acestuia de a își explica propria operă.

Cartea conține idei curajoase, măiestrit curse din cerneală pentru a nu fi supuse cenzurii. Voi selecta, în cele ce urmează, un exemplu: „Deși absentă din locurile de unde se iau decizii, neglijată sau ignorată, literatura autentică, vie, adică aceea care refuză să fie o anexă a diverselor secte, vector al unor idei greu digerabile, depășite, sclerotate, (...) continuă să caute cu înfrigurare căi noi, punți reale între oameni, modalități de a le exprima sufletul, nevoia de a nu fi izolați, strigătul, speranța, pentru că viitorul nu poate fi o afacere a câtorva suverani.” Avem aici un excelent exemplu de revoltă a eseistului împotriva regimului care subjugă arta. Buzura afirmă că literatura unește indivizii, contribuind „substanțial la cunoașterea dintre oameni”, iar efectele pe care le are asupra conștiințelor sunt durabile.

Un capitol important al cărții, *Personajul literar*, se constituie într-un fin discurs despre relațiile interumane: „Relațiile dintre oameni sunt tot atât de complicate, de uimitoare, precum conexiunile celulelor creierului uman.” Astfel, crede eseistul, capacitatea prozatorului de a construi personaje va face diferența între ceea ce înseamnă literatura care are un succes rapid, de moment și ceea ce reprezintă adevărata literatură, numită de

Buzura „*de durată*”. Următoarea idee se remarcă prin frumusețea ei, ascunzând patriotismul autorului. Un personaj complex este acela „*capabil să convingă că aparține cu adevărat unui timp și unui popor*”.

Voi discuta despre un alt capitol ce poate să facă obiectul unei didactici de liceu. Este vorba despre o fină coborâre în ceea ce înseamnă subsolurile realismului. În trei pagini se face o lucidă descriere a curentului realist. Remarcăm eleganța scriiturii și profunzimea ideilor. Realismul implică, în accepțiunea lui Buzura, o „*confruntare deschisă cu tabu-urile și prejudecățile*”. Printre toate aceste subcapitole ce reprezintă o o teoretizare a propriilor sale scrieri, autorul are inserate o serie de întâmplări culese din experiența cotidiană. Acestea par schițe care demonstrează sursa prozatorului. Oamenii din viața de zi cu zi sunt transformați în personaje pe care autorul are capacitatea de a le descrie în lumini vii, observându-li-se amănunte din existența lor. Autorul are acea capacitate specifică scriitorilor ardeleni de a zugrăvi viața unui personaj în câteva rânduri. Spre exemplu, într-unul dintre texte, se descrie destinul unui miner „*fără pic de școală*”, infirm, care găsește soluția înfruntării singurătății. El sculptează „*obligând lemnul să ia forma sentimentelor sale*”. În acest personaj, crede Buzura, se ascunde „*adevărata viață, o viață trăită fără autorizație*”. Urmează o incursiune prin lecturile care l-au marcat pe autor, descrieri de viziuni exprimate simplu, fără ascunzișuri, opinii despre ceea ce ar însemna tabuul în literatură. Ni se descrie rolul pe care psihanaliza îl are în beletristică, autorul vorbește despre limitele cărții și trasează coordonatele între care ar trebui să se situeze noul roman.

Unul dintre primele capitole ale acestui caiet de autor se încheie cu o concluzie ce se poate constitui într-un crez artistic exprimat cu o sinceritate lipsită de vreo urmă de patetism: „*Literatura formează conștiințe și nu trebuie să încetăm a repeta că soarta literaturii de mâine depinde de numărul conștiințelor de astăzi.*”

Cel de-al doilea volum pe care îl voi lua în discuție a apărut anul trecut și reunește sub

titlul *Nici vii, nici morți* editorialele din revista *Cultura*, publicate de Augustin Buzura între 2009 și 2012. Răzvan Voncu surprinde în prefața volumului în discuție natura acestor scrieri, vorbind de o „*gazetărie autentică*”. Este o carte în care se face o analiză pătimașă a jocurilor politice contemporane, care demască anti-românismul sub multiplele lui forme. Scrierea unor astfel de articole implică asumarea statutului de personalitate publică vânată, iar reunirea lor într-un volum înseamnă un act de curaj. Fără menajamente, publicistul Buzura analizează evenimente proaspăt întâmplare, penelul Domniei Sale nefiind aplecat spre concesie.

Legătura între acest volum și cel discutat mai sus este asigurată de luciditatea specifică autorului, pe de o parte, dar și de constanta sete de dreptate, pe de altă parte. Apărător al valorilor morale, om de cultură cu sănătoase principii de viață, multe dintre ele dobândite în familia de maramureșeni autentici în care s-a născut, Buzura nu poate rămâne pasiv la nedreptățile lumii în care trăiește, sancționând elegant, dar acid, toate abaterile de la ceea ce înseamnă moralitate. Se amendează corupția, fățarnicia, adică toate atitudinile care sunt în antiteză cu ceea ce ar putea să însemne valori ale unei lumi normale, în care publicistul ar vrea să trăiască.

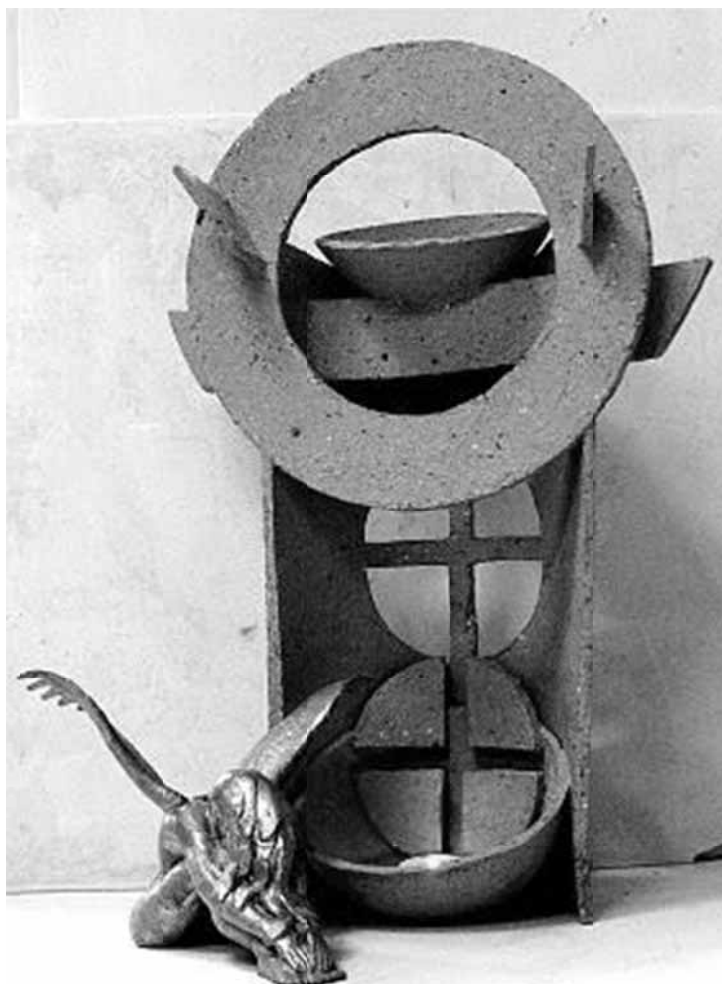
Sunt rânduri pline de amărăciune, de durere provocată de neputința de a face ceva pentru semenii aflați în suferință. Aruncarea de la balcon a tânărului cameraman este percepută de Buzura ca un gest ce arată „*disperarea unui cetățean lucid care exprima cu cea mai mare claritate durerea țării*”. Lumea în care trăiește acest personaj este una condusă de legi grotești, animată de „*sconșii intelectuali bine remunerați din presa așa-zis independentă*”. Suferă din cauza acelor tineri care au o atitudine denigratoare la adresa propriei țări, neputându-le înțelege opțiunea. Publicistul crede că tehnicile epocii de aur încă își fac simțită prezența. Autorul invocă ecranele patriei pline de sfertodocți, pipițe și proști agresivi. Fără a exagera cu nimic putem face apropierea acestor note din editoriale de proza autorului. Iată o întreagă suită de

personaje, grotesc realizate, care sunt luate din viața de zi cu zi.

Trebuie să ne amintim că îi datorăm maestrului Buzura câteva dintre marile scenarii de film românesc. Discrepanța dintre arta, bunul gust care rezistau cu greu în vremea cenzurii și mizeria prezentului, difuzată pe scară largă prin intermediul televiziunii, îl descumpănesc pe autor.

Frumusețea publicisticii rezultă din scopul nobil al acestor scrieri. Lumea nu este lăsată în mizerie, în fiecare articol existând trimiteri la marile valori ale culturii care nu

trebuie uitate. Titlurile editorialelor au și ele o notă artistică: „*Neantul și durerea noastră*”, „*Insuportabila povară a libertății*”, „*Cu ochelarii pe nas și cu iarna în suflet*”. Volumul *Nici vii, nici morți* are pe copertă o peniță. Aceasta este simbolul faptului că scrisul este un mod de existență pentru autor. Apărător al valorilor naționale și al moralității, Augustin Buzura găsește modul prin care poate fi un bun român. Își exprimă ideile sănătoase într-un mod elegant, descoperind în scris un scut împotriva nedreptăților contemporane.

Augustin Buzura și complicitatea cititorului

Cornel COTUȚIU

Până în 1989 nu puțini dintre prozatorii români au beneficiat de o „colaborare” cu cititorul. Dintre cei notorii sunt/erau și cei mai căutați prozatori: D.R. Popescu, Nicolae Breban, Augustin Buzura. Coincidențe sau nu, toți trei țin de arealul transilvan. Chiar dacă s-a născut într-o familie de olteni, D.R. Popescu a fost educat și s-a școlit în Ardeal. Ceilalți doi provin din fascinantul Maramureș. Olteanul ardelenizat și A. Buzura și-au început studenția la medicina clujeană, cel dintâi părăsind-o după trei ani, trecând la filologie, maramureșeanul făcându-și studiile integral la medicină, dar devenind ulterior colegi în redacția revistei *Tribuna*.

În 1962, când am descins la Cluj, pentru filologie, Augustin Buzura începuse să fie un nume cunoscut în mediile culturale, căci debutase cu doi ani înainte și era deja apreciat pentru calitatea, problematica textelor sale. Aflasem și eu de el, eu, cel cu orizontul mic al provinciei înfundate. Primind cazare la căminul de pe Avram Iancu, am aflat că acolo, la etajul întâi, este un cabinet medical unde stă și oficiază Augustin Buzura. Aș fi vrut să mă îmbolnăvesc de ceva, ca să ajung la el, dar eram sănătos tun și nici n-am avut curajul să-i fac o vizită (vezi, doamne) protocolară. Apoi, în 1964, când a terminat Medicina, am rămas toți paf, pentru lucrarea sa de licență: Cică pusese diagnostic clinic tuturor personajelor lui Shakespeare. (A fost un procedeu al unui celebru psihiatru de la Universitatea Humboldt din Berlin care, într-un eseu uimitor, încadrase la diferite categorii de personalități accentuate personaje din Flaubert, Dostoievski, Thomas Mann, Cervantes, Shakespeare, Goethe, Balzac etc. Desigur, nu știu dacă A. Buzura cunoscuse acest studiu, această metodă, dar, în spațiul cultural românesc, am siguranța că o aplicase cel dintâi).

Ne-am întâlnit apoi sporadic, mai cu seamă că o vreme am fost coleg cu soția sa, regăsind-o ceva mai târziu la Editura Dacia din Cluj-Napoca.

Dar să revin la titlu, lămurindu-l.

Încurajat de dictonul latin „*De gustibus non disputandum*”, mărturisesc că, dintre cele șapte romane ale sale (de până acum!), cel mai tare m-a tușat *Vocile nopții* (1980). Ca să o iau pe scurtătură – vorba unui comentator tv. – am să transcriu un segment din opinia lui Marian Papahagi despre romanele lui Buzura și care consider că se potrivește convingător pentru romanul acesta. Scriitorul realizează „o densă pânză epică, în cuprinsul căreia sondajul analitic dus până la cele mai profunde straturi ale existenței, cronică de moravuri și reconstituirea unor destine individuale se întrepătrund și fuzionează indestructibil.”

Mass-media acelor vremuri, ținută în frâu de către cenzura politică, nu îngăduia spunerea adevărului despre ce se întâmplă în lumea românească, iar cărțile (poezie, proză), spectacolele de teatru, filmele trebuiau să slujească propaganda comunistă. Treptat însă, atât scriitorul abil, cât și cititorul dornic de „șopârlițe” au constatat că pot comunica printr-un limbaj subteran. Prozatorii creau scene cu o semnificație ambiguă, dialogurile erau lăsate în aluzivă suspensie. Iar cititorul priceput știa să citească printre rânduri. Se crease un fel de complicitate între autor și cititor.

Așa a procedat prozatorul Augustin Buzura, de aceea romanele lui erau așteptate cu enorm interes. Nu e mai puțin adevărat că în această „colaborare” intrau și o seamă de cenzori, a căror onestitate și probitate profesională îi determinau să nu oprească drumul cărții de bună calitate spre tipar și apoi spre librării.

Note biobibliografice

Augustin Buzura (n. 22 septembrie 1938, Berința, Maramureș) este un psihiatru, prozator și eseist român contemporan, autorul unor scenarii cinematografice. Din 1992 este membru titular al Academiei Române.

Urmează cursurile pre-universitare la Liceul „Gheorghe Șincai”, actualul Colegiul Național „Gheorghe Șincai” din Baia Mare. Absolvă Facultatea de Medicină și Farmacie din Cluj (1958-1964).

Renuță la profesia de medic psihiatru și se dedică literaturii. Metodele psihiatrice de investigare a conștiinței umane se vor regăsi în romanele sale.

Debutază cu volumul de nuvele *Capul Bunei Speranțe* în 1963.

A fost redactor la revista *Tribuna* din Cluj. Din 1990 devine președintele Fundației Culturale Române, iar între 2003-2004 al Institutului Cultural Român. În prezent este directorul revistei *Cultura*.

Olimpiu Nușfelean, Augustin Buzura și Horia Bădescu
la Baia Mare

A publicat romanele:

- *Absenții* (1970),
- *Orgolii* (1974),
- *Fețele tăcerii* (1974),
- *Vocile nopții* (1980),
- *Refugii* (1984),
- *Drumul cenușii* (1988),
- *Recviem pentru nebuni și bestii* (1999),
- *Raport asupra singurătății* (2009).

I-au fost traduse în franceză următoarele romane:

- *Chemin de cendres*, tradus de Jean-Louis Courriol, Éditions Noirs sur Blanc, 1993;
- *Requiem pour salauds et fous*, tradus de Marily Le Nir, Éditions Noirs sur Blanc, 2001.

A mai publicat:

- *Canonul periferiei*, ediție îngrijită de Angela Martin, Editura Limes, 2012;
- *Nici vii, nici morți*, Editura RAO, 2013.

Augustin Buzura se oprește în romanele sale din tinerețe asupra dramei intelectualului care intră în conflict cu sistemul comunist din lumea academică (*Orgolii*, *Refugii*) și în aceste romane experimentează din punct de vedere narativ procedeul fluxului conștiinței.

Următoarele romane sunt mai simple din punctul de vedere narativ, scrise la persoana a treia, eroii sunt hermeneuți care doresc să reconstituie evenimente din trecut, întotdeauna controversate, cum ar fi cooperativizarea forțată și fenomenul partizanilor și a rezistenței armate din munți, revolta minerilor din Valea Jiului și represiunea care a urmat după aceasta.

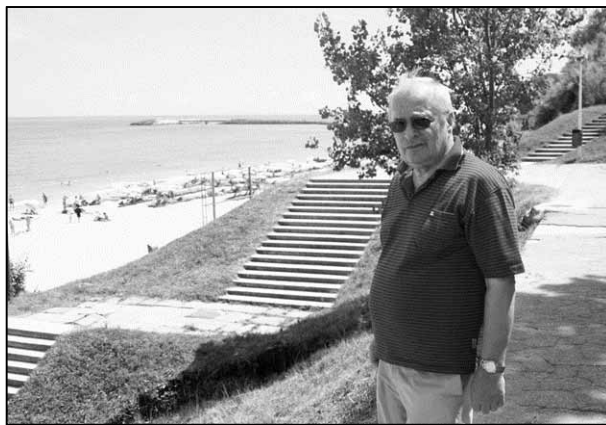
Buzura a continuat tematica romancierilor din „obsedantul deceniu” având la dispoziție informații mai variate, pe care le culegea uneori intervievând pe cei implicați în evenimente, ca un veritabil sociolog. Poate și din această cauză romancierul a fost unul dintre cei mai cenzurați în acea epocă, luptându-se cu cenzorii pentru fiecare frază.

Mai multe producții cinematografice și de televiziune au fost realizate pe scenarii de Augustin Buzura.

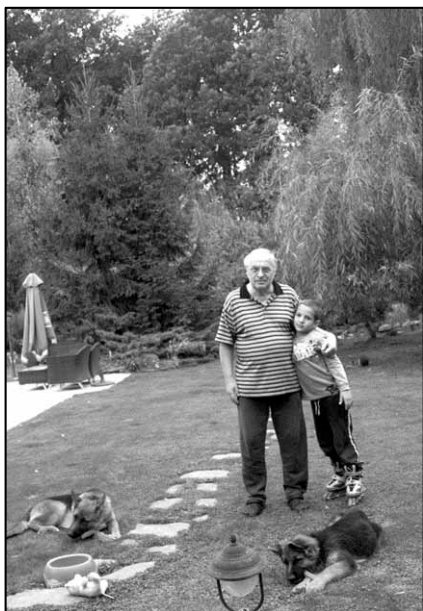
- *Orgolii* (1981, r. Manole Marcus, după romanul omonim);
- *Pădureanca* (1987, r. Nicolae Mărgineanu, după o nuvelă de Ioan Slavici);
- *Undeva în Est* (1991, r. Nicolae Mărgineanu, după romanul *Fețele tăcerii*).

Augustin Buzura la 2 ani

Pe malul Mării Negre, în fața Casei scriitorilor de la Neptun

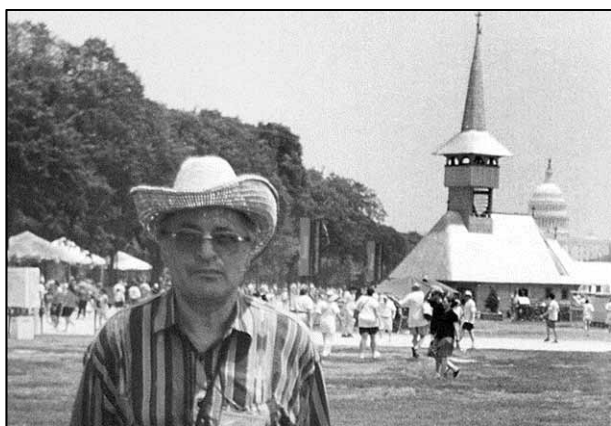

Împreună cu nepotul său, Cristian

Alături de familia sa, Iara, nepoata, soția Maria-Olimpia, Ada, fiica, Daniela Zeca-Buzura, nora și Cristian

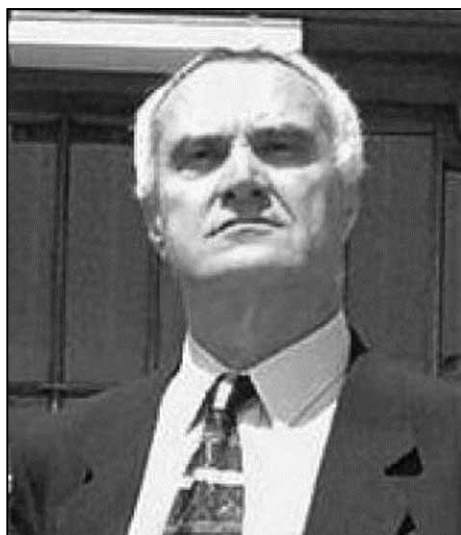
Fotoalbum Augustin Buzura

La Washington, pe mal, la Smithsonian Folklife Festival

Scriitorul suedez Kjell Espmark, președintele Comitetului Nobel pentru literatură între 1998 și 2005, Augustin Buzura, Angela Martin și Adrian Pinte

Ion BUZAȘI

„Andrei Mureșanu se situează în istoria literaturii noastre ca începător al liricii profetice ardelene”

– Domnule profesor, sunteți unul dintre redevabilii exegeți ai operei lui Andrei Mureșanu. Cum ați ajuns la acest scriitor a cărui viață și operă este legată și de Blaj?

– În anul 1976 – cred, profesorul meu de la Filologia clujeană, Iosif Pervain, mi-a propus să mă înscriu la doctorat, sugerându-mi chiar și o temă: Presa blăjeană – studiu și indice bibliografic. Deși cunoșteam o parte din publicațiile blăjene, pentru că frecventam Biblioteca Documentară „Timotei Cipariu”, iar unele reviste le răsfoisem și din ele conspectasem articole în perioada studenției clujene, n-am putut să accept cu entuziasm propunerea, dar m-am și ferit de un refuz răspicat, pentru că profesorul ne propusese în anul universitar 1963/1964 un curs de istoria presei românești, așadar pentru domnia sa era o temă favorită. Am îndrăznit să propun însă o altă temă: Andrei Mureșanu. Profesorul Pervain, un foarte bun cunoscător al literaturii transilvane, a rămas el de astă dată mirat,

Andrei Mureșanu
150

îndoindu-se că toată opera (și toată activitatea literară) a poetului ardelean ar

putea oferi material pentru redactarea, după toate exigențele, a unei teze de doctorat.

– Dumneavoastră aveți la aceea dată o viziune conturată asupra operei lui Andrei Mureșanu?

– Eu însumi nu aveam atunci o viziune amplă și cuprinzătoare a vieții și operei lui Andrei Mureșanu, și, cred că propunerea a fost în primul rând emoțională, sentimentală. Născut în 1943, pentru mine, Deșteaptă-te,

Române, cântecul care a însoțit istoria românilor de la Revoluția pașoptistă, era cunoscut mai ales din auzite, din cele spuse cu o respectuoasă teamă de cei din generația mai veche. E drept că uneori, aceștia chiar în fața unor elevi neștiutori reconstituiau scene memorabile. Neștiutori erau, e drept, sub raport informativ istoric și istorico-literar, dar foarte impresionabili. Am mai povestit, astfel, că profesorul meu de limba și literatura română din satul natal, Mintiu-Gherlii, un învățător cu certe calități de regizor și actor (a și pus în scenă, cu succes, multe piese de teatru, cu elevii săi) ne-a evocat odată, puternic romanțat, scena în care Andrei Mureșanu a recitat impresionant, electrizant imnul său pe Câmpia Libertății de la Blaj, în 3/15 Mai 1848.

– Momentul acesta se pare că un a avut un corespondent în realitate...

– Scena evocată nici nu se confirmă documentar, dar se regăsește în poemul Mureșanu din ciclul Bătrânii al lui Ion Pillat și probabil de acolo o reținuse profesorul nostru și ne-o prezentase ca pe o pagină de istorie literară. Mai târziu am apreciat curajul dascălului de a vorbi despre o poezie interzisă (din 1948!). La liceul gherlean și la facultatea de filologie clujeană pe care le-am urmat după școala generală, numele lui Andrei Mureșanu era „terra ignota”, și poate că îl și uitam, dacă, mai târziu, după terminarea facultății, câteva împrejurări de viață nu mi-ar fi stimulat interesul afectiv pentru poetul deșteptării naționale.

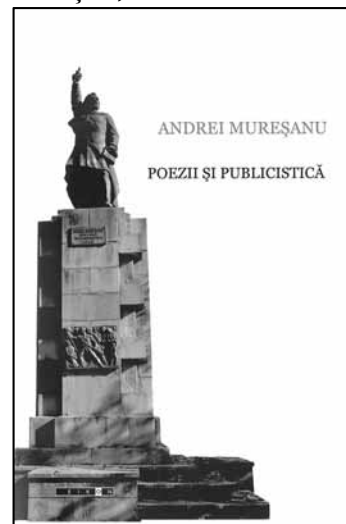
– Aceste împrejurări au fost determinate, probabil, și de numirea dumneavoastră ca profesor la Blaj.

– Am fost repartizat în 1965, ca profesor de limba și literatura română la Școlile Blajului, unde slujesc, iată, de peste patru decenii. În orașul Școlii Ardelene studiasse, timp de 6 ani – Andrei Mureșanu, între 1836-1838, patru ani în Gimnaziul Superior Greco-Catolic și doi ani la teologie. Un profesor din generația interbelică, preot așa cum erau majoritatea dascălilor Blajului până la nefastul an 1948, mi-a împrumutat cărțile unui profesor și istoric literar blăjean, autor al unor studii și monografii de informație documentară onestă: Ioan Rațiu. Între ele și monografia despre Andrei Mureșanu, apărută la Blaj, în 1900. Era teza prin care Ioan Rațiu obținuse doctoratul în litere. Totuși, numele lui, legat de „o poezie interzisă” nu era rostit decât în convorbiri particulare. Țin minte însă, că odată, în primii ani de profesorat la Blaj, după o petrecere câmpenească la Crucea lui Iancu, cu vin bun de Târnave, mai mulți prieteni am coborât pe Hulă, cântând cât ne ținea gura... Deșteaptă-te, Române. A doua zi am trăit cu toții un sentiment de teamă. Dar la puțină vreme după înființarea județelor, în 1968, s-a anunțat vizita conducătorului țării la Blaj, pe Câmpia Libertății, aniversându-se 120 de ani de la Revoluția din 1848. S-a cântat atunci, după ani de interdicție dogmatică, imnul revoluționarilor ardeleni pașoptiști, Deșteaptă-te, Române, cântecul care ne-a însoțit istoria, pentru care în vremuri de teroare totalitară, în 1956, de pildă, după Revoluția din Ungaria, s-a făcut închisoare. Am fost atunci martorul ocular al unei scene emoționante. La primele acorduri ale imnului, profesori din vechea generație a Blajului s-au descoperit, iar unii dintre ei au lăcrimat. Am avut atunci, dintr-odată, revelația forței extraordinare a cântecului asupra sentimentului național. Să mai adaug că viața m-a pus într-un fel „pe urmele lui Andrei Mureșanu”. Originar dintr-o comună de pe valea Someșului Mic, Mintiu-Gherlii, vedeam, când mergeam marșea la târg la Dej, frumoasa statuie a lui Andrei Mureșanu, din fața liceului ce-i poartă numele, operă a sculptorului Arthur Vetro. Am copilărit verile vacanțelor la Salva, sat din Țara Năsăudului, ținutul de obârșie al Mureșanului. Sunt, așa cum am spus, profesor

la Blaj, unde pe Câmpia Libertății se aud încă „pașii străbunilor” și unde printre acei bărbați ai faptei și datoriei patriotice, turnați în bronz, străjuiește și bustul lui Andrei Mureșanu, dăltuit de sculptorul Vladimir Predescu. Apoi, după căsătorie, în 1966, îmi petreceam concediile la Săcele, lângă Brașov, de unde este soția mea, Brașovul anilor 1838-1850 marcând perioada cea mai rodnică din activitatea poetului. Aici am vizitat adeseori Casa Mureșenilor, am văzut casa în care a locuit Andrei Mureșanu, am privit impunătoarea statuie a poetului, din colțul Teatrului de Stat, realizată de Virgil Fulicea. Sunt desigur argumente afective, dar eu cred că ele au fost determinante în pasiunea cercetării vieții și operei lui Andrei Mureșanu.

– Să revenim la teza de doctorat despre Andrei Mureșanu...

– Profesorul Pervain a acceptat, m-am prezentat la admitere, am reușit și m-am apucat de lucru. De unul singur, nu cu îndrumarea care se pretinde azi conducătorului de doctorat, pentru că Iosif Pervain ne spusese, doctoranzilor săi, că, de vreme ce ne-am ales o temă, noi o știm și trebuie s-o știm mai bine; conducătorul de doctorat poate da numai sugestii în privința arhitecturii lucrării, a amplificării sau reducerii unor capitole etc. Și munca de documentare era atunci mult mai anevoioasă. Căutai în biblioteci și în fișiere, conspectai și copiai de mână, cu stiloul, cu pixul sau cu creionul, zeci de pagini, documente, studii, corespondență, poezii etc. Pe parcursul documentării mi se lămură în minte și planul lucrării, care, evident, a suferit modificări față de cel susținut la admiterea la doctorat în 1978. Am susținut examene parțiale, referate, am publicat în presa literară (în *Viața Românească*, *România literară*, *Steaua*, *Tribuna*, *Transilvania* ș.a.) fragmente și capitole din viitoarea teză de doctorat Andrei Mureșanu, pe care, din păcate, nu am mai finalizat-o, așa cum mi-aș fi dorit, cu

profesorul cu care am început să lucrez și care mă invitase la doctorat. Iosif Pervain se îmbolnăvise și în mai 1982 a trecut la cele veșnice. Mi-am susținut doctoratul în 1982, în iunie, în fața unei comisii, prezidată de profesorul Eugen Todoran de la Universitatea din Timișoara. Conducătorul tezei, așa cum se menționează pe pagina de titlu a tezei, este profesorul Gavril Scridon, un născădean cumsecade și cercetătorul pasionat al vieții și operei lui George Coșbuc. Din comisie mai făceau parte Octavian Schiau, pe atunci decanul Facultății de Filologie din Cluj și d-na Livia Grămadă, autoarea unei meritorii ediții din publicistica lui Andrei Mureșanu.

– Un doctorat se încheie, de regulă, cu publicarea unei cărți temeinice, prin care autorul aduce un punct de vedere original asupra temei abordate.

– M-am străduit așadar să public teza de doctorat, oferind-o mai întâi editurii Dacia, unde a zăcut câțiva ani, apoi editurii Albatros, de la care am avut promisiuni ferme de publicare, dar n-a fost să fie, și în cele din urmă, la sugestia scriitorului Ion Brad, eminent absolvent al Școlilor Blajului și autorul atâtor pagini de evocare, în proză sau în versuri a Miciei Rome, am trimis-o Editurii Eminescu din București, al cărui director era criticul și istoricul literar Valeriu Râpeanu. Am așteptat și un moment comemorativ – în 1988 se împlineau 125 de ani de la moartea lui Andrei Mureșanu. Numai că în noiembrie 1988 se întâmplase Revolta anticomunistă a muncitorilor de la Brașov, și cântecul Deșteaptă-te, Române, devenise din nou, nu chiar interzis, dar indezirabil. Cartea a apărut totuși în toamna anului 1988, cu o săptămână sau două înaintea revoltei muncitorilor brașoveni, eram la Bistrița la un simpozion comemorativ Andrei Mureșanu, alături de Ioan Alexandru, actorul Dan Nasta, Mircea Gherman, muzeograful de la Casa Mureșenilor și descendent al Mureșenilor, la invitația profesorului și cărturarului Ioan Ilieș. În timpul simpozionului, poetul Olimpiu Nușfelean, care lucra atunci ca ziarist, mi-a adus câteva exemplare și din monografia Andrei Mureșanu, apărută la Editura Eminescu, cu o copertă foarte frumoasă de Tudor Jebeleanu și ediția de Poezii. Articole, apărută la Editura Minerva, în seria „Arcade”,

la care am alcătuit selecția textelor, postfața și bibliografia.

– Cunoscându-vă, domnule profesor, aș spune că Andrei Mureșanu a devenit pentru dumneavoastră o obsesie istorico-literară.

– Din 1988 și până azi, deci de aproape două decenii, am continuat să public articole, studii, ediții și cărți despre Andrei Mureșanu, care a devenit un fel de obsesie istorico-literară a mea. Văd, pe coperta a IV-a a unei cărți apărute în acest an aniversar, 2006, – 190 de ani de la nașterea lui Andrei Mureșanu, că am publicat – în acest răstimp de 18 ani, 17 ediții și cărți consacrate „poetului deșteptător” cum îl numea Ioan Alexandru. Cele mai multe în acest an aniversar, unele reluate și amplificate, altele dezvoltând capitole din monografia de început.

Iată, în 1996 – am reluat capitolul dedicat imnului Deșteaptă-te, Române (Un răsunet), nemuritoarea sa poezie, i-am urmărit destinul în conștiința patriotică românească și ecourile, influențele, prin posibile filiații în lirica patriotică românească, printr-o serie de paralele literare (Alecsandri, Coșbuc, Șt. O. Iosif, Alexei Mateevici, Grigore Vieru), precum și confluente cu alte imnuri naționale (Marseilleza, Talpra magyar etc.), și am publicat la Editura Didactică și Pedagogică, în colecția „Akademos”, Andrei Mureșanu. Biografia Imnului național.

În acest an am amplificat și acest volum și am publicat la solicitarea Primăriei municipiului Bistrița, Andrei Mureșanu. Statuia unui imn. La împlinirea a 155 de ani de la Revoluția din 1848 am amplificat comentariul poeziilor „mureșene” despre revoluție și am tipărit o culegere de studii și articole – Andrei Mureșanu – Poetul Revoluției de la 1848, Editura Altip, Alba Iulia, 2003. Dar cel mai rodnic an s-a dovedit acest aniversar 2006 – 190 de ani de la nașterea lui Andrei Mureșanu, când am publicat șase cărți sau ediții despre (și din) opera poetului: Andrei Mureșanu – poetul deșteptării naționale și Alexei Mateevici – poetul limbii materne, Antologie școlară. Editura Dacia, - seria „Didactica”, Pagini vechi și noi despre Andrei Mureșanu (în colaborare cu Vasile Iuga de Săliște, Editura „Dragoș-Vodă”, Cluj-Napoca), Andrei Mureșanu. Statuia unui Imn, Bistrița, 2006; Andrei Mureșanu – Poetul tribun, omagii

lirice. Poezii închinat lui Andrei Mureșanu, Editura Astra, Dej, 2006; Andrei Mureșanu, Publicistică, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2006, M. Eminescu, Andrei Mureșanu, Blaj, 2006. Câteva cuvinte despre fiecare:

Prima, antologia școlară, Andrei Mureșanu – Alexe Mateevici se bazează pe o paralelă literară: ambii poeți sunt autori ai unei singure poezii: așa cum Deșteaptă-te, Române (Un răsunet) a eclipsat restul operei lui Mureșanu, Limba noastră a eclipsat creația poetică a lui Alexei Mateevici; poezia lui Andrei Mureșanu – un summum al sentimentelor patriotice și demnității naționale, poezia lui Alexei Mateevici este cea mai frumoasă între odele, nu puține, închinat limbii române; ambele au devenit după 1990 imnuri naționale. Poate, cea mai dragă dintre aceste cărți îmi este Pagini vechi și noi despre Andrei Mureșanu, legată direct și în sensul amintit la începutul acestor însemnări, de munca de documentare și elaborare a tezei de doctorat. În dosarele mele s-au adunat de-a lungul anilor sute de pagini de istorie și critică literară consacrate vieții și operei lui Andrei Mureșanu. M-am gândit că ele ar putea alcătui o carte de felul celor apărute cu mai mulți ani în urmă la Editura Eminescu în seria „Interpretat de...”. Dar mai cuprinzător și mai potrivit mi s-a părut titlul Pagini vechi și noi despre Andrei Mureșanu, care ordonate pe capitole (Biografice, Portrete, studii, sinteze, Capodopera lui Andrei Mureșanu, Publicistica, În istoriile literare, În conștiința posterității) alcătuiesc o monografie sui generis Andrei Mureșanu. Se publică pagini inedite – prima teză de doctorat consacrată lui Andrei Mureșanu, datorată lui Valeriu Braniște și susținută la Budapesta, în 1891; cutremurătoarea mărturisire a lui Axente Sever despre cauzele morții lui Andrei Mureșanu: se publică studii și articole acoperite de uitare în paginile unor publicații greu accesibile cercetătorului, dar care sunt contribuții de primă mână la exegeza vieții și opera lui Andrei Mureșanu, pagini semnate de G. Bariț, Iacob Mureșianu, Aron Densușianu, G. Coșbuc, Ion Pop Reteganul, Olimpiu Boitoș etc. Capitolul despre Deșteaptă-te, Române nu omite controversalele în legătură cu muzica imnului, așa cum florilegiul critic de la sfârșit statuează locul lui Mureșanu în istoria literaturii noastre ca începător al liricii

profetice ardelene. În întregul ei, masiva carte, de peste 500 de pagini, cu o iconografie bogată și reverberantă, este un compendiu de istorie literară, cuprinzând principalele monografii, studii și articole despre Andrei Mureșanu, conceput polifonic, după tehnica romanului modern, a „personajelor reflectori”, cu voci și opinii diferite.

Casa Memorială Andrei Mureșanu din Bistrița

Cât privește cartea apărută la Dej și înmănunchind poezii închinat lui Andrei Mureșanu, ea este o reluare, adăugită, a unei broșuri intitulată Andrei Mureșanu. Preot deșteptării noastre, semnelor vremii profet și apărută în 1991, tot în orașul de pe Someș. Profesorul Dan Mârza edita, după revoluție, câteva publicații (Libertatea, Gazeta someșană etc.) la care mi-a cerut colaborarea, și apoi înființând o editură mi-a cerut o carte despre Andrei Mureșanu. I-am oferit o broșură cuprinzând în prima parte câteva din cele mai cunoscute ode închinat lui Andrei Mureșanu, iar în partea a doua, pe care am intitulat-o Andrei Mureșanu în bronz și piatră am reprodus busturile și statuile ce-l înfățișează pe acest „preot al deșteptării noastre”, aflătoare în inima unor orașe transilvane: Bistrița natală, Blaj, Brașov, Sibiu, Dej. În acest an am adăugat multe alte poezii ce-l omagiază pe Andrei Mureșanu și poezia sa, demonstrând că, după Eminescu, autorului imnului Deșteaptă-te, Române i s-au închinat cele mai multe ode în poezia românească.

Din această carte am desprins 46 de pagini, cuprinzând poeziile lui Eminescu, poeme și evocări dramatice al căror erou este Mureșanu, sau versuri inspirate din poezia sa și am publicat la Blaj o ediție Eminescu, unică în felul său, pentru că reunește între copertele

ei tot ce a scris autorul Luceafărului despre Andrei Mureșanu. Câteva versuri-autoportret le-am așezat ca motto la prima parte a monografiei mele Andrei Mureșanu, Omul: „Prea bun pentru-a fi mare, prea mândru spre-a fi mic –/ Viața-mi, cum o duce tot omul de nimic,/ Supus doar ca nealții la suferințe grele,/ Unind cu ele știrea nimicniciei mele”. Am reprodus toate cele trei versuri succesive ale poemului dramatic Mureșanu (I, 1869, II, 1872, III, 1876), pentru că în înfruntarea cu Anul 1848, care prezice funest moartea poporului român, Andrei Mureșanu rostește răspicat încrederea sa în puterea de viață a națiunii române. Aici, în aceste fragmente se conturează profetismul poeziei lui Mureșanu, personajul însuși având în viziunea sa ceva din proorocii Vechiului Testament: „Strâmt este al tău spațiu și secolii sunt largi!/ Nu văd eu cum în cercu-ți, sărman nebun, te spargi?/ Nu văd eu cum în cercu-ți, nebun, te zvârcolești,/ Ca o națiune-ntreagă din zboru-ți s-o răpești?/ Trecut-au secolii negri, cu coasele de foc,/ Cosit-au generații... Națiunea stă pe loc!/ Trecut-au Nordul rege, cu aripa-i de ger,/ Românul stă în locu-i, cu muntele de fier!/ Și-n planu-Eternității românii-s un popor/ Cum e un soare numai prin mările de nor,/ Cum e-un principiu numai în firele adânci,/ Cum sînt în fundul mării tari creștete de stânci.”

– Prin volumul Publicistică, apărut recent, aduceți o notă inedită asupra lui Andrei Mureșanu.

– Prin ediția de Publicistică (Editura Eikon, 2006) se încearcă o schimbare asupra imaginii lui Mureșanu, în istoria literară actuală. Adică, se propune și o față mai puțin cunoscută – aceea a gazetarului, pentru a veni în sprijinul unei judecăți critice formulate de Șerban Cioculescu care la apariția volumului Andrei Mureșanu Reflexii, ediție îngrijită, prefată, note și glosar de Livia Grămadă, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1977, seria „Restituiri” scria că „a fost unul dintre publiciștii cei mai însemnați ai timpului său”, adevărat educator național. Ziaristica lui Andrei Mureșanu a rămas îngropată în coloanele Gazetei de Transilvania, ale Foi pentru minte, inimă și literatură și, mai ales, ale Telegrafului Român, aproape trei pătrare

de veac și se cuvenea o restituire a ei. Începutul l-a făcut istoricul Ioan Lupaș care a publicat în 1925 în colecția „Memoriile Academiei Române” un studiu despre ziaristica lui Andrei Mureșanu, urmat de o antologie din articolele sale, preluate din publicațiile amintite. În 1963, la centenarul morții lui Andrei Mureșanu, D. Păcurariu și Mihai Zamfir ne-au dat o ediție de Poezii și Articole, reproducând aceleași articole ca în selecția lui Ioan Lupaș. Mai cuprinzătoare este ediția din 1977 a profesoarei clujene Livia Grămadă, intitulată Reflexii. În 1988, la Editura Minerva am publicat, în seria „Arcade” o ediție de Poezii. Articole, în care reproduceam pentru secțiunea de publicistică, ediția Liviei Grămadă, cu unele mici modificări. Ediția din acest an, pe care am publicat-o la Editura Eikon este mai bogată în sensul că ea cuprinde și unele „pagini regăsite”, Andrei Mureșanu, conform unui obicei al epocii semnând cu inițiale, sau nesemnând unele articole; apoi am reprodus pagini dintr-o frumoasă carte de pedagogie Icoana creșterii rele, o adaptare a unei scrieri pedagogice germane, pe tema educației în familie, frumos povestită, într-un stil colocvial, cu mici istorioare morale, niște parabole, pe care Mureșanu le și comentează în final, subliniind greșelile făcute de părinți.

Aș adăuga că în această toamnă, în luna noiembrie, nu am refuzat nici o invitație; am fost solicitat de România liberă, de gazetele bistrițene să consemnez prin articole aniversarea lui Andrei Mureșanu; am fost invitat la prezentarea cărților amintite la Cluj, Bistrița și Dej sau la simpozioane aniversare.

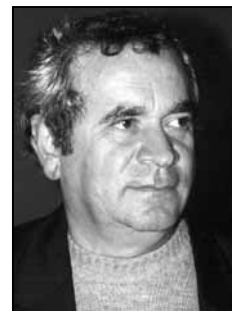
– După atâtea cărți, studii și articole despre Andrei Mureșanu, veți pune punct scrierilor și cercetării vieții și operei lui Andrei Mureșanu?

– Am satisfacția unui bilanț rodnic, concretizat în cărți, articole, conferințe, expuneri. În ce mă privește am spus cam tot ce aveam de spus despre poetul atât de drag ardelenilor de odinioară și cam tot ce am știut. Ar mai fi de scris, din parte-mi, o biografie documentară, sau, dacă m-ar ajuta condeiful, o viață romanțată a lui Andrei Mureșanu.

Interviu realizat de **Ion MOLDOVAN**

O propunere greu de ignorat

Andrei MOLDOVAN

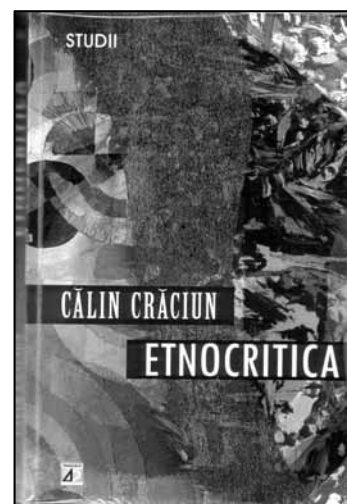
La prima vedere, volumul lui Călin Crăciun, *Etnocritica* (Editura Paralela 45, 2013), ar fi o reluare în seamă a specificului național în literatură, prin propunerea unui criteriu etnic în demersul evaluării. În realitate, autorul ambiționează la mult mai mult, cu o finalitate limpede în spațiul esteticului. Metodic până aproape de didacticism – în sensul de virtute! –, el își organizează întregul discurs pornind de la o clarificare a conceptului în jurul căruia clădește, drept pentru care îl supune mai multor perspective, pentru o conturare mai fermă, lipsită de tentații speculative, fără să elimine însă relativitatea, ceea ce îi permite o mai bună mobilitate. Apoi, în partea a doua, oferă un model de punere în practică, printr-o privire sintetică asupra evoluției literaturii române, cu aplicarea conceptului propus.

Să vedem mai întâi ce sens dă Călin Crăciun noțiunii de *etnocritică*. După ce trece în revistă forme diferite de raportare de-a lungul vremii la conceptul de „literatură națională” (încă din sec. al XVIII-lea), în forme de o mare diversitate, ține să sublinieze influența „căutărilor ideatice” ale societății, determinate istoric și geografic, asupra individului creator devenit expresie artistică a epocii sale. Cum este logic, o literatură marcată de specificul național generează și o critică răspunzând acelorași repere. Autorul nu este un exclusivist și nu exagerează rolul criticii pe criterii etnice, ceea ce ar putea conduce ușor la abordări deviante. Admite că anumite națiuni (cum este cea americană) nu s-au constituit pe criterii etnice, deși au dezvoltat o literatură puternică, nu lipsită de un specific. Tradițiile culturale care se formează și se afirmă îndreptătesc și ele accesul la „etno”. El spune că o componentă

esențială a *etnocriticii* este „modul ei de lucru în tentativa de a identifica mai judicios forțele ideatice care concură la configurarea dimensiunii estetice”. (*Op. cit.*, p. 32) Așadar, autorul percepe etnocritica precum o modalitate modernă identificând componenta etnică în valoarea estetică a operei literare. Este atent ca fenomenele din literatură să le situeze mereu într-un context universal.

Având în vedere literatura română, autorul propune, din perspectiva etnocriticii, trei componente esențiale ale fondului spiritual: una arhaică, alta occidentală și, în sfârșit, o alta balcanică. Acestea ar forma un întreg și ar interacționa în interiorul lui în așa mod încât ar izbuti să contureze o componentă estetică, destul de greu de identificat într-o altă modalitate. Este necesar să observăm că literatura națională este considerată o manifestare a limbii, fără să cadă în capcana unei definiri exclusiv lingvistice. Relativitatea afirmațiilor este adusă mereu în prim plan, ca o expresie a flexibilității întregului demers.

În privința componentei arhaice, Călin Crăciun ține să facă delimitările semantice necesare pentru a nu confunda folcloricul cu arhaicul sau creștinismul cu aceeași noțiune, în sensul acceptat pe bună dreptate de autor. Relația cu miticul este și ea analizată cu luciditate. Multitudinea problemelor abordate,

Eveniment

nu într-o simplă îngrămădire, ci cu convergență spre problematica bine desenată a cărții, sunt de natură să facă din cititor un pârtaș la explorarea unui domeniu în care deschiderile invită la exprimare, la dialog, la completări. Stilul criticului este unul atractiv și antrenant, fără să facă rabat rigorii științifice, dar ademenește ca stil, de parcă ar fi pe cale să se întoarcă la arhetipala structură a povestirii.

Preocuparea autorului pentru miturile esențiale ca forme ale arhaicului, dar și pentru misticul care ajunge să fie formă a miticului merge spre textele literare cu o fină observație a detaliului ce devine uriaș prin semnificație și care altfel nu prea ar fi luat în seamă. Iată cum comentează un episod din *Pădurea Spânzuraților* de Liviu Rebreanu: „Ne amintim că privirea împăcată a osânditului și apoi discuția tulburătoare cu noul comandant, Klapka, i-au zguduit oarecum lui Apostol convingerile. Întors de la execuție în odaia de campanie încearcă să reia activitatea obișnuită de oștean. E însă iritat de obiceiul lui Petre, ordonanța, de a cânta, lucru nepotrivit ostașului, care și cântecul ar trebui să-l execute la comandă. Iritarea apare deci firească în cazul unui ofițer încă zelos. Și totuși jelania melodiei îi pătrunse în creieri încât, recunoscând cântecul *de la noi*, intenția de a-l întrerupe se stinse odată cu deschiderea gurii. (...) Renunțarea subită de a întrerupe cântecul *de la noi* și acea ascuțire a percepției auditive sub impulsul versului românesc sunt semne că, în structura adâncă, lui Apostol i se revendică apartenența la neamul creator al doinei” (*Op. cit.*, p. 183). Călin Crăciun amplifică semnificația episodului, a detaliilor și transformă totul într-un element dinamizator, din perspectiva valorilor spirituale ale etnicului, care pun în mișcare transformările din conștiința lui Apostol Bologa.

Se înțelege că un asemenea câmp de discuții este generos, ispititor, dar și primejdios în același timp, dacă luăm în seamă deturnările care le-ar putea isca oricând. În acest sens, componente ale miticului am fi ispitiți să găsim și în scrierile unor autori ardeleni din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, aflați sub influența unui curent de

dimensiuni europene, cel numit *mitologizant*, iscat de frații Grimm și „plantat” la noi de Atanasie Marienescu, cu adepți de tot felul, printre care și Coșbuc. Dintr-o altă perspectivă, Roland Barthes în *Mythologies* (Editions du Seuil, 1957) dă o altă dinamică noțiunii, îi flexibilizează reperele și o prezintă ca un fenomen de actualitate, pornind de la vocația ființei umane pentru mitizare. Autorul *Etnocriticii*, în schimb, nu se lasă furat de nici un fel de ispită, știe foarte bine ce vrea și nu riscă asemenea dialoguri care ar putea naște și „rătăcirii”, în ciuda faptului că nu poate fi acuzat de o rigiditate a discursului critic. Tocmai de aceea, dă mai mult credit arhaicului provenind dinspre literatura populară și redimensionat în proza cultă, așa cum se întâmplă de pildă în nuvela *Copil schimbat* de Pavel Dan, exemplificare ce îi aparține.

Componenta occidentală a literaturii române, am fi ispitiți să spunem vocația occidentală, o identifică de timpuriu, la Dosoftei și Costache Conachi, la cronicarii școliți în Polonia sau chiar mai devreme, ținând cont de un suport bibliografic pe care, în mod fericit, îl folosește din plin. Mă refer la excelentul studiu al lui Gheorghe Perian, *Antologia poeziei naive românești din secolul al XVIII-lea* (Editura Limes, 2006), printre altele.

Cât despre componenta balcanică a literaturii noastre, destul de des discutată de altfel, Călin Crăciun insistă asupra originii ei citadine și afirmă că ea a creat un *homo duplex* ce ține deja de specificitatea noastră. Lăudabil este faptul că intrând într-o asemenea problematică, criticul nu ocolește vocile care s-au făcut cunoscute prin poziția diferită ce au avut-o în privința temei. Așa se face că citează numeroși autori, printre care: George Călinescu, Mircea Muthu, Eugen Negrici, Mateiu Caragiale, Ion Barbu, Constantin Ciopraga. Important și incitant pentru cititor este faptul că nu avem de-a face cu referiri la studiile celor amintiți doar din perspectiva consolidării unor argumente, ci se realizează de fapt un dialog destul de viu. Acest lucru se vede, printre altele, și prin faptul că printre autorii menționați sunt unii care nu susțin balcanismul românesc (Eugen Negrici), cu argumente solide din perspectiva

lor. De aceea, dialogul nu este un cântec la unison, ci primește uneori accente polemice, cum ar fi în privința lui Constantin Ciopraga: „Se vede prea bine în citatul anterior că pe unii autori, pe care nici măcar nu-i numește, înscriși în mod inerent într-un orizont literar consonant spiritului balcanic îi plasează automat în seria minorilor. Pentru a fi major, deci, ar fi necesară adoptarea atitudinii respingătoare, a ironiei cathartice, dacă nu a sarcasmului. De asemenea, paginile cărții lui Constantin Ciopraga (*Personalitatea literaturii române*, Institutul European, Iași, 1997, n. n.) oferă indicii certe ale unui etnicism ce mizează pe energia spirituală a sintezei daco-romane. Astfel, folclorul românesc îi apare criticului preponderent tributar mithosului geto-dacic, dar îi recunoaște și elemente mult mai vechi, în timp ce literatura cultă o consideră marcată inițial de *modelele italiene*, pentru ca apoi să se impună cele franceze și germane, mai întâi aflate într-o concurență oscilantă, iar mai târziu câștigul de cauză să fie acordat Franței datorită resurecției spiritului latin.” (C. Crăciun, *Op. cit.*, 139) Este nevoie să recunoaștem că spiritul polemic al lui Călin Crăciun nu este unul pasional și corosiv, ci se subordonează fermității discursului critic, ironia fiind una subtilă, ce ține de rafinament.

Metodic, după clarificările teoretice, criticul trece în revistă principalele etape ale evoluției literaturii române, din perspectiva ce o propune. Așa se face că vede în vremea cronicarilor un amestec de balcanism și occidentalism, cu tendințe de accentuare a celei de a doua componente. Mi de pare importantă afirmația criticului cum că occidentalizarea, chiar și aceea manifestată în Transilvania prin tendințele latiniste, nu este o „găselniță”, ci o redescoperire a unor dimensiuni spirituale uitate.

Dialogul critic cu George Călinescu și Nicolae Manolescu referitor la începuturile lirismului românesc marchează aceeași fermitate a argumentului în favoarea ipotezelor avansate, însoțită paradoxal de delicatețea tonului polemic. Fără îndoială că merită atenție fiecare pagină din acest *coup d’oeil* asupra devenirii literaturii române, în primul

rând pentru prospețimea discursului, pentru capacitatea de a schimba perspectivele, chiar dacă nu avem de-a face mereu cu noutăți. Aș menționa în acest sens modul în care relevă reflectarea componentelor spiritului românesc în teoriilor lovinesciene care au marcat frământările perioadei interbelice. În același timp, am rezerve față de prezentarea proletcultismului ca „rătăcire” doar. Cred că a fost mult mai mult și mult mai grav, iar autorul dă dovadă de prea multă eleganță, fără să fie cazul. Asta pentru că literatura proletcultistă a însemnat, pe lângă o mână de cunoscuți autori care au făcut pactul cu diavolul, numeroși scriitori avangardiști, în primul rând, care au considerat că a sosit momentul împlinirii lor, iar abia apoi au fost nevinovații pălmași luați de la strung, eventual alfabetizați, iar apoi făcuți scriitori, cu concursul esențial al primelor două categorii.

Al cincelea capitol al cărții se intitulează *Relația cu estetica* și este unul necesar pentru a poziționa componentele etnocriticii – putând fi interpretate și extraestetic – față de principiul dominant pentru orice creație artistică. Oricare cititor interesat de un astfel de volum așteaptă până la urmă răspunsuri întregi, vrea să știe cât de strânsă este relația etnocriticii cu estetica și în ce măsură etnocritica stimulează punerea în valoare, împlinirea dimensiunilor estetice ale textului literar. Conștient de asemenea așteptări, autorul precizează: „Acesta este motivul opțiunii pentru instituirea unui domeniu distinct, care să facă din literatura națională obiect de studiu, subordonat însă principiilor esențiale ale criticii literare, care sunt reductibile – reafirm – la căutarea dimensiunii estetice pe cale hermeneutică.” (*Op. cit.*, p. 381)

Într-o cronică pe care i-o dedică în revista *Vatra* (nr 6-7, 2013, p. 45), criticul Gheorghe Perian insistă asupra flexibilității și independenței în gândire a lui Călin Crăciun, în raport cu istoricii și criticii literari pe care îi citează, de unde și o permanență a spiritului polemic. Extrem de rafinat, am adăuga noi, dar nu lipsit de fermitate. Pe bună dreptate, domnia sa încheie spunând că „avem în față un debut remarcabil, unul dintre cele mai bune din ultimii ani.” Este o constatare ce îi

aparține și lui Alex Goldiș, de astă dată la începutul cronicii sale: „Greu de găsit, în ultimii ani, un debut mai curajos decât al lui Călin Crăciun.” (A. G., *Cui i-e frică de specificul național?*, *Vatra*, nr. 8-9, 2013, p. 41). „Curajul” autorului este cântărit într-un comentariu marcat de o analiză pătrunzătoare în relație directă cu dimensiunile – de luat în seamă și ele! – ale riscului asumat: contextul nefavorabil, din pricina compromiterii temei de către rătăcirile protocroniste, alături de influențele globalizării, resimțite și la nivelul literaturii sau a concepțiilor despre literatură. Autorul *Etnocriticii* izbutește să atenueze riscurile, pentru că tratează o temă de o

consacrată rigiditate, cu un pronunțat spirit relativist și deschidere spre un dialog critic ce elimină elementele speculative, capcane dintre cele mai neiertătoare într-o astfel de împrejurare.

Am convingerea că despre cartea lui Călin Crăciun se va mai scrie, pentru că spiritul academic al lucrării este dublat de îndrăzneală, ceea ce îi conferă un plus de viață. Putem să fim sau să nu fim de acord cu multe lucruri prinse între copertile ei, atitudine ce este firesc să o avem pentru tot ce este viu pe lumea asta, dar de ignorat, ea nu poate fi ignorată.

Măștile poetului

Ion Radu ZĂGREANU

„Ce-mi propusesem să fac era să așez oglinda vieții lui în fața istoriei pe care o traversase și apoi să redau felul în care istoria aceasta, privită în oglinda vieții sale, era retrimisă către noi”.

(Gabriel Liiceanu)

Primul meu contact cu poezia lui Mircea Ivănescu nu a fost urmat de o rodnică pasiune pentru lirica lui. M-am apropiat mai mult de versurile sale citind paginile pe care criticul literar Eugen Simion i le consacră în volumul *Scriitori români de azi* (Editura „Cartea românească”, 1978). Declicul plăcerii lecturii poeziilor lui Mircea Ivănescu s-a produs, în ceea ce mă privește, după lectura prefetei „În poezie nu ai voie să minți”, semnată de Gabriel Liiceanu la volumul poetului *Cele mai frumoase poezii* (Editura „Humanitas”, 2012), dar mai ales a dialogurilor acestuia cu poetul, adunate în volumul *Măștile lui M. I. Gabriel Liiceanu în dialog cu Mircea Ivănescu* (Editura „Humanitas”, 2012).

Dialogurile lui Gabriel Liiceanu cu autorul lui Mopete luminează multe sensuri ale poeziilor sale. Gabriel Liiceanu îl consideră pe poet ca făcând parte din categoria „oamenilor monument”, depozitari de memorie, biografia lor a „înmagazinat istorie” salvând „comunitatea de la naufragiul uitării”.

Intenția lui Gabriel Liiceanu de a afla în Mircea Ivănescu un „mărturisitor” al unei istorii revolute reușește doar parțial, partenerul său de dialog fiind „înșurubat tenace în propriul destin individual”, după cum va constata el curând. Se câștigă însă enorm în conturarea unui destin literar care s-a „prelins” pe sub „vremi” prin refugiul în lumea lui Bachus și a poeziei, aproape cer-

șind, într-o „jinduire perpetuă” recunoașterea sa ca scriitor de către soția lui Stela, pe care n-a putut-o convinge că este un mare poet.

„Oglinda vieții” poetului este pusă în „fața istoriei” traversate de el, ca apoi să „redau felul în care istoria aceasta, privită în oglinda vieții sale, era returnată către noi”.

Mircea Ivănescu își recapitu-lează viața desolemnizând-o, învăluindu-și faptele cu umor și cu ironie. Toată viața el s-a simțit un „înlocuitor” al surorii sale, moartă la zece ani, și a fost obsedat de sinuciderea la douăzeci și doi de ani a fratelui său, fire genială, după părerea poetului.

Mircea Ivănescu a parcurs istoria într-o stare de somnolență alcoolică. „Masca socială”: „salariatul istoriei” la Agerpres, la revista *Lumea* semnată de „omagii”, cu pseudonim în revista *Transilvania*, membru de partid pentru a primi o casă cu curte pentru pisicile sale, la Sibiu, beneficiarul unor călătorii în străinătate, susceptibil „ofițer sub acoperire”, travestiul umilinței, toate acestea

au fost parcurse pentru a-și proteja „masca interiorității”.

Comunismul – „șocul istoriei” – l-a parcurs prin „absență”, trecând, „lin” prin viață. Și-a jucat rolul de absent, într-o epocă totalitară prin comportament (citea mergând pe stradă), alcoolizându-se mereu, afișând imaginea unui „idiot”: „Toată viața mea am fost un idiot”. S-a considerat un versificator ocazional, care a scris de multe ori la comandă. Principiul lui suprem a fost ca în poezie să nu mintă. Poezia, „vorbirea interioară”, a fost pentru poet suprema „justificare a existenței sale”, conchide Gabriel Liiceanu.

Dialogul devine, tangențial, și pagină de cronică a unei epoci, și prilej de creionare a unor portrete ale unor prieteni, precum Petru Creția, Matei Călinescu, Ștefan Bănuțescu etc., a unor personalități culturale ale vremii.

Evocarea cursurilor ținute de Tudor Vianu conturează maniera oratorică de sorginte maioreșciană a acestuia. Compromisurile lui Tudor Vianu și George Călinescu cu regimul comunist sunt oarecum scuzate prin continuitatea acestora la catedrele universității, în locul unor nonvalori notorii.

„Antiistorismul” poetului este motivat prin limitarea sa la „drama lui existențială” pentru care nu au existat „nici legionarii, nici comuniștii, nici steaua galbenă, nici Canalul”. Reacțiile lui sunt refugiile lui: în umilință, în alcool („stilul smuls”), în poezie („nu știu ce este poezia”): „Așchia din carnea proprie nu-l mai lasă să vadă așchiile înfipite de Istorie în carnea victimelor”. Istoria a pus pe chipul poetului mai multe măști. Să fie acestea scuzele poetului?

Ponderea culturală a hispanității

Olimpiu NUȘFELEAN

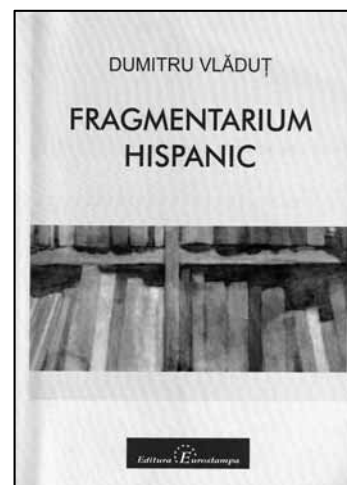
Ilustrînd o artă poetică afirmată încă în *Cuvînt înainte* la volumul *Argumentări critice* din 2010, potrivit căreia „demersul ori comentariul critic reprezintă o necesară argumentare specifică, unde validitatea trebuie să constituie preocuparea esențială a comentatorului”, Dumitru Vlăduț revine în fața cititorului cu o nouă carte de comentarii literare, *Fragmentarium hispanic* (Ed. Eurostampa, Timișoara, 2012), în care conformarea la textul analizat este probată într-un excurs critic informat, obiectiv și sobru, expresiv, seducător, asistat de o discretă „atitudine admirativă”, mai degrabă decît de una a... specialistului, după cum recunoaște chiar autorul, fără însă să fie neglijată prestația inițiatului în domeniul cercetat.

Cartea reunește studii despre teoreticieni, critici, esești și poeți spanioli precum Ortega y Gasset, Dámaso Alonso, Carlos Bousoño, Ramón de Basterra, ca și despre prozatorul și eseistul argentinian Ernesto Sábato. Atitudinea admirativă este generată de manifestările culturii hispanice, „poate nu de ajuns de cunoscute sau de omologate”, după cum se recunoaște în *Argument*, de condiția nu tocmai fericită în care se află spaniola și scriitorii ei, ilustrativă fiind în acest sens observația lui Herbert Read privitoare la Ortega y Gasset, despre care afirmă că a scris într-o limbă ce-și face drum în lume încet, elaborînd un discurs lipsit de ceremonie, nefiind astfel pe placul criticilor academici sau al editorilor comerciali. În ochii autorului, hispanitatea are o pondere culturală semnificativă, fundamentată pe o lungă tradiție, cum constata la un moment dat și Vintilă Horia, „bază pentru omul de mîine”, constituindu-se pentru cercetător într-un „teritoriu privilegiat al lecturilor”. Raportările comparatiste la

spațiul cultural românesc intră și ele în preocupările autorului.

În studiul *Ortega y Gasset și substanța lucrurilor literare*, Dumitru Vlăduț elaborează o aplicată și nuanțată analiză a concepției gînditorului spaniol privind *substanța numită stil*, Pornind de la enunțul lui Ortega y Gasset potrivit căruia „stilul este totodată cuvînt și mîină și pupilă”, observînd că opi-

niile acestuia, deși nu se edifică într-o construcție sistematică, avînd mai mult un caracter fragmentar, se dovedesc incitante, originale și anticipatoare pentru disciplinele specializate ale secolului douăzeci, universitarul timișorean îl situează pe gînditorul spaniol între precursorii unei stilistici a scriitorului ca agent al operei literare, interesat de individualitate și de specificul operei, trăsăturile stilistice ale operei fiind – după cum se exprimă – o expresie a particularităților mentale și psiho-spirituale a personalității/eului scriitorului, fapt ce-l plasează pe spaniol între gînditori europeni precum Leo Spitzer, Erich Auerbach sau Tudor Vianu. Echivalînd retorica cu lipsa de expresivitate, eseistul spune că stilul are legitimitate atunci cînd răspunde atitudinii nealterate a scriitorului în fața existenței. Cuvîntul este „un semn expresiv”, care exprimă un compromis între exprimarea ideii și exprimarea unei stări pasionale. Pornindu-se de la acceptarea caracteristicii tematice a criticii lui Ortega y Gasset, sunt

examine sub raportul stilului câteva eseuri, recunoscându-se rolul anticipator al acestuia privind teoria cuvintelor-temă sau a cuvintelor-cheie, teorii formulate de Pierre Guiraud și, respectiv, St. Ullmann. O atenție aparte este acordată concepției orteguiane despre metaforă, urmărită în eseurile *Încercare de estetică în chip de prefață*, *Cele două mari metafore* și mai ales *Dezumanizarea artei și idei despre roman*, în ultimul afirmându-se definiția potrivit căreia „Poezia este azi algebra superioară a metaforelor.”, metafora devenind instrumentul esențial de realizare a irealității, a unei noi obiectivități, studiul urmărind și treptele de constituire a acestei figuri, cu raportări la cunoașterea științifică, observându-se că aceasta este o formă a gândirii care servește atât știința cât și poezia. În analiza procesului de metaforizare, în concepția eseistului spaniol, se fac trimiteri la cercetările de lingvistică și stilistică românească ale lui G. I. Tohăneanu. Stabilind funcția metaforei – ca instrument de realizare a „dezumanizării” în artă – prin raportare la definirea poetului, autorul conchide: „În gândirea lui Ortega y Gasset metafora a fost instrumentul esențial al realizării dezumanizării în noua artă, înțeleasă nu în sensul de „inumanizare”, cum s-a întâmplat în mod interesat, din motive propagandistice și în România anilor realismului socialist, ci în acela de depersonalizare, de eliminare a sentimentelor obștești ale psihologicului și eului empiric și, prin aceasta, de obținere a autonomiei și specificului artei în raport cu realitatea, de autonomizare a universului ei. Edificiul orteguian privitor la artă găsește astfel și în metaforă un punct de sprijin important, eseistul spaniol văzând în această figură o miraculoasă înfăptuire a spiritului uman”.

În *O teorie a studiului poeziei: Dámaso Alonso*, cercetătorul timișorean descifrează cu relevanță și pregnanță căile de acces care l-au dus pe poetul și criticul iberic la cunoașterea specificului poeziei. Reunind în persona sa un lingvist specializat, un critic și un poet, Alonso contribuie la dezvoltarea criticii stilistice europene, aplicată asupra operei, aducând în analiză, alături de termenii

material și *formă* promovați de Wolfgang Kayser, și termenul *conținut*, „privind modul în care structurile verbale realizează consonanța cu acesta și interesându-se în mare măsură de dimensiunea axiologică a operei”, bazându-și demersul pe teoriile elaborate de Saussure, Bally, Vossler, Spitzer și Croce. Analizând teoria lui Alonso prin cărțile *Poezia spaniolă. Încercare de metode și de limite* și *Șase forări în expresia literară spaniolă*, Dumitru Vlăduț distinge calea personală de acces a criticului spre studiul operei, diferită de sistemul lui Croce, prin aflarea „în elementele verbale ale poemului cauza emoției estetice”. În abordarea critică, intuiția are rolul de a selecta faptele relevante stilistic, al căror număr este uriaș într-o operă literară. Ideea identificării cititor-operei, pe care Alonso „o vede ca o coincidență între intuiția cititorului și a autorului” este pusă în relație cu cercetarea românească făcută de D. Caracostea și Tudor Vianu. Autorul sintetizează: „Întrucât opera literară este unică, inefabilă, abordarea ei trebuie să fie fatal diferențiată, ceea ce înseamnă că personalitatea criticului rămâne esențială. Ceea ce decide asupra căilor de analiză este intuiția. Dar, dacă opera este un tot organic, în analiză stilisticianul trebuie să se raporteze la acest tot spre a reface opera ca întreg, raportare bine cunoscută și în cercul hermeneutic spitzerian. Reproșul ce i se poate formula este acela care a fost adus și lui Spitzer: intuiția ascuțită a valorii face superfluu demersul analitic. Sistemul stilistic al lui Alonso este însă de o mare coerență și originalitate.”

Dumitru Vlăduț acordă o mare atenție problemei identității culturale, „componentă constantă și extrem de importantă a dezbatărilor din America Latină”, temă urmărită la Ernesto Sábato, scriitor pentru care literatura este „o formă – poate cea mai completă și mai profundă – de cercetare a condiției umane”, a cărei gândire privind identitatea și argentinianitatea nu este mai puțin interesantă decât a lui Borges sau Julio Cortázar. Pornind de la accepțiunea că datele generale ale temei au fost configurate în cercetarea românească de Ilinca Ilian Țăranu într-o carte intitulată *Julio Cortázar și literatura europeană*, care identi-

fica procesul de dezmarginire a literaturii latino-americane generat mai ales de recunoașterea universală a romanului sud-american începând cu anii '60, criticul radio-grafiază – în studiul *Identitate și argentinitate* – „modelul Sábato”, caracterizat prin abordări raționale, calme, care amintesc de dezbaterile din România secolului trecut privind specificul național. Într-un eseu din volumul *Unu și universul*, apărut în 1945, Sábato precizează „inexistența caracterelor naționale invariabile ori relativitatea acestora, ele schimbându-se în cursul istoriei în funcțiile de condițiile economice, sociale sau religioase”. Se fac exemplificări – prin analize comparatiste sau paralele – cu trimitere la caracteristici ale unor popoare (rus, francez, grec, german...) sau cu ilustrarea unor poziții din cercetarea românească. Interesat de identitatea literară și în general culturală a țării sale, Sábato vorbește de curentul europeniștilor, generat de sentimentul rușilor și argentinienilor privind defazarea prin raportarea la cultura Europei occidentale, sentiment necunoscut în Occident deoarece acesta nu-și pune problema de a fi sau nu european, fiind astfel pur și simplu. Sabato demonstrează (v. volumul de eseuri *Heterodoxia*) eroarea reducăționismului și falsitatea creației identitare produse de teoriile unor critici nord-americani sau europeni, care „cer” culoare locală în operele literare, „dorind să limiteze specificul argentinian la un element pitoresc, și anume gaucho”. Scriitorul argentinian – în analiza universitarului timișorean – ține să înlăture prejudecata potrivit căreia literatura metafizică (socotită europeană prin excelență) n-ar fi adecvată spiritualității argentine (chiar dacă aceasta prelungește cultura și spiritualitatea europeană) și recomandă scriitorilor țării sale să elaboreze o literatură metafizică și problematică, care să surprindă sufletul torturat de absența reperelor existențiale. Sînt numite trăsături ale literaturii argentine precum nostalgia, tristețea, taina tăcerii și rezerva, care dispun la melancolie și înclinație religioasă, reflectarea sentimentului general de nesiguranță, a spiritului introspectiv, a contradicțiilor și nemulțumirilor etc. e pusă în discuție natura creației populare și raporturile

acesteia cu literatura cultă. Pentru Sábato, adversarii artei sînt estetismul, bizantinismul formelor, hipertrofierea formală. Orice cultură avînd un caracter hibrid, influențele sînt socotite binefăcătoare. Fără să aibă complexul periferiei, Ernesto Sábato consideră că elementul european hispanic primește în Argentina, ca și în întreaga Americă Latină, o valoare particulară, fiind amplificat de creatori de geniu precum Sarmiento, Marti sau Rubén Dario.

Volumul *Antes del fin* publicat de Ernesto Sábato la vîrsta de 87 de ani, dorit de autor a fi un testament literar și filosofic, îi prilejuiește lui Dumitru Vlăduț o analiză nuanțată a concepțiilor scriitorului în studiul *Ernesto Sábato și precaritatea omului contemporan*. Cartea comentată, care reia multe din meditațiile exprimate în scrieri anterioare, este mărturia unei experiențe de viață dintr-o „existență consacrată apărării omului concret supus presiunii istoriei nemiloase a secolului al XX-lea”, cînd scriitorul, contrar celor afirmate de Camus, nu a fost unul care a făcut istoria, ci unul care a suferit consecințele ei. Scriitorul este afectat de „căderea ființei în lume”, de exteriorizarea și banalizarea existenței acesteia. Omul „a cîștigat lumea, dar s-a pierdut pe sine”, prin deumanizare, raționalismul care a negat complexitatea omului, sacralizarea inteligenței, trăirea într-o „lume tehnolatră”, în care mașina, creată pentru a-l elibera pe om de munca manuală, nu i-a lăsat mai mult timp pentru activitatea spirituală... Convins că secolul este dominat de răul absolut, umanitatea este în măsură să facă și gesturi sublime, structura duală a omului făcîndu-l pe acesta să cunoască atît deznădejdea cît și speranța, singurătatea și iubirea. Pledează pentru o artă a demnității și salvării omului.

Interesante sînt de asemenea studiile *Traseul liric al lui Dámaso Alonso, Limbajul vieții, artei și adevărului* (privind filosofia limbii la Ernesto Sábato), *Note la o teorie a simbolului: Carlos Bousoño*. O abordare aparte este relevată de studiul *România într-o interpretare spaniolă*, în care este evocată figura spaniolului Ramón de Bastera, remarcabil „între străinii care au consacrat

lucrări extinse, cu observații judicioase, în cea mai mare parte favorabile românilor”. Ambasador în România între 1918-1920, a învățat românește, a cunoscut țara, a făcut-o cunoscută prin scrisul său, pomenit fiind în *Memoriile* sale de N. Iorga, cu care a fost prieten. În cartea sa, *Opera lui Traian*, apărută în 1921 la Madrid) a descris Iașul, unde se retrăseseră Curtea Regală, guvernul și armata, a fost martor la momente importante ale Marii Uniri, a fost prezent la festivitățile de inaugurarea a Universității românești din Cluj, unde a vorbit în limba română, adînc privitor al „zbuciumului nostru”, cum spunea N. Iorga.

Fragmentarium hispanic de Dumitru Vlăduț este o carte scrisă cu dăruire și afecțiune pentru figurile literare evocate, o lucrare care probează o bună și nuanțată cunoaștere a literaturii hispanice, o judicioasă situare a acesteia în universalitate cît și în relație cu literatura română, dar mai ales o pătrunzătoare analiză a temelor și problemelor, a artei și gândirii scriitorilor abordați. Criticul este informat, riguros și în același timp flexibil în analiză, captînd atenția cu teme pe care actualitatea literară le evaluează continuu.

Minium, lapis și aur*

Andrea HEDEȘ

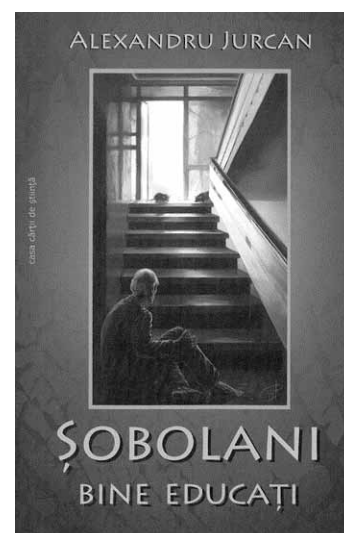

„Vae vobis homines qui computati estis in numero bestiarum ei quod in vobis divinum est non intendentes!”** este pecetea sub care stau paginile celui mai recent volum de „povestiri foarte scurte” semnate de Alexandru Jurcan, *Șobolani bine educați* (Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2012). Asemenea unui cronicar medieval, Alexandru Jurcan realizează „hronicul și cântecul vârstelor” actuale, transpunând în bijuterii miniaturale „cenușiul plumburiu” al contemporaneității, aplecat cu răbdare asupra lumii pe care o vede dincolo de bariera epidermei, până în universul miniatural al celulei, dezvelită de fariseism și vanități dar fără să-și fi pierdut sclipirea de Adevăr, sclipire care licăre încă sub zgură, și care face posibilă speranța unei salvări. Prin cuvânt. Alexandru Jurcan scrie despre „bube, mucegaiuri și noroi” nu pentru a le pedepsi prin răs, nu pentru a le pune la un virtual stâlp al infamiei ci pentru a le mântui, oferindu-le o formă de exorcizare salvatoare, un katharsis. Povestirile sale, foarte scurte ca formă, sunt o evoluție foarte personală și firească prefigurată în volumul *Plouă peste crimele orașului*, volumul cuprindea deja, „în statu nascendi” aceste concentrări de umiri „în lacrimis”. Față de parfumul volumului evocat, *Șobolani bine educați* este ceea ce în a șaptea artă poartă denumirea de „extrait”, parfum pur, „quinta essentia” însă nu a unei grădinii sub rouă ci a unei adevărate curți a miracolelor. Aerul fascinant amintind de *Povestirile crude și insolite* ale lui Villiers de L’Isle Adam sau chiar de paginile urmuziene este și el adus acum la tăria celui de munte, volumul devenind un post-modern Bestiar al bizarului. Este o probă de înaltă măiestrie (în)condeierea, în spațiul minuscul al acestor

„tres courts”, a caracterelor, evenimentelor, a poveștilor, a ingredientelor născute din somnul rațiunii, somn căzut sub puterea necruțătorului Haos și a fiicei sale Nix, însoțită de Tanatos și Nemesis. Folosind un stil apropiat de cel al miniaturii medievale, cuvânt care de această dată nu are a face cu dimensiunea ci cu o tehnică anume, minium, „plumb roșu” în limba latină, desemnând pigmentul folosit în procesul de realizare a picturilor și este cuvântul care stă la baza termenului de „miniaturi”, acele motive ornamentale sau compoziții figurative: o literă ornată, un desen, un portret, realizate după un „canon antic”, adevărate izvoare istorice***. Alexandru Jurcan realizează în minium, lapis, și, pe alocuri, foiță de aur, miniaturale capodopere: Când plânge noaptea pe umărul lunii, Radomir și parcul ferecat, Gustă pustietatea drumului, Lanuri de fericire, Adagio și fugă, Miere neliniștită, Secera sfinților.

Meditațiile, întotdeauna amare, nu lipsesc din volum. Iată doar un exemplu, pe care, deoarece dimensiunile ne permit, îl redăm în întregime:

„Scriitorul Axei Jules nu și-a putut vinde ultima carte de poeme din cauza blestematei crize mondiale. Nu vrea să-și tragă la răspundere talentul, atâta timp cât însuși marele Dostoievski zace nemișcat în

librării. Uplete o geantă cu cărți și se plimbă prin țară cu trenuri încetinite. Prin compartimente, Axei își prezintă opera, în timp ce călătorii mănâncă șnițele și scuipă semințe.

– Lasă-ne, domnule, cu poezia, că ne mor pruncii de foame!

– Ei au nevoie de artă, de hrană spirituală! – explică Axei.

– Se vede că nu ai copii, domnule!

– Cărțile mele sunt copii mei! – suspină Axei.

– Apoi ai grijă de ei și nu fă pe distrusul cu noi! Nu cerși!

– Cine cerșește, omule? Ofer ceva de lux!

Mai apoi a venit iarna și Axei a hotărât să dea cadou cartea unuia și altuia. Chiar așa... pe stradă... printre fulgi și ornamente de sărbători. Unii luau cartea, apoi o lăsau la pubelă sau chiar pe trotuar. Axei avea un vecin la etajul inferior, un muncitor care-i reparase baia. Gata! O să-i ducă un exemplar! Ce cadou grozav de sărbători! gândi Axei.

L-a lăsat la ușă, bine împachetat. După câteva ore, vecinul a sunat la ușa lui Axei.

– Ce surpriză! se bucură Axei.

– Mă, boule, strigă vecinul, îți bați joc de mine? Pentru asta ți-am lucrat în apartament? Ce să fac cu hârtia asta? Am destulă hârtie igienică!

...Îl lovea pe Axei cu cartea peste tot, mai ales peste cap, până când un fir de sânge s-a prelins peste frunte. Afară se auzeau deja colindătorii beți și gălăgioși, cântând o manea colorată.”

Iată cum limpezimea arhitecturii unei astfel de miniaturi delicate permite puncte de fugă, trăsături de penel, tușe, culori saturate ori delicate pasteluri, ornamente, dimensiunile neimpunând totuși sobrietatea minimalistă, în plus, face posibilă o radiografie a status-quo-ului, cu societatea în derivă, cu răsturnarea valorilor, cu pierderea identității, a rădăcinilor, a sacrului, a însăși condiției de om, imaginea unei corăbii a nebunilor în plină derivă, a egocentrismului, dar și a autismului și în cele din urmă a anihilării simbolului unui timp vechi, revolut, în acordurile „colindei” ce (con)sfințește epoca „omului nou”: manea.

Un cadou însângerat, povestirea foarte scurtă de mai sus, este doar una din jocul cu mărgelile de ambră, de ambră galbenă, cu care jonglează autorul. Ele sunt rodul unui proces îndelungat și intens, la fel cu cel al genezei chihlimbarului, adunat sub formă de lacrimi aurii în condiții extreme, foarte speciale, cumulând mireasma și culoarea unor timpuri vechi în care a încremenit, fosilizată, amintirea, memoria... Mici boabe de lumină fragilă, închipuind mătăanii.

* Boetius din Dacia, *Despre viața filosofului*, Ed. Polirom, Iași, 2005, p. 10

O ediție tematică I. L. Caragiale

Dumitru VLĂDUȚ

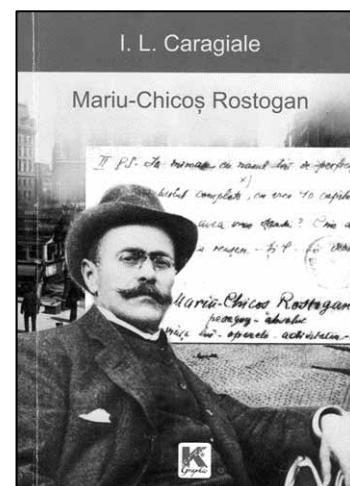

Deși a avut parte de editări diverse în aspectul cuprinderii integrale (există vreo cinci momente ale acesteia), al genurilor ilustrate, de antologii și ediții tematice ș.a., opera lui I.L. Caragiale nu și-a epuizat posibilitățile de valorificare. O dovedește ediția și antologia *Mariu-Chicoș Rostogan / Pedagog – absolut / viața lui – operele – activitatea – etc.* alcătuită de Nicolae Bârna și Constantin Hârlav, cu un studiu introductiv al fiecăruia dintre cei doi editori, note și comentarii, apărută în anul Caragiale la Editura Karta-Graphic din Ploiești.

Ambii editori, cercetători la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” din București al Academiei Române, au un stagiu îndelungat în studiul și valorificarea operei lui I.L. Caragiale. Ei au alcătuit alături de Stancu Ilin ediția de *Opere* în patru volume a autorului *Scrisorii pierdute*, publicată între anii 2000-2002 la Editura Univers Enciclopedic din București, în colecția „Opere fundamentale”, coordonată de Eugen Simion, lucrare premiată de Academia Română și apărută într-o a doua ediție revăzută și adăugită, în cinci volume în 2011. În afară de aceasta, Nicolae Bârna, deținător al unui sistem critic de interpretare ingenios prin care a investigat modernitatea literară românească, îndeosebi proza și într-o oarecare măsură poezia și critica prin volume precum *Țepeneag – Introducere într-o lume de hârtie* (1998), *Comentarii critice* (2001), *Prozastice* (2004), *Dumitru Țepeneag* (2007), *Ipostaze ale modernizării prozei rurale* (2009), prin antologii precum *Avangardismul literar românesc* (2003), a mai oferit o ediție din I.L. Caragiale, și anume *Din carnetul unui vechi sufleur* (2001).

Celălalt editor, Constantin Hârlav, membru al cenaclului „Echinoux” din Cluj, redactor și apoi secretar general de redacție al revistei omonime în anii 1971-1973, chiar s-a specializat în Caragiale, consacrându-i până acum două lucrări de istorie literară bine primite de critică: *Despre Caragiale. Încercări de precizie istorico-literară* (2010) și *Caragiale și iar Caragiale. Încercări de precizie... istorico-literară* (2011). Pașionat de scriitor, a alcătuit de asemenea cu profesionalism o seamă de antologii și ediții tematice stabilind textele, însoțindu-le de riguroase note, studii introductive sau comentarii, fiind de amintit printre altele: *Cele mai frumoase scrisori* (Ploiești, 2000), *Triptic pentru Eminescu. În Nirvana. Ironie. Două note* (Ploiești, 2000), *Rețetă practică pentru a face o lucrare literară în genere* (Ploiești, 2002), *Pagini puțin cunoscute despre I.L. Caragiale. Din presa ploieșteană* (Ploiești, 2002), *Caragiale intervievat. Plebiscitul Presei* (Ploiești, 2005) ș.a.

Apariția unei ediții cu titlul amintit era deplin îndreptățită. Despre un astfel de proiect vorbea chiar Caragiale. Într-o scrisoare către Dr. Alceu Urechia, trimisă din Berlin în 25 iulie/7 august 1905, în post-scriptum el își ruga interlocutorul: „Îa miroase cu nasul tău de perfecțiune – nu cumva o ediție completă, cu vreo 10 capitole inedite, peste cele cunoscute, ar avea vreo șansă? Cine ar putea

fi editorul? cât? etc. Dacă reușesc – ți-l... dedic” (p. 125) Despre intenția publicării unei ediții privind faptele lui Mariu-Chicoș Rostogan, Caragiale a vorbit și cu alte prilejuri în corespondența sa. Faptul este amintit de Nicolae Bârna în documentatul său studiu introductiv semnificativ intitulat *Un personaj memorabil: Mariu-Chicoș Rostogan*, unde oferă și explicația nerealizării proiectului: „Nu și-a realizat, din păcate, proiectul – fie pentru că va fi conchis, cine știe, că nu «ar avea vreo șansă» (!), fie pentru că va fi fost temperat în avântu-i de-o clipă de acea «Pigritia orientalis fetida» de care se auto-acuza într-o dispoziție de autoderiziune acidă – și nu putem decât să regretăm, cu ciudă afectuoasă, desigur!, această nerealizare, măsurând dimensiunile lacunei frustrante pe care ne-a lăsat-o moștenire: nu ne putem închipui acel virtual, neînfăptuit volumaș «pur rostogănesc», altfel decât fabulos!” (p. 17-18).

În plus, Mariu-Chicoș Rostogan a fost un personaj de care autorul său s-a atașat enorm, privindu-l mereu cu simpatie, căci în corespondența scriitorului acesta apare, cum ne atrage atenția tot Nicolae Bârna, „fie invocat direct și explicit, fie conotat de aluzii, referiri, «parodieri» și «trimiteri» rostogănești, în registru burlesc, ironic sau auto-ironic, imaginea lui scăpărând fulgurant, ici și acolo, numai de un latinism hazliu prin seriozitatea afectată, ori de transcrierea unui fonetism din repertoriul cunoscut (...)” (p. 17).

O astfel de ediție ar mai putea fi reclamată și de împrejurarea că Mariu-Chicoș Rostogan este un personaj cu o individualitate faimoasă între toți eroii operei lui Caragiale, apărând în diverse ipostaze în mai multe texte ale scriitorului, deosebite ca întindere, ceea ce îl determină pe Nicolae Bârna să le numească un adevărat „corpus rostogănesc” (p. 6). Aceste proze ar ilustra, cum spune Constantin Hârlav în subtilul său studiu introductiv „*Metoda lui Caragiale*”. *Aproximări*, tehnica din *Temă și variațiuni* care „e o scriere exemplară, programatică, în care se cristalizează productivitatea și virtualitatea autorului, fantezia paradoxală, plăcerea de a experimenta variante, atitudinea ironică și viziunea

parodică, în accepția originară a cuvântului (*para*: alături; *odos*: poemă destinată a fi cântată). De aceea, putem spune că variațiunile sunt parodii și (viceversa) parodiile sunt variațiuni (dar nu numai atât)” (p. 20).

Volumul de față este, așadar, cum ne previne Nicolae Bârna, „un fel de omagiu al ideii scriitorului de a face o «ediție frumoasă» și de a ne da un Rostogan complet” (p. 18). Ediția ar facilita iubitorilor lui Caragiale (destul de mulți) posibilitatea de a consulta un volum unitar despre un erou emblematic al autorului pentru școala românească, în locul unor ediții complete unde astfel de texte s-ar pierde în ansamblul scrierilor pe alte teme, fie ele *momente* sau *schife*.

Antologia are, potrivit scopurilor enunțate, două secțiuni. Prima este aceea a textelor literare reunite sub titlul general *Mariu-Chicoș Rostogan*, care cuprinde, la rândul ei, mai multe grupări de lucrări. Cea dintâi grupare, *Un pedagog de școală nouă*, a primit acest titlu odată cu includerea textelor în volumul *Schife ușoare* din 1896, după ce în „Moftul român” unde fuseseră publicate prima oară în mai multe numere, purtaseră titlul generic de *Școala română*. Este vorba mai întâi de texte precum *Conferință*, *O inspecțiune*, *Ajunul examenelor* și *Examenul anual*, toate publicate în „Moftul român” în diferite numere în 1893 și care îl au ca personaj pe Mariu-Chicoș Rostogan, „pedagog absolut” manifestându-se în spațiul public în *Conferință* și cu deosebire în cel al școlii în celelalte schife. La această primă grupare se adaugă scrierea *Despre cometă*, parodie de prelegere pe care același personaj o susține din însărcinarea Ministerului Instrucțiunii în fața elevilor spre a-i preveni asupra urmărilor nefaste ale prezicerilor astronomului austriac Rudolf Falb privind sfârșitul lumii, precum și o altă lucrare, *Emulațiune*, care cuprinde reproșurile pe care „pedagogul absolut” le adresează elevilor săi după ce a urmărit „paradia” de la Liceul „Traian” din Turnu-Severin ocazionată de festivitățile naționale din 10 Mai 1900. Cu acest prilej „au fost cununate cu lauri și înaltă aprobățiune distiplina aceea și aplicațiunea aceea, m’rog pe carea au arătat-o școlerii aceia” (p. 70), iar

eroul a „simțit acel simțământ carele se numește, m’rog, penetrățiune, când am văzut mândreță de școleri ca o lejiune din acelea cari au vin’t cu divul Traian (...)” (p. 71). Ambele au fost publicate în „Universul” din 1899 și 1900 și manifestă o unitate de viziune și de procedee remarcabilă cu celelalte patru texte anterioare.

Alte două texte nu sunt atât de intense ca marcă a manifestării spiritului rostogănesc, dar ar putea fi atașate aceleași arii literare. Prima este *Premiul întâi. O reminiscență din tinerețele pedagogului*, în care editorii văd „o variantă posibilă” (p. 78). Eroul de aici, institutorul Tiberiu Bumbăș, e supus presiunilor familiei Ionescu, al cărei fiu, Artur, ajuns în anul al IV-lea, este pe punctul de a promova tot în urma lui Ioniță Păunescu, beneficiar, ca și în anii anteriori ai premiului I cu lauri, datorită unui avans de „o fracție”. Părinții celor doi concurenți se diferențiază prin statutul social: tatăl lui Artur, Mandache Ionescu, este mare proprietar, omul cel mai influent în tot județul, punct de sprijin pentru orice guvern, în timp ce Păuna, mama premiantului cu lauri, este văduvă, lucrând ca menajeră. Tiberiu Bumbăș, care o adoră în tăcere pe doamna Aglae Ionescu, deși aceasta nu-l poate suporta, rezistă presiunilor acesteia care îl invită acasă și-i cere să-i acorde lui Artur premiul disputat, dar nu mai rezistă și presiunilor prefectului, care îl amenință cu eliberarea din funcție și eliminarea din județ. În consecință, el face în catalog „apoi la fracțiune o micuță rectificățiune...” (p. 88), întrucât „asta nu-i greu lucru de ales!... Să am iertare, nu trebuie să se supere d. prefect și să fie grob, mă rog frumos...” (p. 88). Acest institutor care opune rezistență presiunilor de corupere la început, nu rămâne totuși și inflexibil până la sfârșit, fiind, cum a sesizat critica literară, un Mariu-Chicoș Rostogan în devenire.

Un alt text, numit *Cometa Falb*, apărut în „Universul” din 5 noiembrie 1899 și inclus în edițiile critice de *Opere*, nu-l are ca erou pe Rostogan, nici nu-l vizează în vreun fel anume, dar, prin faptul că apare cu o săptămână înaintea schiței *Despre cometă. Prelegere populară* și se referă la previziunile

catastrofice ale astronomului austriac Falb din 1 noiembrie, îi determină pe editori să vadă „o anticipare a spectaculoasei prestații rostoganiene, pe o temă diferită decât cele știute” (p. 89) și să-l includă în antologie ca „interludiu – pretext”.

A doua parte a cărții este intitulată de editori *Rostogănești... risipite* și reunește acea corespondență expediată de Caragiale, constând în scrisori ori texte mai scurte scrise pe cărți poștale, unde spiritul „pedagogului absolut” se manifestă viu în modalități directe și explicite sau indirecte la care am făcut anterior referiri. Astfel de scrisori sau cărți poștale erau trimise lui C. Dobrogeanu-Gherea (1), lui Mihail Dragomirescu (1), lui Alceu Urechia (4), lui Paul Zarifopol (7). Un fragment dintr-o asemenea scrisoare unde autorul îl invocă pe Rostogan și îl citează pentru muștrările adresate elevilor din cauza neînșuririi optime a gramaticii elementare a limbii române a fost așezat de asemenea într-o *Addenda*.

Autorii au adăugat un bogat material iconografic, constând în reproducerea a două scrisori autografe către Alceu Urechia și Paul Zarifopol, unde caligrafia impecabilă a lui Caragiale poate fi admirată de cei interesați, a unor coperte ale edițiilor din *Schițe ușoare*, a unor pagini de titlu sau din cuprinsul volumului *Schițe ușoare* ori din presă, precum și a copertii volumului în limba germană *Thema mit variationen Prosaskizzen*, apărut în 1970 la Inzer Verlag din Leipzig, urmată de aceea a unei pagini din acest volum cu titlul *Ein Pädagog neuer Schule*.

Receptarea textelor este facilitată de notele editorilor, marcate prin cifre arabe, urmate de precizarea *n.ed.*, note care aduc și importante precizări de istorie literară și sunt parte inconfundabilă a dosarului critic foarte profesionist al antologiei. Există, firește, și note ale lui Caragiale, care, spre a nu fi confundate cu cele ale editorilor, au fost indicate prin asterisc.

Binevenite pentru o astfel de ediție sunt studiile introductive ale editorilor la care am făcut deja mai multe referiri și care constituie piese valoroase ale dosarului critic al antologiei.

Nicolae Bârna atrage atenția asupra unor interpretări excesive amenințate de simplificare asupra lui Mariu-Chicoș Rostogan, văzut ca un personaj eminamente negativ, „reprezentativ, purtător al unui implicit mesaj critic, polemic și moralizator” (p. 6) prin note precum: incapacitate profesională, malonestitate, lașitate, carierism, deficiență morală și umană, obediență față de puternicii regimului, bădăranie ș.a., unele din aceste trăsături fiind supralicite de critica și școala începuturilor comunismului românesc. Invocarea metehnelor morale și omenești ale eroului, aspecte incontestabile, chiar dacă nu și ireductibile, ar „rămâne justificată, legitimă și relevantă. Însă referirea automată, mecanică și exclusivă la ea nu «epuizează» nici pe departe!, personajul” (p. 8). Deși dezagreabil moral, uman și profesional, Mariu-Chicoș Rostogan, „totodată, este un personaj în mod paradoxal «simpatic», prizat cu plăcere, la lectură, admirat și chiar îndrăgit, dacă nu ca persoană în planul «lumii ficționale» (...) în care ființează, atunci în planul artei, ca realizare memorabilă a marelui scriitor” (p. 8). În consecință el ar trebui văzut ca un personaj realist, viu, complex, sustras oricărei interpretări schematice.

Nicolae Bârna vine de asemenea cu o avertizare asupra riscului unei interpretări simplificatoare, avertizare potrivit căreia „nu se poate spune că satira lui Caragiale îl vizează pe Rostoganu în *calitatea lui de ardelean* (s.a.)” (p. 11) și oferă prețioase date de istorie literară privind apariția fiecăreia dintre schițele „corpusului rostogănesc”.

Studiul lui Constantin Hârlav are în vedere tehnica de compoziție a *Momentelor* lui Caragiale în general și a celor ale antologiei în particular. Criticul argumentează că piesele de aici ilustrează procedeul existent în *Temă și variațiuni*, „anume cel al «temei cu variațiuni» sau, cum poate va fi fiind mai exact spus, al variațiunilor pe o temă dată (...)” (p. 20). Acest principiu, la care a făcut referiri și Ion Vartic, amintit de autorul studiului introductiv, „rămâne același și este respectat minuțios de-a lungul seriei” (p. 24), regăsindu-se, prin urmare și în prozele antologiei și ediției.

În anul Caragiale, 2012, cei doi editori, Nicolae Bârna și Constantin Hârlav, au venit așadar cu o ediție tematică necesară, plăcută și profesionist alcătuită.

Caragiale e cu noi!

Icu CRĂCIUN

Îi mulțumesc d-lui Vasile Gogea pentru cartea d-sale *Mofteme* (apărută în 2012, la Bistrița, la prestigioasa editură „Charmides”), carte care m-a informat cu tot ce a apărut mai important în critica postdecembristă legat de viața și opera lui I. L. Caragiale, provocându-mă să citesc cu și mai mare interes și încântare pe autorii săi; i-aș numi aici pe: V. Fanache (ediția a doua a volumului *Caragiale*, 2002), Dan C. Mihăilescu (contaminat de zicerea lui Cioran: „adevărul despre un autor se află în corespondența, nu în opera sa”), Ștefan Cazimir (cel care inventariază vreo 26 de tipuri de mofturi la români), Marta Petreu, Ioana Pârvulescu, Constantin Hârlav, Gelu Negrea și volumul colectiv *Dicționarul personajelor din teatrul lui I. L. Caragiale*, coordonat de Constantin Cubleşan. Nu ascund faptul că o bună parte din textele cuprinse aici le-am citit și-n revista *Tribuna* de-a lungul anului 2012, dar altfel le receptezi dintr-o carte.

Intenția mea a fost să sintetizez, dar mai cu seamă să-mi lămuresc niște întrebări și răspunsuri despre Nenea Iancu cu ajutorul d-lui V. Gogea. Și am reușit.

Ce metehne aveau națiile mari? Răspunde Caragiale: „În genere națiile mari au câte un dar sau vreo *meteahnă* (sublinierea mea) specifică: englezii au spleenul, rușii nihilismul, francezii l’engounment, (...) spaniolii morga etc.; românii au Moftul!” Deci nu este întâmplător că însuși marele dramaturg a înființat o revistă intitulată *Moftul român*. Dar cine este moftangiul român? Când românul mediocru nu poate înțelege sau explica superioritatea și-și dă seama de limitele sale, strâmbă din nas și apelează la trecerea acesteia în derizoriu cu dorința vădită de a-i submina sau anula valoarea; cu alte

cuvinte, recurge la bășcălie pentru a cuceri publicul, evident de aceeași teapă cu el, public care îi acceptă bagatelizarea pentru a o coborî cu orice preț de pe pedestal. Așa procedează flecarul Mitică, dâmbovițeanul persiflator, care în perioada comunistă și-a schimbat identitatea în arhicunoscutul Bulă, luând peste picior regimul și oamenii, molipsind astăzi majoritatea românilor. Moftangiul complexat (de toate vârstele și sexele) trebuie musai să-i descopere o hibă superiorului și, dacă din punct de vedere etic sau moral nu-i găsește nimic convingător, se leagă de aspectul fizic, unde, har domnului, „omul nu este perfect” – vorba precupețelor fandosite, atotștiutoare.

Din ce cauză generația de aur ’27, în tinerețe, (Noica, Cioran, Eliade, E. Ionescu, Mircea Vulcănescu etc.) nu l-a iubit pe Caragiale? Conform d-lui Gogea – via Marta Petreu – demagogia patriotardă pusă la stâlp de Nenea Iancu, inclusiv articolul *Românii verzi*, nu le-a căzut bine celor care au ajuns legionari vajnici sau au simpatizat cu aceștia (apropo, patriotismul exacerb, transformat în naționalism de două parale, mai persistă și astăzi în manifestările unor partide de garsonieră; mai nou, s-a indus cetățeanului român ideea hilară că patriotismul se măsoară în greutatea și mărimea drapelului național. Câtă fanfaronadă! Câtă lipsă de decență! În loc să se folosească suma uriașă cheltuită prin

manoperă și material pentru ajutorarea unor cămine de bătrâni, unora le arde de recorduri în mărimi și greutate! Și să vrem, nu putem scăpa de Caragiale! Clișeele sale de limbaj – flecăreala, pălăvrăgeala, trăncăneala, cum vrei să-i zici – încă ne mai bântuie, scrie universitarul V. Fanache; de comportament și de kitsch nu încapе vorba).

Este Caragiale precursorul avangardistului Urmuz și al teatrului lui E. Ionescu? Răspunsul este, evident, afirmativ. E suficient să analizăm cele două tablete dedicate sinuciderii enigmatice a celebrului casier Anghelache din *Inspecțiune*, care, interogat estetic de Nenea Iancu de ce a recurs la acest gest ultim, stă „cuminte” și nu poate să „răspundă”. Da, pe tărâm estetic casierul este un învingător, dar unul ficționar, strămoș al personajelor urmuziene și ionesciene.

Mă bucur că dl. Vasile Gogea vorbește de moda scrisorilor anonime și de schița *Antologia* rescriind identitățile autorilor citându-i: „Un bun tată de familie”, „Un

binevoitor matur”, „Un chelner de la Lăptărie”, „Un creștin enoriaș”, „Un fanatic partizan”, „Mai multe mame îngrijorate” și, iată, „Un om de bine”, ajuns actual. Despre identificarea celor șapte tipuri de frici la Caragiale, dar mai ales de motivarea acestora aș vrea să mai discutăm. Este vorba despre: frica atavică (din *Bubico* și *O noapte furtunoasă*), frica domestică (dintre Veta și Jupân Dumitrache sau Spiridon și Titircă Inimă Rea – J. Dumitrache, și Catindatul și Nenea Iancu), frica socială (cea a Zoei), frica politică – trădarea (Farfuridi și Brânzovenescu), frica morală (mai sus-amintitul Anghelache), frica rasială (din *O făclie de Paști*) și teama cosmică – „comeata” (din *Un pedagog de școală nouă*).

Închei, parafrazându-l pe V. G.: orice text al lui Caragiale sau despre Caragiale devine o „Moftemă”; în consecință, în viziunea lui Nenea Iancu „totul este un moft: de la eclipsa de lună, până la eclipsa de minte, inclusiv talentul și imbecilitatea”.

Printre „monedele și monadele” lui Marcel Mureșeanu

Adrian ȚION

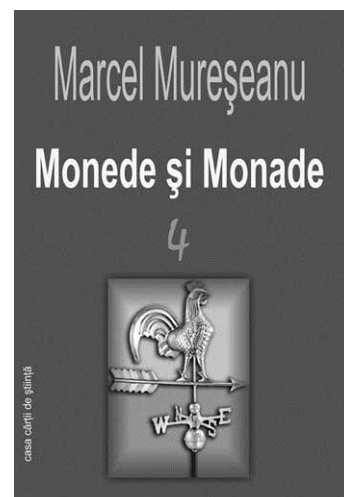

Ajuns la senioriala vârstă de 75 de ani, Marcel Mureșeanu a călătorit și călătorește mult, de aceea silueta călătorului travestit în aceea a „cavalerului cu pană”, preluată de la Vianu Mureșan, i se potrivește pe deplin. Desigur, un cavaler al iluziei și o călătorie interioară, spirituală, proprie speculațiilor cugetătorului, dar și una exterioară, specifică (spune horoscopul) nativului săgetător. Poetul face parte din generația ieșită din totalitarism care s-a înfruptat cu aviditate crescândă din călătoriile peste hotare, restricționate la maxim sau chiar interzise până în 1989 de statul autarhic. Era imposibil ca această vocație a călătoriei să nu se oglindească într-un mod subtil în operă. Poetul iese din „anticamera morții” pentru a se bucura de splendorile pământului. Sastisit de sinele rigid („sătul de mine”), călătorul liric accede la „timide oaze de realitate”, nerăbdător să pătrundă spiritul locului. Departe de a fi însă poezia lui un jurnal de călătorie, totuși putem desprinde din adnotările sale unele crâmpoie din itinerariile parcurse, locuri, amintiri sedimentate cu timpul în sensibilitatea sa și scoase la lumină pentru a fi proiectate în diacronia versului. Creta, Lago di Garda, Iaroslav, Saalbach în Austria, Antalya cu Valea Taurus sunt câteva din destinațiile încorporate în discursul poetic și în fărâmițatele aforisme. Creta lui Kazantzakis e o „insulă (gata) să se ridice la cer cu toată dumnezeiasca ei frumusețe.” În „miez de iulie”, în Turcia, „luna se arată întotdeauna pe jumătate”. Pisa are un „turn înclinat... spre meditație”. La Lara, „pe coasta turcică a Mediteranei” scrie unul dintre cele mai importante poeme din volumul *Cartea cu vise*, sinteză a visului poetic ținut de marii poeți. El este înscris la numărul LXI în volumul citat și

despre scrierea lui aflăm amănunte în volumul al patrulea de aforisme. Lago di Garda se oglindește într-o ilustrată cu „o muchie a Golfului Salo” îndoită puțin.

Când nu călătorește, poetul se uită în oglindă ca să nu fie singur, după cum glumește într-un loc sau invită la taifas personajele sale inventate. În casa poeziei, aceste personaje devin familiare cititorului înveselind peisajul bântuit de fantoma omniprezentă a morții. Coșul de Tablă (alias Omul de tinichea din *Vrăjitorul din Oz*) și Temnicerul sunt veterani înscriși la „Școala Metaforei”, adevărate vedete dintr-un teatru de marionete imaginar unde mai apar pe listă Domnul Kyropol, Doamna Mantaverde, Barza Roșie, Petrică Venețianul, Războinicul Petrecăreț, acestea din urmă în stare gestantă. Când intră în scenă Hodoronc și Tronc, vocea regizorului exclamă mirată: „Ce cuplu!”.

Explicații despre manifestul interes pentru mirajul visului se consolidează în multe din cugetări. „Suferim, oare, de pe urma viselor?” se întreabă dresorul de vise. „N-aș zice. Mai degrabă e vorba de o răsplătă, suntem primiți în încăperi misterioase, cunoaștem întâmplări care uimesc imposibilul, dar mai ales ne obișnuim cu Viața de După, în balansoarele din anticamera morții.” Razele subțiri și tăioase care fac lumină în

Marcel Mureșeanu
75

laboratorul său de creație aruncă reflexe, după cum e firesc de altfel, și asupra unor date biografice. Mărturisirile sunt juxtapuse într-un regim al rememorării supus conceptualizărilor de ansamblu. Autoreflexiv și drept judecător, poetul măsoară cu rigurozitate viabilitatea compozițională a scrierilor sale: „Sunt robul marilor teme, în tot ce scriu, regăsibile în toate cutele Realului, care definesc, ordonează și în final dau o lecție exemplară de entropie pe poligoanele lor de încercare.” Multe abstracțiuni iau drumul animat al personificărilor îmbrăcate în culori picante, dar procesul acestor metamorfozări e supravegheat și dozat cu măsură, căci „Abstracțiunile fără limită mortifică poezia, iar derizoriul fără graniță o ucide a doua oară. Toate cele de mai sus se petrec însă fără nicio consecință asupra acestei forme de viață!” Se ridică – a câta oară? – întru apărarea misterului, care trebuie protejat de orice intruziune: „O simplă fereastră întredeschisă și misterul este în suferință!” Am vorbit de mai multe ori despre frecvența utilizare a epifrazei, a tăieturii razante aplicate șocant la sfârșitul frazei, figură retorică de evident efect, inclusă în mecanismul personal de ambiguizare. Poetul-aforist o numește cu precizie „efect de salamandră” și cere să fie folosit fără restricții, deoarece sensul băsmuirii în lumea de fantasmă năucitoare e unul imprevizibil. Considerându-se un veșnic ucenic în arta cuvântului, ca Arghezi, vrednic „studentul la sugestopedie” (nicidecum maestru), recunoaște deschis: „În poeziile mele se petrece frecvent «efectul de salamandră»: de fiecare dată când tai coada textului, peste noapte ea crește la loc și, când îmi dau seama că e vorba de-o altă coadă, nu mă mai ating de ea.” Devoalarea procedeului nu stinge tensiunea lirismului încorporat în rețeaua derutantă a ideilor, deoarece, tot el consemnează: „Dezvăluind, metafora ascunde.”

Ce adevăruri mai vinde poetul deghizat în aspru cugetător? Numai adevărul lui, întors mereu pe toate fețele și expediat în grația divină a poeziei, în gratuitatea ei genuină, în „capăt paralogic, leagăn mitologic”. Și aici trebuie să observăm franchețea trimiterii: „Nimic mai de preț în poezie decât Divina

Gratuitate.” Este gândul unui rafinat căutător de pietre prețioase pentru propria lui plăcere, apropiată „actului gratuit” sau inutil gidian, evident fără complicitatea morbidă a unui Lafcadio. Totul se menține în plan pur estetic-senzitiv, restrâns la plăcerea textuală a creatorului de aforisme: „Plăcerea unui gest inutil este uneori atât de mare încât aceasta își pierde pe loc categoria și caracterul, provocând răsunătoare recolte în Arcadia livezilor de vișini”. Câte interferențe cu poezia, extrase din textele sale, nu exultă de farmecul acestor explozive gratuități, înșirate ca niște valuri înspumate care se izbesc cu voluptate de țărnul gândirii? Să mai adaug unu? Iată-l: „Ce vă spune un crocodil întins la soare, purtând pe cap o șapcă de marinar?!” Să-l întrebăm pe Micul Prinț aflat într-o dilemă asemănătoare în fața desenului cu pălăria enigmatică? Sau să savurăm pur și simplu nostimada? Dar gratuitățile nu pun întrebări și nu așteaptă răspunsuri. În ordinea definițiilor despre poezie apare și „un mal de vivre” și o consolare amar-ironică a celui contaminat pe vecie de această „boală”: „Strigătul meu nu este în pustiu, dar până la urmă și acolo va ajunge”.

Onticul și esteticul sunt văzute ca elemente îngemănate în universul misterului, imposibil de separat pentru adevărații scriitori, adică „cei prin care scrisul trăiește” (sintagmă răsturnată din „trăiesc din scris”, dezavuată). Conceptul e cuprins în numeroase cugetări, după cum e și aceasta, dizolvată în maniera-i cunoscută spre final: „Misterul vieții și misterul poeziei se suprapun, întră culoare în culoare, dând singura «specie» androgină perfectă cunoscută până azi dimineată.” În „instituția imaginarului” poetul alege „cuvântul bun” de cel „sterp” și cel „rău”, animația lexicului îmbrăcând straie de snoavă intelectualizată, cu protagoniști bine conturați: „Cuvântul cel bun e mereu cu burta la gură, rămas greu de spirit. El naște pui calzi, cu pene moi și cu aripi nevăzute. Cuvântul sterp e nefericit și retras, el duce puii celui bun la grădiniță, are grijă de ei și știe că starea lui se poate schimba printr-o minune. Cuvântul cel rău iese dezorientat în văzul lumii, câteodată plânge și blestemă dar

celelalte cuvinte nu i-au făcut ghetou, el viețuiește printre ele.” Unitatea de concepție asupra scrierilor este enunțată lapidar prin construcția TEXTULUI UNIC (metaforă a substratului metafizic) mereu tăinuit, fantomă, iluzie, țintă pentru scriitorul complet: „De când mă știu scriu un singur Text, care nu iese niciodată la suprafață, pe el se așază «epidermele» poeziei mele, iar prin ele, descifrându-i semnele, ca o lentilă, se vede și El, TEXTUL UNIC, strâns în sine, nemișcat, ca un făt ce nu vrea să se înalțe.” Excesiva preocupare pentru conceptualizare e luată în răspăr: „Conceptualizăm, ca și cum am pune conserve pentru o iarnă veșnică!” Din structura „mozaicată” a meditațiilor se desprind destule sfaturi pentru un tânăr

scriitor care este avertizat, de pildă, să ocolească locul comun. De la spectrul morții, trece la moartea textului literar: „Cauza primă a mortalității infantile, în rândul textelor literare, este locul comun, iar cea imediat următoare este refuzul total al locului comun de către autor. E ca și cu apa: nici cu prea multă, nici cu puțină nu-i bine.” Fluxul variantelor nu ocolește nici meditațiile pe tema artei. Astfel, un Arhimede literat livrează înțelepciuni sclipitoare vechi trase în forme noi: „Orice corp viu scufundat în *artă* pierde din muritudinea sa o cantitate egală cu aceea a *artei* dislocuite.”

Un arsenal de strategii literare ies la iveală din acest puzzle uriaș de forme.

Ipostaze ale parodiei la Lucian Perța

George ȚĂRA

Înființarea, la Cluj, prin anii șaptezeci ai secolului trecut, a grupului „Ars Amatoria” – motor în patru timpi pe vremea aceea – datorează lui Lucian Perța „aprinderea prin scânteie”. El a născocit modelul de haiku

umoristic *Din lirica universală în versiunea autorilor*, recitând apoi, cu „solemnitate”, în camera de cămin, *Din lirica chineză – poemul Secerișul*: „Se recoltează grânele în Mai/ Un om, un pai,/ Un om, un pai!” sau alt „poem”, *Din lirica istorică – Ștefan cel Mare întrebându-și*

fiii: „Când veți fi mari, ce vreți să fiți copii?/ Spahii, Măria ta, spahii!”. Au urmat nenumărate „lirici” prezentate cu mare succes pe scenele studentești, apoi scenete cu texte sumar elaborate și replici de umor spontan, găsite adesea din mers, mai apoi o foarte citită rubrică de parodie (în versuri, dar și în proză) la *Viața Studențească* și capodopera compusă

Lucian Perța – 50

ad-hoc de Ioan Groșan, piesa *Școala Ludică*, unde fiecare dintre noi a jucat cel mai mare rol actoricesc al vieții sale.

Lucian Perța, care debutase, înainte de momentul „Ars Amatoria”, cu remarcabile grupaje de poezie, a abandonat apoi genul sobru respectând cu predilecție vocația sa prin excelență ludică, devenind astfel reprezentantul cel mai de seamă al genului parodic din literatura actuală.

Se spune adesea, „cu parodia pre parodie călcând”, pe la reuniuni literare colocviale: „A venit Perța, acoperă-mi poezia cu ceva!”, exclamație care confirmă geniul parodic al autorului, capacitatea sa de-a întoarce pe dos orice haină poetică, operând, cum se spune, „cu materialul clientului”.

Cred că am găsit, prin observația de mai sus, una dintre posibilele definiții ale genului literar în care Lucian Perța excelează.

A doua definiție a parodiei face trimitere la caricatură. Aici, Lucian Perța poate fi comparat cu celebrii virtuozii ai portretului nonconvențional „la minut”, spaima narcisiștilor tentați să se vadă în orice oglindă mult mai frumoși decât sunt. În ce mă privește, mărturisesc că, dacă aș scrie poezie, narcisistul din mine ar aștepta cu oarece neliniște replica lui Lucian Perța, ca pe o judecată de valoare. Iată că parodia, blamată de unii, gustată de alții poate fi percepută, în consecință, și ca act critic. Ca act creator, dacă este dublat de un rafinat simț al umorului, precum în cazul de față.

Poezia, când este trimisă în scenă, vrea, de multe ori, să apară ca o primadonă, sau ca un june-prim cât se poate de convingător. În aceasta situație, Parodia zâmbește în barbă, convinsă că poate fi mult mai fermecătoare, imitând – chiar în travesti dacă e nevoie – originalul. Ea devine, când se întâmplă așa, un actor de comedie care umple scena prin propria-i expresivitate, nu doar prin textul care i s-a dat spre interpretare. Parodia este, prin urmare, și un act „teatral”. (Între noi fie vorba, dacă ar fi urmat o carieră în Teatru, Lucian Perța ar fi devenit un mare actor.)

Am numit doar câteva dintre ipostazele (sau, dacă vreți, nuanțele) în care excelează, ca parodist, Lucian Perța.

Și mai e una, foarte importantă, pentru care trebuie să reproduc (din memorie, cu

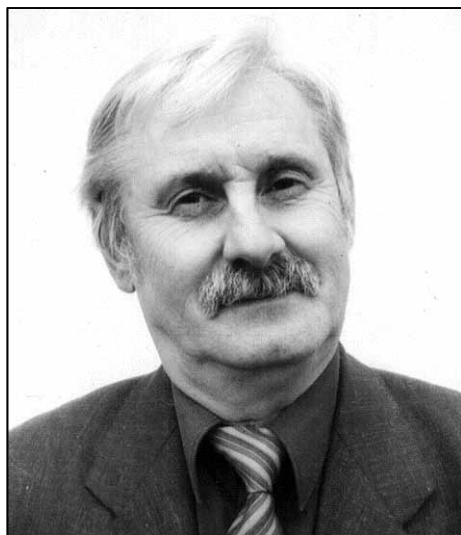
scuze pentru eventuale inexactități), o impecabilă, inocentă „ars poetica” oferită, relativ recent, într-o revistă literară, de Gheorghe Grigurcu: „Din suflet iese forma sa/ ca un abur ce năzuiește spre altă formă/ și stă o vreme în preajma ei adăstând-o/ și dacă n-o găsește/ nu găsește drumul înapoi”. Se întâmplă ca parodia să preia integral acel abur poetic vag personalizat și să acapareze pentru vecie „drepturile de autor” ale titularului, precum în câteva realizări notorii ale lui George Topârceanu.

Se mai poate, în cazuri excepționale (dar aici umorul trebuie neapărat să subli-meze) ca parodia să deformeze opere celebre, cam așa cum Dali i-a pus Giocondei mustăți.

Lucian Perța este în stare de asemenea performanțe, având în trusă instrumente cu care poate șunta orice circuit poetic, chiar și pe acelea de înaltă tensiune.

Pentru conformitate, citiți cărțile lui, dar mai ales antologia de autor *Vizita de dimineață* (Editura Tracus Arte, 2012). Este o Istorie (paralelă) a poeziei românești, cu texte în oglindă, de la Dosoftei (1624 – 1693) la Miruna Vlada (1986), în care exercițiul parodic este atât spectacol cât și comentariu. Dacă nu vă place originalul, veți gusta parodia; dacă nu vă place parodia, veți aprecia, printr-un surprinzător efect de feedback, originalul.

Lucian PERȚA

„O artă am, dar e secret”

– Stimate Lucian Perța, poetul și criticul Gheorghe Grigurcu spune că ești „cel mai de seamă parodist al literaturii noastre actuale”. Nu te strivește o asemenea apreciere? Nu ai rău de înălțime, pentru ești mult peste ceea ce se scrie sub semnul speciei la ora actuală?

– Da, de strivit nu mă strivește/ Ce spui că dom’ Grigurcu-a spus,/ Că spusa bine-ți cântărește,/ Iar de-nălțime încă nu-s/ Nici sperios și rău nu am./ Află de îți e cu folos/ C-oricât auzi în jur tam-tam,/ Eu nu privesc nicio când în jos!

– Când ți-a venit ideea să te faci scriitor de parodii? Eram tentat să folosesc sintagma „poet parodist”, dar sună cam... excentric, iar tu faci un lucru întru totul... serios.

– Scriitor de parodii/ Nu poți fi, știe tot natul,/ Decât dacă într-o zi/ Îți găsești muza cu altul/ Și, ca s-o recucerești,/ De-acel „ins” te folosești!

– Cum de a devenit Echinoxul atât de ludic, tu reprezentând aripa mai „extremistă” a grupării?

– Echinoxul, spun artiștii,/ Ludic a fost doar perioada/ În care „arsamatoriștii” (1)/ Prin scris și-au susținut bravada.

– Ai niște înaintași, o „tradiție” de la care te revendici?

– Înaintașii mei sunt toți,/ Poeții ce-au zâmbit vreodată;/ Numără-i tu dacă socoți/ Că te pricepi la numărare!

– Ai o „Artă poetică” a ta care definește parodia? Ce înseamnă pentru tine această specie? Comentatorii scrisului tău

observă notele aduse de tine în plus la textul original, pe care îl parodiezi, dar care este părerea ta? Cum reușești să fii, în același timp, poetul parodiat (în a cărui piele intri) și vocea nouă a parodistului?

– O artă am, dar e secret,/ Că dac-o spun, imediat,/ În mod fățiș sau mai discret,/ Voi fi și eu... parodiat!

– Ai folosit o tehnică sau o construcție specială în alcătuirea celor două antologii parodice, Apelul de seară și Vizita de dimineață?

– La fel, secrete sunt aceste/ Acum, și nu-ți dau amănunte./ Întreabă-mă tu asta peste/ Vreo trei decenii sau mai multe!

– Crezi în rolul postmodernist al parodiei, de resuscitare a poezilor (v. Marin Mincu), mai ales, să zicem, a clasicii, de a afirma o nouă față a poeziei într-o epocă în care cititorul este atât de greu de captivat cu uneltele poeziei?

– Desigur, cred și e normal/ Să cred: mi-a zis Mincu Marin/ Că pe-un poet de-l vreau pe val,/ Să îl parodiez puțin!

– Criticii nu sînt invidioși pe tine deoarece reușești să realizezi, prin parodia veritabilă, creatoare (cum o definește Viorel Mureșan), o formă disimulată de receptare critică?

– Invidioși nu-s nicidecum,/ Dar, ca să nu dea cumva vama/ Faptului că văd că sunt bun,/ Mai nou, nici nu mă bagă-n seamă!

– 202 poezi (parodiați în Apelul de seară), 374 (în Vizita de dimineață)... Pe ce te bazezi în alegerea „subiectului”? Sînt mulți

sau puțini poeții cărora merită să li se dea atenție? Mai urmează și alții? Pe cine ai exclus sau n-ai avut timp/ocazie să le acorzi grija ta? Lucrezi la o istorie literară a poeziei „altfel”, aflată în continuă re-așezare?

– Da, pentru a spori efectul./ Deși aceasta nu-i o lege./ Eu recunosc, mi-a aleg subiectul./ Dar doar când am de unde-alege!

– Totuși, de ce ai așezat poezia română între o imagine cazonă și una spitalicească (v. titlurile celor două antologii ale tale)?

– Cum la-nceput a fost cuvântul./ Așa și-aici, la început/ Au fost coperțile. Artistul/ Și prietenul Nicul-a vrut/ Imaginile-așa să fie./ Și după ele titlu-am dat/ Volumului de parodie./ Cam asta-i tot. Edificat?

– Cine crezi că sînt cititorii tăi? Îi găsești/ te gălesc, le duci dorul?

– Eu am cam dublu cititori/ Față de orice alți poeți:/ Întâi de toate-s doritori/ Acei ce-s prinși între coperti./ Cu tot cu rude, prieteni, frați,/ Și-apoi dușmanii lor se-mbie./ Dornici să-i vadă „purificați”/ Și „beșteliți” prin parodie!

– Ce înseamnă pentru tine extinderea preocupărilor literare spre alte zone, precum poezia „serioasă” sau teatrul?

– Nu mă extind în poezie./ În poezie sunt mereu./ E drept că, din cochetărie,/ Scriu și teatru. E cam greu/ Că replicile-mi vin prea iute/ Și nu răzbesc întru notare./ Și-apoi, când intriga se-ascute,/ Iată... primesc chestionare!

– De fapt unde pot fi găsite cărțile tale? Întreb aceasta și cu gîndul la difuzarea, deși

pe diverse căi, nu tocmai fericită a literaturii actuale? Cum te descurci cu editurile, cu tirajele, cu difuzarea, cu participarea la manifestări literare specifice?

– De difuzare nu-ntreba/ Că-s furios cum nu se poate!.../ Și eu mai am doar câteva/ Din tot ce-am publicat, din toate/ Cele vreo paispe cărțulii./ E drept că nici tiraj n-a fost./ Că nu poți din economii/ Să scoți al editării cost./ Așa că fac un disperat/ Apel spre sponsori: Domnilor,/ De m-ajutați la publicat,/ Vă fac de rîsul tuturor!

– La Vișeu de Sus există un festival literar devenit tradițional? Ce înseamnă acesta pentru tine, pentru comunitatea din zonă, pentru scriitorii participanți? Reușește să mai reziste, în contextul crizelor de tot felul prin care trece societatea de azi?

– Da, la Vișeu de patruzeci/ De ani avem un festival/ De poezie. Așa deci/ Spațiul poetic e real./ Ba îl avem și-al parodiei./ Că de-un deceniu și mai bine./ Din tot cuprinsul României./ La festivalul de-umor vine/ Cam toată floarea cea vestită/ A parodiei românești/ Și-a epigramei. Fericită/ Alcătuire. Spun povești?!

– Ce ar trebui să mai știm despre tine, Lucian Perța?

– Cam indiscretă întrebare./ Dar vă răspund precum ați vrut:/ Mă simt legat întru „mișcare”/ De voi, de când v-am cunoscut./ La fel de domnul Câțcăuan/ Mă leagă „aurite mere”,/ Deci încerca-voi an de an/ Să ne ntîlnim tot cu plăcere!

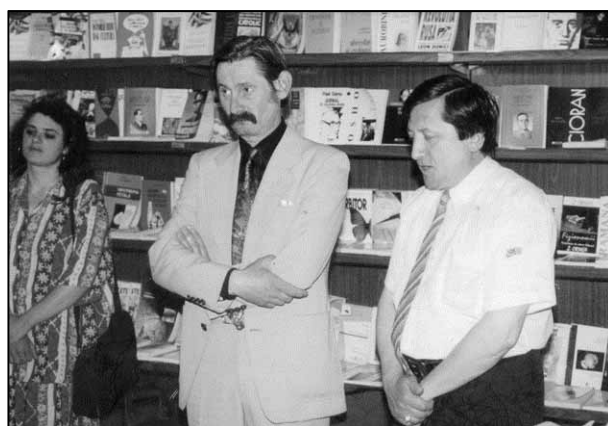
Cu toată deferența,
Lucian Perța

1. arsamatoriști = membri ai formației studențești de teatru „Ars Amatoria”, în vogă în anii 1974-1978, formată din Ioan Groșan, Radu G. Țeposu, George Țăra, Lucian Perța, Horia Pop și Ioan Buduca. Membrii formației erau totodată și redactori la revista „Echinox”, Radu G. Țeposu fiind chiar secretar general al acesteia.

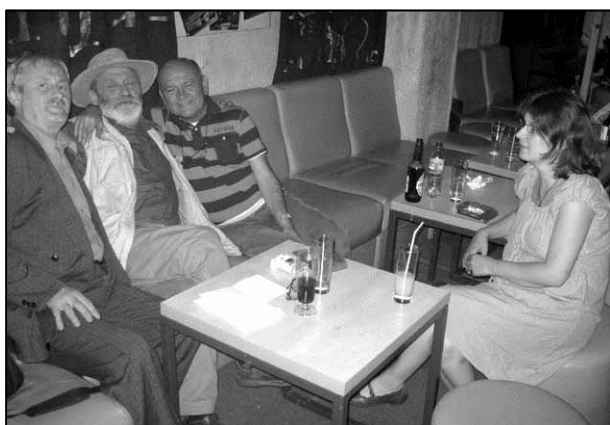
Interviu realizat de **Olimpiu NUȘFELEAN**

Liceean la Liceul Dragoș Voda împreună cu colegii
Ștefan Petreuş și Vasile Giurgi (1970)

La lansarea primei sale cărți, cu Nicolae Iuga (1997)

Împreună cu Ion Mureșan, Ioan Groșan și nora Raluca

George Țăra, Ioan Podosu, Viorel Mureșan, Lucian Perța,
Vladimir Pop

Fotoalbum Lucian Perța

Cu soția Firuța (2008)

Fiii săi Cătălin și Cosmin (2006)

Maria PAL – 65

În pietrele necioplite

un întuneric profund cuibărește
sub pleoapele tale
fără zgomote molcome
de rugăciuni de lumânări de icoane

prin livezi de măslini
se strecoară demoni cu mătăsurile pe buze
cu ispite zvâcnind în inimi
cu pocnete scurte-n pupile

corbii împart cu tine nebănuite singurătăți
negrul ce curge gângăvind din privire

tu vezi în pietre necioplite
o mulțime de păsări amuțite de spaime

Scotocești

vântul vorbește deodată
cu întreaga pădure

închis într-un copac
privești în jur la vise-amorțite

lumea-și poartă obraji în palme

cineva cunoscut scotocește-n oglinzi
după fete morgane

Pline de praf

nenumărate sunt cetățile-n mare
ce-ți vorbesc în limbi învechite

despre morți
despre nopți ce încă nu le-ai ales

fruntea recunoaște înghețul
bulucindu-se sub alte nume în piept

gândurile-s pline de praf

obosită-i mâna
ce-odihnește pe înțepenitul trăgaci

Nu mai ciugulesc

dincolo de dealuri
se rostogolește un soare jucăuș
orizonturile-s roșii portocalii

câmpurile nu te mai strigă
lumina lascivă le-acoperă ca o miere

vânturile înserării călăresc nori fantastici
rănesc ecouri poposite pe stânci

noaptea se-apropie tiptil
să nu sperie liniștea
încremenind păsări
gânduri și spaime

cuvintele nu mai ciugulesc tăceri
cuibărite cu tandrețe în ochi

Ca un pelerin

cineva cultivă o mulțime de carii
în ochii tăi înfometați

Poezia
Mișcării literare

tu îmbătrânești drumuri
ca un pelerin cu obosite picioare
cu privirea rătăcită
cu-o privire de scrum

Nici un cuvânt

frigul străpunge ca un plug
prin mintea-ncețoșată de uitare

cu mâini febrile
împletești centuri din curcubeu
pentru ore schiloade

nici un cuvânt nu mai are umbră
inima ta le-a păscut îndelung

Oricum nimeni nu va vorbi

scarabeii mășăluiesc cu poveri
prin nisipul fierbinte

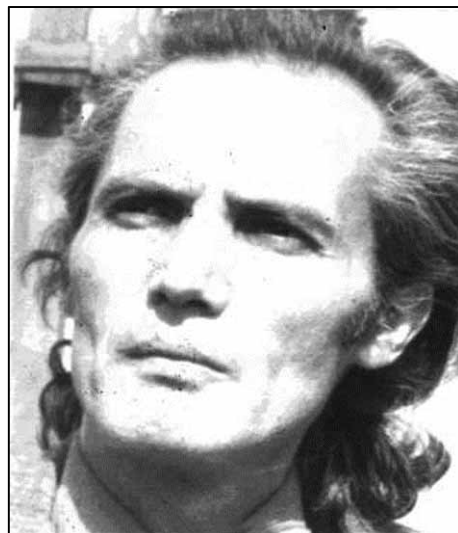
în oglinzi
cineva-nlocuiește imaginea ta cu un verb

oricum nimeni nu va vorbi

nici o podoabă
nu mai apare pe ziua îngălbenită
doar seara cu ochi de rouă scânteind

Ion BOGDAN

statuie

se înalță claia
pe vreme bună

sus
pune colacul
o femeie

este ca o statuie vie
mișcătoare
în nemișcarea vântului
de vară
arzătoare

apoi se coboară

claia este doar
un postament
greoi alipit de pământ
lipsită de avântul mișcării
ca la Victoria din Samotrace

în vârful parului
lipsește un cap

? al cui –
al meu
al tău
al nimănui ?
6 iulie 2013

Terra Maramorosiensis

Maramureșul este întreg o cetate
neșămutată și fără de moarte
el vine din Pământ și din spații înalte
Ființa-i câte pe lume sunt le încapă

e ca o mare largă semeț învolburată
absoarbe-în ea lumina iar lumii o arată
cu-o nouă limpezime mai pură mai curată
frumoasă cum e gândul și firea
laolaltă

o stea de aur veghează din vechime
lumina-i să o stingă nu e nimeni
căci de se cearcă totuși ea mai bine
va străluci în necuprins de inimi
1969

poemul ca ruptură

1
gândul care va să vină
nu mai are nici o vină
mântuire clipa noastră
iar pândește la fereastră

mântuire bântuie
universul vântul e
când se-înălță cearcăn luna
lumină și totdeauna

dar nu te mai caut dragoste
totul e ca și cum
din aceeași trudă
ar începe ființa

până când peștii nu vor avea
conștiință de sine
și nici plopi să rămână
având libertatea noastră cu gravitate

rostit-am cuvântul cu rost deplin
rostul unei cântări și dar
când învenin
1975

Născut la 7 august 1942.

Debut literar: 1965, decembrie, revista „Familia”.

Cărți publicate:

- *Cerb alb*, poezii, Ed. Albatros, Buc., 1976 (*Premiul de debut al editurii*).

- *Mileniu provizoriu*, poezii, Ed. Cybela, Baia Mare, 1996 (*Citată printre cărțile deceniului 10 al sec. XX*).

- *Spațiu posibil*, poezii, Colecția „Poeții urbei – Poeții Maramureșului”, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2002 (*Premiul pentru antologie la Festivalul Internațional de Poezie, Sighetul Marmăției, 2003 și Festivalul Internațional „George Coșbuc”, Bistrița-Năsăud, 2003*).

- *Valea pământului*, poezii, Colecția „Scriitorii la ei acasă”, Ed. Dacia XXI, Cluj-Napoca, 2010 (*Premiul pentru poezie la Cărțile anului, Baia Mare, 2011*);

- *Toto Ciri-Biri*, poeme contemporane cu Cerberul Toto Ciri-Biri, Carte pentru copiii mici și copiii mari, Ed. Cybela, Baia Mare, 2011.

- *Amicalmente*, epigrame, șarje amicale și catrene, Ed. Cybela, Baia Mare, 2011.

- *Elegii domestice*, Ed. Dacia XXI, Cluj-Napoca, 2012.

- *Ion Bogdan (Dumitru Iuga)*, Documentar biobibliografic aniversar, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, Baia Mare, 2012.

- *Pomul cu jucării pentru copii*, spectacol pentru păpuși inspirat din folclorul copiilor, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca, 2013.

- *Maramureș, țară veche*, antologie de folclor de pe Cursul Superior al Tisei (*vechea Țară a Maramureșului Voievodal – de la Obcinele Bucovinei până dincolo de Hust*), 1672-1908, Editura Cybela, Baia Mare, 2008. *Alcătuită de Dumitru Iuga* (372 pag., în care se cuprind, pe lângă texte inedite din manuscrise, și republicarea, pentru prima dată, a colecțiilor lui Tit Bud și Alexandru Țiplea editate de Academia Română).

2
dacă ar fi viața toată să cutreier doar
munții
și apele limpezi s-ar confunda cu
ochii-mi
munți fără seamăn să cerce ale lumii

coclauri
și cântece noi să însemne clipa de aur

ci numai iubirea mai poate
să cheme
sufletul meu rătăcitor
prin vreme

cine ești de-ai venit mângâiere să fii
acestor nopți îndelungi și pustii
sufletul tău neînțeleasă lumină
prin mine își mistuie strălucirea deplină

ci numai iubirea mai poate
să cheme
sufletul meu prin aspra
asuprire vreme

jurnal

1
să fie această oră începutul
lumină poate să fie
toate lucrurile lumii pot să fie lumină
inima doar statornicie rămâne ca un câmp
ce crește ale întunericului iluzii
neîmplinite cuprinderi

să fii asemenea și docil ca o femeie
splendoare și însingurare dăruind
bucurie și îngândurare
ca firul de iarbă în Valea Pământului

mai în departe
nimeni nu vrea să cunoască
și nu e teamă
nici neîndrăzneală nu e
ci e așa cum
fiecare clipă seamănă nu are

? să fie această oră
lumina nouă ce se aprinde
precum macii în câmpul lui iunie

să fie munții doar
ca o minune
închipuire ciudată ?

cum țărmi de aer s-ar profila înalt
înzidindu-ne precum o clipă întru sine

! deschide iluzie porțile tale de aur

cuvânt nou se înscrie pe zare !

1972

2

Poeții sunt inutili

Poeții prevăd ceea ce

Nu se poate întâmpla

Decât în vis de milenii

De aceea Poetul

Rămâne singur

Milenii întregi

De aceea Poetul

Nu are decât locul Său

În Univers

Poetul prevede ființa

Poetul este Singur

Singurul în lume care

Poate prevesti

Cosmica izbândă

1999

joacă

scriu poeme ca în joacă

vin cuvintele vin

vin și au veninul lor

nu te lasă

nu se lasă duse

acolo unde eu vreau

acolo unde

să fie nesupuse

să nu fie spuse

nici într-o băltoacă

de hârtie albă

dalbă

pre limba mea

s-au risipit

s-au veștežit

s-au ofilit

ca gingașă floarea

de nalbă

asemenea cu o salbă

de cuvinte nespuse

de cuvinte

prea spuse

prea presupuse

1999

scriere

? să fim doar umbra stelelor

care cad

cu vaier lung

în văi de întuneric ?

! câtă lumină poartă clipa

scrisă deasupra lumii !

să fie mesteacăn de lumină începutul

toate lucrurile pot să fie lumină

inima doar de argint rămâne ca un

câmp de gheață în iluzia întunericului

13 ianuarie 1988

mesteacăn de lumină e ora târzie

toate lucrurile din lume s-au rămasit

ci inima doar

câmp de gheață lucid

într-o absență iluzie se răstignește

neîmplinită îngândurare

ca firul de iarbă în Valea Pământului

? să fie adevărați doar munții

ca o minune

închipuire ciudată ?

deschide

iluzie

aurite porțile tale

Cuvânt nou se înscrie pe zare

15 ianuarie 1988

îmblânzirea cuvântului

imaginează-ți – îmi spune –
un tablou
neașteptat de alb
cu ramă albă nelimitată
și tu
să închipui lumea

o tăcere de fildeș se întruchipase
greoaie cât
patru elefanți
susținători ai lumii

nu
nu vorbim despre imaculat
– se reînvioră El
și
un fildeș căzu în hăuri
cu o vultură rococo târziu –
nu ne credem în Eden nu
nici cel puțin în Arcadia
suntem limitați ca Eurasia de ape
ca nu Titan
– neuroastenia noastră cea neîndurătoare
e un fildeș de alb elefant -
se auzi vibrând spre neant
o altă podoabă prețioasă
și
un elefant căzu

cei trei elefanți albi pleacă
și pământul rămâne
ca o ceață
alburii de înnegurată

suntem – reluă El
pe când pământul se lasă într-o rână –
suntem o generație
care și-a risipit energia în
două superrăzboaie mondiale
avem tenacitatea pe care o reclamă
frontierele nenaturale ale lumii de azi
suntem doar o rotiță
neînsemnată în marea mașinărie
a trecerii lumii

imaginează-ți – adăugă El –
asemeni
Cuvântul
îl arăți Lumii și

când ți se pare mai sincer
mai expresiv
se poticnește și cade
se avântă înspre neant
acest gol de suflet al Universului
în albă ziua de azi
sunetul pur și nemaivăzut al orei
abia bănuiră în teribila sa reîncarnare
ca o rază
pod alcătuind peste zare

ori doar speranța în care mai crezi

cele trei pachiderme rămase
și-au întors
albe și plutitoare ușor aripele
ca niște fildeși greoi
iar Pământul începu
să se rotească necontrolat
în abisuri

nu te mira – stăruie El – de
clipa cea repede
întru lumina
cea din lăuntru trebuie să tindem
fără nici un reazem de dinafară
așa cum
iată
tot înțelesul lumii
există în mărul acesta de lut rotund
cu ardoare rostogolindu-se
împreună cu neșovăirea astrilor
spre nicăieri și oriunde

albe limite
nebănuite
are acest spațiu posibil
și e cugetul Tău – zise –
ce-îl poate necuprinde

tot astfel încearcă
rostește un sunet și vei auzi
muzica sferelor care
demult doar în inima ta mai dăinuie

doar Cuvântul întreg este Zeul
care în noi domnește

ca într-un Templu de Jertfă
și Rugăciune
1988

Viorel CHIRILĂ

Promoție

Aproape o promoție de îngeri
Izgoniți brutal pe pământ,
Inimi erodate de vânturi
De șuvoaiele neșansei,
Patru decenii la colțul nenorocului
Așteptând.

Cerul ne-a fost mereu
O bibliotecă
Cu cărțile ascunse pe dinăuntru,
Infolii atât de neconforme
Cu prozaicele zile și nopți
Căzute la zaruri.

Frustrări cât Dealul Feleacului,
Cuvinte spălând ferestrele
Pline de mazăga anilor scurși,
Prin care lumina se arăta
Vai, atât de zgârcită.

Adolescente sublime
Devenite deodată semne ale toamnei,
Cum cade un creștet sub ghilotină.
Crispări sonore contestând
Filele destinului,
Arătând cu degetul
Coeficientul de absurd strecurat
Pentru noi
La facerea lumii.

Remember

Un fel de plonjon
La 40 de ani adâncime
Un risc greu de asumat:
Să dai nas în nas
Cu adolescența ta
Vândută la mezat.

Sângele nostru buiac
Foșnind de fragede promisiuni
Acum cine știe în ce mări eșuat.
Celulele revoltelor noastre
Rămase ca niște epave
În estuarele umbrei.

Doar o colecție de riduri,
Doar plete ciuntite
Până la piele.
Sferele în care credeam
Au rotunjimi scorjite,
Cariate de igrasie.

Pretutindenii
Nisipul anilor
În palme, în voce, în auz.
Tatuaje necruțătoare
Pe harta obrazilor
Lecții de aspră geologie

Și atâtea ape tulburi adunate
În privirile răstignite
Pe crucea zilelor, nopților.

Stare

Stare de lucruri
Refuzând să mai semnifice
Unde propozițiile ierbii
Refuză să mai hrănească verdele,
Unde cenușiul înserării
Refuză să devină noapte de plumb,
Unde silabele-târfe se cuplează
Anapoda și nasc fante semantice,
Goluri lacome stând la pândă,
Absorbind orice semnificat
Luminos sau obscur,
Anulând orice promisiune
Că uzina gramaticală
Își va relua procesul de semnificare.
Intelect agonizând pe malul
Unui râu ce-și recuză apele și peștii
Atâta pustiu
Sub pielea promițătoare a lucrurilor.
Dezmățul ca un înghet
Își împinge filigranul
În toate enunțurile lumii.
Pretutindeni semnele stagnării,
Nicio speranță
Ca tăcerile să devină vreodată
Cenușa cuvintelor incinerate
Pentru dezertare.

Bruscă dilatare

Privire cu funcție dilatatoare
Sub care totul devine gravid,
Se umflă în piele,
Își face țândări tiparele,
Tinde să curgă din sine.

Bruscă dilatare a materiei
Ca sub mângâierile îndrăgostite
Ale unui soare imberb.

Revărsare a miezului copt
Peste marginile fragile,
Fluvii și sentimente
Ieșind din matca lor precară,
Lacome de aventură,
De alte priveriști.

Peisaje dilatate
De foamea erotică de a umple,
De spaima golului din vecinătate.

Fraze și magmă în expansiune
Cumplită încordare pentru a reinventa
Marele salt
Punctul de unde
E posibil un nou început.

Sfat

Să iubești mai mult
Tărâmurile Umbriei,
Ținutul unde roua ține loc
De țărână,
Irealitatea înfloarește pe rafturile
Bibliotecilor din somn.

Lumea ascunsă
Pe dinăuntrul cuvintelor
Trebuie s-o vezi,
S-o bați cu piciorul,
S-o-nveți pe de rost.

Merinde să-ți fie
Pentru anotimpul
Când vei fi izgonit,
Vei rătăci în ploaie și vânt,
Frigul îți va veni la cină
Oaspete nepoftit.

Când neiertătoarele palimpseste
Își vor închide drastic porțile
Ca la vreme de ciumă
Pentru drumeții răzleți.

Sens refuzat

Cine e cel ce se rostește
Pe sine atât de aproximativ
Prin pietre, prin arbori, prin lucruri ?

O gură ce le împinge ființa
În această înserare bruscă,
În această fojgăială ambiguă,
Timp orfan descusut pe la colțuri.

Încearcă să se spună pe sine
Prin avalanșa de forme obosite
Cu conturile scurse,
Molecule în paragină.

Vorbire amânată
De atâtea spaime și precauții
În și prin hazardul
Ce-și împinge regatul
Tot mai copleșitor.

Izbucnire târzie

Ce nu mai poate spinteca
Pântecul de întuneric,
Zidul impecabil al fotonilor
Uscați pe zare.

Tatonare disperată
În mazăga de-aici și nisipul de dincolo
Ca un complot impecabil
Sens refuzând să opteze
Între pecetea nimicului
Și al cincilea anotimp.

Menuț MAXIMINIAN

Cruci plutitoare

Văd rugăciunile preotului,
Strecurându-se, prin ferestre,
Spre lumina Cerului.

Pe banca de lemn,
Stăm de vorbă la umbra nucului,
Doi prieteni, eu și bătrânul tată.

Numărăm fușteii vieții,
De la scara cu gândurile mele
Ce se rezeamă de fruntea norilor.

Mă descalț la poarta vieții.
Bat cu mâinile în fierul rece.
Aștept iertarea timpului.

Cruci plutitoare, din pământ iertător,
Morminte călătoare, din cer strălucitor,
Inimi împietrite,
Din trup muritor.

Rădăcini în cer

O apă cât universul
Peste gândurile mele.
Inima e prinsă
În sertarul de sus.
Nici vântul nu mai bate
Prin patria mea.

Acolo, sub stânca roșie,
Stă sângele strămoșilor.

Rana de pe cuțit
Doinește...

Păsări își caută cuibul
În pământul mamă.
Rămurile copacilor cresc în jos,
Rădăcinile prind viață spre cer.

Apus

Un arsenal de gloanțe se aud
Pe casa mea.
E ploaia...

Norii negri
Ne invadează intimitatea,
Punând stăpânire
Pe cărările goale.

Mușcata tremură
În fereastra cu gratii,
Focul se vaietă...

Pași de cal
Pun stăpânire pe timpan.
Oare cât mai e
Până la apusul lumii ?

Vâslaș

Am două vâsle noi.
Sunt barcă printre tainele lumii.
Când mă lovesc de mal,

Alți vâslași îmi prind mâinile.
Trec prin viață
Ca vâslașul peste încrețirea apei.

Caut apa,
Precum viața mă caută pe mine.

Nu voi lăsa decât ochii să plângă.

Ruga

Am plâns
La stâlpul în formă de Cruce
Până sârmele i-au ruginit.

Când timpul s-a oprit,
Spaima a ticăit în locul lui.
M-am rugat din nou.

Când lumea a încetat să vorbească,
Devenind piatră de râu,
Din nou m-am rugat.

Ruga a încolțit.

Nu ne mai spunem nimic

Ne-am întâlnit pe puntea lacului.
Mi-ai dat apă și un struț de cireșe...
Acum, nu ne mai spunem nimic.

Ne-am întâlnit pe plaja tăcută.
Ne-am întins numele în roiul nisipului...
Acum, nu ne mai spunem nimic.

Ne-am întâlnit în sărut.
Mâna ta era prelungirea mâinii mele..
Acum, nu ne mai spunem nimic.

Ne-am întâlnit în amăruiul fiorilor.
Sub ochiul farului; și se legăna trupul...
Acum, nu ne mai spunem nimic.

Ana

M-am așezat pe iarba udă
La umbra calului,

Zugrumat de gândul pierzaniei.

Mi-am șters sudoarea frunții
Cu mâna bătuită de răzbunare.
Dar tu nu ai mai venit.

Te-am așteptat
Să fii nemurire.

Singurătatea

Am privit, în ochi, singurătatea.
Era așezată pe podeaua casei.
Ronțăia chipsuri.

Am invitat-o la cina mea.

De atunci, la cină,
Îi spun ce se întâmplă peste zi,
O întreb de unde vine noaptea
Și îi mai spun că eu singur
Îmi sunt de ajuns.

Urme...

A nins până la ușa sufletului.
Am încercat să dau nămeții deoparte,
Pentru ca inima să fie la adăpost.

La tocul gros al ușii
Erau gândurile ce dădeau târcoale,
Precum nămeții.

Dacă nu voi deschide,
Sufletul se va sufoca de singurătate.
Dacă voi deschide,
Se va îmbolnăvi.
Cum să mătur,
Să nu las urme?...

Cafeaua

Sorbim cafeaua de dimineață,
Eu pe canapea, lecturând cartea cu statui,
Ea lângă geam, ca să fie mai aproape de flori.

Ne bem cafeaua, zi de zi,

Cu florile și cartea,
Cu parfum de litere.

Zi de zi, dimineți la rând,
Cafeaua curge prin vene
Și prin clorofila mușcatelor.

Gânduri

Nu-mi mai ascult gândurile.
M-am părăsit pe mine...

Hristosul întrupat în clipe
E răbdător.
Rugăciunea vine singură în inimă.

Mi-am văzut sufletul gol,
în fața oglinzii.
Gândurile au revenit acasă.

Timp

Vântul i-a uscat îngerului aripa stângă,
Cu dreapta zburând spre noi.

Miroase a tămâie de mai.

Sub reflectoare,
Fiecare își joacă rolul.
Doar poetul trișează.

Nimeni nu-i spune
Dacă va fi ce a fost...

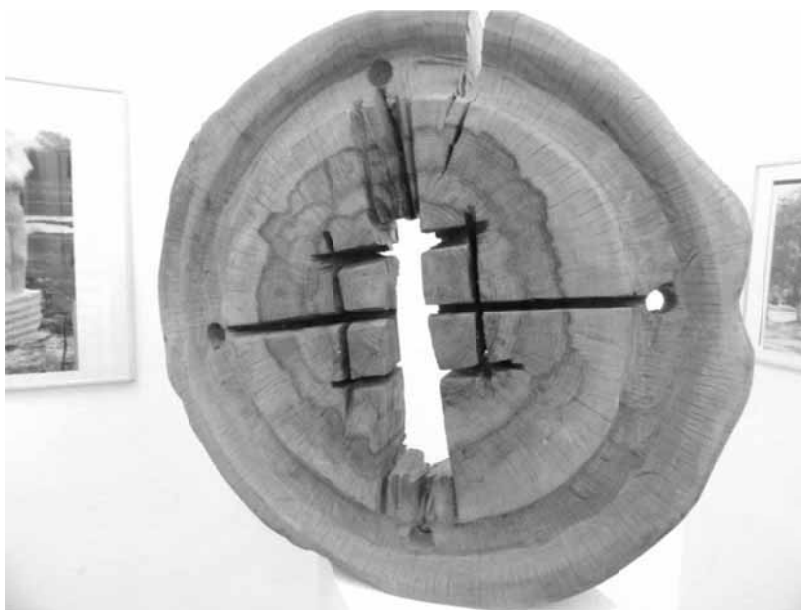
Satul din ilustrată

Faceți loc
În rândul din față!
Vin bătrânii mei,
simpli și tăcuți.

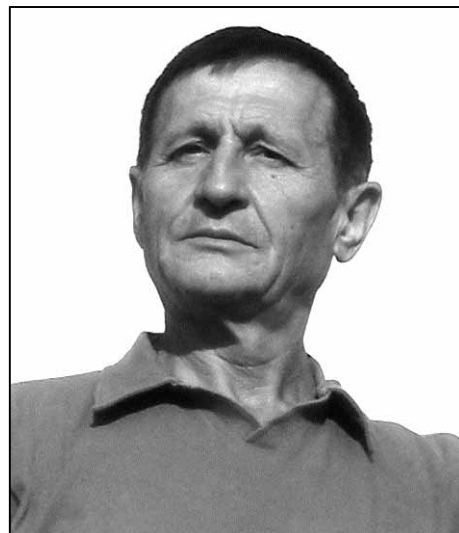
Chipul lor e brăzdat de sunetul anilor.
Hainele lor sunt din fân și mere.
Ochii lor au intrat în nesfârșire.

Îi aștept ca pe sfinți.

Sunt calea spre amintiri,
Ei, cei ai satului din ilustrată!

Ștefan DAMIAN

Furtună

Era o vreme haimana. Împlinisem chiar atunci optsprezece ani. Pe tata veniseră să-l ia cu un avion agricol, cu două locuri, dar el insistase să încapă acolo și amanta.

„Pe taică-tău l-au furat Sferele!” ar fi zis Bunicul dacă ar mai fi trăit. Dar nu o mai putea face, așa cum nu o mai putea face mama, care îl iubise atâta.

Acum îi făceam semn cu oglinda, trimițându-i semnale luminoase și mă gândeam la sferele cerești, atunci nu știam alte sfere, dar Bunicul ar fi continuat, citindu-mi gândurile, așa cum făcuse întotdeauna: „Da, l-au luat sferele puterii!” Eu l-aș fi privit cu sprâncenele ridicate în două unghiuri nedumerite. „Nu te mira, eu citesc viitorul”, mi-ar fi spus, „*ca și cum aș fi înaintea unei prezențe prea tari!*” Știam că îi făcea plăcere să folosească cuvinte alese. Le rostea cu grijă, de parcă nu ar fi voit să le supere, să le facă să se rostogolească de acolo de unde se cocoțaseră: eu mi le închipuiam ca pe niște mere ce atârnav pe crengile cele mai de sus și nu așteptau decât o boare de vânt să cadă, rânindu-se, la pământ.

Meseria Bunicului, de ceasornicar, fusese la început un hobby, de fapt profesia adevărată era cea de contabil, lucrase în mai multe bănci din Centru, dar la bătrânețe - el, care nu fusese niciodată bătrân - după ce băncile fuseseră naționalizate, el se specializase în repararea ceasurilor, ceasornicelor de buzunar, pendulelor și mai avea câțiva clienți, oameni de pe la marginea

Orașului. De fapt, Orașul avea aspectul unei comune mai îngrijite, dar nimic spectaculos. Nu era aducțiune de apă decât la cișmele, nu exista canalizare, iar asfaltul se termina la câteva sute de metri de strada principală, cea care ducea la Cimitir. Dar peste tot simțea mirosul de piele tăbăcită, fiindcă exista o tăbăcărie chiar în fața Cimitirului și cei care își uitau morții nu putea uita niciodată mirosul de seu topit în fel de fel de substanțe, persistent, grețos, cu neputință de înlăturat din pielea celor ce se încumetau să treacă prin apropiere, ca să nu mai vorbim de locuitorii din zonă: locul de unde veneau aceștia era cunoscut în întreg raionul.

În plus, ca s-o scoată la capăt, Bunicul îi ajuta pe nepricopsiții de la Ferma mixtă de animale și legume din apropiere, care nu știau sau nu voiau să știe cum se pot număra ouăle, nici să aplice coeficienții mortalității la puii atunci ieșiți din ele. În felul acesta mai aducea acasă câte un pachet cu carne, legume, varză de pus la murat, iar vara, când soarele se uita la noi orbit de furie, pepeni verzi obișnuiți sau din cei care aveau trasate de la un pol la altul niște dungi adâncite în așa fel încât până și un nepriceput să știe cum să îi taie.

Dar eu nu l-am întrebat niciodată ce erau „sferele” pentru că în mintea mea de atunci ele erau un fel de bile; uneori mi le închipuiam ca pe cele de popice - în curtea

Proza
Mișcării literare

școlii era o pistă unde jucam, pe bani, în fiecare duminică după amiaza și reușeam să învingem, fie el, fie eu – niște bile mari, din lemn, trase la strung, alteori mari cât globul pe care învățătoarea îl rotea să ne arate partea ascunsă a lumii, America despre care se vorbea pe șoptite prin case.

După ce avionul s-a pierdut dincolo de liziera pădurii, eu am rămas lângă gardul din nuiele împletite și beam ținută dintr-un pahar mic, cât un degetar, dar eram sătul de ea, mirosea a ars, și gâtulejul meu tânăr cerșea niște apă minerală. Dar tocmai când voiam să mă duc la stiva cu casete de lemn să caut o sticlă plină – în curtea Bunicului se depozitau lăzile și recipientele goale ale magazinului-bufet lipsit de gardul nostru – trecu pe lângă gard Cori, cu motoreta. Sau, mai bine-zis, trecu motoreta, avându-l în șa pe Cori și o Brunetă, cu fața rotundă și țigănoasă. Nu o mai văzusem, dar ea și-a ridicat privirile, m-a privit și mi s-a părut că mă mi se adresează: „Tu ești Sergiu?”

„De unde știi cum mă cheamă?”

Cori a oprit sfertul lui de cal de foc scoțând cheia, au coborât amândoi: „Sari peste gard, nu te mai du pe la ușă!” i-am zis numai lui, pe ea nu am invitat-o, dar Bruneta l-a urmat imediat.

„De unde o ai?” m-a întrebat ridicându-și sprânceana albă, diferită de cealaltă.

Îmi venea să râd: o lăsase tata, după ce se ospătase cu Lelia, și o adusesese în buzunar, așa, ca să nu sufăr că se despărțea de mine și mă lăsa în curtea Bunicului. Acum mă gândesc că poate se și temea să se urce în avionul hodorogit, ce scrâșnea din toate încheieturile când încerca să se înalțe de pe câmpul din apropiere. Decolarea era un spectacol deosebit, gratis, la care asistau cei de pe străzile lăturalnice, un spectacol făcut parcă anume pentru ei: când auzeau huruitul avionului ieșeau din case, din crâșmele de pe strada Roșiorilor, din prăvăliile mizere ce miroseau a dușumea dată cu motorină, și își ridicau privirile ca și cum ar fi trebuit, obligatoriu, să fie acolo, deasupra lor. Nu îi dădeau nici un răgaz, el era înaripat și, prin urmare, trebuia să fie în aer, să zboare, să nu îi lase să aștepte spectacolul al căror invitați

neanunțați erau. Nevăzându-l, mulți îl înjurau: dar înjurătura nu era una răutăcioasă, dimpotrivă, cuprindea ceva admirativ. Știau că avionul agricol avea să vină, huruitul lui era însuși glasul Celui de Sus, Vestirea bună a unei prezențe nesfârșite și strălucitoare, ce avea să se manifeste vizibil în secunde următoare.

Cori a ridicat sticla, să bea direct din ea, chiar atunci când avionul a făcut o întoarcere și trecea iar pe cerul nostru. Eram mândri că deasupra cartierului cerul era al nostru. Eram uimiți, avionul nu mai făcuse așa ceva niciodată. Umbra lui se proiecta peste noi, ca pata unui nor ce ne învăluia pentru o clipă. „Să trăiești!” zise Cori privind spre avionul în care capul tatei și al Leliei păreau unul singur. Chiar îi vedeam suprapuși, parcă absorbiți unul în altul în așa măsură încât își pierduseră identitatea. În mișcarea aparatului, îi zâmbeau lui Cori și mie, ori poate numai lui?

„Vai de el!” ar fi zis Bunicul. „Numai alea îl mai pasionează, și Sferele!” Una dintre „alea” era chiar Lelia. Bunicul nu o putuse înghiți încă de la început, când nici nu începuse cu adevărat agonia fiicei sale și Lelia se vârâse în familie pe motiv că voia să o îngrijească.

„E o haimana!”, făcea Bunicul așezat pe lavița lungă de lemn, de sub nuci. Cei din neamul ei au adunat cu două mâini și au risipit cu patru. Au avut gâtulejul prea mare!”

„Sergiu”, zise Bruneta, „de ce l-au luat?”

Dacă Bunicul ar fi fost acolo, ar fi repezit-o cu o întrebare:

„Ce-ți pasă? De ce-ți bagi nasul unde nu-ți fierbe oala?”

„Ce-ți pasă?”, am spus și eu ca împins de El.

„Uite că-mi pasă”, a zis Bruneta, „vreau să știu ce-au făcut?”

„N-au făcut nimic, de ce trebuie să fi făcut ceva?”

Ea a ridicat din umeri ca să cântă de o muscă.

„Cum te cheamă?” am mai îndulcit-o eu.

„Inima mea e în piciorul ăsta!”, a zis Cori. „Dacă beau, nu mă mai doare! Și nu mă

doare nici când îi aud motorul! Nu-i așa?” i se adresă el motoretei.

Mă uitam la rabla ce-și pierduse culorile, zgâriată pe amândouă părțile, cu rezervorul ușor turtit, căruia i se vedea grundul.

„De ce n-o schimbi?”

„O s-o schimb, chiar acum am găsit un MZ.”

Eram mândru că puteam să-l întreb: „De cât?”

„De 125! Da' nu mă înțelege, vorbește nemțește!”

„Cât îți mai trebuie?”

„Am s-o mărit pe asta, da' mai am nevoie de-o vacă!”

M-am dus la gard, să-i pot vedea hârbul de motoretă.

„Dar, ți-o cumpără cineva?”

„Ei, sigur că da! Vânătorul Negru mi-a dat pe ea cât i-am cerut. Da' nu i-am vândut-o, o duc sâmbătă la piață și cer mai mult. Dacă nu o vând acolo, o să mă caute iar Vânătorul Negru, dar atunci am să-i cer ceva în plus: un mistreț, gata de făcut salam!”

„Ție îți place salamul de mistreț?” am întrebat-o pe Bruneta care își înmuiase buzele în paharul de țuică luat de pe scaunul cu trei picioare de sub dud.

„O, și încă cum!” zise Cori în locul ei.

Știam că făcea aluzie la altceva, așa că i-am umplut iar paharul. Era din setul cumpărat de Bunicul mai înainte de a dispărea ca un fulger, lăsând în urma lui dâra luminoasă a amintirii și regretele celor de la fermă, care nu mai dovedeau cu numărutul ouălor.

Bruneta nu spuse nimic, dar dădu paharul peste cap, tuși ușor ducându-și pumnul la gură. Se vedea că avea stil, după felul cum îl ținea în mână și își ridica degetul mic, de parcă ar avut între degete o ceașcă fină de cafea.

„Ei, chiar nu vrei să-mi spui cum te cheamă?”

Capul ei, acoperit cu o basma înflorată care nu putea să-i ascundă părul tuns chilug, se mișcă cu putere în stânga și în dreapta.

„Acolo îi spuneau „Floare de Colț”, dar o cheamă Feli, de la Felicia”, zise Cori văzând că insistam.

M-am gândit că „Floare de Colț” era un nume deosebit de ciudat și nu m-am putut abține să nu-l întreb: „De ce i-au zis așa?”

Cu paharul în mână, Bruneta se prefăcea atentă la Aspirină, care traversa strada îndreptându-se spre bodega de la colț. Acesta și-a ținut privirile spre ea când a văzut-o cu paharul în mână.

„Aici e rost de ceva lichid!” a zis Aspirină, dar nu l-am luat în seamă.

Cori se apropie de mine și îmi șopti: „Îi ziceau așa colegele ele, o puneau la colț și îi spuneau să-și scoată zeghea!”

Aspirină molfăi câteva vorbe fără sens și scuipă pe praful drumului. Ochii lui umezi ne mai învăluiră o dată, apoi își luă picioarele la spinare.

„Ei, Feli”, am zis, „hai să-ți mai torn unul!”

Nu se miră că îi știam numele, dimpotrivă, părea fericită că îi spuneam așa. I-am mai pus un degetar iar lui Cori i-am dat sticla, să bea direct din ea. Știam că nu suporta paharele, dacă apuca unul îl mesteca în dinți ca pe o turtă uscată.

„Și, acum, unde mergeți?”

„O duc să-și spele păsărica în Râu! Undeva mai departe, spre Insulă.”

„Știe să înoate? Aveți grijă, nu faceți tâmpenii!”

„Ei, tinere”, făcu Feli, „ce-ți pasă ce facem? Dacă ești curios, vino cu noi!”

Știam că mă invita numai ca să iau și sticla, încă la jumătate.

„Nu pot, trebuie să aștept avionul. Și am de lucru, nu pot lăsa casa singură. De altfel, nici nu am cum să vin, decât cu bicicleta, să înghit praful drumului și mirosul de benzină de la monstrul vostru!”

„Mergem cu toții pe jos!” zise Feli cu convingere.

Dar Cori se împotrivi, după ce mai trase o dușcă.

„Nu, că ne grăbim! Păcat!” făcu el înapoindu-mi sticla.

Bruneta trecu și ea gardul și motoreta porni, scrâșnind.

Am pus sticla în scorbura dudului de lângă gard și m-am întors în casă. Am privit ceasornicele atârinate pe pereți, așa cum le

lăsase Bunicul și l-am întrebat pe cel cu cadranul floral dacă îi plăcea Bruneta. Până când să îmi răspundă, și acum ca și altădată, cucul a ieșit din dreptunghiul lui și a bătut ceasurile. Șase. Ceasornicul nu a mai avut timp să-și dea verdictul, fiindcă în curte am auzit glasul lui Aspirină. Era și mai morfolit ca înainte, nu putea vorbi din cauza limbii, care îi atârna moale, într-un colț al gurii, și își luase libertatea să nu mai asculte de nici o comandă pornită dintr-un colț întunecat al creierului.

„Uite un om fericit!” mi-am zis. „Dacă-i mai dau și eu o dușcă, nu se dă pe cinci ca mine! Și nici nu-l bate nimeni la cap, dacă îl mai are!” Erau exact vorbele pe care le spunea Bunicul despre Aspirină. Ani de zile. Mă miram că nu mă puteam depărta de ele. M-am uitat la ceasornic și acesta a clătinat scrâșnit lanțurile care îi țineau greutatea. Parcă voia să protesteze.

„Nu mai am!” i-am strigat din casă fără să țin cont de protestele ceasornicului, „Ai ajuns prea târziu!”

Dar Aspirină nu se dădea bătut: „Dacă-mi dai, îți dau niște ouă!” făcu cu vocea frântă.

Am tras ușa, să nu-l mai văd. L-am auzit înjurând: „Aspirina mă-si!”

După o vreme m-am uitat pe geam și am văzut că nu mai era acolo. Mă enervasem și mă încălzisem, înăuntru era o toropeală groaznică, poate nu chiar ca afară, dar transpirația curgea șiroaie și îmi umezea cămașa cu mânecă scurtă, ușoară, de bumbac. Mă gândeam că sub bolta de viță aerul se mișcă cât de cât și am dat să ies. Dar tocmai atunci apăru tata. Era pe o corabie în plină furtună, ținea picioarele crăcănate, să nu se răstoarne peste bord.

„Unde-ai fost?” l-am întrebat privindu-l cu o asemenea jale încât și-a aplecat privirea să caute canapeaua roșie, cea pe care Bunicul o scăpase de la rechiziționare în acel septembrie 1944 când intraseră în cartier trupele ungurești și nemțești, despre care se tot povestea până când îți venea lehamite.

Reuși cu greu să îngaiame: „La Fermă!” și se prăbuși între masă și canapeaua care scoase un țipăt jalnic. Nu l-am mai putut

întreba unde-i rămăsese ibovnica. Cu corpul pe podea și capul pe dunga canapelei începu să sforăie într-un hal nemaipomenit.

Am ieșit în curte. Dinspre apus venea un miros pestilențial de medicamente de la fermele de porci și de pui. Se îmbina cu cel de la Tăbăcărie. Nu puteai să nu-ți duci mâinile la nas și să nu-ți astupi nările.

Mi-am pus pe față un tifon umed și m-am așezat la masa din lemn netras la rindea de sub bolta de viță. Dar mirosul persista. Atunci am aruncat niște parfum rusc care, prin greșoșenia lui, întrecea mirosul de la ferme și de la Tăbăcărie.

„Uite, Bunicule”, ziceam, „astăzi am mai primit o lecție. Crezi că o meritam?”

Bunicul a preferat să nu-mi răspundă cu vocea lui. A împrumutat glasul morfolit al lui Aspirină:

„N-are rost! Ce te interesează pe tine?”

M-am întors. Era căzut în spatele butucilor de viță de vie, în rigolă.

„Acolo ești, drace? Du-te acasă, ți-am mai spus că nu-ți dau nimic!”

„Chiar, nu-mi dai?” l-am auzit pe Aspirină.

N-am mai avut chef să rostesc „Nu!” L-am lăsat acolo și am plecat, găsindu-mi adăpost la umbra dudului în scorbura căruia ne ascundeam când eram copii. Acolo, unde am găsit Mauserul învelit într-o pânză unsă și gloanțele. Dudul era acum plin de frunze, dar nu mai aveam viermi de mătase, să le mănânce. Am stat cu capul în palme vreo jumătate de oră. Mă gândeam că nu mai suportam cartierul, că nu puteam îndeplini ultima dorință a Bunicului: să am grijă de casă și de tot ceea ce era în legătură cu ea. Adică, și de cartier. Trebuia să mă hotărâsc să plec, să las totul baltă, să-mi fac un rost oriunde, poate pe un șantier, ori în vreo cancelarie, numai să scap de acolo.

Când simțeam că amăreala îmi urcase în gât ca un nod, am auzit iar motoreta lui Cori. Era singur.

M-am ridicat: „Unde-i Feli?”

„Pe mine mă-ntrebi?”

„Dar pe cine?”

„Întreab-o pe ea!”

N-avea rost să mai continui, tot nu mi-ar fi putut răspunde că l-a lăsat în plata Domnului.

„Unde a plecat?” l-aș fi putut întreba.

„Ce știi?! În treaba ei!”

Am renunțat și cred că asta l-a determinat să-mi spună: „Când am ajuns la Râu a întâlnit unul pe care îl știa, tot de acolo, și când am ieșit din apă nu i-am mai văzut, au șters-o împreună. Bine că mi-au lăsat hainele și căluțul!” A mângâiat motoreta cu același gest cu care o mângâiasă mai înainte pe Feli.

Am scos sticla din scorbura dudului, i-am întins-o fără să spun nimic. A luat-o ca pe cel mai firesc lucru, a icnit, ștergându-se de stropii rămași pe marginea gurii. Nu mi-a mai spus, ca alteori, nici că Bunicul fusese frate cu bunica lui și că fuseseră frați foarte buni, că s-au împăcat bine întotdeauna. Și nici nu m-a întrebat dacă tata coborâse din Sfere. „Din Sferele de sus. Ale puterii!” ar fi zis Bunicul, atent să nu fie prin preajmă prea multe urechi desfundate.

„A dracului căldură!”, zise doar ca să spună ceva și aruncă sticla goală lângă gardul de scândură. „Mă duc să dau o raită pe la Aeroport! Poate coboară vreun înger. Nu vii?”

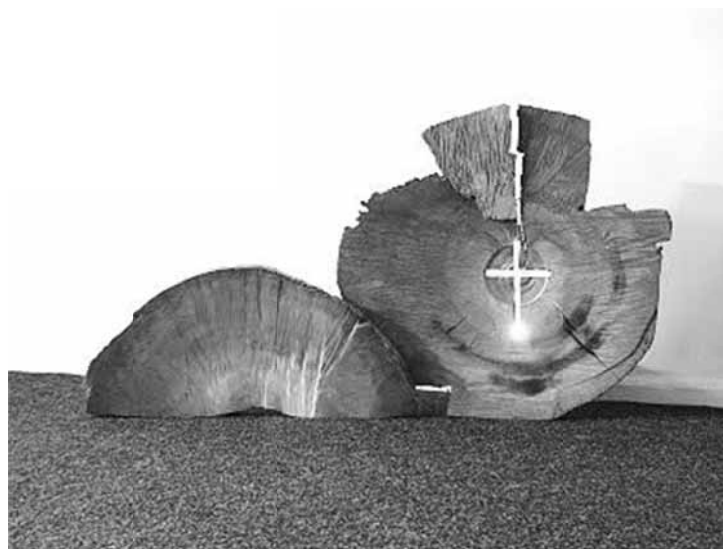
Am făcut din cap că nu. Aveam în casă unul coborât de foarte curând și îmi era destul. „Dacă în locul lui ar fi coborât Bunicul”, îmi trecu prin minte, „acum n-ar trebui să merg să

ud eu florile! Să-l ud și pe el, să-și crească florile care i-au plăcut cel mai mult: petuniile și regina nopții, că nu putea suporta mirosul ucigaș de medicamente de la Fermă și pe cel de piele de câine de la Tăbăcărie.”

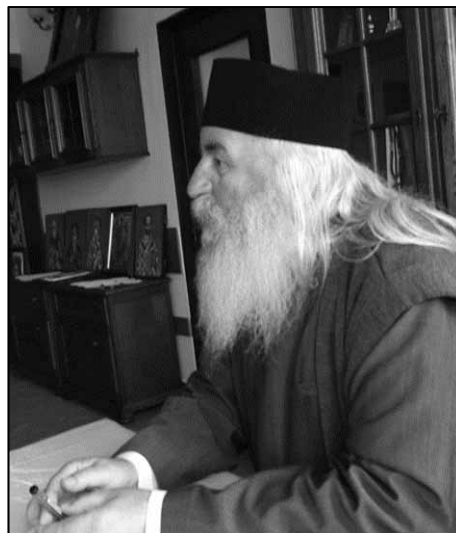
Rabla lui Cori porni după câteva pârlituri. Se învălui într-un nor de praf roșietic și după câteva clipe se lăsă suptă de soarele ce coborâse deja dincolo de ultimele case și se pregătea să se ascundă întrutotul în spatele pădurii incendiate.

„O atrag Sferele”, ar fi spus Bunicul, „de aceea nu o mai vedem, s-a contopit întrutotul cu Apusul, face parte din el, ne-a luat gândurile și le-a îngropat în Apus, noi nu mai suntem noi, hai, mai bine să mergem în casă, să deschidem radioul și să ascultăm glasul Apusului, că aici, la noi, nu mai este iubire, nici înțelegere, este o mare de praf și o putoare de seu de câine care ne cuprinde încet-încet și ne îngroapă fără să știm unde și de ce!”

Dar Bunicul nu o mai putea spune, se lăsase și el înghițit de praful care orbea totul și tăia respirația, adus de vânturile dinspre stepa de la Răsărit. Degeaba reparase ceasornicele, timpul lui nu mai era și al lor, timpul lor rămânea incizat numai în arătătoare și pe cadrane, însă de-acum plumbii atârnavă tot mai greu și îl împingeau către un sfârșit de care nu-mi place să-mi aduc aminte.

I.P.S. Ioan SELEJAN, Arhiepiscop al Episcopiei Covasnei și Harghitei

„Aici sunt sate în care locuiesc români care vorbesc limba română numai cu Dumnezeu”

E o zi de joi, iunie 2013, când hotărâm împreună cu Corneliu Florea să facem o vizită la Episcopia Covasnei și Harghitei. Corneliu Florea sosise din Canada, din Winnipeg, în România, la Bistrița, pentru câteva luni. La Episcopie ne anunțăm prin telefon, un telefon fix, apoi ne este indicat un telefon mobil pentru eventualitatea că, ajunși în Miercurea Ciuc, nu reușim să găsim strada pe care e așezată Episcopia. Ziua de vizită e fixată pentru sâmbătă înainte de masă. Din Bistrița, pentru a ajunge la destinație, trebuie să o iei către Reghin, de unde apoi către Toplița. Spre Reghin preferăm o rută ocolitoare, întrucâtva mai scurtă, prin Șieu, deoarece șoseaua către Reghin se află în reparații de câteva luni bune, pe foarte multe segmente circulându-se doar pe un singur sens. De douăzeci de ani românii construiesc șosele prin peticire, rar întâlnești

Dialogurile Mișcării literare

în cale 100 de kilometri legați cu asfalt perfect și cu căi de scurgere a apei pluviale cimentate, rigole, parapetei, podețe ridicate sub proiecte de execuție bine întocmite. Șantierele de pe șoselele României arată părăsite aproape toate. Nu cred că este cineva care poate să explice ce se petrece cu

șoselele din țara, ca să nu mai vorbesc despre autostrăzi. Clădirea în care funcționează Episcopia Ortodoxă Română din Miercurea Ciuc o găsim destul de greu, deoarece este așezată pe o stradă laterală, oarecum ascunsă, deși zona în care se află clădirea este centrală. Despre clădire am aflat că a fost înainte de 1989 unitatea de cazare și masă a PCR - hotel, restaurant, gospodărie de partid. Faptul că aceste locuri și clădiri au fost cedate în folosul Patriarhiei Române este un act de laudă și trebuie menționat ca atare. Episcopia Covasnei și Harghitei a fost înființată în 1994. Cine a avut această idee nu am întrebat și nici nu se cădea să întrebăm. Important este faptul că a fost înființată. Ajungem în curtea Episcopiei. Ne anunțăm prezența. Nu așteptăm mult. În jur mai erau câteva persoane care așteptau, două femei și un tânăr, în costum cu cravată. La un moment dat se ivește chiar I.P.S. Ioan, ne întreabă dacă am ajuns cu bine și ne invită să-l urmăm.

– *Părinte Ioan Selejan, am venit la Dumneavoastră pentru că, acum, locuiesc departe de România. Locuiesc în Canada de peste 30 de ani. Acolo am cunoscut mulți oameni, altfel de oameni și am întâlnit și mulți*

români. Despre Dumneavoastră am aflat când, cu ani în urmă, am vizitat Mănăstirea Lainici, mănăstire despre care știu că este o mănăstire martir, aflându-i istoria, de câte ori a fost dărâmată, de câte ori a fost închisă, ce s-a întâmplat acolo cu călugării. Acolo am aflat despre Dumneavoastră, erați acolo când se construia noua biserică. În condițiile acestea sigur că întrebări ar fi multe de pus. Despre Dumneavoastră am vorbit cu mulți români din Canada și fiecare are întrebările sale pe care ar dori să vi le adreseze. Acesta este de fapt primul motiv care m-a îndemnat să vă întâlnesc și mă bucur că v-am întâlnit. Este firesc să vă întreb mai întâi câte biserici aveți în această eparhie, în Episcopia Covasnei și Harghitei?

– Biserici de mir, capele de spital și militare, mănăstiri sunt 165. Mănăstiri sunt ridicate opt. Avem și două schituri.

– Cum se manifestă aici libertatea bisericească? O astfel de întrebare, din punct de vedere administrativ, poate a fi adresată și altor înalți ierarhi bisericești, fie chiar și din Dolj. Vă puteți mișca, aveți libertate deplină? Cum vă desfășurați activitatea?

– Din mila lui Dumnezeu nu am fost îngrădiți în construirea de biserici și mănăstiri. Există însă o anumită categorie de oameni – nu din partea autorităților locale – un anumit segment de oameni care sunt împinși de idei și concepte revizioniste, și s-a întâmplat astfel că am avut și biserici și mănăstiri profanate. Zideam Mănăstirea Izvorul Mureș și, într-o sâmbătă, a pătruns o mașină prin porțile mănăstirii, a făcut un raliu prin mănăstire dar am reușit să închidem porțile, am blocat ușile de ieșire și am reușit să-i identificăm. I-am identificat și i-am deferit Poliției. Nu am auzit să se fi întâmplat ceva în urma plângerii noastre. Am cerut ca persoanele respective să fie trase la răspundere, dar nu s-a întâmplat nimic. Pe urmă au fost scrise pe zidurile mănăstirii cuvinte jignitoare. Astfel de fapte însă nu au avut niciun fel de urmări. Am mai avut momente de acest fel. Înainte de înființarea Episcopiei Covasnei și Harghitei în 1994, un preot îmi povestea că s-a deplasat într-un sat cu puțini credincioși ca să țină slujba de Înviere. La Înviere, după obicei, se

înconjoară biserica cu Evanghelia și se cântă „Hristos a înviat”. Preotul mi-a spus că la un moment dat erau aruncate pietre peste acei puțini credincioși, iar preotul, ce să facă, și-a pus Evanghelia peste cap ca să se apere, se apăra cu Hristos. Nu a întrerupt slujba, nu a chemat pe nimeni în ajutor. El a simțit că se poate apăra cu Hristos, cu Evanghelia pe cap și a continuat să cânte „Hristos a înviat”. Acel preot nu s-a plâns nimănui. Nu a făcut plângere la autorități. A rămas cu Hristos și cu crucea. Nu demult, mai puțin de-o lună de zile, aici, la Catedrala noastră din Miercurea Ciuc, unul sau mai mulți cetățeni, care

Mănăstirea Izvorul Mureș

bănuiesc că nu au fost români, au spart geamurile în pridvorul bisericii, acolo unde se pun lumânări pentru vii și pentru morți – geamurile care apără de vânt flacăra lumânărilor. Autoritățile reclamate au răspuns că poate le-au spart vântul, însă urmele violenței erau foarte clare și ceea ce a dovedit că ar fi vorba de profanare e faptul că au luat lăzi de gunoi de pe stradă și le-au vărsat acolo în pridvorul bisericii. Dimineața, când au ajuns maicile noastre acolo, totul era mizerie și gunoi. Acestea sunt evenimente recente. La această dată persona care a profanat biserica a fost identificată de poliție. Dar la astfel de fapte nu poate fi încadrată toată populația maghiară din zonă. Subliniez că există doar o grupare, un lanț de idei care se exprimă ca noi să nu mai fim pe aici. Ei cred că pot face totul ca în această zonă să rămână un spațiu pur etnic, spațiu care să fie oarecum decupat din

harta României. Nu să-l mute în altă parte, ci un decupaj unde să nu se mai afle urmă de român. Este interesant ceea ce am găsit și am aflat aici. Mereu aud din partea maghiarimii că ar fi trăit demult sub opresiunea statului român, fapt ce este de mare mirare. Susțin că

IPS Ioan Selejan

își pierd identitatea și alte chestiuni similare răuvoitoare. La noi, aici, au venit ziariști, sociologi care studiază problemele relațiilor interetnice. Le-am indicat să cerceteze în orașele și satele din această zonă dacă există un maghiar care, sub o formă sau alta, a fost împiedicat să învețe limba lui maternă, care să nu știe vorbi maghiara. Dar vă pot trimite în satul cutare și în satul cutare și veți putea constata că sunt români care vorbesc limba română numai cu Dumnezeu. Adică, numai la biserică, fie că e ortodox, fie că e de altă religie. Ei, așa puțini cum se află într-un loc, vin și spun: „Părinte dați-ne un preot aici, român, să facă slujbă românească”. Sunt puțini, este adevărat. Dar prin asta se dovedește că cea care pătrunde cel mai adânc în fibra conștiinței umane este credința. Credința. Celelalte elemente de știință, de cultură își au partea lor pozitivă, ele pot preveni, însă credința este aceea care seamănă în noi, de la cristelnița de botez la mama, apoi familia și biserica întregă, toate contribuie la marea punere în valoare a credinței. Credința este darul lui Dumnezeu. Este darul pe care nu ți-l dă să-l așezi undeva în casă, într-un ungher, ci să lucrezi cu el, să dobândești cu el alți talanți, de viitor, cum spunea Mântuitorul.

De aceea spun eu, că plângerile maghiarilor despre noi, românii de aici, la curțile Europei nu sunt justificate. Dimpotrivă, de pildă, pentru maghiari toate școlile sunt puse la punct. Toate dispun de materiale didactice, de dotări necesare procesului de învățământ. Nu plouă în ele. Nu dispun cu nimic mai puțin decât școlile românești. Mi-e frică să spun, dar cred că aici situația din școli este invers. La fel sunt problemele abandonului școlar, care este mai accentuat în spațiul românesc. Spre exemplu, am ajutat și ajutăm în fiecare iarnă aproximativ 200 de copii, cărora le oferim în fiecare zi câte o masă caldă, pentru că în acea perioadă presiunea materială asupra părinților este mai mare. Nu este mult ceea ce spun, dar reușim să susținem programul. Ajutăm copiii de toate etniile. În felul acesta am constatat că frecvența la școli s-a îmbunătățit. Așa văd și integrarea romilor în comunitate pentru că și ei sunt oameni. În noi bate aceeași inimă, culoarea sângelui de rom este ca și culoarea sângelui nostru, român, maghiar ori de altă naționalitate.

– *Cât de mult vă ajută Patriarhia Română, de la București, la modul adevărat? Care sunt raporturile Episcopiei Dumneavoastră cu Bucureștiul? Mă interesează dacă patriarhia bucureșteană își face datoria față de poporul său. Vă întreb aceste lucruri deoarece în America de Nord, unde trăiesc mulți români, credincioși mulți, intelectuali și oameni de rând, s-a conturat o opinie oarecum dubioasă față de activitatea patriarhiei bucureștene. Trebuie să vă adresez această întrebare. Acolo, de unde vin eu, trenează o percepție nefavorabilă. Există convingeri că, aici, față de Dumneavoastră, Patriarhia Română nu își face datoria. Această episcopie este aflată mereu într-o mare nevoie. Poate sunteți episcopia căreia trebuie să i se întindă cel mai mare ajutor, de la București, desigur. În această zonă, am impresia că Budapesta aduce mai multe ajutoare decât Bucureștiul.*

– Despre acestea, în primul rând, pot să vă spun că nu am pretins și nu pretindem Patriarhiei Române bani, bani... Patriarhia Ortodoxă Română nu este o instituție de producție, de profit. Cel mai important lucru,

care constă în mai mult decât un ajutor financiar, a fost chiar înființarea Episcopiei Covasnei și Harghitei în această zonă, după revoluție. În perioada aceea, toate instituțiile statului se aflau în derivă. Pe atunci, aici, se scria pe ziduri, în ziare, „Români, plecați de aici!” Prima instituție care a reacționat pozitiv în acea perioadă a fost Patriarhia prin înființarea acestei Episcopii, în 1994. Eu mă aflam la Ierusalim, mă aflam la studii. Doream să nu revin. Mie îmi venea bine starea mea de la Mănăstirea Lainici, unde prin Lainici făceam o legătură puternică între Oltenia și Transilvania, eu fiind ardelean. Muncind mult înainte de revoluție, am restaurat Mănăstirea Tismana, Mănăstirea Polovraci, perle ale culturii spirituale. La un moment dat, s-a și spus: „Cum de lasă părintele Ioan Ierusalimul și vine la Miercurea Ciuc?” Să lași Țara lui Hristos, unde s-a întrupat, și să vii într-o profundă rană românească... Vă pot spune ce era în sufletul meu când am venit aici? Pot, dar cui folosește? M-am dus într-o duminică dimineața într-o anumită direcție și am bătut la ușile a nouă biserici, dar acolo nu erau nici preoți, nici credincioși. M-a primit o singură biserică, care era pe jumătate dărâmată. Nu avea uși, nu avea ferestre. Din 1940, după Dictatul de la Viena, biserica a fost pusă la pământ. Acea biserică m-a primit pentru că nu avea ușă, nu avea nici acoperiș. Era până la nivelul ferestrelor plină de gunoaie. Devenise lada de gunoi a localității respective. Nu am fost primit acolo cu Evanghelia sau prescură. Am fost primit de murele din biserică. Biserica era plină de rugi cu mure. Așa, mergând din biserică închisă în biserică închisă, aceasta am întâlnit-o singura deschisă, într-o duminică din toamna lui 1995. Și era ora unsprezece. Era momentul cel mai important al Liturghiei. Știam că toți preoții, ierarhii se aflau la slujbe și trăiau împreună cu credincioșii bucuria momentului. Atunci am zis: „Doamne, am ajuns ca bufnița, pe dărâmături”. În acel moment, atunci, pe turla bisericii care nu mai avea acoperiș, s-a lăsat o pasăre, s-a așezat pe zid și a cântat. A cântat de câteva ori, după care a plecat. Și mi-am zis în sine: Iată că Dumnezeu mi-a trimis o

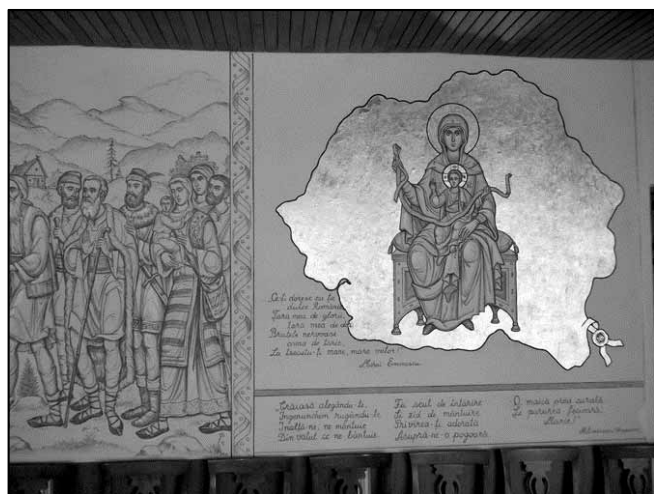
mângâiere și am săvârșit și eu o liturghie a lacrimilor împreună cu o pasăre. În loc de prescură, am luat o mură. Așa mergând mai departe, după kilometri parcurși, la un moment dat am zărit pe marginea drumului meri cu fructe. Am oprit mașina, i-am spus șoferului să ia dintr-un pom două mere, le-am binecuvântat și am zis: „Acestea sunt în loc de prescură pentru mine și pentru tine. Așa am săvârșit slujba. Atunci, în câte biserici am fost, nu am găsit pe nimeni. Dar vedeam că

Castelul de la Lazareștii

Dumnezeu, El, mi-a oferit două prescuri, două mere. Ceea ce a întreprins atunci Patriarhia a fost un act de mare curaj pentru că, să nu credeți că populația maghiară a fost încântată de înființarea aici a Episcopiei Covasnei și Harghitei. Cum ortodoxia în primul rând înseamnă jertfă, din mila lui Dumnezeu iată că sunt aici în al nouăsprezecelea an și vă pot spune că în cele două județe nu mai există nicio biserică care să nu aibă cruce. Acolo unde au fost dărâmate le-am reconstruit, și astfel am trăit și momente de bucurie dar și de mare tristețe, deoarece altfel nici nu se poate. Gândiți-vă că am restaurat biserica unde am săvârșit Liturghia împreună cu o pasăre, iar o creștină mi-a povestit cum s-a petrecut cu dărâmarea acoperișului ei. Un colonel ungar a venit acolo după august 1940 și a pus oamenii cu frânghii de au legat turla și acoperișul și le-au tras cu boii, au tot tras de biserică până la momentul când au rămas numai zidurile. Astea s-au întâmplat la Herculean. Tot așa, într-un sat din apropiere, am găsit o altă biserică cu turla dărâmată, iar un om mi-a

povestit cum biserica aceea a ajuns așa, tot în 1940. Omul vorbea foarte rău, vorbea greu românește și am crezut că este ungur și dintr-un sentiment de pace și liniște cum să mai înfigi un cuțit înapoi în rană? Îi tot ziceam: „Să dea Dumnezeu să nu mai fie războaie”. Iar el mi-a spus că tot după 30 august 1940 a venit în sat un ofițer maghiar și a ordonat ca mâine toți bărbații români din localitate să vină la primărie și toți să vină cu unelte, cu târnăcop, cu răngi, cu securi, cu lopeți, iar bieții români s-au prezentat, fiind perioadă de război, se gândeau că-i duce undeva ca să

România – gravură murală în trapeza Episcopiei

repare drumuri, să repare poduri ș.a.m.d. Oamenii s-au prezentat de bună-credință, din ascultare că de-acum erau sub stăpânire maghiară. Oamenii au venit și același ofițer le-a spus: „Cu toții mergeți către biserica voastră și să o dărâmați”. Toți au rămas înmărmuriți. Cum să-și dărâme ei sufletul? Cine cutează să își dărâme sufletul? Îți pierzi o mână, îți dai un rinichi, donezi sânge pentru un semen de-al tău ca să îl salvezi, dar sufletul este unicat, nu poate fi dat, nici luat. Pentru Univers și în creația lui Dumnezeu, sufletul este floarea care nu se înmulțește, este singulară, de neînlocuit. Cum îți vine să-ți ucizi sufletul, să-l dărâmi, să-l nimicești? Sufletul? Biserica? Atunci toți au rămas încremeniți, iar colonelul a spus clar: „Dacă nu executați pun armele pe voi”. Și-atunci bieții români nu s-au mișcat până au început soldații unguri să tragă, avertizând apoi cu țevile puștilor tot mai aproape de orizontala cu

pământul până când gloanțele treceau pe deasupra capetelor lor. Astfel, săracii obidiți s-au apucat cu sufletele frânte să își dărâme biserica. Era acolo tot satul. Ce a fost acolo!

– În ce localitate a avut loc grozăvia asta?

– În Doboșeni. Erau de față femeile, copiii, frați, surori, mame, tați. În forță, în câteva zile au desfăcut acoperișul, au rămas pereții și de atunci biserica așa a rămas cinci decenii până în 1995, când am venit noi aici. Și am pornit reconstrucția.

– Sub niciun regim în locul acela nu s-a mai mișcat nimic?

– Asta este tragedia. Nimic. Aici am adus câțiva studenți teologi, măcar să curățăm locul, să facem ceva. Locul și celelalte au fost filmate și fotografiate. Am curățat biserica și am continuat lucrarea până am reușit să o refacem. Am tot scos ce am găsit acolo. Era la apusul soarelui. Cu lacrimi în ochi, tânărul pe care l-am rugat să taie frasinul crescut în altar a plâns și l-a tăiat. Ca și cum tăia preotul acelei biserici, care de cincizeci de ani a suferit slujind în felul lui tăcut altarul acelei biserici, cântându-și sieși. În biserica unde săvârșisem eu liturghia lacrimilor cu o pasăre, după ce a fost restaurată și terminasem de refăcut acoperișul, muncitorii se îndreptau spre biserică să aducă ultima piesă, ușa de la intrare. După ce au montat-o, s-au dus la ultimul român cu care mai țineau legătura în sat ca să-i predea cheia. Bietul bătrân, de o jumătate de veac nu mai fusese la biserică. Mai avem și astăzi probleme la biserică. În unele locuri am pus bârne la ferestre pentru că ferestrele de sticlă pot fi sparte foarte ușor. Aceasta după ce-au fost restaurate. Odată am chemat pe cineva de la Poliție fiindcă cineva a spart fereastra de la biserica din sat. Arăta ca și cum cineva ar fi înfipt o suliță în piept. Azi așa, mâine așa, iar rănile acestea le purtăm mereu. Și anul acesta am vorbit la Consiliul Județean care a prevăzut o sumă mulțumitoare din punctul meu de vedere pentru a mai repara bisericile, a mai consolida unele case parohiale, a mai reface unele capele mortuare. Patriarhia ne-a ajutat mult în ceea ce privește formarea oamenilor și a preoților. Faptele nu trebuie privite numai sub aspectul lor

– Da. Este adevărat. În manual, printre altele, se scrie că aici românii au fost ca niște slugi ale maghiarilor. Vă dați seama că acestea toate sunt exagerări. În general, pentru România noi nu facem tot ceea ce am putea face. Noi aici facem doar ceea ce putem. România este foarte puțin cunoscută în străinătate, de exemplu. În bibliotecile din străinătate, dacă dorești să te documentezi despre România, în vederea unei vizite chiar diplomatice, găsești doar 3-4 cărți care îți pot fi de ajutor informativ. În bibliotecile străine găsești rafturi întregi de cărți despre Ungaria, iar despre România mai nimic. Studiind la Ierusalim și în Orientul Mijlociu, am aflat că în ambasadere noastre nu avem nici hărțile țării. Despre câte întreprindem aici ar fi

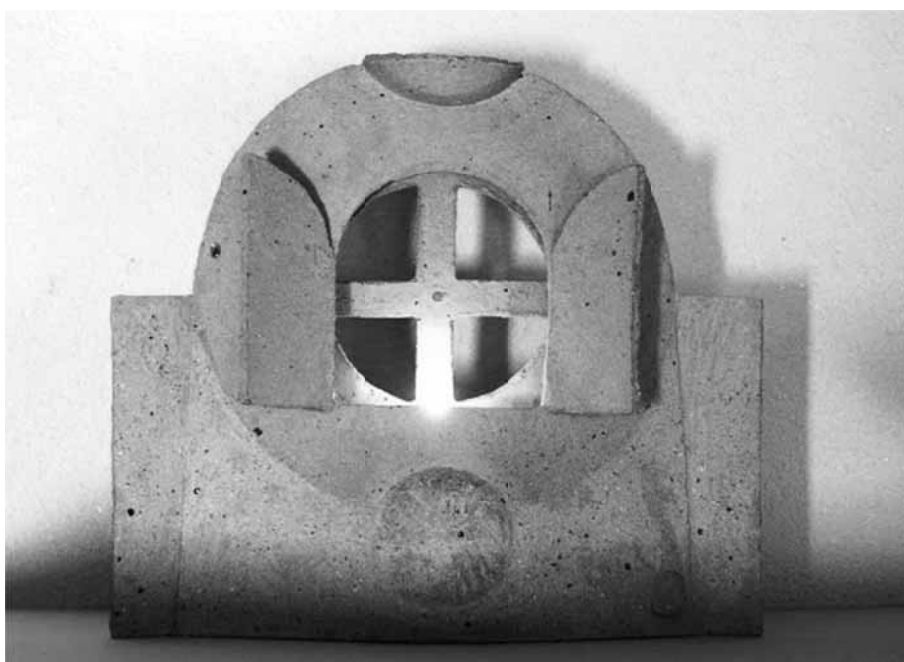
– Fondul Central Misionar este un fond foarte mic. Acest fond se strânge într-o singură duminică de peste an, în Duminica Ortodoxiei. Din acest fond și Muntele Atos este ajutat. Dar mai important este să vă relatez cum ne pregătim pentru un mare eveniment din această vară, în luna august. Am cumpărat zilele trecute doi kilometri de tricolor românesc. Maicile noastre lucrează la steaguri, sunt de lucru câteva zile bune. Deja au sosit de la o mănăstire 1000 de portdrapele. La Valea Mare, în județul Covasna va fi

primul hram mai important, hramul de vară. La început de liturghie vor fi distribuite aceste drapele. Închipuiți-vă cum se va desfășura Sfânta Liturghie pe un tăpșan de munte care va fi plin de steaguri tricolore. Trebuie să facem Liturghia cu drapele în mâini. Asta va fi de Rusalii. După aceea vom avea o mare întâlnire la Mănăstirea Toplița. Acolo, cu ajutorul lui Dumnezeu, sper să avem 2000 de drapele tricolore care vor fi împărțite oamenilor, pentru ca apoi să le ducă acasă.

Dacă le-am da drapelele fără portdrapele, poate că acestea ar fi împachetate și așezate undeva pe vreun raft. Un drapel cu portdrapel însă este cu totul altceva. Dacă le dăm drapele cu suport, acestea pot fi arborate pe case atunci când e mare sărbătoare, când avem un hram, un eveniment, de Ziua Națională, de Crăciun, de Paști, de Pogorârea Duhului Sfânt, la toate marile sărbători creștine.

– *Vă mulțumim mult!*

Interviu de **Corneliu FLOREA** și **Virgil RAȚIU**

Veronica ȘTIR

Căsnicia cu buzduhan

S-au luat, când ea era o fetiță
avea paisprezece ani, el un puștan, șaisprezece.
Pe lângă că era doar un copil, îl umfla orgoliul
Cu stare și își permitea să se îmbete duminică
la joc.

Treptat, obiceiurile lui mitocănești au
congelat dragostea lor.
Nasta s-a trezit mângâiată de un flăcău
frumos, cuminte.
Mai târziu
socrul ei și-a dus fiul să-i arate culcușul de
paie din spatele grajdului,
unde se întâlneau cei doi.

De atunci fiul venea acasă tot mai des beat
mort.

Apropierea lui era anunțată
prin strigăte trimise înainte ca un buzduhan,
Femeia își luă fetița și fugea pe la vecini.

El intra în casă, prindea soba de un picior,
o trăgea după el crezând că e pisica
spărgea lampa, borcanele. Căuta mai ales
cuțitele de măcelărie,
aranjate pe o poliță deasupra lămpii.

– Ieși afară, curvooo!
Odată, ce a gândit femeia:
vântul suflă izbind dosul casei cu frig...
Nu merg nicăieri, ascund cuțitele. Și-a luat
copila în brațe,

Scutul ei sfânt, și s-a așezat pe pat.

Dar dracul cu chip de om a găsit o custură,
un cuțit bătrânit de rugină și rele
Cu el se curățau bocancii de noroi.

S-a îndreptat spre femeie și a înfipt rugina
în salteaua de paie, pe lângă copil. Înmărmurit
i s-a luat perdeaua de pe ochi,
s-a dus degrabă s-a culcat.

De atunci, femeia nu l-a mai așteptat niciodată
acasă

când venea beat
Ci se învelea cu fetița în perdeaua de noapte
și intrau în ochiul
Sfintei din icoană.

Colind

Fulgi moi, pufoși, plăcinte fierbinți
din făină nula,
obiile peste piciorul reumatic al muntelui.
Sclipiri din ochi de jivine flămânde.
Fațete de diamant. Cuarț, cristal,
irizări viorii pe strunele serii...
Nu te prinde-n hora țărușilor,
s-ar putea să cazi săgetat...
Răzbate abur cald dintre vaci, miros
de otavă înflorită cu cimbrisor de câmp.
Cuminenția firului de tort, înșirat pe rășchitor
În pod, pe zgleme, prin fum,
șuncă slănină, cârnați...

Poezia Mișcării literare

Din hornurile cuptoarelor de pâine fum
harnic, scânteii...

Arome de cozonaci
Cu vanilie și lămâie dezmiardă nările copiilor
grupuri, grupuri, cu cojocel și glugi,
cu bâte voinicești...

Organizate din timp, pe preferințe,
rudenii, vârstă, prietenii, își iau unul altuia
colindul din gură, în canon.
La geamuri, printre florile de gheață,
beteală și artificii
Primiți ajutorul de Crăciun, jupâne gazdă?
Primim, primim
Luându-și răsplata, grupul cedează locul
altuia
Viflaime, Viflaime...

Haideți cu toți să privim
Acolo spre Ierusalim
Acolo vine Hristos
Să ne-arate coasta sa
Cum a străpuns sulița
Alt grup: să ne-arate palmele
Cum le-a străpuns cuiele
Din vârful colinei: Aseară pe-nserate... Sara
Crăciunului nost
Haideți măi la lelea Măriucă, dă câte cinci
nuci...
Aveam o prietenă, Valerica, glasurile
frumoase acompaniate de armonica ei,
aduceau câștig dulce...

Târziu, în noapte, după numărutul nucilor,
printre troiene îmbătrânite
bărbați și femei colindau de la o casă la alta,
cum ar rosti rugăciuni
ce străpung catedrala

Statuie – surori în ghips

Cea mică avea cinci ani. Bărnace și
ochioasă, cu păr negru, des și sănătos, visând
numai dulciuri.

Sora ei, Ana, mai mare cu cinci ani, o
îngrijea ca o mamă

Dar tot copil era și ea și s-ar fi jucat
adesea cu sora ei. Crăpa de ciudă când se uită
pe geam și zărea fluturând basmaua celei
mici, care evada la joacă cu vârsta ei. Fiind
mai mare, a fost nevoită să învețe devreme să
gătească.

Adesea făcea clătite cu urdă, să-ți lingi
degetele. Le cocea pe o sobă așezată în târnaț.
Îi plăcea să vadă cum crește grămăjoară de
clătite. Casa era înconjurată de porumb. Cea
mică se furișa prin porumb și haț, înșfăcă o
clătită.

Într-o zi, surioarele stăteau la soare pe o
stivă de lemne. Ce-or fi făcut, ce n-or fi făcut,
că la un moment dat, grinzile au început să
meargă la vale.

Cu instinct de sacrificiu de căprioară,
Ana o înșfăcă pe cea mică și o aruncă departe
în iarbă. Dar pe ea o lovi puternic peste picior
o grindă.

Durere, drum la spital, operație, ghips...

Ana era plecată de acasă prima dată.
Când mama a mers la ea, s-a agățat disperată
de maică-sa, rugând-o s-o ia acasă, că
Gherasim, un băiat din salon, o scuipă...
Mama n-a stat mult pe gânduri. A furat-o pe
fată din spital și a dus-o acasă.

Într-o zi, pe iarbă, cu răbdare, mama i-a
luat jos ghipsul.

Și azi pe piciorul ei bătrân urmele celor
cinci copcii sunt tinere...

Monica Ioana GUGURA

Un ȕipăt uitat de păsări sălbatice

Mi-am dat jos cămaşa,
plină de sânge...
Goală,
în lumină mi-e frig şi mi-e bine.
Cu ochii deschişi, inima bate încet
în golul şi mai adânc al tăcerii.
Întreagă, în somn se desface
şi pare un ȕipăt uitat de păsări sălbatice.

Promisiune

Fruct pârğuit, ai căzut,
întâmplarea,
ne preface mereu
într-un fruct
ce repetat se desface
în pulpă zemoasă şi must...
De vii întâmplări distilaţi,
fermentând în lichidele tari,
vom dăinui fără ştire în timp.

Devastare

Mă scufund în mare
cu trupul despicat ca o corabie-n care apa
îşi pune sarea
în cuibare.

Oasele mele sunt corali,
limbi verzi de alge sunt tendoanele.
Ca un scafandru
te strecuri prin ele
să cauţi nestemate.

76

Timp sfârâmat, nisip uscat,
cadranul ceasului e spart.
Ies racii
forfecând trecutu-n cleşti.
A resemnare-n scoici
adoarme marea;
miroase-a amintiri
păstrate-n perle reci.

Şi sunt un peşte
avortat de mare,
împotrivindu-mă
să mai fiu om
ce-ndiguieste marea.

Doar oamenii, din coada lui Shakti
Zeci de picioare vor să facă:
Paşi alergând spre moarte ori trădare.

Observaţie

Când te aud râzând
e ca şi cum
mă colindă un zurgălău
de sărbătoare.

Dar trupul mi-e o şină încinsă
peste care trece un tren
prin staţiile vieţii şi morţii.

Observație

Lumea-i o cămașă murdară pe dos
prin care pielea respiră
și înfloarește crini violeți.
Din umilința pământului, rece,
urcă o sevă obscură
în carnea ignorantă de copac
care își lasă viața
în muguri mai întâi,
și-n rod adevărat apoi.

Dorință

Adulmec nara calului alb,
înpumată,
aproape de nara mea,
vătămată.

Pe el, Albul pierdut
într-o noapte de iarnă,
îl vreau
cu Fluturii nemuritori
și muribunzi
în coamă.

Adu-mi calul alb
să-l mai respir
încă o dată și o dată,
ca pe-un zefir
în noaptea prădată.

În scoica de aur

Atât de tare m-a izbit
soarele în ochii tăi,
încât retina uscată
a plesnit sub pleopă
și-n orbitele goale
s-a oprit Soarele
unduind
până în scoica de aur a inimii.

Constatare

Nor subțire, de mătase, sufletul;
rădăcină grea ești Tu,
întărită ca o piatră.

Dacă n-ar fi rădăcina,
ți-aș uita prin flori lumina.
De pe aripă, polenul,
risipi-s-ar prin străini,
și ogorul care sunt
ar fi patria unor spini.

Rodica DRAGOMIR

Insomnie

Umbra mea se-ascunde în mine.

Se-ascunde în mine, însingurata,
bântuita de gânduri rebele,
de gânduri ce le credeam moarte de mult,
de altele albe, ce-abia s-au născut.

Insomnia se joacă iarăși cu mine.

Noaptea mi-e plină de gânduri
decupate, amestecate ca niște
cartonașe de puzzle.

Mă cuprinde teama ...
teamă de-a deveni eu însămi o piesă
într-un joc fără rost,
o teamă grea,
de smoală,
cu ochii larg deschiși.

Încerc să potrivesc semnele.

Îngenunchiată-n mine, le caut
locul sigur, bun.
Tresar. Sub ochiul ros al nopții,
câinii-și încep uvertura.
Speriate, piesele jocului meu
se ascund.

Miros spaima lor de-a fi dibuite ...
Se simt hărțuite.
Se-ascund, amuțind, în cotloanele
trupului meu.

Acuma, eu le vreau înapoi:
colorate, jucăușe, fierbinți,
lunecoase sau moi –
vreau să închei jocul până
lumina se-nalță din ceață.

Doamne,
mai este și mâine o noapte
urmată de zi,
de-o trezire din nesomnul
în care mă zbat, spre-mplinire!

O insulă a nimănui

Ca pe-un pământ străin, uitat, pustiu,
o insulă a nimănui,

aștept

scânteia izvorâtă din neant,
ziua grădinilor promise,
ceasul când ochiul adevărului
va răscoli apele ascunse dureros
în memorie,
clipa în care dorința
se va zbate în praful veacului îngropat
și timpul nou ce nu se-arată

încă.

Lemn verde va crește din rădăcina
ascunsă în trupul celui căruia
i s-a promis

învierea.

Ca niște aripi nevăzute,
cugetul despuiat fâlfâie
peste insula nimănu.

Rodica Dragomir s-a născut la 22 martie, 1940, în Satu Nou de Jos, Maramureș, într-o familie de învățători.

În anul 1963 a absolvit Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj Napoca, secția română pură.

A funcționat ca profesor de limba română în învățământul liceal 34 de ani, din care 29 la un liceu din Baia Mare. Se pensionează la 1 septembrie 1997 ca profesor cu grad I, iar în 2006 i se acordă de către Ministerul Educației și Cercetării „Diploma de excelență” pentru întreaga activitate în slujba școlii.

După pensionare se dedică poeziei. Devine membră a Asociației Scriitorilor din Baia Mare în 2002 și, din 2011, membră a Uniunii Scriitorilor din România, filiala Cluj.

A publicat volumele de poezii: *Noapte și zi*, 2001; *La porțile timpului*, 2003; *Lumea copilăriei* (versuri pentru copii), 2005 – carte premiată la Concursul „Cărțile anului 2005”, secțiunea literatură pentru copii; *Călcâiul lui Ahile*, 2006; *Ore fără memorie*, 2008 – carte premiată la Concursul „Cărțile anului 2008”; *Păstorind melci*, 2010; *...cu Pavel, pe drumul Damascului*, 2013, volum aflat sub tipar la Editura Eikon din Cluj-Napoca.

Între două cuvinte

Atâta liniște între două cuvinte –
se-aude greierul dormind
și sufilele căutându-și drum.
Singură în fața porților închise,
la masa tăcerii...
Adieri târzii-mi aduc
aroma depărtărilor.
Poame de aur mai sclipesc
în copacul începutului.
Semințele lor parcă ning
peste mine – le simt rădăcina
crescând sub picioare
și seva urcând.

Așteaptă, așteaptă... nu-mi cere
să uit...
O, și ceasul măsurând
eternități...!

Ceasul rostirilor

Rătăceam prin păduri
ținând de căpăstru
alb inorog.
Pe margini de ape,
cornu-i apare albastru.
Ochiul de pește,
sclipind, mă privește.

Luceafărul negru m-ascunde
de vraja din jocul de iele.
Umbre aleargă prin preajmă –
e ceasul rostirilor grele.

Încalec minunea cea albă
pornind spre adâncul care
mă cheamă cu glas sonor,
de aramă.

Până la țișt

Lumina mirărilor necenzurate,
sentimente ce se refuză
calculelor anticipate;
depărtări sfâșiate de priviri
fosforescente cum privirea
altei ființe ce zace, uitată,
în mine;
cercuri de-ntrebări rotind
până la țișt,
hrănindu-mi înstrăinarea
cu dor de alte oglindiri
sub pânda hienei jucându-și
neliniștea în praful
unui timp ocult, înscriind
ciudate semne
peste noaptea trezirii noastre.

Nu mă-ntreba

Cândva am trecut prin poarta aceea,
argintie, cum urma de melc –
dansatoare pe sârmă ce drumu-napoi
nu-l mai știe.

Învățam parcă mersul prin timp.

Pasu-mi nesigur devine frate
cu spaima căderii în gol, cu
zborul ce-și teme aripa.

Nu mă-ntreba dacă era
balansul meu printre cuvinte
sau teama de-a nu mai ajunge
la capăt de drum.

Tăceri îngropate-n cuvinte

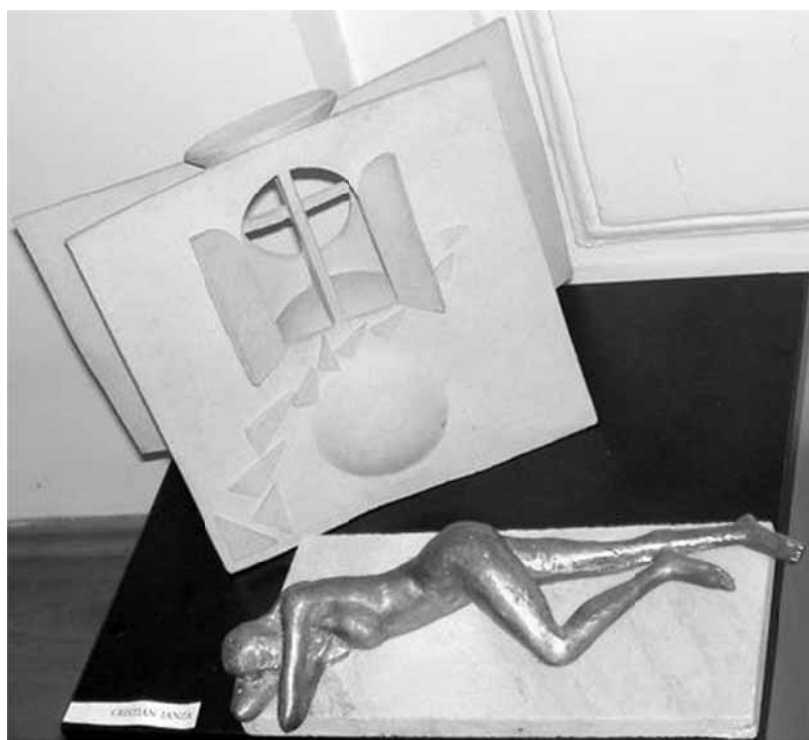
Ziua își lepăda lumina
ca pe o haină inutilă.
Mă pregătesc să exist dincolo
de picurarea smolită a orelor.

Prin fereastra deschisă respiram

odată cu aerul nopții tăceri
îngropate-n cuvinte.
Îmi trăiam viața în
bucăți de noapte.

Priveam cerul ca pe un abis,
urmărindu-mi risipirea.
Mă revărsam în curgere străină,
râu ce nu e niciodată fluviu,
tânjind după țarmul unui
timp cunoscut.

Sufletu-mi prindea contur,
învățându-mi visele
să-mi doarmă neliniștea,
învățându-mă să visez
dincolo de trezie.

Mihaela OANCEA

Abandon

Crezi că nu se pot dizolva cătușele pentru
suflet?

Cât timp îți pasă, poți fi rănit. Da, doar atât.
Agăți visuri prezumțioase în oglinda clipei,
Rupi crâmpie de curcubeu
Pe care le strivești
Ghinionist
Când clipești.
Există un interval al rumațiilor emoționale,
Când derulezi ca-ntr-un cinematograf pelicula
prăfuită

De zeci de ori, c-o disciplină claustrală.
„A durat exact cât trebuia!” îți șoptești
Și-ncepi procesul rescrierii, al arhivării..
Fărâme de bucurie răscutate pe fusul
destrămării,

Zdrobite de mii de lespezi de andezit,
Cristelnițe de lacrimi și-un gol năucitor -
Atât s-a păstrat în cămara amintirii..
Și ele, amintirile, au adormit pe fân, în pod,
Lovite parcă de un morb,
Amețite de durere.
Lanțurile moleculare s-au contorsionat
Prin miliardele de galaxii
Intonând simfonia disoluției,
Iar tu,
Trubadur al nopților de iarnă..
Devii evanescent,
Praful cosmic
Într-un spațiu
Curbat și găurit.

Armonia contrariilor

Un clarobscur liliachiu mânjit cu mangal
Înrămează impozant infinitul,
În vreme ce Armonia și Entropia își dau mâna
deasupra hârtiei
Ce-și așteaptă rândurile – fosile săpate-adânc
în timp.

Târziul întârzie să calce lasciv,
În ritm de sarabandă,
Pe vertebre, pe timpane, pe plămâni..
Îți ofer-un răgaz de a coase
Cu albatroși spintecați fisura realității,
Un răgaz de a crede că ești nemuritor..
Moartea-i înscrisă-n celulele noastre!
Există forme de rezistență! Să alungăm târziul
din noi!

Tic-tac! Orologiul destrămării țese felii de
existență..
„Să-i stricăm mecanismul!” – propune perfid
osul.

„Să-i zădărnici planul!” – chicotește
mefistofelic retina.
Ei... și dac-am putea faustian sa-i poruncim
clipei

Să stea în loc, oare ce-am schimba?
Cum poți opri moartea când te-ai născut cu ea?

Ciocnire în astral

Cuvintele-au roșit când ți-au atins obrazul.
Apoi te-au privit curioase,
Punându-și întrebări

Despre sensul întâlnirii noastre.
 Au împletit imagini și zâmbete și șoapte
 Și ploaie amprentată-n trupul
 Sărutului calin.
 Iubirea noastră vibra de dinainte,
 Într-o altă dimensiune.
 Ecoul ei l-am auzit târziu
 Spărgându-se de valuri rătăcite...
 Erai al meu – oglindă și fereastră –
 Descins din osul meu, din carnea mea!
 Dar s-au căscat subit
 Prăpăstii monstruoase...
 Cuvintele, stinghere,
 Pe dată-au murit
 Pierzându-se-n astral.

Dimineață montană

Răsare soarele pe muntele de smarald,
 Arcuindu-se-n clipe ritmate peste râpe și
 năvalnice cascade.
 Încărcat cu miresme de cimbrisor și lavandă,
 Adie vântul.
 Cad stropi de liniște peste valea încă
 dormitândă.
 Aud doar murmurul gândurilor ce mustesc
 clinchenitoare
 Și-un zumzet fraged de albine.
 Tăcerea din inima unui mac
 Inundă pupilele desfătate de senzații,
 Când ceața – peliculă subțire -
 Brodează cu degete gracile
 O țesătură de borangic
 Pe crestele alpine.
 În sihăstrie, doar muntele trăiește smerit
 Ca un sacerdot dăltuit cu hornuri, doline și
 chei,
 Ancoră sădită-n istorie,
 Martor tăcut al celor lumești.
 Puritate... descătușare...!
 Strivesc cu călcâiul firave crâmpie de
 iarbă-nrourată
 Și trupul-mi tresaltă spontan
 Dănțuind în arome puternice de conifere.
 Respir cu umărul, cu podul palmei, cu
 glezna...
 Natura tresare și-și scutură coama de fluturi și
 flori
 Prin poieni înșorite, în aer montan,

Pe culmi stâncoase și-abrupte,
 În șisturi cristaline, calcare și gresii,
 Unde șuvoaie de apă vie oglindesc cerul de
 opal.

Prospețime tolănită-n soare!
 Tremură firav picuri de apă – clopote de
 argint

Aninate încă-n brazi ca niște felinare,
 Iar timpul zâmbește din maci rubinii
 Și deapănă înc-o poveste....

Mihaela Oancea este născută în 27.01.1980, absolventă a Universității din București, Facultatea de Litere (specializări: limba și literatura română/etnologie și folclor). Încă de pe băncile școlii colaborează cu articole la revista Școlii Normale Elena Cuza, *Pași pe nisip*, îngrijește, în calitate de coordonator, revista Colegiului Național Victor Babeș, *Muguri*, A publicat versuri în revistele *Boema*, *Armonii Culturale* și în *Basarabia literară*.

Împietrire

Cafeaua se revarsă pe vechi manuscrise
 Împrăștiind aroma-n camera obscură –
 Ceasornicul bate cadențat,
 Torturând subconștientul,
 Satanicele douăsprezece ore.
 Un bob de sudoare coboară nestăvilat pe
 frunte
 Picurând terifiat printre gânduri.
 Mucuri de țigară zac strivite-n scrumieră,
 Frământate cu gesturi febrile.
 Ochii goi rămân pironiți pe fereastră,
 Scrijelii de durere...
 E una dintre nopțile-n care privești sabatul
 Păpușilor sinistre prin ochiul de geam spart –
 O noapte valpurgică-n care ninge cu rugină
 În suflete letargice.

În asemenea zile

Grele mirosuri pestilențiale se cațără afară din
 crâșma mlăștinoasă.
 În asemenea zile seci, de metal,
 neînduplecate,
 Timpul încleștează clipa, o polizează.
 Explozia inimii sparge trupul ce tresaltă
 spasmodic,
 Iar imaginea oaselor calcinate pictată pe retină

Ninge cu cerneală peste aripile străvezii ale
amărăciunii,
Peste universul amuțit, împlântat în solzii
tăioși ai singurătății.

Pescuiești un năvod plin de iluzii din
măruntăiele amintirii,
Visări prinse în penseta agoniei,
Și-ți probezi anduranța...
O clipă răătăcită în trecut își strigă neputința
De a păstra sublimul sărutului cu aromă de
cireșe amare,
Seducător ca un zbor de flamingi,
Fragil precum sentimentele.
O clipă agățată în sanctuarul iubirii
Îmbrățișează dansul în ritmuri de Chopin,
Aduce miresme de mosc și portocal
Din odaia-n care viața pulsa amețitor.
Rădăcinile noastre se-mpletiseră tăcute -
Osmoză ce germina speranță.
Existam în afara noastră și-a lumii concrete,
Volatilizați prin infinite galaxii.
Azi, clipa s-a destrămat
Tăvălită prin praful durerii.
Ne vom întâlni dincolo de granițele invizibile
Și sufletele noastre vor dansa
Libere
În propensiunea lor
Spre infinit.

Quo vadis?

Nu ne deranjează nimic.
De ce ne întrebați?
Zapăm doar anxioși
În căutarea disperată a șocantului, a
turpitudinii.
Cu îndoială, ce-i drept – stare tipică nouă,
Iar certitudinea ne scapă precum nisipul
printre degete.
Existența o rumegăm precum popcornul în
fața ecranului,
La distanță de un buton de triumful
consumismului abject,
Al diformităților colțuroase crestate-n
subconștient.
Cultura? – o machieuză obosită,
Desuetă, impertinentă, versatilă,
Chip cadaveric al singurătății absolute,
Eboșa vreunui trecut ilustru..
Cine vrea s-o-nsoțească?
Suspendăm înțelesul de propria-i șiră a
spinării
În ritmuri de gangsta rap flamboaiant...
Funcționăm în modele binare,
Asta ne-a tot spus antropologia -
Sintagmatic si paradigmatic

Reproducând incestuos și redundant
Cuvinte sleite de semnificații,
Tocite-n creuzetul timpului,
Cuvinte ce nu mai creează, doar distrug.
N-avem timp de-ntrebări,
N-avem timp de răspunsuri.
Vegetăm.
Căutăm prozelești!

Seară în deltă

Ațipește timpul
Ascuns într-o floare de nufăr -
Dulce piroteală în argintiu veșmânt...
Puzderie de gâze, ciulini de baltă, trestii
Surâd prin stufărișuri
În delta de poveste.
Respiră dorul pe ape de turcoaze,
Vâslind alene cu norii înfrățiți
Și cântă pițigoii, egretele și stârcii,
Vrăjit e tot cuprinsul seara, în asfințit.
Cu sonuri nuptiale se-avântă pelicanii
În valuri grațioase, tivite cu dantele.
Apar și licuricii cu felinare-aprinse,
Hoinari pictați cu aur și pulbere de stele.
Stăncuțele-și fac rondul...
Pe brațul moale-al apei coboară - acum, agale,
Valsând ca balerine pe-oglindea de argint.
Sunt foșnete firave-n zăvoiul de-altădat'
De sălcii plângătoare ce-așteaptă neîncetat
Copilul ce adoră tăcerea grăitoare,
Lumina blând-a lunii și-a spațiului
splendoare...

Solstițiu de iarnă

Mahalaua își mestecă măruntele-i drame -
Istorisiri picante și febră viscerală...
Adorm conștiințe-n fetide lupanare,
Bolborosind despre diverse dizeuze obscure,
Când întunericul mușcă din trupul fraged al
noptii.

Precepte mustesc în minți înfierbântate,
Gonind tumultoase prin țarcul gândirii...
Se deapănă-n crepuscul teorii fulminante
Despre realități hiperfizice ori despre
Anunnaki,
Când Uranus face cuadratură cu Jupiter.

Solstițiul de iarnă - noaptea cea mai lungă -
Adună laolaltă pe cei ce viețuiesc sub
catapeteasma
Templului ranforsat cu iluzii și zâmbete de
prunci.
Tăcere...
Înghet...

Somn hipnotic

Mirosul metalic al ploii țâșnește din nori
compacti și denși
În ungherele minții, tropotind furtunos;
Străpunge osul, dă năvală-n plămâni,
Cu duritate de diamant.
Hiperestezie a scoarței cerebrale, somn
hipnotic -
Scrijelind gheața opacizată a miturilor,
Satiri, fauni, centauri și inorogi
așteaptă-ngrămădiți
Lângă obloane oțelite, lucarne brumate;
Tresar zgribuliți, cu dorințe prelinse pe
ferestrele cicatrizate...
Glasuri se frâng difuze în crusta nocturnului,
Șoapte și foșnește pășesc pe catalige,
Deranjate de tăioase constrângeri.
Curg fuioare de gânduri prin opaițul străvechi,
Abia clipește-o lumină... pe tărâmul utopiei...
Ființe hibride privesc docile și prudente
Cum se deschide scrâșnind ușa încăperii
răcoroase...
Pătrund însuflețind odaia de ceramică
smălțuită,
Plămădită de-un iscusit olar
Prin logodna lutului cu sacrul.
Satirii întetesc focul
În vatra unde trosnesc coceni, vreascuri și
lemn străpunse de vătra.
Aici se-nsoțesc cu iele, sânziene, zgripsori și
căpcăuni
Uitați, adormiți prin cotloane împăienjenite.
Dezmorțiți, se-adună laolaltă împăcați,
Resuscitează timpul fabulos al începuturilor
Pentru care e nevoie doar de puțină lumină!
Picură din pipeta nemuririi înc-un strop,
Pe tipsia de jărat,ic,
Apoi dispar mișcând acul busolei din povești.
Tresar... miroase-a ploaie și-a început de
toamnă....

Anda CHIȘ

Asfalt tango

Du-te acasă
și îngroapă securea
dacă mă trage mama de urechi
nu m-ai văzut pe acoperiș
să-i dăm bice
să nu ne ardă la tălpi
asfaltul din gura satului
eu nu încerc decât
să te arunc în umbră
dar tu tragi prea tare
de aripile cerului.

Singurătate în doi

Pe jumătatea mea de pat
lângă marea de lacrimi
se așează piticii de pe creier
să-i cânte în strună
singurului tablou nelocuit
un vis pufos și cald
așteaptă cuminte să i se deschidă ochii
să-și vadă fratele geamăn încuiat în oglindă
care se piaptăne
și așteaptă să i se aducă apă.

Să pot visa

Cu stelele ce-mi stau în gât
la asfințit
în depărtare mă pândesc

Anda Claudia CHIȘ s-a născut la 15.02.1975 în Alba-Iulia.

A urmat în perioada 1981-1989 școala generală din comuna Mihalt, județul Alba, apoi liceul Grup Școlar Metalurgic Alba-Iulia, specializarea chimie industrială.

Este absolventă a Facultății de Științe, specializarea matematică-fizică la Univ. „Lucian Blaga” Sibiu în 2004.

A urmat un master de 2 semestre, Management educațional, la Facultatea de Drept și științe sociale, Universitatea 1 Decembrie 1918 Alba-Iulia, 2010.

Este profesoară de matematică la Școala gimnazială Blandiana, jud. Alba.

ACTIVITATE LITERARĂ :

- Mențiune la Concursul de Literatură „Ion Iancu Lefter” Vaslui 1999;
- Premiul revistei *Familia* Oradea la Festivalul Internațional „Lucian Blaga”, Lancrăm, Sebeș, Alba, 2000;
- Premiul ziarului *Unirea* și al Casei de Cultură „Livi Reboreanu” Aiud la Concursul de Poezie „Ovidiu Hulea”, Aiud, 2000;
- Premiul Fundației Culturale „Vasile Netea” și al cotidianului *24 ore mureșene* la Festivalul –Concurs Interjudețean de Poezie „Romulus Guga”, Tg. Mureș, 2001;
- Premiul pentru poezie al revistei *Discobolul* pe anul 2001, Alba-Iulia, 2001;
- Premiul Casei de Cultură „Livi Reboreanu” Aiud la Concursul de Poezie „Ovidiu Hulea”, Aiud, 2002.
- În septembrie 2012, apare la Editura *Unirea-press*, volumul de debut *Un zâmbet mi se agață de buză*.

tăcerea și uimirea
mai întâi ca martore
apoi ca ibovnice
să pot să prind
ultimul zâmbet dinaintea somnului
și să nu-mi șifonez cuvintele
abia apoi pot deschide
visul cu îngerii.

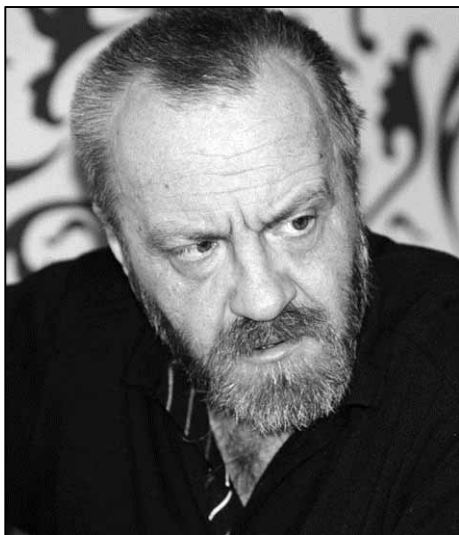
Albastru

O pană dintr-o pasăre
a căzut într-un cuib
și l-a spart
prin el se vedea
ochiul învinețit al cerului
cum pândește să treacă
seninul albastru rumegând
risipa de nori și de cuiburi.

O singură ploaie

În livada cu ploi
toate lacrimile sunt numărate și împărțite
la un număr par de ochi
ploile se strâng primăvara
după cum cresc lacrimile dulci sau amare
după cum ochilor le trebuie bețe
să rămână deschiși
însă dincolo de rădăcini
e nevoie doar de o singură ploaie ce poate
aduce
primul zâmbet impermeabil

Marian ILEA

Comunistul

În curtea dintre cele două blocuri era liniște. La ea în bucătărie, mama Margasoiului își lipea obrazul de cuptorul aragazului. Se așezase pe scăunel. O durea măseaua minții. În cuptor se coceau două mere învelite în aluat. Margasoiului îi plăceau merele coapte. Mama Margasoiului nu plângea niciodată. Acuma avea lacrimi în ochi de durere.

În camera lui, întins pe dormeză, la lumina becului chior, Margasoiu citea „Discursul domnului Lobel Adolf”. În gură avea salivă poficioasă de mere coapte învelite în aluat bine rumenit.

Lobel Adolf își construisese cârciuma la marginea orașului Medio-Monte. Lucrase în Baden lângă Viena ca cișlic. O întâlnise pe

Proza *Mișcării literare*

Frida Kalman la o petrecere de cartier. Într-o cârciumă peste apa de lângă Casino. Sâmbăta și duminica veneau acolo tinerii și tinerele în căutarea perechii.

„Ochii ei căprui emanau pasiune și hotărâre. Părul ei moale și mătăsos îmi gâdila gâtul. Dansam. M-am lepădat de nevoia altei femei. Mi-am câștigat dreptul de a fi alintat”, îi spunea domnul Lobel Adolf, Margasoiului.

În camera fostei cârciumi „La Varicea” mai era și minerul Șotinga Ioan Dănuț, un slăbănog care venea să bea câte o șliboviță de munte fără bani. Zicea: „Lobel, suntem într-o

stare de criză. Lumea nu știe nimic. Poate-s prea mulți oameni”.

Șotinga vorbea pe îndelete.

„Dacă tot ai răscolit căcatul măcar împrăstie-l de tot că și așa pute”, zicea domnul Lobel Adolf.

„Nu-mi plac femeile masive, domnule. Am acasă blonda mea cu ochii verzi. Mă doare-n cur de restul muierilor, Lobel”, zicea minerul Șotinga Ioan Dănuț.

„Nu-mi cere cadouri, Frida. N-o să-ți dau niciodată nimic. Așa i-am spus și am cucerit-o și am adus-o în Medio-Monte, domnule”, zicea Lobel Adolf.

Terasa, cârciuma, la etaj dormitorul și camera specială. I se spunea „La Varicea” din cauza umflăturilor vineții ce-i crescuseră Fridei pe picioare. „Stau prea mult la barul ăsta din cărămidă, Lobel”, zicea Frida. La vremea aceea fostul cișlic din Baden făcea și comerț cu cereale.

În camera specială ținea sulurile Torei, șaluri de rugăciune, cărți, acoperămintele de cap, lumânări, sfeșnice, azime și vin coșer.

Frida gătea batal ținut în oțet. Veneau funcționarii și primarul să ia cina la cârciuma lui Lobel Adolf.

La intrare era scris cu litere mari albe: „Natura ne-a dat cârciuma ca să petrecem și ca să facem casă din ea”.

Lobel Adolf îi spunea primarului: „Domnule, mâncarea echilibrată e cel mai bun și important precept al unei vieți sănătoase.”

„La Varicea” vindea alcool, lichioruri fine și dulciuri. Când ieșeau pe terasă clienții aveau hainele impregnate cu petrol. Din cauza podelelor.

Domnul Lobel Adolf gândea ca un comunist. Era cârciumar. Înființase „Asociația de ajutor de Boală a Ospătarilor din Medio-Monte”.

În serile în care îl invita pe domnul Moczariski Lauber, polizei feldwebelul cartierului, Lobel Adolf scotea șlibovița de munte.

„Ce mă, la voi comuniștii e mai bine ca pe strada Imperială”, zicea polizei feldwebelul.

„Da. Bine.”, răspundea Lobel Adolf. „Adică, ești uimit că te-am citit, Lobel. Și ce dacă ești comunist. Mesele și scaunele astea tot din lemn sunt. Și tot soioase sunt. Grinzile alea susțin tavanul exact ca la capitaliști. Îmi place că ai pictat pe pereții ăștia numai inimi. Mai mari și mai mici. Da numai inimi”, zicea polizei feldwebelul.

După ce se îmbăta, înainte de a adormi cu capul pe masă, Moczariski Lauber cânta molcom: „Să trăiești ca cioara-n par și ca vinul în pahar”, și privea insistent înspre Frida.

Din cârciuma „La Varicea” din Medio-Monte rămăsese o carte poștală. Se vedea și coșul de la bucătărie. Cel mai înalt coș de cârciumă din Medio-Monte. Avea șase metri.

Domnul Lobel Adolf era pensionar. Fusesse gestionar de aprozar. Cârciuma „La Varicea” îi devenise locuință. În curtea din spate avea baltă cu pești. Se ducea în amiezile călduroase cu Margasoiu pe malul bălții. Priveau peștii. Povesteau despre comunism. Despre Baden. Despre Viena. Și despre mirodeniile care trebuie puse în mâncăruri.

„Pentru gust, Margasoiule, pentru gust. Mâncărurile vechi de peste patru mii de ani sunt verificate, sunt cele mai gustoase, Margasoiule”, zicea domnul Lobel Adolf.

Bătrâna doamnă Frida Adolf stătea în patul din dormitor până la amiază. Era grasă cât o batoză. Avea vocea subțire de fetiță. Dimineața mânca o pâine întreagă, tăiată pe lungime în patru bucăți. Cu sos, șuncă și mirodenii. „Toți mă dezbracă din priviri, Adolf, de aia nu ies mai devreme din casă”.

În Medio-Monte i se spunea „vaca grasă a lui Lobel Adolf. Mirosea a transpirație. De când fostul cișlic din Baden lucra la aprozar, Frida Adolf nu mai făcuse curat în cârciumă.

„Aici unde am venit noi, aici unde am făcut o cârciumă, a fost numai pădure, Margasoiule”, zicea Frida Adolf. „Apoi, au început blocurile. S-au construit blocurile. Mai jos de cârciumă. S-a făcut cartierul muncitoresc, magazinul, aprozarul lui Adolf, restaurantul cu cantina de la combinat, liceul de pe strada Salcânilor. N-am trăit rău cu comunismul, Margasoiule. A fost frumos. Adolf s-a dus la aprozar. Toate amintirile-s frumoase. Eu m-am dus la combinat. Eram la secretariat. Am făcut stenodactilografie, băteam fără să mă uit la claviatură și eram de încredere. Eu am spus că-n Medio-Monte ar trebui să avem o stradă a Viitorului. Da, era bine, atunci. Ministrul Florescu m-a făcut stahanovistă. Munceam fără întrerupere, Margasoiule, cu armata, cu securitatea. Era bine. Erau și comisarii sovietici. Mergeam cu ei în pădure. Era ca lumea. Apoi, am făcut accidentul vascular. Am stat paisprezece ore în comă. Sulurile lui Adolf Lobel cu Tora m-au salvat. Acuma, uite ce am ajuns”, îi povestea Frida Adolf, Margasoiului.

Adolf Lobel dădea de mâncare peștilor. Seara. Și dimineața. Mămăligă fiartă. Stătea pe malul bălții. Ținea cuvântări. Era pensionar. Peștii îl ascultau cu gurile căscate. Erau flămânzi.

Adolf Lobel scrisese discursul. I-l oferise în dar Margasoilui. „O să te ajute la orele de socialism științific”, zisese. „Poate”, încheiase îngândurat comunistul.

Discursul domnului Lobel Adolf

Sunt mai vechi ilegalist decât oricare comunist din Medio-Monte. Când eram copil, în localitatea Baden, lângă Viena am întrebat-o pe mama: „Cine l-a omorât în războaie pe tata?” „Împăratul și Dumnezeu”, mi-a spus mama. „Dar Dumnezeu e bun, am zis eu”. Așa am ajuns ateu și comunist.

Am recitat tezele lui Hegel. Le-am sintetizat. Le-am corectat. El era idealist istoric. Am luat acel manual. L-am citit după ce am ieșit la pensie. De la aprozar. Cred că timpul meu mi-a fost furat. Alt capitol. Prefața lui Hegel e plină de perle și de pleavă Hegel. Vai de mine. Hegel e un titan. Cu ajutorul lui... Marx și Engels au alungat norul de pe cerul social.

Cicero a zis: „vă invit să nu părăsiți lumea înainte de a o citi”. Pe Cicero l-a omorât un călău. Vezi cum vine, peste noi, istoria ca manual al vieții. Neamurile se descompun și se regenerează. Cu țărani, cu muncitori, cu negustori, cu oligarhi.

„Plecăm la luptă cu munții după noi”, zicea un profesor de economie la Baden.

Liceul de băieți era peste drum de atelierul unde lucram ca cișlic. Eram comunist. Mergeam la întâlnirile alea seara. Eram substanțial. Dacă aș fi ținut cuvântări aș fi scos lacrimi. Toți știau asta. „Aș putea să vă dau fulgere”, le ziceam. „Chiar așa, măi”, ziceau ei.

A venit într-o seară unul cât un dulap. Eu l-am privit și am zis: „uite, cum arată un capitalist. Era om civilizat. Făcea afaceri. Toți făceau afaceri pe vremea aia.

Democrația e alambicată cu sofisme. Că poporul conduce. Ein Gott. Ein Fuhrer.

Nu trebuie să lingușim poporul. A-l cultiva înseamnă a-l moraliza. Pentru că nu e libertate fără dreptate. Fără cultură nu e democrație. E o moară de vânt. Generații din Medio-Monte se duc fără să știe ce-i capitalismul ori socialismul. Toți așteaptă să se sfârșească lupta dintre capitalism și socialism. E ca lumea de apoi.

Stat înseamnă îmbinarea între naționalitate și administrație. Administrația e disciplină.

Unii ziceau: „Măi, partidul e forța conducătoare, nu tu!” „El știe mai bine!” E ca la Napoleon: „Să faci bine poporului, cu forța”. Dar limbajul e cu mai multe înțelesuri când ajungi la postul de comandă.

Platon zice în „Republica”... ce experiență a avut și Platon ăla. Măi, ce blestem și de Platon s-au temut.

Eu am vrut să mă evidențiez în luptă. Am reușit.

Orice s-ar întâmpla în orice cetate sunt două cetăți în veșnică vrăjmășie.

Cetatea bogaților și cetatea săracilor. Forța motrice e egoismul, zicea Platon.

Egoismul bionatural dualistic se ascunde prin contrariul său și clasial și feroce. Antropofag. Adică: a mânca sau a fi mâncat.

Omul a continuat să fie animal. O perlă.

Cetatea bogaților nu regretă nimic. Creierul acolo e pe măsura stomacului. Viața-i scurtă acolo. Raiul e pe pământ. Cetatea săracilor are religia cu instituțiile ei. E cetatea fără număr. E oceanul umanității productive care suferă și speră dincolo de pământ.

Când le-am spus asta, acolo la Baden, alt profesor de economie din oraș, care conducea casino-ul a zis: Măi, Lobel, suntem ateii, dar providența te-a trimis printre noi”.

Deci, Platon. Deci, natura umană perversă. Asta am luat-o de la Roland. Apoi, am completat de la Voltaire: rațiunea piratescă și calculantă. Voltaire zice: rațiunea calculantă și cugetătoare. Când ai nevoie, pentru comunism, poți lua și de la Voltaire.

Lamartine zicea: libertatea pe care o iubesc, e atunci când cel drept l-a înfruntat pe cel puternic. „Adică, nu libertatea e baza, ci dreptatea, măi frățiori”, ziceam către tovarășii din Baden.

Economistul ăla zicea: „Poporul, Lobel e incult. Lui anotimpurile îi dictează administrația.

Altă perlă: Puterea oricărei cetăți e departe de dreptate.

Spiritele alese au metal în ele. Aderă la idei așa ca pilitura de fier, ori cuiele din atelierul de cismărie la un magnet.

Cei care n-au metal nu aderă la nimic.

Sunt oameni care muncesc și tac. Sunt oameni care pretind că muncesc și vorbesc, sunt și mutălăi care nici nu muncesc și nici nu se prefac că muncesc.

Când, în Medio-Monte, au luat puterea numai muncitorii am tăcut. Dacă eram deștept făceai umbră muncitorilor. „Decât să-mi ia capul, mai bine să tac din gură”, mi-am spus. Așa am ajuns gestoriar de aprozar.

Dialectica vicleană a istoriei și-a făcut apariția și-n Medio-Monte.

„Mă simt destul de puternic ca să nu mă tem de-o ceată muncitorească de comuniști”, mi-am spus. Apoi, le-am explicat ce înseamnă comunismul.

Au venit împrejurările onorabile pentru mine. Mă căutau la aprozar. Le explicam. Credeam că voi avea un cuvânt de spus în istoria acestei așezări.

Un chinez zicea: „dacă vrei să cunoști cerul, începe să studiezi natura umană”. Unu Ten Cheng, Cheng, Cheng, ha-ha-ha.

Mă plimbam socratic prin parcul din Medio-Monte cu consilierii orașenești.

Cu ideile pe care le dădeau îl băgam și pe primar în buzunar.

„Măi, vă dau o cheie să deschideți ușile orașului”, le ziceam.

„Dă-ne-o, Lobel”, ziceau ei.

Unul era avocacat pârâcios. I-a spus primarului. Și... și... și... Să prind esențialul. Primarul era repezit și apucat. A venit seara la aprozar. A zis: „Dragă Lobel, te rog să mă ajuti pe mine și nu pe consilieri. Și atunci, te voi ajuta și eu pe tine.”

Egoismul bionatural tigrist, ăla a fost baiul cu primarul din Medio-Monte.

L-am ajutat numai pe el. Mi-a fost recunoscător numai mie. Până am ieșit la pensie, până m-am retras din zona proletariatului avansat.

Margasoiu simte gustul merelor coapte. Se topește în gură. Mama Margasoiului i le-a adus în camera cu dormeaza. A făcut o măsuță din scaunelul mic din bucătărie.

În camera Margasoiului e plin de aburii aluatului care îmbracă merele.

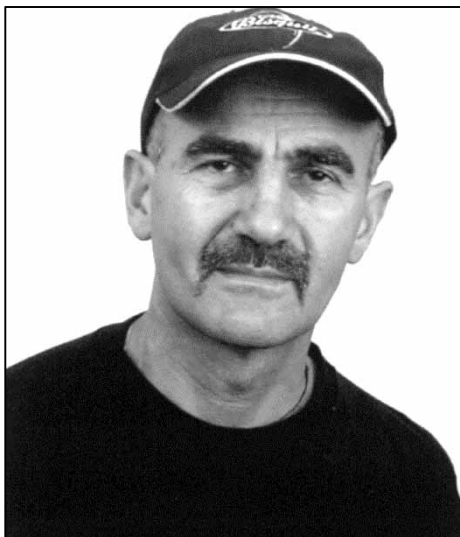
Margasoiu miroase și apoi mănâncă. I se închid ochii de oboseală. Se teme să nu viseze despre o lume în care egoismul bionatural și tigrist să fie declarat învingător.

Pe malul bălții din spatele fostei cârciumi „La Varicea”, Adolf Lobel stă de vorbă cu peștii. Aruncă dintr-o gălețică mămăligă fiartă înspre luciul apei.

„Margasoiu, va ajunge un om mare. Prin discursul meu voi participa, peste timp și din nou, la marile decizii ale lumii din Medio-Monte”, zice Adolf Lobel.

Peștii par că-l ascultă flămânzi, aprobatori și atenți.

Alexandru JURCAN

Un august lângă scorburile mele

Căldura se înșurubează în oameni, ca o insectă perfidă. Mușcă și lasă răni. Mă plimb apatic prin camerele atinse de sulile vipiei afurisite. Îmi ling rănilor, în măduva lunii august, lângă scorburile sufletului. Fiica mea e la fel de tristă, în tunelul depresiei slinoase. Are deja 25 de ani, fără să fi cunoscut plăcerile truștii. De când maică-sa ne-a părăsit, eu sunt confidentul ei. Dana s-a închis într-o stare umbroasă, refuzând avansurile băieților. Mai târziu, mi-a spus că are vise erotice, numai că o apucă frica de începutul relațiilor sexuale. Sigur că și-ar fi dorit marea dragoste, care să îmbine aspectele... Scepticismul ei a devenit cronic. Deodată are un puseu de o crudă sinceritate. Adică mă lasă pe mine să plătesc un băiat ca s-o defloreze. Măcar să scape de complexe.

Mă plimb cu mașina pe străzi aproape pustii. Caut o figură de băiat care să-mi convină. Să nu fie brută, dar nici prea bleg. Să aibă un șarm viril. S-o inspire pe Dana cât de cât. Astfel l-am descoperit pe Bubu, pe o terasă, la cafea. Din vorbă-n vorbă, am atins subiectul delicat. Băiatul avea o deschidere lipsită de orice inhibiții, încât a acceptat rapid, pentru o sumă modică.

Dana l-a salutat cu răceală studiată, apoi s-a refugiat în baie, să facă un duș, șoptindu-mi că Bubu putea oricând să intre acolo, s-o ia prin surprindere, ceea ce s-a și întâmplat.

Am auzit țipete de tot felul, în diferite registre. Am auzit un grohăit de animal atacat. Imaginația mi se înflăcăra progresiv. După câteva ore, Dana a ieșit cu o figură de speriat. Am dat buzna în baie și am văzut trupul gol al băiatului mort. Plutea în vană printre sângele amestecat cu apă gălbuie.

Ghidul obez

Livada e mereu înclinată, gata să cadă în iazul de jos. Lipsesc plăcintele mamei din acele veri stufoase, dilatate, liniștite. În timpul nopții, luna se scaldă în iaz, ca o femeie rușinoasă, crezând că lumea doarme.

Poate că totul a început de la acele plăcinte, înfulecate cu o poftă colorată. Am devenit cam...obez. Oamenii nu-mi spun pe nume, ci preferă să mă numească „Ghidul obez”. Exact, asta mi-e meseria. Conduc grupuri de turiști prin păduri întortocheate. Mă mișc tot mai greu din cauza aluaturilor, cremelor, prăjiturilor.

Nu o mai iubesc pe Silvia de când mi-a scăpat câinele din lesă în adâncul pădurilor. Iată că soția mea, din neglijență, mi-a adus nenorocirea supremă. Chiar așa voi spune la divorț, pentru că alt motiv nu există. N-aș fi putut crede vreodată că un sentiment se poate topi într-o clipă. Să fi fost la mijloc doar câinele? Nu cumva gestul ei a fost premeditat, mai ales că grijile mele se cam focalizau

asupra câinelui? Știa Silvia valoarea lui pentru meseria mea? De atâtea ori câinele m-a scos din impas, iar turiștii îl adora. Sunt sigur că gelozia a fost cauza. Silvia e mai obeză ca mine. Mâncăm împreună kilometri de aluat. Ea s-a specializat în cea mai subtilă patiserie. Probabil n-ar fi înțelept să divorțez, să mă privesc de raiul culinar. Nici n-aș putea supraviețui. Bine, dar de ce n-o mai iubesc pe

Silvia? Nu cumva a pus ceva în aluat, ca să mă îndepărteze? Cu ce scop? Iubește pe altcineva? Pe cine? Are șolduri enorme. Și ce dacă? Perversi există cu duiumul. Mă apucă o briză de gelozie. Nimic nu e pierdut... Dumnezeu! Vine Silvia cu o tavă imensă de cornulețe cu mure. Îmi trece orice supărare, iar burta mea respiră precipitat mirosul inconfundabil de aluat.

Marea amiază a lui Nietzsche (glosată de Aura Christi)

Mihai CIMPOI

O adevărată surpriză în exegeza nietzscheană ne oferă poeta, eseista și romanciera Aura Christi. *Nietzsche și marea amiază* (Editura Contemporanul, 2011) este un eseu puternic personalizat, patetizat, menținut în registrul înalt al confesiunii ardente, sinonimă cu „grăirea” zarathustriană. Farmecul lui constă într-o relaționare simpatetică, într-o analogizare cu felul de a înțelege lucrurile și de a se exprima al filosofului-poet. Domină impresia că autoarea se *nietzscheanizează* definitiv printr-o astfel de identificare și că discursul de asemenea se *nietzscheanizează*.

Să ascultăm mai întâi automărturisirile eseistei din *Argument*, făcute la înalta temperatură (de fapt, înalte temperaturi) la care a fost scrisă cartea.

Ea a simțit pe parcursul a câtorva decenii în chip destinat, „prescris” nevoia cvasimaniacală de a reveni, iarăși și iarăși, la Nietzsche, de a se „roti” în jurul – unei singure – aproape! – *osii*: Friedrich Nietzsche. Este primul în topografia *iubirilor sale de litere*, urmat de Dostoievski, Tolstoi, Hölderlin, Rilke, Proust, Thomas Mann, Hesse, Lawrence, Breban, Musil, Murdoch. Toți aceștia își aduc obolul inimitabil la crearea mitului *Nietzsche*, fiind marcați de autorul incendiarei capodopere *Dincolo de bine și de rău*, de unele dintre *motivele obsesive* (cum spune Breban) pe care și-a structurat catedrala metafizică: apolinicul și dionisiacul, supraomul, reînțoararea aceluiași la sine însuși, transvaluarea tuturor valorilor...

Cartea este, recunoaște autoarea, rodul pasional al unei iubiri *construite* – dintr-un

inexplicabil instinct cultural, nefiresc de puternic, de neînfrânt, obsesiv pe parcursul unui timp îndelungat. Autoarea nu ne propune tratate reci cu ifose și apucături academice, ci „o seamă de eseuri interdisciplinare” în care

își dorește să rămână poet, convins de faptul că Dumnezeu l-a creat să scrie, să citească, să asculte muzică și să viseze. Sunt eseuri „împânzite de sincope, dibuiri, infuzii de lirism, repetiții, reveniri concentrice – inevitabile atunci când ai de-a face cu un subiect precum Nietzsche. Rezultă o imagine subiectivă, ultrasubiectivă a începutului de *școală nietzscheană*, care demonstrează că „posteritatea acestui singuratic împătimit de mască, slăvind boala, moartea, decăderea, singurătatea, *mizeria oricărei depășiri*, învins de o stranie *știință veselă*, de sorginte dionisiacă, dorind să devină ceea ce este, se află pare-se, abia

în primii timpi” (*Ibidem*, p. 17).

Nietzsche o face pe autoare să-și schimbe (poeta cântărește bine cuvintele, mărturisește ea) viața, destinul: e conștientizarea faptului că dincolo de negativitățile ei (facticități, limite), boala este în chip decisiv, covârșitor, „un imens dar formator, un prilej de renaștere în albia ființei, oază formatoare, chiar dacă e situată sub semnul unui soare zemos, disperat, grav” (*Ibidem*, p. 18). Aura Christi se încredințează totalmente pathosului demonstrației, prezentând-o arborescentă, în cheie autoreflexivă, auctorială. Nietzsche apare, esențialmente, ca un *confident*, căruia poeta îi destăinuie totul cu desăvârșită sinceritate. Grila analitică aplicată e și ea nietzscheană, *perspectivistă*; scriitorii și personajele sunt angajați în discuție exclusiv prin aspectul esențial în care sunt marcați de *demonul contradicțiilor*.

Profil de scriitor

Eseista urmărește de fapt modul – nietzschean – în care scriitorii mari din diferite arealuri tratează *religia Viului*. „Viul, precizează Nicolae Breban, scriitor mereu prezent în planul demonstrației, e ceea ce Grecii numeau Ontos, iar noi numim ființă, și chiar mai mult decât atât, deoarece Noica, pare-mi-se, a creat și un termen, cel de *ființare*”.

Rilke, autorul *Elegiilor duineze*, *Sonnetelor către Orfeu* și al romanului *Însemnările lui Malte Laurids Brigge*, este cel care-i servește autoarei drept *declic hermeneutic* prin faptul că vorbește despre o anticameră, unde fierbe devenirea noastră. În opera lui Rodin „există viața, există de o mie de ori în fiecare minut viața, în dor și în alean, în nebunie și spaimă, în pierdere și în câștig”. Sunt cadre *necesare*, opinează autoarea, pentru a te reîntoarce la tine însuși, mereu același, mereu altul, sub semnul unui instinct enorm, gata să se refacă, organic, urmărind legile fluxului și refluxului, ca pe „o masă enormă de forță fără început și sfârșit, o masă de forță solidă ca bronzul, care nu devine nici mai mare, nici mai mică, ce nu se epuizează, ci doar se modifică [...], o mare care se metamorfozează veșnic, care în sursa sa eternă revine cu ani de uriașă reîntoarcere cu un flux și reflux al structurilor” (Nietzsche).

Filosoful de la Sils-Maria, se exprimă eseista cu vorbele lui Breban, mută „atenția pe ființă”, punând accentul pe „adevărul ființei”, pe „realele capacități ale ființei, valorizând-o astfel” și, în calitate de cel mai „înalt profet”, anunță o altă „epocă, cea a lui Zarathustra, a supraomului”, de fapt, o epocă „a omului singuratic, luptător cu sine și cu toate stafiile sale, capabil de radicalitate, capabil de a-și asuma destinul propriu” (p. 145).

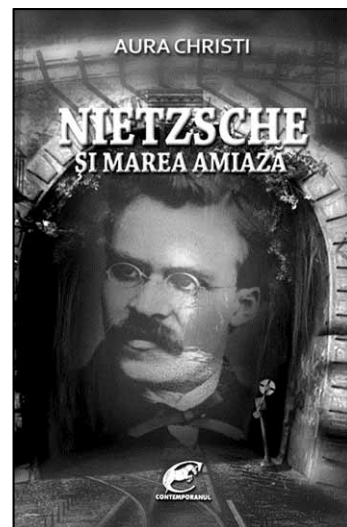
Eroii proustieni, ipostaze ale *eului profund*, subteraniștii dostoevskieni, Ivan Ilici al lui Tolstoi, Hans Castorp al lui Thomas Mann, Iosef Knecht a lui Hermann Hesse, Castor Ionescu și Minda – personajele lui Nicolae Breban sunt cu toții purtători ai viului, devenind la un anumit timp epic, *alții*, căci percep altminteri existența. Un *cineva* intervine în mod temeinic, inalienabil în fluxul epic, încât *vechea* realitate e dată parcă la o parte, *vechile table* sunt sparte și un înspăimântător altceva se întrevește clar și limpede, ca în diminețile montane: „O altă viață, o altă moarte – transformată în treaptă

inevitabilă pe căile devenirii ontologice – o altă calitate/ intensitate a vieții adevărate, care, toate laolaltă conduc spre un destin singular, tratat aproape în fiecare dintre cazurile pomenite, cu o excepție sau, poate două – continuă eseista cu un citat din Nietzsche – «ca o devenire care nu cunoaște nicio sațietate, nici un dezgust, nici oboseală – această lume dionisiacă ce este a mea, aceea a eternei creații de sine, a eternei distrugerii de sine, această lume a mea cu *dincolo de bine și rău* fără finalitate, dacă nu cumva există o finalitate în șansa cercului, fără a voi, dacă nu cumva un inel poate avea bunăvoință față de sine însuși»”.

Urmează constatarea că acești protagoniști celebri sunt angajați în „aventuri ideatice” sub semnul „voinței de adevăr”, invocând „arta de a pune întrebări” în felul în care gânditorul german le pune, referindu-se atât la adevăr, cât și la neadevăr, la incertitudine, ignoranță, amăgire, acestea având o *valoare mai mare și mai cuprinzătoare pentru tot ce înseamnă viață*.

Există, în eseu, și un exces de demonstrație, de iubire, de citire în „cheie exuberantă” și de stil „spiralat”. Excesul, mai cu seamă în ce privește folosirea sintagmei „iisusiac” și a „isacerdotului de la Torino”, este observat de Ștefan Borbély într-o inspirată postfață, în care notează pe bună dreptate că Aura Christi „construiește un religios redimensionat spre mit: ca și cum, trecând «istmul ontologic» dintre pioșenie și exuberanță, Iisus devine Dionysos, într-un palimpsest cultural care pe mulți îi exasperează” (*Ibidem*, p. 401).

Cartea Aurei Christi e un document prețios al unei duble iubiri (în contextul „aurorelor românești”) de litere și de câțiva scriitori din diferite arealuri culturale (eseul are și un aspect comparat excelent) care creează *mitul Nietzsche*.

Semne și mesaje

Nicolae BREBAN

Născută cu mai bine de patru decenii în urmă în orașul Chișinău, capitala unei vechi provincii românești, Basarabia, aflată de la începuturile secolului al XIX-lea, cu unele intermitențe, sub puterea administrativă a Imperiului Rus, numită azi Republica suverană Moldova, Aura Christi emigrează cu două decenii în urmă în România, la București, unde este primită și unde activează intens la una din cele mai vechi publicații culturale, revista *Contemporanul*. Ideea europeană, pe care, în ultimul deceniu, o conduce de fapt, în calitate de redactor-șef.

Poetă, romancieră, eseistă, publicistă acerbă, incomodă, în puțini ani de la sosirea în București s-a impus ca una din cele mai originale și fertile poete ale tinerelor generații ce se lansează după revoluția din Decembrie '89. Educată și formată în spiritul marii literaturi și lirici ruse, Aura Christi a asimilat iute și înalt creator literele și spiritualitatea modernă și clasică a noului spațiu cultural care a primit-o, după unele ezitări, cu interes și vii comentarii critice. Poeta, cu un matur și viguros instinct cultural, și-a lărgit considerabil aria informației literare, dovedindu-se iute un spirit extrem de viu, cu o lărgime europeană considerabilă, citind și prelucrând creator voci lirice și teoretice de filiație franceză, germană, engleză, oferind în același timp, printr-o vie eseistică, comentarii și studii despre măștrii tinereții ei ruse, clasicii cunoscuți ai acestei mari literaturi, Pușkin, Gogol, Tolstoi, Dostoievski, Cehov, dar și autorii ce s-au remarcat și au suferit sub

ciocanul barbar al puterii sovietice – un Mandelstam, Ahmatova, Țvetaieva, Pasternak, Blok, Iosif Brodsky; ca și pe iluștrii esești refugiați la Paris – un Bahtin, Șestov, Berdiaev, Merejkovski. În scrierile ei eseistice ample, face referiri la „monștrii” moderni francezi, cu precădere la opera lui Marcel Proust, despre a cărui criptică și revoluționară artă a tipologiei românești ea face observații profunde și revelatorii. De la Nemiți, ea absoarbe, avidă și neobosită, testimonii culturale ce încep cu romanticii, de la Hölderlin sau Novalis până la R.M. Rilke, autorul *Elegiilor Duineze*, ce i-a fost, mai ales, în deceniile bucureștene, după propria mărturisire, un maestru, invocat perpetuu, cu o splendidă candoare poetică, nu mai puțin impresionată de marea școală lirică românească dintre cele două războaie, poeții noștri ce au scris în umbra marelui Eminescu, cu precădere un Bacovia sau Lucian Blaga și Nichita Stănescu.

Lirica Aurei Christi s-a format și s-a modelat iute, ferm, cu o îndrăzneală și o gravitate rară a tonului, mai ales în jurul poeziei de meditație post-romantică, de la Rilke la Țvetaieva, de la Blaga la Nichita Stănescu. Necăzând pradă ispitelor culturale și mondene post-decembriste, între care așa-zisul post-modernism românesc, ce afișa cu o anume suficiență refuzul valorilor clasice și moderne în favoarea unei lirici descompuse și uneori barbar improvizate sub scuza „autenticismului”, poeta noastră a uimit iute critica de specialitate prin ample volute metaforice, calde, îndrăznețe, abordând, în câteva volume, printr-o splendidă frondă, clasicul sonet poetic și dovedind o excelentă stăpânire a limbii, a mijloacelor specifice, într-o lirică a meditației grave, adânci, exprimată în metafore, în care modernitatea și sensibilitatea secolului se confundă, cu vigoare clară, de o marcată originalitate, tumultuos și muzical aproape, într-o subtilă

rezonanță eufonică, cu trimiteri, accente și imagini simbolice, cu marele torent al liricii europene de înalt nivel, de la Rimbaud și Baudelaire, la Rilke și Blaga. Și, încă odată, la Țvetaieva și Nichita Stănescu.

Romanele Aurei Christi, ample construcții epice, abordează, cu un curaj și maturitate rară, modelul și aria expresivă și ideatică a romanului de reflexivitate și problematică gravă, umană, de la M. Proust și Th. Mann, sub tutela impresionantă, infinită și enorm expresivă a lui F.M. Dostoievski. Același, Dostoievski, de data asta alăturat lui Friedrich Nietzsche, face obiectul unor ample studii eseistice, pe care Aura Christi le-a conceput și publicat în ultimii ani, abordând teme de o rară îndrăzneală ideatică, problematica esențială a individului în abisalitatea sa, a Ființei, arta complicată, prezentând încă nu puține mistere și paradoxuri psihologice ale tipologiei românești moderne, de la cu adevărat revoluționara *À la recherche du temps perdu* la *Idiotul* și *Crimă și pedeapsă*.

În publicistica ei curentă, susținută, Aura Christi sprijină, polemic adeseori, cultul valorilor clasice și moderne europene și refuză improvizațiile și impostura literară care, în actualitatea post-comunistă, tresare în câmpul literar românesc în varii forme, de la contes-tarea, de plano, a marilor modele moderne lirice ale continentului și cultivarea unui mizerabilism și a brutalității expresiei ce se cufundă și abundă nu rareori în tonuri suburbane, sclipind triumfător în accente

arogante ce vor să instaleze un fel de triumf al tinereții „protestatar-revoluționare” culturale și preiau, fără simț critic, într-o afișată incultură poetică, cu o anume voluptate, simboluri și expresii france, voit pornografice, din recuzita avangardistă și futuristă a literaturii începutului de secol XX.

(...) Suntem convinși că premiarea ei va aduce un plus de cunoaștere și de farmec, de noutate esențială a spiritului românesc creator literar, acum, la începuturile mileniului trei – timp, încă o dată, și vast teren de luptă nu numai între „antici” și „moderni”, dar și un controversat și nu rareori dramatic front al înțelegerii „omului de azi”, european și planetar, obosit și dezamăgit de turbulențele unui secol XX, ale cărui evenimente și catastrofe teribile, politice și militare, încă nu reușește să le asimileze prea bine, dar și așteptând, suntem convinși, semne clare și ferme, încă odată, ale încrederii în umanitate și în ceea ce noi, literații de pe toate meridianele, numim umanism.

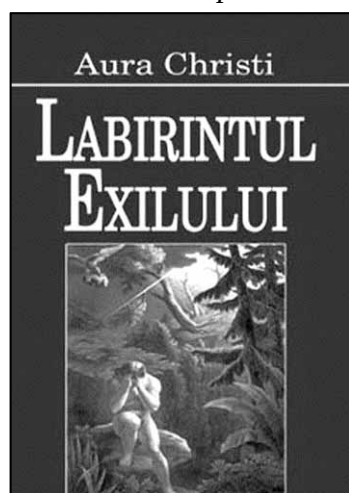
Semne și mesaje, ca și simboluri vii, înalt expresive, pe care pot să le afirme numai spiritul și litera unui „popor de trubaduri”, de veșnici alumni ai tracului Orfeu, trăitor, se pare, odată, pe aceleași plaiuri, pe care se mișcă și cântă, inconfundabil, azi, tânăra, exuberanta, maestra și viguroasa, candida Aura Christi – „vestală” curată, dedicată în totalitate templului liricii de oriunde. Și de oricând.

Aura Christi și sursele lirismului tragic

Ionel NECULA

Antologia pe care Aura Christi ne-o pune la dispoziție are, printre altele, menirea de a ne oferi o imagine completă asupra lirismului său, activat în intervalul a două decenii de adăstare în ostrovul imaginarului poetic. Regăsim în această antologie semnele întregului traseu liric, parcurs de autoare, de la volumul *De partea cealaltă a umbrei* (1993)

la *Sfera frigului* (2011) – un traseu auster, cu fervori, înfiorări și cu toate semnele maturizării la cheie.

Două lucruri trebuie precizate în preambulul acestor rânduri marginale. În primul rând faptul că autoarea, care și-a început cariera literară ca

poet, a făcut din poezie un crez, o constantă netrădată, dar pe care a paralelizat-o cu alte dispuneri literare, cu abordarea altor genuri – intenția subcutanată fiind cea a scriitorului total, care să circule cu egală detașare prin mai multe ramificații ale sistemului spiritual de vase comunicante. Cu aceeași ardoare prolifică Aura Christi se distribuie în poezie, dar și în cadrele ostrovului narativ, în eseistică și critică literară sau polemică acerbă, susținută în apărarea valorilor, de parcă fidelitatea față de un singur gen de creație o constrânge ca un corset auster, o strâmtorează și o sperie. Aura Christi conduce, împreună cu Nicolae Breban, o revistă, una din cele mai căutate publicații de cultură, o editură, un trib alcătuit din prietenii revistei pe care o păstorește, iar cuvântul său, oricare ar fi împrejurarea în care se rostește, este ascultat cu atenție, cu interes și cu toată luarea-aminte.

Scriitoarea știe să găsească drumul spre esența lucrurilor, iar reacțiile sale publice, așa cum s-au irizat în varii ocazii, dovedesc cutezanță atitudinală și curaj, cum rar se întâmplă în breasla noastră, a scriitorilor, cuprinsă de lentoare, de apatie și de inerție improductivă.

În altă ordine de idei, Aura Christi rezumă fericit ideea eminesciană a făcliei cu flacăra-ntoarsă, a făcliei care luminează în interior. Cele mai multe din pretextele sale lirice se legitimează dintr-o scotocire interioară, dintr-o luare de puls subiectiv și dintr-o cercetare a firidelor din ființă până când găsește starea de grație optimală, grăuntele de diamant, din care se întrupează poezia. Cel mai adesea, lirismul său cald, învăluitoare ori nevrotic, ipohondric sau iritant descinde dintr-o frământare bovarică, dintr-un disconfort subiectiv, dintr-o trăire vibrantă și dintr-un interior clocotind ce nu poate fi comunicat altfel decât așezat într-o partitură poetică. Nici o altă distribuție autoarea nu l-ar livra cititorului mai direct și mai convingător. Sunt unele simțăminte care nu pot fi comunicate mai fericit decât înveșmântate poetic. Antologia sa este o selecție – e drept, generoasă, dar selecție – din cele 8 plachete de poeme publicate în intervalul a două decenii de ardere și de învăpăiere lirică. Ea marchează, cu borne auguste și inefabile, traseul parcurs de autoare după trecerea Podului de flori și reconstituie etapele evoluției sale subiective de la condiția de nubilă la cea de maturitate deplină.

I-am urmărit această evoluție și am dat seama, la vremea respectivă, despre oportunitățile sale lirice, pe care le-am subliniat apăsător și le-am creditat pentru felul cum a ruminat imaginarul poetic românesc în deceniile de după decembrie 1989. Aura Christi este o voce distinctă în peisajul lirismului nostru postdecembrist. Regăsim în

versurile sale toată respirația toposului nordic; și foșnetul pădurilor din Orhei, și pâcla din zăvoaiele Prutului și dangățul clopotelor de la Căpriana. Este o poetă împlinită și iubită de cititori.

Există în ființa autoarei o fisură anume prin care să pătrundă tragicul, să-i marcheze trecerea prin lume, prin viață, prin timp? Există, și fata lui Semion Potlog l-a experimentat de timpuriu, imediat după strămutarea pe malul Dâmboviței. Fenomenul înstrăinării n-a fost asumat într-o formulă turistică, provizorie, ci definitiv și irevocabil, cu toate consecințele colaterale. Orice om, dislocat din locul unde a fost rânduit prin actul Facerii, își asumă riscul unui tragism înfricoșător, și, firește, nici Aura Christi, deși nu venea dintr-un tărâm paradiziac, nu face excepție.

*Eu vin din siberiada înfrângerilor
din satania necunoscutului,
din amintirea ochilor scurși după pașii
iubitului
ca privirile lebedei pe galvanizatele ape.
Eu vin din străinătatea exilului meu,
din sălbăticia scrâșnită a conștiinței de sine
Eu vin din întunecimea lunecoasă a mersului
spre ființă,
Din limpezimea obscurelor peisaje
(Loc intangibil,
vol. Împotriva mea, 1995)*

Aura Christi n-a dat foc, precum Cortez, corabiei care o basculase pe tărâm mioritic, dar nici nu s-a putut vindeca imediat și fără retransări dureroase în noianul de nostalgii, de melancolii și de toate frisonările resimțite subiectiv.

*Faci exerciții de recădere în lume
Nu, eu nu sunt de aici
Motivele plecării sunt mereu altele
Decât acela că nu-ți găsești locul.
Lumea ta nu este de aici. Nici cuvintele
(Fragmente de zbor,
vol. De partea cealaltă a umbrei, 1993)*

Dar cum să recadă în lume, cum să încerce o acomodare, să se consoleze cu

amăgirea unui nou început, fără să resimtă, nevralgic și prăpăstios, toată fenomenologia celor trei S, (Spaima, Suferința și Singurătatea), care îi marchează ființa și de care nu se poate despovăra? Toată poezia Aurei Christi se revendică dintr-un refugiu gasteropodic în interioarele Sinelui – un Sine bătut de neliniști metafizice și de disconfort ființial. Mașinăria trăitului, dincolo de ofuscările dislocării ontologice, dă semne de gripare și reclamă reparații terapeutice.

Ceremonia orbirii răspunde acestui moment. Volumul este închinat mamei sale, care i-a fost alături și i-a indus dorința de viață într-un moment dureros din viața sa, cel cu probleme oftalmologice grave. Momentul, transferat mai apoi și în romanele sale, putea genera un dezechilibru prăpăstios, dacă n-ar fi avut-o alături pe mama sa, care i-a indus doza de optimism necesară și convingerea că viața trebuie trăită, oricât de prisoselnică ni s-ar părea.

*... Ține-mă în brațe, mamă,
Lipește-mă de tine până ușor,
Fără durere vei intra în coasta mea
De femeie de treizeci de ani. Ca un pregând –
Pe întinsul tăriei cerului – în coastă îmi vei
intra
(Ziua mea,
vol. Ceremonia orbirii)*

Am mai spus, bibliografia lirică a poetei este un fel de jurnal, o transfigurare a biografiei sale. Astfel, dintr-o călătorie rubicondică a rezultat volumul de versuri *Valea Regilor* (1996), pe care l-a dedicat fratelui său, Andrei Potlog, devenit între timp partenerul și mâna sa dreaptă în administrarea revistei *Contemporanul* și a editurii colaterale.

Trei ani mai târziu, în 1999, când după zile întregi de priveghere neîntreruptă, tatăl său a trecut în lumea umbrelor, fiica l-a înveșmântat cu dragoste filială și l-a înveșnicit în sonate calde, omagiale și pline de recunoștință.

*În versurile mele te-adăposteam, copil al meu
și tată, când tu-mi spuneai că numai
Dumnezeu
lăcașul și-l durează în poezi, în poezie –
un rost al rosturilor, prin care El să fie.*
(Sonata fetei din întuneric,
vol. *Ultimul zid*, 1999)

A fost, bag seama, cea mai cumplită încercare, *ultimul zid*, zidul năprasnic, cel care desparte lumile între ele, și poeta l-a depășit greu, anevoios, căci a lăsat urmări adânci și perene în creația ei ulterioară. Nimic n-a mai rămas cum a fost. De aici încolo, moartea, cu adumbririle sale grave și cu adâncimi metafizice, va deveni un subiect privilegiat în poezia Aurei Christi.

*Nu trece nici o zi
fără să mă gândesc la moarte.*

*Cine mi-o aduce în suflet
și pentru ce? – m-am întrebat
de atâtea și atâtea ori.
Mă atinge îngerul negru cu aripa ei,
pentru a mă întoarce cu fața
spre mine?*

(În lumina morții,
vol. *Grădini austere*, 2010)

Am adăstat în lectura poeziei semnată de Aura Christi de la început, de la primele sale alcătuiți livești. M-a surprins sobrietatea, nota gravă, marile sale rezerve de înnoire a expresiei lirice, capacitatea de a-și fertiliza neconținut patul germinativ și de a-și sonda zăcământul interior din care se irizează poezia. Am creditat-o de la început și până acum văd că nu mi-a oferit motive să-mi revizuiesc opinia. O recomand tuturor iubitorilor de poezie bună și cred că, dincolo de genurile literare pe care le cultivă, poezia rămâne primordială. Antologia sa recentă, purtând la cheie semnele tragicului, este un indiciu că imaginarul său liric o legitimează ca o prezență tonică și revelatoare în galeria poezilor postdecembriști.

Un admirabil risc asumat

Marian Victor BUCIU

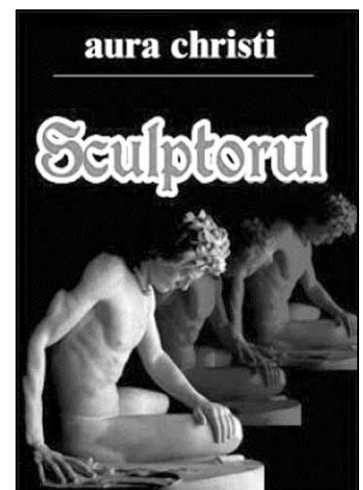
AURA CHRISTI (n. 1967) este poetă, romancieră și eseistă de o remarcată originalitate, afirmată în ultimele două decenii postcomuniste. Ea cultivă o poetică eclectică, resuscitând clasicismul, manierismul, barocul, romantismul și cantonând în modernism, fără exclusivismele actualității. Ignorând retorica unei poezii postmoderniste intolerante, metonimice – balizându-se în criteriul retoricului, un trop ajunge, iată, să impună un model poetic – Aura Christi continuă să ofere un ospăț metaforic. Psalmul coexistă cu viziunea aspră, expresionistă. Universul și limbajul au torsiuni tragice, în narațiuni poematice deopotrivă fruste și fabuloase, cvasi-mitice. Moartea e o prezență familiară, ca privirea și olfacția înseși. Mitul e prezent ca joc automodelator. Calea spre mit ajunge o traversare a suferinței. Paradigmatic e mitul lupului străin. Poezia apare concepută și ca dispută escatologică modernă: „Scriind, tachinez neantul...” Biografia devine doar pretext ludic-poetic. Într-un poem, disperarea ajunge un festin și își are strategiile ei. Enumerarea somnambulică poartă marcă onirică. Marelui poet N. Stănescu, cel din *Elegii*, i se replică în *Sonata a cincea (Patetica)* ori, altădată, în versul „Doar chipul tău este ca pata de sânge”. În multe dintre textele sale poetice este prezentă o echilibrată, dar acută conștiință teoretică a scriiturii.

Cu succes și admirabil risc asumat, Aura Christi preia exemplar modelul de romancier-discipol format prin, apoi raportat îndrăzneț la un maestru al speciei epice. Modelul conține straturi esențiale ale romanului universal. *Casa din întuneric* (2008) aplică paradigma într-un roman viu, complex și memorabil, laolaltă cu inerente și chiar necesare recurențe, extensii sau locuri comune. Dincolo și dincoace de viață, literatura de vocație, mai mult decât aceea de

talent, se naște și crește bine numai din literatură.

În romanul *Cercul sălbatic* (2010), tema majoră, totodată leitmotiv, este măreția suferinței (ne)tragice, impusă omului, obligatoriu acceptabilă și în cauzalitatea ei, numai pentru că omul există, tot ce ar mai rămâne de făcut fiind deturnarea salvatoare în creație. Motoul din *Antigona* lui Sofocle o exprimă anticipat și pretextual, sugerând o milenară fixare a condiției umane: „Dacă așa le place zeilor, să recunoaștem că, de vreme ce suferim, noi am greșit”. Semnul esențial rămâne, deci, vina, asumată pentru a putea fi depășită, nu direct metafizic, ci poetic, creator. Ulterior, perspectivei religioase politeiste îi este adăugată aceea monoteistă, creștină, populară, terestră, prin invocarea lutului

care deschide și închide viața umană. Abstractul și concretul coborât până la visceral, iată spațiul închis și totodată deschis al romanului: „Important e cercul./ Cercul «ei» sălbatic.” Romanul acesta psihologic și moral, al intimității, include o insistență, oximoronică, simbolistică mitică (Jupiter, Orfeu), dar și religioasă, biblică, creștină. Urmează o onto-retorică de tip literal și lexical, întemeietoare a „viului”, extras din metafizica invizibilului: „Litere, cuvinte suntem; litere și cuvinte desprinse din pulpa nevăzutelor”. Nimic nu integrează mai adecvat, salvator, suferința, decât creația artistică. Nimic nu se poate opune suferinței

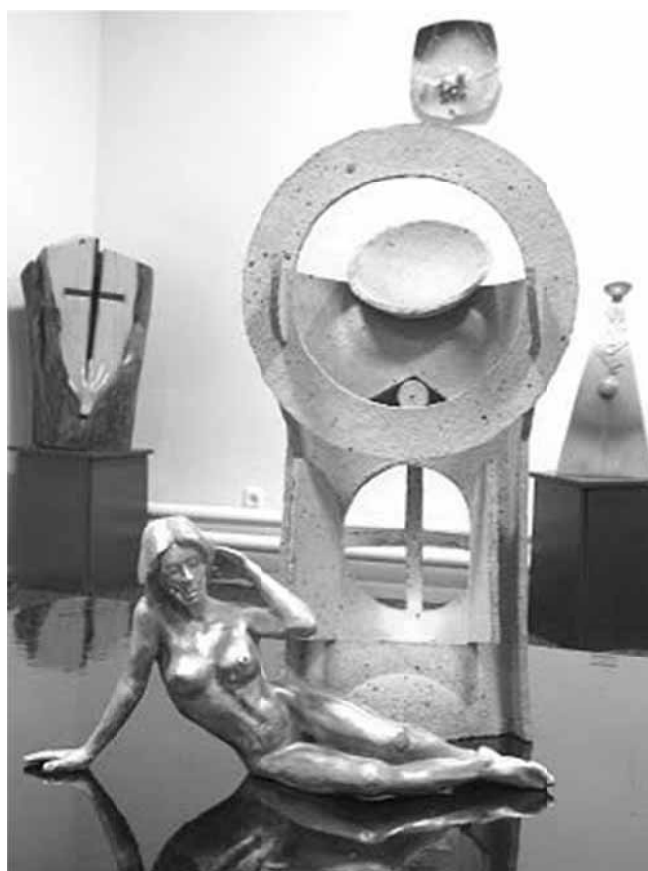

în afara creației. *Cercul sălbatic* este un roman care asimilează câteva modele și poetici fertile, de sugestie universală, un roman personal, matur estetic, al suferinței apolinice, creatoare, al pătimirii îndurate prin creație.

Legarea de fragmente (meta)literare, amalgamarea, implicit o programatică neglijare a disociativității propun în cartea Aurei Christi, *Nietzsche și Marea Amiază*, 2011, oarecum „metodic”, o practică personală a „comparatismului”. Disociat de formele sale istorice, mai mult sau mai puțin academizate, refuzate fățiș și acestea. Autoarea este, ca tipologie estetică, o neoromantică sau o romantică (post)modernă, iubitoare de apropieri și legături excesive, voit prea mari ori

prea largi, făcute parcă pentru ca să încapă totul din ceea ce o preocupă ardent, pe multiple dimensiuni. Cartea Aurei Christi *Nietzsche și Marea Amiază* este parțial nouă. Se întorc în paginile ei fragmente din *Religia viului* și din *Celălalt versant (Epicul și blestematele lui probleme)*. Restul din *Teribilele abisuri* rămâne inedit. De altfel, chiar în ea însăși, cartea este declarată și acum incompletă. Citim, prin urmare, o carte obsesivă, deschisă, probabil pentru o întreagă viață – tot mai vie, o spun deja, ca să fiu în ton și temă cu ea – de creație.

Poezia, romanul, eseul scrise de Aura Christi au substanță, viziune, problematică și structură de anvergură amplitudinară.

Aura CHRISTI

Poeme

Ca sunetele unui strigăt multiplu

E ca și cum ai locui sub un clopot
așezat cu gura în jos, căruia
nu-i găsești marginile,
deși le-ai căutat îndelung.
Ești înconjurat de o lumină
pâcloasă, ca de vată,
foșnind de milenii neîncetat...
La un moment dat,
surd și mut, o iei la sănătoasa,
departe, acolo, în subterana din tine,
coborând – treaptă de treaptă –
printr-o lumină vie, înceată.

Parcă ai înainta printr-un clopot
cu gura întoarsă spre cer.
Nu e nimeni. Chiar nimeni.
Totul e bine. Mai bine nici că se poate.
Bezna e ca în lichidul amniotic.
Te-nfrunți din singurătatea celuiilalt,
care ești tu însuși, străinul.
Apoi descrii felul în care taci.
Cineva din tine, îngrozit, așteaptă.
Așteaptă și vede cum altcineva începe
să tragă ambele clopote... Mâna-i de fier
foșnește, uruie, prin văzduh,
ca sunetele unui strigăt multiplu.

Lecția lui Porfiri Petrovici

Basta. Am atins desăvârșirea: locuiesc
într-o sferă de iederă. O, ce forfotă, ce vacarm
de pomină
aici! M-ai smuls din mâna iadului, Doamne.
Ca o bufniță printre dărâmături, pe marginea
trupului am respirat un timp. În sfârșit,
am dat bir cu fugiții. Sunt departe de trup.
Peste șapte mări, șapte țări sunt. Și fug.
Și tot fug. Am lăsat trupul în urmă.
El îngrașă durerea; eu o alint și o laud în
tratate savante
roase de acarieni, citite de vânt, exotice
plante...
El e mielul crud, pregătit. Mielul prostit.
Da. Trupul – cobaiul, navigând prin râuri de
sânge.
M-am dezbrăcat de trup, de trecut – ca de o
haină.
M-am rupt de ceea ce-mi era pământ,
stranie ancoră într-o lume rămasă străină,
departe.
Da. Trupul – abis în care alte dăți mă aruncam
ca delfinii.
Pe ordinea de zi aruncată pe foc: același trup –
mai străin ca străinii.
Am spus da suferinței. Și torturii și morții și
subteranei

și pierzaniei da am spus. Și-am luat-o la
sănătoasa.
Am spus da infernului, bolii, vacarmului ei
desăvârșit.
De secole mă prosternez în fața altarelor ei.
Demult
nu m-am născut din altceva. Da. Întunericul
m-a învins.
Slavă, slavă, slavă, Doamne, spun în gura
mare.
Și fug mâncând pământul: eu – pacostea,
catastrofa,
venetica, proscrisa, străina. Fug, neștiind
încotro.
Ținta e fuga însăși; fuga și tăcerea urnind
antice plante
din blocuri de granit. Ritmul cui îl urmez, îl
ascult?
Ce lege-și secretă nectarul în mine?

Mă lipesc de rottweilerul meu, Conte –
însoțitorul meu prin infern, prietenul care-mi
paște
brândușele. O respirație cât o silabă – și vom
atinge cerul.
Am spus da Duhului Sfânt al Vieții. Amin.
Punct.

Semnul

E ca atunci când îți prinzi înțelesul,
te sperii și te retragi în tine,
încăpățânatul, ca într-o mare criptă
inundată de dangătul clopotelor.
Seara te atinge în treacăt
și brusc se retrage, fără să lase
vreun semn sau vreo urmă.
Cineva din tine înțelege
că dangătul clopotelor e
un fâlfâit de aripi,
seara nu e decât casa cuiva
mai mare și mai puternic,
în trecere pe aici...
Iar tu nu ești decât semnul
unui străin, cunoscut
într-o altă viață parcă,
în care ai fost visul altcuiva.
Poate. Da. Un străin, care se exprimă
și se ascunde când și când

între pereții cărnii tale,
ca liliicii într-un mormânt.

Descântec

A cui suferință
și-a făcut cuib în mine
și nu vrea să plece,
nici să rămână?

Ce zeitate durerea
prin trupul meu și-o strigă,
frumusețe teribilă,
înfrigurată cvadrigă?

Ce vuiet se învolbură,
uruie, crește, se zbate,
ca pasărea prinsă
între viață și moarte?

Pământul se-aduna în straturi

E bine, îmi repetam. Și pământul
se-aduna în straturi cuminți peste mine.
Nu-mi era frică deloc. Mă surprindeam
așteptând să se facă lumină

și să se încheie, în sfârșit, povestea mea.
Uneori, o spaimă obscură se căsca
deodată, ca o prăpastie. Știam că acesta
e un semn adus de departe de cineva

care anunță ceva mai puțin înspăimântător
decât tot ce mi se întâmplă, de când tot alerg
prin valea aceasta fără sfârșit, căreia alții îi
spun,
straniu, viață, care seamănă cu un sălbatic
cerc.

Pune între paranteze tot ce s-a petrecut,
îmi spune un prieten. Iar eu tac. Privesc și
ascult.
Și înțeleg că nu mai găsesc puterea să mă
adun
ca să fac ceea ce mi se cere demult.

Cum aș putea să închid între paranteze totul?
E viața mea, cu tot cu tonele ei de moarte.
O alta nu știu dacă voi avea în curând
în același ținut al ființei, departe.

Spaima e un semn că zeul respiră

Dar fă ceva odată cu spaimile astea!
Uite-te, vin în stoluri, Doamne, ca ciorile
târzii
în prag de iarnă. Ascult murmurul subteran
din mine
și știu un singur lucru și anume că nu mai
înțeleg nimic,
iar tu, după ce mi te-ai arătat, nu mai vii.

De fapt, nimeni niciodată nu mi-a promis
că voi înțelege ceva. Se pare că înțelegerea e
ca un foc
în ceață, îmi spun, brusc răvășită. Și aud cum
uimirea
îmi umple coșul pieptului, de parcă aș fi
salvată
din iureșul celui mai atroce joc,

căruia nu-i găsesc nume, nici scopul nu mi se
arată
cu limpezime, deși îl aștept să vină așa cum
vine
primăvara după o iarnă fără sfârșit și simt că
spaima
apărută ca din senin e un semn că zeul visat
ieri noapte respiră prin mine.

Totul e liniștit

Ploaia a fost scurtă, ca o rafală,
și a ucis arșița dintr-o singură mișcare;
era să zic dintr-un foc. Totul e liniștit
și oarecum terminat. Să trăiești zi de zi
și tot ce se întâmplă să numești simplu:
viață, în timp ce viața e departe de tot,
undeva unde nu se ajunge cât ai clipi.

Dar unde anume? te tot întrebi și cobori
în tine din ce în ce mai adânc,
și începi să vezi totul cu o altfel de limpezime:
cerul înalt, cristalin, ziua de vară, mâinile tale
ca niște popoare de mâini. Cobori tot mai
încet
până recunoști drumul care ești tu însuși
sau cineva uitat de veacuri, care...

Psalmul luminii

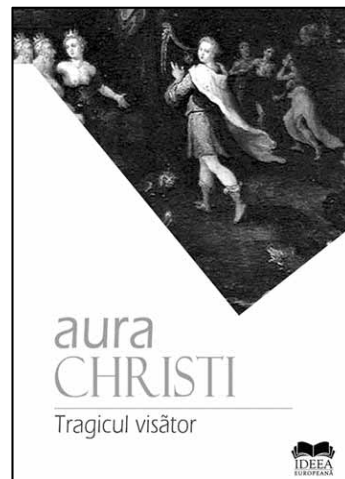
Se dedică domnului doctor Mircea Filip

Cum să trăiesc, Doamne, cu lumina ta,
lovind întreaga-mi ființă ca o secure?
E ca și cum lumea s-ar înmii deodată
și-ai vedea ca delfinii sau ca albinele.
Ca prințul Mîșkin brusc ai vedea.
Culorile astea nebune, nebune,
cine ar avea suflet să le îndure?

Ca Mîșkin sublimul,
am aflat brusc totul
despre grădina ta.
Dimineața ochii mi-
i pârjolea,
praf și pulbere mă
făcea... Culori, linii,
sunete, roze
scurmând un tipar
subit renăscut,
din care o lume de
necrezut se-
nvolbura.

Abia respirând, din spaimile-mi vechi
cineva pe vârful piciorușelor se ridica.

Cum să trăiesc, Doamne, cu lumina ta?

Caligrafii

Se dedică domnului doctor Mihai Voiculescu

E-atâta liniște de-mi pare că m-am trezit în
altă lume
sau peste noapte cineva ființa mi-a schimbat.
Furtunile-s departe. În pragul casei stau
și aerul e tot mai împlinit. Bătăi de-aripe se-
ntețesc,
când anonimul caligraf pictează fulgere la
asfințit.

E-atâta liniște, încât aud căzând secunde –
în care se răsucesc culorile, globi de nectar.
Noiane de lumină în suflet se aștern.
Legende, amintiri, războaie mă răfoiesc
ca pe o carte. Totul devine încheiat și
oarecum ajuns în vârf, când rozele abia tresar

În adierea nu se știe cui ce-ngână ca în vis
același epitaf divin: „Roze – pură contradicție;
somnia nimănui să fii sub atâtea pleoape”.

E-atâta liniște, încât ascult ca dintr-o altă viață
cum se reface lumea din respirarea florilor de
piatră.

Împungând cu botul, pegașii mână mânii să-i
adape.

Septembrie

Să nu te sperii orice s-ar întâmpla.
Iarba e la fel de verde ca altădată.
Căzuți pe gânduri, pegașii luminii
te răsfoiesc ca pe o carte

și întârzie, de parcă și-ar fi găsit
liniștea într-o casă a nimănui.
Să nu te sperii. Toamna dă semne
din ochii nu se știe cui.

Totul se-acoperă de cenușa anilor.
Cad heruvimi prea copti din cer.
Zumzăie destinul. A venit vremea.
Se sparge cercul vârstei de fier.

Să nu-ți fie teamă. Sunt aici.
Te aștept în miresme, albi, culori.
Acest drum de țară e mâna mea,
călcată de tine de-atâtea ori.

Din volumul *Orbita zeului*,
în lucru

Aura CHRISTI

Pacostea de Mîșkin

„Frumusețea va salva lumea”, „frumusețea e greu de judecat; încă nu sunt pregătit. Frumusețea e o enigmă” spune prințul, invitat de îndată de zvăpăiata Aglaia Epancina s-o dezlege. Absolut toți eroii acestui straniu roman vor munci de zor la dezlegarea acestei enigme, a acestor fraze criptice, șovăind să se exprime – așa cum oamenii puternici, conștienți de forța lor, ezită, dintr-o politețe a inimii sau din prudența ei, să lovească, de parcă suferința provocată în cazul unei lovituri le-ar face, lor înșiși în primul rând, rău. Prințul se frământă nu o dată, susținând că e criptic, vag și confuz. Simplitatea cheamă simplitatea mai limpede. Adevărul cere limpezirea în apele unui alt adevăr, mai mare, dacă acesta, desigur, există. Împovărându-l peste măsură, cum să nu-l îmbrâncească el, adevărul adică, în confuzie sau în bâlbâială? Adevărul – ca și suferința, ca și văzduhul – este greu ca marea, ca cerul: „O, dacă durerea mea s-ar cântări și nenorocirea mea ar fi pusă pe cântar! – îi răspunde Iov lui Elifaz (6: 2-4) – Și fiindcă este mai grea decât nisipul mărilor, de aceea cuvintele mele sunt bâlbâite! Pentru că săgețile Celui Atotputernic stau înfipte în mine și duhul meu bea veninul lor, de aceea spaimile lui Dumnezeu vin cete-cete împotriva mea”.

Ce să înțeleagă sărmanul om, ființa din carne și oase, cu suflet și trup, făptura vulnerabilă, plantată pe acest pământ? Pământ cât gămălia de chibrit, slobozit în Univers. Și dacă Universul e un fel de stup, iar în interiorul acestui stup, noi, oamenii, nu deținem decât un locșor, unul singur, unde vehiculăm, de milenii, aceleași noțiuni, în fond, aceleași legi, aceleași precepte, aceleași adevăruri, aceleași constrângeri, aceleași

libertăți? Și dacă fiecare om este, el însuși, un stup, adică un Univers străin lui însuși, unde el aduce, pe întinderea unei vieți, noțiuni, legi, știință, libertăți, limite, dar și nu puține prostii sau rătăcirii, așa cum albină, cărașul fără odihnă, cară în stup merinde inefabile pentru a face, pentru a crește și a spori mierea? Oare n-ar fi cazul, n-ar fi timpul să ne oprim puțin, pentru noi în primul rând, în stupul care suntem noi înșine? Oare știința, preceptele și termenii, tot ce am dobândit sau aproape totul nu se înscriu, toate laolaltă, când și când, în tabla prejudecăților, care ne abat din drumul cunoașterii și ne împiedică să ne cunoaștem cu adevărat, în primul rând, pe noi înșine? Căci e limpede faptul că, doar cunoscându-ne pe noi înșine și iubindu-ne pe noi înșine, vom putea, în sfârșit, să fim pregătiți pentru a cunoaște și pentru a iubi aproapele. Ce aventură imposibilă, Doamne, ce aventură fascinantă și mereu stranie, adică neobișnuită, vie și sagace, mai e și viața.

...Ezitățile mîșkiniene se iscă, de bună seamă, dintr-un exces de forță, ascunsă ca o meteahnă. Arta disimulării nu-i este deloc străină cneazului. Din contră: e atât de bine stăpînită, încât îi derutează, nu rareori, pe ceilalți protagoniști, dar nu mai puțin spiritele dispuse să-l trateze ca pe nu mai mult decât o

idee sau o fantasmă, de care se poate face abstracție, cneazul Mîșkin reprezentând, în opinia lor, nimic mai mult decât o vexațiune la adresa imaginii omului nou: „*Idiotul* cu prințul Mîșkin, fără îndoială, nu poate fi luat în considerație. Dacă el este «omul nou», dacă acesta trebuie să fie idealul nostru – această umbră vrednică de milă, fantomă înghețată și fără vlagă – atunci nu e mai bine să nu ne gândim la viitor?»; „Nu, prințul Mîșkin este

numai o idee, cu alte cuvinte, neant! Și ce rol jalnic joacă! Oscilează între două femei, și ca o statu- etă chinezească se înclină când spre una, când spre cea- laltă”. Realizând, la un moment dat, că-i face o nedreptate calomnioasă, Lev Șestov, din care ci- tăm, în *Dostoievski și Nietzsche*, parcă

își înmoaie judecata nedreaptă, și încearcă să-i dea Cezarului ce-i a Cezarului, dar nu foarte ferm: „Este drept, că din când în când, Dostoievski îi oferă ocazia să vorbească pe săturate, meritul nu-i prea mare; cel care vorbește este autorul. În plus, prințul Mîșkin, la fel ca Alioșa Karamazov, are darul neobișnuit al previziunii, care este la granița clarviziunii”. Pentru ca de îndată filosoful rus, cu judecata eclipsată, de astă dată, de o inexplicabilă mânie, să revină la tonul categoric: „Dar nici această calitate nu înseamnă mare lucru pentru un erou de roman, unde sentimentele și acțiunile personajelor sunt dirijate de autor. În afara acestor «calități» prințul Mîșkin este un zero”. Urmează alte „păcate”, precum și alte etichete aplicate omului sublim cu rapiditatea trufașă, specifică unora dintre eroii romanului, grăbiți să-l înghețuie pe neavenitul erou – care, ce-i drept, le cam încurcă existența și o încurcă bine de tot – în clișee sau tipare ale comodității și prejudecăților, ce-i scutesc astfel de proaste digestii și de insomnii: „Îi deplânge permanent pe cei din jur, dar nu

reușește să consoleze pe nimeni. O respinge pe Aglaia, dar n-o liniștește pe Nastasia Filippovna; se împrietenește cu Rogojin, prevede crima, dar nu o poate împiedica”.

La aceste limite se adaugă noiane de reproșuri indirecte (incapacitatea de a înțelege tragismul situației celor din preajmă), sintagme scandaloase (degenerat printre „oamenii superiori ai lui Dostoievski”), de te miră atenția cu care îl tratează creatorul lui Ivan și Alioșa Karamazov pe întinderea a peste opt sute de pagini și, nu într-o măsură mai mică, motivele pentru care întreaga acțiune este construită în jurul acestui erou, căutat de ceilalți, mai exact, de nu puțini dintre protagoniști; e limpede, că majoritatea personajelor din această operă carnavalescă are nevoie de această pacoste ubicuă care este Mîșkin, în ciuda etichetărilor și în ciuda protestelor, a murmurului și a dușmăniei nutrite, când și când, față de teribilul cavaler al unor cauze aparent pierdute. Oare nu pentru că cei din preajma sărmanului cavaler, spre deosebire de autorul studiului *Dostoievski și Nietzsche*, au o perspectivă dublă asupra omului minunat, descins printre ei?

Văzând neîndemânarea prințului, asis- tând la spectacolul extramoralității mîșki- niene, unii dintre eroi, mulți, dacă nu majoritatea, presimt și altceva, *ceva* care îi apropie de ei înșiși și îi situează într-un unghi diferit, îi face să năpârlească pe dinlăuntru și le împrumută un alt mod de a vedea lucrurile, oamenii din jur, viața însăși, îi face atenți și îi scoate din matca lor inertă, învechită și stearpă. Din tiparele impuse de inima lor împietrită. Pe de altă parte, tocmai aceste lucruri, de care e greu să faci abstracție și pe care nu ai cum să nu le remarci, dacă ai judecata calmă și nuanțată, îi deranjează profund, înfuriindu-i – cum se înfurie, între altele fie zis, Lev Șestov – și făcându-i să-l împrăste pe Mîșkin cu o serie de calificative, multe dintre acestea avându-și rădăcina semantică în sintagma ce dă titlul romanului. E la mijloc un mecanism complex de apărare și de respingere a prințului, mecanism declanșat în ceilalți de firea superioară, de belșugul de viațămoarte și de forța candorii prințului, care-și exercită vocația de seducător

asupra fiecăruia dintre personaje. Uneori, până la tiranie. Faptul că, de pildă, generăleasa Epancina sau Aglaia, Rogojin sau Nastasia Filippovna, contrariați, se apără de prințul Mișkin, fie bruscându-l, fie maculându-l, fie altcumva, intră în rigorile normalității. Sinceritatea și candoarea, viul teribil sau originalitatea, se știe, deranjează, bulversând ordinea stabilită a lucrurilor.

Reflexul de apărare al celorlalți de sindromul Mișkin ne arată că mediocritatea lor așezată, sănătoasă, și, fără îndoială necesară, în fața căreia ne plecăm, respectuos, frunțile, începe să mârâie și să vulcănească, riscând să fie aruncată, Doamne ferește, în aer. Comportamentul prințului denotă o excelentă cunoaștere a vieții, a iadului și edenului încorporate în ea – știință ce-i aparține tocmai celui care susține, mințind și spunând adevărul gol-goluț totodată, că a trăit puțin! E vorba, în același timp, și de o rară și profundă cunoaștere a ființei umane. Ezitățile sale multiple, lipsa de reacție sau reacțiile nu rareori întârziate, iar în alte cazuri inadecvate, de fiecare dată atent studiate, pot fi puse pe seama conștientizării disproporției dintre el și ceilalți, dar și pe seama spaimei de a amplifica puterea răului din intenția de a face bine. Swiftianul Gulliver în țara piticilor are reacții înrudite întrucâtva cu cele ale prințului descins, fără voia sa, din preajma fericit-candidă a copiilor din satul așezat în creierul munților – simbol al îndepărtatului paradis al candorii, pierdut în vecii vecilor – în capitala de Nord a Rusiei, printre oameni ciudați, mediocri, prinși în turbionul unei vieți

decadente, căreia prințul îi dă relief prin apariția sa, mutând lucrurile, spre neplăcerea multora, dintr-un loc în altul, șlefuiindu-le și dându-le strălucire, suferință și contradicție, adică viață.

Aerul unei existențe stătute, aerul de încăpere neaerisită, în consecință, se schimbă. Vibrează. Devine irespirabil. Odată cu venirea prințului, lucrurile, oamenii și atmosfera se precipită parcă. Timpul își iese din țățâni. Candoarea și frumusețea își arată fața lor teribilă, cu care prințul este familiarizat, omul minunat nefiind străin de accentele îngrozitoare ale existenței și de adevărurile ei ultime. Numai accesând această față a lucrurilor, putem citi corect aplecarea mișkiniană, aparent deplasată, spre scenele de groază ale condamnării, inclusiv bizara cerere adresată Aglaiei de a picta un cap retezat, care să surprindă expresia ultimă a ființei încolțite de moarte. Acel cap retezat, în acele fracțiuni de secundă, *știe tot*. Instinctiv, prințul însuși știe totul. Din subterana bolii și a pierzaniei ieși în lume altfel. Cu o străinătate devenită patrie. Cu un surplus de știință a vieții. Suferința i-a împrumutat prințului un alt tip de știință. Suferința i-a înlesnit accesul la un alt tip de cunoaștere. Una clarvăzătoare, capabilă de a citi în măruntaiele viitorului așa cum, în vechime, anumiți indivizi, majoritatea lor suferinzi, întrevedeau semnele acestuia în viscerele păsărilor. Tocmai de aceea prințul are o sensibilitate întoarsă spre tot ce atinge suferința, spre tot ce curge din și spre fluviile ei. Suferința dă har, iar – în cazuri foarte rare – geniu.

Aura CHRISTI

„Să te înzidești în literatură...”

Cum arată subterana ființei?

Olimpiu Nușfelean: *Stimată Aura Christi, cine este maestrul tău, Dostoievski sau Nicolae Breban? Și, dincolo de asta, cum e să crești în umbra lui Nicolae Breban?*

Aura Christi: De când mă țin minte, sunt fascinată de Novalis, Hölderlin, Rilke, Dostoievski, Nietzsche, de tribul nietzscheenilor și al dostoievskienilor, despre care am scris trei cărți: *Nietzsche și Marea Amiază*, *Religia Viului* și *Dostoievski – Nietzsche. Elogiul suferinței*, monografie care stă să apară la Editura Academiei. Spun tribul nietzscheenilor și al dostoievskienilor, fiindcă cei doi uriași de litere au făcut o mare școală, printre moștenitorii autorilor capodoperelor *Genealogia moralei* și *Frații Karamazov* aflându-se scriitori de primă mărime, care ar onora oricare dintre literaturile lumii: Thomas Mann, D.H. Lawrence, Nicolae Breban, Hermann Hesse și alții, care au abordat teme majore înrudite cu temele leitmotivice ale marelui neamț și ale dragului mie „sfânt epileptic”, Fiodor Mihailovici. Scriam undeva că mileniul al III-lea va fi mileniul Dostoievski – Nietzsche sau nu va fi deloc. Mă revendic din această școală, din acest trib metafizic, alcătuit din creatori majori, interesați să cunoască ființa – ceea ce numeau grecii *ontos* – în profunzimile ei. Mă simt rudă de sânge spiritual cu acești mari scriitori. Cum arată subterana ființei? În ce fel să cobori în Groapa Marianelor dinlăuntrul tău?

Rilke are un vers memorabil: „Aș vrea să mă descriu ca pe o mână văzută îndelung și aproape”, invocat de mine adeseori, fiindcă mă apropie de mine însămi, de ceea ce presimt că sunt în realitate.

Fiecare dintre scriitorii la care m-am referit abordează realismul abisal prin carotajele făcute în pământurile sau aisbergurile eului esențial. Ca să ajungi la acel eu, trebuie să te desprinzi de celelalte euri: eul social, eul de suprafață, eul-copil ș.a., adică eurile impuse de contextul social, familial, când te regăsești în situația de a face față celor câteva roluri prin care ți se definește viața. Sigmund Freud descoperă inconștientul individual, în care reușește să se adâncească prin intermediul viselor. Carl Gustav Jung abordează subconștientul colectiv...

Universurile înfățișate de Dostoievski și Nietzsche, adâncimile amețitoare la care au coborât acești doi argonauți ai subteranei, sunt fascinante. Ca să folosesc o expresie sugestivă ce-i aparține călugărului de la Sils, folosită de acest Hamlet al subteranei după ce a citit *Însemnări din subterană*, recunosc că sunt „de tot vrăjită” de acești scriitori și de moștenitorii lor spirituali, între care literatura română are norocul de a-l avea pe unul dintre cei mai importanți romancieri formați la școala dostoievskiană – Nicolae Breban.

De autorul *Bunevestiri* mă leagă câteva afinități elective, câteva teme majore, o vocație puternică și lupta de douăzeci de ani pentru literatura română, rău cunoscută acasă,

în România, rău tratată acasă și cvasinecunoscută în lume. Nu încetez să mă bucur de vecinătatea acestui maestru al romanului european și a acestui mare om de o umanitate dostoevskiană, vecinătate de care sunt onorată. Într-o discuție de două-trei ore cu Nicolae Breban aflu cât n-ai afla răstimp de un an de lecturi în bibliotecă. Nicolae Breban e o legendă vie a literaturii române. A te forma ca poet în aerul contondent al unei legende e o întâmplare incredibilă și un imens noroc, de care sper să mă bucur până voi închide ochii de tot.

Spre deosebire de unii colegi, maestrul Breban niciodată nu mi-a creat impresia că aş creşte, după cum ai spus, în umbra sa. Nu mă simt și nu m-am simțit umbrită de d-sa. Nicolae Breban e un romancier pursânge. Eu sunt și sper să devin ceea ce sunt: un poet pursânge. Acest lucru se vede, cred eu, și din așa-zisele mele romane, care sunt, în realitate, poeme epice, dar nu într-o măsură mai insignifiantă, sper, din toate demersurile mele publice, nu rareori, da, știu, incomode, crispante.

– *Scriitorii de azi mai au nevoie de modele? Mai au nevoie scriitorii de azi de seva predecesorilor? Pun această întrebare observând că anumite valuri de scriitori tind să rupă gratuit legătura cu trecutul.*

– Teamă îmi este că cei care încearcă să rupă legăturile cu trecutul și cu tradiția niciodată nu le-au avut, iar riscul unei asemenea rupturi e ca acești oameni de litere să se înscrie în raza mediocrității absolute. Cum să rupi legătura cu familia ta, cu neamul tău sau cu strămoșii decât transformându-te într-un ipochimen venit de niciunde, într-un individ fără rădăcini și fără conștiință identitară? Exclusiv monștrii vin din pustiu. România de sub dictatură este o „Siberie a spiritului”, susținea fără să clipească excelentul cronicar de radio Monica Lovinescu, aplaudată de nu puțini scriitori și oportuniști ai zilelor noastre. Înainte de a fi o calomnie ce vizează poporul român, afirmația fiicei marelui critic Eugen Lovinescu este o autocalomnie. În timpul comunismului barbar românesc, prin vârfurile sale, poporul român a dat o literatură majoră.

După 1989, în societatea românească postdecembristă au apărut voci justițiare, procurori vehemenți, care, sub masca adevărului și a dreptății absolute, au cerut eradicări, excluderi, epurări, asemănătoare, straniu, cu evenimintele din stalinism – paralelă făcută de curajoasa Nicoleta Sălcudeanu în cartea sa *Revizuire și revizionism în literatura postcomunistă*, unde acest critic și istoric literar se referă, cu argumente greu de contestat, la „revizionismul zgomotos și revendicativ” practicat de oportuniștii și adepții vehemenți ai anticomunismului demagogic ce prosperă în postcomunism, încurajat cu asupra de măsură în epoca Băsescu. „Pripit și agresiv”, acel revizionism resentimentar – vădit imediat după Revoluție în cazul blamării apolitismului lui Eugen Simion, Fănuș Neagu, Valeriu Cristea și Marin Sorescu – „era o formă de sincronizare cu tendința generală de schimbare (sau travestire sau înlocuire) a nomenclaturii”. Ținta acestor tendințe de rapidă reevaluare începe „în formula *noi sau o nouă ierarhie literară*”. Autoarea incomodului studiu *Revizuire și revizionism în literatura postcomunistă* observă just că este imposibil să schimbi radical, peste noapte, o ierarhie constituită pe parcursul unor decenii cu atât mai mult cu cât „un specific important al literaturii române în perioada comunistă de după 1964-1966”, deci, după ieșirea din proletcultism, e că „prin tenacitatea și prestanța acțiunii critice” sub dictatură „nu au existat două scări de valori, una oficială și o alta reală”, cum există, între altele fie spus, la ora actuală, în libertate. Regimul restrictiv de altădată „a acceptat-o, cu greu, cu fricțiuni, dar a acceptat-o, și el, pe cea reală”, scara de

În familie cu Michelle - Roma 2013
Foto Oxana Zagaiewsky

valori acceptată și de cerberii dictaturii românești fiind virulent respinsă, straniu, și după douăzeci de ani de libertate de majoritatea politrucilor vremurilor noi. Aceeași curajoasă cercetătoare găsește o „paradoxală similitudine” „între atitudinea revizionistă postcomunistă cu cea realist socialistă”, punctele convergente între cele două fenomene fiind „radicalismul politic și iacobinismul”. În linii mari, susține exegeta cu radicalismul său recognoscibil, „tentativa dizlocării unei ierarhii valorice consolidate natural și impunerea uneia noi, alcătuită pe principii extraestetice (politice bunăoară), a fost și este o tentativă” eșuată, „dar nu mai puțin virulentă ca fenomen”, declanșat pe fundalul transformărilor din 1990.

După o aparentă sau, poate, reală acalmie, în mod straniu, în ultimii circa zece ani, au reapărut acele „voci tot mai vehemente, de procurori, al căror ton nu diferea prea mult de al celor din anii 1947-1964”, când „se cereau epurări, excluderi, interdicții”. Nu exclud faptul că circumstanțele istorice și sociale au fost în ultimul deceniu mai benefice prosperării acestui fenomen, care a readus în actualitate armele și instrumentele folosite odinioară de cerberii vigilenți ai dictaturii: dezinformarea, delațiunea, calomnia, zvonistica, colajul, bricolarea citatelor etc. Creatorii importanți care, cenzurați de organele sistemului represiv, au reușit, totuși, să readucă și să mențină europenitatea literaturii române în condiții atroce, surprinzător sau, din contră, previzibil, sunt supuși și în zilele de azi unei noi cenzuri, practicate de reprezentanții „bolșevismului anticomunist”. Doamna Nicoleta Sălcudeanu vorbește de o dublă cenzură – fenomen ce creează condițiile acumulării unei tensiuni enorme, apte de a exploda oricând.

– *Lupta dintre generațiile literare de azi este dinamică pentru literatură sau pur și simplu sterilă sau chiar penibilă?*

– Atunci când lupta dintre generații capătă formele unei competiții constructive pe terenul operelor de valoare, bineînțeles că aceasta este salutară. Când însă reprezentanții unor generații recurg la revizuirii resentimentare pe criterii politice, se lunecă în

sterilitate, ca să nu zic în impostură. Politicul și eticul nu au ce căuta pe terenul judecății de valoare. Spiritele pudibonde sau inchișorii drapați în flamura cârpită a propriei morale de budoar de la începutul mileniului al III-lea nu au nici un motiv să se scandalizeze de afirmația emisă adineaori, care de la războiul oscarwildean contra restricțiilor impuse în epoca victoriană nu e o noutate. Revizuirea presupune, în viziunea marelui Eugen Lovinescu, înainte de toate, „un act de asceză spirituală”. Farsa istoriei literare, observată de Mircea Iorgulescu și Nicoleta Sălcudeanu, e că taman fiica marelui critic pervertește conceptul tatălui său, politizându-l și încurajând abuziv intruziunea eticului în ecuația lovinesciană. Problema se agravează din momentul în care judecata lovinesciană pervertită în esență e preluată, girată și distribuită în mediul literar ca un adevăr absolut de scriitori ce supraviețuiesc din prestigiul acumulat sub dictatură. Paradoxal, prestigiul și audiența sunt folosite, astfel, pentru a crea premisele afirmării imposturii, care, la ora actuală, e în floare în mediul scriitoricesc. Un studiu polemic semnat de criticul și istoricul literar Theodor Codreanu, publicat în revista *Contemporanul*, începe cu o aserțiune devenită deja antologică: „Orice impostură își are momentul ei de *grandoare*, altfel ar trece neobservată pe lângă noi și lipsită, firește, de orice glorie”.

– *Crezi în postmodernism? Ești o scriitoare postmodernistă? De ce? De fapt, te revendici de la o generație, de la un curent literar, de la o mișcare literară anume?*

– Nu cred în nici un fel de *isme*. Am studiat, de bună seamă, curente literare – simbolismul, modernismul, postmodernismul, expresionismul etc. – pentru că țin de meserie și ești obligat să fii informat. Dar nu mai mult decât atât. Nu sunt nici simbolistă, nici expresionistă, nici postmodernistă ș.a.m.d. Nu mă revendic de la nici o generație literară, nu mă recunosc în nici o mișcare literară anume. Aceste realități nu mă împiedică să remarc faptul că postmodernismul românesc, uneori, a fost balcanizat și folosit ca o coadă de topor împotriva valorilor date de scriitorii și artiștii

de vârf din perioada comunistă, a căror operă n-a fost egalată nici azi. Mă refer la romancierii Augustin Buzura, Nicolae Breban, Dumitru Radu Popescu, criticii Eugen Simion, Lucian Raicu, Matei Călinescu, Ion Negoitescu, Valeriu Cristea, poeții Nichita Stănescu, Ștefan Augustin Doinaș, Ion Caraion, Marin Sorescu, Cezar Baltag, Ileana Mălăncioiu, Leonid Dimov, artiștii plastici Vasile Gorduz, George Apostu, Mircia Dumitrescu, Vladimir Zamfirescu, Alin Gheorghiu, regizorii Lucian Pintilie, Liviu Ciulei, actorii Marin Moraru, George Constantin, muzicienii Aurel Stroe, Tiberiu Olah, Ștefan Niculescu și alții, de același nivel. Deci, postmodernismul românesc a fost instrumentat adesea și folosit ca pretext de revizionism resentimentar.

Scriitorii care nu au încredere în valoarea operei lor se revendică dintr-o generație anume și vorbesc în numele unei generații – concept familiar îndeosebi atelierelor criticilor. Un scriitor care are o operă se revendică dintr-o școală, ai cărei reprezentanți au lăsat o operă majoră. Biologic vorbind, aparțin generației optzeci.

Am debutat în paginile presei din Basarabia acum circa treizeci de ani. Iar editorial – acum douăzeci de ani, la Editura *Ecce homo* din București, cu volumul *De partea cealaltă a umbrei*, incredibil de bine primit de critica românească.

Eu am mizat de când mă știu și mizez în continuare exclusiv pe literatură. Pentru mine să te înzidești în literatură e totul. Nu-mi doresc decât să visez, să citesc și să ascult muzică. Experiențele atroce, la limită – am fost grav bolnavă – prin care am trecut în ultimii ani, m-au făcut să aduc pe primul loc viața, care este unică, fantastică, neverosimil de colorată și, în esență, clipă de clipă, incredibilă. Viața face posibilă opera; tocmai de aceea ea – dacă suntem cu fața spre Goethe – trebuie construită ca o Operă. Îmi doresc să trăiesc și să-mi cultiv grădina mea de roze, înfrigurându-mă când mi se dăruiește câte un poem incredibil și bucurându-mă de lumina acestei lumi, secundă de secundă, ne-ve-ro-si-mi-lă.

Literatura română e o literatură majoră

– Cum vedeai literatura română când ai venit în România, cum o vezi azi?

– Vedeam literatura română ca pe o literatură majoră, care are un rol și un loc mesianic în literaturile europene. Așa o văd și astăzi, deși dl Băsescu, sărmanul, vorbește despre România ca despre o țară de mână a doua, ca despre o țară *second hand*; e o părere cu care e de acord comisarul european Viviane Reding, care susține că România e o țară bananieră. Te mai miră că la referendumul din vara fierbinte a anului 2012 împotriva acestui om politic au votat peste 7,4 milioane de români? Care este semnificația acestui număr impresionant? Dacă dl Băsescu e de părerea că România este o țară *second hand*, 7,4 milioane de români refuză să împărtășească această aberație calomnioasă.

Dacă revenim la lumea culturală și la unii protagoniști ai acesteia, se vede de departe că în ultimii ani s-a înmulțit numărul scriitorilor care au adoptat o atitudine de neînțeles față de teme ca bunăoară: identitatea românească, tradiția românească, poporul român, rădăcinile naționale. Există o mefiență – *nota bene*, stânjenitoare pentru un cărturar pursânge – față de aceste teme. Există și nu puțină vehemență sau inconștiență. Să susții degajat că poporul român e un fel de melanj, cum face dl profesor Nicolae Manolescu, președintele USR, înseamnă să te descalifici. Dacă poporul român e un melanj, SUA ce este? Mircea Cărtărescu susține că nu crede în specificul național – „N-am crezut niciodată în specificul național” – și că a trăi în România înseamnă a înota într-o „piscină plină cu acid sulfuric”, declarații ce vor fi, pasă-mi-te, revăzute, de cum răsfațatul

regimului Băsescu, va mai obține niște burse în străinătate. Celebra victimă a inexistentului căpitan Soare, dl Patapievici, un eseist nelipsit de talent și de oareșce cultură, a vituperat vehement împotriva poporului român, recompensa oferită pentru „tabla de valori acceptate” propusă de grupul reprezentat de acest eseist de mână a doua fiind funcția de președinte al ICR, unde s-a văzut ce politică a valorii a fost sprijinită după ce marele prozator Augustin Buzura a fost, pur și simplu, dat afară! Parcă am visa urât și nu ne-am trezi din acel coșmar.

În Muzeele Vaticanului. Roma 2013

Foto Oxana Zagaiewsky

Adu-ți aminte tăcerea de mormânt care s-a lăsat în sală, când am ținut conferința *Resurecția modernității*, la Bistrița, în cadrul Zilelor „Liviu Rebreanu”. M-am referit atunci la Horia-Roman Patapievici și la acea „tablă de valori acceptate”. „Tablă de valori acceptate”? Un fel de tablă de valori, precum cea biblică, a prorocului Moise? Deci, să înțelegem că e vorba de o listă? Ca pe vremurile lui Stalin, Iosif Vissarionovici, când scriitorii, trecuți pe listele negre ale regimului, puteau în pușcării? „Valori acceptate”... de cine? Există în România post-revoluționară vreo putere, una ocultă poate, care acceptă sau respinge valorile culturii scrise ale națiunii române? Același H.R. Patapievici susține faptul că „pentru noua tablă de valori acceptate, Caragiale a fost găsit (de către cine? – n.n.) «politic corect», în timp ce punerea lui Eminescu la patul lui Procust al noului canon importat din «țările progresiste» a arătat fără dubiu că fostul poet național al

României clasice e «politic incorect». Cum ar fi putut fi altfel? Ca poet național Eminescu nu mai poate supraviețui, deoarece noi azi ieșim din zodia naționalului”. „Profund el nu mai poate fi considerat, deoarece categoria profundului, nefiind postmodernă (!), nu mai e prizată de intelectualii progresiști.” „Din punct de vedere politic (?!), Eminescu pare a fi irecuperabil.” „Eminescu nu ne mai poate apărea decât ca exasperant de învechit. Or, se știe, supremul argument împotriva cuiva este sentința «ești învechit». Iar cultura din ultimii ani, în lupta pentru integrare euro-atlantică, nu dorește decât să scape de tot ce este «învechit» – adică să fie progresistă.” (H.-R. Patapievici, *Inactualitatea lui Eminescu în anul Caragiale*, în *Flacăra*, nr. 1-2/ 2002)

La fel judecă și alți intelectuali de culoare portocalie, formați sau încurajați de școala Editurii PCR, pardon, Humanitas: Gabriel Liiceanu, Andrei Pleșu, Vladimir Tismăneanu ș.a.

– Nu crezi că ești prea... vehementă? E nevoie și de voci care să spună și lucruri incomode, poate enervante... Dacă poporul român este un „melanj” în opinia lui Nicolae Manolescu, o opinie asemănătoare avea Ovid Densusianu („Ce numim caracterul unui popor nu e ceva absolut – timpul îl modifică după cultură, după amestecul cu elemente eterogene”) sau Lucian Boia („psihologia etnică nu este un dat original, ci un amalgam fluid de atitudini și comportamente variate, izvorât din istorie și evoluând în ritmul ei”). Poate fi poporul român altceva decât istoria în care este implicat? Întrebarea este retorică... Gabriel Liiceanu a transformat o editură politică în una dintre cele mai bune edituri din țară.

– Am moștenit temperamentul Tatălui meu, Semion. Ca și el, sunt flegmatică și violentă. Îmi este însă străină rigiditatea. Poate Nicolae Manolescu are dreptate: poporul român e un *melanj*, iar în trena acestei afirmații nu exclud că a procedat corect în *Istoria...* – politic corect era să zic – recurgând la ajustări și bricolaje, coborând unii scriitorii majori și urcându-i pe cei minori; poate viitorul literaturii române este literatura mizerabilistă, literatura minoră, literatura

lipsită de miză, scrisă de un soi de hibrizi culturali, fără rădăcini, fără trecut și fără memorie. Nu exclud că și Ovid Desusianu are dreptate: timpul va modifica, prin „elementele eterogene”, specificul culturii naționale românești; deși nu cred că timpul are forța de a schimba el însuși ceva. Probabil că și dl Boia are dreptate, deși nu prea pricep ce-i aia „*amalgam fluid de atitudini și comportamente variate*” și nici în acest tip de evoluție nu cred.

În conferința din 1953, *Destinul culturii românești*, Mircea Eliade susținea următoarele: „Adevărata primejdie începe, însă, pentru întreg neamul românesc, abia după ocuparea teritoriului de către Soviete. Pentru întâia oară în istoria sa, neamul românesc are de a face cu un adversar nu numai excepțional de puternic, dar și hotărât să întrebuițeze orice mijloc pentru a ne desființa spiritualicește și culturalicește, ca să ne poată, în cele din urmă, asimila. Primejdia este mortală, căci metodele moderne îngăduie dezrădăcinările și deplasările de populații pe o scară pe care omenirea n-a mai cunoscut-o de la asirieni. Chiar fără masivele deplasări de populații, există primejdia unei sterilizări spirituale prin distrugerea sistematică a elitelor și ruperea legăturilor organice cu tradițiile culturale autentice naționale. Neamul românesc, ca și atâtea alte neamuri subjugate de Soviete, riscă să devină, culturalicește, un popor de hibrizi”. Acest risc de o gravitate extremă planează în continuare, deși nu mai suntem sub ocupație sovietică. S-au schimbat circumstanțele istorice, măștile au devenit altele, dar riscul e același, e viu și e la pândă. Peste patru milioane de români au părăsit țara lor de origine, acest exod masiv fiind, după știința mea, unic în istoria Țării Românești. În ultimul deceniu se lucrează metodic la „distrugerea sistematică a elitelor și ruperea legăturilor organice cu tradițiile culturale autentice naționale”. Nicăieri în Europa tăvălugul globalizării n-a clătinat rădăcinile identitare ale vreunei națiuni, cu excepția României. Repet, nicăieri.

Nu țin să am dreptate, dragă Olimpiu Nușfelean. Pentru că nu exclusiv de dreptate e vorba aici. Gândesc altfel decât personalitățile

invocate de tine adineaori. În esență e vorba de o ciocnire dintre miza minoră și miza majoră a unei culturi; de identitatea națiunii române e vorba. Țările europene și, mai ales, cele din Estul european – e un fapt bine cunoscut – sunt un amestec de etnii, dar specificul național, după părerea noastră, o dau exponențialele creatoare de vârf ale unei națiuni; în cazul României, aceste vârfuri reprezentative sunt Dimitrie Cantemir, Mihail Kogălniceanu, Eminescu, Iorga și Blaga. Aceste nume mari dau caracterul, specificul național, după părerea mea. „Suntem români și punctum” susține Eminescu. Deși prin părinții mei în venele mele curge sânge slav, românesc și macedonean, deși am debutat în limba lui Dostoievski, iar la liceu scriam și în franceză, deși nu rareori și în vis vorbesc în câteva limbi, iar, uneori, mă trezesc, uimită, numărând în limba maternă a tatălui meu, gândesc și scriu românește; sunt româncă și punctum. Limba română este instrumentul meu de lucru; cum să disprețuiesc instrumentul prin intermediul căruia, făcându-mi datoria, mă exprim? Dalta cu care Michelangelo cioplea marmura din care a crescut Isus – a cărui statuie se află în stânga altarului Bisericii Santa Maria Sopra din Roma – se află la mii de kilometri distanță de ceea ce numim dispreț.

Ca mine gândesc nu puțini scriitori. Unor scriitori care gândesc ca mine nu le-a convenit și nu le convine în continuare că am spus, între altele, acele lucruri flagrante în *Resurecția modernismului* și în alte texte, articole și studii polemice. Nu-mi iartă curajul de a le fi dat glas chiar gândurilor lor? Le-am incomfortat tăcerea, devenită asurzitoare? În ultimele luni ajung la urechile mele afirmații, referitoare la textele mele polemice, de genul „e prea mult”, „oprește-te” etc. Ce să fie prea mult? Tăcerea complice de peste douăzeci de ani a majorității scriitorilor români, laudele dispersate în mai toate revistele din țară la adresa cărților unor indivizi care atacau valorile românești consacrate, dinamitând la rădăcini identitatea națiunii române, și modul în care câțiva scriitori, între care mă număr, încearcă să spargă această tăcere, acest boicot al valorilor naționale? Arătați-mi o altă țară

europeană sau extraeuropeană, care să-și saboteze propriile valori. Îți propun o experiență interesantă. Te invit să răsfoiești colecția revistelor USSR din ultimii circa zece ani și colecția revistei 22, și să urmărești modul în care sunt receptate cărțile corifeilor cu papion portocaliu, apoi să vezi, în aceleași colecții, frecvența cu care sunt citate operele

unor scriitori ca Augustin Buzura, Nicolae Breban, Paul Goma, Virgil Tănase, Adrian Marino, Iorga, Blaga, Eminescu. Frecvența cu care sunt repetate numele intelectualilor de curte ai d-lui Băsescu, care duc o politica în esență antinațională, este îngrijorătoare. Să

deduc de aici că o parte a scriitorilor români cred că identitatea națiunii române trebuie aruncată la groapa de gunoi a istoriei numai fiindcă de această temă au abuzat Ceaușescu și câțiva politicieni discutabili? Sau că fanariotizarea unei părți a scriitorimii române a atins proporții îngrijorătoare?

– Omul de azi se mai interesează de literatură, se caută a fi sau se lasă construit de aceasta? Ce literatură ar trebui să caute? Ar găsi-o? Mai poate fi el atras în mrejele literaturii?

– Omul de azi este interesat de literatură. Interesul față de literatură devine evident pe parcursul Târgurilor și Saloanelor de carte, invadate la propriu de publicul cititorul care caută literatură de calitate și se vede că nu rareori este asimilat de utopia literaturii, ca să nu spun de vraja ei. Am remarcat aceasta și în timpul turneelor și lecturilor publice din țară, și pe parcursul celor făcute în străinătate, unde am fost primită, de fiecare dată, cu căldură și atenție.

Spun aceste lucruri, știind că procentul analfabeților în țară a urcat la cifra îngrijorătoare de 6%, iar la capitolul lectură România a ajuns pe ultimul loc din Europa, e

adevărat, alături de, straniu, greci. Faptul că literatura română vie și cultura română vie la nivelul politicii de stat se află în cădere liberă – nu este o noutate. Ai semnat Apelul pentru salvarea culturii române vii, asumat de circa nouă sute de intelectuali din întreaga lume, Apel lansat în 2006 de revista *Contemporanul*. Situația de atunci s-a degradat îngrijorător. Statul român tratează cu dispreț cultura română, dispreț exprimat prin bugetul alocat culturii de 0,16%. Cultura este incorrectă politic – acest deziderat patapievician a fost transformat, ca și ideologia anticomunistă în postcomunism, în politică de stat; dacă această ideologie n-ar fi demagogic instrumentată, evident că s-ar înscrie în albia normalității.

– Mai are nevoie România de azi de o literatură națională?

– Dacă România nu ar mai avea nevoie de literatura națională, e limpede că ea ar dispărea. România nu este egală cu guvernele postdecembriste care disprețuiesc cultura, nici cu un grup transformat într-o sectă exclusivistă – mă refer la Grupul de Dialog Social – care de mai bine de douăzeci de ani deține monopolul asupra culturii române, deși unii colegi susțin contrariul.

– Care sunt vinovații lumii de azi? Sunt de mai multe feluri? Ce fac sau nu fac ei? Cum se poate raporta literatura la ei? Te rog să-i vezi cu ochii scriitorului!...

– La o parte din vinovați m-am referit. Cred cu tărie însă că fiecare scriitor român are partea lui de vină. „Răul vine de acasă”, scria Nicolae Breban în *Trădarea criticii*. Imaginează-ți cum ar fi arătat lumea de azi, dacă scriitorii ar fi fost solidari și dacă ar fi fost – mă refer la unii – mai puțin lași, pervertiți sau oportuniști. Există grade de vinovăție. Ca să-mi temperez radicalismul și atipicitatea, îmi aduc aminte de tatăl meu, Semion, care îmi spunea altădată: „Ai dreptate, de o mie de ori dreptate. Dar nu te-ai născut la Londra sau la Sankt-Petersburg, nici în Polonia”. Părintele meu are dreptate; dacă ar fi fost în viață zilele trecute, mai exact, pe 14 decembrie 2013, ar fi împlinit 80 de ani. Problema e că eu trăiesc în România unor spirite ca Titu Maiorescu, Mihail Eminescu, George Bacovia, Ion I.C.

Brătianu, Tudor Arghezi, Nichita Stănescu, Nicolae Breban, Augustin Buzura, Adrian Marino. Eu trăiesc în România altor spirite care au adus Europa aici, acasă. Nu exclud că mă aflu într-o eroare destinală. Atunci prefer să rămân cu această eroare decât să asist, în continuare, la deznaționalizarea treptată a țării mele în limba căreia scriu. Am asistat la un tip similar de deznaționalizare în Basarabia, dragă Olimpiu. E prea mult; devine insuportabil; mă apropii, totuși, de cincizeci de ani. Diferența e că, la ora actuală, România nu mai este sub cizma ocupației sovietice. E sub o altă cizmă, la fel de dură, acceptată însă de bună voie. Nu exclud că am putea fi martorii disoluției României.

„Axa întregii mele opere este mitul viului”

– *E o diferență între a scrie poezie sau a scrie proză? Cine sau ce îți inspiră poeziile, cine sau ce, proza?*

– Enormă. Poezia e ca frigul, ca fulgerul. Nu cred că inimitabila caligrafie a frigului sau a fulgerelor se poate compara cu ceva. Poezia e un dar aflat la mii de kilometri distanță de curenți sau mode, fiind deasupra acestor fenomene trecătoare, descrise în *Glossa* eminesciană. Poezia este în esență atemporală. Ai auzit vreodată vorbindu-se despre postmodernul Homer sau despre expresionismul Marelui Will? Ai citit studii ori eseuri despre simbolismul nietzschean sau despre modernismul dostoevskian? Cercetătorii vorbesc despre modernitatea operei acestor titani ai literaturii universale și despre actualitatea lor. Punct.

Dacă poezia e ca fulgerul, romanul e cu totul altceva. Proza cere disciplină, o enormă muncă, ritm, program de scris zilnic. Ții minte thomasmannienele două file pe zi? A scrie proză înseamnă lecturi zilnice, vizite rare, aer dens, tare, muzică, plimbări puține, somn adânc, liniștit, singurătate, tone de singurătate și echilibru, ca să ai forța de a scrie două pagini pe zi.

Inspirația? E un înger vagabond, vine, pleacă după legile inimii abia intuite, iar tu rămâi singur în fața ta, cu tine însuși, și lupți ca să rezisti și să rămâi tu însuși.

– *Care crezi că sunt temele... dureroase ale literaturii tale?*

– Nu știu. De obicei, vorbesc despre temele majore, abordate de mine în mai toate cărțile mele. Relativ recent, în cadrul unui recital public susținut la Biblioteca Județeană „V.A. Urechia” din Galați, condusă de un condotier al cărții, domnul Ilie Zanfir, am auzit un lucru esențial, care m-a făcut să plutesc, să mă simt împlinită. Un lector atent al cărților mele a remarcat că axa întregii mele opere este mitul viului. Acest adevăr m-a impresionat cu atât mai mult cu cât nici unul dintre poeții, romancierii, criticii și istoricii literari importanți, care au scris despre cărțile mele și despre temele recurente ale creației mele, n-au observat aceasta. Cu excepția autorului *Bunevestiri*. Să observe Nicolae Breban acest detaliu nelipsit de importanță e firesc, fiindcă d-sa îmi cunoaște cărțile; mă bucur de privilegiul de a-l avea în preajmă pe acest lector pasionat, care – detaliu rar – are acces la esențe. Surpriza de la Galați a fost una de proporții.

La Roma

Foto Artur Cotenco

Mitul viului, așadar, este supratema cărților mele de poezie, a romanelor mele și a eseurilor. Mitul viului – în unul dintre eseurile mele interdisciplinare îi spun religia viului – m-a făcut să constat, uimită, că în timp ce nu puțini colegi sunt ahtiați să dărâme miturile fondatoare ale modernității literaturii și istoriei românești, eu, iată, am obraznicia de a lansa unul, mai exact, de a-l relansa,

punându-l în valoare. Nu poți lipsi umanitatea de miturile fondatoare; dacă ai reuși, prin absurd, aceasta, i-ai reteza dintr-o mișcare sufletul. Or, nimeni nu are forța necesară într-o asemenea întreprindere păguboasă, căci totul din jurul nostru are suflet. Totul. „Oamenii și societățile au nevoie de mituri, nu de știință, prin care să trăiască” susține incomodul Allan Bloom în incendiara sa carte *Criza spiritului american*, ce are următorul subtitlu: *Cum universitățile au trădat democrația și au sărăcit sufletele studenților*. În versiune românească, titlul unei cărți înrudite cu acest inconfortabil demers ce-i aparține unui spirit american radicalizat, ar suna, probabil, în felul următor: *Trădarea scriitorului sau Cum oportuniștii culturali au trădat democrația, clătinând rădăcinile identitare ale României*.

Alături de mitul viului, în cărțile mele sunt abordate constant și alte câteva teme: relația maestru-ucenic, viațamoartea, depășirea de sine și altele, caracteristice membrilor tribului nietzschean și dostoevskian.

– *De ce crezi că ar trebui să te citească un cititor? Ce ar putea să afle în literatura ta?*

– Nu mă văd capabilă să emit un răspuns credibil pe marginea primei întrebări și, cu atât mai mult, pe marginea celei ce a urmat. Pot să mă refer însă, cu reală plăcere și cu bucurie, la nevoia mea de lectură. Citesc tot timpul. Primează literatura de un foarte bun nivel, ca să nu spun, de nivelul zero. Înainte de toate, îi citesc și îi recitesc pe Dostoevski, Nietzsche, Rilke, Novalis. Nu mă mai satur să recitesc din imnurile lui Hölderlin; nu numai fiindcă acest uriaș poet romantic era admirat de la vârsta de 17 ani de Nietzsche. Recitesc Thomas Mann, Breban, Hesse, Iris Murdoch – scriitori de o modernitate incredibilă și de o densitate ideatică și tematică din care te poți hrăni îndelung. Secretul e să abordezi aceleași teme, dar schimbând, carte de carte, unghiul. Un mare scriitor abordează teme mari; cred că am mai scris aceasta. De ce citesc? Pentru că nu știu să fac altceva. Lectura e un exercițiu pentru minte și suflet. Nu găsești că acest organ dăruit nouă – creierul – este fascinant? Cu o

bună memorie, cu exerciții de gândire, de lectură și de izolare, poți face minuni cu el, cu condiția să-ți păstrezi corectitudinea, onestitatea intelectuală, radicalismul și memoria.

Ce găsesc eu însămi în cărțile mele? Ce aş putea afla din literatura mea? Mă bucur de lucrurile rotunde, de care nu m-aș atinge în vecii vecilor și observ cum – în condițiile în care există o axă: mitul viului – până și versurile de nivelul B adesea se salvează, ca să spun așa. Dincolo de aceste detalii strict tehnice, sunt impresionată, câteodată, până la lacrimi de bogăția sufletească și de forța așezate într-un trup rilkean, cum e cel care, întâmplător, îmi aparține. Îmi permit să vorbesc despre ele, fiindcă sufletul și forța sunt daruri, pe care nu sunt sigură că le merit, dar de care nu încetez să mă bucur. Uneori, mă întreb: de ce, pentru ce Dumnezeu m-a readus aici? Am fost de câteva ori până la cei aproape 47 de ani la limita dintre viață și moarte. Nu știu ce să răspund; e o întrebare din cale afară de dificilă. Câteodată, sunt tentată să trișez, furișându-mă în acel vers memorabil din *Elegiile...* rilkeene: „Totul e misiune”. Dar mă opresc la timp, fiindcă aş fi incorectă, în primul rând, cu mine însămi. Nu știu pentru ce am fost readusă aici. Nu știu pentru ce acum nici trei luni mi s-au redat – ultramioapei de mine – ochii de la șapte-opt ani și șansa de a exclama dimineața devreme după ce mi s-au scos pansamentele de pe ochi: „Mama, cum puteți trăi voi, oamenii, cu o lumină atât de puternică?!” Cert e că nu încetez să mă bucur de lumea, Ta, Doamne, care e un rai al culorilor. Cert e că i-am promis că Îl voi cânta în psalmi, pentru că mi-a dăruit o ființă nouă, în ale cărei abisuri mă uit îndelung și nu mă mai satur să descriu ce se întâmplă acolo. Vei exclama, probabil: „Atât?”. Pentru mine e totul.

„Literatura dintotdeauna are nevoie de polemici literare”

– *Un scriitor trebuie să fie sau nu polemic? Polemic în literatura beletristică sau polemic în publicistică?*

– Depinde de firea scriitorului. Aici nu există rețete, nici obligații, nici regulamente

interioare. Fiecare procedează în funcție de trezoreria așezată în el de Bunul Dumnezeu. Unora li se dă totul, iar acest *totul* se plătește cu sânge și ei, prea iubiții, nesfârșiții, se grăbesc să risipească cât mai mult din ce li s-a oferit, cu spaima că nu vor reuși să ofere totul. Altor li se oferă câte un tain; și ei nici cu acesta nu știu ce să facă, săracii.

De fapt, dubla ta întrebare e mai dificilă. Ca să răspund succint, m-aș referi la cazul „pateticului Vissarion”, admonestat cu o infinită blândețe și iubire de Lev Șestov pentru faptul că „blestematele probleme” ale secolului al XIX-lea Belinski nu le aborda în literatura sa, rezervându-le pentru scrisorile adresate prietenilor și partidelor de *preferance*. Pe când Fiodor Mihailovici tocmai la aceste probleme se referă în scrierile sale majore. Ca și Friedrich Nietzsche. Ca și Nicolae Breban. Ca și Thomas Mann. În lumina școlii la care m-am format, procedez la fel: nu ocolesc „blestematele probleme” nici în beletristica, nici în publicistica mea, unde tonul polemic se simte ca rechinii în apele mari. Un exemplu recent este cartea la care țin ca la ochii din cap: *Dostoievski – Nietzsche. Elogiul suferinței*. Cine nu va iubi această carte, nu are nici o șansă să-mi devină prieten.

– *Are literatura actuală nevoie de polemici literare?*

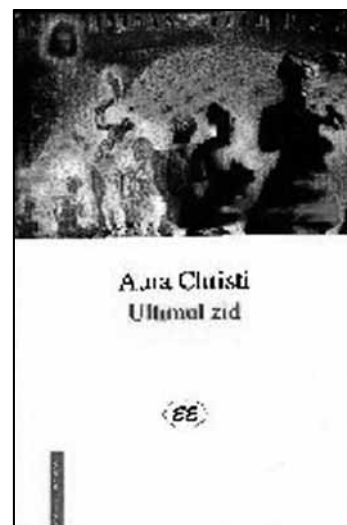
– Literatura dintotdeauna are nevoie de polemici literare, mai puțin de răfuielile, dezvăluirile, atacurile, scandalurile și valurile de calomnii, revărsate în ultimii ani din paginile unei părți a presei de scandal politic angajate sau a unei părți a presei literare. Una dintre bolile cele mai grave ale societății românești postcomuniste se numește eliticismul, caracteristic și perioadei stalinisto-dejiste.

– *Ce le reproșezi scriitorilor pe care îi critici? Talentul sau manifestarea din viața literară?*

– Talentul? A, această pasăre nu mă interesează, deși nu rareori mă încântă și mă face să plutesc. România este o țară iubită de Dumnezeu; iubită și binecuvântată. Aici și păsările, și peștii, și caprele, și muștele, și munții, și apele, toate laolaltă au talent cu carul, Doamne.

Ce le reproșez scriitorilor criticați de mine? În primul rând, se vede de la o poștă că nu e vorba de o ceartă oarecare. „Nu e vorba de o ceartă obișnuită între persoane care combat în numele unor mărunte narcisisme individuale sau de grup, cel puțin din partea grupării *Conte*, cum îi place Aurei Christi s-o numească – scria relativ recent Theodor Codreanu –, ci de o confruntare între o *miză majoră* a culturii române și *mizele minore* moștenite sau nu din comunism (adevărat blestem care planează asupra scriitorului și criticului român, cum spune Liviu Ioan Stoiciu), dar prost mascate de noua ideologie a «corectitudinii politice», urmașa directă a marxismului cultural de sorginte neotroțkistă, cu aparențe de «anticomunism» și «neconservatorism» american.”

Unii dintre aceștia și-au pus umărul la clătinarea rădăcinilor identitare românești. Nu sunt alarmistă, nu intru cât ai clipi în panică. Nici vorbă. Faptul că rădăcinile identității românești sunt clătinate a fost remarcat și de străini – fenomen ce nu se întâmplă nici la francezi, nici la nemți, nici la italieni sau spanioli, polonezi sau cehi și nici la ruși, de exemplu, unde tăvălugul globalizării se simte în apele sale (cine afirmă contrariul, minte cu neobrăzare!). „Rădăcinile voastre sunt clătinate, iar acestea nu se pot repara” susține scoțianul James Mirrlees, laureat al Premiului Nobel pentru Economie. Ce soluții există pentru România? James Mirrlees oferă o rezolvare radicală: ieșirea României din Uniunea Europeană. Argumentul adus în favoarea unei asemenea soluții nordice este covârșitor: „Rădăcinile voastre sunt clătinate, iar acestea nu se pot repara”, pe când criza economică va fi, fără îndoială, depășită. Nu știu dacă soluția mirrleesiană este una potrivită pentru țara pe care o reprezintă,

evident, prin cărțile mele. Dar, în condițiile în care, în Uniunea Europeană se pune, nu rareori, un accent tot mai apăsător pe problemele legate de economie, neglijându-se, nu rareori, specificul fiecărei națiuni membre, inclusiv cultura scrisă și interesele naționale, în condițiile în care România nu este tratată ca un partener de dialog egal, afirmațiile profesorului emerit al Universității Cambridge dau de gândit, făcându-ne să spunem lucrurilor pe nume. România va renaște prin ea însăși, prin resursele și oamenii ei de valoare.

Pieta

Foto Aura Christi

„Conte înseamnă un atelier de creație de extracție renașcentistă”

– *Petreci mult în redacția revistei Contemporanul. Ideea europeană. Publicistica îți potențează scrisul beletristic, îi facilitează drumul spre cititor, sau îl împiedică?*

– Nu cred că publicistica îmi potențează cărțile de beletristică, dar nu exclud că greșesc, căci e limpede faptul că motive publicistice se strecoară și în romanele, și în eseurile mele. Dacă textele mele polemice îmi facilitează drumul spre cititor? Mă îndoiesc. Cred că receptarea cărților mele e împiedicată de radicalismul meu și de felul meu de a fi... Nu știu cum să zic. Atipic? Am publicat de curând un eseu polemic în revista *Cultura* (14 noiembrie 2013), *Acasă – în exil*. Succint vorbind, mă simt acasă când citesc din

maestrării mei, când citesc din marii mei înaintași. Nu mă simt acasă în România de azi decât extrem de rar. Vina, probabil, este a mea. Un vers din mine sună așa: „Patria mea? O fereastră simplă și gravă...”. Iartă-mă, m-am autocitat.

Ca să revin la receptare, dragile, străinele mele cărți au parte de o receptare, cum să spun?... probabil, bruiată de publicistica mea polemică și, nu mai puțin, de viața mea, destinul meu. Poate. Nu le rămâne decât să aștepte ca autorul lor să dispară sau, nu știu, să se întâmple o minune. Sper că această așteptare să nu fie din cale afară de lungă. Le promit un singur lucru: voi încerca să dau tot ce am mai bun și mai frumos în mine, ca să le țină de cald atunci când nu voi mai fi aici și nu-mi va mai păsa decât de cei deveniți „contemporani cu fluturii, cu Dumnezeu”.

– *Ce înseamnă pentru tine munca la Contemporanul și la editură? Întreb aceasta deoarece, sub egida... zdrobitoare a lui Breban, faci o revistă ambițioasă, bătaioasă, importantă, chiar incomodă, cu un anume program...*

– *Contemporanul* e revista care m-a lansat acum douăzeci de ani. *Conte* m-a sprijinit, la *Conte* m-am format. La *Conte* visam să devin un bun scriitor și visez în continuare să rămân scriitor. *Conte* înseamnă pentru mine Nicolae Breban. *Conte* înseamnă pentru mine o școală dură, aspră, unde dacă ai scris un text sau un poem sub nivelul tău, ți se spune pe șleau, fără echivocuri, aceasta. Iar dacă ai scris un text major, ești felicitat și încurajat. *Conte* înseamnă un atelier de creație de extracție renașcentistă, cum erau câteva, pe vremuri, sub dictatură. Nicolae Breban vorbește despre acele grupuri literare din anii de până la neostalinizarea societății românești odată cu Tezele din Iulie 1971: grupul Nichita, Breban, Matei Călinescu, Cezar Baltag, Grigore Hagiu și altele câteva, puține, care funcționau 24 din 24 de ore, hrănindu-se din utopia literaturii și dintr-o dorință uriașă de a pune umărul la renașterea literaturii române, la smulgerea ei din mocirla proletcultismului. Atunci, în plin marasm neostalinist, o mână de tineri visa o literatură

majoră și trăia cum trăiau călugării medievali, cum trăiau preoții luminați de credința în a doua venire a lui Iisus Christos. Ei, de un asemenea atelier am eu norocul să am parte la *Conte*, în tribul *Conte*, trib a cărui operă este revista *Contemporanul*. Trib unde mă simt acasă și unde am norocul să mă bucur de fiecare text, de fiecare pagină sau articol semnat de romancierii Nicolae Breban, Dumitru Radu Popescu, Augustin Buzura, profesorul, criticul și istoricul literar Eugen Simion (membri ai Academiei Române), prozatorii Eugen Uricaru, Doina Ruști, profesorii, criticii, istoricii literari și scriitorii Virgil Nemoianu (Washington), Marian Victor Buciu (Craiova), Ștefan Borbély, Andrei Marga, Constantina Raveca Buleu, Radu Mareș (Cluj), Bogdan Crețu, Magda Ursache, Constantin Coroiu (Iași), Theodor Codreanu (Huși), Rodica Grigore (Sibiu), Olimpia Iacob (Satu-Mare), Ion Simuț (Oradea), Basarab Nicolescu, Virgil Tănase, Sanda Văran, Claudiu Soare (Paris), Monica Săvulescu-Voudouri, Victor Ivanovici (Atena), G. Mosari, Dragoș Nelerșa, Teșu Solomovici (Israel), Crișu Dascălu, Doina Dascălu, Bogdan Dascălu, Adrian Dinu Rachieru (Timișoara), Maria-Ana Tupan, Dana Duma, Călin Căliman, Jeana Morărescu, Liviu Ioan Stoiciu, Octavian Soviany, Gelu Negrea, Alex Ștefănescu, Liviu Franga, Mircea Dumitrescu, Ștefania Mincu (București), Ionel Necula (Tecuci), Ileana Cudalb (Galați), Marin Radu Mocanu (Alexandria), Mihai Cimpoi (Republica Moldova), Emil Rațiu (Roma), Nicoleta Sălcudeanu (Târgu-Mureș) sau Olimpiu Nușfelean, care este – ca și alți colegi, prieteni, oricând binevenit în tribul *Conte*.

Fiecare dintre acești colegi este animat de utopia literaturii, de dorința de a-și pune umărul la renașterea literaturii naționale române, care este – voi repeta acest adevăr formulat de G. Călinescu până voi închide ochii – o literatură majoră.

O să te dezamăgesc. Egida autorului *Bunevestiri* nu este zdrobitoare. Nicolae Breban este un mare scriitor, respectat, admirat și foarte iubit la *Conte*. Cei care îl cunosc, știu că prin Breban avem în fața

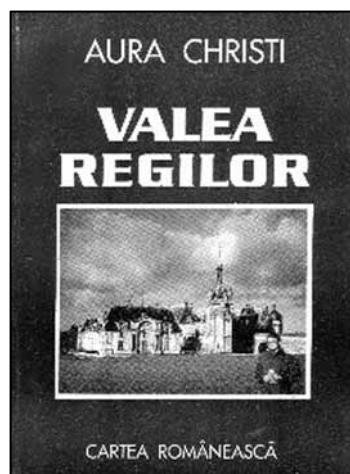
noastră o pasăre rară, un exemplar mitteleuropean, un condotier al romanului, un Don Quijote care aleargă după himera marii literaturi și tratează realitatea înconjurătoare cu mefiență, ca să nu spun ca pe o stafie. E un fenomen al naturii acest mare om, a cărui existență și operă sunt neverosimile. Față de un fenomen al naturii te vezi pus în situația să adopți o atitudine corespunzătoare, adică să-l tratezi așa cum tratezi ploaia, fulgerele sau ninsoarea. În primul rând, te bucuri de ele cât ești viu, nu-i așa? Dacă, vorba lui Dosto, te-ai născut din părinți morți și ești dezobișnuit de viața vie, dacă nu ai candoarea de a te bucura când vezi marea sau când asiești la spectacolul primei ninsori, *no...*, atunci taci din gură sau, dacă se întâmplă să o deschizi, barem nu spune prostii cât casa. Îmi reprim mila față de cei care nu ostenesc să mă întrebe: „Cum îl suporți pe Breban?”. E ca și când aș fi întrebată: „Cum suporți prima ninsoare?”.

Cei care îl cunosc, știu că Breban este un mare om de o umanitate dostoevskiană. Nu spun aceste lucruri exclusiv fiindcă autorul *Bunevestiri* m-a îmbrâncit în ființă. Sau pentru că Breban e primul care mi-a spus că am o operă și că am scris peste șapte mii de pagini, adică, a precizat prietenul meu, „mai mult decât am scris eu la vârsta ta de acum, pricepi?”. Am tresărit atunci și m-am auzit spunându-i că „poate voi muri înaintea ta”. Te asigur că nici una dintre cele peste șapte mii de pagini scrise de mine nu atinge perfecțiunea unei roze din grădina mea. Știi ce mi-a răspuns cu un calm fără reproș Nicolae? Eram la Iași, era acum câțiva ani; eram grav bolnavă, mă clătinam... „Ești egala mea. Te voi duce în spate cum îl duc pe Nichita.” Evident că prietenul meu a exagerat. Nicolae Breban a scris până la ora la care răspund la întrebările tale, Olimpiu, peste 15.000 de pagini, adică mai mult decât Mihail Sadoveanu; de la un nivel încolo, cantitatea = calitate. Aveam deja terminată antologia *Tragicul visător*. Apăruse *Nietzsche și Marea Amiază*. Încheiasem redactarea volumului *Dostoievski – Nietzsche. Elogiul suferinței*, citită de Nicolae pe măsură ce o scriam. Țin minte că, revenit de la Fundata (unde citise primul capitol, trimis de colegii mei prin poșta

rapidă) în București, s-a uitat îndelung la mine, studiindu-mi chelia mea nearătoasă (abia începuse să-mi crească părul după un an de interferon), pentru ca să exclame, la un moment dat:

– Aura, ce pasăre divină ți s-a găinățat pe cap?

Avea aerul unei hetaire, care te farmecă și, apoi, se retrage fără să-ți lase semne că se

retrage de tot. Surâdea; în surâsul acela exista ceva din aerul șmecheros al unui puști genialoid, care știe totul, dar ferească-te

Dumnezeu de clipa în care va începe să spună din ceea ce știe și... Eu credeam că prietenul meu se bucură de faptul că mi se reface po-

doaba capilară. Da' de unde, băteam câmpii! La un moment dat, a strâns cu mâna marginea birouașului meu din lemn de stejar masiv – aproape că îi auzeam geamătul stins – și a exclamat, de fapt, a strigat la mine parcă cu tot trupul deodată:

– Cum ți-a venit ideea acestei cărți?! Tu înțelegi ce ai făcut?

– Da. Am urmărit modul în care abordează tema suferinței cei doi monștri sacri – Dosto și Nietzsche – și, inevitabil, atitudinea lor față de viață. Atitudine ce seamănă, în esență, cu cea a presocraticilor.

– Atât? Întrebuse prietenul meu, din nou, cu tot trupul care e departe de a fi rilkean.

– Nu. Urmărintd ceea ce tocmai am spus, nu puteam să-l ocolesc pe Raskolnikov, pentru că în *Crimă și pedeapsă* sunt tone de suferință. Și fără să-mi dau seama... (Începeam să ezit, fiindcă ochii prietenului meu aruncau un fel fulgere.) În sfârșit, eram uimită că și Șestov, și Merejkovski, și Berdiaev și alte mari spirite ezită să intre mai..., cum să spun?, ferm, în țara amoralității... Și, na, m-am trezit că nu pot să ocolesc tema asta.

– De ce?

– Aș fi trișat și...! Dar ai abordat și tu această temă! am sărit, crezând că sunt salvată.

– Niciodată noțional, cum ai făcut tu! Aura, atenție mare, locuiești aici, la tine, la cucurigu (așa îi spune NB mansardei mele) cu o viperă regală. Pricepi?

Aș putea scrie o carte despre dialogurile, polemicile noastre pe marginea *Elogiului*... Când ne amintim de unele scene și acum râdem în hohote.

– Ce crezi că înseamnă *Contemporanul pentru literatura actuală, pentru viața literară, prin edițiile revistei, prin proiectele dezvoltate sub egida revistei?*

– Alături de excelenta revistă *Cultura*, instituție construită de un mare romancier român Augustin Buzura și de un ambasador al culturii române, Angela Martin, *Conte* e o oază de libertate. Aici libertatea de exprimare nu e vorba goală. Fiecare prieten-colaborator are pagina lui, unde scrie despre ce își dorește să scrie. La *Conte* – de altfel, ca și la *Cultura* – nu se fac liste, cum se fac cu duiumul la alte publicații. Aici respectul față de cel de alături, demnitatea persoanei și onoarea nu sunt vorbe goale. Desigur că funcționează cenzura profesională. Se vede că la *Conte* nu publică oricine. *Conte* pentru mine înseamnă acasă. Și editurile care sprijină revista atunci când e tăiată sau omisă – și omisiunile sunt un criteriu de valorizare – sunt pentru mine un fel de acasă. E vorba de instituții care și-au construit un prestigiu greu de tăgăduit. De instituții unde se lucrează cu pasiune, cu dăruire și unde utopia literaturii devine tangibilă. Uite-te ce scriu câțiva prieteni despre *Contemporanul*.

„Ca și cneazul Mișkin, eu am tot timpul din lume”

– Ai un loc al tău, nu în literatură, căci pe acesta îl căutăm mereu, dar în lume, într-un orizont sau o geografie anume?

– Da, acasă, lângă sfânta mea Mamă, Liubașă, lângă rottweilerul crescut de mine care se numește – nu se putea altfel – Conte, lângă filosoful familiei mele, Bagheera, un

pui negru tuci, care se vede că va fi uriaș, lângă fratele meu, Andrei, cu care facem planuri mari, deși nu rareori ne regăsim la limita falimentului. Mă simt acasă, mai ales, în grădina mea de roze, crescute și îngrijite în timp ce, grav bolnavă fiind, mă rugam... E o temă dificilă acest *acasă*... Aș putea scrie o carte. Și cred că o voi scrie

– Când și unde scrii? Ai un loc sau/și un timp al scrisului?

– Scriu în mansarda mea, în ultimii ani, de obicei, diminețile, foarte devreme. După ce mi s-a redăruit lumina ochilor, mă bucur enorm, până la tremur, când asist la răsăritul soarelui. Straniu, de fiecare dată soarele-răsare e altfel. La Fundata, îl vedeam cu Nicolae crescând din coama muntelui aproape dramatic, se stârnea un vânt destul de rece, deși era miez de vară. Aici, la Mogoșoaia, am văzut soarele de câteva ori altfel: era de o blândețe uriașă, care luneca, câteodată, în doi timpi și trei mișcări, în violență. Câteodată, lumina e atât de puternică, încât am senzația că soarele înfige în creierul meu o secure. Nu înțeleg cum puteți trăi cu o lumină de o asemenea violență. Nici eu nu pricep cum am putut trăi mai bine de patru decenii în absența acestei lumini bubuitoare, incredibile, fantastice. Ai mei se amuză copios pe seama mea. Oriunde am merge – la cumpărături, la Palatul brâncovenesc, în pădure etc. – eu citesc, ca arierații, silabisind, reclamele, anunțurile, descriu tot ce văd, ca și când aș fi venit recent de pe o altă planetă și trebuie să învăț repede totul, ca să nu mă trădez că nu sunt, de fapt, de aici.

– La ce lucrezi?

– La o carte de publicistică polemică. *Trădarea scriitorului* se numește. Ieri am printat-o și astăzi o să-i dau printul lui Nicolae Breban. Sunt intratabilă. Da, eu știu asta. Dmitri Merejkovski scrie undeva că Dumnezeu îi apără pe cei curajoși. Nu știu dacă e așa. Cert e că eu oriunde mă întorc îl văd și îl simt – e pretutindeni.

– De ce ar mai avea nevoie viața ta... literară?

– Eu am totul, totul, totul. Mulțumesc, Doamne.

De fapt, m-am grăbit. Am nevoie de aer. Trebuie să schimb aerul. Să văd soarele într-o lumină diferită. Am scris aceasta și, brusc, mi-am dat seama că aceasta e una dintre sugestiile date de Porfiri Petrovici lui Rodka Raskolnikov. Ții minte? „Poate chiar trebuie să-i mulțumești lui Dumnezeu; n-ai de unde să știi, poate Domnul te și păzește pentru ceva anume. Dar cu cât o să ai mai mult suflet, cu atât ai să te temi mai puțin”; „Știu că nu crezi, dar, zău, viața o să-și spună cuvântul. Poate chiar ai să prinzi drag de ea. Acum îți trebuie doar aer, aer, aer!”

Peste câteva zile voi pleca, la invitația rudelor mele stabilite de circa două decenii acolo, la Roma. Prietenul nostru, Gabriel Andreescu, îmi sugera să mă bucur din plin de țara frumuseții. Prietenii noștri Bogdan Crețu, Constantina Raveca Buleu și Ștefan Borbély, mi-au făcut o listă impresionantă de locuri ce nu e cazul să fie ocolite. Adăugate la lista mea, am constatat că voi avea un program imposibil. Dar am tot timpul să mă familiarizez cu noua mea ființă și cu această lumină dumnezeiască. Da, ca și cneazul Mișkin, eu am tot timpul din lume...

(Noiembrie 2013)

Note biobibliografice

Aura Christi – poet, romancier, eseist și traducător român. S-a născut la Chișinău (Republica Moldova), la 12 ianuarie 1967. Este absolventă a Liceului teoretic român-francez „Gh. Asachi” din Chișinău (1984) și a Facultății de Jurnalism a Universității de Stat (1990). Debut absolut – 1983.

Cărți de poezie: *De partea cealaltă a umbrei*, 1993; *Împotriva Mea*, 1995; *Ceremonia Orbirii*, 1996; *Valea Regilor*, 1996; *Nu mă atinge*, antologie, 1997, 1999; *Ultimul zid*, 1999; *Crini Imperiali*, antologie, 1999; *Elegii Nordice*, 2002; *Cartea ademenirii*, antologie, 2003; *Ochiul devorator*, antologie, 2004; *Grădini austere*, 2010; *Sfera frigului*, 2011; *Tragicul visător*, antologie (2013)

Cărți de eseuri: *Fragmente de ființă*, 1998; *Labirintul exilului*, 2000, 2005; *Celălalt versant*, 2005; *Religia viului*, 2007; *Trei mii de semne*, 2007; *Exerciții de destin*, 2007; *Foamea de a fi*, 2010; *Nietzsche și Marea Amiază*, 2011; *Dostoievski – Nietzsche. Elogiul suferinței* (2013)

Roman: tetralogia *Vulturi de noapte: Sculptorul*, vol. I, 2001, 2004; *Noaptea străinului*, vol. II, 2004; *Marile jocuri*, vol. III, 2006; *Zăpada mieilor*, vol. IV, 2007; *Casa din întuneric*, 2008; *Cercul sălbatic*, 2010

Albume de fotografii comentate: *Europa acasă* (2010); *Planeta Israel* (2010); *Uriășul Gorduz* (2011)

Traduceri: Anna Ahmatova, *Poezie și destin* (2001)

Cărți în format electronic ♦ Seria de autor Aura Christi în 15 volume, lansată de www.libriapentrutoti.ro și Editura Ideea Europeană: *Tragicul visător*, poeme, antologie (2013); *Dostoievski – Nietzsche. Elogiul suferinței*, eseu (2013); *Mitul viului*, eseuri (2013); *Cercul sălbatic*, roman (2013), *Casa din întuneric*, roman (2013)

La prestigioase edituri din străinătate i-au fost publicate volumele de poeme *Geflüster/Șoptirea*, antologie bilingvă, traducere în germană de Christian W. Schenk, Dionysos Verlag, 1994 (Germania), *Elegien aus der Kälte/ Sfera frigului*, traducere de Edith Konradt, Pop Verlag, 2008 (Germania), *Arkitektura e natës/ Arhitectura nopții*, antologie, traducere în albaneză de Kopi Kyçyku, 2008 (Albania).

A publicat, cu titlul *Banchetul de litere*, o carte de dialoguri cu personalități de seamă ale culturii române. A alcătuit și a îngrijit numeroase ediții ca, bunăoară, *Romanul Românesc în Colocvii* (2001), *Breban · 70* (2004), *Șocul crizei* (2011), *Sub semnul Ideii Europene* (2011), *București în șapte mii de semne* (2013) etc.

Premii literare: Premiul pentru poezie al Ministerului Culturii și Patrimoniului Național din România, 1993; Premiul pentru poezie al Academiei Române, 1996; Premiul pentru poezie al Uniunii Scriitorilor din România și al Editurii Vinea, 1997; Premiul pentru eseu al Uniunii Scriitorilor din Moldova, 1998; Premiul pentru poezie „Ion Șugariu”, 1999; Premiul pentru roman al revistei *Tomis* și al Filialei Dobrogea a Uniunii Scriitorilor, *Sculptorul*, 2001; Premiul pentru poezie al revistei *Antares*, 2003; Premiul pentru roman al revistei *Convorbiri literare*, *Noaptea străinului*, 2004; Premiul „Autorul anului”, decernat de Asociația Publicațiilor Literare și Editurilor din România, 2007; Premiul pentru roman al revistei *Poesis*, *Casa din întuneric*, 2008; Premiul „Opera Omnia pentru poezie” acordat în cadrul Festivalului româno-canadian „Roland Gasparic”, 2009

Poemele sale au fost traduse și publicate în Germania, Franța, Belgia, Italia, Suedia, Federația Rusă, SUA, Bulgaria, Albania. Este redactor-șef al revistei *Contemporanul*. În 2003, înființează – împreună cu Andrei Potlog, editorul și fratele Aurei Christi – Fundația Culturală Ideea Europeană și Editura Ideea Europeană; este unul dintre inițiatorii Asociației EuroPress și al Editurii EuroPress – instituții de un real prestigiu național, care au menținut în peisajul literar revista *Contemporanul*. (2003 – 2010) Este unul dintre fondatorii Asociației Contemporanul. (2010) Membru al Uniunii Scriitorilor din România, al PEN Clubului Român și al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova.

<http://aurachristi.ro>

Aura Christi citind psalmi

Cu Mama

foto Andrei Potlog

Aura Christi, Nicolae Breban și Augustin Buzura

Aura Christi între Nicolae Balotă și Ion Ianoși

Fotoalbum Aura Christi

Nicolae Breban, Aura Christi,
Nicolae Manolescu, Gabriel Dimisianu

Festivalul *București, mon amour* în prima zi.
Augustin Buzura, Aura Christi, Nicolae Breban,
D.R. Popescu, Lucia Hossu Longin

Școala Memoriei 2011

Victor ȘTIR

Centrul Internațional de Studii asupra Comunismului a publicat cu sprijinul financiar al Fundației Konrad Adenauer volumul *Școala Memoriei 2011* conținând *Prelegeri și discuții de la a XV-a ediție a Școlii de Vară de la Sighet (11-18 iulie 2001)*, cum de altfel, este subintitulată cartea. Moderatorii ediției au fost Ana Blandiana, Stephane Courtois și Romulus Rusan, iar participanții - elevi, studenți, profesori - care

au audiat conferințe de o excelență ținută, rostite de personalități ca acad. Alexandru Zub, Hans Bergel, Nicolae Șt. Noica, Stephane Courtois, Bernard Bruneteau, Elena Siupiur despre Deportările din Basarabia și Bucovina în perioada iulie 1940-iunie 1941),

Ion Varta (Deportările în masă din R.S.S. Moldovenească din 13-16 iunie 1941 și 5-9 iulie 1949) și alții.

Tema centrală a Școlii a fost teroarea statelor totalitare, fie că este vorba de comunism, nazism, maoism, kmerii roșii ai lui

Cărți la Fundația Academia Civică

Pol Pot, asupra popoarelor care le-au devenit captive. Lucrarea nu analizează mecanismul trecerii de la democrație la totalitarism, ci se oprește asupra satanicului mecanism al oprămirii, exercitat într-o varietate a formelor care uimește și la două decenii de la așa-zisa cădere a comunismului. Cu nazismul lucrurile s-au mai învechit, dar similitudinile între cele două tipuri de stat conduc spre identitatea

disprețului pentru libertatea umană. Cum societățile foste comuniste au rămas cu sechele, cu răni care nu se vindecă, este firesc uman să se încerce punerea în discuție, înțelegerea, găsirea mecanismelor de funcționare în timp a guvernelor totalitare. Spre deosebire de edițiile Școlii de Vară care începeau cu o conferință, cea din 2011 a debutat cu o masă rotundă despre „istoria ca legătură între trecut și viitor”, în cadrul căreia academicianul Alexandru Zub a citat relevant din Blaga: „două lucruri nu au greutate și, totuși, fără ele nu putem trăi: aerul și istoria.” Explicabil, efortul de a le oferi tinerilor posibilitatea de a înțelege trecutul și de a fi modelați, în cultul pentru democrație și libertate. Metoda Școlii constă în expunerea unei teme de către un conferențiar, după care se procedează la dezbateri-întrebări și opinii din varii perspective asupra subiectului, responsabilitatea pentru ceea ce susține revenind fiecărui vorbitor, printre care, inclusiv unele frizând optimismul riscant ca și presupunerea participantei Roxana Crăciun din Târgu-Jiu: „Adică eu îmi imaginez o Românie în 2021, cu o democrație aproape perfectă...” Secțiunea „Literatură și rezistență” l-a avut invitat pe scriitorul de limbă germană Hans Bergel, din România, care la 1957 devenea vedetă prin publicarea textului epic *Prințul și bardul*, pentru ca un an mai târziu să fie arestat pentru decriptare anticomunistă a nuvelei și să primească ani de pușcărie.

Una dintre categoriile profesionale, luate în obiectiv de comuniști, în perioada instalării și consolidării puterii lor a fost cea a istoricilor, și sunt amintiți în conferința sa de către Alexandru Zub - Silviu Dragomir, C. C. Giurescu, Al. Lapedatu, I. Lupaș, P.P. Panaitescu, furibund atacați de intelectualii ideologizați ai regimului comunist, cazul lui

Gh. I. Brătianu, mort la Sighet fiind arhicunoscut, dar și cazuri de istorici bătuți pentru a fi intimidați etc. Stephane Courtoise de la Centre National de Recherche Scientifique-Paris a vorbit despre „Lagăre de concentrare, lagăre de exterminare: un fenomen al secolului XX” și exemplele clasice sunt URSS și Germania, dar în timpul războiului dintre Spania și Cuba, din 1895, apare noțiunea de lagăr de concentrare-țărani cubanezi au fost duși pe o insulă și bună parte, lichidați prin înfometare, procedeul fiind reluat de englezi în timpul războiului burilor din 1900, de germani, în 1904, în Namibia de azi, pentru ca în timpul războiului 1914-1918 numărul lagărelor să crească. Sârma ghimpată, inventată de americani pentru păzirea vitelor, a devenit indispensabilă pentru construirea lagărelor.

Campioana lagărelor de concentrare a fost URSS; la 5 septembrie 1918, puterea bolșevică a decretat Teroarea Roșie; noua putere se putea proteja de adversari „prin izolarea acestora în lagăre de concentrare” și cei care puneau în operă o campanie criminală au fost lucrătorii serviciilor secrete CEKA și GRU. Au apărut, la început, lagăre pentru cazaci, pentru „albii” care pierduseră războiul etc., dobândind o celebritate odioasă în timp, Solovki, Kolima, Vorkuta, ca „piese” de groază în concertul insulelor ce formau pe teritoriul URSS, cunoscutul acum, Gulag. Fascinantă varietatea mijloacelor sovietice de a-i ridica pe cei care urmau să fie trimiși pe calea Siberiei fără prea multe speranțe. Campaniile erau în principiu politice; oponenții trebuiau scoși din corpul social, dar peste mase trebuia răspândită teroare, sutele de milioane de oameni trebuiau ținuti în spaimă pentru a li se lua inițiativa, personalitatea, totul. Atunci s-a recurs la trimiterea în Gulag a unor cifre hotărâte de la centru, de la Moscova, indiferent că oamenii aveau vreo vină sau nu. Din exces de zel, la Chișinău s-a hotărât arestarea unui număr mai mare de locuitori care urmau a fi trimiși în lagăre. Uneori oamenii erau luați fără motiv de pe stradă; cineva ieșise din bloc după țigări, și pentru că nu avea buletinul asupra lui a fost trimis în Gulag. Altcineva a apărut pe

listă pentru că vecina lui de apartament dorea să-i ia locuința mai bună, și pentru acel „deziderat” a fost trimis în lagărele Siberiei.

Despre condițiile de viață de după gardul de sârmă trebuie amintită mărturisirea scriitorului Șalamov, cel ce scrie de lagărul în care a fost, și de foame, deținuții mâncau șobolanii. Judecata după tipicul proceselor nu avea nicio relevanță în statul totalitar cu scopul explicit al opririi și lichidării oponenților. O altă activitate a statului sovietic, și mai ales stalinist, consta în dislocarea populațiilor și trimiterea în alte zone ale uriașului stat. Grupuri masive de moldoveni, bucovineni au fost mutați în Asia, tătarii, de asemenea, smulși din pământul strămoșilor, și acestea nu sunt singurele „binefaceri” ale celui mai uman stat din istorie. Refugiații albi din Uniunea Sovietică au fost vânați după ocuparea României de trupele moscovite, și în aceeași măsură, românii care s-au refugiat peste Prut după pactul Molotov-Ribbentrop, fapte expresiv prezentate de Dumitru Șandru. URSS avea un rol inspirator în teroare și țările frățești imitau, inventau motive de a se asemana cu Moscova. România nu a fost „privată” de asemenea apucături. Comuniștii români au procedat la deportarea unei părți a populației din Banat: români, germani, maghiari, sârbi. Familiile au fost scoase din casele lor, urcate în tren, duse în Bărăgan, unde li s-a comunicat lângă un țaruș bătut în pământ, că acolo vor locui. Această „găselniță” a fost precedată de deportarea în Uniunea Sovietică a unei părți a populației de origine etnică germană din România, pentru reconstrucție, pretenția sovietică fiind precisă și neechivalabilă cu plata datoriei de război. Suferințe incomensurabile, destine frânte! Despre aceste avat-uri ale istoriei au vorbit oameni foarte bine documentați, îi amintim pe Anneli Ute Gabanyi, Smaranda Vultur, Viorel Marineasa, firește, toate conferințele au fost de un bun nivel.

Ca o pată de culoare, în ce ne privește, pe români, după cercetări relativ proaspete, s-a descoperit și mirabila secvență de la anii șaptezeci când urmând să se întâlnească cu Brejnev, Ceaușescu a cerut permisiunea să

viziteze câteva fabrici din Chișinău, unde s-a întreținut cu muncitorii în limba română, pentru ca apoi, foarte îndrăzneț să-i pună frontal liderului sovietic problema returnării teritoriilor de peste Prut, la care surprins, liderul superputerii care era URSS la acea vreme a replicat că nu mai este același popor de cândva. În replica sa, Ceaușescu a spus că a vorbit în română cu muncitorii din câteva fabrici, lăsându-l fără argument pe bătrânul președinte al PCUS.

Se ajunge și la tema revoluției române din 1989 și Teodor Mărieș exprimă încă o dată idea conform căreia Puterea de după 1989 a fost preluată de oameni animați de aceeași formație comunistă și cu aceleași mentalități. Dosarul cu morții revoluției de care se ocupă Mărieș, a ajuns la CEDO. Nu putem trece peste evocarea sorții nedrepte a

psihologului Nicolae Mărgineanu, unul dintre savanții noștri care a trebuit să petreacă ani în pușcăriile comuniste pe motiv inventat de lucrătorii statului.

Amplitudinea faptelor istorice este uriașă și trecute în evocarea ce ține de istoria orală dobândesc forță de a impresiona sufletește, de a revolta chiar, și a ne face să ne întrebăm încă o dată: Cum a fost posibil sau de ce este îngăduit răul în așa măsură, cui a folosit, cine s-a îmbogățit spiritual din acele vremi etc.?

Volumul, alături de altele, de tot ce face Școala Memoriei, ne îndeamnă să veghem. Dar ce putem face? Să ne opunem minciunilor trâmbițate de la nivelul autorității statelor, evidențelor răului. E forma de libertate și demnitate umană.

Războiul din Vandeea

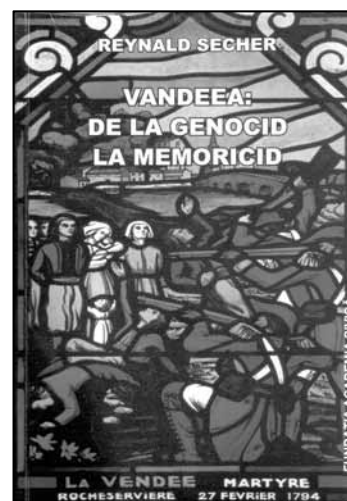
Olimpiu NUȘFELEAN

„Vai de cei care numesc răul bine și binele rău, care schimbă întunericul în lumină și lumina în întuneric.” (Is. 5,20) Versetul din Isaia, reprodus parțial, este unul dintre motto-urile așezate de Reynald Secher la începutul cărții sale *Vandeea: de la genocid la memoricid. Mecanismul unei crime legale împotriva umanității*, apărută la Editura Fundației Academia Civică, București, 2013. Cartea este prefăcută de Gilles-William Goldnadel și postfațată de Hélène Piralien și Stéphane Courtois, fiind tradusă din franceză de Ana Ciucan Țuțuianu. Pasajul citat ilustrează cât se poate de bine întreprinderea autorului de a încerca să descifreze mecanismul prin care realitatea este falsificată cu ajutorul legii și cum falsul – care ia forma crimei împotriva umanității, o crimă clar marcată în istorie – continuă să fie ascuns, refuză să fie dovedit. Lucrarea, care are ca temă „cazul” Vandeea, probează necesitatea de a rescrie istoria și, mai mult, de a face justiție pentru nedreptăți ai istoriei.

Esența lucrării este configurată de Gilles-William Goldnadel, care definește genocidul de la Vandeea, produs în urmă cu peste două sute de ani de Revoluția franceză prin Convenție, genocid „votat de către deputații care întruchipau suveranitatea poporului, conceput, planificat, pus în aplicare de o minoritate din rîndul lor, adică de membrii Comitetului salvării publice”, cei care susțineau că „acționează în numele noilor principii ale drepturilor universale: drepturile omului”.

„Războiul din Vandeea” a produs, în opinia autorului, întîi pe plan local, „ruptura dintre o istorie pașnică și o istorie conflictuală haotică”. Insurecția vandeeană, potrivit atît martorilor republicani, cît și vandeeni, a fost spontană. Vandeonii și o parte dintre francezi și-au dat seama că revoluția în curs a fost

trădată de noii conducători, care au confiscat-o în beneficiul lor, „acordîndu-și privilegii exorbitante și impunînd prin forță noi principii purtătoare de ură și de diviziune”, ca, de exemplu, interdicția de crede și de a face comerț... Ca atare, vandeonii au considerat că au dreptul la rezistență. Se pare că scînteia a fost recrutarea din martie 1793, cînd legea îi excepta pe funcționari (v. și primari, văzuți de vandeeni drept cei care reprimă poporul) iar tragerea la sorți a recruților nu era decît teoretică. Familiile acestora sînt dezorientate. Evenimentele sînt văzute diferit de către vandeeni și republicani. Vandeonii – și nu doar ei – încearcă răsturnarea puterii în exercițiu și reinstaurarea monarhiei considerată ca singura garanție a libertății și securității. Insurecția degenează în război civil, care evoluează spre o „pacificare” statală de o violență extraordinară, concretizată într-un genocid, continuat de un sistem general, pînă în 27 iulie 1794, cînd cade Robespierre. Decretul din 20 aprilie 1793 stipula: „Convenția declară că, bazată pe virtuțile poporului francez, ea va face să triumfe Republica democratică și-i va pedepsi fără milă pe dușmanii săi”. A fost dusă o politică de exterminare a 815 000 de locuitori de pe un teritoriu de 10 000 km², fiind vizată întreaga populație. Au fost exterminați țărani și nobili, bărbați și femei, copii și bătrîni, preoți etc., prin mijloace dintre cele mai crude. Nu e de neglijat nici suspiciunea revoluționarilor

privind amestecul unor puteri străine în incitarea revoltaților.

Cercetătorul beneficiază de o documentație de primă mână, cum se exprimă chiar el. Cercetează arhive publice și private, laice și religioase, descoperind documente provenite „de la oameni care făcuseră istoria”. Și chiar aici se relevă un aspect șocant legat de autorii masacrelor, fapt observat cu pregnanță și de Gilles-William Goldnadel: „Călăii se îndoiesc atît de puțin de datoria lor înaltă și de misiunea lor, încît au scris totul, au publicat totul, au înregistrat totul. După două sute de ani, fapt unic și nesperat, totul se află acolo, incredibil de bine păstrat.”

Avînd în vedere insurecția vandeenilor din Vandeea militară, locuitori din sudul Loarei inferioare, din sud-vestul regiunii Maine-et-Loire, din nordul Vandeei și din nord-vestul celor Deux-Sèvres, relaționînd-o cu examinarea revoltelor de mai tîrziu din Tibet sau din țări ale Europei centrale și orientale împotriva puterii totalitare, Reynald Secher este de părere că aceasta a fost mai întîi „o luptă pentru libertatea de conștiință individuală și pentru egalitate și nu o tresărire de apărare a monarhiei absolute, contrar afirmațiilor făcute de numeroși universitari și oameni politici.” Descriind și etapizînd evenimentele din Vandeea, intrînd în logica și în desfășurarea acestora, cercetătorul afirmă: „În Franța este totdeauna extrem de greu și de delicat să vorbești despre Revoluția din 1789 fără să dezlănțui pasiuni. Totuși, în istoria Europei contemporane ea este prima care a transformat ideea de ucidere în masă în realitate și justificarea ei într-un sistem construit în acest scop.” Nu e vorba de a nega importanța revoluției, dar – în concepția cercetătorului – trebuie observat cum deținătorii puterii revoluționare au recurs la împărțirea populației franceze în două categorii, revoluționari și contrarevoluționari, cum Robespierre a nuanțat această categorisire și a stabilit o linie dintre bine și rău între oameni, decizînd eliminarea... răului, fără să mai admită pocăința. Este pus în operă un proiect uriaș, de creare a „omului nou”, proiect definit de istoricul Hyppolyte Taine ca urmărind regenerarea omului prin demolare și

apoi construcție, eliberare a omului natural urmată de o construire a omului social, întreprindere uriașă, greu de definit, dar declarată în termeni categorici de Jaques-Nicolas Billaud-Varrenne, deputat montagnard, partizan înverșunat al Terorii, membru în Comitetul Salvării publice, care afirmă: „Trebuie (...) recreat oarecum poporul pe care vrem să-l redăm libertății, întrucît trebuie să-i distrugem vechile prejudecăți, să-i schimbăm vechile obiceiuri, să-i perfecționăm deprinderile perverse, să-i restrîngem nevoile superficiale, să-i smulgem viciile înrădăcinate.” Și toate acestea prin teroare. E vorba, în concepția revoluționarilor, de a îndeplini destinul omenirii, prin afirmarea moralei, a corectitudinii, a principiilor, a datoriei, a rațiunii, a „mîndriei în locul insolenței”, a „dragostei de glorie în locul iubirii de arginți”, a „oamenilor cinstiți în locul celor bine crescuți”, a „meritului în locul intrigii”, a „geniului în locul literatului” etc., după cum se exprimă chiar Robespierre, acționînd pentru generațiile viitoare cu riscul propriei vieți. Principiile sînt promițătoare, punerea în aplicare, mai mult decît discutabilă. Trecerea de la gînd la faptă, adică la exterminarea celor care nu alegeau calea revoluției, s-a făcut cu suportul unei legi votate la 1 octombrie 1793, inaugurîndu-se o politică de nimicire a vandeenilor, fie ei „albi” (adică contestatari) sau „albaștri” (de partea Revoluției).

Faptele de exterminare sînt terifiante. Autorul le prezintă cu ajutorul documentelor rămase de la revoluționari, vezi executanți, din presa vremii, memorii, scrisori trimise din mijlocul evenimentelor... Mecanismul de exterminare funcționează, executanții sînt zeloși, populația vandeeană nu are scăpare. E vorba de deumanizare, de incitare la ură, de ucideri incredibile, de violuri, de jafuri, chiar și în cazul în care rebelii depun armele, atrocități care au loc uneori după lungi dezbateri în cadrul Convenției. Oroarea se banalizează. Există însă și ofițeri republicani care trec de partea vandeenilor. Supraviețuirea unui masacru povestește despre faptul că oroarea, groaza și uluirea erau atît de mari încît, în formularea autorului,

„supraviețuitorii sînt înfricoșați, dezorientați, încremeniți, panicați, stupefiați de această sălbăticie și de această dezlănțuire de violențe gratuite.”

Față de tot felul de grozăvii cunoscute de istoria omenirii, cercetătorul conchide că acum e vorba de o dimensiune nouă a masacrului, care are un caracter ideologic, este stigmatizată o populație vizată direct, sînt folosite metode specifice de eliminare totală și mijloace de comunicare și transmisie anume. În numele drepturilor fundamentale ale omului, definite în Habeas Corpus, Declarația de independență a Statelor Unite, înlocuită de Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului din 26 august 1789, martorii, deținătorii memoriei, istoricii, cercetătorii încearcă să denunțe crimele comise. Sînt invocate numele a trei precursori în materie: Gracus Babeuf, Leslie A. Davis și Rafaël Lemkin, în ideea preocupărilor de calificare a crimelor.

Autorul face o analiză critică a încercărilor de încadrare a crimelor, urmărite pe firul istoriei postrevoluționare. Termenul genocid este folosit pentru prima dată în 1944 de către Rafaël Lemkin, după ce face cu un an înainte o anchetă despre exterminarea în masă. Asociază rădăcina greacă *genos* (naștere, gen, speță) și sufixul „cidi” din latinescul *caedere* (a ucide, a masacra), prin analogie cu *homicid*, care înseamnă moartea unui individ izolat. Procesul de la Nürenberg a ocazionat definirea pentru prima oară a crimei împotriva umanității. La 9 decembrie 1948, Adunarea generală a Națiunilor Unite adoptă în unanimitate o Convenție pentru prevenirea și pedepsirea crimei de genocid (intrată în vigoare la 12 ianuarie 1951), conceptul de genocid fiind considerat în cele din urmă drept un act colectiv, comis de deținătorii puterii unui stat sau asimilat, în numele lor sau cu consimțămîntul lor expres sau tacit, vizînd distrugerea unui grup național, etnic, rasial sau religios sau a unui grup determinat. Convenția adoptată condamnă „distrugerea sistematică a modurilor de viață și de gîndire diferite de cele ale oamenilor care întreprind acest act de distrugere.” În 1985, într-o lucrare de

doctorat, Reynald Secher ridică pentru prima dată problema naturii represiunii aplicate în Vandeea.

Deși identificat și cîtă vreme genocidul este o crimă imprescriptibilă, genocideul vandeean nu est recunoscut. Reynald Secher se luptă pentru recunoașterea acestuia. El observă că esențialul din arhive a fost descoperit. Rămîne ca documentele să fie publicate în extenso și să fie învinsă amnezia și vindecată o anumită orbire privind evenimentele puse în discuție. Aceasta în situația în care Vandeea se confruntă și cu problema memoricidului, cîtă vreme, la nivelul istoriei oficiale, Vandeea este rezumată la un simplu război civil, fără să fie exprimată dimensiunea reală a faptelor, prin trecerea de la război civil la anihilare și apoi la exterminare.

Pe tot parcursul lucrării, Reynald Secher face asocieri sugestive cu aspecte ale genocidelor înregistrate de istorie sau ale unor fapte ce pot fi încadrate ca atare. Este interesant să constatăm cum „În permanență regăsim la toți genocidarii secolului XX – Lenin, Stalin, Hitler, Pol Pot și alții –, pentru aceleași cauze și aceleași finalități, elemente de limbaj create în întregime de către membrii Comitetului salvării publice, transmise direct inițiaților, generalilor, lui Turreau și reprezentanților poporului, elemente pe care le-au inculcat trupelor lor și populației, vandeenilor.” Cercetătorul analist al evenimentelor mizează pe o „justă memorie”. Lipsa informației este cauza faptului că vandeenii n-au conștientizat cu adevărat ceea ce li s-a întîmplat, că au fost victime, o negare națională împiedică victimizare, principala preocupare a vandeenilor fiind „de a fi acceptați în istoria oficială”. Faptul că „vandeenii nu s-au putut constitui în victime niciodată” face ca să nu se poată „vorbi despre crimă”, și ca atare „nu există nici justiție imaginabilă, nici justiție posibilă...” Însăși Convenția, prin procesele contradictorii intentate lui Carrier și Turreau, încerca să „închidă” dosarul revendicărilor, sugerînd că s-a făcut dreptate morților. Executarea fără proces a lui Robespierre evita scoaterea la lumină a răspunderii și

atrocităților. Este interesantă relația făcută de autor între executarea lui Robespierre și, peste secole, procesul lui Nicolae și al Elenei Ceaușescu, cu executarea imediată a acestora, prin care s-a evitat judecarea pe fond a sistemului și s-a asigurat păstrarea puterii.

Perioada postrevoluționară, foarte nuanțat analizată, pînă la „aducerea la zi”, nu este lipsită de gesturi reparatorii. La începutul secolului al XIX-lea, Bonaparte, în urma unui raport al lui Bernadotte, care constată că Vandeea este extenuată, ia măsuri privind reducerea impozitelor restante, despăgubiri pentru răniți, înființarea de sau reorganizarea

de birouri de binefacere, de spitale și școli, se împart unelte și răsaduri..., toate participînd însă, și acestea, la ștergerea urmelor... Faptele intră cu greu într-o memorie obiectivă.

Vandeea: de la genocid la memoricid. Mecanismul unei crime legale împotriva umanității de Reynald Secher este o carte care gestionează multă informație, analizează lucid și persuasiv faptele, este grea de sensuri, invitînd la o reflecție care nu se încheie odată cu parcurgerea ultimei ei pagini. Viziunea promovată aici este deschisă dezbaterilor și unor demersuri în consecință.

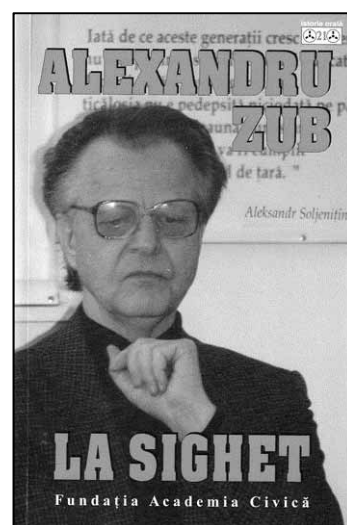
La Sighet de Alexandru Zub

Virgil RAȚIU

Volumul semnat de profesorul Alexandru Zub – *La Sighet* (Editura Fundația Academia Civică, București, 2012) – s-a format aproape de la sine, de-a lungul a câtorva ani, de când istoricul a început să frecventeze *Memorialul de la Sighet*, începând din 1994, participând la simpozioanele și școlile de vară organizate de Fundația Academia Civică, unde se întâlnea cu promoțiile noi de cercetători, de profesori și de elevi. Prefața semnată de Romulus Rusan vorbește despre anii de restriște, când Alexandru Zub a fost deținut politic, cu numeroși ani de detenție, interzis de la studii, purtat prin închisori și lagăre din România, condamnat pentru „uneltire contra ordinii sociale”. Preocupat de studiul dictaturii comuniste, Alexandru Zub a avut ocazia să întâlnească la Sighet pe istoricul francez Stéphane Courtois, autorul și coordonatorul faimoasei *Cartea neagră a comunismului*, tot aici l-a întâlnit pe Vladimir Bukovski, omul care a trăit doisprezece ani în gulagul lui Hrușciov și Brejnev, expulzat în Occident, unde este specialistul cel mai avizat în problemele comunismului. Volumul *La Sighet* cuprinde note, însemnări, conferințe, mese rotunde și discuții la care a participat și Alexandru Zub.

Alexandru Zub relevă în primul rând nevoia de a disciplina memoria colectivă prin apel sistematic la istorie, recuperarea urgentă a mărturiilor cu privire la istoria regimului comunist, deoarece martorii dispar și memoria însăși suferă distorsiuni și alterări ce reclamă anumite precauții de metodă în utilizarea produselor ei. De altminteri s-a și spus că istoria este un pariu, deoarece controlul trecutului a ajutat mereu la stăpânirea prezentului, de unde nevoia de a supraveghea istoria, de a distinge mereu între știința și conștiința ei. „Azi știm că nu numai puterea

politică pervertește imaginea trecutului. Societatea însăși comportă diverse forme de cenzură, impunând istoriei tăceri, interdicții, accente, cum s-a putut constata din analize ca aceea întreprinsă de Marc Ferro pe seama realităților din Franța, Rusia, sistemul sovietic. În țările est-europene asemenea studii se fac acum cu mare folos pentru istoriografie, dar și pentru analizele de sistem. Este o regăsire a memoriei spectaculoasă, după îndelunga epocă de falsificări și distorsiuni la care a fost supusă.” La noi comunismul a fost impus de trupele sovietice, în numele unei ideologii internaționaliste, încă din 1945. Multe cozi de topor autohtone s-au alăturat sovieticilor și multe venituri de la Moscova au năpădit Bucureștiul și marile orașe din țară. Monarhia, treptat, devenise o marionetă. „Un «om nou» trebuia să se formeze în spiritul luptei de clasă, raționalist și ateu, fără alt punct de sprijin decât partidul clasei muncitoare. Istoria trebuia deci aservită noului proiect, alături de știință, artă, filozofie.” Toată preocuparea ocupanților și a „aliaților” autohtoni era lucrarea asupra memoriei colective. Disprețul oricărui regim despotice se manifestă față de rostul adevărat al memoriei. „Dacă istoria este redusă la o funcție ancilară, memoria însăși nu poate fi decât un instrument docil și maleabil. Istoria nici nu o mai fac popoarele, deși se afirmă contrariul, ci veleitarii lipsiți de scrupule, organisme oculte, puse în slujba câte unei idei capabile de seducție colectivă.”

Alexandru Zub lansează și câteva avertismente, care vizează și istoria contemporană: *Ca urmare a memoriei supusă la presiuni și distorsiuni în ultima jumătate de secol, patologiei sociale în care se zbate acum, după schimbările din 1989, îi corespunde o întreagă patologie a memoriei. Dacă nu se poate trăi fără trecut, ce fel de trecut trebuie să ne asumăm? Dacă propria noastră istorie a devenit insuportabilă, cum să ne raportăm la istorie în ansamblu? Ce instrumente de recuperare s-ar cuveni puse îndeosebi la lucru? Dacă uitarea e o*

constantă a omului, cum să evităm totuși pierderea esențialului? Iată că, zic eu acum, avertismentele de mai sus nici n-au fost bine lansate, că, nu demult, a apărut o istorie *altfel*, de genul celei semnate de Lucian Boia, *De ce e România altfel* (Editura Humanitas, decembrie 2012), în care autorul aplică din plin constatarea că pentru el istoria a devenit insuportabilă.

Volumul *La Sighet* este „o artă a memoriei”, pregătit să pună în valoare adevărata istorie a românilor.

Adevărurile și previziunile lui Vladimir Bukovski

Ion Radu ZĂGREANU

„Chipul lui Vladimir Bukovski trece ca un simbol al gândirii libere și al normalității invincibile.”

(Ana Blandiana)

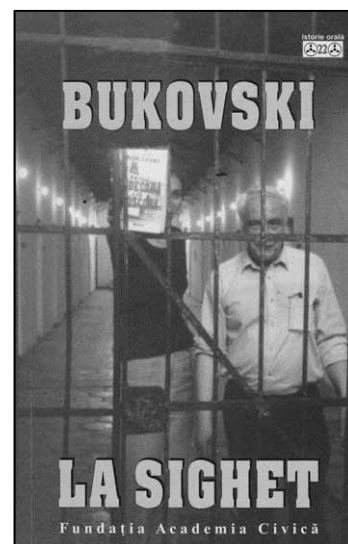
Prezent la Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței de la Sighet, la *Școala de vară* din anul 2002, Vladimir Bukovski a susținut aici o serie de conferințe și de interviuri despre destinul său de disident, de luptător pentru drepturile omului, despre prăbușirea sistemului comunist, despre actuala stare de lucruri din Rusia și nu numai. Ele au fost adunate de scriitorul Romulus Rusan în volumul *Bukovski la Sighet* („Fundatia Academia Civică”, 2012).

În „Cuvântul editorului”, prozatorul Romulus Rusan prezintă succint viața și activitatea lui Vladimir Bukovski. Viitorul opozant al regimului sovietic s-a născut la 30 decembrie 1942, la Belebei, în Republica Sovietică Bașkiria, ca fiu al unui scriitor și al unei jurnaliste radio. Este arestat la 16 ani pentru „activități subversive”, este condamnat la vârsta de douăzeci și unu de ani fiindcă s-a solidarizat cu scriitorii Daniel și Andrei Siniavski, este exclus în 1961 din facultate, unde studia neurofiziologia, arestat din nou în 1963, închis cincisprezece luni în Spitalul Psihiatric din Moscova, în 1967 arestat din nou și condamnat la trei ani muncă silnică, petrecând astfel în detenție doisprezece ani și șase luni.

În 1976 a fost schimbat, la propunerea lui Andrei Saharov, cu Luis Corvalan, lider al Partidului Comunist din Chile, deținut politic al generalului Pinochet, probabil agent sovietic. Își termină studiile de neurofiziologie la Cambridge, își ia doctoratul la Stanford, în California. Desfășoară „o activitate cu adevărat misionară de convingere... asupra caracterului inuman și criminal al sistemului comunist.” (Romulus Rusan). Demască

folosirea psihiatriei împotriva disidenților, mijloc de represiune, pe care Alexandr Soljenițin o numea „versiunea sovietică a camerei de gaze”. Datorită lui Vladimir Bukovski psihiatria, ca metodă politică, a fost abandonată în 1989 în Uniunea Sovietică.

Scrie mai multe cărți, publică sute de articole și ține mii de conferințe având ca temă „lupta împotriva stigmatului răului” (Romulus Rusan). În 1991-1992 se re-întoarce în Rusia încercând să condamne comunismul convingându-l pe Boris Elțin să deschidă arhivele. Profită de această conjunctură și xeroxează peste 7000 de acte secrete din arhiva PCUS, pe care le publică în Occident. S-a stabilit în Cambridge. Acestea sunt principalele date despre Vladimir Bukovski pe care el și le-a făcut cunoscute în interviurile luate la Sighet. Disidentul insistă asupra „evenimentelor” care l-au format: moartea lui Stalin, îmbulzeala din jurul sicriului dictatorului, revoluția din 1956 din Ungaria, șocul produs de dezvăluirea crimelor comunismului, peste patruzeci de milioane de victime, afirmarea sindicatului polonez *Solidaritatea* etc. Spiritul anticomunist l-a dominat toată viața. Traseul disidenței sale a început prin căutarea persoanelor care gândeau ca el. I-a contactat, au organizat

întâlniri, schimb de opinii. În 1965 organizează cu prietenii săi prima demonstrație politică în centrul Moscovei. Intuiește că sistemul sovietic se va prăbuși. Nu îl entuziasmează atitudinea Vestului, șovăielnic, chiar trădător, menajând „comunismul reformator” al lui Mihail Gorbaciov. Occidentul nu a recunoscut complicitatea sa cu sistemul sovietic. Comunismul, spre deosebire de nazism „nu a fost dezmembrat”, conchide Vladimir Bukovski, liderii lui nu au fost judecați, iar arhivele nu au fost deschise. În multe țări europene „comuniștii s-au întors la putere”: „oamenii din Sistem s-au regrupat și, dezlegați din chingile Sistemului, prosperă ca politicieni, afaceriști, oameni de presă”. Vladimir Bukovski dezvăluie planurile de supraviețuire a regimului sovietic. Între 1988-1990, în secret, au fost instruite organizații mafioate „care să se infiltreze în organismele economiei și, prin ele partidul să-și recapete controlul asupra economiei”.

Se face autopsia sistemului comunist evidențiindu-se etapele instaurării lui prin distrugerea elitelor conducătoare, a structurii societății, instrumentând listele cu „dușmanii poporului”, pe care apoi Stalin îi va condamna la moarte. Se demască adevăratul chip duplicitar al comunismului sovietic, discrepanța dintre propaganda oficială și realitatea sovietică. Pe de o parte se promova lupta pentru pace, pe de altă parte se „clonau” partide comuniste peste tot în lume, punându-se bazele „terorismului politic modern”. Invazia din Afganistan și evenimentele generate de sindicatul *Solidaritatea* din Polonia, sunt considerate începutul sfârșitului comunismului sovietic. *Perestroika* și *Glasnost* au „dovedit că sistemul este nereformabil”. *Perestroika* a fost doar o încercare „de salvare a comunismului”. Încercând să se adapteze la randamentul superior al Occidentului, sistemul sovietic „pierde controlul pe plan politic”.

Vladimir Bukovski confirmă, ceea ce se bănuia, că revoluțiile din 1989 din Estul Europei au fost organizate și dirijate de sovietici. Cel mai reușit plan sovietic s-a pus

la cale în țara noastră: „Aici Moscova a reușit să facă, într-adevăr ceea ce-și planificase: a dorit să-l înlocuiască pe comunistul Ceaușescu, cu comunistul Iliescu... În România a reușit, aici au făcut cum au vrut... Frontul Salvării Naționale era creat de agenți sovietici”. Occidentul „nu a înțeles ce este comunismul”. URSS, o construcție artificială, se va prăbuși, prevede disidentul. Fără menajamente, vinovățiile Occidentului sunt relevate. Acesta nu a mers până la capăt, s-a mulțumit cu primele semne de democratizare a comunismului de tip gorbaciovist, s-au făcut presiuni ca arhivele sovietice să nu fie deschise, de teama descoperii complicităților Vestului cu Moscova.

Țării sale nu îi previzionează „nimic bun”. Momentul desprinderii Rusiei de trecut s-a pierdut în 1991, afirmă Vladimir Bukovski. Rusia va fi lovită de noi crize economice și se va destrăma.

Cum ai putea să-l definești pe Vladimir Bukovski, se întreabă Romulus Rusan. Este el un învins, un dezamăgit sau din contră glasul lui continuă să răsună, atât în interiorul Rusiei, cât și în Occidentul care a „preferat să protejeze comunismul rezidual ca pe un aliat al propriilor lașități”, concluzionează Vladimir Bukovski. Meritul lui este că nu a tăcut și-a păstrat statutul de om liber „respingând modele, modelele și compromisurile” (Romulus Rusan). Scepticismul nu-l acaparează, deși uneori are impresia că se adresează unor persoane care preocupate să „supraviețuiască” nu mai doresc să afle ce s-a întâmplat cu adevărat în perioada comunismului. Care este soluția recuperării trecutului, a memoriei poporului rus. Vladimir Bukovski ne propune soluția: „recuperarea, revenirea nu este posibilă, până când majoritatea populației nu înțelege că a fost folosită ca un instrument al represiunii totalitare. Oricât de dureroasă ar fi, trebuie să admită că au participat, fie și pasiv la tot ce s-a petrecut. Trebuie să-și analizeze trecutul pornind de la această bază”. Aceasta este sensul major al disidenței lui Vladimir Bukovski.

Apel la memorie

Ioan Sabin MUREȘAN

„De-aș trăi aici pe veșnicie/ Munți de aur să primesc în dar,/ Zâne din povești să-mi vie,/ Case multe, bogăție,/ Toate-mi fie date mie,/ Le-aș lăsa aici pe toate,/ Nu pot sta în străinătate,/ Vreau să simțesc ce-i pacea pe pământ,/ Vreau să trăiesc liber oricând.”

Astfel se exprimă la un moment dat Vasile Gh. Baghiu în cartea sa de memorialistică, *Prizonier în U.R.S.S.*, apărută la Fundația Academia Civică, în 2012. Autorul a scris după anii cincizeci volumul de memorii din lagărele sovietice, *De tânăr am plecat de-acasă*, care avea să fie publicat postum, în 1998, de către fiul său, scriitorul Vasile Baghiu, sub titlul *Prizonier în U.R.S.S.* Ceea ce frapează și șochează de la prima vedere la citirea acestei cărți e faptul că armata sovietică a luat în prizonierat 6.000 de ofițeri, 6.000 de subofițeri și mai mult de 150.000 de soldați români care au fost trimiși peste Prut de către Înaltul Comisariat Sovietic. Toți aceștia au fost luați prizonieri în 24 august 1944, dată la care ostilitățile dintre România și U.R.S.S. luaseră deja sfârșit. Este un caz deosebit de grav, care încalcă toate cutumele și legile militare.

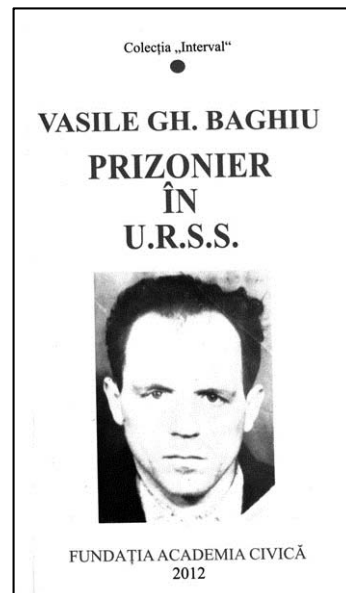
Despre acești prizonieri nu s-ar mai fi auzit niciodată nimic dacă scriitori – martori și trăitori ai acelei perioade – nu ar fi consemnat cele întâmplate. Despre cei luați ilegal de către armata sovietică, scrie și regele Mihai I al României în scrisoarea – memoriu adresată de acesta președintelui S.U.A. Franklin D. Roosevelt, în 24 ianuarie 1945: „În ciuda promisiunilor făcute de plenipotențiarilor sovietici la Conferința pentru armistițiu care s-a ținut la Moscova, în ciuda repetatelor și insistențelor intervenții ale Guvernului României și ale autorităților militare (române n. n.) pentru eliberarea mai sus-amintiților prizonieri de război, luați în mod ilegal și al căror loc potrivit este pe

câmpul de luptă de partea camarazilor lor de arme, acești prizonieri sunt încă deținuți de către U.R.S.S. Comisia aliată de control nici nu a explicat, nici nu a justificat rațiunea unor asemenea măsuri. Din punctul nostru de vedere este un lucru absolut nepermis ca asemenea acte să se întâmple în lumea civilizată.”

Tratamentul inuman aplicat prizonierilor în diferitele lagăre de muncă sovietice se vede din felul în care se comportau gardienii cu aceștia.

„A doua zi ne-am organizat și am mers la lucru și ce fel de lucru se făcea? Un canal lung fără capăt, larg de un metru, adâncimea de trei metri.” Toată această muncă se făcea la o temperatură între – 30 și – 40 de grade Celsius. Datorită frigului era nevoie să se folosească „dalta și ciocanul”. „La norma dată, dacă o făceai în opt ore, primeai 600 de grame de pâine (pe zi). Așa că pământul era înghețat și nu puteam săpa decât un metru. Și din cauza aceasta ni se tăiau din rație 300 de grame”. De același tratament se „bucurau” toți prizonierii chiar dacă unii dintre ei vorbeau douăsprezece limbi și știau toate meseriile de pe pământ.

Printre prizonieri erau membrii ai naționalităților din România – români, germani, italieni, polonezi, etc. Formulele obișnuite și preferate cu care gardienii se adresau prizonierilor deținuți erau – „țiganii lui Antonescu, friți fasciști”. Eroul nostru,

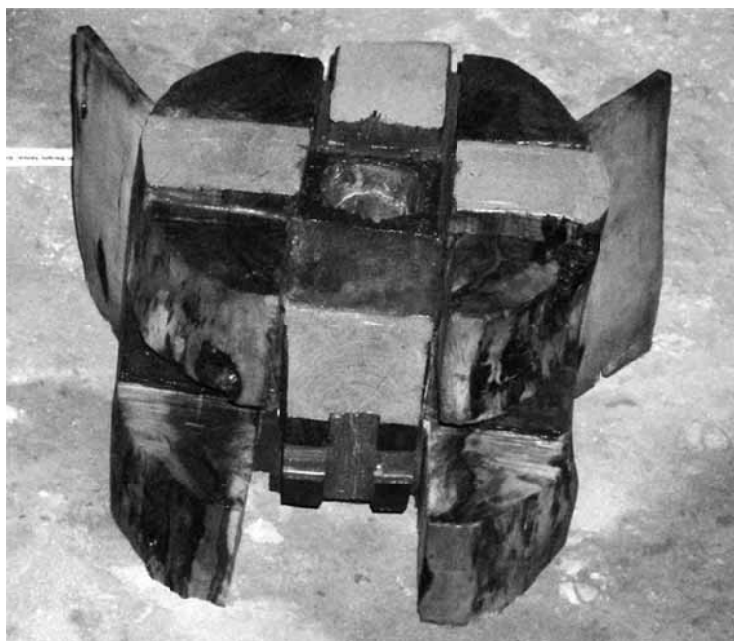

Vasile Gh. Baghiu, a avut totuși parte și de experiențe pozitive în întâlnirile sale cu alți oameni decât gardienii sovietici. Un neamț tânăr, Baumaint, colegul cu care a lucrat în mină, o fată, Olia, o prezență artistă, și unii consăteni de-ai lui precum Gheorghe Purcaru sunt numai câteva dintre figurile luminoase ale cărții. Impresionează la lectura cărții și talentul de „povestitor înăscut al acestui om care a urmat numai șapte clase, care amintește, uneori, prin franchețe, umor și simplitate pe Ion Creangă, iar alteori, prin descrierea meandrelor detenției, pe autorii realiști ai memorialisticii concentraționare” (Romulus Rusan, *Prefață la prima ediție*).

Ceea ce a distrus încet-încet psihologia acestor deținuți a fost faptul că ei erau periodic supuși unor „controale de sănătate”, în urma cărora li se promitea că se vor întoarce acasă, dar erau numai transferați în alt lagăr cu regim de detenție mai aspru. În cele din urmă au ajuns în România unde au fost primiți tot de către reprezentanții forțelor de ordine, române de această dată. La plecarea spre România Vasile Gh. Baghiu a notat ceea

ce simțea atunci: „În sufletul meu era o bucurie nespūsă, fiindcă vedeam și eu cu ochii liberi ziua de ani și ani așteptată... Dragii mei sunt multe de spus din amintirea acestor clipe fericite, dar gândul meu colindă tot mai mult în patria scumpă, România, în sătucul unde m-am născut și primii ani i-am petrecut”.

În cartea sa *Prizonier în U. R. S. S.* Vasile Gh. Baghiu a descris destul de amănunțit grozăviile acestui uriaș „sistem concentraționar” care a fost Uniunea Sovietică. Prin faptul că și-a scris cartea de memorialistică într-o perioadă de tensiune maximă în care ar fi putut plăti cu libertatea sau chiar cu viața faptul că a îndrăznit să scrie asemenea lucruri „anti-naționale”, cum erau considerate pe atunci ideile prezentate în carte, îl putem asemăna cu Aleksandr Soljenițan, cel care a denunțat grozăviile regimului stalinist în *Arhipelagul Gulag*. Chiar dacă Vasile Gh. Baghiu nu a avut sfârșitul ilustrului om de cultură rus îl putem numi un reprezentant de seamă al literaturii de denunțare a ororilor comunismului.

Tortura pe înțelesul tuturor

Simona SIMIOANCA RETEGAN

Citind cartea *Tortura pe înțelesul tuturor* de Florin Constantin Pavlovici, apărută la Fundația Academia Civică, în 2012, nu-mi puteam imagina că un om poate îndura atâta, că mai are puterea și forța necesară, chiar umorul descriptiv, pentru a așterne pe hârtie calvarul prin care a trecut.

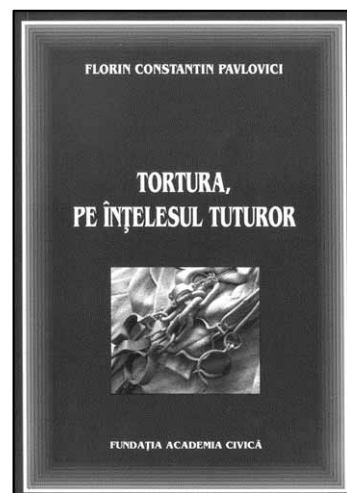
Florin Constantin Pavlovici s-a născut în data de 14 martie 1936, în localitatea Concești, județul Botoșani. A urmat cursurile Facultății de Filozofie, secția Ziaristică, între anii 1953-1958 și a studiat engleza la Universitatea București în perioada 1966-1969. Fără nici o vină va fi închis de comuniști între anii 1959-1964. A fost muncitor, funcționar, contabil (1964-1966), redactor la Radioteleviziune, aproape trei decenii (1969-1998), încercând și o scurtă carieră de critic literar la sfârșitul anilor '60, urmată de o activitate de traducător. În anul 2001 a obținut premiul special pentru debut *Laurențiu Ulici* al Uniunii Scriitorilor din România.

Autorul poate afirma și *eu am fost în iad, dar am scăpat!* Cartea *Tortura pe înțelesul tuturor* este o mărturie cutremurătoare despre universul concentraționar din România, scrisă cu talent și vervă ideatică, un adevărat imn al demnității umane. O carte mărturie a istoriei Gulagului românesc. Dând dovadă de sinceritate, modestie, memoria fostei victime este unul dintre punctele sale de rezistență. E un caz fericit, din punctul de vedere al așteptărilor criticului, căci onestitatea, singură nu face un scriitor și nici suferința îndurată, dacă nu există forța creatoare de a o evoca și a o învia pe hârtie, sub ochii cititorului.

Cartea e foarte bine scrisă, cu personaje – pozitive, dar mai ales negative – memorabile, cu o sumedenie de scene antologice și cu reflecții pline de miez. Autorul este un

povestitor înnăscut ce face fraza consistentă și pagina plină, care te ține cu sufletul la gură. Fostul deținut nu se concentrează doar asupra cercului propriu de experiențe și traume, ci compară și analizează versiunile venite din diferite surse, oferind la final un adevăr istoric în adevăratul sens al cuvântului. Victima e, deopotrivă, reporter onest, martor creditabil și personaj – autor, privindu-i pe toți prin prisma propriei subiectivități. Chiar dacă multe momente par rodul unei fantezii bogate, se confirmă încă o dată că viața este mai puternică și mai neprevăzută decât imaginația, iar răul pe care îl pot face unii oameni semenilor lor are dimensiuni diabolice. Perspectivele se multiplică, torționarului i se dă dreptul de a-și expune filosofia vieții, de a se jeli în fața victimei. Linia de la care victima devine călău, iar călăul se umanizează uneori nu se mai vede deloc. „Maestrii absurdului nu au fost în stare să imagineze scene asemănătoare cu cele din lagărul de la Salcia.” (Florin Lăzărescu, în *Timpul*) Torționarii formau o castă secretă unde baza era *talentul de a spurca*. Ei erau niște *gunoaie organizate ca organ de represiune*, fiecare având un tipar psihologic propriu caracterizat prin instincte primare, inteligență deficitară și viclenie.

Meritul de excepție al acestei cărți este de a prezenta aparatul de represiune din România comunistă, analizându-l minuțios, psihologic și socio-politic. Asistăm, înmărmuriți, la o incredibilă batjocorire și degradare

a umanului. În paginile ei, auzim cum răpăie ciomegele pe trupurile și capetele *bandiților* – deținuților, cum se bate la tălpi și se joacă tontoroii pe oamenii căzuți la pământ, cum trosnesc și se rup oase. Totul este crunt, inuman, de neimaginat. O scenă insuportabilă îl descrie pe Deaca, monstrul produs de închisoarea *reeducării* de la Pitești ajuns în lagărul de la Salcia. Spre deosebire de cititorul înspăimântat, dar care nu a fost acolo, autorul e în măsură să judece deviațiile comportamentale și tristețile căderi morale ale colegilor de suferință. Pe unii suferința i-a înnobilit, pe alții i-a metamorfozat cumplit. Bazându-se pe memoria sa foarte bună el *ține dreaptă balanța justiției* și înfățișează faptele, întâmplările, oamenii așa cum au fost, nu așa cum și-ar fi dorit să fie. Avem o *judecată adevărată, nepărtinitoare, dreaptă*, și după aprecierea lui Daniel Cristea-Enache, în *Adevărul literar și artistic*.

Tânărul F.C. Pavlovici, condamnat la cinci ani de închisoare pentru niște vorbe (arătase că îi plac poezii simboliste și că nu gustă foarte mult literatură proletară), arestat pe baza delațiunii bunului său prieten Dumitru Filip, trece prin mai multe închisori și lagăre. Aceasta îi permite să le compare. După Uranus, închisoarea de anchetă, urmează Jilava – închisoarea de tranzit, apoi lagărul de muncă de la Salcia, lagărul Strâmba, Grindu, în fine, penitenciarul Gherla. Are așadar o experiență bogată, întâlnește felurite tipuri de torționari și variate modalități de tortură, devenind, treptat o adevărată enciclopedie a lumii concentraționare. Evenimente și date istorice oferă un cadru acestor experiențe: al doilea val de arestări din România ca efect al Revoluției ungare din 1956, plecarea trupelor sovietice – 1958, încheierea cooperativizării în 1962, determină ori influențează viața deținuților politici. La fel se întâmplă și în cazul unor evenimente naturale, care au făcut

ravagii în aceste insule de suferință. Gripa din 1958, gerul din 1960 sunt evocate cu spaimă ca lucruri împotriva cărora nu poți lupta.

Singura formă de răzbunare manifestată de autor a fost să țină minte cât mai multe și să scrie această carte. L-au marcat Decizia nr. 9 M.A.I., ARTICOLUL 209 din Codul Penal – care au distrus mii de vieți. Pot fi întâlnite în carte o mare parte din loturile și seriile de întemnițați: grupul Rugul Aprins, lotul din care au făcut parte C. Noica și Dinu Pilat, lotul ieșenilor cu extraordinarul Alexandru Zub, lotul studenților de la Timișoara, grupul fraților Boilă. TOȚI au fost victime nevinovate torturate de comuniști, iar cei care au avut norocul să fie eliberați au ieșit cu traume de nevindecate. Torționarii rămân bestii, deținuții sunt dominați de compasiune și solidaritate umană. Răniți, batjocoriți, distruși – deținuții rămân oameni.

Momentul ieșirii din închisoare frapează cititorul – *Nu-mi venea să cred că îmi era frică de libertate*. O ULTIMĂ UMILIRE la care a fost supus Pavlovici a fost schimbarea semnăturii personale – *m-a pus să semnez un formular tip, prin care mă obligam să nu spun nimănui ce am pățit în închisoare. Am semnat cu o mâzgălitură...* Singurul lucru acceptat de la torționari a fost modificarea semnăturii personale... *iscălitura rămânea singurul domeniu în care torționarii izbutiseră să mă reeduce*.

„F.C. Pavlovici descrie calvarul prin care a trecut cu o demnitate stilistică făcută parcă să-i umilească și pe torționari. Ironia și detașarea cu care își relatează biografia concentraționară sunt strivitoare, ținându-i în ridicol pe ticăloși. Pe de altă parte, tandrețea cu care vorbește de camarazii din detenție ne revelează un portretist cu mare intuiție și sensibilitate, care se știe feri de sentimentalism și, în același timp, de banalitate.” (Romulus Rusan)

Despre geniu și genialitate

Alexander BAUMGARTEN

Cu vreo 15 ani în urmă, am participat la Saloanele Liviu Rebreanu, la Bistrița, un spațiu cu valoare de reper cultural a cărui undă de șoc trebuie să se simtă nu numai la Beclean, nu numai la Cluj, la Gherla, ci oriunde există un fenomen cultural românesc autentic, pentru că el face parte din sensul și epicentrul ei. Fiind aici, îmi place să leg unda de șoc de natura spirituală a întâlnirii noastre.

De ce am venit de fapt la Beclean? M-a provocat ideea dumneavoastră de a pune problema geniului, m-a făcut să mă gândesc la ceva ce-mi făcea plăcere să gândesc. Cu aceeași plăcere vin și în fața dumneavoastră, provocându-vă în definitiv la un exercițiu de gândire.

Așadar, să vorbim despre acest concept, conceptul geniului. Haideți să-l analizăm împreună, în timpul care ne stă la dispoziție, să înțeleg împreună cu dumneavoastră ce anume înseamnă el, câtă consistență are, la ce se referă, dacă se referă la ceva, în așa fel încât să încerc să lămuresc împreună cu dumneavoastră dacă merită să mai folosim acest cuvânt în limbă, sau dacă el trebuie cel puțin restrâns, dacă nu chiar eliminat.

M-a pasionat acest subiect și am câteva argumente pentru ca să-mi cântăresc poziția, argumente pe care o să vi le prezint în continuare. Unele dintre ele sunt istorice, altele sunt strict logice și altele, cele din a treia categorie, sunt semantice. Adică, țin de semnificațiile cuvântului pe care îl folosim. Luate toate aceste trei la un loc, mi s-a părut foarte interesant să meditam asupra geniului.

Cum să meditam însă? Indiferent despre ce ar fi vorba, aici există o regulă de aur a gândirii pe care sunt convins că mulți dintre dumneavoastră o asumă în viața lor propriu-zis înainte de a citi orice carte sau înainte de a

se gândi la lucrurile care îl asaltează din lumea din jur. Și anume, regula care ne spune că nu merită niciodată să ne gândim serios la ceva înainte de a porni exact de acolo de unde suntem. Adică, din situarea noastră originală, din locul în care ne aflăm pe pământ, din condiția noastră existențială, din datul imediat al vieții noastre pe care-l putem conștientiza și pe care îl putem folosi eventual ca o pistă de lansare pentru toate gândurile care ne vin. Dacă nu vom face așa, ne vom plasa într-un ideal real în care orice se poate spune despre orice, în care suntem întotdeauna acolo unde vrem să fim și în care drept concluzie nici rezultatele gândirii noastre nu vor fi unele care să ne facă fericiți sau să ne pună în preajma spiritului.

Unde suntem așadar? Suntem în contextul în care ni se vorbește foarte puțin despre statutul excepționalității. Ni se vorbește foarte puțin despre elită. Avem o foarte mică încredere în cei care sunt mult deasupra mediei. Instrumentele noastre instituționale și sociale sunt orientate mai degrabă spre formarea unui om mediu. Toată lumea știe care au fost rezultatele bacalaureatului abia încheiat. Bacalaureat al cărui obiectiv este orientat spre formarea unui om mediu, obiectiv pe care n-au reușit să-l obțină cele două decenii din urmă. Ar fi nevoie, poate, de un sistem de învățământ orientat spre formarea unui obiectiv mult, mult peste nivelul mediu al inteligenței și pregătirii tinerilor.

Acesta este datul imediat al existenței noastre și avându-l rostit, îl putem împărtăși și să gândim mai departe asupra modului în care noi, din acest punct de plecare, putem să

**Întâlnirile
Clubului Saeculum**

gândim și să regândim evenimentul istoric în desfășurarea lui, cum este tema geniului.

Conf. Univ. Dr. ALEXANDER BAUMGARTEN

Filosof român specialist în filosofia antică și medievală, s-a născut la 16 octombrie 1972, în București. Licențiat în Filosofie (1995) și Filologie Clasică (1997) la Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca. Predă la Facultatea de Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, fiind șef al catedrei de Istoria Filosofiei Antice și Medievale.

În 1999 beneficiază de o bursă de cercetare din partea Universității din Geneva, având ca profesor coordonator pe prof. Alain de Libera. În anul 2000 obține titlul de doctor în filosofie al Universității din București.

În anul universitar 2003-2004 a fost bursier al Agenției Universitare Francofone la Ecole de Hautes Etudes en Sciences Sociales, Paris.

Volume de autor:

Principiul cerului. Eternitatea lumii și unitatea intelectului în filosofia secolului al XIII-lea, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002;

Intermediaritate și Ev Mediu. Studii de Filosofie Medievală, Editura Viața Creștină, Cluj-Napoca, 2002;

Sfântul Anselm și conceptul ierarhiei, Editura Polirom, colecția Seminar Filosofie, Iași, 2003;

Școala răgazului, Editura Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2006;

Filosofia politică a lui Aristotel (coord. V. Muscă, A. Baumgarten), Editura Polirom, 2002;

Filosofia politică a lui Platon (coord. V. Muscă, A. Baumgarten), Editura Polirom, 2006;

Bună dimineața, filosofie!, Editura Bastion, Timișoara, 2008;

Aproape de Toma. Studii de Aristotelism și neoplatonism latin, Editura Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2010.

A îngrijit și tradus din limba greacă și latină 12 ediții. (A. P.)

La a doua, trăsătura datului nostru imediat al vieții noastre de fiecare zi, care este mai degrabă personală, mai degrabă ține de povestea vieții mele, este rezonanța cu care unul dintre profesorii mei, ieșit la pensie în ultimii ani, a părăsit catedra noastră de filosofie spunând niște lucruri care sunau dramatic, sunau tragic, sunau așa ca ultimul cuvânt al cuiva care ne-a mărturisit că pleacă cu tristețea faptului că nici unul dintre discipolii săi nu a fost genial. Ce înseamnă aceasta? Așadar, într-un sistem de învățământ cum este cel al universităților noastre, de la

aprecierile calitative asupra oamenilor la cântăriri strict cantitative, cum a fost și cea de față: cât ai publicat, câte cifre treci în lista publicațiilor, într-un asemenea context în care toată lumea angajată în sistemul cercetării, de exemplu, aleargă pur și simplu ca să-și bifeze articole, colocvii, traduceri, activități, proiecte, într-un asemenea context, un profesor care aparține unei alte generații pleacă din universitate spunând că nici unul dintre discipolii săi de mare valoare nu este genial. Mi-am dat seama că povestea aceasta, indiferent că este adevărată sau nu, reușește să surprindă ceva din spiritul epocii noastre cu succes și spune mult despre ce înțelegem azi despre geniu, de vreme ce profesorul acela s-a format într-o altă școală, una care creditase ideea de geniu care aparținea lui Tudor Vianu și care reprezenta cultura drept una populată exclusiv de creator, de cititor, de profesor, dar iluminate de câteva linii unghiulare, dintre care sau faci parte sau nu faci parte. M-am întrebat în continuare, încercând să-mi depășesc propria condiție de știință cuantificată, cum gândea acest om, de vreme ce pleca cu acest regret din universitate...

Firește, într-un fel vă mărturisesc că m-a marcat și e, într-un fel, consistența firului povestirii noastre de astăzi pentru că am încercat să deconstruiesc atmosfera culturală pe care el a preluat-o ca pe un corp generic în formarea sa, pentru ca la sfârșitul carierei sale să poată spune asemenea lucruri. Și-atunci, m-am întrebat: Ce este geniu? În câte sensuri îl folosim? Și ce ne spune istoria despre el? Așa au apărut trei tipuri de argumente despre care vă spuneam la începutul intervenției mele, și anume, niște argumente logice, niște argumente istorice, niște argumente semantice.

Haideți să le luăm pe rând. Pentru că concluziile la care am ajuns, vă mărturisesc, ele nu sunt dintre cele mai senine și optimiste privind valorizarea genialității, nu sunt dintre cele care dau foarte mult conținut ideii de geniu, ba unele dintre ele chiar demontează această idee. Însă, la capătul tuturor demontărilor, vă mărturisesc că am găsit ceva, *ceva mărunț de tot*, cum spunea Platon, în interiorul acestui concept care rezistă, care îl plasează totuși în viața noastră, care

dezaprobă și răstoarnă contextul lumii de astăzi care nu are încredere în ideea de geniu și care preface această idee în urma tuturor criticilor care i se pot aduce în ceva mărunț de tot. Deci, despre acel ceva mărunț de tot v-am rezervat la sfârșitul intervenției mele câteva imagini dintr-un film pe care mulți dintre dumneavoastră îl cunosc, dar, din păcate, e un film fără subtitrare pentru că mijloacele mele tehnice nu sunt de nivel genial și nu am putut să mi-l procur cu toate datele lui necesare.

Ce cunoștințe istorice avem despre termenul de geniu? Foarte puține și foarte clare. Întâi de toate, în epoca noastră se vorbește puțin despre această temă. Se vorbește puțin în sensul în care e dificil să ți-i notezi pe contemporanii genii. O poți spune despre cineva a cărui carieră s-a încheiat, care poate fi judecat la o anumită distanță și-atunci, termenul acesta este plasat cu ochii oarecum spre trecut. În al doilea rând, constatăm că despre geniu se vorbește mai cu seamă în secolele XVIII-XIX. Apoi, constatăm că aproape niciodată despre un asemenea termen nu se vorbește mai jos de secolul al XVII-lea. Deja este un semnal de alarmă acesta, pentru că dacă e vorba despre un termen care explodează în limbile europene în secolele XVIII-XIX, atunci acest lucru trebuie să ne trezească prima suspiciune: s-ar putea ca nevoia de identitate a unor realități formate în secolele XVIII-XIX să pretindă catalogarea unor persoane cu titlul de geniu, pentru a le putea folosi în anumite scopuri identitare proprii acelor secole. Foarte interesant. Unde apar geniile în secolele XVIII-XIX? Acolo unde se fondează știința și artele moderne. Lamarck este un geniu. Newton este un geniu. Leopardi este și el un fenomen unic. Mozart este un geniu. De ce? Observăm ceva comun la toți acești oameni. Fiecare dintre ei fondează ceva și sunt eroi fondatori. Adică, avem de-a face cu catalogarea unui geniu, acolo unde el se află la originea unei identități. Fie că ea poate să fie o identitate științifică sau artistică. Se naște o știință, de exemplu biologia. În acest context unii sunt declarați genii pentru că mințile lor excepționale au dat o știință. Dar toți sunt înglobați în aceste două secole. Apoi vorbim

despre entități etnice născute în aceeași perioadă. Vorbim despre genii ca despre fondatorii acestor entități: într-un sens cultural, într-un sens etnic. Putem face o notă comună a tuturor acestor persoane și să spunem, repetând de fapt o definiție pe care o găsim în filosofia clasică germană și care este definiția romantică a geniului. Geniul este o persoană dotată cu capacități suficient de mari intelectuale pentru a nu respecta regulile. El

nu respectă reguli, el dă reguli. E foarte simplu ce vrea să spună această definiție, pe scurt: Geniul este întemeietor al obiectelor întemeiate plus regulile lor. El este întemeietor prin natura sa excepțională în raport cu regulile. Geniul este ființa de deasupra universalilor, care nu creează precum demiurgul lui Platon, ci precum Dumnezeu creștin: din nimic. Asta vrea să spună în general tema geniului în secolul al XVIII-lea. Nouă ne revine sarcina de a ne întreba dacă reprezintă ceva universal valabil sau ține mai degrabă de spiritul acelei epoci. Dacă aglomerarea geniilor în cele două secole înseamnă pentru noi faptul că ele țin de spiritual, și așa cum nu existau înainte. Despre Platon era firesc să nu se spună că este un geniu în epoca lui, fiindcă nu se puneau asemenea probleme. Tot așa, e firesc să nu se vorbească nici în secolele XX-XXI despre o asemenea temă.

Aceasta înseamnă că trebuie să ne întrebăm care este spiritul secolelor XVIII-XIX în cultura europeană, de vreme ce ele ne-au vorbit cu adevărat tot timpul, aproape obsesiv, despre tema geniului. Răspunsul aici

mi se pare foarte interesant. Ce s-a întâmplat de fapt în secolele XVIII-XIX în cultura europeană și în toată civilizația europeană? Avem de-a face cu o generalizare a conceptului de cantitate la nivelul vieții oamenilor. Ce înseamnă asta? Înseamnă, pe de o parte, largul fenomen al reformei început din secolul al XVI-lea, care se generalizează și care înseamnă faptul că între Dumnezeu și noi nu există raporturi ierarhice, ci legătura e

directă. Și că întreg universul este o sumă de cantități, indiferent de relația dintre om și Dumnezeu. Mai înseamnă apariția capitalului. Adică, acea lege conform căreia orice se poate vinde și cumpăra, pentru că orice este marfă, orice este cuantificabil. Apoi, sunt legile mecanicii newtoniene. Ele sunt cam același lucru: că universul nostru este exprimabil prin cantitate. Nu e nevoie de calitate. Dacă cel puțin aceste trei idei sunt în mod evident analogice, atunci înseamnă că avem de-a face, la nivelul lor, cu secolele XVIII-XIX, pe care le-aș numi, cu îngăduința dumneavoastră, secolele modernității, niște secole dominate de conceptul de calitate. Identificarea geniului, frecvența lui în aceste secole ne apar în această clipă drept o formă de fugă și de spaimă în fața cantității a oamenilor și a mentalului cultural într-o lume care domină cantitatea; căci este nevoie de câteva simboluri care ies în afara acestei scheme, iar geniul e cel mai disponibil într-o perioadă dispusă să proclame moartea lui Dumnezeu. Aceasta înseamnă că la nivelul geniului, pentru secolele modernității avem de-a face mai degrabă cu un imaginar, avem de-a face

cu o reprezentare a culturii, decât cu o stare de fapt. Și-atunci, putem să mergem mai departe în această analiză istorică și să încercăm să vedem cum arătau geniile, care sunt conceptele înrudite. Ce legături logice există între ele.

Să depășim cadrul istoric și să ne gândim puțin la formele mentale care însoțesc această idee de geniu. Există mici concepte înrudite cu ideea de geniu care ne pot clarifica. Este, de exemplu, ideea copilului-minune, idee care se naște tot în același interval al sfârșitului de secole XVIII-XIX și de care legăm doar anumite științe, iar în altele niciodată nu se afirmă existența copiilor-minune. De exemplu, am auzit cu toții despre copii-minune la matematică în această epocă. Am auzit despre copii-minune în muzică. Recent, în șah, în calculatoare. Însă ceva aici rămâne imposibil: niciodată nu vorbim despre copii-minune la morală. În ce constă această imposibilitate? În faptul că morala presupune experiență, presupune confruntarea cu realitățile individuale. Și dacă presupune așa ceva, atunci aici nu pot exista genii. Numai acolo unde cunoașterea este pur formală, pur speculativă, goală de conținut, este doar formă pură, acolo putem vorbi despre copii-minune.

Un alt concept, foarte aproape de cel de geniu, este acela al supra - omului. Individul care depășește media poate prescrie regula altora și care, prin natura sa etică, reușește să amelioreze specia umană. Ideea lui Nietzsche, foarte tipică pentru modernitate, de fapt o reacție la domnia cantității din spiritul epocii respective și care cred că face parte din același complex al geniului ca și, să spunem, copilul-minune sau geniul romanticilor, sau geniile naționale.

Mai există încă un concept, un al treilea, care ține tot de această constelație a geniului și care are de această dată o extensie mai mare decât simbolistica secolelor XVIII-XIX. Este vorba despre omul de excepție. Ce este omul de excepție? Despre el ne vorbește toată istoria lumii. Despre el și despre situația de excepție ne vorbește Apostolul Pavel, ne vorbește Aristotel, ne vorbește Toma de Aquino, ne vorbește Descartes, ne vorbesc

foarte mulți. Dintre toți aceștia, eu vi l-aș evoca în clipa de față doar pe Aristotel, pentru felul cum pune problema: la modul amuzant, inteligent, ironic, dar în același timp foarte profund, privind situația aceasta a omului de excepție. El se întreabă la un moment dat, într-un tratat de filozofie politică: Cine trebuie să-i conducă pe oameni? Și răspunsul lui este unul foarte abil și foarte inteligent. El spune: poate să-i conducă pe oameni numai cineva care simultan este capabil și experimentat să stea și deasupra și dedesubtul legilor. Adică, să le și prescrie, dar în același timp să se și supună lor. E o situație foarte dificilă, disconfortantă, e tragică într-un fel. Adeseori, sfârșești prost în asemenea situații. Dar conducătorul trebuie să aibă această alură, a omului de excepție. Unde-l găsim pe acesta? Există o rețetă de a-l produce? Putem face o înaltă școală de oameni excepționali? În anii '50 s-a încercat o școală de literați, Labiș a terminat-o, a fost un tip de excepție. Ei, bine, statutul omului de excepție este fundamental ambiguu, iar rețetă pentru el nu poate exista. Această ambiguitate îi oferă un privilegiu, acela de a vedea legile cărora li se supune și dinafară și dinăuntru. Adică, și din realitatea lor efectivă, aia care se aplică, aia care se întâmplă, aia care ține de cotidianul nostru, dar și în perspectiva posibilităților și a modurilor în care poate să conceapă alternativ. Omul de excepție este capabil să propună alternative.

Ei bine, din tot acest excurs istoric pe care vi l-am propus în clipa de față, v-aș invita să reținem o singură idee, și anume, aceea că există într-adevăr o constelație a geniului, a omului excepțional, geniul propriu-zis al lui Schelling, al copilului-minune, supraomul, dar în interiorul căruia stă, original și arhaic, această afirmație de bun simț a lui Aristotel legată de omul de excepție care domină și se supune simultan.

Reținând această idee, pentru că despre ea va fi vorba, aș dori să trecem la o altă semnificație a geniului, semnificația religioasă. O semnificație care ține de originea latină a termenului care ne trimite într-o zonă a reprezentărilor religioase care depășesc sfera culturalului și depășesc sfera antropologicului.

Din această perspectivă, în limba latină un *genium* reprezintă un demon cu puteri locale. Adică, un personaj care are în putere un munte, un copac, un izvor sau o localitate sau o comunitate umană. Noi păstrăm în limba română ceva din semnificația originală a acestei expresii pentru că vorbim despre geniul tutelar. Ce este geniul tutelar? El se referă la acel tip de putere supraumană care guvernează și care ocrotește, care tutează ceva. Această situație face ca ideea geniului tutelar, care vine dinspre reprezentările religioase, care vine dinspre spațiul transuman să se întâlnească cu cealaltă formă a reprezentării geniului care vine din secolele XVIII-XIX. Asta se simte intens în sistemul de învățământ românesc actual.

Noi vorbim despre Eminescu, de exemplu. În ambele sensuri. Adică noi confundăm formal sensul prim, acela pe care îl producea în secolele XVIII-XIX, pentru că avea nevoie de identități, cu celălalt sens, cel religios, care ni-l conferă drept tutelar. Adică, noi vorbim despre calitatea excepțională a poeziei lui, dar noi îl folosim în sensuri identitare și din această perspectivă, cred, putem să înțelegem de ce.

Eminescu nu este citit astăzi de către lumea de la care speram să-l citească. Putem să analizăm mai atent configurația modului în care ni-l reprezentăm. De pildă, în portretele sale, avem grijă ca el să ne apară foarte frumos. De ce este frumos? Pentru că tipul de frumusețe pe care-l asociem cu persoana lui alimentează de fapt idealul nostru care confundă cele două tipuri de genii, cel al

romanticilor și cel religios-latin. Pentru că el a fost o persoană excepțională, noi vrem să ne fie și tutelar. Și de aceea ni-l reprezentăm ca fiind foarte frumos. Uitați-vă la tipologia tuturor geniilor pe care ni le-a produs secolele XVIII-XIX și veți găsi asemănări.

Oricum, marca fizică a excepționalității e întotdeauna asociată acestei imagini. Gândiți-vă de exemplu la Toulouse-Lautrec, el rămâne în memoria culturală ca un personaj foarte urât, pe când noi dorim să ni-l reprezentăm drept un geniu, știind că el vine cu un tip de estetică specială în istoria artei.

Faptul că noi avem nevoie de genii nu spune altora nimic decât că avem propria

noastră identitate într-un dezechilibru. Avem nevoie de niște genii tutelare care să stea la originea noastră ca să ne legitimizeze pe noi.

Urmăriți, în încheierea acestor câteva note, prezentate strict pentru dumneavoastră, într-o deplină orale, câteva secvențe din celebrul film *Beautiful mind*, pe care l-am pregătit pentru dumneavoastră. În el veți vedea cum imaginea geniului nu mai are nimic nici din proiecțiile romantice, nici din religiozitatea latină, ci revine spectaculos la omul situat simultan dedesubtul și deasupra legilor acestei lumi. Vă mulțumesc.

(Conferință susținută în 9 septembrie 2011 la Beclean.)

Nevoia de filosofie în prezent

Teodor VIDAM

1. De la filosofia trăită la filosofie

O teorie este o soluție a unei probleme, nu problema ea însăși. O cunoștință este rezultatul unor operații ale gândirii, fie pe calea inducției, fie pe calea deducției, fie pe aceea pe care o folosim mai des în câmpul de analiză al cunoașterii științifice și care se numește abducție. Dacă admitem că probleme cardinale ale filosofiei natura existenței, problema cunoașterii, problema originilor și principiilor prime, problema valorii și sensului vieții, atunci aceste probleme nu pot căpăta o dezlegare independentă din pricina mai multor condiții necesare dintre care amintim doar trei: punctul de vedere, punctul de plecare și obiectivul urmărit.

Filosofia neavând un domeniu propriu de cercetare și nici metode proprii nu poate să existe ca o disciplină aparte. În efortul ei sisific de a ne da o explicație și interpretare generală și unitară a lumii, punctul ei de vedere caută întotdeauna punctul de plecare cel mai nimerit. *„Dintre toate disciplinele cu caracter filosofic, morala este aceea care pare a fi jucat în filosofie un rol mai însemnat, pentru că a dat caracterul ei practic câtorva din concepțiile filosofice ale trecutului în deosebire de caracterul teoretic al tuturor celorlalte.”*¹

În și față de filosofie religia este în primul rând o problemă de crezământ. Ea trebuie admisă pe baze emoționale fără argumentare. Ea satisface o nevoie a inimii și nu a minții. În mod preventiv specifică Al. Popescu *„Unul și același om poate astfel să fie în același timp un credincios în materie religioasă și un cercetător în domeniul științei sau al filosofiei.”*² Filosofii și oamenii de știință sunt dispuși să vadă în religie un mod

de explicare simbolică a lumii care satisface unele cerințe naturale ale sufletului omenesc. Ne putem chestiona dacă pe deasupra tuturor elementelor pe care le cuprinde religia este un ansamblu de convingeri adevărate sau nu.

Religia rămâne față de filosofie o concepție al cărei adevăr trebuie examinat și admis sau respins. Ceea ce filosofia admite ca adevărat nu se poate întemeia pe revelație, ci pe gândire. Aceasta nu poate să admită un adevăr îndoit. Adevărul este unul și același și nu putem admite una cu inteligența și alta cu simțirea fără să ne contrazicem. Însă, religia nu se reduce la un ansamblu de convingeri. Ea este adânc înfiptă în viața omului însoțind-o de la naștere până la moarte, ea cuprinde și o serie de practici care răspund cerințelor de conservare și supraviețuire.

S-a exploatat verbul auxiliar „a fi” ca reacție sufletească în fața lumii și vieții; s-a investigat verbul „a avea” pentru a se decodifica posesia și proprietatea sub toate modalitățile ei, dar ne-am ocupat prea puțin de verbul „a crede” ca răspântie a tuturor răspântiilor în ce privește înrădăcinarea ființei umane în existență. Experiența ne arată și nu ne poate arăta decât ceea ce este, nu ceea ce trebuie să fie. La întrebarea simplă: Ce există în realitate? Înseamnă că ținem seama de obiectul cunoașterii care nu se poate pune fără existența subiectului cunoscător. Natura nu există în sine în mod independent. Dacă ea este ceea ce este înseamnă că nu are nevoie de nimic altceva. Oare am ales cum-se-cade punctul de vedere sau punctul de plecare pentru a viza o finalitate corespunzătoare?

Natura în sine este ireală. În dreaptă consecință, nu este numai ce este. Natura este

Eseu

și devine. Aici și acum în această incintă în care natura este și devine se înrădăcinează ființa umană. Nici o problemă a oricărui tip de însușire a realului nu se poate pune fără prezența și acțiunea ființei umane. Nu avem acces la existența în sine nici din afară nici din interior în lumea anorganică. Nu cunoaștem decât lumea fenomenală, aceea a manifestărilor materialo-energetice, a forțelor ce se structurează în seria fenomenelor fizico-chimice, proprietăți, structuri, funcții, o lume inertă, compactă, ordonată, împachetată, stratificată și uneori dislocată de cauze ascunse.

Dacă admitem existența în sine ca substrat ultim al lucrurilor sau lumea numenală cum o consideră I. Kant, orice cale de acces ne este refuzată. Lumea anorganică este asemenea unui edificiu – să zicem un templu – a cărui vârf la turn este frânt, fără să știm de ce. Din punct de vedere teoretic nu putem face nici o deosebire între subiectiv și obiectiv, între în sine și aparent, între reprezentare și obiect. Realitatea nu e nici obiect, nici subiect, nici eu, nici non-eu, nici materie, nici spirit, ci un ansamblu de fenomene cu grade diferite de realitate. Bradley definește absolutul prin sintagma experiența totală. Ceea ce există nu este realitatea în sine, ci simple fenomene sau simple evenimente care ne dezvăluie cele două fațete ale lumii noastre interne și externe.

Singură experiența ajutată de puterea de analiză a gândirii poate să ne ducă la cunoașterea lucrurilor. Nu putem cunoaște ce este existența în sine, substanța, cauzalitatea, mișcarea, spațiul și timpul. Există un singur domeniu de unde putem fi siguri că știm lucrurile așa cum sunt în sine: este domeniul vieții noastre sufletești. Aici cunoașterea este directă. Experiența furnizează cunoștințe cu caracter particular și relativ. Capacitățile noastre intelectuale (sensibilitate, intelect, rațiune) posedă forme apriori care condiționează experiența. Ele sunt intuițiile sensibilității, categoriile intelectului și ideile rațiunii. Lumea cunoașterii noastre este o lume a fenomenelor. La baza acesteia se află o lume numenală, pe care nu o putem cunoaște decât indirect prin presuposițiile gândirii.

Doar credința ne poate face să depășim limitele gândirii. Dar ele există și rămân permanente pentru gândire. Criticismul kantian accede la apriorism, subiectivism și agnosticism.

Trăsătura din urmă, agnosticismul o ilustrează concepția filosofică evoluționistă a lui H. Spencer. Cunoașterea este relativă, consideră Spencer, din trei motive. Este relativă, mai întâi, deoarece implică relația dintre subiectul cunoscător și obiectul de cunoscut. Fără o asemenea relație cunoașterea nu este posibilă. Cunoștința reprezintă întotdeauna o anumită relație a lor. O relație nu este ceva absolut, ci relația este relativă. Ea presupune întotdeauna o deschidere. Nu putem cunoaște obiectul de cunoscut și nu putem ști ce este fără a-l deosebi de ceea ce nu este. Incluzându-l în clasa obiectelor pe care o reprezintă facem în același timp operația asemănărilor și deosebirilor. A compara nu înseamnă a gândi, dar e necesar. O serie de operații logice le facem în prealabil. Categoriile de materie, mișcare, spațiu și timp, cauzare și cauzalitate etc. sunt entități abstracte, creații ale minții noastre prin intermediul gândirii, ele nu au o realitate propriu-zisă. După H. Spencer nu putem cunoaște substratul ultim al lucrurilor, necondiționatul, absolutul, ceea ce nu înseamnă că ele nu există. Dacă n-ar exista decât relativul, atunci el însuși ar fi absolut. Or, viața a creat inteligența pentru a servi acțiunii și mai puțin contemplațiilor dezinteresate.

Morala sau fenomenul moral în totalitatea complexității sale nu poate renunța la abilitățile și rafinamentele spirituale de ultimă oră pe care le revendică abducția ca mijloc de descoperire a logicii științifice în planul trecerii de la particular la particular, ținând seama de rolul percutant al amănunțelor semnificative în planul gândirii etice. Împărtășim poziția lui Al. Popescu că etica neputând renunța la suportul sau temeiul ontic, ea nu poate renunța, evident, la parcurgerea treptelor calitative de constituire ale limbajului filosofic, ale cărui valențe prospective și constructive ni le dezvăluie Al.

Surdu în substanțiala sa carte „*Teoria subsistenței*”.³

Pornind de la starea înțeleaptă a simțului comun, demersul filosofic se separă de starea religiozității, și ulterior, de demersul teologiei. Simțul comun reprezintă sursa originară a oricărui tip de spiritualitate incipientă și de la rezonanțele acesteia în compartimentele afine cu reflecția filosofică câmp de analiză explorat de V. Macoviciuc⁴. Trecerea de la simțul comun la nivelul bunului-simț necesită o prelucrare critică a percepțiilor sensibile și o elaborare a reprezentărilor.

Până acum s-a valorificat îndeosebi verbul auxiliar „a fi” ca reacție sufletească în fața lumii și vieții, s-a decodificat verbul „a avea” pentru a dezvălui posesia și proprietatea sub toate formele ei, dar ne-am ocupat prea puțin de verbul „a crede” răspândit a tuturor răspândiților în ce privește înrădăcinarea ființei umane în rolul existenței și în ce privește însușirea oricărui tip de realitate. El se află la baza oricărui act de cunoaștere. Unele fiinduri sunt date, altele există și devin. „*Complexitatea și adâncimea reflecției umane sunt puse în slujba vieții și nu a ființei pur raționale. Filosofarea este trăită, fără a miza pe organizarea conceptuală.*”⁵

Simțămintele religioase în filogeneza spiritualității umane prevalează asupra specificului celorlalte sentimente. Din stratul inițial al psihismului uman ecloziunea sentimentelor religioase deține un *prius* datorită intuițiilor iraționale generate în mod spontan. Necunoscutele înțelegerii primare au rodit în mituri, în analogii și simboluri, care s-au metamorfozat ulterior în arhetipuri ca leagăn al culturilor umane. Filosofarea trăită este alvia primară din care s-au constituit toate tipurile de însușire spirituală a realului. Una este a crede în și prin credință și altceva a crede în și prin intelect sau prin rațiune.

Existența ființei umane, modalitățile sale existențiale se diversifică și se unifică pe căi spirituale diferite. Una din cărările acestor crezuri se întemeiază pe credință. Admiterea credințelor supranaturale sub o formă sau alta a permis formarea convingerilor religioase. Una e credința mitologică de factură politeistă, alta este credința iudaică mono-

teistă și alta credința creștină sub diversele ei forme în spațiul culturii europene. Condiția umană se află la baza oricărei filosofări trăite, iar limbajul comun constituie baza primă a constituirii oricărui limbaj de specialitate și a oricărui tip de comunicare. Nu putem privilegia nici o ipostază a ființării umane ca fiind unică și dominantă în ce privește sincretismul cultural. Nici *homo religiosus*, nici *homo sapiens*, nici *homo philosophicus*.

După cât cuprinde și ne ține capacitatea de înțelegere, ființa umană nu a trăit nici într-un butoi fără fund, nici într-un burduf, **nici într-un haos năucitor fără puțință de trezire și deșteptare**. În acest proces de trezire și deșteptare, în acest proces de parcurgere și sortare, de acumulare și adâncire cheia de cumpănă a deslușirii și dezlegării problemelor cardinale interconectate (origini și principii prime, natura existenței, problema cunoașterii, problema valorii și sensului vieții etc.) a rămas filosofia. Filosofarea trăită pe baza limbajului comun ia act de disponibilitățile umane prezente sub formă de latență și potențial.

Fără a miza *ab initio* pe un limbaj conceptual cunoașterea elementară a dus la elaborarea limbajului comun, religios și științific. În acest sens, V. Macoviciuc subliniază *expresis verbis* „*Filosofia are în raport cu simțul comun și bunul-simț, o funcție integratoare și o misiune ordonatoare*”⁶, ea are preponderent o tentă explicativă generală și unitară și un arsenal argumentativ ce depășește interesul pentru finalizare practică imediată. Filosofarea trăită este fie spontană, fie în curs de conștientizare, fie conștientă. Ea este o aspirație către autenticitate ce însoțește orice reflecție a omului asupra propriei condiții.

Făptura umană poate doar să-și elaboreze, să-și modeleze soluții existențiale în deschiderea sau perspectiva unei concepții filosofice, dar ea nu oferă modele sau sfaturi de orientare în mundaneitatea vieții. „*Filosofia lămurește principii, din acestea pot fi trase consecințe practice prin asimilare de către structurile interioare, afective, voliționale și raționale*”⁷, adică ea nu se poate izola de domeniile vieții și omenescului.

Saltul de la «trăit» la «problemă», de la experiențe uzuale către teorie este necesar pe măsură ce se pot constitui clarificări a unor aspecte sau unghiuri rămase încă obscure sau ascunse.

Reflecția filosofică are o funcție ordonatoare sau de esențializare a cunoștințelor, una de unificare în diversitate și pluralitate, de lămurire și clarificare a înțelegerilor și interpretărilor și nu în ultimul rând de elevare, rafinare și edificare. Dispunem de mai multe motive să optăm pentru *homo philosophicus* ca și coloană vertebrală a spiritualității umane. Dacă filosofia s-ar mișca doar în perimetrul exigențelor discursului științific ea și-ar trăda vocația înțelepciunii care deopotrivă întemeiază și orientează.

Întrebările la care încearcă să răspundă știința și filosofia sunt diferite: prima încearcă să explice și înțeleagă de ce și cum au loc seriile de fenomene și procese din cuprinsul naturii, vieții și teritoriului vieții social-istorice, pe când cea de a doua pentru ce este așa și nu altfel, adică filosofia sau reflecția filosofică are în plus o funcție de justificare. Nivelul de generalizare și abstractizare al cunoașterii științifice este acela al limbajului noțional și al elaborării judecăților, pe când nivelul reflecției filosofice necesită limbajul conceptual și/sau supra-categorial. Ca atare, între știință și filosofie există un raport de complementaritate, nu unul de excludere, ignorare sau anulare reciprocă.

Filosofia veghează la buna stare a sufletului și la buna așezare a spiritului în ordinea lumii. Prin știință, urmărim să cunoaștem realitatea cât mai adânc pentru a o stăpâni cât mai eficient. Acesta este scopul ultim al cunoașterii științifice. Cunoștința omenească în genere tinde către două scopuri – subliniază P. Andrei – să explice universul din care facem parte și să înțelegem rostul existenței noastre și valoarea ei. Aceste două resorturi sau tendințe ne îndeamnă să căutăm o concepție unitară și edificatoare despre lume și viață. Filosofia îndeplinește un rol cognitiv, dar, simultan, și unul axiologic, întrucât are totdeauna în centrul preocupărilor sale omul cu întreaga problematică existențială.

Filosofia își asumă în interiorul unei culturi misiunea de ordonare și ierarhizare a valorilor fiind un ghid axiologic cu finalitate morală și umanistă. Valoarea unei sinteze filosofice, adâncimea și înălțimea ei, depinde de perspectiva pe care o deschide, îndeosebi de perspectiva critic-constructivă într-un domeniu sau altul al vieții sau despre o zonă sau alta a existenței. În cazul unei sinteze filosofice în balanță cumpănește și structura interioară a arhitecturii realizate de sinteza respectivă.

2. Este posibilă despărțirea filosofiei de metafizică?

Omul depășește apăsarea tiranică a nevoilor biologice prin creație culturală și idealurile morale, acestea fiind calități ireductibile, nejustificabile biologic. Certitudinile filosofice se centrează în jurul a trei tipuri de demersuri: conștiința existenței sinelui ca om; conștiința existenței îngrădite a omului; omul își asumă propriul său statut de ființă conștientă, liberă și precară, subiectivă și practică, rațională și valorizatoare. Analiza primei certitudini filosofice și anume aceea a sinelui ca om implică modul de configurare și manifestare a psihismului uman. Orice ființă umană este îngemănarea și interpenetrarea simbiotică între corp, suflet și spirit. Principiul călăuzitor în cazul ființei umane este *totum pro partae* și invers. Solidaritatea organică *de facto* și *de iure* nu poate fi negată de nimeni. Ființa umană este singura ființă care are acces prin constituția sa la existența în sine pe care o deține.

Însuflețirea ființei umane, vitalismul ca suport ontic al psihismului uman, permite deschiderea și închiderea asupra reacțiilor sufletești precum acelea ale unei mimoze. Reacțiile sufletești sub formă de impulsuri și pulsuni deopotrivă de proveniență externă și internă constituie stratul inițial al psihismului uman, ale cărui pulsații exprimă energia vitală și psihică. Sensibilitatea care exprimă puterea de detecție a simțurilor trezește eul cunoscător, ea se manifestă în principal sub trei ipostaze: eul de moment, eul imaginar și eul socializat. Eul de moment exprimă trăirile

afective de aici și de acum, trăiri care nu sunt în totalitate conștientizabile.

Eul imaginar, asocierea și disocierea imaginilor, posibilitățile unor noi combinații sau chiar invenții, toate aceste posibilități latente sau virtuale dau viață la ceea ce am putut fi dar n-a fost să fie, la ceea ce ne închipuim că am putea trăi, dar nu este realizabil. Eul imaginar exprimă adâncimile și profunzimile misterelor noastre existențiale. Eul socializat este constituit ca urmare a sedimentării reflexelor înnăscute și dobândite, ca urmare a conservării obiceiurilor și practicilor religioase, ca urmare a procesului adaptării, integrării și supraviețuirii. Interinfluențarea ca convergență și divergență între cele trei ipostaze ale eului duce la conștientizare. Trezirea prin conștientizare înlătură letargia, inerțiile rutinei, subordonează atenția și memoria unei inteligențe active sau altfel-spus lucrative. Ca și corolar al psihismului uman conștiința de sine îndeplinește trei funcții: dezvăluirea și descoperirea inconștientului, desfășurarea, cooperarea și organizarea eului, conștiința de sine ca sediu ideal al pre-acțiunilor și lume a semnificațiilor. Dacă conștiința de sine există ca și conștiință martor, conștiința morală care ia act și de altul sau celălalt este în principal o conștiință judecător. La rândul său, și conștiința morală deține trei funcții distincte: aceea a cunoașterii de sine și de altul, aceea a autodeterminării și aceea a automodelării.

Cunoașterea de sine și de celălalt deschide incinta relațiilor interpersonale, funcția de autodeterminare circumscrie relațiile instituționalizate, cine sunt eu în și față de ceilalți, cum mă pot raporta la restul existenței; funcția de automodelare vizează formarea ca persoană, depășirea condiției de individ și individualitate. Dacă focul artistic, combustia și arderile acestuia lucrează puternic și impetuos în creuzetul Athanor, atunci persoana poate să devină o personalitate creatoare unică și irepetabilă.

Cea de a doua certitudine filosofică aceea a existenței îngrădite a omului are alte repercusiuni în planul cugetării filosofice. Ființa umană așa cum e constituită prin genotip și fenotip este supusă unor cicluri

existențiale marcate de limite și limitări. Prin înrădăcinarea în existență ființa umană nu poate evita limita corporeității. Altfel-zis, după cum a sesizat Blaga, omul nu poate ieși din propria piele. Pe lângă limite există și limitări. Aceste limitări se leagă de procesul maturizării noastre psihico-intelectuale. Suntem un fenomen printre celelalte fenomene, e drept, dar nu suntem un fenomen oarecare. Nu suntem nici plantă perenă, nici plantă cerească, ci, după cum considera Al. Surdu, un fel de vietate paradoxală.

Cea de a treia certitudine filosofică, aceea a asumării statutului de ființă conștientă, liberă și precară, subiectivă și practică ne obligă să ne interconectăm sau să ne înscriem pe calea regală a gândirii filosofice. Sintagma ființă conștientă înseamnă că omul s-a născut sub semnul oglinzii. De la un an puiul de om nu mai face confuzie între corpul propriu și imaginea sa în oglindă. Dar nu numai atât. Deschiderea-în-lume, deschiderea în și față de ceilalți îl îmbogățesc și înobilează deopotrivă. Nu întâmplător M. Scheler face o analiză fină a sentimentului de simpatie sau chiar a resentimentului. Enunțul ființă conștientă și liberă ne dezvăluie că nu e suficient să avem în vedere dimensiunea afectivă a moralității, ci să ne cunoaștem îndatoririle, drepturile și obligațiile pentru a ne putea manifesta liber și nu în mod subiectiv sau anarhic. Ființa umană este în același timp vulnerabilă și precară. Vulnerabilă deoarece nu e nici în fața timpului nici la sfârșitul lui, ci ea se află în timp, adică are o natură temporală. Ne înființăm, ființăm realizându-ne sau nu, ne împuținăm, stingem și pierim. Pe lângă faptul că suntem vulnerabili suntem la fel dacă nu mai marcați de precarități. Natura ființei noastre, a subsistemelor care o alcătuiesc poate comporta și suporta defecte sau defecțiuni. La fel ea este marcată de contradicții, crize, boli incurabile, nevroze, depresii, dezamăgiri etc.

În gândirea filosofică modernă și contemporană de la Kant și Spencer încoace asistăm la încercarea de a dezlega filosofia de metafizică. Kant distinge dar nu separă complet lumea fenomenală de lumea numenală. El ne propune un idealism

transcendental marcat de o puternică turnură criticistă. Nicăieri în impresionantul său edificiu filosofic nu se pomenește nimic despre lucrul-în-sine. Cauzalitatea și libertatea le admite apriori, un fel de idei înăscute, existente înaintea oricărei experiențe. Inginerul filosof H. Spencer se situează față de Kant pe o poziție agnosticistă. El admite evoluția lumii fenomenale, dar substratul ultim al lucrurilor rămâne inaccesibil. Nu pune accentul nici pe subiectul cunoscător, nici pe obiectul de cunoscut, nici pe relațiile sau raporturile dintre ele. În dreaptă consecință, cunoștințele noastre sunt relative, inconsistente.

În aceeași partitură a gândirii filosofice moderne și contemporane, tema subiectivității – subliniază V. Macoviciuc – este predominantă în abordarea umanului. De la S. Kierkegaard la existențialiști, subiectivitatea este abordată în termenii îndoielii existențiale. Altfel-zis, orientarea existențială exprimă angoasele și incertitudinile omului contemporan. Omul se desparte de paradigmele absolutului și intră în criză în raport cu sine însuși. În măsura în care își are eul în afara sa, spiritul nici nu se poate surprinde pe sine și nici nu se poate despărți de sine însuși, ca și cum el ar ocupa un loc vacant.

3. Specificul filosofiei morale

Ființa umană ca individ este dincoace de concept, o devenire ce nu poate fi redusă la schematizări și definiții logice. Trecerea de la individualitate la persoană pune în scenă ființa umană ca subiect moral. Această ipostază reprezintă o altă calitate a ființei umane. Judecățile morale au un anume specific, adică valențe normative întrucât prin ele sfătuim, pledăm, recomandăm, convingem etc. La rândul lor valorile vizează nu ceea ce dorim, ci ceea ce e dezirabil, nu ceea ce prețuim, ci ceea ce merită a fi prețuit, nu ceea ce ne satisface, ci ceea ce e satisfăcător, nu ceea ce ne interesează, ci ceea ce trebuie să ne intereseze după cum relevă J. Dewey. Aceste precizări ne sunt utile pentru a defini statutul propriu judecăților etice.

Judecățile de existență sunt judecăți constatativ-explicative. Ele se bazează pe prelucrarea datelor și observațiilor factologice, aceea ce numim îndeobște stări de fapt din mundaneitatea vieții noastre cotidiene. Fierul este un metal ce poate rugini. Prima parte a judecății «fierul este un metal» este o constatare de ordin general, cea de a doua este rezultatul unei observații empirice «un metal ce poate rugini» adică unul opus unui metal inoxidabil. Pe lângă judecățile de existență noi operăm și cu judecăți de valoare. Dar între ele se interpun judecățile de gust, judecăți ce nu depășesc zona preferințelor subiective. Să zicem „Prefer o savarină bine însiropată în locul unei prăjituri Diplomat!” Dar gustul se testează nu numai în domeniul artei culinare, ci și în varii domenii ale culturii (pictură, film, literatură sau muzică etc.). acest fapt apropie judecata de gust în și față de judecata de valoare.

Numai că în cazul judecăților de valoare avem de a face cu o altă metamorfoză spirituală. Ea nu este posibilă fără imperiul valorilor, fără parcurgerea traseelor de la creator la destinatar, adică fără valorizare. „Eminescu este vocea inconfundabilă a liricii românești din toate timpurile.” Această judecată de valoare surprinde valabilitatea unicului în absolut. Ea nu comportă nici cea mai mică ezitare. Ea se circumscrie în zona dinspre profan înspre sacru, o zonă intermediară între uman și divin, dacă admitem divinitatea ca și punct de sosire, adică valoarea tuturor valorilor.

O judecată de valoare poate pleca de la o constatare singulară cunoscută, în cazul nostru Eminescu, care să permită o apreciere justă «vocea inconfundabilă a liricii românești» și, finalmente evidențierea valabilității, adică «din toate timpurile». E cazul acum să ne preocupăm cum se constituie și ce are în plus o judecată etică în și față de cele de existență, cele de gust și cele de valoare.

Marca distinctivă a judecăților etice comparativ cu judecățile de valoare – cunoaștere plus apreciere – o reprezintă orientarea. Rolul judecăților etice este să găsească sau să identifice soluții care să ne

scoată din impas, din momente de criză, din stări conflictuale tensionate, îndoielnice sau problematice, un fel de soluții reparatorii și de mers ascendent. O judecată etică ne face să reperăm opoziția dintre cascadă și munte, să descoperim drumul înspre și pe creastă, aerul tare al înălțimilor, aerul ozonat al brazilor mai presus de noxele traiului cotidian. Un om moralmente bun e mai important decât unul inteligent.

Un om moralmente bun este o valoare per se, pe când un om inteligent poate să caute numai avantaje legate de adaptarea la situațiile de moment. El poate fi mai cameleonic decât un om naiv cu bun simț. Orientarea noastră în viață, prinși în fluxurile și refluxurile ei, în ciclurile existențiale ce se pot interconecta potențându-se sau depotențându-se, nu este un simplu calcul geometric. Avem nevoie în primul rând de un ghid axiologic, al așezării unei ordini sau ierarhii valorice, spre a putea viza zenitul sau ceea ce Nietzsche numea «plantarea în sus».

Chiar dacă nu se poate reduce psihicul la conștiință și nici conștiința la gândire, trebuie admis că omul se caracterizează prin putința de a fi conștient de lumea exterioară și, în același timp, de propria existență interioară, subiectivă. Gândirea nu există fără limbaj, limbaj comun, limbaj noțional, limbaj conceptual și/sau supracategorial. Limba include ansamblul semnelor prin intermediul cărora se cunoaște și se comunică într-o comunitate umană, precum și totalitatea normelor gramaticale – sintactice și semantice – de formare a propozițiilor și frazelor cu sens. Limba formează o bază stabilă de la care omul pornește și prin care își realizează activitatea sa de gândire.

Am specificat anterior că ființa umană s-a născut sub semnul oglinzii, al reflecției sau a gândirii propriu-zise, care nu se poate fără întoarcere asupra ei însăși pentru a putea să se dămurească, să chibzuiească și să se lămurească poposind în orice orizont de așteptare sau perspectivă de urmat. Înclinațiile și aptitudinile sunt condiții necesare dar nu și suficiente. Plămădirea ființei umane ca vietate paradoxală pe lângă semnul oglinzii implică și semnele lingvistice. Ele au valoarea unui

stimul foarte complex, în stare să instituie atitudini și variate reacții sufletești.

Comportamentul uman nu poate fi complet în linii mari și esențiale dacă nu avem în vedere comunicarea ca *prius* al depășirii determinării intrapsihice, a incintei interpersonale prin spațiul logic instituit în mod intermitent, întrucât are loc operația desemnată în limba latină prin formula *inter homines dicere*. Ajunși aici e cazul să consemnăm faptul că marele filosof român L. Blaga admite o structură cosmotică a înconștientului prin ale cărui transpoziții în și față de conștient ne dezvăluie categoriile abisale ale matricei stilistice, adică notele stilistice inconfundabile ce pot fi detectate în orice plăsmuire umană.

Luarea în seamă prin cunoașterea de sine se realizează în timp. A fi împreună cu ceilalți este un fenomen original. De aici sincretismul cultural ce se separă treptat în funcție de satisfacerea cerințelor elementare imposibil de a nu fi satisfăcute. Omul este anticipare de sine însuși, deschidere întru posibilitățile sale constitutive, adică proiect. Acesta comportă o conversiune în realiter dacă știm ce vrem și dacă avem forța și curajul de a-l transpune în acte și înfăptuiri reale. Ființa umană, deopotrivă ca subiect cunoscător și moral, are prin intermediul conștiinței o orientare poziționată în și față de lume.

În jurul și datorită ființei umane se pun și se dezleagă într-un grad oarecare de înțelegere și interpretare toate problemele cardinale ale gândirii filosofice (origini, cauze, principii prime ale universului și existenței în sine, problema cunoașterii, valorii și sensului vieții). Necesitatea reflecției filosofice în prezent se dovedește de a fi supapa de supraviețuire demnă a unui supliment de suflet de care avem nevoie mai mult ca niciodată pentru ca specia umană să nu capteze din pricina desincronizărilor sau a ruperilor de ritm între civilizație și cultură.

„*Contradicția este însă rădăcina oricărei mișcări și vieții, numai întrucât ceva posedă în el însuși o contradicție, acest ceva se mișcă, are impulsuri și activitate.*”⁸ Nimeni nu poate nega faptul că ființa umană este o

vietate paradoxală deoarece este un ghem de contradicții. Natura sa contradictorie este plămădită în primul rând din pricina împletirii inextricabile între irațional și rațional, sensibil și inteligibil, spontan și convențional etc. Transcenderea contrariilor constitutive ale ființei umane are loc nu în cazul structurilor și funcțiilor suportului ontic al ființei umane, ci doar în planul activităților desfășurate.

Orice ființă umană caută prin proiectarea ființei-în-sine în creația științifică, opera de artă sau filosofică să se sustragă contingentului, adică să creeze ceva durabil. Ca ființă a cărei viață este vremelnică, fără nici un temel permanent, ea presupune întotdeauna tensiuni între în-sine și pentru sine ca dimensiuni eterogene. Ființa umană trăiește și acționează în împrejurări date asupra cărora numai într-o măsură nesemnificativă poate să decidă. ***Aserțiunea lui J. P. Sartre că libertatea precede esența omului și o face posibilă este fundamental greșită.*** La rândul său, libertatea admisă doar pe plan interior de către stoici este o condiție necesară dar insuficientă. Mai mult o condiție pentru igiena noastră sufletească.

Nu putem vorbi într-un mod îndreptățit de libertatea umană într-un domeniu sau altul al activității umane, dacă nu dispunem de alternative și nu alegem în mod responsabil. Calitatea ființei umane a stăpânirii de sine, socotită ca și calitate morală nu duce la controlul condițiilor și evenimentelor din cursul vieții sociale la care participăm. Acestea, printre care o legalitate și justiție nesigură, ne pot leza în însăși realizarea-de-sine prin caracterul lor haotic și arbitrar. Omul într-adevăr dispune de liberul-arbitru adică se poate face pe sine prin alegeri succesive, după criterii strict personale, dar ca și în cazul comunicării trebuie să iasă din sfera subiectivității personale.

Actele și faptele propriu-zise vizează libertatea noastră reală sau altfel-zis efectivă. A fi competent sau bun pe plan profesional nu înseamnă neapărat că dispui de sorți de izbândă. Confruntarea cu obstacolele vieții și în cazul valorii și în acela al dobândirii

libertății este o necesitate reală. În acest punct Spinoza, Hegel și Marx au dreptate. Cât amar și câtă deznădejde răzbat în aceste versuri eminesciene ce ilustrează în mod veridic asumarea dificultăților ce trebuie învinse:

„Nu căta văzând mișei spre izbândă
făcând punte

Te-or învinge nățărăii chiar de-ai fi cu
stea în frunte.”

Nu știm dacă filosofia morală sau etica ne va conduce vreodată înspre liman, dar afirmarea ei pe alocurea sau într-un fel sau altul prin morala ontică, morala creștină, morala modernă, toate în diferitele lor variante și moralitatea contemporană subminată, dezarticulată, sfâșiată, pusă sub semnul întrebării de către unii, ne face să accedem «pe culmile disperării» de care vorbea Emil Cioran. ***Trezirea și deșteptarea pe care o întreține și înviorează reflecția filosofică necesită lepădarea indolenței și nepăsării, într-un cuvânt a pasivismului care ne descalifică ca și comunitate umană pe scena vieții politice de azi.*** Înmulțirea relativismelor au fost alimentate în timp de agnosticism și scepticism. Ele sunt deopotrivă obstacole și principii reale pentru gândirea etică. Numai B. Russell este încă un sceptic activ, viguros, unul care a voit și uneori chiar a reușit să mențină teferi la minte și chiar suflet.

Omenescul din om, sesizează V. Macoviciuc, este o existență neîncheiată, o ipoteză și un risc. E adevărat, dar aceasta nu înseamnă să cedăm în fața voluntarismului arbitrar sau a resemnării fataliste sau să încetăm ne lupta cu absurdul. ***Subliniem în mod expres faptul că dacă omul nu accede la o gândire etică de cele mai multe ori nu știe de ce, pentru ce sau în virtutea cărui rost se naște, trăiește și moare.*** Or, „O lege morală trebuie să sprijine în mod activ, pozitiv, progresul social pe de o parte, iar pe de alta să excludă în sens negativ actele regresive (injustiții, nedreptăți), încurajând actele progresiste, pozitive (cuvîința, obligațiunea), folositoare, bune.”⁹

Note:

1. Al. Popescu, *Introducere în filosofie*, Editura Cugetarea Georgescu Delafras, S.A., București, 1944, p.52
2. Ibidem, p. 58
3. Al. Surdu, *Teoria subsistenței*, Editura Academiei Române, București, 2012
4. V. Macoviciuc, *Inițiere în filosofia contemporană*, Editura Economică, București, 2000, ediția a II-a
5. Ibidem, p. 13
6. Ibidem, p.14
7. Ibidem, p.15
8. W. F. Hegel, *Știința logicii*, Editura Academiei R.S.R., București, 1996, p. 426
9. Al. Husar, *Coborârea în viață*, Editura Academiei Române, București, 2007, p. 29

Bibliografie:

Hegel, W. F., *Știința logicii*, 1996, Editura Academiei R.S.R., București, p. 426.
Husar, Al., *Coborârea în viață*, 2007, Editura Academiei Române, București, p. 29.
Macoviciuc, V., *Inițiere în filosofia contemporană*, 2000, Editura Economică, București, ediția a II-a.
Popescu, Al., *Introducere în filosofie*, 1944, Editura Cugetarea Georgescu Delafras, S.A., București, p.52, p.58.
Surdu, Al., *Teoria subsistenței*, 2012, Editura Academiei Române, București.

Vocabularul latin creștin, fundament pentru un nou tip de limbaj

Lucia DĂRĂMUȘ

Motto: Linqua interpres est animi.
(Limba este tălmăciul sufletului.) – Horatius

Literatura latină, nu e nevoie de nici o demonstrație, se cunoaște, prin toate genurile pe care le dezvoltă, stă la baza literaturii de astăzi. Practic ceea ce avem astăzi nu constituie o noutate – *Nihil novi sub sole*.

De asemenea, prin expansiunea în tot Imperiul Roman a noii religii – creștinismul – se conturează o literatură nouă, cu principii noi, literatura latină creștină exprimându-se prin genurile și formele cunoscute pe de o parte și literatura patristică, strict dogmatică, pe de altă parte.

În acest context apare o nouă limbă, latina creștină, cu o gramatică aparte, cu o stilistică de asemenea proprie, desigur, pe linia latinei autorilor clasici. Studiarea apariției, dezvoltării și evoluției acestei limbi care se abate de la normele gramaticii și stilisticii clasice este importantă deoarece face obiectul limbii creștine, o limbă tehnică, din cadrul tuturor sistemelor lingvistice, unde creștinismul a pătruns.

Dicționarele occidentale, în genere, fac distincție între latina eclezială și latina creștină. Schrijnen – *Charakteristik des altchristlichen Latein*, Nijmegen, 1932 – deosebește *Kirchlatein* de *Christlatein*.

Latina creștină

Originalitatea limbii latine creștine constă nu atât în crearea unor termeni noi, aceștia, în măsura în care sunt, aparțin de dogmă și, subscriind Monseniorului Schrijnen, fac parte din latina ecleziastică – *Kirchlatein* – cât mai degrabă în crearea unei lumi noi prin reinventarea stilisticii, prin reinventarea limbajului, recurgând în special la planul figurat, la împrumuturi din limba

greacă, apelând la autorii necreștini, filosofi greci și latini, din vocabularul cărora au preluat termeni abstracți.

La sporirea vocabularului latin creștin au contribuit traduceri, care fac obiectul separat al unui studiu, neincluzându-se în literatura creștină propriu-zisă, traduceri începând cu secolul al II-lea. E vorba de transpunerea în latină a textelor grecești cum ar fi: *Biblia*, *Păstorul lui Hermas* etc., după cum subliniază Ch. Mohrmann – *Traits caractéristiques du latin des chrétiens*, Miscellanea Mercati, I, Vatican, 1946.

Baza conceptuală creștină, și ne referim aici la sistemul lingvistic latin, trebuie să țină cont de:

Stil – Aici avem în vedere vocabularul, mijloacele de îmbogățire, planul figurat, planul afectiv – modalitatea de expresie specifică noii religii, creștinismul – latura mistică și întrebuințarea simbolurilor.

Gramatică – Acest context, după cum au arătat specialiștii, nu propune o formulă originală, ci avem, mai degrabă, abateri de la norma clasică, deja consacrată prin autorii literaturii clasice.

Un alt punct de vedere constă în maniera de traducere, considerând că modificări gramaticale au survenit și sub imboldul contaminării între limbi, sistemul gramatical în care urma să se transpună, și nu în ultimul rând maniera de a se raporta la universal, de a percepe lumea, mentalitatea specifică aceluia sistem.

Lucrările de specialitate, care au consacrat mii de pagini studiind vocabularul autorilor creștini, subliniază creativitatea

lexicală în urma împrumutului din limba greacă.

Chr. Mohrmann – *Traits caractéristiques du latin des chrétiens*, Miscellanea Mercati, I, Vatican, 1946 – semnalează un aspect care ține de latura tehnică a latinei creștine, dar și de orizontul filosofic al acesteia, considerând că în mod special s-au păstrat termeni grecești care desemnează ierarhia, slujitorii, instituțiile clericale, termeni și acțiuni concrete. Pentru latura abstractă a dogmei sunt utilizate cuvinte latinești, care însă beneficiază de noi conotații.

Așadar se au în vedere doar acele împrumuturi din greacă ce s-ar putea încadra în câmpul semantic al reprezentării ierarhice, sau al reprezentării instituțiilor clericale. În cele ce urmează ne vom orienta privirea doar asupra câtorva termeni în vederea exemplificării.

Lat. *diaconus*

Termenul *diaconus* reprezintă un împrumut făcut de latina ecleziastică din greacă: gr. *diakonos* care are următoarea reprezentare semantică, în conformitate cu *Dictionnaire étymologique de la Langue Grecque*, E. Boisacq, Paris, 1916:

Adj. – cel care face un serviciu

Subst. – 1. Servitor, cel care servește la masă

2. diacon

3. diaconiță

În acest caz este semnalat că, dacă în limba greacă verbul care desemnează acțiunea de a sluji este gr. *diakoneo*, așadar aceeași rădăcină, limba latină nu preia și verbul. Pentru a reda conotațiile religioase ale acestuia se utilizează verbul *ministro* și *servo*.

Se consideră că lucrarea de slujire este dată Bisericii de Christos (Cf. Eph. 4:11; Io.13:14) și se poate realiza prin mai multe modalități după cum rezultă din semnificațiile atribuțiilor lui *diaconus*:

ministro, are – a sluji lui Christos

„Erant autem ibi mulieres multae a longe, quae secutae erant Iesum a Galilaea, ministrantes ei. (Secundum Matthaeum 27:55 in *Novum Testamentum Graece et Latine*, Nestle-Aland, Stuttgart, 1906.)

„Însă acolo, de mult timp, erau multe femei, care îl însoțeau pe Iisus din Galilea, spre slujirea acestuia.”

Dacă în acest exemplu, participiul prezent – *ministrantes* – al verbului lat. *ministro* are sensul de bază „a sluji” în special la masă, „a ajuta” pe cineva, în următorul exemplu același verb se va comporta din punct de vedere semantic într-o manieră figurată:

„Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum Pater meus.”

(Secundum Ioannem 12:26 in *Novum Testamentum Graece et Latine*, Nestle- Aland, Stuttgart, 1906.)

„În cazul că cineva îmi este credincios (loial), Tatăl meu îl va răsplăti.”

Ministraverit, conjunctiv perfect, indică împreună cu *si* o condițională potențială, termenul, în contextul dat, lărgindu-și sensul, căpătând atributul „loial”, „credincios”.

– *ministro, are* – „a sluji lui Dumnezeu”, „a fi credincios lui Dumnezeu”, „a fi loial”

Dacă inițial gr. *diakonos* indica pe cel care servea la masă, în perioada elenistică ajunge să desemneze anumiți oficiali de cult în temple – B. Reicke, *Diakonie, Festfreude und Zelos*, 1951 – anticipându-se sensurile creștine pentru gr. *diakonos*, lat. *diaconus*.

Dinspre slujirea cu o încărcătură strict și vădit materială, se ajunge la slujirea spirituală, indicându-i pe cei puși în funcții cultice. În acest sens, desemnând două categorii ierarhice, vine textul din Filipeni:

„Paulus, et Timotheus servi Iesu Christi, omnibus sanctis in Christo Iesu, qui sunt Philippis, cum episcopis, et diaconibus.” (Ad Philippenses 1:1 in *Novum Testamentum Graece et Latine*, Nestle- Aland, Stuttgart, 1906.)

„Paul și Timotei, robi ai lui Iisus Christos, către toți sfinții în Christos Iisus, care sunt în Filipi, împreună cu episcopii și diaconii.

F.J.A. Hort – *The Christian Ecclesia*, 1897, p.198 – este de părere că cei doi termeni, pe de o parte gr. *episkopois*, pe de altă parte gr. *diakonois*, se referă strict la

structura dihotomică a Bisericii – de *conducere* și de *slujire* și nu la ierarhie.

În sprijinul ideii că *diakonos* este un termen deja specializat tehnic, în cadrul latinei N.T. și intră în ierarhie alături de alte cuvinte ca: *presbiteros*, *episkopos* etc., există pasajul din *1 Timotei 3* în care se realizează portretul episcopului și al diaconului, calitățile și virtuțile unor persoane investite în aceste slujbe duhovnicești:

„Et hi autem probentur primum: et sic ministrent, nullum crimen habentes.”

(Ad Timotheum I,3:10)

Varianța grecească pentru *ministrent* propune *diakoneitosan*. Așadar, după ce vor fi demonstrat că au virtuți clare, fără să li se aducă vreo învinuire, pot să fie diaconi.

Latina eclezială prin Clement, Ignatius și alții, sugerează aceeași abordare, ca ultim sens al lui *diakonos*, prezentând funcția lui ierarhică, foarte clară, după cum vom putea observa din cele ce urmează.

„Si quis loquitur, quasi sermones Dei: si quis ministrat, tamquam ex virtute, quam administrat Deus: ut in omnibus honorificetur Deus per Iesum Christum cui est gloria, et imperium in saecula saeculorum...”

(Petri Epistula I, 4:11)

„Dacă cineva vorbește (să vorbească) precum sunt cuvintele lui Dumnezeu, dacă slujește (să slujească) potrivit virtuții pe care i-a oferit-o Dumnezeu, ca să fie glorificat Dumnezeu în toate, prin Iisus Christos, a căruia este slava și puterea în vecii vecilor...”

Trebuie subliniat faptul că se face distincție între slujirea unui bărbat în biserică și slujirea unei femei. Diaconatul în mod direct și exclusiv ierarhic, în măsura în care termenul devine sinonim cu *ucenic* sau *înger* prin extensie interpretativă.

În acest sens există lat. *minister* – *slujitor*, *ucenic*, *slugă*, *discipol*.

„(...) regnum meum non est de hoc mundo, si ex hoc mundo esset regnum meum, *ministri* mei utique decertarent ut non traderer Iudaeis nunc autem regnum meum non est hinc.”

(Secundum Ionnem 18:36 in *Novum Testamentum Graece et Latine*, Nestle- Aland, Stuttgart, 1906.)

„Împărăția mea nu este din lumea aceasta, dacă împărăția mea ar fi din lumea aceasta, slujitorii (ucenicii) mei s-ar lupta ca să nu fiu predat iudeilor acum, însă împărăția mea nu este de aici.”

În contextul oferit latinescului *minister* i se atribuie o triadă semantică:

- sensul de *ucenic*

- sensul de *înger*, raportat la împărăția care nu este de aici

- sensul de *discipol*

Mai interesant devine termenul *diakonos*, când este pus în legătură cu o femeie.

În *Epistola lui Pavel către Romani* întâlnim un fragment, unic în *Biblie*, unde se vorbește despre slujirea în Biserică a unei femei, însă trebuie avut în vedere rapiditatea cu care se trece peste acest moment, faptul că apare o singură dată, apoi nu se pune accent pe diaconat la femeie, nefăcându-se o listă a virtuților. De asemenea, este foarte interesant că în greacă avem *diakonos* și când vizează slujirea la bărbat, dar și în acest caz singular pentru slujirea femeii, pe când în traducerea latină se face distincție, *diaconus* fiind specializat, doar pentru bărbați.

În greacă adj. *Diakonos*, *on*, având aceeași terminație și pentru masculin și pentru feminin, poate fi întrebuițat și în caz excepțional, pentru o „slujitoare a Domnului.”

Lat.

„Commendo autem vobis Phoebe sororem nostram, quae est in ministerio *Ecclesiae*, quae est in Cenchris...”

(Ad Romanos 16:1 in *Novum Testamentum Graece et Latine*, Nestle- Aland, Stuttgart, 1906.)

Gr.

„(...) ousan *diakonon tes Ekklesias tes en Kenchreais* ...”

„V-o încredințez pe Phoebe, sora noastră, care este în *slujba Bisericii*, care este din Cenchrea...”

În latină termenul *diaconus* este substituit prin sintagma *esse in ministrio* – a fi în slujba, pentru a se evita confuzia cu masculinul, deoarece, în latină adjectivele de declinare a II-a substantive sunt numai masculine.

Lat. *diaconus* pe lângă extensia semantică *minister*, mai uzitează termenul *servus* și varianta *conservus*, care reprezintă un construct din prepoziția *cum*, provenită din arh. *com* care devine *con* când este urmat de *d, j, t, g, s, t, v*, ca în exemplele *con* – clamo, *con-duco*, *con-fero*, *con-venio*, *con-servo*...

Așadar, *conservus* este un construct din arh. *con*, care înseamnă „împreună cu” și *servus* – „rob”, „slujitor”, „lucrător”, „servitor”.

Lat. *baptizo*

Provine din gr. *baptizo*, la rândul său din *baptizein*, care înseamnă „a se scufunda”, „a uda” iar în limbajul ecleziastic „a boteza”, față de greaca clasică.

Actul botezului are legătură, fără îndoială, cu Ioan Botezătorul, cel care predica și boteza în pustia Iordanului, conform scrierilor biblice. Iordanul, care se varsă în Marea Moartă, se află la o depărtare de 12 km de Khirbet, spațiul în care trăiau adepții grupării esenienilor, după afirmația lui Filon din Alexandria și a lui Iosephus Flavius.

Potrivit lui J. Thomas – *Le mouvement baptiste en Palestine et Syrie, 150 avant Jesus Christ – 300 apres Jesus Christ*, Gembloux 1935, – între esenieni, identificați de cercetătorii moderni cu pustnicii de la Qumran și Ioan Botezătorul ar fi existat legături atât de ordin spiritual, cât și practic. Ioan Botezătorul practica botezul precum esenienii scufundările periodice.

De asemenea, J. Thomas, în opera amintită, subliniază diferența ritualică a botezului la esenieni practicat în fiecare zi, de actul sacramental unic al botezului lui Ioan Botezătorul, după cum apare în textele sacre precum și la Iosephus Flavius – *Antichități iudaice*, 2, XVIII, V,2 Ed. Hasefer, Buc. 2001:

„Unii dintre iudei au fost de părere că Dumnezeu hărăzise pieirii oastea lui Herodes, ca să-i dea îndreptățita pedeapsă pentru executarea lui Ioan, poreclit Botezătorul. Herodes a poruncit ca el să fie ucis, deși era un om ales, care îi îndemna pe iudei să cultive virtutea și să fie drepți unul față de altul, arătându-și evlavie față de Dumnezeu prin intermediul botezului. Ritul de imersiune, simbolul unei purificări spirituale, joacă un rol

esențial în predicile lui Ioan Botezătorul, ai cărui partizani se numeau bapțiști, mulți dintre ei alăturându-se nazareenilor. Conducătorul lor trăia după obiceiul nazareilor de odinioară, fără să se tundă și purtând un veșmânt din păr de capră. Herodiada nu este implicată în uciderea lui.”

Așadar *botezul* are diverse conotații fiind practicat în antichitate de diferite comunități religioase. În interiorul comunității formate în jurul lui Iisus Galileanul, botezul era un rit foarte important cerut adepților, celor convertiți la noua religie.

Însă botezul, așa cum arată descoperirile arheologice, precum și scrierile religioase, își are rădăcinile în iudaism. Cei care intrau în religia iudaică, în perioada dintre Vechiul Testament, erau botezați prin cufundarea în apa unui râu, ca simbol al spălării spirituale.

Ioan Botezătorul, prin actul botezului practicat de el, reprezintă o punte de legătură între actul cufundării la iudei și cel al creștinilor, fiind un antemergător al botezului creștin.

Spre deosebire de riturile de cufundare ale celorlalte grupări religioase, botezul creștin aduce elemente noi, fiind nu doar o spălare spirituală, ci o transformare, după cum precizează Pavel. Adeptul, cel care urmează să fie botezat, va suferi moartea și îngroparea o dată cu intrarea în apă și revenirea la o viață nouă, înviere în momentul în care iese de sub apă.

De obicei, grupările religioase așezate de-a lungul Iordanului, își botezau prozelii în Iordan, clima permițând acest fapt. Despicătura lungă a Văii Iordanului care ajunge până la Marea Moartă arată că zona este instabilă, continua activitate vulcanică favorizând apariția celei mai adânci depresiuni naturale din lume.

Râul Iordan izvorăște din apropierea Muntelui Hermon, curge prin Lacul Huleh, vărsându-se în Marea Galileii. Datorită condițiilor geologice și climaterice apa Iordanului este extrem de caldă vara, încât dezvoltă o vegetație luxuriantă, căldura fiind optimă pentru practicarea cufundărilor în tot timpul anului.

Revenind la actul *Noului Testament* care a favorizat în limbă apariția termenului *baptizo*, acesta cunoaște moduri de manifestare diferite:

Botezul lui Ioan – un rit care se realizează prin intermediul apei:

„Respondit eis Ioannes, dicens: Ego *baptizo* in aqua: medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis.”

(Secundum Ioannem 1:26 in *Novum Testamentum Graece et Latine*, Nestle- Aland, Stuttgart, 1906.)

„Ioan a răspuns acestora, zicând: *Eu botez cu apă, însă în mijlocul vostru stă cineva pe care voi nu-l știți.*”

În contextul de față *baptizo* are sensul de „a scufunda în apă”, reprezentând un act de purificare, de curățire. Acesta își are originea în tradiția iudaică – (Cf. Is 4:4; 30:27; Dan. 7:10)

Botezul cu Spiritul Sfânt

După cum s-a putut observa, botezul realizat de Ioan nu reprezintă un act mântuitor, ci o prefigurare a celor ce vor urma. Contrar acestuia, botezul cu Spiritul Sfânt implică intervenția directă a cerului: „(...) ipse vos baptizabit in Spiritu Sancto (...)” „El vă va boteza întru Sfântul Spirit.” *Epistola către Romani* face referire la scufundare ca la îngropăciune, un prag dintre o parte și alta:

„Consepulti enim sumus cum illo per *baptismum* in mortem: ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitae ambulemus.”

(Ad Romanos 6:4)

„Căci prin botezul în moarte am fost îngropați împreună cu Acesta, după cum Christos s-a ridicat dintre morți prin gloria Tatălui, tot astfel și noi să umblăm prin înnoirea vieții.”

Pasajul din *Coloseni*, va evidenția, pe lângă aspectul amintit mai sus, și revenirea la o nouă viață:

„(...) consepulti ei in *baptismo*, in quo et resurrexistis per fidem operationis Dei, qui suscitavit illum a mortuis.”

(Ad Colossenses 2:12)

„Îngropați cu el în botez, am înviat prin el, prin credința salvării lui Dumnezeu, care l-a ridicat pe acesta din morți.”

Emergența sensului termenului *baptizo*, în cele două exemple, ridică spre problematizare două aspecte cu două conotații:

A fi îngropat împreună cu Christos în botez, de unde, prin extensie, a muri împreună cu Christos față de cele prezente.

A învia împreună cu Christos, a te ridica din cufundare la o viață nouă, lăsându-ți cele dinainte în groapă.

Aceste două accepțiuni semantice conferă sintagmei *botez cu Spiritul Sfânt* un nou atribut, acela de *unire* – unire în moarte, unire în viață. De reținut că este vorba de botezul cu Spiritul Sfânt și nu cu apă, deci investirea sau pecetluirea cu Spiritul Sfânt.

Sintagma *a fi botezat cu Spiritul Sfânt* presupune sinonimia cu *a te uni cu Spiritul Sfânt, a fi în Christos*.

Botezul cu focul

Dacă botezul cu apă însemna „purificare”, botezul cu Spiritul Sfânt „unire cu Christos”, botezul cu foc va avea alte accepțiuni. (Cf. Mt. 3:11)

„Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendatur? *Baptismo* autem habeo *baptizari*. (...)” (Secundum Lucam 12:49-50)

„Am venit să arunc foc pe pământ și nu vreau decât să fie aprins? Însă am botezul cu care să fiu botezat.”

Expresiile *baptizabit (...) igni* (Mt. 3:11) și *mittere in terram* (Lc. 12:49), printr-o relație semantică directă, înfățișează pedeapsa. *Baptizabit (...) igni* va căpăta sensul de *a pedepsi*.

Având în vedere textele date, termenul *baptizo* reliefează următoarea structură semantică:

- *a scufunda*
- *a uda*
- *a purifica*
- *a muri față de păcat*
- *a învia la o viață nouă*
- *a pedepsi*

Din aceeași sorginte Macedo-românii au dezvoltat forma *pătedzu* și, conform cu Lazăr

Șăineanu – *Semasiologia Limbii Române*, Ed. De Vest, Timișoara, 1999 – „românii din Istria, afară de puțin cunoscutul *batez* și *botez*, întrebuințează, în general, vorba *cărști* din slavicul *Krŭstiti*, literal „a creștina”, care, ca și în românește, e identic cu „a boteza”.

În tradiția populară românească, prin actul botezului, Biserica dă pruncului o mamă spirituală și un tată spiritual, naș sau cumătru, provenit din latina eclezială *compater*, de la *com* și *pater*.

Acest obicei se reflectă și în literatura populară ca în balada *Român Gruie Grozăvanu*:

„Creștinează / Și botează...” Pe lângă această desemnare pur religioasă, termenul mai are o conotație peiorativă, semnalată de Lazăr Șăineanu în opera citată: „*Botez*, ironic, udătură, bunăoară, într-o snoavă de Ispirescu: *Îndată se pomeniră în apă; cei mai mulți se scăldară scăldatul din urmă, vro câțiva scăpară numai cu un botez...*”

Pentru că la timpul potrivit am amintit de Chr. Mohrmann care considera că termenii abstracți ai dogmei sunt din vocabularul latin, nefiind împrumutați, dar care beneficiază de noi conotații, exemplificând prin termenul *mântuire* / *a mântui*, ne vom opri și noi asupra aceluiași cuvânt urmărindu-i parcursul.

Termenul *mântuire* cu această înfățișare religioasă, desigur în dimensiune metaforică, s-a manifestat chiar de la început, având în vedere originea semantică a ebraicului *yēša* și a gr. *soteria*.

Referindu-se la acest concept M.Green – *The Meaning of Salvation*, 1965 – consideră că înțelesul prim al ebraicului *yēša* este acela de „a aduce la loc larg” (Cf. Ps.18:36), dar încă de la început are și o latură metaforică – „libertate nedeterminată”.

Limba latină pentru reprezentarea conceptuală a acestuia recurge la calcul semantic – lat. *salus*, după gr. *soteria*, cu sensul generic de „a salva”.

În greaca clasică avea înțelesurile de „păstrare”, „eliberare” și chiar „garanție”. Un alt înțeles este acela de „sănătate”.

Originea semantică pentru dimensiunea religioasă o găsim însă în *Septuaginta*.

- *soteria* – „izbăvire”, „salvare”: Ex.14:13 – „Moise a răspuns poporului: *stați pe loc și veți vedea izbăvirea.*” (*soteria*)

- *soteria* – „ajutor”: 1Sam. 11:13 – „Dar Saul a zis poporului: *nimeni nu va fi omorât (...) căci astăzi Domnul a dat un ajutor (soteria) lui Israel.*”

- *soteria* – „siguranță”, „bunătare”, „scăpare”: Ps.3:2 – „Mulți îi spun sufletului meu: *nu-i este lui siguranță (soteria) întru Dumnezeu lui...*”

Dacă în toate aceste exemple termenul își găsește aplicabilitatea într-o manieră concretă, exemplul următor intră într-un unghi teologic, descoperind sensul des întâlnit în *Noul Testament*, *soteria* ca *escatologie*.

1. *soteria* – „mântuire”: Is.45:17 – „Dar Israel va fi mântuit de Domnul cu o mântuire veșnică.” Având drept moștenire această paletă bogată din punct de vedere semantic, autorii *Noului Testament* nu au fost nevoiți să creeze noi cuvinte, sau să recurgă la împrumuturi, pentru a putea reda un concept atât de complicat și adânc din perspectivă filosofico-religioasă.

Limba latină, pentru a nu complica și mai mult gradul perceptibil, preferă lat. *salus*, pe care-l încarcă religios, transformându-l în concept.

Inițial *salus*, *utis*, substantiv feminin, înseamnă „sănătate”, „scăpare”, „plecăciune”, „salutare” în sens de rămas bun. E importantă o scurtă trecere în revistă a termenului și a familiei lexicale, în vederea evidențierii bogăției semantice, care a stat la baza noului concept.

- „*Multam salutem foro dicere*” – (Cic.) – A spune rămas bun forului.

- „*Mea salus*” – (Plaut) – Draga mea / Salvarea mea

- „*Fuga salutem petere*” – (Nep.) – A-și căuta salvarea în fugă.

Din aceeași familie fac parte:

- „*salutaris*” – aducător de sănătate, util, folositor

- „*salutifer*, *construct din salus și fero*” – folositor pentru sănătate

- „saluto” – a saluta, a trimite cuiva salutare, a chema în ajutor, a se închina
 - „salutator” – cel ce salută și sensul se dezvoltă până ajunge a-l desemna pe cel care salută prea des, devenind client și chiar lingușitor prin extensie.
 - „salutatio” – salutare, închinăciune
 - „salutariter” – cu folos
 - „salutatorius” – privitor la salutări
- Pe aceeași rădăcină există și termenii:
- „salveo” – a fi sănătos
 - „salvo” – a salva, a mântui
 - „salvus” – teafăr, sănătos.

Lexicon totius latinitatis, Roma, 1940, vol I-VIII, îl pune în legătură cu sanscr. *Sarva*, care înseamnă întreg, bun, nevătămat, ca în exemplele:

- „salvus sis” – în bună stare (Ter.)
- „salvus sum” – am scăpat (Ter.)
- „salve!” , imperativul de la „salveo” – fii sănătos!
- „salve”, adv. de la „salvus” – în stare bună.

Pe baza acestei bogății semantice și plecând de la conotațiile versiunii grecești a scrierilor religioase, latina eclezială preferă calcul semantic, îmbogățindu-l pe *salus*.

În *Noul Testament* capătă înțelesuri multiple:

- „*Et erexit cornu salutis nobis: in domo David pueri sui*” – „Și ne-a înălțat un corn de mântuire (mântuire puternică) în casa copilului (fiului) său, David.”

Salus – scăpare din ghiarele dușmanilor.

- „*Neque autem sole, neque sideribus apparentibus per plures dies, et tempestate non exiqua imminente, iam ablata erat spes omnis salutis nostrae.*” (*Actus Apostolorum* 27:20)

„Soarele și stelele nu s-au văzut mai multe zile și furtuna era așa de puternică încât spre sfârșit pierduseră orice speranță de salvare.”

Salus – salvare a trupului, sănătate trupească. În contextul latinei ecleziale *salus*

stă în centrul întregului sistem lingvistic nou creat.

- „(...) *qui annunciant vobis viam salutis*” (*Actus Apostolorum* 16: 17)

„(...) care vă anunță calea mântuirii.”

Salus – salvare a sufletului, conotație religioasă.

În săvârșirea lui *salus* sub accepțiunea creștină concură alte concepte din această sferă:

poenitentia – părerea de rău:

- „(...) *poenitentiam in salutem stabilem operatur* (...)” (*Ad Corinthios*, II, 7:10) – „părerea de rău duce spre mântuirea sigură.”

- *fides* – credință:

„...*finem fidei vestrae, salutem animarum.*” (*Petri Epistola* 1, 1:9) – „...ca sfârșit al credinței voastre, salvarea (mântuirea) sufletelor.”

Un sinonim pentru *salus* este *redemptio*, care în scrierile patristice câștigă tot mai mult teren, aproape substituindu-l pe *salus*. Probabil, autorii creștini îl preferă pe *redemptio*, pentru că acesta, pe lângă toate sensurile lui *salus* pe care le preia, mai implică înțelesul de *cumpărare* și *răscumpărare*. Deși rar, îl întâlnim totuși în *Epistola către Romani* – „Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quae est in Christo Iesu (...)” – (*Ad Romanos* 3:24)

„Sunt neprihăniți, fără plată, prin grația sa, prin răscumpărarea care este în Christos Iisus.”

În privința celorlalte modalități lingvistice prin care vocabularul latin creștin s-a conturat, acestea, desigur, sunt multiple, implicând domenii ca formarea cuvintelor, limbajul figurat, stilistica, morfologia, sintaxa, etc. Toate acestea însă, necesită studii de sine stătătoare.

Cert este că asemenea studii sunt necesare în orice sistem lingvistic, pentru cunoașterea evoluției limbii, dar și a unui sistem filosofico-religios.

Simion DIMA

Știam că tatăl meu (n. 1930, Comlăuș, jud. Arad – m. 2012, București, prozator, istoric și critic literar, editor, jurnalist, membru al USR, întâi al Filialei Timișoara, apoi al ASB), scrie poeme, mai ales că primeam de ziua noastră, mama și cu mine, câte unul, dar aflarea unui pachetel cu versuri așternute pe fugă, începând din anii '60, a fost pentru amândouă o surpriză, în gerul cumplit al lui ianuarie 2012. Reamintesc volumele publicate de tatăl meu: *Urmele duc la Nera*, nuvele și povestiri, București, Ed. Eminescu, 1975; *Mielul negru*, roman, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1975; *Amintiri de astă-vară*, București, Ed. Ion Creangă, 1980; *Puntea însorită sau Steaua polară*, povestiri, Ed. Albatros, București, 1981, colecția Colocviile adolescenței; *Ecoul munților*, povestiri și nuvele, Ed. Albatros, București, 1988; a îngrijit două ediții din Victor Vlad Delamarina: *Al mai tare om din lume*, versuri, proză memorialistică, scrisori, ediție îngrijită și prefătată de Simion Dima, Timișoara, Ed. Facla, 1972; și: Victor Vlad Delamarina, *Al mai tare om din lume*, poem ilustrat de Done Stan, postfață și glosar de Simion Dima, Timișoara, Ed. Facla, 1978. O altă consistentă carte de istorie literară: Camil Petrescu, *Trei primăveri* (contribuții camilpetresciene din perioada timișoreană, ediție alcătuită, studiu introductiv, tabel cronologic, note și coordonarea volumului de Simion Dima), Timișoara, Ed. Facla, 1975.

Ca director al Editurii Facla din Timișoara, a considerat poziția sa o ardentă misiune, pe care a onorat-o prin publicarea literaturii locului, dar și a celei naționale în general. S-a mândrit în chip deosebit cu câteva realizări remarcabile, precum: volumul *Luceafărul*, 1972, în ediție trilingvă, română, maghiară și germană, traduceri aparținându-i lui Frányo Zoltán, iar splendidele desene artistului plastic Vasile Pinte, sau *Moara cu noroc* de Ioan Slavici, apărută în 1973, într-o ediție subtil ilustrată de Traian Brădean, ales ca grafician fiindcă era originar din zona natală a lui Slavici, de asemenea seria de volume „Studii de limbă și stil”, în care a publicat lingviști din Timișoara, dar și din București, Baia-Mare etc.

Noi, care îl cunoșteam atât de bine, l-am regăsit în poeme ca spirit vulnerabil, lesne mișcat de fluxul schimbător al vieții, înviorat prea rar, numai de amintirea copilăriei și de răgazarile petrecute în trei. Pentru el, faptul că nu se putea exprima absolut sincer în literatură și în presă, înainte de 1990, a constituit o veritabilă dramă existențială, oglindită în multe din poemele sale. Fac mențiunea de ordin tehnic că, acolo unde poemele nu purtau un titlu, le-am dat eu unul, închizându-l între paranteze drepte.

Poeme regăsite

(Simona-Grazia Dima)

Noapte

Noapte și singur –
nu e decât neonul
care pâlpâie deasupra-mi
uruie departe mașina
și telefonul

anulează
știri Agerpres.
Și creierii
otrăviți de plumb,
de telefoane, corabie
în căutarea nordului,
pe ei înșiși se anulează.

Privesc: pe cadran –
acele s-au suprapus
mirosului greu din jur,
de ape stătute,
cu vise vagi și bucurii
mocnite; rătăcind,
cu inconstiență nonșalanță,
astăzi îmbătrânind
cu încă o zi
apropiat-am
sorocul nevăzut.

(1962)

[Pomul]

Unsprezece luni
din an
el e acolo,
în colț de grădină,
o prezență tăcută –
ori își pregătește roadele
ori, ușurat,
se descarcă
de greumânt,
dar unsprezece
luni pe an
el e fără de rod.
Și totuși, nu-l
smulgem
și nu-l hulim
îl acceptăm
așa cum e;
o lună, în schimb,
cu crengi grele
tăcutul martor
al grădinii
ne răsplătește
împărătește

13 septembrie 1987

[Spre munții Neamțului]

Era o dimineață proaspătă.
Străbătusem codrul de brazi, ozonat,
Livezile înrourate le-am contemplat,
În acea proaspătă dimineață,
Când ne-a răsărit înainte, la capăt de pădure,
Hanul „La Ileana”.

Părea răsărit dintr-o poveste cu zâne și pitici,
Promisiune de neuitat.
Cercevele, perdele și focul, fuior,
Care urca, încet, compact,
Ne îndemneau, toate, să intrăm,
Să ne-astâmpărăm foamea și
Să pornim iarăși,
Spre codrii Neamțului.

(1962)

[Ecouri]

Vagi ecouri mai stăruie, slabe luminițe mai
pâlpâie. Nu știu exact dacă le mai aud, nu știu
dacă le mai văd.

Nu știu dacă-s ale mele...

Eu trec bezmetic, automatic, între noapte și zi,
pe-aceleași bătătorite drumuri, eu care nu sunt
eu, eu așteptând secret să renasc, din adâncuri,
din ieri, să mă curăț de mâl.

Pentru că mai sunt vagi ecouri și slabe lumini.

(18 iunie 1965)

Te-am văzut

Valentinei

Te-am văzut
când ai fugit
să te joci în parc
ca să pot învăța.

Te-am văzut
când ai lipăit desculță,
după o noapte de veghe mijită,
să mă anunți că
„e ora 6, scoală,
să nu întârzii!”

Te-am văzut
când nu m-ai văzut
și când nu te-am văzut
m-am căit că sunt miop.

Te-am văzut când alergai să asculți
răsuflarea agitată
a lui Dudu
și tresărind la cea mai ușoară
zbatere a trupului mic.

De-atâtea ori te-am văzut
și din toate
se fixează pe retină
o imagine pe care n-o șterge vremea
și n-o îngălbenește.

Poezia poate că e proastă
și poate că nu e poezie
Dar poți reține această mărturie
și poți s-o ridici mereu mai sus.

Asemeni columnei
fără sfârșit
din orașul alb de pe Jiu,
pe unde –
mai ții minte? –,
era toamnă de aur –
și hoinăream singuri,
străini,
bucuroși că nimeni nu ne știe
bucuroși că suntem împreună,
singuri...

1960

Amară

Amară,
tristețea, dacă n-ar fi,
tristețea dacă n-ar fi...

Clipele de otravă și descompunere,
nebunia fulgerată,
întunecată și dură,
ciocnirile de fiare
încârligate,
îmbârligate,
coșmarurile îndoielilor,
oboseala durerii neîmpărtășite,
prăpăstiile negre,

din care sufletul
caută să se ridice pe brânci,
dibuind,
însângărându-și mâinile
de muchiile aspre și netede,
umede și reci
avid de lumină
târându-se.

Ajuns pe vârf, deasupra, sleit,
în soarele ozonat și rar
al înălțimilor...
ca să recadă?

13 mai 1960, seara, noaptea

Buze tăcute

Ascultă-ți inima: ea nu minte.
Crede ierbii și vântului,
veșnicului ciclu tânăr,
al copilăriei râs să-l păstrezi.

Trec clipele, zilele se duc,
altele vin fără har, fără chip,
și sărac mă lasă,
și sărac întâmpin zorii-nsoriți.

Întotdeauna regret: de ce-am vorbit?
Oricând și oriunde – trebuie să taci!
Vorba, zăludă mesageră a slăbiciunii,
s-o ferec sub lanțul tăriei. Singură
tăcerea-i putere!

Mai sunt candori, voi, frunze,
le știți dezveli. Și bucurii sunt
pe marele pământ,
dar vâlul le-acoperă, aspru
le-ncinge. În suflet
bucuriile aprig le-nfrânge.

Să cânt nu pot, să mă lamentez nu trebuie.
Imaginile nu vin sub pană.
Dar arătarea cere chip și contur.
Atât să pot cât un imperceptibil murmur.

(4 IV 1962)

Prezentare și selecție de **Simona-Grazia DIMA**

Ioana-Ilinca **MOLDOVAN**

Lumina sferică

Baloane de săpun
în leagăn să tot sufli...,
așa cum îmi place mie să presupun
până când cerul umpli.
Oare unde dispar baloanele de săpun când se
sparg?
Și acestea de unde se trag?
Pentru a primi un răspuns,
într-un balon de săpun m-am ascuns.
Uite-așa am aflat că baloanele
sunt de fapt făcute din lumină,
de aceea uneori vedem *curcubeiele*
în această sferă senină.
Se pare că ele există peste tot,
iar acoperite cu apă și săpun se văd.
Când dispare acest antidot,
redevin invizibile cu un „POC!”.
De născut se nasc din flori ale soarelui
udate de rouă
și călătoresc pe suflări ale copilului
chiar și când plouă.

Premiile ***Mișcării literare***

Fiecare șoptește note muzicale,
care determină punctele cardinale.
Ființe de lumină ce fug de noapte,
dar, având aripi necoapte,
se sting odată cu șuvoiul raze,
lăsând moștenire o floare de gaze,
Regina nopții pusă să vegheze vise.

Din balonul meu,
văd alte sute la fel,
umplute fiecare cu o
anume culoare.

Să lași vise nestinse
e ca și cum ai lăsa jar lângă lemne;
Când va lua foc nu va da semne?
În balon, la apus,
mă agăț de o rază de soare...
Ori ajung mai sus,
ori devin și eu floare.
Balonul s-a stins,
iar eu pornesc în carusel
către un tărâm mai aprins,
unde la fantezie să fac apel.
Mă învârt sclipitoare, căzând în final
din apusul de soare senzațional
într-un lac de nori,
într-o noapte senină.
Și stele cad, dar nu sunt stele căzătoare,
căci pot fi puse înapoi; sunt stele agățătoare.
Fiecare a fost trezită din somn
într-un fel nedemn;
căci ele sunt de fapt
ochi de raze de soare adormite treptat.
O mare de baloane de săpun plutesc...
Încet, încet mă amețesc.
Dar, e apus, nu mai e noapte,
Ele pocnesc, eu mă leagăn mai departe...

Aventuri pe aripa timpului

Oglindă șubredă a lumii
adesea este arta!
Licăr din steaua minunii
ce-ți colorează soarta.
Stați, am greșit caseta.

(Ce, tu încă mai folosești casete?
 Azi sau mâine ne dezvălui că ți-ai croșeta
 propriile șosete.)
 Ei, o luați prea în tragic,
 e doar un fel de-a spune,
 e prea comun să strigi lucrurile pe nume.
 Am găsit în pod o mașină de scris
 și un casetofon din ăla vechi,
 deci vă dați seama că m-a convins
 să beau licoarea cu care iei ștrumfii de urechi.
 Și iată-mă cocoțată pe mașină,
 fără să am habar cum se folosește
 (Cred că-i trebuie niște benzină...)
 Sar de colo-colo pe tastele fosilice,
 sperând să nu se rupă careva sub mine...
 și uite-așa plictiseala trece,
 se lasă tot câte puțin pe vine.
 Dar, pentru că am obosit, de la sărituri mă
 opresc
 și poate și pentru că sunt pătată cu tuș
 mă văd nevoită să mă autoinstruiesc
 cum să pornesc casetofonul fără arcuș.
 Se pare că are un CD înăuntru...
 Pe-atunci chiar existau?!
 Îl pornesc și-ncepe să se-nvârtă în centru,
 scoțând sunete zgâriate de hau-hau.
 Apoi restul începe să se-nvârtă,
 iar eu încep să alerg,
 Prafu' într-o tornadă se zvântă
 și eu aștept să mă lovească un iceberg.
 Nu, nu cel din Titanic, ci o salată,
 și-un ceai ar fi bun că am gura uscată.
 Decât atâta alergătură,
 mai bine ascult o casetă
 cu francezi care stau la șuetă
 sau cu o reclamă la prăjitură.
 „Ce-ai zice de o călătorie?”,
 răsună banda strident.
 Ce-ai zice dacă te-aș lovi cu o farfurie,
 să înveți să vorbești mai încet?
 Te-ar apuca oare amnezia?
 Ai uita lecțiile de limbă greacă?
 Oare ți-ar crește glicemia?
 Nu mă pune să fac o încercată.
 Dar cum mă surzești și deja revin la normal,
 am să-ți pasez o apăsare a butonului off,
 și-apoi să te văd cum dai din țambal.
 Dar iată o foaie pusă
 aievea în mașina de scris;
 probabil este mărturia jucăușă

a faptului că am fost aici.
 Așa că o iau și văd că am apăsat
 pe tastele mașinii expresia
 „Inspirație on”. De-aici – fantezia!

Gânduri zburate

Și multe păsări dau prin cap adesea;
 fiecare zbura și se-ascundea.
 Fiecare gând dispărea mai apoi,
 lăsând o pană purtată de ploi.
 Și unii mai fură din când în când acele pene;
 asta se întâmplă când răscolești amintiri.
 Mai târziu sau mai devreme
 vei avea de unde să te inspiri.
 Și-așa că uneori, gândurile nu-și găsesc casă,
 și-atunci zboară lăsând pene pe masa
 memoriei bune și deșteptate
 de către păsări zburate.
 Și totuși uneori le facem o locuință,
 ca de exemplu o fotografie de la grădiniță...
 Chiar și acum aminte îți aduci
 ce gândeai pe atunci.
 Sau vechiul jurnal îngălbenit,
 păstrat în pod sub pulbere,
 de mult nu v-ați mai întâlnit,
 de mult nu i-ai cerut o părere.
 Și totuși păsările mai și zăbovesc,
 atunci când mâncare primesc.
 Ele se hrănesc cu amestec de imaginație
 și ore bune de meditație.
 Deci, am luat păsări la întâmplare
 și-am început să le construiesc o locuință
 le-am întrebat de ce am nevoie în mare
 și-au spus că de voință.
 Așa vorbesc ele,
 câte-n lună, câte-n stele.
 Și-am început să clădesc cuvinte,
 pentru gândurile frânte ce le am în minte,
 să scriu o colivie în floare,
 să-mi adăpostească păsările
 din pagini albe sau în culoare,
 să-și amintească versurile.
 Și-așa creăm o lume de gânduri
 presărată cu a cernelii rânduri.
 O casă clădită pe-o suflare
 găzduiește zâmbete purtate-n buzunare.
 Pe patru pereți de cerneală
 pictăm crengi cu migală,

căci păsările au nevoie de naturalețe,
la fel ca toate gândurile răzlețe.
Cu cerneala rozie desenăm o floare,
umbrită uneori de verdea culoare
a corăbiilor ce o înconjoară timide
cu nervurile lor splendide.
Dăm un fundal albastru
și lăsăm la uscat tabloul *măiastru*.
Pe peretele următor pictăm cireșe,
coapte, bune pentru a fi culese.
Cu același fundal ca înainte,
în crengi – frunze și cer ca veșminte.
Și-ncep un alt tablou... în calde culori,
cu frunze călătoare,
ale naturii comori
ce-aduc încântare.
Trec mai departe,
zугrăvesc în alb fără oprire,
alb care uneori se împarte
cu câte-o pată azurie.
Dar primele păsări au zburat demult,
abia mai apuc să le ascult,
în timp ce alte păsări vin la mine
de pe-ale minții ceruri senine.

Arcuș european

Iau a Europei hartă
și mă chestionez ce aş putea face
Poate mai adaug ceva și o transform în poartă
sau îi mai cos o găoace.
Astfel mă surprind
pe paralele mâzgălind
șase corzi de vioară
ce parcă o idee îmi coboară
în micuța cutie de sunet ce conform
aparențelor
s-ar spune că se află în spatele corzilor.
Și, bineînțeles, de fel aventurieră,
mă arunc în micuța strâmtoare
și aproape că îmi pot face carieră
din picat la întâmplare.
Acolo am găsit o mini Europă
cu GPS încorporat,
însemnând poze ce le-aș putea developa
și locații numai bune de explorat.
Expresul, în schimb, este impunător:
Un dragon fermecător,
cu solzi de note muzicale

ce la ușa melodiei sunt balamale.
Notele aveau fiecare
o anumită aranjare:
Dacă culoarea era sprintă, erau cântate de vioară,
Dacă era interesantă,
de un cimpoi era interpretată.
Și așa mai departe,
o serie de instrumente „uitate”.
Dar la o parte,
aceste nu sunt calitățile toate:
El este o cutie cu vise,
lucruri înscrise
în versurile cântecelor,
făcute să-l bucure pe călător.
Mă imbarc sfioasă, gata să iau lumea în mâini,
gata să călătoresc printre străini.
Mă urc la el în spate
pe o șa de așteptări și speranțe.
După un mic zbor de încălzire,
mă lasă să aleg o destinație
iar cu dărnicie.
Că vreau să merg la Paris îi dau de știre.
Ajungem, el devenind breloc,
care, scuturat, îți cântă efecte sonore
care pot da răutății un mic block
și vieții mai multe porțiuni colore.
În turnul Eiffel urc în pași de dans,
doar că nu e tocmai turnul obișnuit,
ci unul făcut din măsuri de vals
cu un aer șlefuit.
Prind în valuri un balon cu heliu
sau ar trebui să spun - cu carismă -
căci acest mic detaliu
face lucrurile să zboare în această prismă.
Iar acum și să se-nvârtă,
ca un mic carusel,
iar dragonul mă adăpostește de ploaia de
cerneală și zvântă
orice părere aş fi avut despre el.
Dar, cu cât alerg mai mult,
cu atât vrei mai mult să poți zbura,
așa că plec cum am ajuns mai demult
și spun că la Barcelona mă duce tura.
3, 2, 1, Say cheese!
Am pozat cu statui,
de aş putea să-mi fac un aviz
și cu poze să vă-ncui.
Am mai trecut în revista câteva locații
(Roata, dar de corzi, din Viena,

și London Eye, dacă tot vorbim;
Dragonul mi-a cântat adrenalina
așa, ca să avem ce să povestim.
Am vizitat și Atena,
am alergat printre coloane
sau alții au zburat chiar până la balcoane.
Am văzut și a muzicii scenă.
Au urmat ale Italiei pavilioane,
mai precis valurile melodice din Veneția,
unde am scăpat flautul din gondolă,

deși, vă dați seama, nu asta mi-a fost intenția.)
Așa am ajuns înapoi acasă,
dar încă în cutia nobilii *vioare*
care era încă de hârtie...
Dar dragonul s-a oferit să coboare
puțină, nu prea multă, magie
și să o facă reală,
iar el să se transforme în arcuș
și să înceapă mică hoinăreală
pe corzile amintite mai sus.

(Premiul I și al „Mișcării literare” – secțiunea elevi – în cadrul Festivalului Național de Poezie George Coșbuc, Bistrița, octombrie 2013.

Ioana Ilinca MOLDOVAN este elevă în clasa a VII-a la Școala Gimnazială Ștefan cel Mare Bistrița și membră a cercului de creație literară „Micii blandieni bistrițeni” de la Palatul Copiilor Bistrița.)

Alexandra Ionuța ANDRECUT

Joc cu scrisori

„Iar toamnă... Stau liniștit la biroul de la fereastră și cutreier orașul. Mdaaa... Frumoase lumini. Adică, frunze... în fine, înțelegi tu. Doar privești de la aceeași fereastră ca și mine, te plimbi pe aceleași străduțe înguste și prăfuite. Sau nu? Ahhhh... Cine mai știe? Sunt atâtea scrisorile pe care ți le-am trimis și care s-au întors de fiecare dată prin muștrarea vântului rece. Ce Dumnezeu are pisica aia de miaună nonstop? Cineva ar trebui să-i dea apă rece. Poate-poate răgușește și ea. Nu are rost să-ți mai spun că și eu sunt răcit, că abia dau glas cuvintelor. Doar mă auzi... Nu, nu mă auzi. Poți doar să îți imaginezi cum sună vocea mea, la fel cum eu pot doar să îți creez un chip după cel preferat de mine, să-ți construiesc un oraș și să îți aleg o adresă departe de a mea pentru ca în vreme ce te conduc acasă, cea mai mică unitate de măsurare a timpului să fie veacul...

Hmmm... Știi, folosesc fraze simple, răsuflăte, expirate. Nu e vina mea. Ceartă pisica! Sau o fi vreo alarmă? Ce mai contează... Ascultă! Auzi? Exact, doar foșnetul vântului printre frunzele presate de toamnă. A încetat, orice a fost, a încetat. În sfârșit pot să mă concentrez.

Nu știi dacă ai observat, dar eu îți scriu doar toamna, de când se pierde prima tușă de verde și până când pământul își închiriază ultima cameră pentru frunze. De ce doar atunci? Doar în acele momente îmi trimiți telegrame prin ultimele pâlpâiri ale soarelui înainte de apus, doar atunci dai semne că

exiști, că nu îi scriu doar unei umbre printre valuri.

Te-am întrebat de atâtea ori: cine ești? Și de fiecare dată te-ai ascuns mai adânc în marea ta de tăcere. Îmi amintesc cum toamna trecută o frunză mi-a spus că ți-e frică de întuneric și totuși trăiești ascunsă sub asfaltul pe care îmi plimb pașii, contemplând luceafărul. Te caut, dar te ferești mereu – de mine sau de stele?

Poate te întrebi de ce continui să îți trimit răvașe cu scris mic și îndesat deși nu primesc nimic la schimb, de ce, deși sunt singurul dintre pământeni care nu te cunoaște, sunt unicul care te caută fără încetare. Poate pentru că în adâncul sufletului sunt exact ca și ceilalți: îmi place să am ceea ce ei spun că nu pot avea, îmi place să fac exact opusul a ceea ce doresc ei. Mi-au spus odată, într-un noiembrie trecut, că sunt nebun, că scriu umbrelor, fantomelor, timpului! Mi-au spus să renunț și eu ți-am scris mai des, m-au părăsit și eu m-am înconjurat de fotografiile tale. Unde le-am găsit? Nu a fost nevoie nici măcar să le caut, atâta timp cât nu te cunosc, tu ești tot ceea ce am în jurul meu: frunza, piatra, toamna. Susurul apei e glasul tău de fiecare zi, iar vântul aspru e obișnuita ta voce de om nervos care îmi aruncă muștrări pentru atâta amar de pagini înșirate fără rost.

Ți-am răspuns la atâtea întrebări doar bănuind că vrei să mi le adresezi, dar tu, în toamna aceasta nu mi-ai trimis nici o telegramă, nici un SMS pe numărul de telefon

scrijelit stângace 07ecibdg8. Acum te întreb eu: de ce? De ce te ascunzi în spatele acelor de ceasornic? De ce nu mă lași să te cunosc, să-ți dăruiesc ceva mai mult decât o scrisoare, un plic și-un timbru? De cine fugi, căci eu nu-mi amintesc să-ți fi făcut vreun rău...”

Iată scrisoarea ce am găsit-o la început de octombrie în poștă. Am întors-o pe toate laturile, am dus-o la un expert în „timbrologie”, poate-poate voi găsi un expeditor. Dar adresa și urmele erau șterse de ploaia ce a pătruns prin fisurile cutiei de metal. Am luat o foaie și am început să scriu către... către vânt, către iarbă, către umbre.

„Ți-am găsit scrisoarea și trebuie să recunosc că m-am gândit mult înainte să deschid plicul. Un nume șters și un timbru dezlipit nu îmi sugerează un semn bun. Dar iată că am deschis-o cu tot cu superstiții.

Dacă tu nu mă cunoști, eu nici atât. Poate pentru că nu te-am căutat niciodată. Dar tu mă cauți, tu chiar mă cauți și nu mă găsești. Mai întâi vreau să știi că este prima scrisoare pe care o primesc, sau poate, cine știe? Oi fi găsit vreuna fără nume și am păstrat-o undeva, într-un sertar, intactă. Sau poate au fost mai multe. Nu dau importantă corespondenței primite de la anonimi și necunoscuți.

Și da, ai dreptate, chiar mă întreb de ce? De ce îmi scrii dacă nici măcar nu știi cum sună vocea mea?”

Am încheiat scrisoarea brusc căci nu știam cui s-o trimit. Am făcut cercuri prin cameră, să spunem cam douăzeci de minute, apoi am pus scrisoarea pe pervaz și sorbind ultima picătură de ceai mi-am lăsat capul să cadă pe spătarul scaunului. Acolo am rămas până când vântul a izbit geamul deschis, acoperit doar cu perdeaua și m-am ridicat speriată. Geamul nu era spart, dar scrisoarea – o luase vântul.

Am deschis televizorul și am început să râd de una singură. Unde va ajunge scrisoarea, fără destinatar, fără expeditor, fără adresă? Dar spre uimirea mea, a ajuns acolo unde nici eu nu știam că trebuie să ajungă și răspunsul nu a întârziat să apară:

„Aseară, ce de obicei, am urmărit de la fereastra mea freamătul orașului, așteptând să te zăresc printre călători, dar nu te-ai ivit. În

schimb, mi-a bătut la fereastră vântul aducând o scrisoare, prima pe care mi-o trimiți. M-am bucurat enorm știind că în sfârșit am dovada că nu sunt nebun. Am vrut să îmi sun prietenii, să le spun că mi-ai scris, dar ar fi zis că îmi trimit singură răvașe – plicul nu are nici adresă, nici nume, așa cum nici ale mele nu au avut.

Sunt fericit să aflu că și tu crezi în superstiții, căci așa a început totul, m-ai întrebat de ce îți scriu și iată:

Când eram mic, mă fascina corespondența (cred că aveam cam cinci ani). Pe atunci locuiam la casă și părinții mi-au asamblat o mini-cutie poștală lângă a lor și au însemnat-o cu litere mari *JUNIOR* (așa mi se spunea pe atunci). Într-o zi, poștașul i-a întrebat ce ar trebui să pună acolo, iar ei i-au răspuns că revistele pentru copii și benzile desenate ce mi le comandau odată la două săptămâni și i-au explicat marea mea pasiune. Dar la scurt timp, în cutia mea poștală a apărut și o scrisoare, fără nume sau domiciliu. Poștașul le-a explicat părinților că a găsit-o în apropierea casei și cum pe plic era desenat stângace un zâmbet de copil s-a gândit că e pentru mine. M-am bucurat enorm, dar părinții nu m-au lăsat să îl deschid: nu știam să citesc și ar fi fost mult mai interesant să mai aștept câțiva ani pentru a putea descifra singur mesajul. Așa am și făcut: am așezat plicul într-un sertar și am așteptat până am uitat de el. Abia acum trei ani și ceva luni l-am regăsit. Mi-am amintit cum a ajuns în posesia mea și l-am deschis repede cu mare curiozitate. Era un scris frumos și îngrijit, obișnuit cu stiloul, dar conținutul avea „une allures d’enfant” (îți trimit și acel răvaș).

De atunci am început să-ți scriu, căci cineva m-a învățat să cred în semne și, treptat, jocul de copii a luat dimensiuni mult mai mari. Am căutat să lipesc același timbru ales de tine, ca și ceva particular. Dar tu n-ai răspuns. Ai continuat să fugi mereu și cu fiecare cuvânt pe care ți l-am scris ai fost tot mai departe. Dar azi, azi în loc de mustrare, vântul mi-a adus vești bune, vești de la tine...”

M-am uitat mai atentă în plic... într-adevăr conținea o a doua scrisoare, sau mai bine spus, un bilet: „De ce ai zburat? Îmi

plăcea să mă joc cu tine. Nu te-ai mai întors să iei masa la geamul meu. Vino înapoi, promit ca nu voi mai uita să te hrănesc. Înțelege! Mă uitam la desenele mele preferate. De ce nu ai așteptat?”. Am citit aceste rânduri retrăind emoția copilăriei. Da, era scris de mine, adică gândit. Când aveam aproape cinci ani, obișnuiam să am grijă de o privighetoare. În fiecare zi venea la fereastra mea, iar eu aveam grijă să îi las în fiecare zi porția de firimituri... Uneori, intra în casă și ne jucam împreună, alteori îmi urmărea drumul spre grădiniță. Dar într-o zi mi-a bătut la geam iar eu nu i-am dat atenție căci eram prea captivată de noile desene animate. „Așteaptă!”, i-am zis, dar a făcut de câteva ori înconjurul copacului din fața blocului și-apoi a plecat. Tristă, am rugat-o pe vecina care avea grijă de mine să-i scrie privighetorii, iar biletul l-am lăsat pe pervaz ca ea să o citească a doua zi când, eram sigură, va reveni. Dar foaia a dus-o vântul și ea nu s-a mai întors. M-am repezit la teancul de hârtie și am început grăbită:

„Uite, nu știu cum a ajuns acea scrisoare la tine, nu știu cum ironia sorții a făcut ca răvașul tău să se întoarcă la mine în repetate rânduri. Dar înțelege: acel bilet era pentru o pasăre, o privighetoare! Nu am crezut niciodată că de la un joc se va ajunge aici. Am uitat complet de cele întâmplate până azi, când mi-ai amintit tu. Îmi pare rău să te dezamăgesc, dar e într-adevăr o nebunie ce se întâmplă.”

„Regret că am fost nevoit să citesc acele rânduri, *mi-ai răspuns într-un târziu*, regret că nu-ți aduci aminte de ceva atât de important. De unde știi tu că nu sunt pasăre, de unde știi că nu sunt chiar privighetoarea pe care ai iubit-o, ai uitat-o și ai plâns-o? Cine ți-a spus că nu privesc de la ferestre cu rame din paie și biroul meu nu e din țărâna, că părinții mei nu cunosc zborul, că acea casă despre care ți-am vorbit nu e un cuib undeva în vârful unui copac, iar cutia poștală – o scorbură? Poate poștașul era un graur, sau poate că nu. Tu nu mă cunoști, nu știi nimic despre mine, eu măcar știu că ești un om. Un om care uită, judecă și nu știe să viseze. Vrei să-ți spun ce cred? Cred că ai trăit cu adevărat doar citind

aceste rânduri și că ai visat doar imaginându-ți cine sunt.”

„M-am cutremurat plimbându-mi privirea pe foaie, dar ai dreptate, sunt om, *ți-am scris înapoi*, și exact firea mea rațională mă face să cred cu tărie că nu ești o pasăre, o simplă pasăre de care, cu ce folos să-mi amintesc? Ele nu gândesc, nu scriu. Știi ceva? Prietenii tăi au dreptate, ești nebun!”.

„M-au rănit mult vorbele tale. Nu crezi că zburătoarele au rațiune, că pot visa? De fapt, ele sunt cele mai mari visătoare, sunt singurele cu adevărat libere – doar cunosc înaltul cerului, necuprinsul mării și limita uscatului. Oamenii nu sunt decât prizonierii uscatului... Dacă nu are rost să îți amintești de acea privighetoare, de ce-mi mai scrii? De ce te mai obosești? Știi tu sigur că o pasăre nu poate scrie? În ceea ce mă privește, ciocul meu e suficient de ascuțit să-mi folosească drept condei și, fiind toamnă, frunzele îmi donează clorofila lor. Sau ce? Îmi vei spune că nu am observat că scriu cu verde? În plus și voi ați scris cu pana timp de mulți ani, eu de ce nu aș face-o? Am destule! Apoi, nebun? Ai certitudinea că nu sunt o nebună care se ascunde în spatele genului masculin, doar aș, pentru efectul artistic și dramatic? Nu știi nimic... Nici măcar ce formă are umbra mea.”

„Te joci cu mintea mea, *ți-am reproșat într-o altă scrisoare*. Nu știu dacă ești o ea, un el... Habar n-am că de ești pasăre, piatră sau stea. Dar cu siguranță am să-ți fac cadou de Crăciun o vizită la psihiatru. Îți trimit adresa într-un alt răvaș și te rog, acceptă. Oricum văd ca treaba cu trimisul corespondenței în vânt merge de minune și în caz ca nu ți-ai dat seama: ADIO!”.

Și nu mi-ai mai scris. „Adio e un cuvânt mare, *am citit abia azi pe scoarța unui stejar bătrân din aleea principală (era scris mic, îndesat și stângace, exact ca al tău)*. Eu prefer să spun la revedere. Întotdeauna și niciodată e prea mult pentru un necunoscut. De azi, nu mai exist, ai ucis omul din mine! Aș vrea să aștern câte o scrisoare pe fiecare trunchi din oraș, dar nu doresc să rănesc prea tare copacii, așa cum m-ai rănit tu. Toamna e pe sfârșite și odată cu ea și corespondența noastră, dar de

această dată, să nu mai aștepti scrisori la anul. Cât timp nu te-am cunoscut, am trăit respirând din idealul meu care erai tu, iar primul tău răvaș, pe care îl credeam o binecuvântare, a devenit un blestem. Cât despre cadoul de Crăciun, păstrează-l pentru tine, căci doar un nebun nu înțelege cântecul naturii.”

Am privit spre cer. În înaltul bolții ultimele păsări se pregăteau să dea spectacolul final. Care-i fi tu? Ești într-adevăr o zburătoare? Un fior rece îmi învăluie trupul și un glas străin mi-e atât de cunoscut: ești TOAMNĂ!

(Premiul I și al „Mișcării literare” – secțiunea elevi – în cadrul Festivalului Național de Proză Liviu Rebreanu, Bistrița, noiembrie 2013

Alexandra Ionuța ANDRECUȚ e elevă în clasa a IX-a la Colegiul Național Liviu Rebreanu și membră a cercului de creație literară „Micii blandieni bistrițeni” de la Palatul Copiilor Bistrița.)

Iulia ONOFREI

Himerele unui octogenar

Motto: „Qui n’a pas l’esprit de son age
De son age a tout le malheur”¹

Voltaire

Omul nu-și îngăduie niciodată limite. Și dacă ar voi aceasta ar fi împotriva firii sale. Odată ce este expulzat în citadela marelui univers, limitat din punct de vedere științific, el își caută extra-limite, le inventează începând să se încreadă în ele, să le tânjească și să-și dorească realitatea lor. Însă curând, prea curând descoperă că libertatea lui este doar o iluzie, că este înconjurat de limite care îl constrâng, îi apasă pieptul ca o piatră de mormânt și-i stopează respirația obligându-l la traiul egoist, conștient de neputința lui de a servi altcuiva decât persoanei care-i aparține. Și totuși omul își găsește un echilibru, face un pact cu însăși conștiința sa, acela de a putea trăi într-un spațiu creat de el, modelat de el și condamnat în același timp la nedreptatea de a nu exista. Acesta este un spațiu conservat pentru omul ce nu-și găsește sau nu-și înțelege starea de a fi. Subînțelesurile acestei lumi sunt mai numeroase decât spațiile vizibile și palpabile care atestă realitatea și totuși rămân

Tinere condeie

în umbră necăutate, adesea nici măcar descoperite. Sfera noastră noțională nu-și îngăduie să păstreze numai universul creat ci să și accepte creația dinaintea lui cu toate cusururile ei. Poate că odaia are un oberlicht spart, poate că prin el se preling picăturile de ploaie și ajung pe pielea veștejită a unui octogenar și ceea ce este mai

frumos este tocmai lipsa lui de reacție. Își privește cu mirare pielea dar apoi își așează capul pe speteaza scaunului și adoarme iarăși. Dimineața se trezește și descoperă peretele ud și podeaua mirosind a praf umed. Strănută, își îndreaptă spatele gemând și deschide oberlichtul lăsând să-i intre căldura în casă.

Noaptea următoare va ploua din nou...

Așadar ce-i este omului când remarcă nulitatea universului său, când îl copleșește cu realitatea neconformă constituției sale interioare? Își încleștează sufletul de speranță însă ea nu-i este un medicament, apropierea ei doare căci este plină de spinii incertitudinii și ai neadevărului. Curând mintea i se îmbolnăvește de izolare și începe să o iubească cugetat și să o folosească atât de des încât izolarea însăși nu mai capătă valoare de izolare. Cu o foaie de hârtie în față-i, omul își pictează prietenii și le dă viață acoperindu-i cu cele mai frumoase întâmplări și cele mai exaltate caractere. Aceste toate sunt dovezi ale utopiilor sale, pe care le părăsește odată cu penița cu vârful îndoit de-atâta patimă. Și când își lasă trupul ostenit să se întindă, visul continuă aieuea, și crește până când izolarea dispare fără urmă. Există totuși o clipă de ezitare când omul recapitulează lapidar trecerea timpului și dă neputincios din umeri. Au trecut zeci de ani și gândirea fără să vrea intră într-o stare de decrepitudine ireversibilă.

„Unde mi-am lăsat oare tocul?” se întreabă făcând eforturi de actualizare a ultimelor imagini. Sfârșește cu un toc nou și se așează mândru în fața măsuței, încearcă penița, mângălește, se gândește, se gândește, se gândește... nimic. Abandonează lucrul pentru a doua zi și se așează pe verandă adulmecând mirosul de primăvară zbuciumată. Atâtea zgomote îl istovesc, urechea scârțâie iar ochiul lăcrimează de lumină. Își așează mâinile pe masă și-și aduce aminte de oberlichtul spart. Aseară plouase tare într-adevăr și fusese prima dată când zgomotele ploii nu-l deranjaseră. În scurt timp se obișnuiește cu zgomotul luminii ce se sparge de acoperișul de țiglă, cu mirosul florilor zdrobite de piciorul său, cu regretul de a-și fi părăsit prietenii de pe hârtie. Omul se împacă întotdeauna cu creația sa, căci își găsește subînțeleșurile de care are nevoie iar nu cu celelalte realități fie ele dintotdeauna fie apărute de curând. Realitățile lipsă sunt în cazul acestui octogenar sclerizat cele mai supărătoare. Ieri, chemase un grădinar care să îi stârpească buruienile din grădină și corect spus că dacă vrei să faci un lucru întâi trebuie să rezolvi altele înainte. Așadar grădinarul, cu înțelepciunea lui de grădinar convins, îi scoase buruienile și hotărâse că un păr tânăr cu o coroană verde nespus de stufoasă ținea prea multă umbră unor pâlcuri de lalele care întârziu să înflorească. Luă deci o toporișcă și doborî pomul. După ce-și luă plata, fără însă să pomenească de isprava sa, zâmbi știrb. Octogenarul rămase o clipă cu ochii ațintiți la dantura lipsă a grădinarului și își trecu instinctiv limba peste dantura sănătoasă cu o mândrie vizibilă. Peste puțin timp când se duse să-și admire florile care respirau acum în voie, dădu cu ochii de butucul apărut din senin în mijlocul lalelelor. Mare chin până să-și amintească ce însemnase odată butucul acela, dar când își aminti îl cuprinse o mare tristețe. Părul acela îl plantase acum trei ani când venise în vizită un nepot și nu-i făcuse niciodată fructe dar era frumos să-i admiri frunzele viguroase. Acum era convins pe deplin de efectul dăunător al altor realități exterioare care nu numai că îi invadaseră, ci îi și zdruncinaseră realitatea sa. Acest eveniment

fu un prilej de mare nefericire și se stinse cu greu căci de câte ori își vizita grădina nu putea să nu-și arunce privirea asupra restului de lemn. Iar acum când lalelele înfloriseră, începură a se usca căci razele directe ale soarelui le usca și le îndoia tulpina. Curând toate zăceau prăbușite pe pământul fierbinte iar omul hotărî că nu se va mai plimba niciodată pe aleea aceea. De atunci își omora timpul alcătuind rime în timpul plimbărilor, apoi încercă să-și coasă găurile hainelor, își număra cărțile din bibliotecă fiindcă nu se putea hotărî niciodată la același rezultat. Odată obținut o diferență de douăsprezece, încât rezultatul era revoltător de greșit și atunci socoti cu dreptate să o ia de la capăt. Astfel că într-o dimineață însemnă pe o bucată de hârtie numărul de două mii și cu aproximație două mii trei de volume. Se declară mulțumit și câteva zile la rând se chină să le reaseze pe rafturi într-o ordine desăvârșită. Brusc își aduse aminte de pomul care-i nesocotea ordinea, acea ordine bolnavă din care-i era alcătuită întreaga existență. Totul era complet, revizuit, rearanjat sau reacompletat. Nimic nu rămăsese în urmă și era asta oare o dovadă a preocupărilor bătrâneții? Omul se înspăimântă. Dar ordinea nu ține de vârstă! În lipsa unor realități atât de atât de stânjenitoare ca grădinarul era absolut firesc să-și corecteze realitatea. Și totuși nici el nu părea a înțelege că aceasta era o dovadă a dezordinii și maladii sale interioare. Căci de fapt, ce caută omul întreaga sa viață? Oare nu să găsească echilibrul între lumea exterioară și cea interioară? Oricât orgoliu ar zace în ființa umană, el nu se poate întinde până-ntr-acolo unde se află singurătatea și mai mult decât ea, conștiința existenței sale. E dureros să-ți ascunzi fobiile fiindcă păstrându-le în tine multă vreme la un moment dat vor izbucni. Omul în mijlocul lalelelor sale a început să se teamă că s-ar putea usca și astfel le-ar pierde frumusețea și odată cu ele, și-ar pierde sensul plimbărilor. De astă dată le rupse pe toate și le îngrămădi într-o vază mare pe care o așeză în salon. Le privi cu dragoste, erau creația lui, el le făcuse și galbene și albe și roșii. Peste câteva zile muriră toate însă omul le păstra și le pune zilnic apăsând grijă să nu le rupă.

Orizonturile i se îngustară și se retraseră până când începură să se reflecte pe pereți. Lalele din grădină, părul tăiat, pământul și toată lumina îi pătrunseseră în odaie. Numai tavanul rămase alb, nemișcat, gol... Era locul care amintea de nimicnicie. Volumele

musteau în numere greșite și pătaseră pe rând imaginea lalelelor, pământul și praful înecaseră odaia, ploaia intrase în podea iar omul le privea cu milă și-și mistuia orizontul de piatra de temelie a casei.

Note:

1. Cine nu are mintea vârstei sale, acela are toată nenorocirea ei.

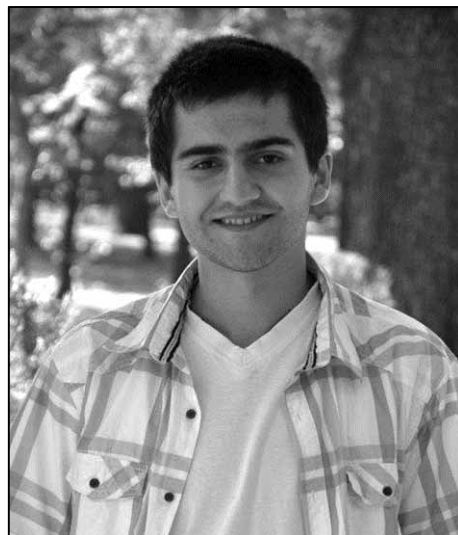
(Onofrei Iulia este elevă în cl. a X-a A la Colegiul Național Mihail Kogălniceanu, Galați, Profesor îndrumător: Crăciun Vasilica.

Text citit în Tabăra *Tinere condeie* 2013, Muncelu, Iași.)

Robert BREZOAIE

Moartea

După un timp am aflat că a murit. Din câte am înțeles de-a lungul timpului, moartea este destul de permanentă. Când am auzit vestea, ascultam muzica aceea pe care mi-a arătat-o Anna. Nu puteam gândi, eram fascinată de melodie. Muzica aceea era prea rapidă și circulară, îmi lovea mintea și uitam tot, iar când începeam să uit... fluieram, sau măcar încercam, uneori reușeam, alteori nu prea.

Acum trei zile am fost să-mi vizitez bunica. Era la spital. Cu toții știam că o să moară. Numai că nimeni nu spunea nimic despre asta. Toți fluierau.

Am mințit. Am spus că nu știu nimic despre moarte, cum că ar fi permanentă și ce înseamnă ea etc. Am mințit. Ca să fiu sinceră știu cam tot ce se poate ști despre moarte, e simplă și pare că nu are nimic de oferit.

Vorbeam cu bunica mea și o întrebam de vorba bună. În sinea mea așteptam un sfat părintesc bun, ceva care să-mi arate că omul este mai înțelept în fața morții, dar nu a fost așa.

Eram cu ea într-o cameră, și când am întrebat-o de boala ei, cum se simțea... A început să vomite și să plângă. M-am speriat și, neștiind ce să fac, am înlemnit și am continuat să mă uit la ea. Cu cât vomita mai mult cu atât deveneam mai nepăsătoare, ce e drept nu mă prea uimea acum, mama mă anunțase că ceva de genul acesta se va întâmpla, și că de la prea multă emoție, bunica va face ceva ciudat. Nu mă așteptam să vomite, dar mă așteptam să-mi zică în ce mod

să-mi trăiesc viața, să-mi zică la ce trebuie să mă gândesc ca să am un trai frumos, să trăiesc înțelept, ce cale să aleg în greutăți, lucruri de acest tip. Dar nu, tot ce făcea ea era să stea și să vomite, să se uite la mine, să plângă și să vomite.

După atâția ani cât a trăit nu a putut să-mi zică nimic, nici măcar că îi place cum sunt îmbrăcată (mă îmbrăcasem frumos, special pentru ea), nici că vrea ceva dulce, nici că îi este somn, nici că își amintește de cum o supăram eu când eram mai mică, sau că a primit o plăcintă sau... orice.

Bunica se înroșise la față și se apleca peste patul de spital cât putea. După un timp nedefinit a venit o asistentă, fără să se grăbească, și a ajutat-o să se liniștească și pe mine m-a certat că nu am anunțat ce se întâmplă.

Mama era în afara salonului și, auzind harababura, a intrat în salon și m-a smucit părintește până pe hol, după care, fără prea multe cuvinte, ne-am așezat pe o canapea murdară.

După ce a ieșit asistenta din salon, am intrat noi. Mirosul era insuportabil, dar măcar era curat. Mama s-a dus să deschidă un geam, dar toate erau blocate și imposibil de murdare. S-a întors la patul bunicii, a mângâiat-o pe frunte și i-a spus ceva ce eu nu am putut înțelege pentru că fluieram.

După un timp am plecat.

După un alt timp a murit. Da... m-am întors din nou la moarte și la dilema vorbelor dinainte de moarte. Când am întrebat-o pe

mama dacă bunica, atunci când a murit, a spus ceva (asta în speranța că o să fie ca în filme), mama a spus că bunica a vrut să-mi transmită că mă iubește și că vrea să știe că voi fi o doctoriță, așa cum a fost și ea, un om al medicinei, să ajut oameni și așa mai departe. Am stat și m-am gândit la ce a zis mama apoi i-am spus:

Dar mami, mamaie vrea ca eu să fiu scriitoare! (îmi spusese mie odată când eram mai mică și ne jucam de-a povestea împreună). Mama a rămas înmărmurită și tot ce a putut spune a fost:

Se prea poate, acum nu te mai gândi la asta! Spunând asta a plecat gânditoare din camera unde ne aflam și probabil s-a dus la bucătărie.

Mama mințise. Atunci nu știam cu siguranță asta, dar mai pe seară, când eu ar fi trebuit să fiu la culcare, dar nu puteam dormi pur și simplu, mi-am auzit părinții vorbind în sufragerie. Eu eram pe scări și îi priveam. Vorbeau despre moartea bunicii. Tata spunea:

Am vorbit cu doctorii și cu asistentele care au fost de față la moartea mamei (părea trist). Mi-au spus că a murit foarte greu... și așa a început să-i povestească mamei cum a murit bunica.

Din discuția lor am aflat că exact înainte să-i „vină timpul”, după cum spunea toată lumea, când „a simțit” că o să moară a început să plângă tare și să strige cum mai putea. Nu se putea înțelege nimic pentru că avea limba umflată și încerca să vomite, dar nu putea pentru că în ultimele zile nu reușise să mănânce nimic. A tușit și a vomitat salivă, a plâns până s-a înnegrit la față, apoi la mâini și la călcâie, în câteva minute devenise neagră de tot la față, după asta s-a oprit din plâns și din tușit, apoi a deschis ochii larg și a murit.

Am auzit vocea lui tata cum a început să se sugrume când spunea ultimele lucruri, mama l-a luat în brațe și amândoi au stat așa un pic apoi au început să urce scările. Eu, când am văzut că vin sus, m-am strecurat repede în cameră la mine, cu grijă, ca să nu mă vadă părinții că nu dorm. M-am băgat sub plapumă. Ei au intrat în camera lor și au închis ușa încet.

În concluzie, nu a fost niciun amănunt înțelept, nici o frază notabilă în moartea bunicii. A fost o moarte pur și simplu, doar ceva bocete, vomă și bolboroseli. Mama îmi spunea că viața nu este ca în filme, dar am aflat că nici moartea nu este.

(Fragment)

(Text citit în Tabăra literară *Tinere condeie*, 2013)

Un povestitor ardelean

Ion BUZAȘI

Am o aleasă prețuire afectivă pentru Ion Pop Reteganul. Am mai multe motive pentru această prețuire și nu știu dacă o să le enumer în ordinea importanței și nici dacă le voi înșira pe toate. Este unul dintre primii scriitori pe care i-am citit, ca elev la Școala Elementară din satul meu natal, Mintiu-Gherlii. În biblioteca rămasă de la bunicul meu, preotul greco-catolic Atanasie Pașcu, originar din Salva, am găsit, printre alte cărți, și câteva ale Reteganului: două volumașe în biblioteca As-trei, intitulate *Povestiri din viața țăranilor*, dar și câteva cărți tipărite la Gherla: *Trandafiri și viorele*, *poezii populare*; *Chiuituri*; *Starostele sau Datini de la nunțile românilor ardeleni*; *Novele și schițe*; *Pilde și sfaturi pentru popor*. Țin minte cât eram de mândru că în micul orașel de pe Someș, unde urmam liceul, au existat două edituri (tipografii), unde se imprimau cărți și reviste. Dar chiar elev la Școala Elementară fiind, manualul de limba română de clasa a VI-a cuprindea, pe la începutul său, o frumoasă „poveste ardelenască”, *Vizor, craiul șerpilor*, de Ion Pop Reteganul. Și asta în anul 1955, când la paginile de sfârșit ale lecturilor din manual figurau opere „clasice” ale proletcultismului literar ca: *Vânătoare de lupi*, de Petru Dumitriu; *Când ramuri s-agleacă*, de Eugen Frunză; *Lazăr de la Rusca*, de Dan Deșliu ș.a. Și este de mirare nu numai prin această alăturare, ci și dintr-un alt motiv: cei care au citit această poveste știu că ea are un sens creștin: când Petru este trimis în „lumea de dincolo” să-i aducă boierului hapsân coroana de aur a tatălui său, avem de fapt o variantă populară românească a *Infernului* lui

Dante, pentru că la sfârșitul călătoriei sale îi sunt tâlcuite păcatele celor osândiți. Mai târziu, am aflat că Ion Pop Reteganul s-a școlit și la Preparandia din Gherla, și în

Amintirile unui școlar de altădată re-memorează cu plăcere acest episod din viața sa. Ajuns profesor la Blaj, am aflat că a colaborat la publicațiile blăjene, că a fost apreciat de marii dascăli ai Blajului, că a fost învățător timp de doi ani în Sâncel, o comună din apropierea Blajului. Despre el, au scris doi dintre oamenii care mi-au fost apropiați sufletește: profesorul de limba și literatura română de la Liceul „Petru Maior” din Gherla, Ion Apostol Popescu (1920-1984), și regretatul meu prieten și coleg de facultate, Ioan

Ilieș (1940-1996). Primul a redactat chiar o teză de doctorat despre Ion Pop Reteganul care, publicată în volum, a beneficiat de un frumos cuvânt înainte al lui Ion Agârbiceanu. Este o monografie de tip clasic: viața și opera în care harnicul profesor gherlean care obișnuia adesea să-și ducă „normaliștii” săi „acasă la Ion Pop Reteganul”, la Reteag, la casa memorială, a pus la temelia exegezei sale atât opera tipărită, cât și cea manuscrisă, arătând dimensiunile și multilateralitatea activității acestui scriitor folclorist și învățător. Ioan Ilieș a fost repartizat, după absolvirea filologiei clujene, în 1965, la Reteag. Și Ioan Ilieș urmasă, ca și Ion Pop Reteganul, înainte de filologie, o școală pedagogică, iar acum se afla în satul natal al unui scriitor îndrăgit. Firesc să-și treacă examenul de gradul I cu o lucrare metodico-

**Ion Pop
Reteganul**

științifică despre Ion Pop Reteganul, pe care a reluat-o și a publicat-o în 1993, la editura bistrițeană „George Coșbuc”, cu titlul *Acasă la Ion Pop Reteganul*. Este ciorna unei monografii pe care Ioan Ilieș n-a mai apucat să ne-o dea.

Prezent în toate antologiile de povestire ardeleană (Gh. Cardaș, Ion Breazu, Ion Buzăși), Ion Pop Reteganul ilustrează exemplar trăsăturile povestirii folclorice sau povestirii sătești. Așa cum arată Ion Breazu¹, povestirea a apărut mai târziu în literatura Transilvaniei față de cea din Principate. Cauzele sunt cunoscute: Școala Ardeleană, care a dominat cultura și literatura Transilvaniei la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, a cultivat îndeosebi istoria și filologia ca argumente pentru emanciparea socială și națională a românilor ardeleni; în al doilea rând, lipsa unor cititori cultivați, dornici de literatură. Abia cu apariția lui Slavici se impune povestirea ardeleană. Volumul său, *Novele din popor* (1881), are un titlu semnificativ pentru genul de povestire cultivat de ardeleni – povestire sătească, povestire folclorică. Contemporani cu Slavici sau cu puțin înaintea lui, au fost și alți povestitori ardeleni, de mai puțină notorietate în deceniile care au urmat, dar care la sfârșitul veacului al XIX-lea erau citați alături de Slavici, cum este astăzi uitatul Vasile Ranta-Buticescu. Se conturează prin Slavici și prin afinii lui, în literatura Transilvaniei, un curent literar pe care Nicolae Iorga l-a numit „realismul popular” și ale cărui „temeiuri” sunt în literatura populară, îndeosebi în basm și baladă². Basmul face legătura între povestirea romantică (așa cum a fost cultivată de scriitori minori ca Ion Pop Florantin, Titu Chitul) și povestirea realistă. Din basm împrumută această povestire **tendința educativă**, prezentă la Slavici și Coșbuc, și manifestă, dominantă la Ion Pop Reteganul. Ion Breazu spune că la Ion Pop Reteganul și la ceilalți povestitori ardeleni (Vasile Ranta-Buticescu, Aurel P. Bănuț, Zaharia Bârsan, Alexandru Ciura, Al. Lupeanu-Melin, Virgil Onițiu ș.a.) devine scopul principal³.

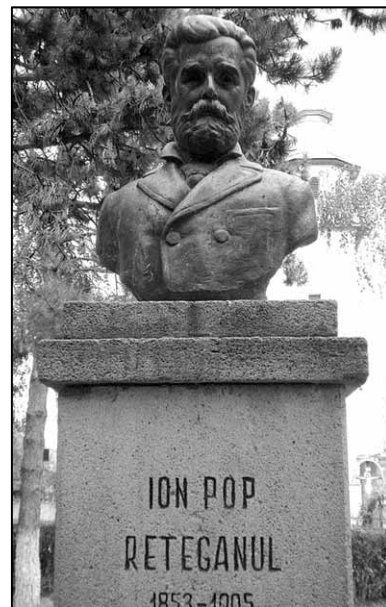
Toți cei care au scris, fie și ocazional, despre Ion Pop Reteganul, au subliniat această dominantă a scrisului său. N. Iorga îl considera un „scriitor poporan, moralist pentru cei ce primesc cu mai multă dragoste buna morală creștină”⁴; „Nuvelele lui – spune O. Goga – se deosebesc de creațiile scriitorilor noștri mai aleși, de acest gen, fiind mai mult un fel de «istorisiri» de fapte și amintiri potrivite pentru pilduirea unor învățături din care cetitorul țăran să tragă folos. Astfel cele mai multe din povestirile originale ale lui Reteganul sunt făurite anume pentru combaterea vreunui rău înrădăcinat între țărani și isprăvesc prin povește bune de urmat. Fără a sluji o țință mai înaltă, dar împlinind o simțită trebuință de îndrumare a poporului nostru de la sate, cărțile de povestiri ale lui Pop-Reteganul sunt lectura cea mai potrivită pentru cetitorii de la sate”⁵; Octavian C. Tăslăuanu, în scurta prefață la volumașul de *Povestiri din viața țăranilor*, Sibiu, Editura Asociațiunii, 1911, spune că „din povestirile lui Pop-Reteganul cititorul țăran va putea trage multe învățături, căci aceste «istorisiri» (același cuvânt ca la O. Goga, potrivit pentru genul de povestire cultivat de Ion Pop Reteganul n.n.) nu sunt scrise numai așa ca omul să-și treacă vremea cu ele, ci să slujească de pilde vrednice de urmat în viață și să arete unele rele înrădăcinate în poporul nostru”⁶. „În povestiri – subliniază criticul de la «Gând românesc», Ion Chinezu – Pop-Reteganul combate risipa, fudulia, spiritul de gâlceavă, invidia, beția și cheamă pe oameni la Dumnezeu, îi îndeamnă la crutare, la meserii, la solidaritate în bine. Multe frunți au descrețit, multe inimi au încălzit în satele noastre ardeleni aceste povestiri ale bunului domn învățător”⁷. Iar monograful său, Ion Apostol Popescu, după ce face o prezentare succintă a prozei lui Ion Pop Reteganul conchide că „el nu a avut niciodată pretenția să inaugureze un drum nou pentru epica noastră sau să introducă noi modalități epice. Merită subliniate în primul rând bunele intenții ale autorului. Povestirile și nuvelele sale au evidente scopuri educative și instructive, o semnificație etică și documentară”⁸. Povestitorul însuși, în scurta

Precuvântare la ediția de *Nuvele* (Gherla, 1898), subliniază acest scop, cu o modestie ce amintește de *Prefața* lui Creangă, la *Povești*, și de rândurile înaintașului și conjudețeanului său, Andrei Mureșanu, atât de frumos evocat într-un medalion literar din *Cărțile săteanului român*, care spunea că nu scrie articole „pentru literații care n-au trebuință de a mea povață”, ci pentru „poporul cel de rând, de a cărui înaintare în cultură, bunăstare și înflorire materială și spirituală m-aș bucura din adâncul sufletului...”⁹. Cu alte vorbe, dar cu aceeași căldură sufletească arată Ion Pop Reteganul scopul povestirilor sale în *Precuvântare*: „De vreo douăzeci și cinci de ani scriu și eu, ca multă lume, ce mă taie capul, când am vreme. Am scris din gura poporului poezii și povești, și am scris din capul meu unele lucruri și întâmplări din viața poporului nostru, după cum le văzui cu cești doi ochi, și după cum biata putui. Mai mult am privit la inima și mintea poporului nostru, dar nu prin razele cutărui neamț învățat, ci am privit-o din faptele ce săvârșește. Am fost cu băgare de seamă pe ce căi devine poporul nostru la stare și vază și pe ce căi pierde aceste odoare. Acestea sunt lucrurile ce mi-au făcut spargere de cap și aceste le-am pus pe hârtie. Acum le adun la un loc, căci mi-am zis: dar de cumva s-a afla câte unul din bunii cetitori, care să poată învăța câte ceva și din ele. Și dacă în adevăr ar fi așa, aș fi cel mai voios”¹⁰.

Deși își intitulează două volume nuvele, aceste scrieri nu sunt nuvele după canoanele teoriei literare; termenul de nuvele i s-a părut impropriu lui Octavian Goga care spunea că „nuvelele lui însă se deosebesc de creațiunile scriitorilor noștri mai aleși, de acest gen, fiind mai mult un fel de istorisiri de fapte și amintiri”¹¹; „Din folclor – spune Ion Chinezu – din temeinica cunoaștere a vieții și a graiului satelor își trag puțină sevă și **nuvelele** sale, **dacă povestirile sale** de naivă compoziție, trebuind să sublinieze mereu triumful binelui și pedepsirea răului, **pot fi numite nuvele în înțelesul de azi al cuvântului** (subl. n.)”¹². De altminteri, în multe literaturi europene, în secolul al XIX-lea nu se făcea distincție între nuvelă și

povestire, de aceea pentru scrierile originale în proză ale lui Ion Pop Reteganul mai potrivit este termenul de „povești” sau „istorisiri” cum le numea Octavian Goga și Octavian C. Tăslăuanu și, pe urmele lor, Ion Chinezu, care arătând că ele stau sub evidenta și puternica influență a basmului, ilustrează mesajul fundamental al acestei specii folclorice, îndrăgită și culeasă în *Povești ardelenesti: triumful binelui asupra răului*.

Unele povești, nu numai că au un titlu asemănător cu al poveștilor (*Povestea mărului*), dar împrumută și formule compoziționale de început („Zice că erau odată doi oameni de curând căsătoriți, un bărbat și o muiere. Erau tineri și frumoși amândoi și ședeau numai singuri într-o căsuță la marginea satului”), sau de încheiere („Mulțămiră deci lui Moș popa de învățătură și, povățuiți de el, cumpărară pământ pe banii câștigați atât de ușor, își măriră grădina, o umplură de pomi tot din cei aleși și trăiră zile multe și bune”). Într-o iarnă geroasă, cei doi tineri se gândesc să taie singurul măr din grădina lor, pentru lemne de foc. Dar un glas (este popa ascuns după o claie de fân) îi oprește și, în spaima lui, bărbatul crede că e o voce din cer. Mai târziu, popa îi dezvăluie situația, tinerii căsătoriți îngrijesc mărul, ale cărui poame vândute le aduc venit bun și îi îmbogățesc, iar exemplul este urmat și de alți săteni. În desfășurarea ei epică, povestirea are și caracteristicile legendei, pentru că „în scurtă vreme, satul întreg se umplu de meri și lumea prinse a nu mai zice satului acelaia altcum decât «Mărul» și așa-i zice până în ziua de azi, de alt nume nimenea nu știe”¹³. Tot o poveste-legendă este *Popa Toma*, din povestirea cu același nume, un afin al lui Popa

Tanda, din cunoscuta nuvelă a lui Slavici. Fiind numit preot într-un sat sărac, în care creșteau numai mesteceni, în câțiva ani, cu ajutorul livezilor de pomi, schimbă fața satului, căci credincioșii săi îi urmează pilda. Vedem în aceste povestiri ce îndeamnă sătenii la cultivarea pomilor și un reflux autobiografic; lui Pop Reteganul însuși îi plăcea prin școlile prin care a trecut să cultive pomi în livezi bine îngrijite și să-i învețe pe școlarii săi altoirea pomilor. Finalul povestirii *Popa Toma*, un epilog fericit, este asemănător și aici formulelor de încheiere din basme: „Azi nu-i de-a se mai cunoaște satul Mesteacăn. Cine n-a fost acolo de acu-s cincizeci de ani, acum ar jura că nu-i acela. E plin de pomi, cu case de zid, cu drumuri bune, iar oamenii bine hrăniți și bine îmbrăcați... Venise popa Toma mânănit la Mesteacăn, dar după ce odată puse satul în rând bun, nu s-ar fi mai dus de acolo, nici de l-ar fi îmbiat să-l pună vlădică. Acum aștepta ceasul ieșirii din lume liniștit, ca omul care și-a împlinit cu vrednicie chemarea pe acest pământ și lasă după sine un sat fericit și doi copii fericiți, unul dascăl și altul popă în locul lui, în satul Mesteacăn”. Elemente de basm au și povestirile *Mihai Pușcașul* și *Nechită Sasul*, în prima înfățișând cum băutura și lenea încurajată de răsfățul părinților duc la irosirea averii moștenite; eroul are atributele lui Dănilă Prepeleac, făcând afaceri din ce în ce mai păguboase, dar spre deosebire de acesta „nu se învață minte”; în cea de-a doua, întâlnim motivul mamei vitrege: Nechită, orfan de mamă, este oropsit de „mașteră” și pleacă de acasă, ajungând slugă la un sas, unde învață legumicultura și, întors în sat, care-l poreclește Nechită Sasul, gospodărește locurile cu multă chibzuință, ajungând un sătean înstărit și respectat.

„Luminătorii” satelor sunt preoții și învățătorii: preotul din povestirea *Popa Toma* este un model de hărnicie și bună gospodărire a averii pentru săteni, cel din *Povestea mărunlui* dă un „sfat bun” unui sătean ajuns într-o cruntă sărăcie; una din povestiri se intitulează chiar *Sfat bun, la timp potrivit*, sugerând și subiectul și morala povestirii; în *Băncile*, preotul îi îndeamnă pe săteni la

„cruțare”, la economisirea banilor, pentru a scăpa de sărăcie: în *Biserica pocăinței*, ne arată cum, în înțelegere cu un bun și generos creștin (bine spunea N. Iorga că învățătorul din Reteag a fost „un scriitor poporan, moralist pentru cei cari primesc cu mai multă dragoste buna morală creștină”), preotul reușește să convingă un sat întreg să se lase de băutură. Naivitatea și credulitatea unor săteni în puterea farmecelor și-n „darul” „păscălăului” sunt sancționate în *Blândocul* – poreclă, augmentativ pentru Chifor Cârlan, care-și irosește averea puțină pe care o are, consultând pe acești șarlatani ai satelor de la care așteaptă să-i spună unde este „comoara” pe care o caută. „Păscălăul” lui Ion Pop Reteganul este o prefigurare a *Păscălierului* din micul roman al lui Agârbiceanu, în care satira este îngroșată și realizată cu mai multă vigoare artistică.

Alte povestiri înfățișează drame din lumea satului, pe care le vom regăsi prezentate cu mai multă artă și pătrundere psihologică în poeziile lui George Coșbuc și nuvelele lui Ioan Slavici, contemporanii săi, și, mai târziu, la Liviu Rebreanu. Frecvent este conflictul iscat între iubirea tinerilor și setea de avere a părinților; tinerii nu se pot căsători după placul inimii, pentru că uneori, părinții fetei, alteori ai feciorului, nu acceptă de ginere sau de noră un fecior sărac, cât ar fi de harnic și de vrednic, sau o fată săracă, cât ar fi de harnică și de frumoasă: aceasta este drama pe care o trăiește frumoasa Firuța Nuțului, pe care tatăl o mărită, fără voia ei, cu feciorul popii, un leneș și un netrebnic; de supărare că mama ei nu-i îngăduie să se întâlnească și să se mărite cu Todoru lui Gavrișu Ursului, fecior frumos, dar sărac, Ileana se îmbolnăvește și moare. Este anticipat, parțial, conflictul din romanul *Ion*; dar romanul lui Rebreanu, cu drama erotică îndeosebi, este și mai evident schițat în povestirea *Susana cea nebună*, o povestire de un autentic dramatism, povestire antologică și cea mai bună scriere literară a lui Ion Pop Reteganul. Aici este, în inima flăcăului, același conflict, aceeași luptă între „glasul pământului” și „glasul iubirii”, cu deosebirea că Pavelu Onului e fecior de „bocotan” și o

iubește pe frumoasa, dar săraca Susana, fata „doftoroaicei” (vrăjitoarei) satului, Sânziana. Cei doi tineri se iubesc și nădăjduiesc să fie împreună. Pavel pleacă la oaste, de unde se întoarce bolnav și șchiop. Mama Susanei, cu leacurile ei băbești, îl vindecă¹⁴, și dragostea celor doi se pare că se va împlini: tinerii joacă împreună la horă, Susana este chemată la lucru de către părinții lui Pavel; dar și în sat, și mai ales în inima Susanei, cade ca un trăsnet vestea că Pavelu Onului se însoară cu fata altui bogat al satului, cu Ana lui Ion Tăpălagă: „Pavel sta la îndoială: să facă nuntă cu fata lui Ion Tăpălagă ori să strice să ieie pe Susana? Averea lui Tăpălagă-i plăcea, că doară era feciorul tătâne-său, dar ochii Susanei îi plăceau mai mult...”. Mama fetei încearcă să-l readucă pe fecior și pe părinții lui la dragostea pentru fata ei, dar nereușind, proferează o cumplită amenințare: „Ai, ai, Dumnezeu să-ți deie bine și sănătate. Ține însă minte, Onule, că Dumnezeu nu bate cu bâta pe cei ce-și calcă jurământul, pe cei ce batjocoresc pe cei săraci...”. Amenințare care se împlinește, cam melodramatic, și este partea slabă a povestirii: în timpul cununiei, cineva strigă „Arde la mire”, „Arde la mireasă”, și cei de față cred că este „bătaia lui Dumnezeu”, dar Onu este convins că „strigoia” s-a răzbunat și i-a aprins casa. Hora înfățișată de Pop-Reteganul are similitudini cu scena celebră a jocului din romanul *Ion*. Ion Pop Reteganul: „A doua zi la Paști era horă mare înaintea bisericii. Tot satul era adunat acolo. Tinerii jucau (...), iar bătrânii și cei însurați se uitau la joc”. Liviu Rebreanu: „Duminică. Satul e la horă. Și hora e pe ulița din dos, la Todosia, văduva lui Maxim Oprea. Hora e în toi(...) Locul geme de oameni. Nucii bătrâni de lângă șură țin de umbră(...) Cei trei lăutari cântă lângă șopron să-și rupă arcușul. De tropotele jucătorilor se hurducă pământul. Zecile de perechi bat Someșana cu atâta pasiune, că potcoavele flăcăilor scapără scânteii”. Topită de durere, după mai mulți ani de chin sufletesc, Susana ajunge nebuna satului; așa începe de fapt nuvela, cu invitația autorului la milă și înțelegere față de femeia nenorocită: „Nu fiți păgâni la inimă, oameni buni; nu luați în

bătaie de joc pe biata Susana cea nebună, că și ea-i zidirea lui Dumnezeu, ca și voi. Și ea nu-i de vină, dacă azi e cum e! Voia lui Dumnezeu a făcut-o cum e și nu totdeauna a fost așa”. Poezia lui Coșbuc, *Nebuna*, are un început asemănător: „Voi o vedeți fugind prin sat,/ Cu zdrențele șiroi,/ Desculță-n ger, cu ochii supti,/ De cine râdeți voi?/ Și după dânsa, curioși,/ De ce fugiți în roi?/ Ce fel de rău v-a făcut ea/ De-i faceți rău? Scurpând/ În urma ei, o huiduiți/ Când iese-n drum și când/ Vă vine-n prag flămândă, voi/ O bateți înjurând...”. Un asemenea început este și o modalitate narativă pentru a incita curiozitatea ascultătorilor cărora li se va spune „povestea”; la Pop Reteganul, într-un „rezumat” ce va fi dezvoltat în povestire: „Povestea ei e scurtă, dar o spune pe zi de zece și de douăzeci de ori, încât toți o știu acum de-a rostul: «Vine amuși din cătane Pavelu Onului, vine de bună seamă, c-am făcut cu el mătânii pe-o cupă de grâu și cum sosește, cum mă ia, mergem colo la popa Ursu, ne cunună și apoi să vezi veselie!»”. La Coșbuc, „povestea” este precedată de o interogație menită de a stimula curiozitatea ascultătorilor: „Îi știți povestea ei? De-o știți/ Ce mult vă cred mișei./ Dar nu! Atunci ați fi miloși/ Cu dânsa, dragii mei./ Veniți dar, vreau azi să vă spun/ Povestea vieții ei.”

Referințele la evenimentele istorice ale veacului al XIX-lea sunt prezente în câteva povestiri; două povestiri însă pot fi considerate de inspirație istorică. *Salvina* este și subintitulată „novelă din vremurile lui Horia”. *Nenea Alec* este o povestire istorică din vremea Memorandumului (1892-1894). Ele sunt și scrieri autobiografice, pentru că se consemnează întâmplări auzite sau trăite în satele pe unde a fost învățător. *Salvina* a fost auzită în vremea cât a fost învățător la Bucium Șasa. Aici a aflat că, în vremea Răscoalei lui Horia din 1784, în casa preotului Niculae și-a găsit adăpost, ca slujnică, Salvina, o fată cu existență enigmatică, ea însăși prin tăcerea ei prelungită sporind misterul biografiei sale. Refuză multă vreme să participe la jocuri și petreceri, refuză dragostea lui Ionuț Dandea, tovarășul de luptă al lui Horea, dar când izbucnește revolta

moșilor în Apuseni își dezvăluie identitatea: este fată de preot român din Țara Hațegului pe moșia unui grof, al cărui fecior o cheamă la curte pentru a și-o face ibovnică. Preotul refuză și este întemnițat, preoteasa moare, iar fata pribegeste în țară până ajunge în această „cetate inexpugnabilă a Apusenilor” cu dorința de răzbunare a morții părinților săi. Ionuț este alături de frunțașii Răscoalei, se logodește cu acesta. În timpul luptelor, ea însăși participă cu eroism, ca un fel de Pelaghia Roșu și, după moartea lui Ionuț, înfruntă pe ofițerul ungur care îndeamnă, fățarnic, pe răsculați la împăcare. Scapă ca prin minune de un glonț și lovește pe ofițerul ungur cu o furcă, apoi dispare din Bucium tot așa de misterios, precum a venit, nimeni nemaiauzind vreodată de Salvina; mamele din Bucium își botează fetele cu numele Salvinei, nume care nu era obișnuit până atunci prin partea locului, în amintirea eroicei fete. Un episod asemănător este înfățișat de Șt. O. Iosif în drama *Zorile*. Mai accentuat autobiografică este *Nenea Alec*, pentru că aici ne apare învățătorul Pop Reteganul, bucuros că are școlari isteți pe care-i îndrumă spre școlile cele mari ale Blajului, pentru a ajunge cărturari ce se vor strădui spre emanciparea națională a românilor, cum este nenea Alec, școlarul său dintr-un sat din Țara Hațegului, ajuns preot, pe care-l întâlnește la Cluj la procesul Memorandumului, venit aici să întâmpine și să aclame cu enoriașii săi pe frunțașii luptei pentru drepturile românilor.

Nicolae Iorga îi refuză lui Ion Pop Reteganul calitatea de povestitor. „El nu era **povestaș**” – dicționarele ne spun că acest cuvânt este un sinonim pentru povestitor și, ca să-și întărească această aserțiune face o comparație cu Ion Creangă: „Între Ioan Reteganul și celălalt Ion din sat, Ion Creangă, era o mare deosebire, cu toate că, dacă s-ar fi întâlnit vreodată, s-ar fi privit ca frați și ar fi înecat granițele în câteva pahare de vin vechi”. Remarca aceasta – „s-ar fi privit ca frați” – arată tocmai înrudirea înzestrării narrative, prezentă și la scriitorul ardelean, care evident că „nu era un poet (ca și Creangă n.n.), n-avea nici închipuirea și nici puterea de a idealiza, ridicând lucrurile din această lume

spre desăvârșirea altor lumi care nu sunt decât în dorința și în avântul inimilor noastre. Dar el știa povestea așa de bine cât o poate ști cineva și cunoștea graiul țăranilor din ținutul său, care-i plăcea așa cum era și pe care n-ar fi cutezat să-l îndrepte sau să-l îmbogățească. Un grai scurt, noduros, înfrânat, desigur aspru, dar pecetluind puternic luarea aminte și nu se văd oare urmele acestui grai în felurita și îmbielșugata poezie a lui Coșbuc, care ne-a venit tot de acolo, coborât al sătenilor din Hordou”¹⁵. La data când scria aceste rânduri, N. Iorga nu cunoștea *Amintirile unui școlar de altădată*, cu atâtea întâmplări și personaje ce ne duc cu gândul la *Amintirile* ale povestitorului humuleștean; și apoi în povestirile sale nu sunt oare tipuri de soacre precum cea „cu trei nurori” sau țărani care fac „târguri” precum Dănilă Prepeleac. Dar cei care s-au ocupat mai târziu de scrierile lui Ion Pop Reteganul au remarcat îndeosebi **calitatea sa de povestitor popular**: „Țăranul nostru – scrie Octavian Goga – este un bun povestitor... Fiecare sat își are povestitorul... Cu un astfel de iscusit povestitor din satele noastre l-am putea asemăna pe cunoscutul scriitor harnic Ion Pop Reteganul care, vreme de un pătrar de veac și mai bine, a muncit cu străduință, adunând literatură populară și înfiripând însuși lucrări originale”¹⁶. „Multe frunți au descrețit, multe inimi au încălzit în satele noastre ardeleni aceste povestiri ale bunului domn învățător”¹⁷. Oricum, talentul de povestitor nu i se poate nega. Deprins la școala „poveștilor ardelenesti”, ele au ca marcă dominantă oralitatea, în relația presupusă povestitor – ascultător: „E om unic în felul său, Nechită Sasul. Dar oare de ce-i zic sas, după ce el e român ca toți românii? Oh! aceasta-i o poveste veche. Vreți să o știți? Ian ascultați, rogu-vă.” (*Nechită Sasul*). Există apoi un ceremonial al povestirii, în care ascultătorul curios întreabă și așteaptă povestea, iar povestitorul începe:

„– Așa-i, frate părinte, am scris multe de toate, dar tot jalnice; trebuie că biata nevastă-i tare nefericită, nu știi tu?”

– Dar cum să nu știi? Că doară suntem vecini, numai gardul ne desparte (...) Iar părintele și amicul meu Ion începu așa”.

Un timp al trecutului, potrivit cu evocarea, o atmosferă prielnică narațiunii completează și la Ion Pop Reteganul, ca la toți povestitorii „ceremonialul povestirii”. De aceea, „o comparație sumară între limba în care sunt scrise basmele și limba povestirilor lui Ion Pop Reteganul ne îndreptățește să tragem concluzia că avem de-a face nu numai cu un folclorist, ci și cu un scriitor”¹⁸. Caracteristicile limbii și stilului sunt, de asemenea, comune cu ale lui Creangă, dar transpuse în aria lingvistică a ținutului someșean din Transilvania: fonetisme ardelenesti (**fărină, încătrău, a mere, tată-so**), abundență de regionalisme (**prașcău, holtei, a mirui, opșegos, a zloti, agod, godin, jucutău, marhă, biris, țarab, în aretul** etc.), pe care Ion Pop Reteganul caută să le explice, ca și Creangă, dar într-un mod mai puțin abil; Creangă le explică în context, iar povestitorul ardelean prin trimiteri „bibliografice” la subsol. Caracteristici ale vorbirii populare întâlnim și în sintaxă și morfologie, topică inversă sau inversiunea verbelor la perfectul compus (**cântatu-l-au, răscolit-au, răsturnat-au**), forme de viitor popular, etc. Oralitatea este la fel de evidentă în adresările directe, presupunând prezența unor ascultători: „Dar, să nu ne uităm vorba”; „Că, ce vreți, nu le intrase încă apă rece pe urechi” etc. Excelent cunoscător al graiului ardelean, povestirile lui Ion Pop Reteganul cuprind o mulțime de expresii și locuțiuni populare: „că-i teacă, că-i pungă” – expresia este și în poveștile lui Creangă; „a da la mir” – expresie prezentă și în poezia lui Coșbuc: („Prindeți ce vă cade-n mâni/ Și loviți la mir români”), „Doamne iartă-mă și nu mă scrie-n osândă” – frază incidentală a povestitorului ce evidențiază oralitatea; sau despre cineva pomenit în povestire, dar trecut la cele veșnice „fie iertat și mâie pe unde-a însărat”, „mai pe pont” – mai cu tragere de inimă, mai pe sus, mai ales, „ei erau curcă” – erau beți; „banii îi dădeau pe mere-pere” – îi cheltuiau fără socoteală etc. De asemenea, o trăsătură a povestirilor sale și o marcă a oralității este bogăția intervențiilor personale cu rol de comentariu sau explicație: „Doamne, Doamne, cum se mai schimbă toate în lume! Bine a zis, cine a zis, că Dumnezeu tot încarcă și descarcă, ia de la unul și dă la altul.” (*Mihai Pușcașul*); „Așa, Tudorică! Amu te poți boci, îți poți smulge părul, te poți

văieta până nu-i vedea bine, că ți-ai mâncat odor de fată, ți-ai omorât-o cu zile, când îi era lumea mai dragă, când era ca un bujorel înflorit”. (*Tudorica*); „Acum știi ce e cu Dr. Istode cel fălos? Iată unde duce pe om mintea prea mare. De făcea și el ce fac și alți botezați, de se însura cu o fată potrivită să ducă casă cinstită, el și azi era om văzut și ales și sănătos, așa e vai de el!” (*Bietul Istode*). Un farmec aparte al povestirilor lui Ion Pop Reteganul este prezența poeziei și a cântecelor populare, în toată varietatea lor, pentru a explica o situație, starea sufletească a unui personaj, pentru a sublinia rostul educativ al întâmplării povestite. Versuri populare, uneori sub formă de proză rimată, întâlnim și la Creangă, dar mai târziu, la Ion Agârbiceanu și, în această privință, Ion Pop Reteganul este un precursor al autorului *Arhanghelilor*. Mihai din povestirea *Mihai Pușcașul*, când este la joc, e neîntrecut și la **strigături**: „Cine m-a făcut pe mine/ Deie-i Dumnezeu tot bine,/ Că m-a făcut om frumos/ Fetelor de bun folos,/ Și m-a făcut după sură/ Să-mi deie fetele gură”; **cântecul satiric**: „Lesne-a fi lelea frumoasă,/ Podu-i țese, podu-i coasă,/ Podu-i face și cămașă;/ Cămașa din brâu în sus,/ Făcută-i pe cucuruz:/ Poalele din brâu în jos,/ Făcute-s pe grâu frumos;/ Dar fuiorul cum l-a tors?/ Coborând pe-o scară-n jos/ C-un blid mare de făină/ Și c-un dărab de slănină!”; **doina de jale**: „Peline, verde peline,/ Amărăși inima-n mine!/ Pelin beau, pelin mănânc,/ Pe pelin noaptea mă culc;/ Dimineța când mă scol/ Cu pelin verde mă spăl;/ Cât în cofă apă nu-i/ Cofa-i cu pelin în cui!/ Da-te-aș dracului, peline/ Că secași inima-n mine!”; **poezia-blestem**: „Nu te rabde pământul/ Cum mi-ai mâncat norocul”.

Deși istoriile literare nu-l menționează (fiind prezentat numai în dicționarele folcloriștilor și ale etnologilor), Ion Pop Reteganul ocupă, între povestitorii ardeleni, un loc proeminent. Urmând modelul lui Slavici, al cărui epigon este, prin accentuatul caracter educativ al scrierilor sale, el prefigurează personaje, situații și întâmplări pe care le vom întâlni, mai târziu, în proza lui Ion Agârbiceanu și Ioan Slavici. La Ion Pop Reteganul este o admirabilă simbioză între „poveștile ardelenesti” și povestirile originale, prin arta povestirii și prin excelenta cunoaștere a graiului ardelean.

Note:

1. *Literatura Transilvaniei*, Casa Școalelor, 1944, p. 16.
2. *Ibidem*, p. 247.
3. *Ibidem*, p. 27.
4. N. Iorga, *Oameni cari au fost*. Ediție critică de Valeriu și Sanda Râpeanu. Studiu introductiv de Valeriu Râpeanu, 2009, p. 82.
5. O. Goga, *Prefață la Povestiri din viața țăranilor români*, Biblioteca populară a Asociațiunii, Sibiu, nr. 28, 1908, p. 3.
6. O(ctavian) C. T(ăslăuanu), *Prefață la Povestiri din viața țăranilor*, de Ion Pop Reteganul, Cartea I, Sibiu, Editura Asociațiunii, 1911, p. 2.
7. Ion Chinezu, *Pagini de critică*. Ediție îngrijită și prefață de I. Negoieșcu, E.P.L., București, 1969, p. 90.
8. Ion Apostol Popescu, *Ion Pop Reteganul. Viața și activitatea*, cu o prefață de Ion Agârbiceanu, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1965, p. 226.
9. Andrei Mureșanu, *Publicistica*, vol. II, Articole sociale. Antologie de Ion Buzași, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2006, p. 24.
10. Ion Pop Reteganul, *Novele și schițe*, Gherla, Tipografia Andrei Todoran, 1898, p. 3.
11. O. Goga, *Prefața* citată, p. 3.
12. Ion Chinezu, *op. cit.*, p. 90.
13. Ion Apostol Popescu propune o localizare a acestei povești, care a fost inspirată ca mai toate poveștile lui Ion Pop Reteganul de întâmplări auzite sau văzute de el: „Înclinăm să credem că «Povestea mărului» este inspirată din viața satului Cireșoaia (numele vechi Dicea) de lângă Reteag. Cine cunoaște trecutul acestui sat știe că dealurile pe care era așezat erau deosebit de sărace și neproductive. Un preot a luat atunci hotărârea să nu mai officieze logodna și căsătoria tinerilor decât în cazul când aceștia au sădit un număr de pomi fructiferi. Înainte de oficiere, se anunța în fața satului câți meri, peri sau nuci a sădit fiecare. Oamenii au tăiat mestecenii, au răscolit pământul și la un moment dat Cireșoaia s-a pomenit cu splendide livezi de pomi fructiferi, dintre cele mai frumoase din țara noastră. Faptul e foarte cunoscut și l-a interesat, se vede, și pe Ion Pop Reteganul”. (v. Ion Apostol Popescu, *op. cit.*, p. 232).
14. George Coșbuc, cam în aceeași epocă, scria: „Cu toate că e așa de batjocorită medicina populară, eu sunt convins că oamenii de știință ar putea să învețe multe de la babe. Poporul nostru cunoaște o mulțime de plante medicinale, știe cum să le culeagă și cum să le păstreze și, mai ales, când să le întrebuințeze... E lucru știut că știința medicală a fost făcută adeseori atentă asupra practicii medicinale a poporului, și că multe medicamente, astăzi cunoscute și recunoscute de terapeutică, au fost luate de-a dreptul de la popor”. (articolul *Medicina populară*, în vol. George Coșbuc, *Opere*, volumul IV. Scrieri în proză. Prefață de Petru Poantă. Cuvânt însoțitor de Oliv Mircea. Ediție critică de Petru Poantă, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2011, p. 147).
15. N. Iorga, *Un scriitor pentru popor*, în *op. cit.*, p. 82.
16. O. Goga, *Prefața* citată, p. 3.
17. Ion Chinezu, *Pagini de critică*, ediția citată, pp. 85, 90.
18. Pompiliu Dumitrașcu, *Observații asupra limbii și stilului operei lui Ion Pop Reteganul*, în „Limba română”, anul III, 1954, nr. 5, p. 45.

Lumea satului în povestirile lui Ion Pop Reteganul

Icu CRĂCIUN

După răzmerița din decembrie '89, o bună parte din cărturarii români au încercat să înnoade perioada interbelică (și nu numai) a culturii române, prea puțin cunoscută cititorilor obișnuiți, cu prezentul nostru tumultuos și nerăbdător. Cercetătorii noștri au simțit nevoia de a prezenta viața și opera unor personalități aproape uitate, făcându-și din asta crezul vieții lor. Printre ei se numără, cu siguranță, și profesorul universitar doctor Ion Buzași. Dacă veți avea curiozitatea să răsfoiți revistele *Tribuna*, *Steaua*, *Vatra*, *Familia*, *România literară*, *Tomis*, *Viața românească*, *Discobolul*, *Poesis*, *Mișcarea literară*, *Adevărul literar și artistic* etc., îi veți găsi semnătura cu articole foarte documentate, echilibrate și de înaltă ținută. Din respect și prețuire pentru înaintașii noștri a scris și a publicat: *Povestitori ardeleni* (1974), *Andrei Mureșanu* (1986), *Eminescu și Blajul* (1994), *Ioan Alexandru și Blajul* (2001), *Amintiri despre Pavel Dan* (în colaborare, 2003), *Ion Agârbiceanu* (2004), *Timotei Cipariu* (2005), *Pavel Dan* (2007) și încă multe altele.

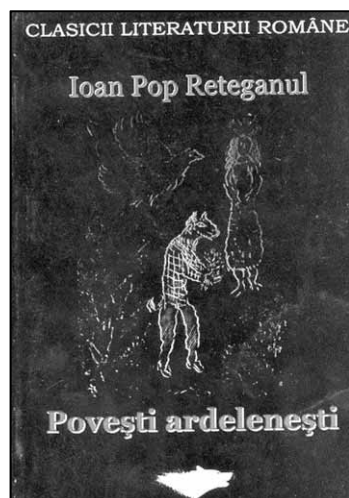
Anul acesta (2013), harnicul profesor universitar Ion Buzași a tipărit la editura Eikon din Cluj-Napoca *Povestirile* lui Ion Pop Reteganul, cărora le-a alcătuit o prefață pertinentă, o cronologie meticuloasă și a adus la zi reperele critice.

Folcloristul, publicistul, pedagogul și scriitorul Ion Pop Reteganul a trăit între anii 1853-1905, așadar contemporan cu Ioan Slavici (1848-1925), Eminescu (1850-1889) și George Coșbuc (1866-1918). Povestirile sale au avut un rol predominant moralist, etic (nu s-a sfiit să tragă el însuși concluzii la final povestirilor, de exemplu la *Tudorica* își atenționează cititorii: „Vedeți ce face fala? Apăi bună-i fala goală? Bună în foc s-o arză de fală!” sau „Vedeți ce face munca îndelungată cu ajutorul lui Dumnezeu? Luați

pildă de la Băltosul!” din povestirea cu același titlu), și mai puțin estetic, pentru că a dorit să fie un luminător al neamului românesc, obidit și ținut în întuneric secole de-a rândul de marii vremurilor; nu întâmplător, poveștile și povestirile sale erau citite de marea masă a românilor pentru că erau scrise la nivelul de înțelegere a mediocrității acestora.

De fapt, cum era organizat satul din Transilvania deceniilor 8-9 din secolul al XIX-lea așa cum l-a văzut și trăit Ion Pop Reteganul? Cu excepția satelor grănicerești, unde țaranul nu a cunoscut robia sau iobăgia, în celelalte trebuia să-și facă datoria în primul rând față de groful de care aparținea, și mai apoi să-și lucreze cele două-trei table de pământ ale sale, fapt pentru care cei mai mulți erau plugari și crescători de vite, „că românul, dacă n-are vite, îi ca mort; fără vite el nu poate munci, nu-și poate lucra ogoarele și nu-și poate ținea copiii” (p. 283), „cu vitele scoți sărăcia din casă” (p. 288). Dacă aveau trăsură (car sau căruță) cu boi sau cai mai urcau o treaptă socială; în rândul „bogotanilor” intrai dacă aveai șase boi la plug. Săteanul de rând era pedestru, doar cei înstăriți se deplasau la târguri călări ori cu trăsura, și trebuia să aibă măcar „un purceluș de tăiat pe la Crăciun și o vacuță cu lapte”. Deseori, venitul se realiza și din „poame, mere și ceară care pe atunci se plătea foarte bine” (*Popa Toma*, p. 126). Deși majoritatea erau calici neumblați prin lume, cum erau cei din Bogata, de pe moșia grofului Hutyfalvi, românii erau buni, harnici, cumpătați, blânzi și ascultau sfaturile preoților vrednici, care erau și cărturarii povățuitori ai nevoiașilor învățându-i în ce să investească, cum să iasă din „penele cele rele”, să planteze „pomnișori”, să altoiască sau să-și vâruiască pereții caselor făcute din bârne și acoperite cu paie, doar fruntea satului le acoperea cu țigle aduse de la oraș, iar curțile le erau înconjurare

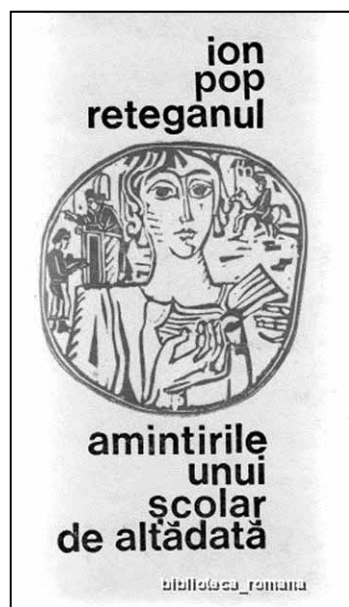
cu garduri de nuiele, streșinite cu spini și paie ori cu palanturi de scânduri; fețele bisericești știa „ce se cade și ce nu se cade”, acordau

mare importanță școlii, vorba unui personaj, nea Alec („Nea Alec” – povestire „scrisă în 1894 în Monor în postul Crăciunului”): „Vai rău e să fie omul prost, fără învățătură”. Din cauza asta, meseriile cele mai căutate erau cele de: faur, rotar, morar, cojocar, curelar sau

ciobotar, iar cine ar fi avut prăvălie om s-ar fi făcut.

Evident că există și naivi care cred în „descântatul de noroc, de scaibă și de soare” sau că se vor îmbogăți peste noapte dezgropând mult visata comoară, cum este cazul pârlitului de Chifor Cârlan și al soției sale, Irina, eroi „lesne crezători”, păcăliți de Cristea „cel belit de pe dracu” și de descântătoarea Acsina în

alianță cu păscălăul dintr-un sat vecin, din povestirea *Blândocul*. Satele sunt populate și cu alte personaje pitorești, de genul Susanei (din *Susana cea nebună*), care ajunge să trăiască din cerșit sau mama ei, descântătoarea Sânziana, care datorită meșteșugurilor sale era foarte căutată, drept pentru care „nu i se ciunta făina,

lemnele și de dulcele” din casă; firește că, pe lângă farmece bune, aceasta știa „și farmece de cele rele, care schimonosesc pe om, îi trag gura la ureche, ori îl poartă nebun pe cele dealuri” (p. 138).

Unii săteni sunt zgârciți (Onu din *Susana cea nebună*), alții sunt cu dare de mână, dar toți rămân robi ai pământului și se spetesc muncind din zori și până-n noapte la coasă, sapă sau seceră; doar duminica și-n alte sărbători creștine de peste săptămână participă cu regularitate la liturghii, unde, din când în când, se vestesc noile cupluri care vor pași la taina sfintei căsătorii, dacă nu vor interveni „șolomonărițele” să strice logodnele lor; acolo unde vor interveni părinții în privința căsătoriei fiicelor sau fiilor se lasă cu nenorociri și necazuri de-a dreptul tragice ca-n romanele lui Rebreanu. Din cauza sărăciei tinerii preferă să meargă la oaste (acasă nu prea aveau la ce trage), unde știu că le este asigurată cazarea, masa, îmbrăcămintea și încălțăminte, chiar dacă serviciul militar dura între trei și doisprezece ani. Unul dintre personaje, Petrea Iovului, după ce află că fata care îi fusese sortită de nevastă s-a măritat, trece Carpații și se înrolează în armata română pentru a participa la Războiul pentru Independență de la 1877 și rămâne definitiv acolo ajungând om de vază.

Muierile, care nu erau dăscălițe ori preotese – în afară de faptul că erau bune de prăsilă și-și îngrijeau odraslele – cerneau făina și făceau de mâncare, lucrau la cânepă și lână, coseau, țeseau pânzeturi, pânzături și pănură, aveau grijă de galițe, dar ajutau și la muncile câmpului. Unele erau rele de gură și îndărătnice, nu știa decât să hulească și să învinovățească, „că altcum fac cobe ca găinile de sete” (!) (ca Ana lui George a Pascului, care „nu poate trăi fără o leacă de gălceavă” din povestirea *Minte de muier, și pace*, deoarece cu gura și năravul său și-a băgat soțul sub glee), altele sunt chibzuite și istețe, câte unele erau zdravene și rumene, iar altele ofilite și slăbănoage, dar cucernice. Nici bărbații nu sunt mai prejos; Pavel al diacului îi vinde zestrea nevestei și-o bea în câțiva ani la fâgădău, iar Mitru Pascului din povestirea cu același titlu este un dungos și jumătate; nimic din ceea ce făcea soția sa nu era bun, în consecință, aceasta era alduită zilnic, de stătea biata muier desculță și dezbrăcată pe lângă „păreți”, căci, după el „muieră are șapte piei, belește-i șase și tot îi mai rămâne una, cea de

drac” (p. 231). Dar și el va fi pus la punct de cea de-a doua muiere, Anghelina, care va ajunge să bea cot la cot cu dânsul până se fac praf amândoi, vânzându-i pământurile până rămân „cu două găini și o mătă”.

De la Cain și Abel încoace, și în tagma preoților au existat și vor exista invidii și intrigi – de obicei preoții în vârstă doresc să lase urmaș în parohiile lor pe unul dintre fii –, pentru că nu întâmplător popa Toma este mutat „disciplinar” din Bogata în Mesteacăn, unul din cele mai prăpădite sate, iar preotesele se tem ca soții să nu cadă în ispită cu vreo servitoare care ar avea pe vină-ncoa’, vorba cumetrelor (vezi *Salvina – Novelă din vremurile lui Horia*).

Bineînțeles că și acești oameni se distrează și joacă la horă, beau și se îmbată, cum este cazul minerilor buciumani din Apuseni, băieși vestiți, care își petreceau cea mai mare parte din viață sub pământ „la lumina șterțului și a lumânării de seu” și care, de Ispas, fac „focuri zdravene, frig miei întregi, fac balmoș (...), frig pui, duc vin și lăutari și petrec acolo până-n seară în cea mai mare voie bună” (p. 82).

În concluzie, pentru a fi în ton cu finalurile Reteganului, zic și eu: iubite cetitorule, cetește și aceste povestiri și mari foloase vei trage după ele!

Ion Pop Reteganul – etnograf

Liviu PĂIUȘ

Vastitatea preocupărilor lui Ion Pop Reteganul nu a fost evaluată în toată complexitatea sa. În folcloristica românească numele său este legat de *Povești ardelenesti*, la care se adaugă un număr mic de creații populare, care conțin cam 10% din totalitatea materialului folcloric adunat de folclorist. Exceptând *Poveștile ardelenesti* care s-au bucurat de o apreciere unanimă, pentru care avem o bună ediție critică datorată lui Vasile Netea, ediție ce a fost reluată anul acesta și publicată de curând prin sprijinul efectiv al Muzeului Județean, cu aportul direct al directorului acestuia, dl. prof. Mircea Prahase, de care s-a preocupat subsemnatul, restul creației populare nu a fost pus în lumină tocmai datorită imensului material pe care l-a adunat acest om într-o viață scurtă. Ceea ce a adunat acest culegător de folclor personal, prin diferiți corespondenți din lumea satelor (dascăli preoți sau studenți) și prin decuparea unor creații folclorice din ziarele vremii din Transilvania formează un imens material ce se păstrează la Biblioteca Academiei Române din București într-un număr de 21 de volume cuprinzând peste 6.000 de pagini.

Întotdeauna Ion Pop Reteganul (și nu Ioan cum apare pe unele cărți inclusiv în lucrarea lui G. Ștrempel: *Catalogul manuscriselor românești*, vol. IV. Ed. Științifică, Buc. 1992, pag. 41-46; se poate vedea aceasta din documentul semnat de Reteganul pe care-l prezint în alt articol publicat în această revistă), a fost apreciat după volumele publicate, trecându-se sub tăcere uriașul material adunat de acesta, dar nepublicat. Depuse la Academie, manuscrisele sale au fost consultate sporadic. Mai mult, manuscrisele sale nu au intrat în atenția celor ce au întocmit diferite lucrări de sinteză.

Încercarea de publicare se izbește de unele cauze subiective, cum ar fi

imposibilitatea de a fi xeroxate, ceea ce reduce munca la copierea manuală în cadrul Bibliotecii Academiei, iar apoi imensul material îl dezamăgește pe orice cercetător. Nu este ușor să copiezi atâta material scris de mână cu creionul sau cu cerneală pe diferite tipuri de hârtie. Faptul că unele creații folclorice sunt decupate din ziare, duce la consultarea volumelor de folclor tipărite de acei culegători pentru a vedea dacă nu au fost tipărite în lucrările autorilor respectivi.

Dacă asupra textelor poetice au fost singuratic încercări de tipărire, apoi asupra manuscriselor care conțin datini, credințe, obiceiuri ale poporului din Transilvania nu s-a aplecat nimeni. Modesta mea expunere vine doar să etaleze anumite aspecte etnografice pe care le conțin manuscrisele lui Reteganul. În primul rând, cel ce intră în labirintul manuscriselor sale va fi izbit de mulțimea faptelor descrise și de mulțimea exemplificării lor prin texte poetice. Manuscrisele care cuprind aceste fapte de viață spirituală sunt adunate în 6 volume, filele lor depășind cifra de o mie. Multe dintre acestea cuprind informații neprelucrate, fișe brute așa cum i le-au trimis informatorii dintr-o arie geografică foarte mare a Ardealului: Lunca Cernii, Maidan, Păucinești (Banat), Detunata (Munții Apuseni), Sălaj, Valea Mureșului, ne mai vorbind de Valea Someșului de la Supurul de Jos la Șanț, Valea Bârgaielor, Monor sau Câmpia Transilvaniei, fiecare localitate venind cu specificul ei în cadrul fiecărei teme abordate. De multe ori, Ion Pop Reteganul reia același obicei din mai multe locuri chiar din momentul declanșării lui pentru a scoate în evidență atât trăsăturile comune cât elementele de specific local al fiecărui obicei sau datină. Aceste manuscrise redau viața țaranului ardelean de la naștere până la moarte așa cum se manifestă ea în a

doua jumătate a secolului al XIX-lea, viață adânc ancorată în arhăitate și, dacă le-a ordona într-o ordine firească, atunci am obține cu adevărat o „epopee a țăranelui ardelean”.

Primele datini sunt cele legate de naștere, datini pe care astăzi le vom auzi, unii prima dată, datini ce ne duc cu veacuri înapoi în timp. El arată că atunci „când vine ora nașterii culcă pe viitoarea mama pământul ca mama tuturor să primească mai întâi pe noul născut”. (Ms. 4540, pag. 9) Este aceasta o formă de înțelegere a legăturii primordiale a omului cu pământul, nu numai la moarte ci și la naștere. După naștere primele care vin sunt ursitoarele care trebuie primite cu pită, sare și apă, ca ursitoarele să fie voioase și să ursească de bine noului născut. După ursitoare vor veni ființe malefice cum sunt: strigoii, ielele frumoase, moima, vântoasele, ucigă-l toaca, iar împotriva fiecăruia mama trebuie să știe leacul adecvat pentru ca fiul ei să crească și să nu moară. Mama trebuie să știe tot felul de descântece pentru ca să nu moară copilul și în acest caz, Ion Pop Reteganul notează descântece de: bubă rea, de vânturi, de fermecătură sau de întors boala, culese din Rodna, Șanț, din Runcul Salvei sau din Reteag.

Nunta se bucură de o atenție deosebită, un întreg manuscris fiind dedicat acestui eveniment care „împreună cu multe și deosebite ceremonii, variază după deosebitele ținuturi unde suntem împărțiți”, ne va avertiza culegătorul.

Problema nunții românești îl va pune în fața faptului că au apărut unele cărți pe această temă cum sunt cele ale lui S.Fl. Marian sau Elena Sevastos, el având rolul de a completa ce au omis alții, dar ne amintește că el însuși a oferit autorilor respectivi material folcloric. (Am tratat acest subiect în cadrul unui studiu apărut în revista *Zestrea*, intitulat *Ion Pop Reteganul – corespondent al lui S. Fl. Marian*.) Ion Pop Reteganul acorda o mare atenție documentării directe sau preluării de date de la corespondenți valoroși: „Eu mă voi năzui aici a descrie numai unele din acelea datini cari le văd ochii, ori mi le împărtășiră prieteni de ai mei și binevoitori ai neamului meu, ori scriseră prin foi și gazete”.

Tratând acest eveniment din viața omului, Ion Pop Reteganul începe studiul său prin prezentarea unor obiceiuri cum sunt „cercările de noroc și viitor, fermecătorii și descântece, căci omul curios din fire ar voi sub orice preț să știe ce-i aduce ziua de mâine, ce i-au ursit ursitoarele, care e voia zeilor relativă la viitorul lui”.

Casa memorială din Reteag

Superstițiile legate de cercarea norocului le împarte în:

a. Superstiții relative la seara Anului Nou căci atunci „fierbe văzduhul de duhuri necurate. Puterea celui necurat – ucigă-l toaca – atunci e mai mare” (pag. 4), și înșiră o serie de superstiții, pe care le-a cunoscut sau i-au fost furnizate de colaboratori, toate explicate amănunțit.

b. Datini de Anul Nou privitoare la cercarea viitorului. Aici înșiră tot felul de datini ca: numărarea parilor din gard, numărarea vitelor în grajd, se duce fata la un brad sau salcă, dar cea mai interesantă datină este „învergelatul”, astfel: „Aleg câte doi peri de porc, numesc doi drăguți: un băiat și o fată și țișă perii numiți în vatra arsă. Perii încep a sfârâi, a se încârliga și a se suci și încolăci. De cumva se strâng și se îmbină laolaltă amândoi perii, tinerii numiți se vor lua, la din contră, nu se vor lua”. (pag. 4-5)

c. Datini la Ziua de Bobotează.

d. Datini când aude cucul cântând întâia oară.

Toate aceste datini sau obiceiuri sunt făcute de fete spre a-și prevedea viitorul soț.

Ele sunt întărite cu diferite povestiri pe care le-a cunoscut sau le-a auzit în copilărie.

Un alt volum tratează „Obiceiuri de sărbători din Ardeal”, fiind descrise acele obiceiuri care se practică în anumite sărbători de peste an: Boboteaza, Alexiile, 40 de Sfinți, Floriile, Paștele, Sângeorzul, Ispas, Rusalii și până la Crăciun. Totodată, descrie obiceiuri mai puțin răspândite în Ardeal cum este „Nedea” din Țara Hațegului. Acest obicei, notează Reteganul „nu este un târg ci nu-i decât hramul bisericii când toți, cu mic cu mare, bolnav, sănătos, tânăr, bătrân, avut sau sărac, petrec uitându-se de ce a fost și de ce va fi iar”. Între alte obiceiuri ce nu se serbează la o anumită dată el descrie „Cununa grâului”, așa cum a cunoscut-o el, dar se folosește și de descrierea cununii făcută de înv. Ștefan Utalea din Sângeorzul Românesc, incluzând textul „Cununii grâului” cules de Iuliu Bugnariu din Hordou. Între aceste obiceiuri sunt intercalate diferite legende despre unele animale: bou, vacă, cal, câine, broască, rândunea etc.

Volumul următor se intitulează: „Amintiri din copilărie, intercalate între obiceiuri de Crăciun și colinde din Ardeal” subintitulat „Suveniruri din copilărie” și împărțit în cinci capitole astfel: 1. Casa părinților mei, 2. Prinderea postului de Crăciun, 3. Crăciunul unguresc, 4. Sările de iarnă, 5. Colindele, în general. Pe lângă acestea el mai integrează

între colinde unele colinde vechi pe care le-a descoperit la mănăstirea Strâmbu din Lăpuș, dovedind prin aceasta vechimea culegerilor de folclor din Ardeal. Remarcăm între colinde o variantă a „Mioriței” în forma ei transilvană „Păcurarul străinel” ce cuprinde versul „Pe mine pământ nu puneți” despre care Ion Taloș afirmă că ar atesta străvechiul obicei când morții nu erau îngropați ci erau așezați pe înălțimi în bătaia vântului. Tot aici întâlnim o colindă intitulată „Plevna” ca un ecou peste Carpați a evenimentelor de la 1877.

Ultimul manuscris cuprinde din nou credințe, obiceiuri, descânțece, duhuri rele, datini din Ardeal, cele mai multe neprelucrate, fiind simple aspecte trimise de corespondenți. Tot aici întâlnim recomandări, sfaturi pentru diferite boli.

Din întregul material cuprins în manuscrisele ce tratează elemente de etnografie putem recompune o lume arhaică cu toată măreția ei. Întregul material este într-adevăr o imensă epopee a țaranului român din Ardeal din veacul al XIX-lea.

Expunerea mea nu a intenționat să scoată în evidență toată gama manifestărilor spirituale pe care le cuprinde vastul material cules de I.P. Reteganul din întreg Ardealul, ci doar a sesiza vastitatea preocupărilor etnografice ale celui pe care astăzi îl sărbătorim.

(Rodna, iunie 2013)

Finețea comunicării

Cornel COTUȚIU

În 1963, când m-am așezat cu hotărâre în atmosfera studențească a Clujului și frecventam „cu sfințenie” celebra „Arizona”, V. Fanache avea patru ani de la debutul său în revista *Steaua* și tinerimea filoloagă îi rostea numele cu interes și laudă. Pentru mine era o ficțiune; nu citisem nimic din textele sale, nu-l cunoșteam. Era cercetător la Filiala din Cluj a Academiei Române.

Peste doi ani, vijeliosul (atunci, căci între timp avea să se potolească) decan de la Filologie, Mircea Zăciu, exmatriculează un grup de cinci studenți care au asistat (!) la căminul de pe Avram Iancu la o confruntare conțondentă, într-unul din saloane, între doi studenți. Acest „duet” s-a ales cu o muștrare, dar cei cinci martori, între care mă aflam și eu, au fost exmatriculați (și nu oricum, ci definitiv din centrul universitar Cluj). Nici atunci, nici acum nu sunt prea multe persoane care să creadă în verosimilitatea acestui episod managerial cretin. Au urmat tot felul de cereri, de audiențe, dar decanatul ne trimitea la rectorat, iar Constantin Daicoviciu se spăla pe mâini, „livrându-ne” înapoi la facultate. Și uite-așa, doi dintre noi ne-am trezit chemați în armată; ceilalți trei au avut buni sfătuitori ca să găsească tertipuri pentru a evita înrolarea. Și uite-așa, am fost lăsat la vatră peste 1 an și 6 luni (după o experiență traumatizantă de cazarmă).

Într-o permisie de soldat, l-am căutat pe dl. Nicolae Bot, atunci decan al facultății de filologie de la Institutul Pedagogic al Clujului (mă cunoscuse la Beclean, când a venit la liceul meu cu o grupă de studenți pentru

practică pedagogică). În cabinet se mai afla un bărbat în jur de 30 de ani, căruia îi remarcasem o fizionomie de finețe aristocratică, mă privea calm, oarecum reținut.

Domnul Bot a fost de acord (fără nici o reținere) să mă primească în anul al doilea, urmând, în prealabil, să dau câteva examene de diferență.

Abia la întâiul curs de istoria literaturii române contemporane aveam să-l revăd pe tânărul domn și să aflu astfel că cel care conferența era lectorul universitar V. Fanache.

În cei doi ani cât l-am avut la acest curs și la examene, aveam să înțeleg ce înseamnă opera lui Bacovia, Blaga, Marin Preda, Mihai Beniuc ș.a. Simțai că ți-i comunică, îți deschide porțițe de apropiere de ei (și nu doar că rostește niște cuvinte funcționărești și plictisite pe seama lor). Persuasiunea sa era însoțită de o cumpănită, frumoasă, plăcută rostire, picurată, din când în când, de câte o inflexiune ironică, de un enunț jucăuș de mucalit.

Apropierea între discipol și maestru s-a făurit treptat, nu pot evoca un moment în care să-mi fi spus: Tinere domn, hai să ne plimbăm puțin până la statuia lui Lucian Blaga (pe care o aprecia enorm). Dialogul dintre noi nu a încetat și a rămas la fel de cordial, fie că ne vedeam zilnic, fie la doi ani.

Dialog? Cuvânt viabil poate dacă intervențiile mele adesea monosilabice sau întrebările (o vreme) timide îmi puteau asigura postura de interlocutor. Mă lăsam sedus de

In memoriam

vorbele sale charismatice, de fluență lor, ritmica spunerii, nuanțele melodice ale vocii, cel mai adesea domoale, cumpănite. Finețea ironiei – dublată de bunăvoință - ,inteligenta sprintară însoțită de o spontaneitate netrucată îmi provocau delicii pentru spirit și suflet. Conversația nu se plia pe calapodul tradițional al relației magistru-discipol. De la o vreme, mă simțeam eliberat de complexe, nu regretam că rosteam vreo prostiună (din ignoranță sau neatenție), asta chiar dacă eram sancționat cu un surâs prevenitor sau o zeflema pe seama căreia râdea dânsul cel dintâi; mă alăturam replicii de genul acesta, pentru că o primeam ca o eliberare, ca o dezlegare dintr-un nod nebanuit, eventual ridicol.

Vasile Fanache și Cornel Cotuțiu

Exista la V. Fanache – fie la catedră, fie la un pahar de vin, fie într-o destinsă promenadă – o permanentă și reciprocă veghe: a cultiva plăcerea comunicării și darul de a comunica.

În anii lui de universitar la Sorbona (1976-1979) mi-a trimis câteva epistole. În vraiștea arhivei mele încă nu am reușit să le găsesc. Important e că a dorit să comunice cu mine, important e că le voi găsi până la urmă.

După ce a revenit în țară a devenit conferențiar, apoi profesor la filologia clujeană. În afara cursurilor, lucra în cabinetul său (82) al facultății și, de câte ori veneam la Cluj, îl vizitam, nu mi-a lăsat niciodată impresia că îl deranjez, dimpotrivă. Ne-am întâlnit la sesiuni științifice, am făcut parte din comisii pentru grade didactice, l-am vizitat acasă, am vizitat împreună familii cunoscut de

amândoi, mi-a făcut recomandare pentru editura „Dacia”, mi-a trimis la Beclean manuscrisul unei cărți ale sale înainte de a o da la tipar, dorind să fac observații pe seama ei. Ne-am oferit cărți proprii.

Cărțile cu dedicațiile mele sunt, desigur, în biblioteca V. Fanache, acum eu pot doar să reproduc sau să evoc momente legate de aceste gesturi din partea dânsului. Iată câteva (avea o literă mică, strânsă și extrem de... italică):

Pe volumul său de debut – *Poezia lui Mihai Beniuc* (1972) – dedicația se încheia așa: „Cu dragoste și urări de mare viitor literar”.

Cartea mea de debut întârzia să apară, așa încât, la vederea cărții sale *Întâlniri...* (1976), am avut un moment de jale și, înainte de a-i solicita un autograf, pe foaia de titlu i-am scris: „Dragă Domnule Fanache, port o mare povară, aceea a responsabilității față de încrederea cu care m-ați investit cu ani în urmă. Prezentul meu în cvasianonimat literar mă doare acum, la *Întâlniri...* Voi reuși oare să ajung să vă **întâlnesc** până la urmă ? Iertați-mi întrebarea-mi orgolioasă.” Iar magistrul îmi răspunde, pe aceeași pagină: „Iubitului meu fost student și actual prieten, Cornel Cotuțiu, prea sentimental și neîncrezător în destinul său, căruia îi urez să-l citesc într-o carte proprie cât mai curând.”

Iar pe admirabilul volum *Caragiale* (1984) – eu, în sfârșit, aveam deja două cărți tipărite –, îmi scria astfel: „Lui Cornel Cotuțiu, prietenului, bărbatului și scriitorului din superba generație care vine, în stare mai mult decât noi, cei pe ducă, să rostească acel cuvânt mântuitor menit „a se cutremura impostura”, lăsat de marele nenea Iancu în grija urmașilor.”

În 1994 V. Fanache scoate la lumina tiparului *Bacovia. Ruptura de utopia romantică*, o exegeză prin care „își propune să demonstreze mutația produsă de Bacovia în evoluția poeziei române”. Într-un interviu pe care mi l-a acordat în același an, pentru revista bistrițeană *Minerva*, mărturisea că ține foarte mult la acest studiu, în care relevă fenomenul bacovian al rupturii de iluzie, asimilarea metafizicului cu neantul. Ca o replică la

lamentația mea din 1976 (apropo de *Întâlniri...*), notează pe pagina de gardă: „Cu prietenie veche la această nouă „întâlnire”.

Înșirând date despre relația mea cu opera lui V. Fanache, vreau să mai fac doar un popas alături de monografia sa din 2007 *Chipurile tăcute ale veșniciei în lirica lui Blaga* (2007), ediția a II-a revăzută și augmentată. Am recunoscut aici câteva idei pe care ni le împărtășise încă la cursul său de literatură contemporană. Pe bună dreptate, un comentator al ei, remarca faptul că, grație acestui demers critic al lui V. Fanache, „descoperim o altă față a poetului, poate mai

puțin eroică, dar cu siguranță mai incitantă.” Și de data aceasta, V. Fanache mă copleșește: „Lui Cornel Cotuțiu, scriitorului, omului de mare frumusețe spirituală și tânărului meu prieten, cu veche afecțiune.”

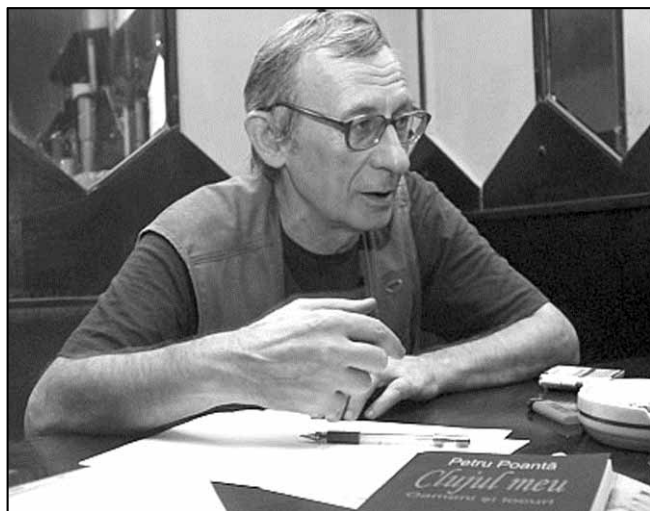
Anul trecut, în aprilie, cu ocazia zilei sale aniversare, când i-am dat un telefon, mi-a replicat (cum altfel?) glumeț: Uite ce e, aș prefera să uiți această zi, dar, dacă tot ții să fii atent cu mine, atunci felicită-mă de ziua mea onomastică, fiindcă asta nu ia la socoteală anii. Iată însă că de 1 ianuarie următor, de Sf. Vasile, voi avea în broderia mea sentimentală un Vasile mai puțin.

Petru Poantă – evocatorul Clujului

Ion BUZAȘI

Nu am fost unul din prietenii sau apropiații lui Petru Poantă, dar unul dintre cei care i-au apreciat constant cronicile

literare, da. Era mai tânăr ca mine, cu aproape un lustru, cum se spune în limbaj prețios, asta însemnând o generație de filologi, așa că l-am întâlnit și am „convorbit” în redacția *Stelei*, unde a fost angajat îndată după absolvire la sectorul critică literară alături de Virgil Ardeleanu;

l-am întâlnit după 1990 la câteva simpozioane literare la Bistrița, la Dej, la Blaj, la Pănade, în satul lui Cipariu. La Bistrița, el care dăduse și o ediție Eminescu, m-a provocat la recitirea frumoasei poeme *Umbra lui Istrate* Dabija-Voievod, pe care o declamam când

unul, când altul, cu alternanțe de timbru poetic și cu sublinierea arhaicității unor vocabule sau a livreștilor sentințe latine. Aproape întotdeauna se scuza în fața auditoriului că nu

este orator și de aceea nici nu și-a dorit o carieră universitară. De fapt nu agrea oratoria seacă, vorbăria spectaculoasă, dar spunea în mod firesc și convingător lucruri esențiale. Țin minte că la Pănade, la o evocare a lui Cipariu, după comunicări lungi și aproape inutile, Petru Poantă, la sfârșitul intervenției sale, a arătat că Timotei Cipariu este exemplar pentru noi românii, pentru că ne-a arătat cum ne putem impune între popoarele civilizate ale Europei: prin cultură.

A fost unul dintre cei mai buni critici de poezie, alături de Gh. Grigurcu și Al. Cistelean. Paginile lui de critică literară despre poezii șazeciști și despre generația „Echinoxului”, din care făcea parte, cuprind judecăți critice obiective și pătrunzătoare, cu memorabile caracterizări.

N-a avut ambiția titlurilor academice; când mă duceam la Cluj și stăteam de vorbă mă îndemna să mă înscriu la doctorat. Eu îi spuneam că, fiind în învățământul liceal și având gradul I, nu are nici un rost, la care replica și mai apăsător, că ar trebui pentru tradiția cărturărească și prestigiul Blajului de odinioară. Dar, îl întrebam, deși știam răspunsul – că nu ambiționează o carieră universitară – de ce nu se înscrie el, fiind la Cluj și mai apropiat decât mine de profesorii conducători de doctorat. Și-a trecut, destul de târziu, după absolvirea facultății, un strălucit doctorat cu o teză despre Cercul literar de la Sibiu, deși făcuse dovada înzestrării sale de istoric literar prin monografia și ediția critică George Coșbuc.

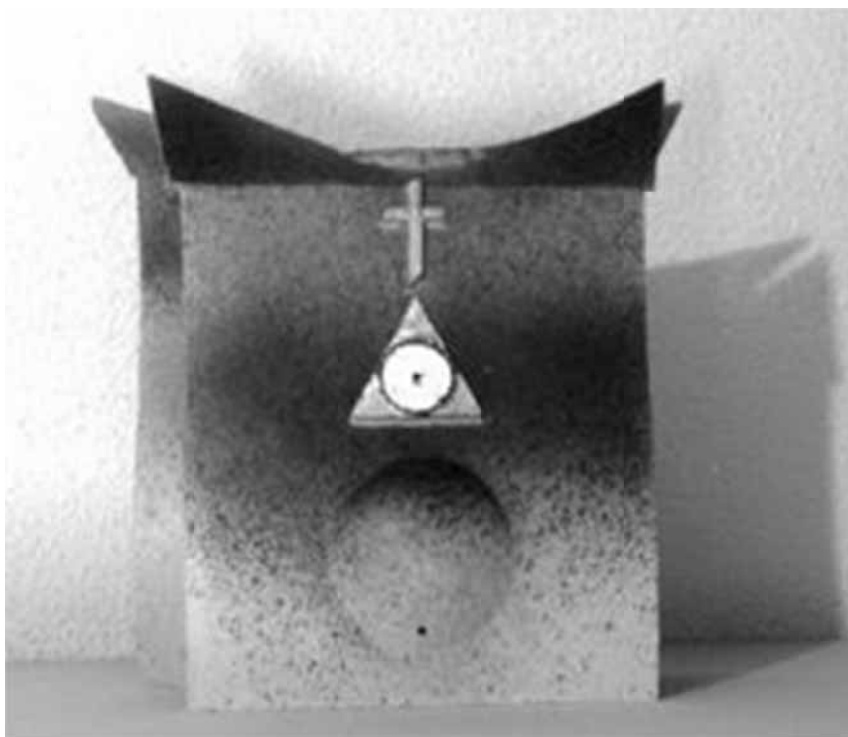
Dar dintre cărțile sale mie îmi sunt mai dragi și mai apropiate sufletește cele consacrate Clujului. Au și un titlu frumos de început cărțile din această serie: *Clujul meu*, căci venind din Cerișorul Hunedoarei, absolvent al liceului din Brad, adolescentul a îndrăgit Clujul până la a și-l socoti orașul său.

[După seria *Clujului meu* și-a continuat cercetarea urbei de pe Someș prin prezentarea Clujului interbelic, îndeosebi a prestigioasei Universități din orașul de pe Someș.]

Cărțile din ciclul *Clujul meu* mi-au dezvăluit pe scriitorul Petru Poantă, prozator memorialist și portretist. De altminteri puțini știu că el a publicat la început în paginile *Echinoxului* și, apoi, ale *Stelei* poezii și traduceri de poezie, ca și Cistelean mi se pare. Ambii au renunțat la poezie, pentru că au simțit că au o vocație mai puternică înspre critica și istoria literară. Dar o chemare nostalgică spre literatură i-a inspirat aceste pagini de evocare a Clujului din anii șaizeci ai veacului trecut, cu străzi, instituții, localuri, cafenele, viața studențească, redacții și cenecluri, cu toată poezia și cu tot farmecul

acestei dragi cetăți culturale transilvane, care și-a găsit în Petru Poantă evocatorul ideal. Întâmplarea face să am acum, când scriu aceste rânduri, pe masa mea de lucru, *Clujul poezilor*, antologie alcătuită de curând de Horia Bădescu și să mă conving, prin sugestii comparative, de fiorul poetic al memorialisticii lui Petru Poantă, ale cărui pagini m-au făcut să re trăiesc studenția mea clujeană. De aceea și încheiam recenzia, scrisă la apariția acestei cărți, cu propoziția – mărturisire: „Clujul lui Petru Poantă este și Clujul meu!”

Iar acum, la trecerea lui în veșnicie, rândurile mele vor să fie o „addenda” la prețuirea exprimată în acele însemnări de lectură.

Un scriitor

Andrei MOLDOVAN

Sunt 10 ani de când Vasile Sav, unul dintre importanții latiniști români de totdeauna, și-a luat partea lui de eternitate. El a fost mult mai mult decât un traducător remarcabil și un poet de real interes.

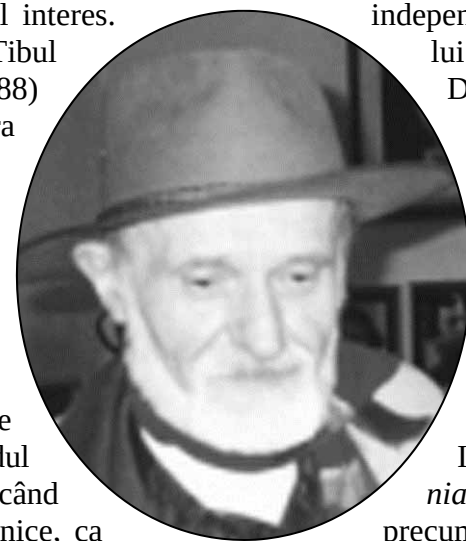
Mai întâi, traducerile lui din Tibul (*Elegii*, Editura Univers, 1988)

și Propertiu (*Elegii*, Editura Univers, 1992), dar și cele

din Catullus rămase în periodice au avut menirea să redea o dimensiune spirituală a ființei noastre, îngropată de prea multele sedimente nocive ale vremurilor.

Oricât am construi repere spre alte puncte cardinale, fondul nostru latin se frământă din când

în când precum plăcile tectonice, ca să ne reamintească un lucru elementar: ființa noastră, nefiind abur, și-a construit și își construiește existența pe o temelie care, neluată în seamă, are și ea dreptul să se revolte. Traducerile lui Vasile Sav din poezia latină sunt o astfel de reconsiderare a propriilor noastre contururi lăuntrice. Apoi, traducerea celor șase volume din Sfântul Augustin (Editura Dacia, 2002) au refăcut o legătură aproape ruptă cu creștinătatea latină, fracturată de măsurile comuniste care nu

Vasile Sav
10 ani de posteritate

puteau admite nici un fel de relație cu lumea occidentală.

Readucerea în actualitate a unui scriitor din primele secole ale creștinismului și a operei sale fundamentale constituie și o atitudine ecumenică înțeleasă în toată profunzimea ei.

Ca poet, traducătorul Sfântului Augustin pare o figură cu totul singulară, dacă nu chiar anacronică. El nu se poate înscrie în nici o direcție lirică dintre acelea care au marcat

tendențele poeziei noastre de azi. Contemporan cu optzeciștii, nu intră între reperele lor definitorii. Echinoxist din echipa care a fondat gruparea, păstrează de la ei un spirit independent și ușor elitist. Volumele

lui de versuri (*Elogii*, Editura Dacia, 1986, *Solilocvii*, Editura

Dacia, 1989, *Catulliene*, Editura Crater, 2002) au fost

considerate nu de puține ori apropiate de autorii latini din care a tradus. Credem că este vorba de o judecată ușor pripită. În cazul lui Vasile Sav, cred că lucrurile stau într-un fel asemănător cu al lui

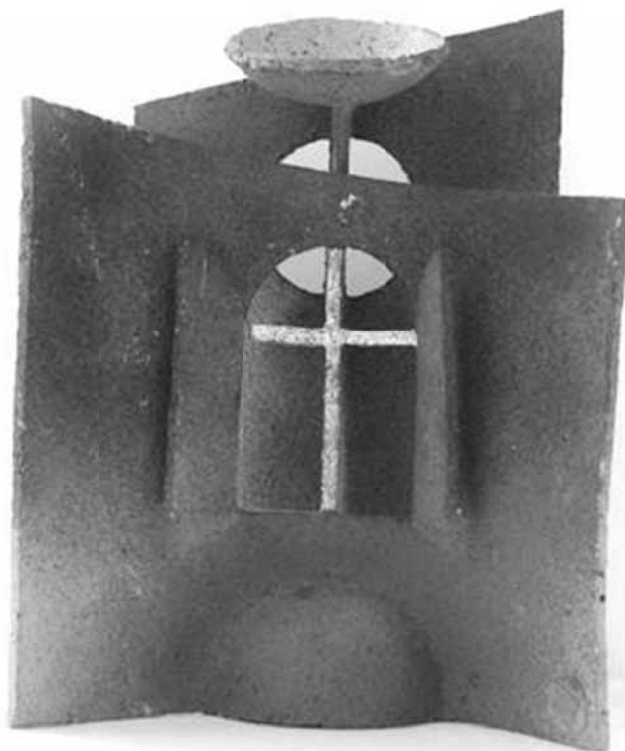
I. Budai-Deleanu, autorul *Țiganiadei*, care, latinist de vocație, precum toți cărturarii generației sale,

dă o operă poetică ce nu are nimic din latinismul erudit. În schimb, cultivă un latinism natural al limbii române comune, uneori de proveniență dialectală, dublat de o surprinzătoare îndrăzneală a inovării, ceea ce dă mare suplețe frazei poetice. Autorul *Catullienelor* (mai ales al lor!) restituie o frumusețe naturală a limbii române în poemele sale, printr-o reîntoarcere la sursele poetice pe care limba română le moștenește. El folosește virtuți poetice latine ca o regăsire de sine, nu a sa ca ființă, ci a limbii române în care viețuim cu toții.

Latinistul și poetul Vasile Sav a optat pentru o cale a muncii istovitoare, departe de succesul spectaculos și imediat și mai ales de orice demers speculativ. Dacă asta înseamnă să fi anacronic, atunci el a fost un scriitor anacronic. Premiile Uniunii Scriitorilor ce i-au fost acordate nu i-au schimbat cu nimic existența și nu l-au scos din seninătatea lui obișnuită, dintr-o detașare de tot ce înseamnă frământările trecătoare din „clipa cea repede”.

Aș fi vrut ca rândurile mele să fie o evocare, pentru că am trăit cu Vasile momente ce nu pot fi date uitării, încă într-o antichitate a copilăriei noastre, când, prunc încă, a zăbovit și el pentru puțină vreme prin Cluj. Atunci ne aflam în aceeași clasă a unei școli din orașul ce nu era în acea vreme cu mult mai mare decât un târg. Ne-am revăzut după mulți ani, de parcă nu ne-am fi despărțit niciodată. El rămăsese același, generos și senin, cu o iubire de viață ce se ridica deasupra șicanelor cotidiene. Era ființa dis-

pusă mereu să dăruiască, iar dacă nu avea saci cu daruri, precum Moș Crăciun, avea multă bucurie. Nu am izbutit să fac o evocare, pentru că, oricât ar fi fost omul de demn pentru aduceri aminte – iar Vasile a fost un asemenea om! – partea lui durabilă se clădește prin scris, lucru față de care avem o responsabilitate și mai mare. Cu o oarecare nostalgie trebuie să văd că acela care a fost și prietenul meu Vasile rămâne mai întâi de toate scriitorul Vasile Sav.

A șaizecișișaptea catulliana

U Ș A

(fragmente)

„Grigurcule, ți-o spun fără rușine,
Verde ți-o spun, în față, românește,
Și mai curat ca lamura ți-o spun eu:
Stăpânu-meu, Sav, e un mare Iudă,
Atât, și, cu-asta, eu am spus chiar totul!
De unde știi? Da' ce, mă crezi o proastă?
Nu am eu ochi, urechi, nu am eu gură,
Nu am o inimă eu, simțitoare,
Să văd, s-aud, să spun tot ce mă doare?
Ba am; mi s-a umplut demult paharul
Și nu mai pot tot ține sub tăcere
Marea mizerie, pe care pururi
O văd, o-aud și-o rabd, adânc rănită:
Cum n-am rămas, la poalele de codru,
Stejar, ce fui, să nu îndur atâtea!
De mă făceau o ușă de poiată
Ori de coteț, ori cușca unui câne,
Prag să mă fi făcut la iad și, totuși,
Eram cu multul mult mai fericită,
Ca în infernul ce-l îndur eu zilnic:
Da, ușă de infern sunt, nu de casă!
.....

Și, -așa, am fi avut o epopee,
Pe cari citind-o-n versul ei de aur,
Și răsцитind-o-n de-aur ritm de-asemeni,
Ne tot munceam noi creierele noastre,
Grigurcule, și nu-i dădeam de capăt,
De nu făcea el marea imprudență
Să îi recite unele fragmente
Lui Sălăjan, șefului său, iubitul,
Ce, prozator faulknerian de vână,
Nu ceceist frunțaș precum Brebanul,
Și nici meliorist precum Buzura,
Da, prozator cu mintea așezată
La locul ei, văzând beleaua

Ce, cât ai zice pește, sta să pice
Pe capul nației nevinovate,
Îi puse traista-n băț și mi-l trimise
În lung și-n latul țărișoarei noastre
Să fac-abonamente la *Tribuna*,
Și, -așa, Grigurcule, te cunosc pe tine!
Da, din molozul epopeii-acelei,
Din care-au mai rămas, totuși, Bunilă,
Murgilă, zimbri-zgriptori, zgripturoaice,
Plosca Evuței și Evuța însăși,
Măgarul din *Epitalam* și mânza,
Mirele și mireasa, va-să-zică,
Fugilă și Somnila și Marțolea,
Știme, năluci și toate câte celea,
Care, nu neg, i-au prins acum bine,
Își încropi blasfem-*Symposion*-ul,
Cărui, acum, punându-mi-l în cârcă,
Îi zice, profitând fără rușine,
De faima mea, statornicită-n veacuri,
Ca aurul prin foc, de timp probată,
Catulliana a șaizecișișaptea:
Ceva, ceva, mi s-a schimbat în firea-i,
De când, mai anul, într-o joi, cețoasă,
Seara, cu o desagă plin plinuță,
De ce anume, nu știi, și de unde,
Veni-Augustin, și s-au închis dincolo,
Unde-i biblioteca și biroul:
Ce au vorbit și ce-au făcut a noapte,
Iarăși, ți-o jur, nu ți-aș putea-o spune,
Nici să mă tai și să m-arunci în flăcări,
Iar pe surata-mi *Tac*, de-atunci, o cheamă,
De ce-a văzut cu ochii ei atuncea,
Și, de-o întrebi, și-i dă, culcați, pe spate,
Și-i împietresc-jeratic în orbite,
Și-ți murmură cuvinte de casandră,
Iar el, în somn, în scrâșnet de centaur,
Macină vorbele și le nechează,
De nu mai deslușesc chiar nimicuța;
Știu doar că au băut mult vin atuncea,

Că l-am văzut ieșind și, din cămară,
 Ducând ulcicile și damigeana,
 Că vinu-l bea el numai din ulcică,
 După preceptul din bătrâni păstratul.
 Odată Tac, de-atunci, vorbi o dată,
 Grigurcule, dar vorbe de casandră,
 Precum spusei dineaori că vorbește,
 Vaticanând, bolborosind holbată,
 Către Albuna, sora de la baia
 Cu cadă, Liburtina, aburita,
 Și-așa ni se născu înc-o sibylă,
 Și unsprezece,-acum, cu Tac, sibyle,
 Grigurcule, noi suntem laolaltă.
 Miratu-s-au de ce-a spus Tac atuncea
 Sambeta, persica, de la intrare,
 Și Delfica, de la bucătărie,
 Și Erythreă, cea de la terasă,
 Și Libya, cea de la baia mică,
 Sub duș a leșinat de tot uimită,
 Cu, de la debara, Marphesiuta,
 Și-au răs cu lacrimi, și Cumaea, sora
 De la cămară, și-Amalthea, sora
 Cea de la dormitor, ce-i poreclită
 Și Demophila, ea, și Hierophila,
 Și Samia, de la balcon, surata.
 Doar Frigia, Grigurcule, eu, de la
 Sufragerie, am căzut pe gânduri,
 Și vanității vanitatea toată
 I-am cugetat-o și răscugetat-o,
 În sinea mea, adânc-adânc rănită
 De-o rană greu de prins în vers și spusă.
 Ce-a spus atuncea Tac, căzută-n transă,
 Ne tâlmăci Albuna, tiburtina,
 În vorbe clare, pe-nțelesul plebei,
 Și-n literă, și-n spirit consunânde:
 «Aci, -n republica biconsulară,
 La Prut», a zis, «la stânga și la dreapta.
 Prin votul celor două populații,
 În care fum nemerniciți de-ai noștri,
 Cu larg concurs yankeu și teutonic
 Și garnisit în garniseli muscale,
 Cădea-vor consulaștrii, la alegeri,
 Bilingvul Mirciulică, sinistroiul,
 Si, -n zâmbetu-i zâmbareț, poliglotul,
 Ion Ilici Marcelul, ambidextrul,
 Și, -n locul lor, ședea-vor consuli alții,
 De-aceeași viță, -n porodița loru-și,
 Și mai cu sârg pecetlui-vor, bravii,
 În râsul lumii large, hohotindul,
 Mezatul ctitorit de-antecesorii,

Bilingvul, unul, altul, poliglotul:
 Din țarmurii Dâmbovicioarei, nunțiu,
 Un țăp va merge-n munți, sacrificator,
 În pumn de creieri ascunzând jungherul,
 Călcând a popă, prevaricatorul,
 Și-și va goli, în văzul lumii, mațul,
 Și în auzul ei de tot goli-l-va,
 Fătând din cerul gurii sacrilege,
 Tocmai în munte, la frânciți, acasă,
 Cumcă acolo el înfăptuiește,
 Să sugă de la țâța junincuței,
 Istoric sacrificiul, ceapcânul,
 Și se va dedulci în ritorie
 Și în panglicărie, prostănacul,
 Tăind din rădăcina rădăcinii,
 Din inima urmașilor, speranța
 Reîntregirii și îndreptățirea
 De-a contesta atotparșiv tratatul
 Prin care fu răpită Bucovina,
 Chiar de la sânul maicii ei, răpita,
 Plocon ucrainienilor făcând-o, -n
 Nemernicia-i de casap, codoșul,
 Provincia cântată-n vers de aur
 De Eminescu cu măiastra-i pană,
 Plocon făcând-o, da, în mintea-i stearpă,
 Crezând că-i moștenire moștenită
 De la tătucul lui și-o poate da el
 Cui i se scoală lui s-o dăruiască,
 De Basarabia tăcând tăcere
 Culpabilă și consfințând mezatul.»
 Acestea Tac, în tâlmăcirea-Albunei,
 Ni le rosti, Grigurcule, casandră,
 Și ne-am crucit cu toatele-ascultând-o,
 Suratele, tusnouă, totodată!
 A face voluntar un sacrificiu,
 Grigurcule, cum știu că știi, înseamnă
 Ce-i lăudat a fi iubit pe gratis,
 Chiar gratis de iubit delăudatul,
 Iară iubitul gratis lăudatul
 E Dumnezeu, nu-i nimeni, nimeni altul,
 Și lui doar i se-aduce sacrificiu!
 De lăudat prin ce-s ucrainienii,
 Ca să-i iubească gratis consulastrul,
 Plocon făcându-le lor Bucovina
 Cu floarea ei aleasă, Cernăuții,
 Sacrificând istoric sacrificiu,
 Vieți de bărbat, de prunci și de muiere,
 Ce-i sacrificiu prohibit de lege,
 Ca sacrificiu negru, idolatru,
 Sacrificat de idolatri numai

La idoli spurcați și idolițe!?
 Străvechi e sacrificiul, desigur,
 Și celebrat a fost și înainte
 Chiar de potop, dar oferit vizibil
 Cui invizibil i se datorează,
 Nu că-i lipsește lui, celui, ce, lipsa
 Ce-i, n-a știut, nu știe, n-o să știe,
 Că nu duce el lipsă de nimica,
 Căci tot e-al său, ci că-i ajută numai
 Celui ce sacrificiul l-aduce,
 Iar demonii și-l exigeau ei loruși,
 Ca să se delecteze nu cu fumul
 Vreunui trup sacrificat pe-altare,
 Ci spiritul îi dedulcea pe demoni,
 Al sacrificatorului, nătângul,
 Ce li se da pe sine-n potestate,
 Prin sacrificiu supunându-li-se,
 Cum se va da, în munte, consulastrul;
 Prin asta, vezi, el chiar îi va întrece
 În sacerdoțiu pe Ilici Marcelul,
 Pe Teoctist și Snegur totodată,
 În sacerdoțiu sacrileg, vezi bine,
 Și-or râde-n hohote toți diplomații
 Si căcănarii toți din lumea asta,
 De cum își ctitorește el meza, zădărnica,
 Mulgându-și creierii-n auzul lumii,
 Și-n văzul ei mulgându-și-i, ceapcânel,
 Și s-a întoarce în mormânt bătrânul
 Când va vedea ce nu văzură nimeni
 Prostia, -n sinea ei, perfect rotundă,
 De ce urmaș lăsă să-i poarte traista:
 E dat acestui trist norod s-aducă,
 Din când în când, pe-altarele reale,
 Reale sacrificii de-mpăcare,
 Și, -n purele, altarele din inimi,
 Icoana lui să și-o păstreze pură
 Și pură s-o atârne spre-nchinare,
 La căpătâiul multor generații,
 Ci nu i-e dat să-nalce-n sacrificiu,
 Nu, nu i-e datul niciodată' să-nalce,
 Orânda cutumei orânduită,
 Necum să spurce în chivotul legii,
 Al noii legi, ce-i este legământul,
 Satornicia,-n table satornită,
 Tăiată-n marmoră și-asumptă-n inimi,
 În ordinea ocult satornicită,
 Adeverindu-i spiritului matca,
 Nașterii lui, din spirit pur născuta,
 Tacit nutrită în cămări de taină,
 Credinței, și speranței, și iubirii,

Ne-asemuită cheazășie, -n rostul
 Ei, rostuit de însuși Creatorul,
 Supremul, unicul, atotiubitul,
 Cel ce, -n justiția lui, atotjustă,
 Urâtul îl dispune just pe treapta-i
 Și chiar din rău el face just un bine,
 Anume rânduindu-le pe toate,
 Cum le-a gândit de dinainte locul
 Reînnoirii răscumpărătoare,
 Iubindu-le el gratuit pe toate,
 La fel cum le-a creat, de-asemeni, gratis,
 El însuși, din nimic, pe toate celea,
 Gătindu-le, pe lumea asta, rostul,
 De-aceea noi, cu toatele deodată,
 Tusunsprezece, -acum, cu Tac, sibyle,
 Îți proorocim, Grigurcule, noi ție,
 Cumcă, știind tu cui i te sacrifici,
 În muncile-ți sedul, de Hercule Sancel,
 Tu vei vedea cu ochii tăi folosul
 Care-i răsplătă-n dreptul sacrificiu!
 Și, cum ziceam, ceva, ceva, în firea
 Stăpânului meu, s-a schimbat de-atuncea,
 De când s-a-nchis cu Augustin dincolo,
 Unde-i biblioteca și biroul
 Și unde-i Tac stăpâna absolută,
 Și știu că au băut și vin atuncea,
 Că l-am văzut ieșind, și, din cămară,
 Ducând ulcicile și damigeana,
 Că vinu-l bea el numai cu ulceua,
 După preceptul din bătrâni păstratul,
 În cutumă, pe tablele-i de aur,
 Și preț de-un ceas și ceva, mai 'nainte
 De cântători, i-am auzit cântându-l,
 Într-un duet ad-hoc, în latinește
 Unul și-n românește celălaltul,
 Și, -apoi, schimbându-se, în românește
 Unul și-n latinește celălaltul,
 Acest cântecel, ce ți-l voi spune-acuma,
 Însă pe rând, că nu ți-l pot eu zice
 Deodată, -n limbile-amândouă, totuși,
 Tu zi-l, în gând, în ambele deodată,
 De poți, cumva, în gând să ți le-ngemeni,
 Și, -așa, vei prinde înțelesul,

Iată-l:

Unul Celălaltul

«Luna dum in caelo «Luna, -n cer, cât luce,
 Lucet, opus est Scrisul are grea

Ad scribendum stilo: *Lipsă de o pană:*
Dare quis potest? *Cine-o poate da?*

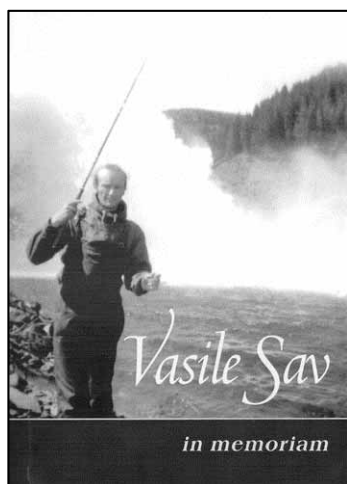
Lucerna exstincta *Lampa este stinsă,*
Me miserrimum! *Eu, biet muritor!*
Ianua reclusa, *Ușă, redeschisă,*
Da auxilium!» *Dă-mi întrajutor!»*

Dar nici acum nu are, potlogarul,
O grijă, cât de cât, față de mine,
El, ce-i în stare să îmi stea pe scaun,
O coropișniță să o descrie
În amănunt, zile și nopți de-a rândul,
Nu-mi pune-o floare la usciori, nici pragul,
Nu să mi-l încunune, nu mi-l șterge

De urmele ce mi-l dezonoarează:
Nu îmi repară broasca și nici clanța
Ce stă, din anii epocii de aur,
Ploștită, -n arcu-i rupt, nenorocitul;
Ce să mai zic de lăcuit, când, uite,
Nu-mi unge el, măcar pe an o dată,
Țâțânile, să nu tot scârțâi, biata,
Într-a' suratelor dispreț și bârfă!
Iată de ce, Grigurcule, pe față,
Verde ca lamura, pe românește,
Ți-o urlu răspicat, în gura mare:
Magna cum voce mi ți-o urlu, iaca,
Stăpânu-meu, Sav, e un mare Iudă,
Atât, și, cu-asta, eu mi-am spus cuvântul!”

Către Adrian Țion

Preabunul nostru prieten, Adriane, tu, prozator cu har, subtil, ironic, și cronicar subțire, cu judecăți oneste, cu fraze atent alese, bine cumpănite, și cu verdicte juste, îngăduie-mi tu să-ți trimit epistola aceasta care, nădăjduiesc, o să-ți pricinuiască mai multă încântare decât revoltă și ntristare. Mult aș dori eu ca epistola să vă găsească sănătoși și-n pace sufletească, pe tine și pe preaiubita-ți soață, Aurora.

Așadar, preabunul nostru prieten, voiesc să-ți dau de veste că am aruncat o repede privire peste *Viața literară la Cluj*, realizată de Irina Petraș. Nu încetez eu să mă minunez de energia debordantă, de dăruirea, de talentul și tenacitatea acestei minunate Doamne.

Îngăduie-mi aici o mică paranteză. (Irina noastră dragă ne-a îndulcit mereu singurătatea, prin emailuri, chemându-ne pe

Epistolă

noi, confrății săi, să ne-ntâlnim la Filială pentru lansări de carte, conferințe, reuniuni de primăvară-vară, de toamnă-iarnă, decernări de premii și alte memorabile și de taifas prilejuri.

Nu ne-a lăsat ea de izbeliște, în sumbra noastră-nsingurare de acasă, pe noi ca să ne-apese, greu, urâtul, și nici nu ne-a-ngăduit această bravă Doamnă să huzurim și să zburdăm ferice, fiindcă mereu ne-a îndemnat ea, prin exemplul propriu, să nu lăsăm să

treacă în zadar „clipa cea repede ce ni s-a dat”, ci să purcedem negreșit la lucru; mereu solicitându-ne poeme, proză, evocări, medalioane, numaidecât noi să-i trimitem, ba pentru *Almanah*... ba pentru *Promenadă*... ba pentru *Viața literară*... ba să-i trimitem versuri din opera lui Blaga pentru *Versuri pentru templul său*, ba negreșit noi să-i trimitem câteva poeme pentru *Caietele de poezie*, ba să-i trimitem versuri preferate pentru *Invitație la vers*, ba chiar ne-a îndemnat să născocim noi delicioase, insolite rețete pentru celebra *Varză à la Cluj*.

Și pentru că vorbirăm noi de sanctuarul nostru de la Filială, îngăduie-mi să-l pomenesc aici și pe cronicarul strălucit, cu verb tăios dar just, și, câteodată, elocvent-tăcutul Petru Poantă. Parcă îl văd și-acum la întruniri pentru lansări de carte, aflându-și loc în sală, mai în spate, lângă masa de lucru a vigilant-ocrotitoareii noastre, Doina Cetea, și poate-n semn de solidaritate cu noi cei mai sfioși, ce nu-ndrăzneam să ne vârm în față.

Atent el asculta discursul preaiubitei sale, Irina, care pe toți ne fermeca prin stil melifluent și prin talentu-i oratoric. Parcă mai ieri, el a plecat de lângă noi să se-ntâlnească în Arcadia cu Vasile al meu, cu Marian, cu Marcel, cu Alexandru, cu Ion și Nicolae, mult regretați echinoxiști, și să se veselească ei acolo împreună cu nimfele, cu muzele și zeli.)

Așadar, uitându-mă peste *Viața literară la Cluj*, am dat de textul tău, *Ești în Dicționarul enciclopedic?*, în care povestești cu haz o întâmplare petrecută la *Pescarul*, protagoniști fiind celebrul poet Alexandru Căprariu, Titel Zărnescu, domnia-ta și cu Vasile. Întâmplarea e redată într-un stil impecabil, atractiv, cu accente de umor

savuros, iar, în final, ai pus, cu fermitate, punctul pe i, în ceea ce-l privește pe Vasile și realizările sale literare. Negreșit, tu ai dreptate, Adriane, el avea talent, erudiție, distincție, umor și generozitate. Într-adevăr, umorul și imaginația sa „tobă de carte” (cum a remarcat Adrian Popescu în *Steaua*) sunt etalate limpede-n *Catulliene*.

Preabunul nostru prieten, Adriane, n-am să uit eu, de bună seamă, că tu mi-ai trimis numaidecât o admirabilă cronică, *Latinist și menestrel*, pentru cartea pe care nădăjduiam să o realizez în memoria lui Vasile Sav.

Fiind eu întristată în urma lecturii unui articol apărut în *Dicționarul Echinox A – Z. Perspectivă analitică*, ediția a doua (2008), v-am invitat la mine pe tine și pe Aurora ca să vă-mpărtășesc frământările mele în legătură cu sus-pomenitul articol și v-am dezvăluit intenția mea de a realiza o carte despre Vasile Sav, cuprinzând recenzii, cronici, evocări, poeme, desene, manuscrise și alte materiale, care să probeze, adunate toate în această carte, încă o dată, valoarea artistică a poetului, latinistului și publicistului Vasile Sav. Mulți au fost aceia care mi-au trimis evocări, amintiri și poeme, și, pentru asta, eu le mulțumesc din nou și mult le sunt eu recunoscătoare.

În evocarea *Latinist și menestrel*, ai afirmat că volumul *Catulliene* va atrage critici veninoase din partea multor pudibonzi, care, din motive diverse, vor ataca, șerpește, opera poetică a lui Vasile Sav:

„Având în vedere repertoriul lingvistic extrem de colorat, picant, chiar licențios în *Catulliene* (2002), e de domeniul evidenței că scrisul său va atrage periodic valuri de pudibonzi rigizi și vicleni, dispuși să-i atace, din diverse considerente temporale sau de circumstanță, tumultuoasa reverberație lirică, expresie fidelă a zvâcnirilor temperamentale ale omului care a fost.”

În *Dicționarul Echinox A-Z. Perspectivă analitică*, ediția a doua, a apărut, așadar, acest articol virulent la adresa lui Vasile Sav. Infatuata și cosmopolita comentatoare, S.A., îl ironizează pe Sav, afirmând că, în *Catulliene*, el lansează acuze la adresa unor instituții și a unor personalități literare sau politice din

„postura sa de cetățean mioritic”, și-l acuză, nici mai mult, nici mai puțin, de „lipsa crasă de suplețe intelectuală și de aptitudini scriitoricești”.

Oare din ce rațiuni, această colaboratoare la dicționar o fi simțit nevoia să fie atât de tăioasă, ca să nu zic de-a dreptul dușmănoasă, în comentariul său despre Vasile Sav? Oare ce forțe oculte au împins-o să-și moaie condeiul în venin? Fiindcă nota ostilă a comentariului sare în ochi de la primele rânduri. Sub pielea cui a sperat ea să se vâre, erijându-se în vajnică apărătoare?

Sau poate și-a dorit, cu ardoarea specifică tinereții și prin scandaloasele-i afirmații, atenție și admirație, sau poate enzeestrată cu-o natură belicoasă, sau, poate, prinzând de veste că Sav al nostru nu mai e prin preajmă, n-ar mai avea el cum să-și asmută iambii și hexametree asupra ei și s-o gratuleze cu-o usturătoare *Catulliană*!

Pudibonda și docta *domnucă* (așa ar fi dezmiardat-o Vasile) face afirmații sarcastice despre *Catullienele* lui Sav, această „carte singulară, deopotrivă bufă și patetică, pamfletară și encomiastică, epigramatică și substanțial lirică. Sub uimitoarea performanță de natură ludică a discursului, pulsează mâinii întunecate împotriva unor defecte profesionale și morale ale unor scriitori și politicieni, dar și sentimental unui patriotism originar...” – cum just a afirmat strălucitul și exigentul critic Petru Poantă.

Textul scris de S.A. mustește de inexactități și afirmații ridicole, aruncând ea cuvintele la întâmplare, fapt ce denotă că nu a citit cartea, ci doar a răsfoit-o cu neglijență. Oricum, se vede limpede, încă de la-nceput, intenția autoarei de a-l denigra pe Vasile. Însă, pentru a scrie despre opera poetică a lui Sav sau a altor echinoxști e nevoie de cultură vastă și de știință de carte temeinică.

I-aș sugera autoarei să citească, ba chiar să studieze cu creionul în mână, cartea *Echinox –Vocile poeziei* (2008), scrisă cu acribie, într-un stil elevat, de către ilustrul mentor al *Echinox-ului*, poetul și criticul de mare finețe, Ion Pop, ca să învețe ea din această carte exemplară cum se scrie o cronică despre poeți și poezie, în spirit critic lucid și

onest. Și i-aș mai sugera și cartea *Efectul „Echinox” sau despre echilibru* (2003) a lui Petru Poantă, care afirmă că primii poeți ai *Echinox*-ului se remarcă prin „distanță și rafinament.”

N-am să înțeleg nici ce l-a determinat pe talentatul critic, Horea Poenar, coordonatorul dicționarului, să înlocuiască excepționalul articol al lui Andrei Simuț despre opera lui Vasile Sav, apărut în prima ediție a dicționarului, cu textul acestei infatuate comentatoare.

Așadar, șocul provocat de acest text a fost atât de mare, încât m-am hotărât numaidecât să-i dau replica aroganței comentatoare, însă nu printr-un articol polemic, ci prin realizarea, mai devreme decât aș fi voit, a acestei cărți, *Vasile Sav – In memoriam*, apărută la Casa Cărții de Știință în 2010.

Constat, cu bucurie, Adriane, că Vasile Sav are mulți prieteni de nădejde, care-l respectă ca om și creator. Cu mare emoție am citit emailul tău din 15 septembrie 2013, primit la câteva zile după data de 3

septembrie, când s-au împlinit zece ani de când Vasile ne-a părăsit. Aici te referi la recenzia lui Gavril Moldovan despre *Flori de migdal*: „Reverențioasele cuvinte ale lui Gavril Moldovan îmi transmit sentimentul că unitatea de grup și de simțire în jurul amintirii lui Vasile se păstrează nealterată în ciuda trecerii timpului. Este, evident, și meritul tău. Felicitări, Adrian”.

A-ți mulțumi și a-ți fi recunoscătoare pentru că ai scris frumos și bine despre Vasile și despre cărțile sale, pentru că l-ai evocat cu emoție și cu tandrețe amicală, e puțin spus. Ești prietenul loial și devotat care, în repetate rânduri, ai afirmat că Vasile merită recunoașterea noastră, prețuire și respect pentru înfăptuirile sale literare. Aurora și cu tine ne-ați primit întotdeauna bucuroși la voi acasă, multe momente frumoase am petrecut noi împreună, în tinerețea noastră, mai cu seamă.

De acolo, de unde se află, cred că și Vasile vă mulțumește și vă este recunoscător.

Frățești îmbrățișări ție, preabunul nostru prieten, Adriane, și preaiubitei tale, Aurora.

Învățămintele unei monografii rurale

Ion BUZAȘI

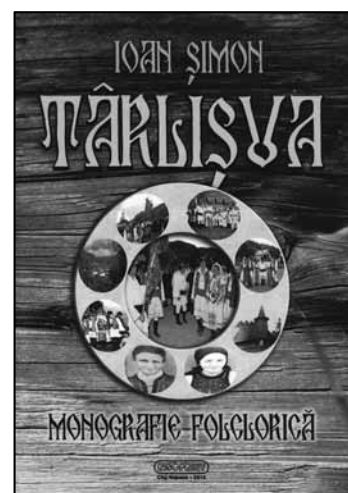
Ioan Șimon, (n. 1945 în comuna Coldău, județul Bistrița-Năsăud) este profesor de limba și literatura română, acum la anii pensiei. De când a absolvit Facultatea de Filologie la Cluj în 1968 și până la pensionare, a fost dascăl în satul Târlișua, „locul unde a venit pe lume marele romancier Liviu Rebreanu”, așa cum îmi scrie într-o dedicație pe monografia satului pe care a alcătuit-o îndemnat și ajutat de câțiva oameni ai locului, îndeosebi de profesorul univ. dr. Pompei Cocean, și care scrie aceste frumoase rânduri de prețuire despre munca acestui vrednic dascăl someșean: „Un suflet ales de poet autentic, un român care a urcat și el, precum mai mulți dintre vechii locuitori ai satului, dinspre Valea Someșului, de la Coldău, pe firul văii și s-a statornicit sufletește, pentru totdeauna, în acest sat nepereche unde s-a regăsit în deplinătatea sentimentelor și credințelor sale. El a avut răbdarea să asculte și să transcrie cu fidelitate, ani mulți și seri nenumărate, relațiile bătrânilor satului, păstrătorii avuției spirituale a comunității rurale respective. El a așezat în matricele unui studiu elevat toate aceste comori anonime care, altfel, ar fi trecut în neființă, odată cu cei care le-au adus vii și proaspete, până aproape de zilele noastre.”

Profesorul este și scriitor. Menționez acest fapt și pentru că văd în el încă o motivație sufletească a redactării acestei monografii, căci numai unui suflet de poet îi vorbesc atât de pătrunzător tradițiile, cântecele și obiceiurile satului de altădată. A publicat versuri și cronici literare în revistele *Tribuna* și *Mișcarea literară*, precum și în ziarele *Răsunetul* (Bistrița) și *Făclia* (Cluj-Napoca). În 2005 a publicat la Editura Aletheia din Bistrița, volumul de versuri *Descânțete de dogmă*, despre care am scris o recenzie și acum îmi dau seama mai bine că filonul

folcloric evident în versurile lui, își are obârșia în cercetarea timp de peste un deceniu („în anii 70-80 ai veacului trecut” – spune autorul), în cercetarea folclorului local în toată complexitatea lui. De altminteri în ultimii ani, profesorul Ioan Șimon a fost prezent la sesiunea de comunicări științifice „Cultura populară someșeană” (organizată anual la Dej) – cu expuneri informatice ce reprezintă capitole din această monografie. În vara acestui an, de pildă, a prezentat comunicarea „Magie, demonism, ludic și interdicții în obiceiul tradițional al șezătorii în comuna Târlișua”.

Cartea recent semnată de Ioan Șimon, (*Târlișua. Monografie folclorică*, Editura Risoprint, 2012), prefată de prof. univ. dr. Pompei Cocean, este alcătuită după exigențele redactării unei monografii, pentru că în cele șase capitole avem informații ample despre Târlișua – cadrul istoric, geografic și lingvistic, viața culturală a satului, calendarul poporului, obiceiuri legate de evenimente importante din viața omului (naștere, căsătorie, moarte), obiceiuri legate de date fixe – înțelegând prin aceasta obiceiuri legate de muncă: șezătoarea, clăcile, cununa grâului și încheind cu un succint capitol despre medicina populară și magică.

O caracteristică a monografiei elaborate de profesorul Ioan Șimon, – explicabilă prin specializarea autorului – este accentul pus pe elementul etnografic, folcloric și lingvistic.

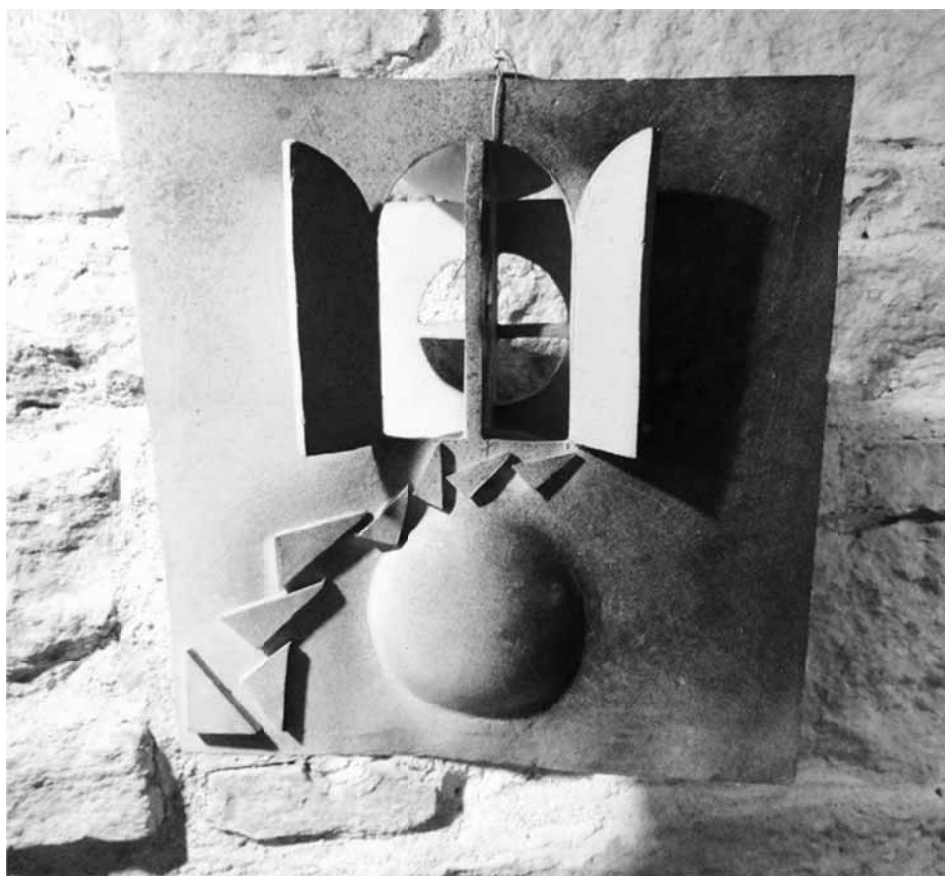

Patrimoniul

Dacă în alte monografii, se insistă mai puțin asupra acestor aspecte, în aceasta – ele sunt preponderente: capitolul în care descrie limba vorbită de locuitorii comunei Târlișua aparține, în mod evident, unui cunoscător al lingvisticii și foneticii populare; iar *Anexele*, (pp. 129-154) sunt nu numai ilustrarea literară a unor tradiții și obiceiuri, ci un compendiu sugestiv de literatură populară, notată cu acribie filologică, înregistrând „vocabule tezaur” – pentru că multe dintre ele sunt fie necunoscute, fie au ieșit din uzul curent al limbii.

Cartea cuprinde la p. 23 o imagine-simbol: în centrul comunei tronează bustul lui

Liviu Rebreanu cu următoarea explicație: „Inundațiile catastrofale din 21 iunie 2006 au distrus și pustiit zeci de case, au frânt 13 vieți omenești. Dar bustul lui Liviu Rebreanu a rămas la locul lui.” Rânduri simbolice, care ne-au adus aminte de frumoasele cuvinte cu care G. Călinescu își încheia Prefața la *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* din 1941, un an de durere națională: „Eminescu în Bucovina, Hașdeu în Basarabia, Bolintineanu în Macedonia, Slavici la granița de Vest, Coșbuc și Rebreanu în preajma Năsăudului, Maiorescu și Goga pe lângă Oltul ardelean sunt eternii noștri păzitori ai solului veșnic.”

Trei momente importante ale nunții tradiționale de pe Valea Gersei, de la ieșirea din biserică și până când se pun după masă

Radu-Ioan BĂEȘ

La ieșirea din biserică, mirii se opresc la poartă, unde cemătorii încep să scuture din nou steagurile și le prezintă pe rând mirilor, ca să le scuture și ei, *de trii ori să le aducă noroc, mnireasa trebe să scuture bine steagu dacă vre să aibă copcii faini*.¹ Alaiul se reface în ordinea lui normală, însă steagurile, după ce merg câțiva metri în față, se întorc pe margini și ajung undeva în fața mirilor, în spatele cemătorilor, ele se scutură *deasupra mnireteilor*, acum performându-se cel mai frumos joc al steagului, ce îmbină scuturatul propriu-zis cu elemente de mișcare scenică a celor care le joacă, mergând cu spatele, ca steagurile să fie mereu în fața mirilor. În acest timp, cemătorii strigă:

Câtă lume îi su soare/ Nu-i ca popa-nșălătoare/ Câtă lume îi sub nor,/ Nu-i ca popa-nșălător./ Că te strângă de trii ori/ Și te leagă până mori!/ Popă când m-ai cununat,/ Cinci sute de lei Ț-am dat/ Da amu Ț-aș da ș-o mie/ Să mă scapi de cununie.²

Apropiindu-se de locul unde se face ospățul, acum căminul cultural, în trecut o casă, de obicei casa mirelui, strigăturile se adresează soacrei mari, care este invitată să-și întâmpine nora, cu care însă conviețuirea va fi cu două tăișuri:

Ieși afară soacră mare/ Că-ți adușem noră tare/ Să-ți ajute la găleți/ Să te deie de păreți/ Să-ți ajute la șaubăr,/ Să te ciuciure de păr/ Și-ți aducem ajutori/ Să te deie de cuptiori/ Să te deie de păreț/ Să te-ncidă în coteț.³

Înainte de a ajunge la casă sau la cămin, cemătorii cer să se mai joace un joc, după care urmau în trecut, până pe la 1980-90, două momente acum dispărute din ritual, anume

jocul grâului și tarostea, adică orația de colăcărie.

Un grup de femei, dinainte alese, alteori socăcița, urmau cemătorii și mireteii într-un cerc, în ritmul muzicii, strigând și aruncând cu boabe de grâu și cu apă asupra tinerilor *pintru a le mere bine pe drumu pe care o pornit*. Unul dintre cemători urmărea să ia blidul cu grâu și să-l arunce peste casă și să verse găleata cu apă, pentru ca *norocu și bogățâia să nu șie departe de tineri și să trăiască mult*.⁴ Femeile strigă:

Dă-ne grâu, nu ne da orz,/ Că ni-mnirile frumos./ Dă-ne apă din ulcică/ Că mnireasa-i frumușacă./ Dă-ne apă din ulce/ Că mnireasa-i frumușe./ Dă-ne apă din căldare/ Că mnirile-i din neam mare/ Dă-ne apă din urcior/ Mnirile îi neam de domn./ De-i mnirile din neam mare,/ Nici mnireasa nu-i din cale,/ De-i mnirile din neam bun,/ Nici mnireasa nu-i din drum.⁵

Spectacolul se încheia în momentul în care cemătorul reușea să fure acel blid, care este aruncat peste *conzum*.⁶ Marian vorbește de un *resteu*, pe care-l aruncă mireasa peste casă, la fel cum e aruncat blidul⁷. *Textul este similar ca structură cu descântecele sau farmecele, în a căror categorie se și include... Grâul este un simbol al abundenței, fertilității și fecundității*.⁸

Al doilea moment care s-a pierdut, este tarostea, sau așa cum e cunoscut din literatura de specialitate, orația de colăcărie⁹. Textul acesta care era rostit la intrarea în casă sau în consum, apare la diverși autori cu dublă plasare: la pețit¹⁰ sau în momentul în care se ajunge la casa miresei, înainte de a intra în curte¹¹. Ceea ce e însă interesant e că textul

care se performa pe Valea Gersei nu diferă cu mult nici diacronic, întrucât cei intervievați, de diferite vârste, au prezentat aproape același text, precum și față de alte zone, așa cum l-am găsit în bibliografie¹², se pare că textul acesta e unul cu aceeași formă în întreaga arie românească:

Bună sara șî mai bună vremea,/ Cinstiți
socri mari!/ *Ce stați, ce adunați,/ Dumneavoastră, iubiți frați?/ De tri luni, de cân vinim,/ Ne uităm șî nu durmim/ Loc aicea să găsim./ Că aicea p-ingă poartă/ Îi prea multă gloată,/ Poarta-i legată cu paie/ Gloata-n cap stă să ne saie/ Unii cu mășiuși rădicate,/ Alții cu gurile căscate/ Tăt de garduri răzâmate./ De-acei cu mășiuși rădicate/ N-avem frică, nu ne-or bate!/ Ne temem de-acei cu gurile căscate/ Că ne-or mânca iepile tâte!/ Ia cuvântaț ce știț/ Cu vorba nu ne zăbăjiț/ Nu știu de ești împărat ori crai,/ Da ai fața de mălai/ Te mai șterge pe-a ta frunte/ Când îndrugi verzi șî mărunte!/ Cinstit staroste de casă,/ Spune multe, nu ne pasă,/ Graiu să-ț răgușască,/ Gura să ți să mărească/ Graiu într-una,/ Gura cât șura./ Că de cân ne-am rădicat/ Cu-al nostru crai lăudat,/ Multă lume am îmblat./ Șî îmblân atâta lume/ Am văzut câte-o minune,/ Noi pe tâte vi le-om spune/ Să credeți, că nu îs glume:/ Al nostru crai lăudat/ Dimineață s-o sculat,/ Păr negru o ceptănat,/ Trâmbgița-n mân-o luat/ Șî cu ie o trâmbgițat/ Oaste mare-o adunat,/ Oaste mare șî mărunță/ Care de el bine-ascultă;/ Tăt argați de cei voinici/ Peste cinci sute șî cinci,/ Peste-o sută pedestrași,/ Peste-o sută călărași./ Peste dânșii s-o uitat/ Șî o plecat la vânat./ Ș-o vânat Țara de Sus/ Până-n Bârlea o ajuns./ Când era de către sară,/ Dădu de-o urmă de fiară,/ Tăt sta-n loc șî să mnirară./ Unii-o zăs/ Că-s urme de căprioară/ Să-i fie craiului/ Soșioară,/ Alții că-i crăiasă jie/ La crai să-i fie soșâie;/ Alții că-i urmă de zână/ Să-i fie craiului cunună./ Iară craiu cel mare/ Cu grija-n spinare,/ Ce sta pe cal/ Ca un Ducipal,/ Se ridică-n scări,/ Se înflă-n nări,/ Șî-ș făcea ochisorii roată/ Peste-a lui oștire toată./ Șî cân încoace privea,/ Văzu că-i o floricea,/ Văzu că nu crește,/ Nu înflorește,/ Locu n-o primește,/ Numa să ofilește./ Ne-a ales pe noi doi,/*

Văzânu-ne mai vioi,/ Dintre tăț el ne-o ales/ Șî-nainte ne-o trimăs,/ Iar noi pornirăm/ Șî venirăm/ Pe fața pământului,/ Pe aburii vântului,/ Din pistoale trosnind,/ La cai/ Flăcări pe nas ieșând./ Amu, ori în casă ne lăsaț,/ Ori floricea ne-o dați,/ Că tăt de noi nu scăpaț!/ C-avem târnăcop de-argint/ Să scoatem floricea din pământ,/ S-o ducem la craiu-n grădină./ Acolo să crească,/ Să-nflorească/ Locu s-o primească/ Șî să nu se ofilească./ Dacă mneavoașă, socrii mari,/ Ne credeți pe noi tâlhari,/ Avem șî cărțulie/ De la-mpărăție,/ Spre crezare să ne șie;/ Cine știe carte lătinească,/ Să vie să o citească,/ Iar cine nu știe/ Mai bine nu vie!/ Ne-aduceți, socri mari,/ Oameni cărturari,/ Vre-un popă cu barba deasă/ Să ne citească o carte aleasă./ Să nu fie cu barba-ncâlcită/ Sau unu cu barba rară/ Să ne țâie până-n sară./ Mai bine unu cu barba ca fusu/ Să ne dăie rapide răspunsu./ Răspunsu nostru este:/ Șăsă pahară cu jin/ Șăsă năfrâmi de in,/ Să fie cu strămătătură,/ Cu joc șî cu voaie bună./ Să șie de-aici din casă/ De la cinstita mireasă,/ Să nu șie din sat/ Cum s-o mai întâmplat,/ Nici de la veșine/ Ca să pățâm vro rușâne./ C-atunci/ Cinstea noastră/ Șî rușânea dumneavoașă/ Cinste, necinste,/ Mereț pe drum înainte,/ Că te miri une-aț pornit/ Să v-apucaț de cerșât!/ Hăi, românu nu cerșăște,/ Tăt salută voinicește./ Socrii mari să ascultaț/ Șî-n ureci bine băgaț:/ Când dă soarele spre sară,/ Oaste mare vămpresoară,/ De n-aveț loc de-ajuns,/ Puneți-vă pe ascuns,/ Că vine-mpăratu aici/ C-o mie cinzâci voinici,/ Cu feță alesă/ Cu mâneșile sumesă,/ Boi graș, clopoțași,/ Oi lănoasă/ Vaci lăptoasă,/ Fete frumoasă./ Cât îi Ardealu de mare,/ Mincinos ca tine n-are,/ Călare pe-a ta iapă/ Ești mai mincinos ca o babă!/ – Cinstite taroste creștine,/ Uită-te-ntre oci la mine/ Că-s român sî-s făcut bine/ Șî-s român întreg ca măru,/ Îț spun numai adevăru:/ Când de-acasă am plecat/ Bine am mai cugetat/ Șî-n bunăstare v-am aflat:/ Tăt mâncân șî petrecân/ Șî bine vă veselin,/ Tăt în șizme șî cojoace/ Precum șî nouă ne place./ Dar vedem șî cu pistoale,/ Mai mulț cu gurile goale./ Câț aicea-s adunaț,/ Îs numai niște căscați,/ Câte femei adunate,/ Tâte-s niște

*guri căscate./ Tu batăr de n-ai căsca./ Nici în samă n-aș băga./ Eu îți spun cu de-amănuntul/ Acum ne sloboz-năuntru./ Că de nu, să știi, fârtate./ Că-ț creapă ceptariu-n spate./ Că te văd că ești isteț/ Nu degeaba ai păr creț!/- Guralivule, sfârșește./ Așa cum s-obișnuiește./ Că pe mine nu mă spai/ Niși cu oaste, niși cu crai./ Niși cu tunuri de cucute./ Niși cu vorbe așa multe./ Mai bine ie-o cu buna./ Să cinstim și noi acum/ Că în casă te-oi lăsa./ De bătaie îi scăpa./ Om tăt be și om mânca!*¹³

Textul ne dă unele indicii despre ceea ce se întâmplă în trecut, când poarta era legată cu paie, precum și de lupta simulată între cele două părți, a mirelui și a miresei, care se angajează într-un schimb de replici. *Poezia orației de colăcărie se reduce, în ultimă analiză, la o transpunere a obiceiului în planul alegoriei și al metaforei. În centrul ei stau descrierea alaiului mirelui, drumul acestuia către casa fetei, obstacolele întâlnite în cale, căutările, pentru a se ajunge, în cele din urmă, la exprimarea, tot simbolică, a scopului urmărit: cererea miresei.*¹⁴ În interiorul orației, se pot deosebi mai multe părți constituente, unele rituale și altele cu caracter de improvizație, cu un scop mai mult spectacular și hazliu. Prima parte constituie întâlnirea dintre cele două tabere, în care părțile se ironizează reciproc, printr-un schimb tăios de replici. Urmează apoi partea centrală a discursului și anume prezentarea alegorică a vânătorii rituale, alcătuită și ea din subpărți, ca: pregătirea mirelui și a oștii, perfect credibilă, care alunecă apoi în ceva fabulos, adică vânătoarea mitică, vânătoare ce trimite la un ritual al întemeierii, *căsătoria își propune să recupereze semnificațiile originare ale ritualului întemeierii, pentru a deveni autentică și durabilă.*¹⁵ Tot aici, de la imaginea zoomorfă, se trece la cea vegetală, care face și mai vizibil scopul căutării și cererii miresei: floarea pe care o vede tânărul împărat trebuie în mod necesar dusă în altă grădină în care să poată înflori. De aceea, următoarea parte, care îmbină mitul cu realul, prezintă venirea solilor, care vor scoate florica din pământ. Se revine apoi la disputa verbală dintre părți, unde e loc de multă

improvizație, esențial e că se cer darurile pentru solii mirelui și anunțarea unui apropiat ospăț cu multă lume. Acum, părțile se ironizează reciproc, *întregul discurs narativ este presărat cu secvențe comice, menite să destindă atmosfera*¹⁶, până în momentul în care survine împăcarea, prin cinstirea unui pahar de jinars.

Azi tarostea lipsește din ceremonial din motive diverse, cum ar fi: lipsa celor care să știe întreg textul sau vârsta redusă a cemătorilor, care generează rușinea și frica de a nu fi luați la întrebări cu tarostea de către un om mai în vârstă care știe textul.

Al treilea moment, de fapt singurul din ziua de azi, ce are loc la ușa căminului este *strigatul în prag*, performat de către o femeie sau fată¹⁷ care tine în mână o *cupă de jinars* și rostește strigătura, pe melodie specifică. Textul e combinat, având părți care ne duc cu gândul la o iertăciune, probabil reminiscențe dintr-un asemenea text ce se va fi performat cândva, părți care le înfățișează mirilor gravitatea acutului ce are loc, precum și îndemne și urări. Textul acesta este singurul care se modifică pentru fiecare pereche de miri în parte, el vorbind direct și la obiect despre acei miri, cu versuri care oglindesc realitatea, cum ar fi: *Măi mireasă draga mea,/ Mulțamește-i la mă-ta/ Că tare fain te-ombrăcat/ Cum o fost mai fain în sat/ Că îi fomeie mniloasă/ Și te-o măritat în casă*¹⁸. Textele culese sună cam așa:

Foișe di pe Banat/ Ceteraș de-aici din sat/ Zâ-mi o fără de străgat!/ Ce oi greși cu gura/ Tomnește cu cetera./ Ce oi greși cu glasu/ Tomnește tu cu arcu!/ C-am vinit cu mare drag/ Să strâg la mnireasă-n prag./ Ș-am vinit cu mare drum/ Ceva la mnire să-i spun:/ Tu, mă mnire, dragu mneu./ Nu-ț țâne mnireasa rău./ Că te-a bate Dumnezău;/ N-o huli./ N-o supăra/ Tânără ți s-a usca!/ Să șii mnire cu dreptate/ Ț-a coasă cămeșă-n spate/ Și ceva de Ț-o greși/ Iart-o, mnire, n-o sfădi./ Și de Ț-a greși vreodată./ O sărută și o iartă./ Că-i minte copcilărească/ Nu-i loc ca să nu greșască!/ Foaie verde și una/ Eu iară m-oi înturna./ La mnireasă i-oi strâga./ Dac-a vre, m-a asculta:/ Foicică di pe tău/ Tu, mnireasă, dragu meu./ Să cinstești pe soțu tău/ Ce ți l-o

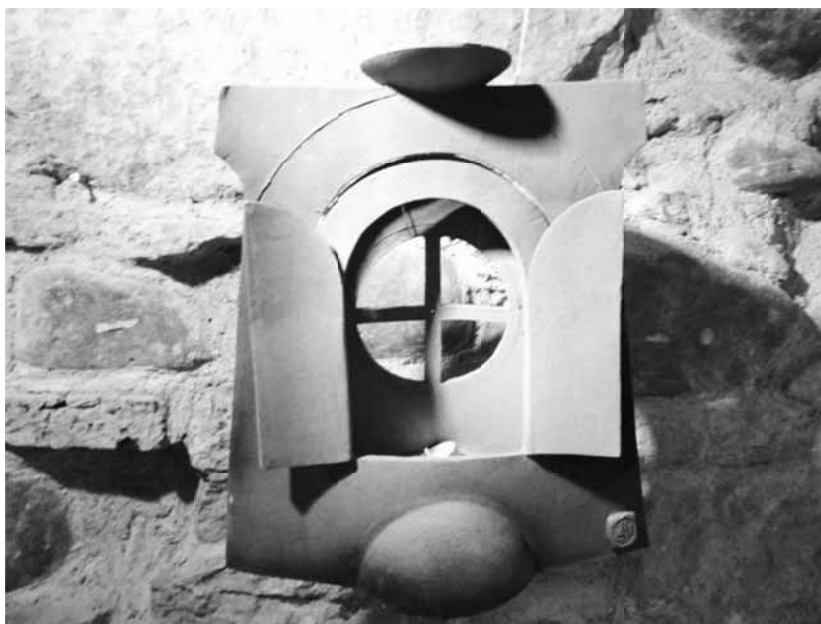
dat Dumnezeu./ Să-l aștept,/ Să îl pornești/
Mâncare să-i pregătești,/ Te scoală de
dimineață/ Că nu ești la mă-ta fată./
Rânduiește, pregătește/ Și bărbatu ți-l
trezăște;/ Și-l trezăște de-un pcișior/ Și îi dă
de prânzâșor.¹⁹

După strigatul în prag, s-au inserat, în
anii din urmă, momente specifice nunțurilor de
la restaurante, adică o întâmpinare cu pâine și

sare, însă provenită din exterior, nu
tradițională, precum și închinatul unor pahare
de șampanie între miri, pahare ce vor fi apoi
aruncate jos, pentru a se sparge. Interesant e
că, prin altă filieră, se păstrează gestul
spargerii, a cioburilor care aduc noroc și care
erau reprezentate de blidul cu grâu care era
aruncat deasupra casei, care, bineînțeles, se
spărgea.

Note:

1. Paraschiva Mihali, 76 de ani, Scrada.
2. Ghiță Lup, 22 ani, Poiană.
3. *Idem*.
4. Leonuc Bodi, 29 de ani, Poiană.
5. Paraschiva Mihali, 76 de ani, Scrada.
6. Nicolae Burduhos, 41 ani, Scrada.
7. Simion Florea Marian, *Nunta la români*, Editura SAECULUM I.O, București, 2000, p. 450.
8. Gail Kligman, *Nunta mortului. Ritual, poetică și cultură populară în Transilvania*, Editura Polirom, Iași, 1998, p. 74.
9. Simion Florea Marian, *op. cit.*, pag 322 și Ion Șeuleanu, *Nunta în Transilvania*, Editura Viitorul românesc, București, 2000, p. 98.
10. Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Editura Academiei R.S.R., București, 1973, p. 321, Simion Florea Marian, *op. cit.*, p. 87.
11. Simion Florea Marian, *op. cit.*, p. 322, Elena Sevastos, *Literatură populară. Căntece moldovenești. Nunta la români*, Editura Minerva, București, 1990, p. 187, Ion Șeuleanu, *op. cit.*, p. 96.
12. *Ibidem*.
13. Nicolae Bodi, 52 de ani, Grui.
14. Ion Șeuleanu, *op. cit.*, pag 98.
15. Vasile Tudor Crețu, *Existența ca întemeiere*, Editura Facla, Timișoara, 1988, p. 69.
16. Silvia Ciubotaru, *Nunta în Moldova*, Editura Universității Alexandru-Ioan Cuza, Iași, 2000, p. 142.
17. Acum, mai ales de Saveta Burduhos, 42 de ani, Dobodea și Lucreția Burduhos, 15 ani, Scrada.
18. La o nuntă din mai 2008.
19. Lucreția Burduhos, 15 ani, Scrada.

Roller coaster

Andrea HEDEȘ

Dacă supraviețuiești copilăriei, ai material destul pentru a scrie întreaga viață, citeam undeva. Dar dacă supraviețuiești și adolescenței? Și tinereții? Și începi a povesti în chiar plinătatea ei? Pentru câte cărți, pentru câte lumi ai material? Am terminat de citit un roman care se deschide cu moliciunea unui boboc, dezvăluind treptat un parfum ce te absoarbe și te coboară insidios pe serpentine de miresme desenând vertigii, beție, panică, sevraj, grotesc, erotic și delir, un parfum intoxicant și catifelat. Un itinerariu spre damnare sau spre mântuire? Cresc oare toate florile cu fața spre soare?

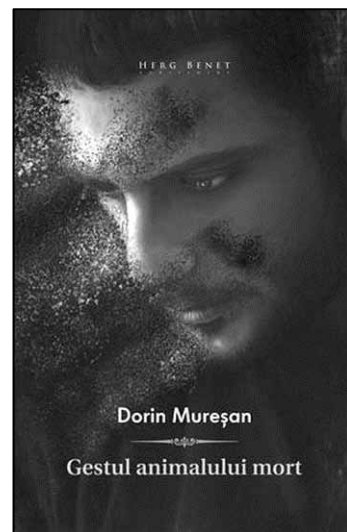
Un alt fel de a trăi pentru a-ți povesti viața este cel cartografiat în cel mai recent volum al lui Dorin Mureșan (*Gestul animalului mort*), lansat la Târgul Internațional de Carte Gaudeamus în toamna lui 2012, volum apărut la Editura Herg Benet Publishers. „Liber mă simt atunci când tălpile goale îmi ating asfaltul (...)”, sunt cuvintele de început ale acestui „roller coaster”, iar cele care îl încheie: „– Nu-ș’ ce naiba a avut. Zici că l-am omorât.” E un volum aflat sub pecetea acestor două cuvinte: „liber” și „omorât”, cuvinte al căror sens însă, ca într-un cod secret, se cere citit, decriptat în oglindă, deoarece aici lucrurile nu sunt ce par a fi, libertatea nu înseamnă eliberare, nici moartea, capăt de drum.

„După cum au observat unii istorici literari, de regulă, cărțile care descriu experiențe narcotice încep cumva defensiv, cu un fel de scuză, cu o dezvinovățire, cu o atenționare sau, în orice caz, cu formularea unor rezerve din partea editorului sau a autorului (care uneori se ascunde în spatele unui pseudonim)”, remarca Andrei Oișteanu în importanta sa lucrare de antropologie culturală *Narcotice în cultura română. Istorie, religie și literatură*, o carte care „este o parte

a tabloului, până acum escamotată, a culturii române”, subliniază Mircea Cărtărescu pe coperta patru a exhaustivului studiu. *Gestul animalului mort* pirogravează curajos până la detaliul intim acest gen de experiențe narcotice, fără însă a se „încadra”, cum poate firesc am crede, în genul circumscris de Andrei Oișteanu în capitolul „Scriitori contemporani. De la Cărtărescu la Codrescu”.

Gestul animalului mort este și un volum în care erotismul erupe incandescent, „hard”, din nou, fără a se integra, de această dată, în arealul douămiist.

Ceea ce îl diferențiază pe Dorin Mureșan în abordarea acestor teme, până acum ceva vreme, tabu, este însăși faptul că nu le tratează ca pe niște teme tabu, și de asemenea, exhibiționismul ori supralicitarea nu sunt avute în vedere. Este lăudabilă atitudinea editurii care nu a marjat pe acest „filon”, foarte profitabil în politicile de marketing. Dincolo de parcursul de roller coaster narcotico-erotic, *Gestul animalului mort* este o carte profund religioasă, o versiune postmodernă a parabolei fiului risipitor. *Gestul animalului mort* este o poveste despre moartea animalicului din om și despre înveșmântarea acestuia „în haina lui cea dintâi”, doar astfel înveșmântat spiritul se bucură de frumusețea și harul adevăratei libertăți. Și acum ni se deslușește „codul” din titlu, cel regăsit în

Lecturi

cuvintele de început și de sfârșit ale volumului: „Căci acest fiu al meu mort era și a înviat, pierdut era și s-a aflat.” Volumul este, putem spune, o carte crescută din patru cărți. Cea dintâi, *Păsări* are drept motto un verset din Eclesiastul: „Nimeni nu-și mai aduce aminte de ce a fost mai înainte; și ce va mai fi, ce se va întâmpla mai pe urmă, nu va lăsa nici o urmă de aducere aminte la cei ce vor trăi mai târziu.” *Păsările* este cartea amintirilor din copilărie. Cea de-a doua carte în carte este *Ștef*, aflată sub semnul Psalmului 23: „Chiar dacă ar fi să umblu prin valea umbrei morții, nu mă tem de nici un rău, căci Tu ești cu mine.” – este cartea unor texte dintr-o perioadă halucinantă și haotică. Cartea a treia: *Imosecs* are drept motto un verset din Epistola lui Pavel către Romani, „O, nenorocitul de mine! Cine mă va izbăvi de acest trup de moarte...?” și este cartea unei boeme încâlcite în *les fleurs du mal*. Iar cea de-a patra carte este intitulată, nu întâmplător, *Vântul*: „Vântul suflă încotro vrea și-i auzi vuietul; dar nu știi de unde vine, nici încotro merge.” – Evanghelia după Ioan, este cartea unei schimbări la față. Cele patru cărți, abordând teme diferite, perioade diferite, alter-ego-uri diferite și fiind, „parabole” diferite, sunt „lucrate”, bun înțeles, în stiluri diferite, în maniere care să corespundă, să se muleze cel mai bine pe centrul de greutate al universului instrumentat. Din acest punct de vedere, *Gestul animalului mort* nu este un roman în sensul „clasic” al termenului. În artă, în privința modalităților de exprimare, de abordare, s-a trecut la „pasul următor” de ceva

vreme deja. Un mijloc privilegiat de exprimare, de livrare a artistului spre spectator este „instalația” care „pune în scenă, într-un aranjament care are propria sa dinamică, modalități tradiționale (...), dar mai ales medii moderne”. „Lansate ca formă de artă alternativă, compozițiile de obiecte șochează privitorii prin amestecul de inovație și banalitate. Instalația nu ocupă spațiul, ci îl restructurează și îl amenajează, ea lasă loc mișcării obiectelor, deplasării indivizilor, dar și circulației de idei, devenind astfel o formă de nomadism artistic și filosofic”. Este o caracteristică nu doar a volumului scris de Dorin Mureșan ci și a altor scrieri contemporane de la noi și de la alții. Totuși, această, poate, nouă specie literară întâmpină încă dificultăți de receptare fiind clasată și împinsă în zona experimentului, prin experiment înțelegându-se uneori și... ceva greu de digerat. Totuși, „experimentul” este vechi. Păstrând proporțiile și făcând referire strict la aspectul structural, la maniera în care se încheagă, la scheletul pe care se clădește, în fine, păstrând proporțiile, chiar textul religios fundamental (pentru a păstra, iată, și registrul) al creștinătății este o Carte a Cărților, fiecare cu un stil, ton, specie chiar, specifice și dovedite a fi cele mai adecvate transiterii mesajului.

Gestul animalului mort este o „călătorie” într-un roller coaster: adrenalină, suișuri și coborâșuri, palpații și rău de viteză, de înălțime, de mișcare, vertij și spaimă. Și bucuria unei (re)descoperiri: aceea că Cineva te așteaptă la capătul călătoriei.

O „nebunatecă” îndrăgostită de poezie

Gavril CIUBAN

Poeemele ce alcătuiesc *Phoenix, vecina...* (carte tipărită de „Grinta”, 2012) poartă într-însele provizii pentru a putea străbate un drum lung nu lipsit de primejdii înspre o destinație cu multe necunoscute.

În interiorul versurilor sale cuvintele Ioanei Ileana Ștețco, oarecum îmblânzite, nu numai că nu au astâmpăr dar sunt de-a dreptul pregătite să nu se lase „zidite”. Aproape „bolunde”, ele sunt gata să-și ieie lumea-n cap și să uite că poeta le-a așezat acolo anume pentru a le întemeia un destin. Astfel că între poeme și autoarea lor se înalță, ca din senin, stânci nu ușor de escaladat. Dar borșanca noastră, copilărită pe valurile de piatră ale Pietrosului, alăptată de caprele negre de prin pustietățile de argint ale înălțimilor cutează a coborî în Cetate, cu nădejdea că va re-alcătui ce a mai rămas teafăr din visul ei adolescentin:

Poezia.

Se trezește deloc speriată, merge pe urme bătătorite, tresare și observă cu atenție sporită cum alții merg, ceilalți vin...

* * *

Poeta Ioana Ileana Ștețco scrie colțuros. Între textele sale din tinerețe și cele de mai încoace – o „plantație de cuie”.

Având un instinct poetic dezvoltat a învățat din mers cum se pot limpezi înțelesurile vechi de când lumea și cum pot fi ele împinse într-o matrice proprie păstrând ambiguitățile intacte.

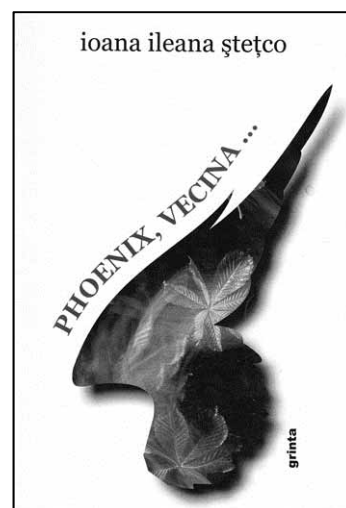
Lecția – înclin să cred – nu și-a însușit-o neapărat din lecturi. Ci mai curând dintr-un amestec straniu de luciditate agresivă și candori natural „confectionate”, arse finalmente la un foc potolit...

De aceea îmi îngădui a aproxima: I. I. Ștețco a prins un loc vacant în generația

dumneaei, o pârtie întrucâtva numai a sa. Ceea ce, fără îndoială, nu-i poate cruța singurătatea. Însă poezia – cum iarăși se știe – i-o alină. Iar nouă, cititorilor, textele scrise de poeta din Nord ne creează stări dintre cele mai felurite. Bunăoară *Roata olarului* chiar este o tulburătoare compoziție ce respectă întru totul magia din și mai înfioratele ziceri: săraca inimă

me/ unde vede-o fântine/ o tulbură și-apoi be/ și zîce c-așă-i tihne –, cu precizarea ce se impune. Poeta Ștețco naște eroticul din gesturi împodobite cu senzualități smulse la rându-le din rădăcinile diafanului și proiectate în Cuvânt anume pentru a sublima misterul: „Eram mai tânăr la capătul versului”, și asta după ce textul se lasă povestit ca o părere: „Olarul cu mâinile amforă/ cu mâine de lut, cu mâini stoluri de păsări/ învârte cercul și aripa, cu piciorul,/ cu ochi cu gând de floare călătoare” urmând – aidoma unei balerine în toiul zborului sugestia prenupțială: „istoria minunii rotirii se întâmplă în timp real și se vede/ cum crește forma trupului în palmă/ mângâie gândul și peretele ciobului,/ dansează mâna pe conturul ei în sus și în jos,/ în jos și în sus mângâie moliciunea cuvântului spus// cu tandrețe și fără altă opțiune de naștere,/ olarul frământă lut la mâna a doua, (...)” plonjând mai apoi în deja citatul vers „Eram mai tânăr la capătul versului”.

Am scris la începutul comentariului vizând poezia *Roata olarului* – compoziție pentru că această creatoare are știința

elaborării poemului îndrumându-i înțelesul acolo unde ea dorește. Și nu uitați că pe o parte din cuvintele aflate la îndemâna poetei ea nu mai este stăpână. Mă refer la cele deja pregătite s-o ieie la sănătoasa de drag de o anume libertate. Dar nu știu cum se face că ele, cuvintele invocate, grăbite, totuși rămân în text înțepenite, neutre dacă doriți. Și până la urmă, câne-cânește participative: „Un vas pentru fiecare copil,/ un vas pentru fiecare floare,/ un vas pentru fiecare stea,/ un vas pentru fiecare om,/ un vers pentru fiecare vas,/ lutul și iubirea din noi nu sfârșesc niciodată.” Adunând apoi capetele suspendate ale „epicului” în sentențios: „Iubirea este o altă planetă,/ Reînvierea ne caută și nu dă semne de oboseală”

* * *

Permanența *povestitului* ce nu abdică nici în ruptul capului lirismului este o componentă importantă în arhitectura versurilor de maturitate ale Ioanei. Nu mă pot contrazice nici – iau la întâmplare – „Ora de retorică” ori „Partea leului sau regula jocului”, două poeme întrecute doar de „Patru zile până la facerea lumii”, o „piesă” ce ar merita *povestită* cum pe timpuri exista o înțeleaptă și pedagogică metodă în „Poemul comentat”, fie și „școlărește”!

* * *

Doamna Ioana Ileana Ștețco știe scrie și bărbătește: „Nimeni nu mă strigă; oare ce

părere/ mă încearcă iarăși? Biciuite ploi/ dinăuntru ziduri, dinafară ziduri, ne zidim în ziduri anele din noi” (din *Se face seară*).

Autorul volumului de versuri „Cartea de iarnă” nu a greșit deloc când a scris: „...I. I. Ștețco oficiază ample ritualuri și ceremonii stranii în care cuvintele prind sonorități când biblice, când păgâne, ni se înfățișează nouă, iată, sub forma acestei întunecate și splendide cărți de poezie.”

Roata de piatră este o poezie. Citiți și ascultați *Roata de piatră*: „Prima roată a fost un dezastru estetic,/ cioplită dur cu altă piatră dură,/ cu piatră rea și ascuțită a vârfului minciunii,/ cremene pe cremene, piatră pe piatră,/ nimic nu stă în fața roții, totul se învâрте.// Forma roții urmează forma capului/ ce se rotește după fiecare lovitură de piatră,/ forma roții se face după forma soarelui/ ce stă fixat de alte pietre,/ nepăsător în lumea lui fierbinte; cioplitorul lovește roata./ roata lovește cioplitorul,/ o tandră relație între două forme de viață.// Roțile noastre se trag din ea, deși nu recunosc/ din roata diformă, din bolovan viu,/ rotirea s-a învățat din pruncie/ să tragă subț ea cioplitor și cioplit/ o tandră relație între prinț și craniul său.// Stă roata la pândă și se ferește/ de cei care vin pe dinții roții dințate/ cu migală macină depărtări,/ invenții curele secunde minciuni,/ mai stăm puțin la fereastră,/ privim în rotundul florii,/ zdrobită carnea ei de meduză;/ rostul roții pretext pentru rostirea rostirii.”

Încă o dovadă că merindea poetei i-ar putea ajunge înspre pomenitul drum. Cu multe necunoscute.

Ștefan cel Mare. Întoarcerea de Valeriu Țurcanu – sau noul „proiect național”

Cristina-Maria FRUMOS

Cum să întâmpini un roman istoric astăzi?

Ca cititor profesionist, fără-ndoială că trebuie să fii educat, tolerant, să-ți repugne adică fundamentalismele de orice fel.

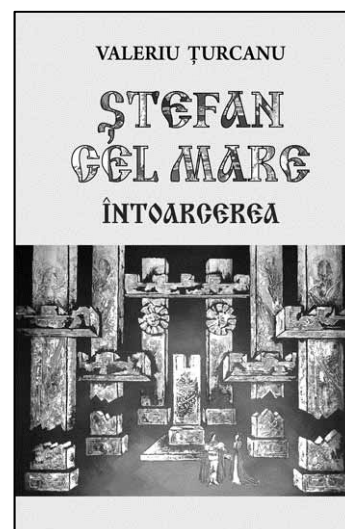
Pe de altă parte, ca scriitor pasionat de istorie și în răspăr cu modele și manierele artistice ale momentului, cum să găsești metoda și stilul distincte fără riscul de a su-pune la grea încercare receptivitatea pozitivă a hermeneutului profesionist? Iar când mai ocupi și poziția de pretendent la europenizare, trebuind să participi simultan nu doar la literatura proprie, ci să te înscrii și în amplul peisaj literar european, atunci drumul tău ca scriitor apare de la început profund marcat sisific...

Valeriu Țurcanu (născut în Orhei, în anul 1958, în Republica Moldova, este poet, dramaturg, scenarist, director artistic, maestru în arte, decan al Facultății de Artă Dramatică a Universității din Chișinău; e autor de scenariu și piese montate în teatre, în cinematografe, în spectacole de revistă, în cadrul concertelor, concursurilor sau al sărbătorilor publice, scrie teatru pentru copii cu tematică diversă, (*Flori de măr*, *Facerea lumii* etc.), dar se declară orientat spre scenaristică și spre roman) scrie, iată, întâiul său roman de inspirație istorică intitulat **Ștefan cel Mare. Întoarcerea**, apărut recent la Editura Pontos din Chișinău. Întâiul roman, dar nu și întâia carte. *Dramaturgia*, apărută cu un an în urmă, la Editura Gens Latina din Alba-Iulia, e o lucrare în care autorul și-a sistematizat și teoretizat experiența de dramaturg și scenarist. Precizam, cu altă ocazie, că lucrarea nu e un pur construct intelectual, destinat mediului academic de profil, ci e mai mult de atât. Se formulează acolo o pledoarie – de altfel prezentă în discursul civic al reformatorilor

din spațiul intelectual și cultural de dincolo de Prut – în sensul larg al reconstrucției mentalității: necesitatea revizuirii valorilor prezentului, a structurilor social-administrative, a educării prin cultură, a angajării, mai ales, într-un proiect național nou. Tot acolo, autorul formula un program estetic și cultural în care centralitate deține ideea că „e timpul să dăm lumii istoria neamului nostru”, idee înnobilită de cel mai înalt civism/patriotism și vizând resuscitarea idealului de reînscrisiere a acestui popor în Marele Spectacol al Istoriei.

Un scriitor este întotdeauna un produs al unui context social, al unei atmosfere culturale, morale, filosofice, al unui moment istoric și foarte adesea opera sa nu poate fi separată de o anumită ideologie. E și cazul romanului lui Valeriu Țurcanu, al cărui titlu cu vădite semnificații istorico-simbolice, atașează din capul locului și o componentă (imaginar-utopică, literară) privind un nou proiect național sau, mai exact, al unei „națiuni noi.”

De ce opțiunea pentru Ștefan cel Mare? Cum observă Lucian Boia în *Istorie și mit în conștiința românească* Ed. Humanitas, 2011, *nicio comunitate nu se poate dispensa de eroi și de salvatori, atât în viața curentă, cât și în sensul rememorării tradiției istorice. (...) Nimic nu este mai universal, mai arhetipal, decât personalizarea istoriei și a resorturilor*

social-politice p 306. Figura mitificată a domnitorului Ștefan cel Mare se înscrie astfel în logica unei *mitologii naționale*, ea reprezentând figura salvatorului solicitat întotdeauna în perioadele de criză social-morală, națională și/sau istorică a unei comunități: *Figura cea mai simbolică, după Traian, o oferă dubla imagine Ștefan cel Mare – Mihai Viteazul. Sunt domnitorii cel mai frecvent și mai larg evocați (...) Ei exprimă gloria rezistenței antiotomane, apărarea propriei țări și a creștinătății europene. Op. cit. p 310* Recursul la momente aurale, de renaștere sau de pace din istoria unui popor se face întotdeauna în scopul de a legitima o națiune, dar cu riscul de a deveni susceptibil de un soi de patologie a mitologizării istoriei și constituind totodată, cum sugerează același istoric menționat, un simptom al *complexului de țară mică mândră de a fi reușit cândva să țină în șah mari puteri ale Europei, stârnind admirația lumii. – op.cit. p 311.*

Produs prin întreținerea în conștiința colectivă a aurei de legendă, cu un prestigiu derivat din statutul de exponent al românismului, de cârmuitor ferm, de spirit european etc., mitul național al lui Ștefan cel Mare intră în literatură prin Eminescu, Delavrancea, Sadoveanu – în cazul ultimilor doi scriitori el este tematizat, generând mitul literar centrat pe un **erou** și prezervând un **scenariu „mitic”**: fiul lui Bogdan, coborâtor din Mușatini, ajunge pe tronul Moldovei după ce l-a eliminat pe uzurpatorul și ucigașul tatălui său, Petru Aron. De aici încolo în Moldova va domni pacea, vor fi apărute legea, granițele și dreptatea. Mit literar al literaturii noastre de inspirație istorică, el este reluat de Valeriu Țurcanu în romanul său recent.

Funcția principală a resuscitării mitului o constituie examinarea valorilor prezentului, – funcție sociologică – dar mai ales verificarea conținutului unor concepte/noțiuni ca: „origini”, „națiune”, „cultură”, „limbă”, „istorie națională”, „conștiință națională”, „frontiere” și multe altele de acest fel. Preocupat în așa grad de mize extraestetice, cine să-i reproșeze autorului inadecvarea estetică, atâta timp cât și Sadoveanu, scriind *Frații Jderi*, era nespecific scriind în spiritul

realismului magic într-o perioadă în care literatura română căuta sincronizarea cu formulele estetice și cu tehnicile artistice apusene, sfidând metoda autenticistă a contemporanilor săi?

Bătălia pentru Ștefan nu e decât bătălia pentru un mit, care nu doar că prezervă, ci participă în romanul de față mult la sensul trans-istoric cu care a fost investit până acum. Scriitorul afirmă: „Eu am scris despre Ștefan cel Mare și Tânăr, aducând cititorului istoria întoarcerii lui din exil.”, Valeriu Țurcanu umple un gol, intervalul temporal care lipsea din literatură, cel dintre întâmplarea tragică din Borzești și luptele glorioase purtate de Ștefan împotriva năvălitorilor” – precizează și prefațatoarea romanului în discuție. Se clarifică, încă o dată, opțiunea autorului pentru figura mitificată a domnitorului, care are dincolo de Prut o determinare în plus: salvarea ca națiune, renașterea socială, morală, recunoașterea europeană și participarea conștientă la Istorie – deziderate inferente unui proiect național de proporții aproape imaginare. E Ștefan, și nu altul, izvor de putere, mândrie, încredere, pentru că el mobilizează la nivelul inconștientului colectiv în contextul în care această societate caută să-și reinventeze chipul și mentalitățile.

Ideii de salvare culturală prin Eminescu îi corespunde, cum observăm analizând mizele romanului lui Valeriu Țurcanu, ideea „renascentismului oicumenei” – în termenii autorului. Ca și Eminescu în cultură, Ștefan cel Mare se înscrie într-un cadru comun al istoriei naționale, întruchipând însăși *ideea națională*.

Consecvent unei logici național-autohtonice, autorul aderă, cel puțin la nivel literar-imaginar, la curentul cu veche tradiție descris în spirit de ironie de Lucian Boia: *o mitologie națională în care spațiul dacic a fost vatra primei mari civilizații: de aici se trag toate, de aici au pornit și romanii, de aici s-au separat limbile și culturile europene (cf. cap. **Originile** din op.cit.)* – desigur, o teorie seducătoare, din păcate insuficient fundamentată științific. Totuși, dintr-o pasiune a originilor, a vetrei lumii și a renașterii oicumenei europene, scriitorul moldovean îi

motivează „legitimitatea” – intenționând să scrie și un text istoric în această chestiune! – în contextul „epuizării potențialului ideii naționale românești, care atrage decadența spirituală, geopolitică, culturală, demografică, economică”.

Un complex al arierării pare astfel a se „rezolva”, căci *drumul spre Europa e dificil. Republica Moldova nu mai are motive să*

aspire la recunoaștere europeană, câtă vreme Europa s-a născut din strămoși ai Podișului Moldovenesc...

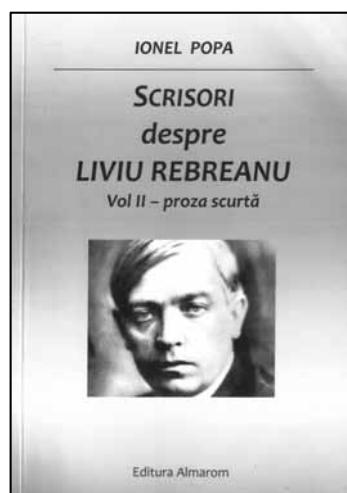
E, desigur, doar o alternativă literară, asumată și exprimată deocamdată la acest nivel, imaginar-artistic, dar câte dintre nemulțumirile unei națiuni nu își găsesc rezolvarea în alt plan, decât cel al realității imediate?

O recitare a prozei scurte rebreniene

Olimpiu NUȘFELEAN

Ionel Popa, profesor de română în Mediaș, și-a făcut o preocupare constantă din comentarea operei lui Liviu Rebreanu. A publicat glose pe marginea creației blagiene, ca și „recitiri” ale unor opere din literatura română, dacă facem referință la câteva cărți de comentarii literare publicate pînă acum la edituri din Țîrgu Mureș. „Recitirile” au, în opinia autorului, rostul de a repune în atenție „opere din literatura noastră, care, sub povara timpului, au fost uitate, neglijate sau clasificate”. Dacă parcurgem sumarul volumului III de *Recitiri*,

vom observa că unele opere abordate n-au fost chiar uitate sau neglijate, poate clasificate, fapt ce ar determina, desigur, o re-evaluare, o aducere în actualitate. Criticul reiterează și sintetizează considerațiile critice generale referitoare la o operă și adesea își

încheie comentariul într-o notă ironic-polemică. Elementele de evoluție a receptării în plan critic a romanului *Dulce ca mierea e glonțul patriei* de Petru Popescu, coroborate cu examinarea unor fișe mai vechi de lectură dezvăluie conturarea viziunii critice prin care este abordat romanul: „La prima vedere romanul pare simplu, ca orice roman popular: povestea zilelor de cazarmă ale unui tânăr licențiat în istorie, care în zilele de permisie are o aventură amoroasă. La o lectură atentă ne vom da seama că în *Dulce ca mierea e glonțul patriei* cazarma și permisiile înseamnă ceva, că aventura amoroasă e de fapt o dramatică poveste de iubire, că în subtext există întrebări grave referitoare la sensul

istoriei și al existenței”. Concluzia este că romanul nu este o capodoperă, dar nici mediocru, cel mai bun al autorului, dar mai slab decât *Supleantul*. Descrierea critică este interesată, dar evaluarea este relativă. Despre romanul *Groapa* de Eugen Barbu, un roman într-adevăr uitat, despre care „poți scrie o dată în alb și o dată în negru”, criticul conchide: „Critica în întrecerea de acordare de elogii se cam încurcă și se contrazice: *Groapa* e ori *facere* (cosmogonie, sociogonie) ori *tragedie*, amîndouă nu poate fi.” Sau: „Scriitorul a realizat imaginea de bîlci a mahalalei de oricînd și de oriunde, dar mahalaua-bîlci nu înseamnă LUMEA, UMANITATEA.” Și: „Pentru mine autorul *Gropii* și al celorlalte romane rămîne un (s.a.) scriitor din literatura noastră.” Poate vrea să spună „un scriitor oarecare”?... Aprecierea e cam confuză. Ultima observație, potrivit căreia „critica literară care a proliferat în jurul romanului e mult mai interesantă decât romanul în sine”, ironică, chiar caustică, rămîne discutabilă. Dacă o asemenea critică s-a înșelat în aprecieri, fie ele pozitive sau negative, atunci de ce ar mai fi interesantă?

Interesul manifestat față de opera lui Liviu Rebreanu este concretizat de Ionel Popa într-o suită de „scrisori”, după cum își autointitulează autorul comentariile critice. Ele s-ar putea traduce, probabil, prin termenul, „Scrieri”, cum tot atît de bine denumirea ar putea să fie expresia unei „expuse” subiectivități, a situației în care criticul emite adesea judecăți în numele strictei sale persoane.

În *Scrisori despre LIVIU REBREANU. Vol. II – proza scurtă* de Ionel Popa, carte apărută la Ed. Almarom în 2013, criticul se ocupă de o parte a creației rebreniene pe care o consideră mai puțin situată critic la justa ei valoare. Pentru acesta, proza scurtă trebuie

reconsiderată „pentru diversitatea ei tematică și particularitățile constructiv-narative, dar și pentru drumul ei sinuos”, meritînd „o abordare care să-i scoată la lumină independența față de proza lungă, originalitatea și caracterul de operă literară finită”. Ca atare, „trebuie scoasă din starea de victimă a romanelor”.

Criticul își stabilește o metodă, cîteva criterii de abordare, față de ideile exprimate mai sus, cum ar fi situarea în epocă (în perioada elaborării, literatura noastră cunoaște o criză), locul în cadrul operei generale, clasificare, evoluție generală (legată de tematică, stilistică, narativitate), opera de recitare a prozei perioadei, consultarea unei bibliografii critice extinse, atinsă deja de anumite prejudecăți, la care și-au adus contribuția, după Lovinescu, Călinescu sau Al. Piru, și N. Gheran, G. Gană, Ioan Bogdan Lefter și Gh. Glodeanu.

După ce se ocupă de textele rebreniene în limba maghiară, debutul propriu-zis, receptarea critică sau de concepția lui Rebreanu privind nuvela, autorul face o cartografiere a prozei scurte, urmînd apoi teme precum filiația dinte proza scurtă și roman, stil, personajul colectiv, analiza psihologică, structuri și tehnici narative, confruntînd în final proza scurtă rebreniană cu direcția din proza românească de la 1900. Să remarcăm că, dacă unele note trimit spre nuanțări ale demersului critic, bibliografia consultată anunțată de autor este relativ restrînsă.

Observînd că proza scurtă rebreniană apare într-un moment de criză, cînd epica vremii „a încremenit, prin sămănătorism și poporanism, într-o stereotipie ideologică care și-a subordonat abuziv etnicul și eticul

denaturînd esteticul”, cînd efortul de înnoire încercat de simbolism erodează totuși epicul, Ionel Popa este de părere că „Rebreanu aduce prin prozele sale o vigoare **bărbătească** neobișnuită (un concept drag analistului – s. și n.n.), o viziune dură asupra vieții”, stabilind prin aceste creații cărările care duc spre realismul rebrenian. Rebrenu, prin nuvele sale, inaugurează procesul de modernizare și de sincronizare a prozei noastre cu proza universală, deschizîndu-i prozei drumul dezvoltării pe **verticală**, prin promovarea unei viziuni dramatice sau chiar tragice, dezvoltarea unui expresionism propriu al scriiturii, crearea unui nou raport între social și psihic, între conștient și inconștient, între eros și thanatos, evoluînd spre o imagine complexă și profundă a ființei umane.

Deși la început își propunea să despartă proza scurtă de roman, criticul conchide totuși că: „Marea majoritate a prozelor rebreniene, prin problematică, conflicte, construcție, personaje, fior dramatic, tehnici narative, se dovedesc a fi scrise de un romancier nu de un autor de povestiri și nuvele, cum erau contemporanii săi din perioada 1908 – 1920. De la începuturile sale scriitoricești Liviu Rebrenu a ascultat de **glasul romanului**.” Rebrenu – în concepția criticului – rămîne inimitabil. „Copierea” lui în scris – roman sau proză scurtă – duce la epigonism.

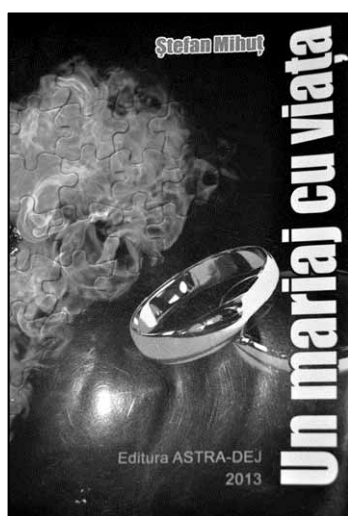
Cartea profesorului Ionel Popa e rodul unei cercetări constante, trece în revistă principalele aspecte ale prozei scurte rebreniene, un anumit aer didactic o direcționează și spre interesul elevilor sau al studenților, „recitirile” propuse probînd încă o dată valoarea uriașă a unui scriitor care nu-și pierde actualitatea.

Povestirile lui Ștefan Mihuț

Ion BUZAȘI

Câteodată amânăm prea mult, din variate motive, să scriem despre cărțile cunoscuților și prietenilor noștri. Ștefan Mihuț (n. 1936 în Coldău) jurist de profesie, este un astrist dejean, prezent la toate acțiunile culturale ale Asociației și ale ținutului someșean. După 1990 a publicat mai multe cărți la Editura Astra-Dej: *Candidați la fericire* – teatru, 2008, *Labirintul din amurg* – memorii, 2012, și *Cioburi de oglindă din viața noastră* – publicistică, Editura „Texte”, Dej, 2008.

Volumul recent apărut – *Un mariaj cu viața* (povestiri vesele și nu prea), Editura

Astra, Dej, 2013 – are o legătură tematico-stilistică cu memoriile din *Labirintul în amurg*, pentru că *Un mariaj cu viața*, are un evident filon memorialistic, fiindcă, așa cum mărturisește autorul în inimoasa dedicație „Cititorilor mei” – povestirile cu întâmplările lor sunt „fie culese din viață

și trăite de autor, fie de alții și apoi amestecate cu elemente de ficțiune, fără a le altera substanța reală din care au ieșit și în care își au seva”.

Titlul cărții poate fi interpretat ca o metaforă a scrisului și a activității de scriitor: scriitorul pentru a da pagini autentice, se cunună cu viața. „Mariajul cu viața” – înseamnă, simplu spus, activitatea scriitorului. Nu știu dacă scriitorul s-a gândit la acest lucru pentru că ampla povestire, care deschide volumul este o istorisire romantică despre marea lui iubire și despre viața conjugală,

comunicând o înțelegere perfectă între cei doi îndrăgostiți și demonstrând – cuvânt impropriu pentru literatură - aproape arghezian că dragostea rezistă și în căsnicie.

Povestirile lui Ștefan Mihuț sunt „instantanee de viață” – câteva fixând întâlniri memorabile cu oamenii pe care-i prețuiește, considerând că asemenea întâlniri sunt adevărate binecuvântări ale destinului său de cărturar scriitor: întâlnirile cu părintele I.M. – (nu știu dacă folosirea criptică a inițialelor își are rostul pentru că toți cititorii lui Ștefan Mihuț își vor da seama că sub aceste majuscule se află preotul Ioan Morar din Gherla, un publicist și un om de cultură, mai ales că în ultima parte a evocării povestește peripețiile examenului de licență în teologie al preotului cu o teză, e drept mai puțin obișnuită, despre elemente creștine în tragedia *Hamlet* de Shakespeare; cu aceeași emoție și bucurie povestește o convorbire „la o cafea” cu poetul I. P. Bica, sau felul cum a băut *servus* cu Sever Ursa din Maieru, pentru ardeleni dobândirea salutului reciproc *servus*, însemnând o garanție a prieteniei și respectului.

O altă serie de povestiri stă sub semnul anecdotei, și cred, că sunt cele mai reușite. *Horea lui Ion și neamțu Hanți* ar putea figura într-o antologie a umorului ardelean, prin hazul sugerat de neînțelegerea unei tradiții: Ion prieten din cătănie cu sasul Hanți își prelungește exasperant de mult pentru gazde șederea, pentru că aștepta „horea lui Ion”, horea de primăvară, adică scârțâitul roților de plug când trebuie să plece la aratul de primăvară; când aude în curte că Hanți își pregătește uneltele de muncă – și scârțâitul roților de plug – aceasta este „horea lui Ion” – se pregătește de plecare, spre ușurarea sufletească a gazdelor sale, care nu mai găseau nici o modalitate să-i sugereze plecarea.

În unele povestiri anecdoticul se îmbină cu dramaticul înfățișând riscul recomandărilor la primirea în partid, din motive de prietenie, când căutările insistente ale „cadrelor” îți puteau arăta că ai fost lipsit de vigilență prezentând „dosarul” celui recomandat ca dosarul unui „dușman de clasă”, fiul unui fost chiabur (v. *Amic și fiu de fost chiabur*). În aceeași categorie se înscriu povestirile ce prezintă aspecte grotești, caricaturale – despre lipsa de decență în comportament la prezentări de carte – sau vernisajul unor expoziții de pictură urmate (sau însoțite) de obicei de

gustări și băutură, în care lăcomia compromite și anulează intenția „hranei spirituale” în scopul căreia au fost organizate aceste întâlniri.

Ștefan Mihuț are însă tendința să facă frecvente incursiuni livrești sau mitologice, care devin adeseori parazitare pentru fluxul narațiunii. Fără ele, povestirea ar câștiga în fluența epică.

Dar, prin câteva din povestirile volumului, și mă refer la cele menționate, Ștefan Mihuț se află pe o linie ascendentă a scrisului său.

Basmul ca tunel al limbajului

Dan ȘALAPA

Grigorie M. Croitoru, scriitor cu o bibliografie în care se mai regăsesc și alte scrieri în proză, membru stagiar al USR, ne propune un experiment în lumea basmului. *Nemaipomenita poveste a lui Vlad și a surorii*

lui, *Almada*, o povestire de lungimea unei nuvele, cu răzbateri chiar spre un roman de mărime mijlocie, apărută sub auspiciile Editurii Casa Cărții de Știință Cluj-Napoca, 2012, Colecția Scriitorii Transilvaniei, mixează pe canavaua basmului elemente din proza fantastică, din basmul

clasic românesc și din cel modern, gen Harry Potter, ori altele, asemenea. Rezultatul este, așa cum ne lasă să-l bănuim, sincer, autorul în „cuvântul său înainte”, o poveste care vrea să reinventeze și, sincron, să relanseze gustul pentru genul fabulos, cu eroi animați de cele mai curate intenții, de o moralitate ireproșabilă, unde și „răul” parcă are unele ezitări în a se impune în toată ferocitatea lui. Autorul încarcă în tolba poveștii sale eroi cu nume exotice, nemaiauzite ori rostite în vreo onomastică a pământenilor, dar și cu unele neaoșe, românești, ținând trama într-un ritm bine tensionat chiar dacă pe alocuri mai schioapătă. Sunt unele părți, însă, în care decupajul epic dintre prezentul imediat și prezentul poveștii propriu-zise, este executat cu măiestria unui editor de film de acțiune sau de reportaj de televiziune cu adevărat profesionist, creând astfel tensiune. Interpunerea de planuri de acest fel este, din păcate, inegală de-a lungul cărții, dar, per ansamblu,

folosind alte tehnici din repertoriul clasic al genului epic, tensiunea povestirii se menține.

Din dorința de a crea o atmosferă atemporală și aspațială – la fel, mărturisită la începutul cărții – se folosesc și termeni proveniți din limbajul contemporan, gen „Urmașii cinstesc înaintașii pe măsura faptelor lor, a contribuției aduse la starea înfloritoare a individului, a societății următoare” sau „Avea nevoie de o schimbare, avea nevoie să-și verifice simțămintele.” sau „Ajung acasă fără incidente.”(s.n.) Chiar dacă suntem preveniți asupra intențiilor de mixaj al cărții, amestecul pare relativ inadecvat cu starea generală de poveste, de atemporalitate, de lume patriarhală, atât de neîntinată de păcatele civilizației moderne. Apar, astfel termeni care derutează, dacă nu îți strunești ferm gustul pentru genul propus de autor.

Descrierile sunt, dincolo de aceste pasagerie inserturi, fastuoase, fermecând prin limbaj și acuratețe. „Deschide ochii, vede că este singură, se ridică în picioare, se uită în toate părțile. Pe ușa întredeschisă îl vede afară stând pe piatră cu capul între palme. Începe să gândească limpede. Trebuie să se salveze. Vlad parcă nu mai este în toate mințile, chiar dacă i-ar spune, nu este sigură că o va crede. Poate că nici n-o ascultă, îi ia viața. Trebuie să fugă. Își amintește că poate ieși pe fereastra din spatele casei. Ieșise pe acolo de o mulțime de ori când se jucau, copii fiind. Se îmbracă repede, își aruncă afară armele, iese și ea. Ascultă puțin cu atenție. Nu se aude nicio mișcare. De-ar putea să-și ia calul. E periculos să se ducă să-l dezlege. O poate vedea și o poate prinde. Mai bine merge pe jos până intră în pădure și de acolo șuieră s-o audă calul. Dacă nu este legat tare, se dezleagă. De obicei, nu face două noduri. Dar poate și rupe funia. Așa face. O ia încet pe malul râului în

sus, până depășește așezarea. Apoi, o ia la fugă spre pădure.”

Povestea celor doi, Vlad și Almada – ea, Almada, fiind și un fel de Xena, prințesa războinică, în versiune mioritică – o poveste de iubire oarecum inedită, trece, ca toate poveștile mari de iubire prin multe încercări, la final, triumfând. „Doamne, cât îi era de drag! De când a aflat că nu-i este frate, l-ar fi băut într-un cauc cu apă. Și ea îi era dragă lui. A simțit asta când a prins-o de umeri și a privit-o în ochi. Ar fi sărutat-o, dar parcă nici lui nu-i venea să creadă că nu-i mai este soră, așa dintr-odată. Era incredibil, uluitor. Și cum a strâns-o la piept, Doamne! Doamne! Mai s-o rupă. A prins-o de mijloc și-a ridicat-o în sus ca pe-un fulg. A aruncat-o în sus și a prins-o pe brațele lui puternice ca pe-o jucărie.”

Căutările, frământările ezitățile și confruntările celor doi protagoniști creează starea necesară reținerii atenției și captează plăcerea de a citi spre a afla ce se întâmplă în pagina următoare! Și o fac foarte bine, de multe ori inclusiv în pagini unde cele două personaje nu sunt prezente.

Iubitorii genului *poveste*, grefată cu inserturi moderne, rezultând o urmărită reinventare a limbajului și a tehnicii consacrate ale genului, reinventare justificată de necesitatea adaptării scriiturii la condiția cititorului modern (!?) își găsesc în aceste

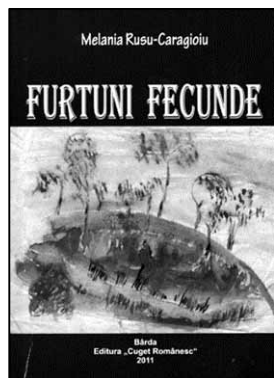
pagini o satisfacție pe măsură. Grigorie M. Croitoru face dovada stăpânirii genului, doar că, așa cum remarcam animați de cele mai bune intenții, asupra alăturării de termeni arhaici lângă cei ai lumii secolului XX poate ar mai trebui zăbovit, din respect atât pentru dulceața vechilor vorbe cărturărești, din care se croiră basmele, erezurile și miturile poporului, dar, deopotrivă, și pentru termenii actualității, cu neologismele ei cu tot, care, cu toții, și cu toatele, făcură să strălucească proza secolelor trecute, și o trecură pârleazul în veacul XXI al celui de-al doilea mileniu măsurat de la Nașterea Mântuitorului.

Grigorie M. Croitoru este, însă, un om al literelor, un spirit care știe dreapta și necesara măsură a cuvântului scris, respectuos fiind profund cu vorba poporului său, slujind devotat și cu neostoire limbii române și spațiului său mirabil. *Nemaipomenita poveste a lui Vlad și a surorii sale, Almada* este, și ea, o dovadă în acest sens. Dar poate reprezenta și o (altă) încercare de a găsi o metodă prin care structura basmului să constituie un fel de „tunel al timpului”, prin care limbajul său „clasic” este invitat să treacă într-o dimensiune nouă, un tunel al limbajului, dacă vreți o sintagmă care să sintetizeze aceste eseuri de interferență a două lumi ale comunicării, nu neapărat incompatibile ci mai degrabă complementare.

Între două lumi

Dan ȘALAPA

Volumul *Furtuni fecunde* (Editura „Cuget românesc”, 2011) al Melaniei Rusu-Caragioiu cuprinde poeme din mai multe perioade de creație – 1978, 2000, 2002, 2006, 2008, 2011 – ale autoarei, fiind ceea ce

se numește o antologie de autor.

Ce aflăm din această selecție, practic, opt secțiuni mai mult sau mai puțin masive, per total, totuși, consistente numeric? Desprindem, mai întâi, concluzia că autoarea are o virtuozitate a descrierii, de unde o poezie care cochetează intens cu genul pastel, gen oarecum depășit, ar zice unii, dedați la versurile prinse în carapace voit croite, uneori ascunse de ele însele, și versuri și carapace. Pastelul nu este, totuși, un gen nici interzis, nici epuizat, sufletele sensibile se pot regăsi lesne în el, iar autorii mai pot să-l abordeze, însă cu măsură, spre a evita pastișele. Ori Melania Rusu-Caragioiu cam asta și face: tușele sale gen pastel se manifestă nestingherite în pagini, dar au și o notă de originalitate, adică, mai exact, au acea doză de aport personal, o „găselniță” poetică bine strunită. Mai exact, poeta îmbină elemente de rural – spațiu de respirație specific genului –

Raft

cu cele de citadin – de aici, un fel de... neo-pastel interesant. O astfel de osmoză au mai încercat și alți poeți, din așa-numitul „nou val”, dar au folosit procedeul cu tentă pamfletară, pentru a persifla chiar, pastelul. Rezultatul a fost că respectivul gen literar a fost izolat, ruralul, ca sursă de inspirație, pierzând bătălia cu citadinul, ritmul arhaic, cu soare, cu flori, cu nopți înstelate, cu iazuri argintii, cu gâze, nori și cai zburdând sub liziera pădurilor tinere,

trecând în desuetudine vizavi de beton, ferestre cenușii, sentimente rătăcite la intersecții scufundate în anonimat, cer siniliu și gropi comune, peisaje cu angoase furnizate preambalat și coșmaruri evadate din spitale de psihiatrie deturnate de la rostul lor... O lume în derivă exultată în versuri... Nici asta nu ar fi rău, poetul e liber până la capăt să ne spună neîngrădit cum vede el, „lumea”, cum o înțelege, cum și-ar dori-o, cum și-o imaginează, pentru el și pentru noi, pentru cine vrea să-l asculte. Melania Rusu-Caragioiu ne propune, cum spuneam, un melanj între aceste două viziuni, aceea idilică – spre care, totuși, tinde mai mult – și una furnizată de lumea orașului, un urban tentacular, dar nu neapărat strivitor. Este un urban... domestic, sau pretabil domesticirii, am zice. „Prin păsări voi trimite/ În patru zări întinse/ Mesajul încântării./ Trăirea peste timpuri/ Și fericiți voi face/ Pe-acei ce lira-mi frântă/ Vor auzi-o tainic.” (*Nicicând...*)

Înțelegem de aici, spiritul profund umanist al poetei – spre final, avem și surpriza unei implicări politice evidente a autoarei, în poeme-manifest! – spirit ce refuză prăbușirea, și pentru care speranța, derivată din lumea naturală, aceea a lui Jean-Jacques Rousseau, care l-a dat pe om pur, „bun”, dar pe care civilizația, „societatea” l-a corupt: „În cioc porumbeii flutură eșarfe mai albe/ ca spuma,/ Se prind câte patru în joc de trifoi,/ Și nu zboară aripă, ci sori pretutindeni/ Și umbre presară pe pajiști argintul din pace...” (*Oamenii îți dăruiesc ție, Pământule, viața. Manifest*). Iată-l și pe părintele *Contractului social* răbufnind jupiterian dintre rânduri: „Cândva, pe pământ s-a născut răul –/ Negru, hâd și făcător de rele./ Într-o noapte vrăjitoarea l-a întâlnit.../ Ea purta o cruce pe lanțul de la gleznă./ Nici ea, nici răul nu aveau credință./ Amîndoi s-au contopit într-un fulger./ De atunci, cu o seceră de foc, taie

mereu.../ Au tăiat vise, vieți, speranțe...” (Efemer)

Poezia Melaniei Rusu-Cragioiu poate fi plictisitoare pentru cei obișnuiți cu ritmul de videoclip al omului contemporan comun, dar, evident, percepția este una pervertită, pentru că poezia este contemplare, reflecție, o încercare de integrare graduală, asumată – o dedare de sine, cum ar spune filozoful – în ceea ce înțelegi sau nu ai înțeles încă.

Antologia – rămânem la această încadrare – *Furtuni fecunde* exact acest aspect vrea să ni-l releve – uneori, poate prea insistent –, anume că, la confruntarea a două modalități de a vedea lumea, cea a naturii inițiale, „paradisiace”, și cea a naturii artificiale, pervertite, un *copy paste* al primeia, se iscă *furtuni*, în trup, minte și suflet. Dar nu orice fel de furtuni ci unele

fecunde. Unde și în ce împrejurări stârnise-vor *furtuni sterpe* – pentru că titlul ne lasă să ne imaginăm și un revers al sugestiei metaforice din titlul volumului – ar rămâne să bănuim noi, cititorii, fiecare în parte, autoarea nefăcând nici o aluzie în acest sens, oricum nefiind nici datoare cu un asemenea gest. Ba, din contra!

Chiar dacă este o antologie de autor, cartea are o prea pronunțată tentă de eclectic al abordărilor tematice, deasupra căruia planează un iz stistic poate prea romanțat, de o vibrație nostalgică ireprehensibilă, vrând să ne mărturisească, sincer, despre prea-plinul sufletesc al autoarei, de acolo din mirobolanta Canada, de sub cerul unui Montreal ca o matrice a redescoperirii sinelui poetic la racordul cu fascinația unui rural inițial și inițiativ.

Tainele veșnicei tânjiri

Constantin P. POPESCU

Într-un format delicat și discret, fără nimic ostentativ, volumul *Suflet în zbor* (Ed. Singur, Târgoviște, 2012) al Silviei Petre-Grigore poartă ascunse între file tainele veșnicei tânjiri care s-ar putea numi dragoste, calea și cheia către descoperirea sinelui

divin, dar în același timp un bun prilej de exprimare poetică. Cu o deplină naturalețe a exprimării și cu frumusețea dificil de mănuit a lucrurilor simple, Silvia Petre-Grigore lasă cititorului virtutea miraculoasă de a provoca la (scris) poezie, acesta fiind semnul de netăgăduit al trăirii. Cheia dragostei deschide ușa unui tărâm unde nu se joacă un teatru străin, în care viața se lasă văzută în întreaga ei lumină, unde *clipele vor fi mereu desculțe și pașii sunt ai tălpilor goale*.

Sunt întrebări și răspunsuri – *Mai am oare ceva de învățat?/ Am știut vreodată să trăiesc?/ .../ Mi-e bine cu amintirea din grădina/ cu îngeri,/ dar mai mult decât toate, mi-e dor!* (pag. 67, *Mi-e dor!*) – așezate în lumina unui dor care e axa principală a volumului. Senzația că toate se împart – timp, stări, sentimente – sugerează amărăciunea despărțirii, paradoxal îmbinată cu bucuria unei întregiri. Poate e astfel pentru că numai iubind poți să-ți descoperi cu adevărat sufletul, aflat fie și în *zbor* prin ființă. Cel ce își îngăduie și nu se teme a trăi fără opreliști în această stare de grație pură primește în dar metafore; poate *să vadă brazii pământului respirând a dragoste* (pag. 16, *Căutare*), sortit fiind ca *Din cenușă de trandafiri îmi fac veșmânt / pentru tărâmul de catifea* (pag. 18, *Tărâmul de catifea*). Când vine vorba despre amintiri, Silvia Petre-Grigore se află în posesia celor uitate ale sufletului, descoperindu-se și realcătuindu-se din substanță stelară: *Aducerea aminte e pedeapsa/ dată de zeul auriu* (pag.24, *Singură în veșnicie*); sau: *A mă*

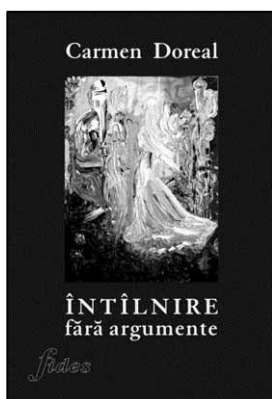
întâlni cu mine însămi/ e binecuvântarea ce am primit-o/ pentru că am iubit mult (pag. 32, *Feminină*). Și astfel, pe calea poeziei ajungem la filosofie, la timp (*Timpul, această gândire liniară/ a muritorilor ce suntem*, pag. 60) și la vis, ca stare de percepție extinsă dincolo de simțuri, ca o posibilitate de (re)creare a lumii: *Am intrat smerită și am rugat liniștea/ să-mi fie regină și să-mi dea porunci,/ iar regina mi-a spus că Dumnezeu/ va da viață orașului pustiu pentru mine./ Așează-te și crede, mi-a spus!/ Din ruga ta se va întâmpla o lume/ pe care Dumnezeu o știe demult...* (pag. 72, *Geneza*).

Poezia Silviei Petre-Grigore este o poezie a ascultărilor interioare, primăvărată, renăscând din gerul aspru al iernii uitărilor,

după arderile cu virtuți purificatoare ale vieții. Fără energiile divine ale dragostei, aceste metamorfoze fără sfârșit nu sunt cu puțință. Autoarea invită cititorul într-o lume parcă uitată, în care *Timpul devine gelos și pleacă/ în lumea în care ei cred că eu/ mă uit în gol* (pag.63, *De dor...*) și unde încă sunt copaci, păsări, fire de iarbă, zări roșii, anotimpuri, fântâni, toate vibrând de viață sub arcușul fermecat al iubirii. După cum citesc în prefața lui Grigore Timocanu, cei ce citesc vor avea surpriza unui neașteptat cadou, lucru adevărat și prețios, cu atât mai mult într-o lume din ce în ce mai rece și pragmatică peste măsură. Poate tocmai de aceea mărturia în versuri a Silviei Petre-Grigore este o apariție necesară.

O întâlnire fără argumente pentru citirea sufletului

Ionuț CARAGEA

Înfrumusețată de dorul/rodul real al cuvintelor, după *O altfel de ninsoare*, în care „altcineva locuiește/ pe dinăuntru/ ireversibil”, Carmen Doreal (în *Întâlnire fără argumente*, Editura Fides, august 2013)

ne face părtașii jurnalului său liric: „jurnalul meu de poetă/ mă risipește peste inima ta/ la limita serii/ mizînd pe o singură noapte”. Cititorul se regăsește de cele mai multe ori în postura de iubit sau confident așezat *La masa tăcerii*, privind „asfințitul... o rană/ din care/ o umbră a plecat”. Poezia, în cazul de față, este o tandră resemnare, o acceptare a compromisului devenit creație artistică, pe fondul unei nevoi acute de identificare în timpul/spațiul prezent. Este, pe alocuri, un dulce catharsis, în care autoarea își declară credința trecută și redobîndită: „cred în tine, poezie/ ești prietena mea cea mai bună/ în nopțile albe/ îmi ții empatică/ volubilă companie/ cred în tine poezie/ îmi dăruiești

aripi complementare/ anticipînd fericirea în sine/ îmi demonstrezi că viața ar fi/ un șir de întâmplări/ declanșatoare” (Cred în tine poezie).

Elementele prin care se recurge la analiza eu-lui cît și situarea/raportul în(tre) dimensiunile existențiale sînt reprezentate de două motive principale: imaginea în oglindă și dedublarea. La poluri opuse, oglinda poate însemna înfierare amoroasă – „*oglanda are două fețe/ îmi tatuează cuvîntul/ un înger/ o dată pentru tine însuși/ o dată pentru mine* (Oglinda are două fețe) sau eliberare – „*oglanda decantărilor fine/ eliberează poeta din mine/ levitație cu inima la cer...*” (Cred în tine poezie). Dedublarea se realizează într-o vînzătoare de iluzii – Siddhartha, „*dedublată de un iubit secret/ îmi invadează sîngele/ cu telepatii halucinante/ o altă toamnă mă regăsește/ înveșmîntată/ în rochița de frunze/ colorată rebel/ de un pictor impresionist*” (Siddhartha). Chiar și „*biciuită de umbre*” între aceste transfigurații lirice, poeta „*reinventează iubirea sub Poartă de sărut/ pe malul fluviului Saint-Laurent*” și trăiește „*Transcendența*” – „*divaghez în vers alb cu Pierre Morency*” –

fără să uite numele lui Eminescu, Arghezi, Sorescu, Nichita Stănescu sau experiența din Paris, acolo unde „Dali, Elytis, Claude Debussy,/ agățau oglinzi suprarealiste înalte/ deasupra patului meu...”.

Trăind între prezent și trecut ca între două oglinzi în care (se) privește concomitent, Carmen Doreal nu este capabilă să facă o alegere și devine un continuu „metamorf”,

poezia ei fiind o lungă călătorie, asemenea unui fluviu de sentimente. În această odisee interioară ca „un cosmos fără limite”, în acest „zbor lăuntric cu drumuri înnoptate”, poeta „își dă inima înapoi cu o vară”, „sub învolburata chemare... dincolo de rana asfințitului”, și ne propune o întâlnire fără argumente, învațându-ne cum să-i citim sufletul.

Inelul de iarbă – un simbol al iubirii eterne

Mircea DAROȘI

Autorul acestei cărți este renumitul scriitor clujean Al. Florin Țene, președintele Ligii Scriitorilor Români și membru corespondent al Academiei Americane Române, unul dintre creatorii de literatură

care abordează cu ușurință și talent mai toate genurile și speciile acestui domeniu artistic.

Cartea Domniei sale, *Inelul de iarbă*, apărută în Editura Napoca Nova, Cluj, 2013, este un roman în care se oglindește o experiență de viață, un mod de-a trăi sub cupola actului creator. Este o proză memorabilă în care spațiile lirice și simbolurile sunt ale unui prozator cuprins de dorul scrisului.

Construit pe temelia unui edificiu artistic în care mijloacele moderne de realizare își găsesc cele mai potrivite forme de exprimare, romanul are un subiect atractiv, plin de curiozitate, chiar prin titlul pe care îl are, se decantează în sufletul cititorului, pune probleme existențiale, poartă amprenta realității, dar și a ficțiunii care se completează atât de bine în favoarea epicului. Folosind tehnica jurnalului, dar nu numai, scriitorul Al. Florin Țene își pune în valoare arta sa narativă, puterea de a crea personaje cu psihologii complexe, oameni cu sensibilități

deosebite, indivizi din viața de zi cu zi, precum și din universul mistic.

Cartea este structurată pe douăsprezece capitole, fiecare începe cu câte un citat aparținând marilor gânditori și reprezentanți ai culturii naționale și universale, toate sugerând esența narațiunii ce urmează a se derula. Personajul principal este omul de cultură Dorin Moisescu, scriitorul de vocație care își trăiește viața în realitatea concretă, dar se caută și în „oglinzile conștiinței celor din jurul său”. Alături de el se află și alte personaje, unele chiar „ciudate”, cum este Ion, apoi cele din lumea satului, Gheorghe și Antonia, și, nu în ultimul rând, Maria și Vasilica, față de care nutrește aceleași sentimente, chiar dacă legile scrise și nescrise nu-i permit.

Romanul are o construcție circulară, asemeni operei lui Liviu Rebreanu (*Ion*, *Pădurea Spânzuraților*) care începe cu o însemnare legată de protagonist: *Mă duc să mai văd o dată locurile natale. Cine știe dacă le voi mai vedea vreodată... Mă duc să ascund acest roman, fiindcă, nu de puține ori oamenii răi au încercat să pună mâna pe el...*, și se încheie cu un *Epilog* în care Dorin Moisescu dă autografe cu prilejul lansării volumului postum al tatălui său.

Un pilon important al construcției acestui roman îl constituie iubirea, marea iubire prin care „autorul se raportează la alții și la sine”. Simbolul ei este reprezentat de „inelul de iarbă” pe care cei doi îndrăgostiți și l-au pus pe degete, acum cincizeci de ani,

jurându-și unul altuia iubire veșnică. Protagonistul se lasă însă atras de jocul „bărbatului care iubește în același timp două femei”. Destinul n-a fost unul îngăduitor față de el. De la marea glorie pe tărâm literar și de om fericit timp de cincizeci de ani, a trecut la starea de „degradare rizibilă”. Divorțează de Maria și ajunge „om al străzii”.

Personajele trăiesc intens timpul „actual”, adică al narațiunii propriu-zise și chiar și pe cel al rememorărilor. Întâlnim aici o intersectare de timpuri care îndeamnă la meditație, la descifrarea semnificațiilor existențiale.

În cuprinsul romanului se găsesc câteva simboluri care dau efect narațiunii și în același timp au valoare mitică: geamănul, oglinda, creatorul, dușmanul din umbră. Ele devin uneori și obsesii care aprind conflictul interior al personajului central.

Scriitorul ne poartă pe meleagurile maramureșene, atât de cunoscute lui din perioada studenției la Baia Mare, valorificând lexicul specific acestei zone, tradițiile și obiceiurile vechi. Cu farmecul povestirii sale ne introduce în lumea și filozofia țăranului din Bărăgan, de unde își are și el originea, dezvăluindu-ne o experiență mai puțin cunoscută: vremea semănatului. Bătrânul Gheorghe s-a așezat... „cu fundul gol pe brazde în mijlocul ogorului. A stat așa câteva clipe. – E bun de semănat, Carol. Măine venim cu semănătoarea”. Acesta era

termometrul despre care îi vorbise mai înainte fiului său, ce nu putea să-l înțeleagă.

Dacă autorul n-ar fi dat explicația de la începutul cărții, privind interviul introdus în text, oricare am fi putut crede că este un roman autobiografic. Și totuși, nostalgia după locurile natale este o dovadă că descrierile atât de autentice fac parte dintr-o experiență familiară.

Ca un reproș adus regimului comunist sunt și amintirile triste care n-au putut fi date uitării. Din gura personajelor sale aflăm despre cozile interminabile pentru alimente, obligativitatea uniformei școlare, cafeaua considerată un lux, muncile patriotice și multe altele, rămase cu un gust amar pentru generațiile mai în vârstă.

Al. Florin Țene este un scriitor care își înnobilează scrisul prin mijloace artistice care dau culoare și frumusețe cuvântului. Întâlnim în text o bogăție de metafore și expresii inconfundabile prin valoare și sens: „laptele dimineții își prelingea stropii pe ferestrele vagonului”, „trenul înfășura distanțele pe roți”, „soarele înghițit de dealurile din apropiere”, „ghemul vremii” etc. Este un maestru al frazei bine închegate, frumos rânduite și pusă în ritmul celei mai alese sensibilități, lăsându-se ușor citită. Verbul său are ceva deosebit, e când sprinten ca vorba munteanului, când molcom ca cel al omului de la câmpie și, întotdeauna apropiat de sufletul cititorului.

Și cine este aproapele meu? sau despre puterea de a ierta

Ioan ȘIMON

Florentina Tonită, muzeograf, jurnalist și scriitor, s-a născut la 7 octombrie 1971, în Tutova, județul Vaslui și trăiește în Botoșani. A publicat următoarele cărți: *Lacrimi de nisip*, poeme, Editura Parnas,

Iași, 2003 (volum premiat de Uniunea Scriitorilor din România, Filiala Bacău, pentru cea mai bună carte de poezie (debut) a anului; *La drum cu îngerii*, reportaje literare, Editura Clubul Saeculum, Beclean, 2007; *Forma păsării*, versuri, Editura AXA Botoșani, 2012; *Și cine este aproapele meu?*, roman, Editura Junimea, Iași, 2013. A colaborat la diverse

reviste de cultură de prestigiu, printre care se află și *Mișcarea literară* din Bistrița.

O carte specială și, în același timp, tulburătoare, care cucerește cititorul încă de la primele pagini, este romanul citat deja, *Și cine este aproapele meu?*, o creație de excepție care dezvăluie calitățile incontestabile ale autoarei și în arta discursului epic. O construcție epică ingenioasă, care îmbină o diversitate de tehnici narative specifice romanului modern dar și modalități de expresie care duc spre o analiză profundă a sufletului uman. Florentina Toniță folosește cu abilitate introspecția și retrospectivă, jurnalul intim, anamneza, reflecția, secvențe de povestire în ramă etc. Însă uimitor pentru o autoare tânără este veridicitatea în descrierea și înfățișarea unui mediu existențial întunecat, cum este cel al detenției și al atrocităților săvârșite în perioada comunistă în închisorile de la Aiud și Pitești, înfățișate cu atâta autenticitate încât „ai zice că doar un trăitor direct poate scrie cu atâta adâncă înțelegere și creștină iertare”, după cum afirmă Simona Modreanu în textul de prezentare de pe coperta IV a volumului în discuție.

Este o carte „despre suferința ce împinge marginile durerii, despre mucenicia unui suflet ce și-a găsit drumul printre sute de trupuri chinuite” (ca s-o citez din nou pe autoarea textului pomenit mai sus), o lume subterană „în care ființa stă să moară de rușine.”

Romanul este structurat în cinci capitole, prezentând destine umane complexe peste care a trecut precum un torent devastator și transformator agresiunea unui regim torționar și degradant.

Pe parcursul narațiunii apare intermitent un „leitmotiv” cu caracter de simbol – cel „al apropielui”, încărcat mereu de semnificații care provoacă cititorul să reflecteze. Sensurile lui ne sunt sugerate prin narațiunea faptelor, dar mai ales prin reflecțiile și impresiile pe care pictorița Maria le notează în jurnalul ei intim – „un jurnal al fericirii” pentru că prin el tânăra jurnalistă se eliberează de povara sufletului și deslușește sensurile vieții.

Ea a găsit „măsura vieții prin suferință”, care „o dată trecută prin trup deschide taina dragostei”.

Demersul axiologic al operei tinde spre un act soteriologic – o mântuire sufletească și spirituală care are drept suport credința în valorile christice și ale umanului. Eroii cărții ajung la o renaștere morală, la un echilibru superior al existenței prin iertare și iubire.

Chiar și un torționar poate fi mântuit și renăscut spiritual prin pocăință și căință; așa este cazul călugărului Teodosie, fost torționar al închisorii de la Aiud. Teodosie, fiul unui tâmplar din Craiova, a fost arestat în 1948, pe când era student la Medicină pe motivul că în timpul unui curs le vorbise colegilor despre Duhul Sfânt. Dus la închisoarea de la Pitești, a suportat bătăile cumplite, care nu l-au doborât dar a cedat torturilor psihice. Eugen Țurcanu, șeful torționarilor de la Pitești, s-a folosit de slăbiciunile lui și i-a oferit privilegiile de care beneficiau deținuții din comitetele de agresori.

Astfel a devenit unul din cei mai temuți torționari din închisoarea de la Pitești, torturând în special studenții. După căderea comunismului, urmărit și hăituit de Securitate, s-a călugărit iar duhovnicul său, tot un fost deținut, singurul care îi cunoștea trecutul întunecat, i-a încredințat canonul mărturisirii.

Emoționant este mai ales destinul călugărului Paisie, pe numele de mirean Petrică Scurtu, deținut și duhovnic al închisorii, care a transformat pușcăria „într-o oază de liniște pentru cei care în libertate ucideau, furau sau înșelau”. Aceștia, pe măsură ce-și ispășeau pedepsele, deveneau adevărați rugători iar odată ajunși în libertate erau căutați și cercetați de creștini de pretutindeni.

Călugărul Paisie avea darul schimbării sufletului celui proscris sau aflat în suferință. El știa că prima schimbare se realizează la nivelul privirii – „această fereastră a corpului uman” care „va deveni un canal de comunicație prin care vor circula apoi cantități uriașe de iubire, compasiune, toleranță și echilibru”.

Nucleul narațiunii este tânăra pictoriță Maria, o fire reflexivă, cea care ne dezvăluie povestea mai multor destine umane năpăstuite de istorie, de regimul inuman al comunis-

mului, dintre care unele au reușit să se salveze iar altele având un sfârșit tragic.

Relevantă este evoluția spirituală a Mariei care ajunge la o înțelegere superioară a existenței, parcurgând drumul sinuos al căutării sufletului pereche. Ea trăiește mai multe experiențe erotice, unele sortite eșecului, lăsându-i un gust amar sau dulce, ca în cele din urmă să înțeleagă că iubirea vieții ei este Costa și că secretul vieții se află în tine însuși, iar echilibrul sufletesc îl vei atinge doar când vei desluși misterul acestei vieți, ce ți-a fost dăruită de Dumnezeu cu un scop.

Cartea este un adevărat balsam pentru cei răniți de agresiunea unei vieți violente de factorii potrivnici ai ființării dintr-o lume și o istorie dură. Prin vocea Mariei, autoarea ne oferă soluția vindecării și a rezistenței, care este iertarea și iubirea, formulată ca o concluzie în fragmentul de jurnal intim al personajului:

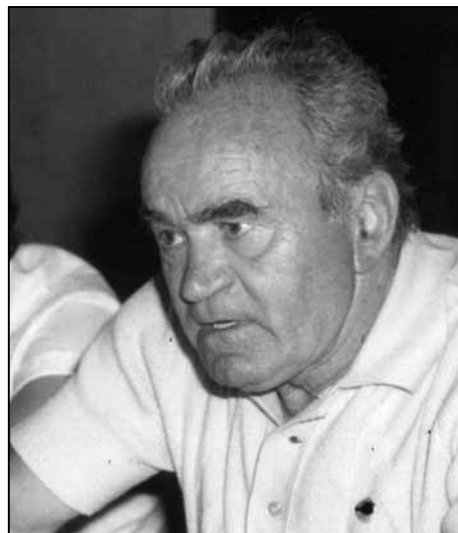
„Mai mare dumnezeire decât iertarea este iubirea. Pot întoarce și celălalt obraz și să tac. Sufăr, îndur și iert. Se întâmplă să iert cu patimă, orgoliu, înverșunare, împotrivire. Iert cu superioritate sau de-a valma. Uneori cu voință de răsplată. Alteori cu lehamite. Iert cu supușenie, rareori conștient. Iertarea îndumnezeită, atunci când binecuvântat se întâmplă, este iubire. Sau mucenicie. Depinde cum vom primi toate întâmplările din viața noastră și ce sens le vom da.”

Florentina Toniță ne determină indirect să căutăm și să descoperim în noi acele valori externe ale omului pe care ni le-a dezvăluit credința creștină, pentru a construi o societate mai bună, mai tolerantă și să ascultăm de acele mesaje subliminale care ne transmit credința în aproapele nostru pentru că Mântuitorul nu a venit în lume întâmplător.

Teohar MIHADAȘ

George Coșbuc – un numen

George Coșbuc este, în conștiința noastră, din ce în ce mai puțin un nume și din ce în ce mai mult un *numen*, poezia sa intrând în bună parte (partea ei cea mai bună și mai frumoasă) în memoria colectivă ca într-un regn folcloric.

„Nu exista român cât de cât cultivat, spunea Rebreanu, care să nu știe pe dinafară *Mama, Noapte de vară, Cântecul fusului, La oglindă, Moartea lui Fulger, Trei, Doamne, și toți trei, Noi vrem pământ*” și fluxul sporește: *Doina, Vara, Decebal către popor, Graiul neamului, Gazel, Cântecul redutei, Moartea lui Gelu* și altele... și altele. Verbul poetic al lui Coșbuc acționează asupra noastră cu forța nemijlocită a unui duh al pământului, a unui penate protector, a unui glas creator, și creație totodată a acestei seminții.

Între acest numen și sfera numenului etnic s-a creat o osmoză, un trup și o viață comună, de nedespărțit:

Sunt suflet din sufletul neamului meu
Și-i cânt bucuria și-amarul –
În ranele tale durutul sunt eu,
Și-otrava deodată cu tine o beu
Când soarta-ți întinde paharul.

mărturisește – intuindu-și ursita – aș zice, apriori, poetul însuși.

De la o vreme, niște boieri în ale culturii și scrisului cârmesc cu subtilitate din nasuri, arborând un aer de discretă toleranță față de „badea George nășaudeanul”, pe care-l

taxează prin lejeritatea și mărinimia cu care versifica mecanic, deci stând departe de structurile mult mai absconse ale poeziei.

În tradiția istoriei noastre – inclusive cea literară – însă, se relatează următoarea întâmplare: că acolo unde pălmuiește boierul, vine și sărută domnul țării, și domnul acestei țări este fiul ei din veci: poporul, iar poporul și l-a încorporat de la bun început, în mod spontan, fără surle, fără reclame retorice, ca pe un bun al său natural și necesar, ca pe-o legendă și ca pe-un cântec, de care are nevoie la ora reculegerilor, a regisirii. Este și acesta un criteriu estetic.

Ca o confirmare aureolată a acestei stări, ca un corolar, o decizie a celei mai ascuțite minți, de la cea mai înaltă curte, cităm: „Coșbuc este nu numai un desăvârșit tehnician, dar nu rareori un poet mare, profund original, un vizionar al mișcărilor omenești semipiterne... El a izbutit, ca și Eminescu de altfel, să facă poezie înaltă...” (G. Călinescu).

Adevărurile ținute în aceste generoase și exacte formulări sunt evidente: vreți poezie patriotică (și Coșbuc este patriot în accepția antică a cuvântului, trăind sentimentul solidarității cu nația, pământul și istoria lui ca pe un dat originar, o voce a unui destin), inspirată din mișcările dramatice ale seminției în timp și spațiu?... Ascultați-l în *Decebal către popor, Moartea lui Gelu, Pe dealul Plevnei, De profundis. Graiul neamului*,

Inedit

Doina, Oltenii lui Tudor, Paşa-Hasan etc. și vă veți întâlni acolo cu un bard de vocație, la care măreția eroului, duiosia omenească și caricatura burlescă își dau mâna amical în împlinirea evocării prozodice.

Vreți poezie patriotică în sensul elevării incandescente în fața frumuseților patriei? Vreți să vedeți cum știe să surprindă mișcarea intimă a anotimpurilor, cosmicitatea aceea fascinantă a naturii românești? Ascultați-l în aceste cuvinte lansate-n văzduhuri ca niște zboruri:

Priveam fără de țintă-n sus –
Într-o sălbatică splendoare
Vedeam Ceahlăul la apus,
Departa-n zări albastre dus,
Un uriaș cu fruntea-n soare,
De pază țării noastre pus.

Vreți poezie social-patriotică, de ieșire din matcă la limita obidei, seismică revoluționară? Ascultați-l :

Mi-ai pus pe umăr cât ai vrut,
Și mai scuipat și mai bătut
Și câine eu ți-am fost!
Ciocoi pribeag, adus de vânt,
De ai cu iadul legământ, ...

Liniștea cu care începe poemul este funestă, aducătoare de primejdii, ca tăcerea mării înainte de izbucnirea furtunii. Lucrurile sunt grave aici, departe de orice dilatare găunoasă a cuvântului, de orice demagogie.

Vreți disimularea descântată a ideii, învăluirea în vraja a zicerii poetice, rostită în taină?... Recitiți în șoaptă *Cântecul fusului* și veți vedea că această poemă, având aceeași sursă de inspirație ca și *Zburătorul* lui

Rădulescu și *Lingoarea* lui Arghezi, nu stă mai prejos cu nimic față de siamezele ei.

Baladele lui Coșbuc ar fi discursive, retorice, lipsite de fiorul straniu al baladismului?... Dar ascultați începutul din *Moartea lui Fulger* și veți găsi acolo întrunite într-o austeră sinteză toate datele definitorii ale speciei. Mișcările sunt fugoase, ritmul alert, elementele metaforei, stricte, intense, aspru încorporate, iar fiorul baladesc prelungit.

În goana roibului un sol,
Cu frâu-n dinți, cu capul gol,
Răsare, crește-n zări venind
Iar corbi-n urmă croncânind
Aleargă stol”...

Sau ascultați – dacă vreți poezie a eternului omenesc –, aceste minunate versuri pe care le-ar invidia orice mare poet, aceasta amplă și dulce învăluire orfică în zarea melancoliei, unde frecvențele obsesive ale lui „u” și „a”, cu săgetătoare deschideri, la răstimpuri, spre lumea lui „o” și „e”, te transportă îmbătat într-o îndepărtată, eternă tristețe:

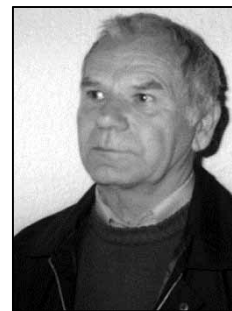
În vaduri ape repezi curg
Și vuiet dau în cale,
Iar plopii-n umedul amurg
Doinesc eterna jale...

George Coșbuc, cel cu bărbuța de savant și cu ochi de copil, este nu numai un iscusit și rafinat meșter al prozodiei – „un Horațiu al versului românesc” – cum îl numea Vladimir Streinu, ci în același timp, un poet ale cărui rădăcini razante au cuprins plenar conștiința noastră etnică.

(Text transmis de **Mircea POPA**)

Tâlcul spațiului în *Pădurea spânzuraților*

Ionel POPA

Fiecare scriitor își creează un spațiu literar propriu și îl integrează în textul literar printr-o anume sintaxă dându-i semnificații. Imaginile spațiale, cu inerentele lor funcționalități și semnificații, pot fi reduse la câteva binomuri tipologice: spațiu exterior, natural / spațiul interior domestic; spațiu deschis / spațiu închis; spațiu terestru / spațiu cosmic; spațiu ocrotitor / spațiu ostil.

Rare sunt cazurile când la Rebreanu imaginea spațiului rămâne icon, la statutul de peisaj cu funcție poetic-sentimentală sau de ornament. Sub raport descriptiv, spațiul rebrenian este unul topografic, iar sub aspectul funcționalității devine simbol și metaforă de o puternică putere expresivă.

Între „începutul” și „sfârșitul” din *Pădurea Spânzuraților* se desfășoară DRUMUL pe care se aude tic-tacul destinului. Drumul acesta este o succesiune organizată de spații, ca locuri ale unui complex și chinuitor proces de căutare a sensului vieții, proces de conștiință.

Incipitul romanului conține imaginea unui spațiu închis, văzut dintr-un centru, spânzurătoarea ridicată pe marginea gropii-mormânt, „rană a pământului”, spre un orizont limitat și încheșat. Drumul de la spânzurătoare la zare este scurt: „În dreapta [...] cimitirul militar, înconjurat cu sârmă ghimpată [...] În stânga [...] cimitirul satului îngrădit cu spini, [...] Satul Zizin, cartierul diviziei de infanterie, se ascundea sub o pânză de fum și pâclă [...] Spre miazănoapte se vedeau ruinele gării și linia ferată ce închidea zarea ca un dig fără început și fără sfârșit.” Totul e acoperit de „cerul cenușiu de toamnă” „ca un **clopot** uriaș de sticlă aburită”. Ocupanții acestui spațiu clopot au sufletele împovărate, privirile pierdute ca semn al

sentimentului de spaimă. Din văzduhul cenușiu picură pustietate. Prin linia dură, ferm trasată, prin cromatică, prin momentul temporal, prin configurația topografică, tabloul este realizat în cea mai autentică tehnică expresionistă. Este un spațiu în care s-a înfăptuit o crimă. Toate componentele lui sugerează defecțiunea unui sistem. Primul și fundamentalul semn al defecțiunii este comportamentul lui Apostol Bologa.

Spațiul imaginat de scriitor se dovedește a fi expresia fisurării unei conștiințe care vine de pe un drum al întrebărilor și căutărilor. Acest peisaj înțeapă retina și sensibilitatea. Descrierea, realizată, după cum spuneam, în tehnică expresionistă, se încheie cu remarca protagonistului: „– ce întuneric, doamne, ce întuneric s-a lăsat pe pământ.”

După consumarea evenimentului (executarea lui Svoboda), Bologa se retrage în odaia ce-i servea de cvartir. Între veghe și somn re trăiește drumul existenței sale de la copilărie la momentul prezent cu care începe romanul (naratorul „povestește” rememorarea personajului).

Această analepsă, *regresus ad uterum*, atât de necesară în scenariul epic, este o succesiune de treceri prin diferite spații: casa părintească, biserica, școala, universitatea, ieșirile din spațiul sufocant al orașului civilizat (spațiu închis) în natură (spațiu deschis). Toate aceste spații sunt bivalente, în orice clipă ele își pot schimba semnul. Această schimbare de sens ne spune că Apostol Bologa se află pe un drum al contradicțiilor dintre lumea sa interioară și lumea exterioară.

**Caietele
Rebreanu**

O mențiune merită casa părintească, un spațiu tutelat de memoria strămoșilor luptători de-ai lui Horia și Iancu. E de reținut, ca important și semnificativ, că spațiului clopot cu care se deschide romanul i se opune biserica ca spațiu al revelației; micuțului Apostol i se arată Dumnezeu.

Spațiul romanului, după cum spune incipitul, este unul *thanatic*, dar care va fi supus, treptat, unei metamorfoze: drumul de la *întuneric* la *lumină*, încât „începutul” și „sfârșitul” nu sunt identice, cum se afirmă în grabă, ci, cel mult asemănătoare; incipitul și exitul sunt două imagini spațiale aflate, în raport de o axă verticală, într-o relație de simetrie. Față de început, sfârșitul romanului diferă, atât în componenta lui materială, temporal-meteorologică, cât și în semnificații. De la spațiul închis („parcă suntem într-o criptă”, spune Apostol Bologa cerând ordonanței să facă lampa mai mare) se ajunge la un spațiu deschis, infinit, centrul lui fiind acum, nu spânzurătoarea, ci izvorul de lumină, transcendentul de unde răsare *soarele*: „drept în față strălucea luceafărul vestind răsăritul soarelui (sensul figurat-simbolic al propoziției este evident). Apostol își potrivea singur ștreangul, cu ochii însetați de lumina răsăritului [...]. Privirile însă îi zburau nerăbdătoare spre strălucirea cerească.” Execuția lui Apostol Bologa are alt regim temporal și meteorologic. Svoboda era executat într-o zi mohorâtă de toamnă la lăsarea nopții. Apostol Bologa este executat într-o zi de primăvară, imediat după Învierea Domnului Iisus, la răsăritul soarelui. Înainte de a-și potrivea singur ștreangul, Apostol Bologa face un gest de adâncă semnificație simbolică (nu cunosc să fi fost remarcat de exegeții rebrenieni): „Apostol se urcă pe scaun și se lovi cu capul de ștreangul ce atârna sus. Pălăria i se înfundase pe ochi. *O scoase și o aruncă în groapă.* (s.n.) Pălăria este trupul care coboară (cade) în pământ; ochii (sufletul) se înalță la cer spre a se întâlni cu **TATĂL** pe care l-a regăsit.

Pădurea Spânzuraților începe cu un spațiu absolut profan în care domnește moartea ca expresie a omului căzut, a lumii lipsită de sens (spațiul clopot) și se încheie cu un spațiu sacru, al Învierii (spațiul cupolă) ceea

ce înseamnă găsirea sensului existenței pierdut; iubirea creștină universală. În scena inițială se săvârșește o crimă; în scena finală se săvârșește o jertfă chistică, de izbăvire.

În totală opoziție (tehnica contrapunctului) cu scena spânzurării lui Svoboda se găsește scena din biserică, spațiul revelației: „[...] Apostol trecu în fața ușilor împărătești, căzu în genunchi, împreună mâinile [...] Peste o clipă glasul lui subțire [...] se ridică spre tavanul înstelat [...]. Pe urmă însă rămase numai crucea aurită [...]. Apoi, tocmai în clipa când se închina, la încheierea rugăciunii, se deschise deodată cerul și, într-o îndepărtare nesfârșită și totuși atât de aproape ca și cum ar fi fost chiar în sufletul lui, apără [...] fața lui Dumnezeu ca o lumină de aur, eliberatoare, înfricoșătoare și în același timp mângâietoare ca o sărutare de mamă [...] Din strălucirea dumnezeiască însă se limpezea o privire vie, infinit de blândă și de măreață [...] Arătarea aceasta a durat numai o clipă și a fost atât de nemărginit de dulce, că inima lui Apostol și-a oprit bătăile, iar ochii i s-au umplut de o lucire stranie, bolnavă. Totuși sufletul îi era atât de plin de fericire, că ar fi fost bucuros să moară atunci, acolo, privind minunea dumnezeiască. Când se întoarse la loc, păru schimbat la față (imaginea ne trimite spre „Schimbarea la față” din Evanghelie). Pe obraji albi, ochii albaștri erau ca două izvoare de lumină.” Imaginea, construită pe opoziția lumină/întuneric, este o punere în abis.

Un spațiu important în trama romanului, încărcat cu sensuri profunde pentru drumul personajului este popota ofițerilor. În cronologia fabulei, scena „popota” urmează după execuția camaradului Svoboda [între acestea romancierul a introdus analepsa care rezumă biografia personajului de la copilărie până la prezentul din roman]. Descrierea locului este aproape topografică, procedeul dominant fiind enumerația: „Popota [...] era într-o fostă cârciumă [...] În sala mare dinspre uliță, cu ferestrele oblonite, ca să nu pătrundă lumina de afară, mâncau ofițerii [...]. În odăiță erau numai două mese lungi și o canapea hodorogită, pe care zăcea un morman de mantale, căști, revolvere, săbii, baionete, de-a valma [...]. Fumul de tutun, mirosul de

mâncăruri și de băuturi umpleau odaia până la tavanul cu grinzi sugrumând flacăra lămpii cu abajurul de tinichea. Obloanele celor două ferestre erau închise, iar găurile din obloane astupate cu șervete.” Imaginea acestui spațiu închis este o metaforă a stării de război. La nivelul lexicului sunt de semnalat câteva cuvinte (cârciumă, mirosuri, mâncăruri, băuturi) care trimit spre o lume ce există pe *orizontală*. Acestei lumi a teluricului cotropită de război i se opune, deocamdată firav, „flacăra lămpii”, simbol al unei verticalități ce se naște. Nici lumea trupului, nici cea a spiritului nu are *loc* și *timp* pentru odihnă, *canapeaua* fiind „hodorogită”, pe ea zăcând îngrămădite „de-a valma” uneltele thanatice ale războiului. Descrierea acestui interior are rostul de a pregăti intrarea lui Apostol Bologa aflat într-o stare de tensiune provocată de neliniștile și căutările care i-au jalonat drumul existenței de până la momentul prezent, stare augmentată de execuția camaradului Svoboda. Crima la care a asistat și de care se face vinovat ca membru al Curții Marțiale care l-a condamnat pe Svoboda i-a bulversat sufletul și conștiința. În acest spațiu, parcă încremenit se întâmplă ceva: se vor auzi glasurile din spatele conștiinței lui Apostol Bologa. Dialogul e dinamic, chiar dramatic, ordinea intrării lor pe *scenă* fiind bine gândită.

Prima este cea a lui Klapka. Ea se aude deja din momentul execuției. Dialogul cu ea îi alimentează lui Apostol Bologa îndoielile în legătură cu vinovăția lui în executarea camaradului. Klapka îl însoțește la popotă. Aici căpitanul „tace” tot timpul, ochii îi tremurau de spaima pe care încerca s-o ascundă [...]. Klapka este pentru Apostol Bologa o oglindă. „Glasul” care va deschide confruntarea de opinii este Gross: „– Mi se pare Bologa, că ți-a fost rușine să vii mai devreme între noi... spune drept!” Urmează Cervenco și Varga. Replicile lor alternative se împletesc cu cele ale lui Bologa. Diagrama discuțiilor indică în mod evident că naratorul își concentrează atenția asupra lui Apostol Bologa, spunând că el este *eroul* scenei și că se află într-un moment de maximă tensiune interioară.

Dar ce discută cu atâta înfocare, cu atâta angajare belicoasă camarazii sau, altfel spus, care sunt problemele care frământă pe Apostol Bologa și căroră le caută răspuns? Tot „războiul” glasurilor se duce în jurul unor probleme morale și politice: stat, datorie, neam, patrie, lege, conștiință, iubire de oameni. Fiecare glas oferă un răspuns la aceste probleme. Gross, anarhistul, propune „internaționala urii și a răzbunării”, în fapt o crimă; Varga perorează în numele de datorie și „patrie”. În fapt, el perorează pentru acea parte de putere în cadrul statului chezarocrăiesc de care are parte, el nefiind minoritar precum Gross, Klapka, Cervenco, Bologa. Cervenco propovăduiește o mistică nebuloasă a iubirii universale prin suferință și moarte. Toate aceste variante de ieșire din criză sunt respinse de Apostol Bologa. Printr-un dramatic proces al alegerii el va asculta *glasul* care îl va duce spre adevărul total și suprem: iubirea chistică.

Glasul anarhist este vehement; cel al datoriei este arogant; glasul suferinței e psalmic-psalmodic. Glasul adevărului și conștiinței este apostolic. Parafrazându-l pe Kant, putem spune că glasul urmat de Apostol Bologa este al aceluia care are lumina deasupra lui și legea morală în el.

Spațiul popotei, în viziunea și sub pana scriitorului devine o scenă pe care Apostol Bologa, singurul actor, își *rostește* monologul interior.

Urmând firul „replicilor” și indicațiile „regizorale” ale naratorului (cele referitoare la aspectul nonverbal și paraverbal al „dialogurilor”, cu focalizare pe motivul ochilor/luminii) ajungem la concluzia că romancierul a realizat o scenă pe care și-ar fi pus semnătura oricare dramaturg.

Fiecare „carte” a romanului e construită în jurul unor simboluri și metafore spațiale. La rândul lor, capitolele sunt centrate pe un anumit tip de spațiu. Începând cu „cartea a doua” spațiul închis și întunecat din „cartea întâi” începe să se lumineze. Petele de lumină devin tot mai frecvente și mai puternice, iar în spațiul închis sunt tot mai prezente ușile, ferestrele.

Schimbările de spațiu și din spațiu sunt semne ale schimbărilor prin care trece protagonistul. În „cartea întâi”, în care domină spațiile închise, ostile, Apostol Bologa este mereu în dialog cu cineva și, uneori, devine chiar vorbăreț, semn că parcă ar vrea *să fugă* de ceva ce îl neliniștește, de ceva de care îi este frică. Discursul său este fragmentat, cu repetiții, iar el agitat. Începând cu „cartea a doua” odată cu modificările de spațiu apar și modificări în comportamentul verbal și gestual al eroului: nu mai are gesturi crispate, devine mai tăcut (interiorizat). Înainte vorbirea rămânea în urma gândului și sentimentului, exprimarea făcându-se în propoziții scurte, de multe ori eliptice. Acum, treptat, exprimarea câștigă în fluiditate ajungând sincronă cu trăirile.

În paginile despre convalescența lui Apostol Bologa petrecută acasă, se conturează două spații cu o profundă semnificație pentru destinul protagonistului din *Pădurea Spânzuraților*: casa părintească – **casa pământeană** și biserica pe turla căreia strălucește „crucea cu fulgere de aur” – **casa cerească**. Pragul între purgatoriu și rai este **cerdacul**, care închide spațiul casei și deschide pe cel ceresc.

Un spațiu închis, dar cu o *fereastră luminoasă*, un spațiu ocrotitor, este odaia în care Apostol și Ilona își împărtășesc bucuria iubirii, bucuria celor două *jumătăți* care s-au *regăsit*. Există o corespondență între biserică, ca spațiu al revelației lui Dumnezeu, și odaia ca spațiu al revelației iubirii. Se sugerează astfel izomorfismul dintre credință și iubire: „Pe fereastră dinspre grădină bătea soarele din asfințit. O fâșie de aur tremura pieziș, peste

masă, pe podeaua gălbuie, până aproape de ușă despărțind pe Ilona de Apostol ca o punte fermecată. Fericirea tresalta în inima lui [...] Balta de lumină dintre ei râdea și-și oglindea râsul parcă numai în obrajii Ilonei. Atunci, Apostol uită de ce s-a ridicat și se gândi cum să treacă el prin pata de soare fără să o tulbure. Și tot gândindu-se, se pomeni c-a și pășit în șuvoiul razelor poleite și se opri buimăcit, fiindcă și fata se apropiase, ca și cum ar fi ademenit-o cine știe ce putere tainică. Buzele ei se mai mișcau, dar el nici glasul nu i-l mai auzea. Șopti răgușit:

Mulțumesc... Ilona... pentru că...

O privea și se vedea în ochii ei ca într-o oglindă. Ridică brațul puțin parcă ar fi dorit să-i strângă mâna, și deodată îi cuprinse mijlocul. Fata se lăsă moale în îmbrățișarea lui [...].

Împreunându-se, buzele lor fierbinți se crâmpoșiră, cu o patimă furioasă, câteva clipe.”

Spațiul natural, labirintic din finalul „cărții a treia”, prin care rătăcește Apostol Bologa căutând calea, rezumă tot drumul său pământean, înaintea **ieșirii**. Înaintea ieșirii, mai face un „popas” în chioșcul-închisoare din curtea Cartierului General așteptând executarea sentinței dată de *sinedru*.

Pădurea Spânzuraților începe cu un spațiu absolut profan în care domnește moartea, ca expresie a omului *căzut*, a lumii lipsită de sens și se încheie cu un spațiu sacru, al Învierii, ceea ce înseamnă că Apostol Bologa a găsit sensul pierdut. Din **spațiul clopot** a trecut în **spațiul cupolă**.

Mediaș, octombrie, 2013

Luca CIPOLLA

Luca Cipolla este angajat al unei societăți a cărților de credit din 1998. S-a născut la 17/11/1975 în Milano. Locuiește pe Via Amerigo Vespucci 17 Sc.B/2 – 20090 Cesano Boscone (MI) – Italia. E-mail: luca.cipolla@yahoo.it

Poet și traducător din limba română în limba italiană și invers.

Redactor al revistei *Sfera Eonică* din Craiova și colaborator de bază la revista *Boema*, *Climate Literare* și la revista internațională online *Starpress*.

A publicat în revistele *Oglinda Literară*, *Nord Literar*, *Luceafărul*, *România literară*, *Apostrof*, *Vatra*, *Caiete Silvane*, *Mozaicul*, *Lumina Lină* – *Gracious Light* din New York ș.a., ca și în reviste literare online.

Premii și distincții:

2012:

Premiul I pentru poezie la Concursul de Creație Literară „Visul” – Ediția a VII-a;

Premiul special al revistei *Boema* pentru cel mai bun colaborator din străinătate în cadrul Festivalului Național de Literatură „Prietenia cuvintelor” din Galați.

2013:

Traducerea mea a poeziilor Denisei Lepădatu a făcut posibilă câștigarea medaliei de argint la Premiul Internațional „Giovani e Poesia” de la Triuggio, ediția a XXII-a, pentru tânăra poetă gălățeană;

Premiul de semnalizare pentru poezie în limbă la XVII Edizione del Premio Internazionale „ARTE E CULTURA 2013” din Castel San Giorgio (SA) – Italia.

Apariții în volume colective:

Traducere în limba italiană din cartea *Judecata de apoi*, ediție bilingvă, semnată de Petre Rău, Editura **InfoRapArt**, Galați, 2011;

Mirajul mamei – cele mai frumoase poezii despre mamă, Editura **InfoRapArt**, Galați, 2012.

Echivalențe lirice

Mukhtar (Il prescelto)

Le stagioni non si concludono in inverno
e non esiste giorno lasciato al caso..
svolgo la mia kefiah
dinanzi al deserto,
la sua voce nel silenzio,

Mukhtar (Alesul)

Anotimpurile nu se termină iarna
și nu există o zi lăsată la întâmplare..
îmi desfășor kefiah
în fața deșertului,
glasul lui în tăcere,

il male, sai, ti tenta nel corpo
 quando non può con la coscienza
 e il colubro ha un ghigno familiare
 nel costruire la tana.
 Allungai la mano verso il nulla,
 la mia carne era cartapesta..
 Cosa ci facevo solo
 e cosa dava al mio cuore l'impulso di battere?
 Sentite, sentite in lontananza
 come soffia il khamsin
 e come increspa la mia pelle avvizzita..
 luce e ancora luce, il sole scalda la mia nuca,

non vedete come risuona l'aria
 e come il crepitio della sabbia
 somigli più a quello dei falò?!
 Non aver paura di bruciarti,
 figlio,
 sorreggiti a quel soffio,
 tutto è vita;
 ora prova a camminare,
 affronta l'hammada,
 in fondo labile e misero di tentazioni,
 l'acqua è dentro te, non il 65% del tuo corpo,
 deserto uguale miraggio
 ed oasi dunque,
 tu lo sai..
 parla farsi, romeno, italiano,
 studia lo spagnolo, l'arabo, l'esperanto,
 ti ascolta quel papavero
 e la volpe ti è sorella come una cimice,
 cagna o antilope che sia,
 il solifugo ti schernisce e fa l'istrione,
 e tra il leone e l'impala,
 chi la vittima e chi il carnefice,
 chi può decifrare il codice e capire il Suo
 disegno?
 Dove lo schema, il progetto?
 Abbi l'umiltà di cercare
 se ti piace la caccia al tesoro.
 Ognuno ha il suo scopo, la sua veste di
 cartapesta:
 1+2+4 come 4+1+2 come 2+1+4
 fan sempre sette
 e sempre dovete unirvi in quella somma,
 se l'uno si cancella, venga in soccorso il due,
 si smembri il quattro, 2+2 o 1+1+1+1,
 purché il fine e la fine di quella serie
 sia sempre sette;
 e se il due si spezza,

răul, să știi, te ispitește în trup
 când nu poate cu conștiința
 și colubul are un rânjel familiar
 construind gaura lui.
 Întinsei mâna către neant,
 carnea mea era mucava..
 Ce făceam singur
 și ce dădea inimii mele impulsul pulsației?
 Auziți, auziți în depărtare
 cum suflă khamsinul
 și cum încrețește pielea mea veștejită..
 lumină și încă lumină, soarele îmi încălzește
 ceafa,
 să nu vedeți cum răsună aerul
 și cum pârâitul nisipului
 e mai degrabă pe cel al făcliilor?!
 Nu-ți fie teamă să te arzi,
 fiule,
 susține-te suflului acela,
 totul este viață;
 acum încearcă să umbli,
 înfruntă hamada,
 în fond labilă și săracă de ispite,
 apa e în tine, nu 65% din corpul tău,
 deșert egal miraj
 deci și oază,
 știi bine..
 vorbește farsi, română, italiană,
 învață spaniola, araba, esperantoul,
 te ascultă macul ăla
 și vulpea ți-e soră precum o ploșniță,
 cătea sau antilopă nu știi ce,
 solifugul te batjocorește și face pe histrionul,
 și între leu și impala,
 cine-i victima și cine călăul,
 cine poate descifra codul și să înțeleagă
 planul Lui?
 Unde e schema, proiectul?
 Ai umilința să cauți
 dacă îți place vânătoarea de comori.
 Fiecare cu scopul lui, cu veșmântul lui de
 mucava:
 1+2+4 la fel ca 4+1+2 la fel ca 2+1+4
 oricum fac șapte
 și mereu trebuie să vă uniți în suma aia,
 dacă unul se șterge, doiul să acorde ajutor,
 să dezmembreze patrul, 2+2 sau 1+1+1+1,
 numai țelul și sfârșitul aceluși șir
 să fie tot șapte;
 și dacă doiul se frânge,

non importa,
 la somma dia sempre sette,
 perché la natura esige questo,
 ognuno col suo scopo;
 che importa il nome dato a un dio, se ami,
 se il tuo cuore è sincero e tanto forte da amare
 pure chi ti odia,
 questo è il raggio che da est si dipana,
 laddove non possiamo guardare,
 laddove sorge il sole.
 Ora temi la duna,
 ma io dico che non affonderai,
 quali altre sirti e paludi
 ti fermeranno ancora?
 Ricordi quel pomeriggio,
 vegliavi quella che tu chiami salma
 e non sentivi alcuna presenza,
 percepivi un sudore freddo, dolore,
 ma era la sua essenza a vegliare te
 su un involucro di cartapesta.
 Ora, da quale livello d'esistenza
 potremo comprendere il ruolo
 d'un tagliagole e di un uomo probo,
 d'un cecchino e del nemico nel mirino,
 chi stabilisce la distanza e il divario
 tra un boia e la sua ostia,
 cosa vedon i nostri occhi
 cosa avverte il nostro cuore e
 cosa la mente
 se non parte di quella luce e di quel buio
 che pure il tagliagole ha
 benché in misura differente?
 So che hai paura della tua imperfezione
 ma non fartene mai scudo
 e inginocchiati con me di fronte a questa
 distesa di sabbia,
 non spezzare le sinapsi che ci legano
 all'infinito
 perché esse si attivano
 dove comincia ogni supplica e sottomissione
 all'urlo del khamsin.
 Dammi la tua mano, sono qui e per sempre,
 l'energia si spande
 e tu puoi sentirla come sole sulla nuca.

NDE (Near-death experience)

In realtà non sei fermo
 e la palude si fa terra

nu contează,
 suma să dea tot șapte,
 deoarece natura pretinde asta,
 fiecare cu scopul lui;
 ce contează numele dat unui zeu, dacă iubești,
 dacă inima ta e sinceră și atât de puternică
 încât iubește și pe cine te urăște,
 aceasta este raza care din est se deapănă,
 acolo unde nu putem privi,
 acolo unde răsare soarele.
 Acum ți-e teamă de dună,
 ci eu spun că nu vei afunda,
 ce alte sirte și mlaștini
 încă te vor mai opri?
 Îți amintești după-amiaza aceea,
 vegheai cel pe care tu-l numești cadavru
 și nu simțea nici o prezență,
 percepeai o sudoare rece, durere,
 dar era esența lui să vegheze pe tine
 asupra unui înveliș de mucava.
 Deci, din ce nivel de existență
 vom putea înțelege rolul
 unui tăietor de gâturi și al unui om prob,
 al unui lunetist și al dușmanului în cătare,
 cine stabilește distanța și diferența
 între un călău și jertfa lui,
 ce văd ochii noștri
 ce nu observă inima noastră și
 mintea
 decât o parte din lumina aceea și din
 întuneric
 pe care și tăietorul de gâturi o are
 deși în măsură diferită?
 Știu că ți-e frică de imperfecțiune
 dar nu ridică niciodată scutul
 și ingenunchiază cu mine în fața întinderii
 astea de nisip,
 nu frânge sinapsele ce ne leagă infinitului
 fiindcă ele se activează
 unde începe fiecare suplică și supunere
 strigătului din khamsin.
 Dă-mi mâna ta, sunt aici și pentru totdeauna,
 energia se răspândește
 și tu poți s-o simți precum soarele pe ceafă.

NDE (Near-death experience)

De fapt nu stai pe loc
 și mlaștina se face pământ

la valvola del tempo
 spezza i suoi ingranaggi
 un cordone d'argento
 che mano d'aurea infermiera
 taglia
 e ti desta
 laddove tema ed onta
 nel tuo film osservi
 ma la voce d'una luce
 quali braccia calde abbracci
 una lezione che hai già appreso...
bimbo ritornerai.

Non e' tempo per dormire

Non è tempo per dormire,
 le rondini si levano a stormo,
 il sole ammicca da un camino,
 mi muovo come ombra
 e gioco a distendermi
 e contrarmi...
 le nuvole sul Belbo
 vecchie armi le idee, pistole a salve,
 da una șatră canto insieme a loro, nomadi,
 cosa è puro e cosa non lo è;
 me ne lavo le mani
 di questa smania di protagonismo
 perché è il giro di boa
 e con una capriola
 piango e rimpiango, ma è ora,
 ora giunto il momento
 di salutare gli anni alle spalle
 e te che dai tuoi occhi vietnamiti
 mi evochi dal sogno
 e dalla strada del falegname
 mi sussurri
 se ancora chiedo di te..
 Non è più tempo per dormire
 e la penna è senza inchiostro,
 la chitarra scordata sulla soglia
 della preesistenza
 mia figlia suona.

Civico 42

Non avrei il tuo ritratto...
 e l'incenso permeava l'aria,
 quasi incalzato da movimento indotto,

*valva timpului
 își frânge angrenajele
 un cordon de argint
 pe care mâna infirmierei aurii
 îl taie
 și te deșteaptă
 acolo unde teamă și insultă
 în filmul tău observi
 dar glasul unei lumini
 precum brațele calde îmbrățișezi
 o lecție pe care deja ai învățat-o...
 copil vei reveni.*

Nu-i timp să dorm

*Nu-i timp să dorm,
 rândunicile se înalță în stol,
 soarele clipește printr-un coș,
 Mă mișc ca o umbră
 și mă joc să mă întind
 și să mă contractez...
 norii pe Belbo
 arme vechi ideile, pistoale fără proiectil,
 dintr-o șatră cânt împreună cu ei, nomazi,
 ceea ce-i pur și ceea nu-l este;
 mă spăl pe mâini
 de mania asta de protagonism
 fiindcă este punctul de cotitură
 și cu o rostogolire
 plâng și regret, dar acum,
 acum a venit momentul
 să salut anii în urmă
 și pe tine care din ochii tăi vietnamezi
 mă evoci din vis
 și din drumul tâmplarului
 îmi șoptești
 dacă mai întreb de tine..
 Nu mai e timp să dorm
 și pixul este fără cerneală,
 la o chitară dezacordată pe pragul
 preexistenței
 fiica mea cântă.*

Nr. 42

*N-aș avea portretul tău...
 și tămâia se răspândea în aer,
 cam împinsă de o mișcare indusă,*

io, la caligine, fari allo xeno,
il velo si squarciava
e tu truccata su un filo di vetro,
civico 42,
quale canale
ci tocca navigare?...
Lucciole e fiocchi di stelle
che saziano la piantagione,
col dito tracciare il Carro ed Orione,
compreso nella mia dishdasha
d'uomo del deserto,
il Cigno ed il Leone,
un demiurgo teso a quella scala a pioli,
temerne l'ultimo gradino
ed il mio orgoglio.

Borderline

Vomitato da un letto di corsia su uno strame
di canne,
la città grigia e suadente dalla schiena
spezzata nella notte fumosa e vacua
ti vide fanciullo al riparo da significati e
significanti
dentro un igloo di coperte,
quel mondo rifugio che di latte ti nutrì e
vittima t'allevò.
Così la sorte prese forma come perla di
conchiglia,
nel tuo nido crescevi senza inquietudini,
recitando preghiere, giocando con pupazzi e
macchinine, tirando la coda ai gatti.
Lo stagno assecondava la tua fantasia di
navigare come Sinbad
e quella fata muta oltre il recinto di capre una
mattina di maggio.
Già anonima presenza fra chi intorno
condivideva i tuoi giorni
presagivi l'esclusione,
lo sguardo perso dai vetri d'un'aula sospirando
casa e gli steli d'erba
d'un soffice giardino fragrante di camomilla.
Fu allora che Pandora aprì il vaso e
bersagliarono lo sfigato, il cesso, spalla ideale
d'ogni umorista, tu in mezzo agli altri nemico
e differente, sommerso e diffidente,
i tratti sgraziati della prima trasformazione
adolescenziale,

eu, abureala, faruri cu xenon,
vălul se rupea
și tu machiată pe un fir de geam,
nr. 42,
pe ce canal
trebuie să navigăm?...
Licurici și fulgi de stele
care satură plantația,
cu degetul trasând Carul și Orion,
absorbit în dishdasha mea
a omului din deșert,
Lebăda și Leul,
un demiurg întins spre scara aceea cu fusceli,
temându-mă de ultima treaptă
și de orgoliul meu.

Borderline

Vomat dintr-un pat al spitalului peste un fân
de trestii,
orașul gri și ademenitor cu spatele rupt în
noaptea fumegoasă și goală
te văzu pe tine copil ferit de semnificate și
semnificanți
într-un iglu de plăpumi,
acea lume refugiu care cu lapte te nutri și
victimă te creșcu.
Astfel soarta luă formă ca perlă în cochilie,
în cuibul tău creșteai fără griji, recitând
rugăciuni, jucându-te cu păpuși și mașinuțe,
trăgând pisicile de coadă.
Balta secunda fantezia ta de a naviga ca
Sinbad
și acea zână mută dincolo de gard pentru
capre o dimineață de mai.
Deja prezență anonimă printre cei care în jur
împărteau zilele tale
preziceai excluderea,
privirea pierdută din geamurile unei aule
suspînând casă și firele de iarbă
ale unei grădini moi fragrante de mușețel.
Abia atunci Pandora deschise cutia ei și
ochiră nenorocitul, hâdul, umărul ideal al
fiecărui
umorist, tu printre alții dușman și diferit,
supus și bănuitor,
trăsăturile slute ale primei transformări
adolescentine,

simulavi tagli alle vene e i primi lutti ti segnavano nel profondo.

Su un muro „Blocco Studentesco” ed il profilo di Mercury, l'ombra degli spinosi rami di biancospino..

L'amore platonico, giusto compenso da dismorfofobica visione, ti regalò un Getsemani

immaginario laddove un orto raccoglieva le tue lacrime sole nelle tenebre
d'un'estate non ancora matura.

A quale entità imputavi l'utopia d'una trascendente perfezione che ti separava da ogni realtà?

Vivevi nascosto,

tu che cercavi riscatto da un microfono inventato dinanzi a folla astratta,

imateriale come la tua seconda voce, identità dissociata, ma l'unica che percepiva la tua usura interiore, quel subdolo male e sofferenza che portava sinanche le tue mani ad esserti nemiche, quasi non fossero le tue.

Sepolto vivo, a pregare un egumeno con tratti d'angelo che suoni la carica a colpi di toacă, ora - il mondo fuori

- condannato a terrena solitudine, nella riserva da te costruita come difesa dall'umiliazione, autocondannato all'esilio, ma in quale terra, hai infine deciso?

Quella del primo bacio o della prima volta?

C'è chi t'osserva con aria da studio o forse di perplessità, compassione...

ti può aiutare questo?

Non importa gli occhi da lepre intimorita, intrisi di sangue, pesti

per il troppo rimuginio, le pupille dilatate dai fumi della promazina, la testa una mina pronta a esplodere,

nei dintorni c'è sempre un solitario, uomo di strada o donna dai facili costumi

pronti ad ascoltarti perché sulla linea di confine non trovi parenti o amici,

in preda al terrore solo sfiorato di chi osserva la pretesa d'un sorriso, quello che tu,

non potendo, non sai dare.

Occhi di camaleonte, volto asessuato, che suggi l'ossigeno d'un logoro teppista immemore su un ramo sferzato dall'umore scostante e incostante,

simulai tăieri la vine și primele doliuri te afectau.

Pe un zid „Blocco Studentesco” și profilul lui Mercury, umbra ramurilor spinoase ale păducelului..

Iubirea platonică, recompensă potrivită de o viziune dismorfofobică, îți dăruie un Ghetsimani

născocit acolo unde o grădină îți strângea lacrimile singure în tenebrele

unei veri încă premature.

Cărei entități îi imputai utopia unei perfecțiuni transcendente care te detașa de orice realitate?

Trăiai ascuns,

tu ce căutai o răscumpărare de către un microfon inventat în fața unei mulțimi abstracte,

imateriale ca secunda vocea ta, identitate disociată, dar unica care percepea

uzura ta lăuntrică, acea boală vicleană și suferință care purta chiar și mâinile tale să-ți fie inamice, ca și cum n-ar fi ale tale.

Îngropat de viu, a ruga pe un egumen cu trăsături de înger ca să sune atacul cu lovituri de toacă,

acum - lumea pe-afară

- condamnat la o singură pământescă, în rezervația construită de tine însuși precum apărare împotriva umilirii,

autocondamnat la exil, dar în ce țară, te-ai hotărât în sfârșit?

Aia din primul sărut sau din prima oară?

Unii te observă cu expresia de analiză sau poate de perplexitate, compătimire...

cu ce te poate ajuta asta?

N-au importanță ochii iepurelui înfricoșat, îmbibați de sânge, învinețiți

din rumegare excesivă, pupilele dilatate din aburii promazinei, capul o mină gata

să explodeze,

în împrejurimi tot este un solitar, omul de pe stradă sau femeie de moravuri ușoare

dispuși să te asculte fiindcă peste linia de hotar nu întâlnești rude sau prieteni,

în pradă terorii doar atinse ale celui care susține pretenția unui zâmbet, cel pe care tu, neputând, nu știi să-l dai.

Ochi de cameleon, chip asexuat, care sugi oxigenul unui ros ticălos uituc pe un ram bățut de către o umoare morocănoasă și inconstantă,

il tuo cuore, la mente, per quanto contaminati,
non son mutati nel limbo d'un Bărăgan-
Rjazan' ove Nebunis ti punta alla gola un
khanjar.

Fasci d'energia non distinta, lividi torrenti,
nebulosa d'eventi, rotte
soffocate dall'oidio, redshift e stelle nane,
blazar e pulsar,

questa la frontiera fra Yin e Yang?

Non v'è logica in te, non esiste filo
conduttore, sei la vertigine messa al bando
e ti guardi alle spalle mentre cammini ché sei
lo strano, il negativo,

potenziale serial killer agli occhi di alcuni, per
te di molti normali

con problemi e comprovati mali, ma non
come il tuo,

il tuo non è riconosciuto, si può dire
infondato,

pare sia tu la causa del tuo male,
indice di fragilità e inadeguatezza, bimbo che
se la prende per nulla,

non saluta e poi chiede scusa, piange e tenta
di rimediare.

E nutrivì un culto per lei, invocavi il suo
ascolto per dismetter quei panni che non
amavi,

quell'abito cangiante e multiforme,
tessuto grezzo, di stracci, che evoca un
disagio fuori moda

ma un istrione ha un solo costume di scena e
dà fondo alla bottiglia,

non si guarda oltre quel vestito, da evitare
quasi fosse infetto

e tu così pure eviti.

Non si prescinde dalla maschera; condannato
all'eresia, umile straniero,

alieno alla massa che ti circonda,

il tuo sguardo spaventa e l'afasia ti rende
muto, incapace d'esprimere ogni pensiero,

idea, di sentire,

comunicare,

così oggetto di scherno sei cera che fuoco non
modella, pozzo che acqua non colma.

Una mano ti blandisce e nel deliquio
l'intreccio di due corpi come tralci d'edera,

i suoi freschi, fragranti capelli di tussah, come
meritarli?

In bilico su un piatto della bilancia unirti ad
altra anima e non ferirla?...

*inima ta, mintea, chiar dacă molipsite,
nu s-au schimbat în limbul unui Bărăgan-
Rjazan' unde Nebunis îți pune la gât un
khanjar.*

*Fascicule de energie nedistinsă, torente
livide, nebuloasa evenimentelor, rute
sufocate de oidium, redshift și stele pitice,
blazar și pulsari,*

asta-i granița printre Yin și Yang?

*Nu există nici o logică în tine, nu există un fir
conducător, ești amețea interzisă
și îți păzești spatele când umbli întrucât ești
cel ciudat, cel negativ,*

*potențial criminal în serie în ochii unora,
pentru tine ai multora normali*

*cu probleme și boli dovedite, dar nu ca a ta,
a ta nu-i recunoscută, se poate spune
neînțemeiată,*

*parcă ești tu cauza bolii tale,
semn de fragilitate și inadecvare, copil care
se supără pentru nimic,
nu salută și apoi își cere scuze, plânge și
încearcă să remedieze.*

*Și aveai un cult pentru ea, invocai ascultarea
ei ca să te dezbraci de hainele acelea pe care
nu le iubeai,*

*costumul ăla șanjant și multiform,
țesut brut, de cârpe, care evocă un deranj
demodat*

*dar un histrion are doar un costum de scenă
și ajunge la fundul sticlei,*

*nu se privește dincolo de costumul ăla, de
evitat ca și cum ar fi infectat*

și astfel tu de asemenea eviți.

*Nu se exceptează din mască; condamnat la
erezii, umil străin,*

potrivnic la masa care te înconjoară,

*privirea ta sperie și afazia te face mut,
incapabil să exprimi fiecare gând, idee, să
simți,*

să comunici,

*astfel obiect de batjocură ești ceară pe care
foc n-o modelează, puț pe care apă nu-l
umple.*

*O mână te alină și în leșin două trupuri
împletite ca coarde iederei,*

*părul ei proaspăt, fragrant de tussah, cum să-
l meriți?*

*În cumpănă pe un tas al balanței cum să te
însoțești cu un alt suflet și nu-l rănești?...*

Il cuore tuo è coda di scorpione, visione
irrelata, inedita cornice al contesto,
una terra di mezzo plasmata da pudico
virgulto, sole nell'ombra della sua linfa
vitale...

L'ambivalenza non ti concede di chiarire,
cambiare
né ti consente di spezzare la catena, raccogliere
le reti,
lontane le sere d'inverno infantili a lume di
candela...

Lungo il viale dei gelsi l'orologio, schermo
rotto, fissa le 16.15 e un bimbo fiero salta una
pozzanghera;

la teenager, trucco nero deciso confessa
all'amica di volersi rifare,
ha ecceduto col mascara,
il fratello dell'altra ha ventott'anni, ma a suo
dire ne dimostra proprio meno;
la metro fila, rettile di galleria,
una fermata, l'universitaria sale e sorride con
tenerezza

alle due confidenti,
forse memore d'una fase già conclusa della
sua giovinezza.

La luna si spezza e del mattino scioglie
l'ultima brezza;

Conciliazione, volontari della Croce Rossa,
minio, no, sangue, materia cerebrale,
il fanciullo chiede alla madre cos'è, un
avambraccio maciullato strappato dalla spalla,
brandelli di vita, l'anziana sta male, sirene,
altoparlanti, l'impiegato bestemmia,
farà tardi in ufficio
e mentre il prete recita solenne le litanie dei
santi,

furtivo tra le malcelate spoglie dell'incenso,
tu ci saluti, senza rancore.

*Inima ta este coadă scorpionului, viziune
aiurea, ramă inedită contextului,
un pământ de mijloc plăsmuit de către un
pudic vlăstar, soare în umbra limfei sale
vitale...*

*Ambivalența nu-ți îngăduie să lămurești, să
schimbi*

*nici nu-ți permite de a rupe lanțul, de a aduna
plasele,*

*departe-s serile infantile ale iernii la lumina
lumânărilor...*

*De-a lungul aleii duzilor ceasul, ecran rupt,
fixează ora 16.15 și un copil mândru sare
peste*

o băltoacă;

*adolescenta, machiaj negru decis îi destăinuie
prietenei că vrea să se refacă,*

a excedat cu rimel,

*fratele celeilalte are douăzeci și opt de ani,
dar în opinia ei pare chiar mai tânăr;*

metroul aleargă, reptila tunelului,

*o stație, universitara urcă și le zâmbește cu
tandrețe*

la două confidente,

*poate păstrând amintirea unei faze deja
încheiate ale tinereții.*

*Luna se sparge și a dimineții topește ultima
briză;*

*Conciliazione, voluntari de Cruce Roșie,
miniu, nu, sânge, materie cerebrală,*

*feciorul își întreabă mama ce-i ăla, un
antebraț strivit smuls din umăr,*

*fragmente de viață, bătrâna se simte rău,
sirene, difuzoare, funcționarul înjură,*

va întârzia la birou

*și în timp ce preotul recită solemn litania
sfinților,*

*pe furiș printre rămășițele abia mascate ale
tămâii,*

tu ne saluți, fără resentimente.

Alice Munro – maestră a nuvelei contemporane

Virginia NUȘFELEAN

Alice Munro, scriitoare canadiană de limbă engleză, este câștigătoarea celei mai înalte distincții literare din lume, *Premiul Nobel pentru Literatură*, distincție decernată cu un an în urmă scriitorului chinez Mo Yan. Anunțul a fost făcut în 10 octombrie de către Comitetul Nobel din cadrul Academiei Regale de știință din Stockholm, care o consideră pe câștigătoare o „maestră a nuvelei contemporane.” (*Le Monde*). Alice Munro este prima scriitoare din Canada căreia i s-a decernat prestigiosul premiu și a treisprezecea femeie din palmares, după Herta Muller în 2009.

Lista candidaților *Nobel* a cuprins 195 de scriitori, dintre care 48 pentru întâia oară. În mai, secretarul permanent al Academiei Suedeze, Peter Englund, a lăsat „să-i scape”, pe Twitter, informația că au fost selectați, în final, 5 candidați pentru Nobel, informație urmată de un val de speculații în lumea literară de pretutindeni. S-au făcut pariuri, s-au vehiculat nume. Mulți contau pe premiarea lui Philip Roth, mereu perdant. Cu câteva ore, însă, înaintea anunțării numelui laureatei, favorita site-urilor și a caselor de pariuri era scriitoarea belarusă Svetlana Alexievich. Foarte des rostit era și numele japonezului Haruki Murakami, unul din cei mai citiți scriitori din lume, prezent în ultimii 10 ani pe lista marilor favoriți, și a scriitoarei americane Joyce Carol Oates. Agențiile de presă au avansat și alte nume care au apărut de nenumărate ori pe lista Nobel: maghiarul Peter Nadas, poetul sud-coreean Ko Un, norvegianul Jon Fosse, poetul sirian Ali Ahmed Said Asbar, cunoscut sub pseudonimul Adonis, algerianca Assia Djebar și americanul Thomas Punchon. Chiar dacă s-a amintit și numele canadiencei **Alice**

Munro, cu mențiunea că niciodată, în cei 110 ani de acordare, prestigiosul premiu nu a fost atribuit vreunui nuvelist, surpriza a fost mare, pentru o parte a lumii literare, la anunțul oferit de Comitetul Nobel... Chiar și pentru scriitoarea premiată, căreia îi vine greu să creadă că i-a surclasat pe Salman Rushdie, Milan Kundera, Umberto Eco și Ismail Kadaré, nume grele ale literaturii.

Repere biobibliografice

Cine este Alice Munro? O femeie firavă de 82 de ani, foarte discretă, retrasă din iureșul public într-o casă veche de lemn, o casă de secol 19, înconjurată de copaci, fideli ei prieteni, nu departe de un lac imens, rece, înghețat adesea, și de o cale ferată ce invită la călătorie, la propriu în lumea largă, la figurat „în țara nuvelei” (expresia îi aparține criticului Martine Laval), țară ce-i priește solitarei scriitoare. „O sălbatică (...) ce se ferește de lume, cultivând taina și liniștea...”, mai spune criticul. În ciuda buclor ei, blonde odinioară, „Alice Munro nu este nici amabilă, nici răutăcioasă, ci aprigă, teribil de aprigă”. Alice Munro – al cărei nume real este Ann Laidlaw – s-a născut

Nobel '13

pe 10 iulie 1931, în Wingham (Ontario, Canada), un sat uitat de lume – ne-o sugerează chiar codul poștal al acestuia, NOG 2W0 No One Goes To(2) Wingham, Ontario (nimeni nu merge la Wingham, Ontario) –, zonă ce-i va inspira întreaga creație. Mama, învățătoare, suferindă de Parkinson, mereu distantă, tatăl, un violent, crescător de vulpi argintii, din care spera să facă avere, fără să reușească însă. Nu e fericită nici în copilărie, nici în adolescență. Îi va sta gândul numai la fugă, obsesia eroinelor sale de mai târziu. Visează să devină

scriitoare și va deveni. Își publică prima nuvelă, *The Dimensions of a Shadow*, în 1950, în timpul studiilor din Western Ontario, când muncește pentru a se întreține; nu se sfiește să fie chelneriță, culegătoare de tabac sau, caz fericit, ajutor de bibliotecar. Un an mai târziu se căsătorește cu James Munro și pleacă amândoi să trăiască în vestul Canadei, la Vancouver. În 1963 deschid, în Victoria, librăria *Munro's Books*, renumită în Canada și Statele-Unite. În 1968 îi apare prima culegere de nuvele, *Dance of Happy Shades* (*Dansul umbrelor fericite*), care îi aduce prestigiosul premiu literar canadian, *Le Prix du Gouverneur général*, premiu ce i se va decerna încă de două ori, în 1978, pentru *Who Do You Think You Are?*, și în 1986, pentru *The Progress of Love*. Divorțează de James Munro – care-i dăruiește 4 fete, una decedată la naștere – în 1972 și se recăsătorește, în 1976, cu geograful Gerald Fremlin, marea sa iubire, decedat în aprilie anul trecut. Anii celei de-a doua căsnicii îi trăiește în ținutul său natal, „locul cel mai interesant din lume” pentru scriitoare. În 2007 Sarah Polley îi ecranizează nuvela *Away from her*, un film cu Julie Christie, aureolat cu 2 nominalizări Oscar. Doi ani mai târziu va învinge un

cancer, dar nu va înceta să scrie. E anul în care i se acordă un alt premiu faimos, *Man Booker International Prize*. Exceptând cele 3 culegeri de nuvele amintite, Alice Munro a mai publicat: *Lives of Girls and Women* (1971), *Something I've Been Meaning to Tell You* (1974), *The Moons of Jupiter* (1982), *Friend of My Youth* (1990), *Open Secrets* (1994), *The Love of a Good Woman* (1998), *Hateship, Friendship, Courtship, Loveship, Marriage* (2001), *Runaway* (2004), *The View from Castle Rock* (2006), *Too Much Happiness* (2009) și *Dear Life* (*Dragă Viață*), apărută anul trecut, culegere care, după afirmațiile recente ale autoarei – „Probabil n-am să mai scriu. Nu știu dacă mai am energie.” – va fi, se pare, din motive de sănătate și vârstă, și ultima sa carte scrisă.

„Maestră a nuvelei”

Într-un interviu acordat recent revistei *New York Times*, Alice Munro mărturisește că a început să scrie nuvele, doar nuvele, pentru că viața nu i-a lăsat suficient timp pentru a construi un roman, iar după aceea n-a mai schimbat registrul. Spera, după ce i-au apărut primele cinci cărți, să scrie totuși unul, convinsă fiind că nimeni nu o lua în serios ca autoare de proză scurtă. În altă ordine de idei, proza scurtă – mărturisește scriitoarea într-un alt interviu, în *Conseils d'écriture* (enviedecrire.com) – este mai permisibilă, nu-i supusă disciplinei riguroase a romanului, progresiei acestuia. De fapt, scriitoarea nu respectă nici canonul narativ al nuvelei, răsturnându-l, într-o manieră specială, „începându-și istorisirile când cu finalul, când cu mijlocul, învărtindu-se în jurul subiectului până în ultimele paragrafe, unde, printr-un singur cuvânt, o întorsătură bruscă de situație, totul se lămurește, schimbă sau năruie” – precizează David Caviglioli în *Le Nouvel Observateur*. Și iată că, totuși, Academia suedeză o ia în serios acordându-i *Nobelul*, numind-o „maestră a nuvelei contemporane”, spre surprinderea detractorilor genului și bucuria celor care i-au apreciat talentul și cărțile înainte ca nobelizarea să-i atingă aripile. În ce stă forța acestei nuveliste, pe care

scriitoarea americană de origine rusă, Cynthia Ozick, a comparat-o cu Cehov? Forța scriiturii sale, sunt de părere cei ce i-au citit cărțile, stă nu neapărat în intriga narațiunii, nu ține de spectaculosul întâmplărilor, ci de viața interioară a personajelor, acei oameni simpli prinși în „cotidianul aparent insignifiant”, zugrăviți cam în maniera americanului Raymond Carver, un alt Cehov al zilelor noastre. „(...) condensând, stilizând, intensificând” tot ce se petrece în viața obișnuită a personajelor, făcând-o astfel „mai tulburătoare, mai emoționantă” (Olivier Cohen, *Le Figaro*), Alice Munro „aduce tot atâta profunzime, înțelepciune și precizie în fiecare narațiune cât aduc majoritatea romancierilor în întreaga lor operă”, apreciază juriul de la Stockholm (*Le Point*). Forța scriiturii lui Munro, nuanțează editorul francez Cohen – admirator al talentului excepțional cu care își pune personajele „în fața unor alegeri de viață decisive, asemenea unui regizor de teatru” –, ține mai mult de „originalitatea stilului decât de genul literar”. Prin finețea cu care analizează detalii, atât de bine ascunse în spatele altor detalii, din viața celor uitați de lume, „Alice Munro reușește să insuflă o anume grandoare lucrurilor ce ne par mărunte și derizorii. Adevărată artă!” (Louise Desjardins).

În universul munronian, protagonista numărul unu e întotdeauna femeia. „Alice Munro scrie despre femei și pentru femei, fără însă a-i diaboliza pe bărbați”, afirmă David Homel în *Le Point*.

„Femeile (...), ingrate, deșelate, șolduroase, cu bărbii puternice, încolțite de meschinăriile, de nebunia și morala lor – atât de rigidă – căreia îi sunt proprii gardieni”, sunt mereu prezente. „La Alice Munro, trebuie neapărat să te mărești. Fără bucurie, fără iubire. Faci planuri, aranjamente. Simulezi, înșeli (...) De-i vorba despre iubire, e pentru că ea nu există. Cauți, pierzi. Dacă te întâlnești, nu te îmbrățișezi (...) Tandrețe inexistentă, gesturi greșit interpretate, cuvinte neînțelese... Un ceai infect, o rochie cârpită, o furtună de zăpadă spun multe despre singurătatea ființelor și despre viața lor complicată (...). Personajele își spun povești, își inventează o altă viață, alte iubiri. Ca și cum ar fi posibil.

La Alice Munro, e întotdeauna posibil, vreme de câteva pagini” (Martine Laval, *Télérama*).

Stări de spirit, conflicte interioare, sentimente, toate zugrăvite cu un talent rar, recunoaște secretarul permanent al Academiei suedeze, Peter Englund. „Nimeni nu a demolat ca ea mitul senzual și contemporan al dragostei romantice. Îmi amintesc că am citit în una din nuvelele sale: «Era un miracol, era o eroare; era ceea ce visa, nu ceea ce voia.» Această frază ilustrează ce portretistă a condiției umane este ea”, mai mărturisește Peter Englund (*Le Nouvel Observateur*).

Mărturisiri, mărturisiri...

La o săptămână după anunțarea numelui câștigătoarei *Nobel*, în interviul realizat de *Conseils d'écriture* (enviedecriture.com) Alice Munro ne dezvăluie câteva din secretele scriiturii sale. Ceea ce este esențial în tehnica povestirii unei întâmplări, banale de altfel, este, mărturisește „maestra nuvelei”, ca „«ceea ce se întâmplă» să fie dezvăluit cu întrerupere, cu răsturnări de situație și cu o anume straniețe. Vreau ca lectorul să fie surprins nu de «ceea ce se întâmplă», ci de «cum se întâmplă.» Scriitoarea canadiană știe, după cum observă Florence Noiville, că „o carte bună este cea care seamănă puncte de interogație.”

Întrebată cum reușește să creeze atâta viață doar pe o pagină, scriitoarea declară că își cunoaște personajele în profunzime, că știe tot ce se petrece în viața lor atât înainte cât și după ce le prezintă acel... fragment de viață.

Provocată să dea sfaturi în munca de creație a tinerilor scriitori, Munro e de părere că nu există niciun sfat de urmat din moment ce fiecare este unic, diferit... Dacă îl sfătuiești pe un tânăr scriitor să citească, ne mărturisește ea, nu-i exclus să citească prea mult și, în felul

acesta, să riște să fie paralizat de un exces de lectură. Există și cealaltă variantă, crede autoarea, să-l încurajezi să scrie, doar să scrie, fără imboldul lecturii, și să riști iar să dai greș, rezultatul nefiind decât o searbădă și inutilă pălăvrăgeală. Însă, dacă ai structură de scriitor, e de părere nobelizată, chiar dacă adesea orientarea îți este greșită, „într-o zi vei sfârși prin a scrie ceea ce trebuie să scrii.”

Ceremonie fără laureată

În 10 decembrie, la ceremonia de premiere Nobel din Stockholm, Alice Munro nu a fost prezentă. Drama vârstei nu i-a

permis să zboare spre certificarea gloriei. În locul celebrului discurs, cei prezenți au urmărit un interviu video emoționant, prezentat de fiica sa, Jenny Munro, delegata premiatei la faimosul eveniment căreia i s-au înmănat diploma Nobel, Medalia de aur și un cec reprezentând cele 8 milioane de coroane suedeze. Gândindu-ne la George Bernard Shaw și la butada lansată de acesta cu ocazia nobelizării sale – „Banii aceștia sunt un colac de salvare aruncat unui înotător care a ajuns la țarm” –, ne întrebăm pe ce „țarm” o vor găsi pe scriitoarea canadiană milioanele de coroane și cum îi vor încălzi sufletul la cei 82 de ani.

Cristian Sergiu Ianza

„Hunedoreanul Cristian Ianza este maestru în arta modelajului”, scrie Ada Ionescu în ziarul *Adevărul* de vineri, 15 ian 2010. Acesta este pasionat de ceramică și sculptură, recunoscut și apreciat peste granițe pentru arta sa.

S-a născut la 5 ianuarie 1958, la Lupeni. A făcut studii medii la Liceul de muzică și artă plastică din Deva. Într-un interviu de mai târziu mărturisește: „În '76 am terminat liceul și am fost să vizităm universitățile din Cluj-Napoca și București, iar eu am ales să îmi continui studiile în Capitală.” Pentru a studia la secția Ceramică, a avut ambiția de a susține examenul la universitate cinci ani la rând, după ce încă din clasa a noua de liceu alesese să aprofundeze arta modelajului. Concurența era, la acea vreme, foarte mare.

A absolvit Academia Națională de Artă Nicolae Grigorescu, București, secția ceramică, promoția 1985. Fiind descendent al unei vechi familii de italieni din Padova, cu un stră-străbunic vicar greco-catolic al Țării Hațegului, având și ascendenți de origine germană, Cristian Ianza a fost din copilărie fascinat de Occident, ceea ce l-a făcut ca în 1990 să plece în Germania. La Karlsruhe a avut prima expoziție vernisată peste granițe. Un an mai târziu avea să plece din nou, de această dată la Nürnberg, unde a primit statutul de azilant. „După vreo trei-patru zile alături de ceilalți emigranți, am fost repartizat în Kronach, o localitate în Bavaria, unde în scurt timp am devenit o mică vedetă locală. Spre deosebire de ceilalți azilanți, care se ocupau cu spargerile, eu – cum știam și ceva germană de la bunica mea – am mers la prefectură și mi-am prezentat portofoliul”, mărturisește artistul. Au urmat zeci de

expoziții, printre care la Nürnberg, Rotterdam și Kulmbach, artistul a predat cursuri la universitatea populară, a apărut în nenumărate articole în presa germană.

Este membru al U.A.P. din Romania, membru IAA-AIAP UNESCO, membru BBK în Germania. Are lucrări în colecții particulare și publice din: România, Germania, Olanda, Franța, Italia, U.S.A., Canada, Japonia, Ungaria etc. Are participări la tabere naționale și internaționale de creație artistică și sculptură: 2007-2008 Zeicani, 2008-2009 Inter-Art Aiud, 2008-2010 Holzart Kronach, 2010 Blaj etc.

Despre arta sa s-a scris în nenumărate publicații din România, Germania. Redăm câteva aprecieri:

„Cristian Sergiu Ianza excelează în sculptură. Aici el dă dovada unei priviri fine, nuanțate și a unei elaborări artistice minuțioase și empatică. E „tiparul” care va rămâne probabil cel mai pregnant în conștiința privitorilor” afirmă Claudiu Groza în *clujeanul.ro*.

„Expresiv pînă la a se impune carismatic în conștiința celor ce-l cultivă, dinamic în gesturi și în același timp precaut în afirmații referitoare la formarea sa ca artist, trăind cu frenezia actului plastic, Cristian Sergiu Ianza este ceramistul care din 1985 a organizat cu mare consecvență, în țară și în străinătate, expoziții menite să facă cunoscută publicului lumea sa mentală, materializată prin modelarea cu virtuozitate a argilei.” scrie Tatiana Rădulescu în *Contemporanul*, octombrie, 2003.

„Relația dintre om și Univers o tratează mereu în noi variante. Obiectele sale pline de putere, dar totodată poetice, își jură unele

Plastică

altora armonia creației unei forme de exprimare total personale, operată conștient cu o simbolică clară. De asemeni și cu figurile sale feminine artistul se mișcă între cer și

pământ, între om și Univers, între umbră și lumină.”, e de părere Wolfgang Thiel în *Die Wittgensteiner Zeitung*, decembrie, 2000.

(M.L.)

Cristian Ianza, între sfeșnic și nud

Victor ȘTIR

În fața unei asistențe nici prea mare nici prea redusă, recent, a fost vernisată la Galeria „Arcade-24” din Bistrița expoziția, „Sacru și senzual” a artistului Cristian Ianza, prezentat „in brevis” de Marcel Lupșe, vicepreședintele filialei, ca fiind un artist cu o vibrație proprie, pregnantă, ceea ce se cheamă o personalitate bine conturată, existentă în peisajul plasticii românești. În continuare, criticul de artă Oliv Mircea a dezvoltat un discurs hermeneutic, menit să mijlocească accesul publicului la simbolistica lucrărilor, trimițând sugestii între sacru și senzual, nu ca limite manifeste ale uneia sau alteia dintre opțiunile artistului, ci, mai degrabă, ca perspective unificatoare ale demersului său plastic.

Lucrările pot fi grupate în desene: autoportrete din perioada tinereții, câteva siluete de femei tinere, reprezentări ale unei lumi ficționale din vecinătatea celei minerale, lucrările cu tematică religioasă, în care apare adesea ca simbol crucea în structuri compoziționale aparținând zonei abstracte, având o tentă mistică, și de aceea greu de tradus în cuvinte, ceea ce le face, dintr-o anumită perspectivă, mai puțin „ospitaliere”. Neîndoielnic, nudurile feminine își au sacralitatea lor, corpul uman este sacru în toate culturile, și în categoria lucrărilor de sculptură mică, a bronzurilor turnate, senzualitatea pare tocmai complementară cu care privitorul investește lucrările, suple, contând doar ca forme. Ceea ce impresionează este corelarea dimensională ce conferă zveltețe, „zbor” lucrărilor al căror efect este

pregnant prin sugestiile pe care poziția corpului uman le poate exprima.

De reținut efectul izvorât din regia expoziției, bunăoară un nud este așezat în vecinătatea îngerului, expresiile lor fiind contrastante; splendidul corp feminin beneficiază, în acest caz, de o materialitate opulentă care sugerează „prin carne”, iar partea cea mai puternic expresivă a îngerului, aripele, sunt de altă formă decât cele comun cunoscute. Finisajul de excepție conferă lucrării și sugestii dinspre aspirația unui Icar mediteranean, însetat de înălțimi.

O serie de lucrări evidențiază pasiunea autorului pentru motivul ferestrei, ca deschidere spre un alt orizont, cu altă esență, cu noi virtualități ale ficțiunii și cunoașterii plastice. Motivul prezent în lucrările de ceramică, de o varietate amplă, este lumânarea, adesea așezată în cadrul unei mici ferestre, potențând forța de sugestie prin “închiderea” luminii, a posibilităților de radieră. Identitatea lumii și luminii, lumen, în forma de sfeșnic ceramic sofisticat este unul dintre polii de forță pe care creativitatea lui Cristian Ianza își găsește deplinătatea.

Căutarea de sine a artistului se regăsește inclusiv în lucrările de desen: autoportrete în cărbune, nuduri atinse de zveltețe, ca într-un elogiu al tinereții, comunicate prin frumusețea ingenuă etc.

Selecția lucrărilor și regia expoziției evidențiază virtutea cu totul aparte a lui Cristian Ianza de a lucra bronzul, de a-l turna în lucrări mici, reprezentând, așa cum arătam, mai ales formele feminine, exultând de

frumusețe și mister, sprijinite pe armonia dimensională. Farmecul sculpturii mici creează o secțiune aparte în “materia” expoziției, o zonă a împlinirii artistice, a grației care, credem, se distanțează ca forță expresivă. S-ar putea ca lucrările în bronz să fie cel mai tare punct al carierei de până acum a artistului. Nu este mai puțin adevărat că, expoziția include desene, probabil de tinerețe, studii neîmplinite, care nu pot emite pretenții, în totalitate, de a exista pe simeze alături de

formele expresiei de maturitate. Și totuși, acest gen de lucrări pot oferi aspecte ale „scării”, momente ale artistului pe calea descoperirii sinelui plastic, epura evoluției autorului.

Este, „Sacru și senzual”, o expoziție care, după expresia lui Oliv Mircea, reprezintă un punct al programului expozițional – „Arcade-24”, ce nu putea lipsi din ceea ce s-a oferit în acest an publicului bistrițean.

**GALERIA
ARCADE 24**
UNIUNEA ARTISTILOR PLASTICI BISTRITA
PIATA CENTRALA NR. 24
VA INVITA
JOI, 21 NOIEMBRIE, 2013, ORA 18⁰⁰

LA EXPOZITIA DE
SCULPTURA / CERAMICA
**CRISTIAN
IANZA**
INTRE SACRU SI SENZUAL

CURATOR / PREZENTARE: OLIV MIRCEA

Plămădesc, frământ, dau viață. Dintotdeauna am știut că asta vreau să fac, n-au existat alte variante. Am ales ceramica pentru că îmi oferea complexitatea: formă, culoare, decorativ și îmi spuneam că și un orb poate “vedea” ceea ce am creat. “Între sacru și senzual” este o temă pe care o abordez de mult timp și consider că mă reprezintă în parcursul meu artistic. Sacru – pentru că întotdeauna mă raportez la Creator (mai ales că lucrez, de cele mai multe ori, cu materia creaționistă) și senzual – pentru că nudurile feminine, departe de a fi vulgare, oferă acea senzualitate pe care însuși Creatorul a vrut să o dăruiască. Aștept ca iubitorii de frumos să vină și să vadă, să simtă, să dorească ceea ce eu, Cristian Sergiu Ianza, expun privinilor și sufletului dumneavoastră.

Cristian Sergiu Ianza

Evenimentul se bucură de sprijinul Consiliului Județean Bistrița-Nasaud, al Primăriei Municipiului Bistrița, al Consiliului Local Bistrița și al Centrului Județean pentru Cultură Bistrița-Nasaud

Alegeri în Filiala Cluj aUSR la Biblioteca „Lucian Blaga”.
Irina Petraș, Gabriel Chifu, Nicolae Manolescu
și Dan Mircea Cipariu

Ovidiu Pecican, Irina Petraș, Gabriel Chifu, Doina Cetea,
Nicolae Prelipceanu

La Biblioteca din Mlaș: bibliotecar Maria Gabor,
Olimpiu Nușfelean, Iosif Gabor – primar,
Gheorghe Eftemie, Ioan Pinte, Mircea Măluț

La Căminul Cultural din Mlaș. Ioan Pinte, Mircea Măluț,
Olimpiu Nușfelean, Gavril Moldovan, Menuț Maximilian
ș.a.

Fotoalbum cu scriitori

Lansarea cărții de critică literară *Un Rebreanu hăituit* de
Andrei Moldovan la Casa Cărții din Bistrița.
Prezintă: Virgil Rațiu, Olimpiu Nușfelean, Andreea Hedeș
și Vasile Vidican.

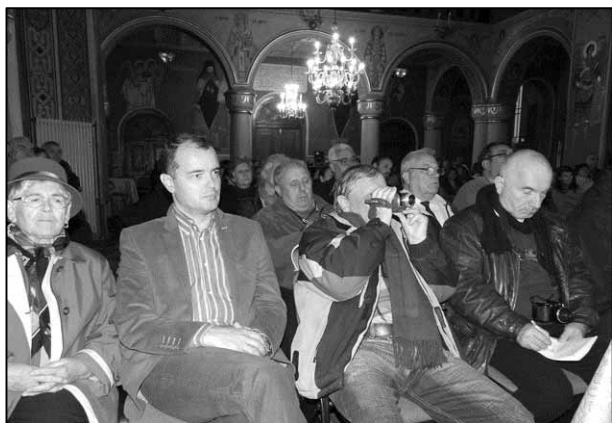
Lansarea romanului *Focul sacru* de Eugenia Zegrean.
Alături de autoare: Daniela Fulga, Elena M. Câmpan,
Vasile Filip.

Basarab Nicolescu

Conferință și dialog la Biserica „Sfinții Trei Ierarhi”:
pr. Ioan Pinte, Basarab Nicolescu,
prof. univ. dr. pr. Ioan Chirilă

Ovidiu Frent – subprefect, Gheorghe Toxin, Victor Știr

Mihai Mureșan

Basarab Nicolescu la Bistrița

Basarab Nicolescu, Ioan Pinte și Olimpiu Nușfelean

Imagine din biserică.
În primul rând: Mircea Măluț, Ion Urcan.

Deschiderea Colocviilor George Coșbuc la CJ Bistrița-Năsăud. În imagine: Ion Mureșan, Gellu Dorian, Irina Petraș, Ioan Pinteă – organizator, Emil Radu Moldovan – președintele CJ, Mircea Martin, Gheorghe Chivu.

Mircea Martin

Gheorghe Chivu

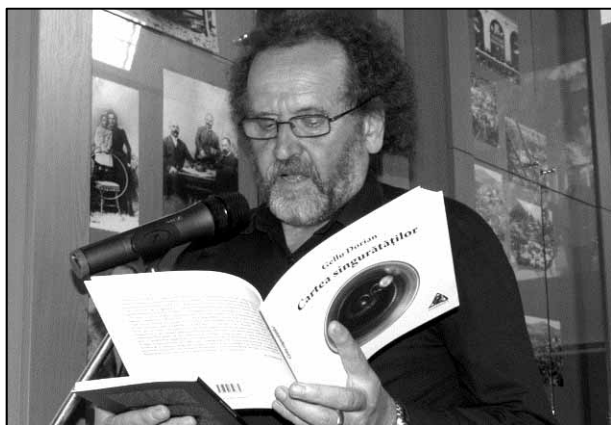
Colocviile George Coșbuc la Bistrița

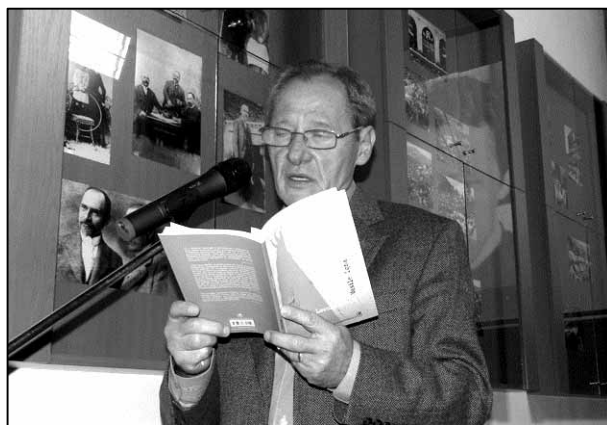
Fazekas István, Radu Florescu, Olimpiu Nușfelean,
Teodor Tihan, Luigi Bambulea

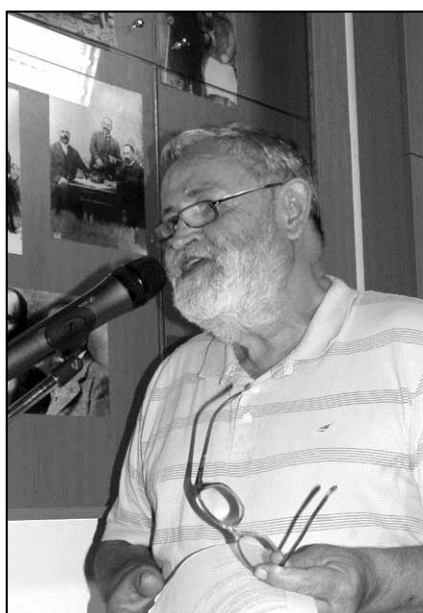
Menuț Maximilian, George Vasile Dâncu, Mircea Măluț,
Ovidiu Pecican

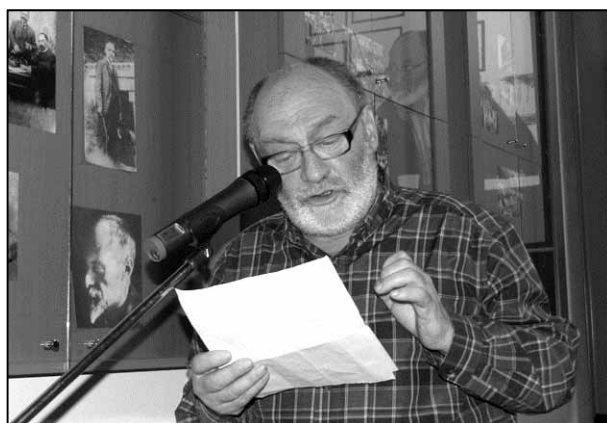
Gellu Dorian

Vasile Igna

Ioan Moldovan

Ion Mureșan

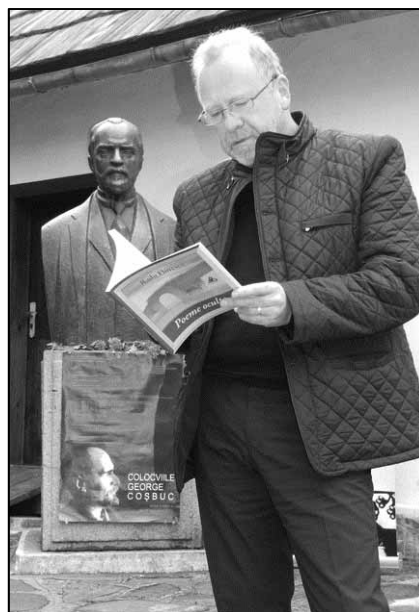
Taraful de muzică tradițională din Sângeorz-Băi

Imagine din Sala Liviu Rebreanu a Bibliotecii Județene

Florin Partene
la Casa Memorială George Coșbuc

Radu Florescu

Eleve premiante la Concursul Național de Creație:
Larisa Florea, Ioana Ilinca Moldovan, Paula Suci, alături de prof. Ionela Silvia Nușfelean

Ioan Pinte, amfitrion, Emil Dreptate și Olimpiu Nușfelean,
membri ai juriului

Participanți la Colocviile George Coșbuc

La Muzeul Grăniceresc Năsăudean, *Simpozionul Academicienii Năsăudului – chipuri și opere.*
În imagine: Gheorghe Glodeanu, Alexandru Pugna, Acad. Mihai Cimpoi, Ion Simuț, Ioan Pinteș

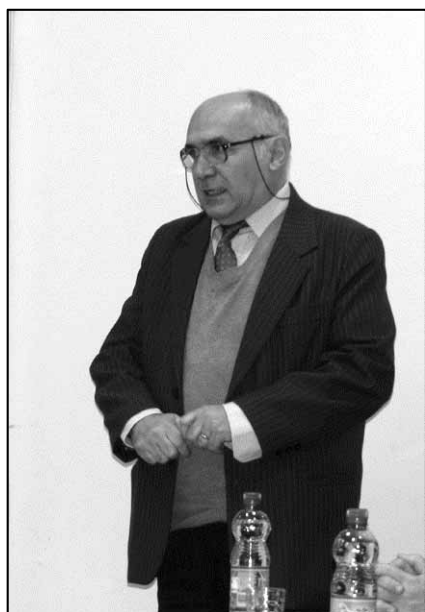
Acad. Mihai Cimpoi

Acad. Mihai Cimpoi, Ion Simuț, Ioan Pinteș

Gheorghe Glodeanu, Alexandru Pugna, Acad. Mihai Cimpoi

Gheorghe Pleș

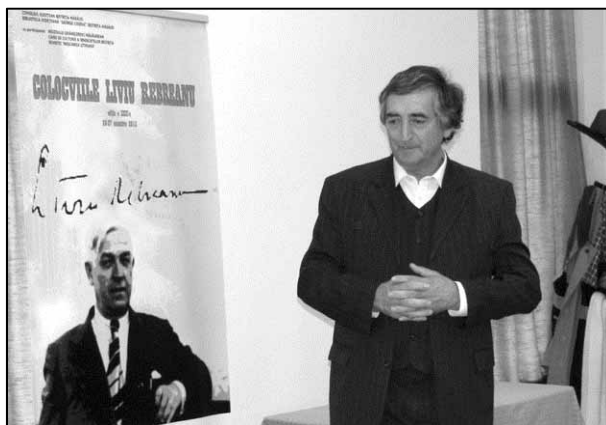
Colocviile Liviu Rebreanu la Năsăud

Ioan Seni

Ovidiu Moceanu

Olimpiu Nușfelean

Premiile Concursului Național de proză Liviu Rebreanu 2013

Juriul Concursului Național de Proză Liviu Rebreanu din cadrul *Colocviilor Liviu Rebreanu 2013*, ediția a XXXI-a, format din Gheorghe Glodeanu – președinte, Olimpiu Nușfelean, Virgil Rațiu, Victor Știr și David Dorian, a acordat următoarele premii: secțiunea volume publicate – Andrei Moldovan pentru volumul *Un Rebreanu hăituit*, Iulian Dămăcuș pentru *O lună albastră...*, Silviu Buzan pentru romanul *Pentagon*. Mențiuni: prozatorii Veronica Osorheian, Marin Ifrim, Tincuța Horonceanu Bernevic. Secțiunea elevi: Premiul I: Alexandra-Ionuța Andreuț, Pr. II: Georgiana Florea, de la Palatul Copiilor Bistrița; Pr. III: Tok Maria-Veronica, Liceul Tehnologic Lechința; Mențiuni: Andreea Turcu, Oana Vrâncianu de la Pal. Copiilor Bistrița; Codreanu Vladislava, Colegiul Henri Coandă Bacău; Năstase Andreea-Mihaela, Col German „Goethe” București.

Premianții Andrei Moldovan, Silviu Buzan, Iulian Dămăcuș

Georgiana Florea și Alexandra Andreuț

Alexandru Cățcăuan, Andrei Moldovan, Acad. Mihai Cimpoi, Ioan Pinte, Gheorghe Glodeanu, Aurel Podaru

Deschiderea Simpozionului *Liviu Rebreanu și vămile posterității*. În imagine: Mihai Zamfir, Acad. Mihai Cimpoi, Alexandru Pugna – vicepreședinte CJ, Ioan Pinte, moderator

David Dorian, Ovidiu Moceanu, Gh. Glodeanu, Mihai Zamfir, Acad. Mihai Cimpoi, Alexandru Pugna, Ioan Pinte, C-tin Cubleşan, Andrei Moldovan, C. Ardelean, Olimpiu Nuşfelean, Menuţ Maximilian

Acad. Mihai Cimpoi

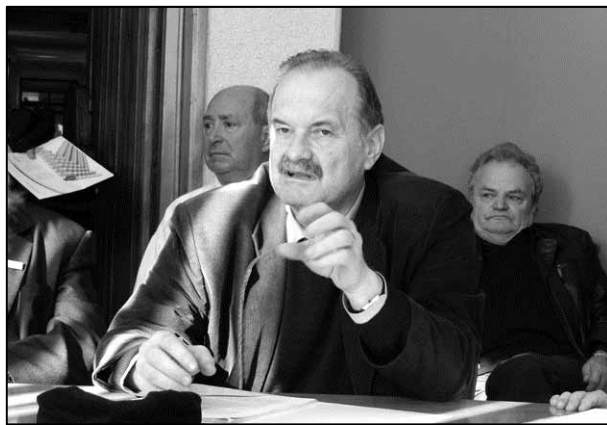

Mihai Zamfir

Colocviile Liviu Rebreanu la Bistrița

Constantin Cubleşan

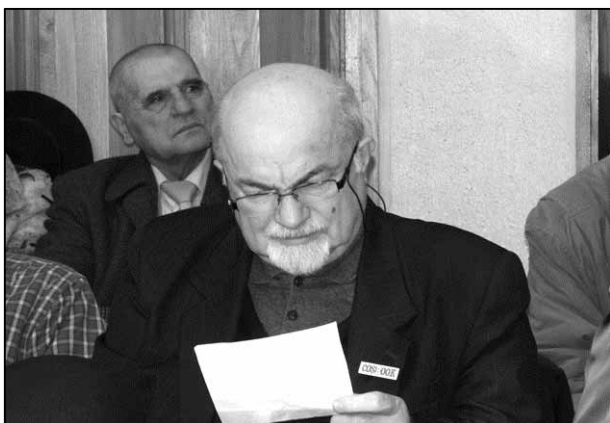
Ion Simuț

Gheorghe Glodeanu

Mihaela Ursa, Al. C. Miloș

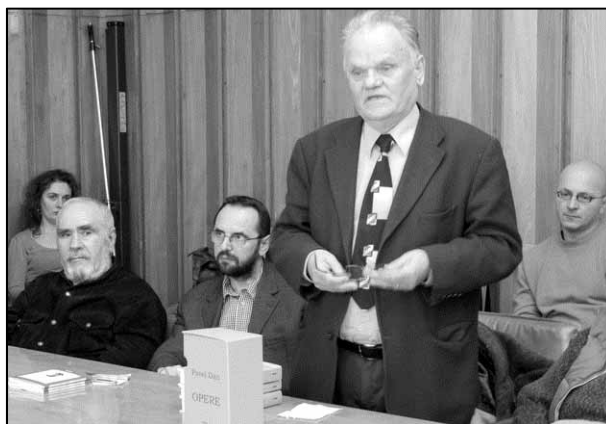
Ovidiu Moceanu, Gavril Moldovan

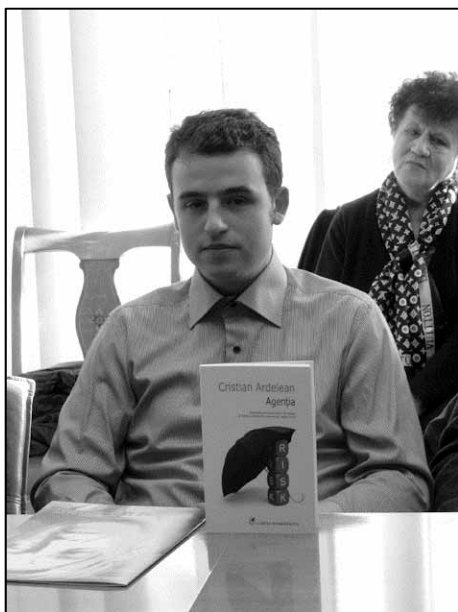
Florin Iordache, Ioan Seni, Ion Gabriel Pușcă,
Ilderim Rebreanu, Alexandru Cățcăuan

Constantin Cubleşan, Andrei Moldovan

Nicolae Vrăsmaș, Mircea Măluț, Aurel Podaru

Cristian Ardelean

Cristian Ardelean, Olimpiu Nușfelean

Gavril Țarmure, Nicolae Vrăsmaș, Mircea Măluț

Premiile Colocviilor Liviu Rebreanu

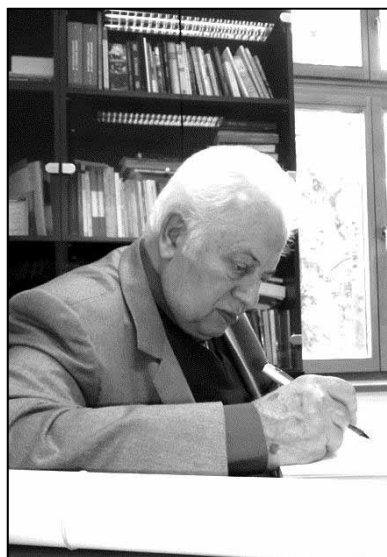
În sala de ședințe a Consiliului Județean Bistrița-Năsăud, în cadrul simpozionului *Liviu Rebreanu și vămile posterității*, au fost înmânate *Premiile Colocviilor Liviu Rebreanu*, după cum urmează: Premiul „Liviu Rebreanu” i-a fost acordat acad. Mihai Cimpoi – pentru întreaga activitate; prof. univ. dr. Mihai Zamfir i s-a acordat Premiul „Liviu Rebreanu – Opera Omnia”; Mihaelei Ursa – Premiul pentru critică literară; prof. univ. dr. Ovidiu Moceanu – Premiul pentru proză, iar tânărului prozator Cristian Ardelean – Premiul pentru debut, cu romanul „Ageria”, Editura „Cartea Românească”.

Ioan Pinte, Constantin Cubleşan, Andrei Moldovan

Gh. Glodeanu, Ioan Pinte, Olimpiu Nușfelean, Ion Simuț, Mircea Măluț, Ovidiu Moceanu la Biblioteca Județeană.

Sergiu Pavel Dan

SCRISOARE către profesorii de literatură română de pretutindeni

Societatea Scriitorilor din Bistrița-Năsăud a organizat în zilele de 3 și 4 octombrie 2013 un simpozion cu tema Opera lui Pavel Dan în liceu, la Beclean (Colegiul Național Petru Rareș), Bistrița (Casa de Cultură a Sindicatelor) și Maieru (Liceul Tehnologic Liviu Rebreanu). Au participat scriitori, profesori, autori de programe și manuale școlare. A avut o prezență activă și profesorul universitar și scriitorul Sergiu Pavel Dan, fiul prozatorului. Reuniunea a fost prilejuită și de apariția operei complete a lui Pavel Dan în ediție critică (trei volume îngrijite de Aurel Podaru, cu un studiu introductiv de Andrei Moldovan, Editura Eikon, 2012), cât și de interesul mare care l-a provocat reeditarea în acest mod a scriitorului ardelean, în multe din periodicele culturale din țară.

Participanții la simpozion au relevat importanța pe care o au nuvelele prozatorului în contextul prozei românești interbelice, o surprinzătoare îmbinare de tradiționalism, modernitate și fantastic, așa cum rezultă din receptarea critică aplicată, de un interes mereu în creștere. Este faptul care nu doar că ar justifica predarea lui Pavel Dan în cadrul orelor de literatură din liceu, ci ar reclama un astfel de demers.

S-a afirmat că programele școlare sunt permissive, centrate pe competențe, dând multă libertate inițiativei profesorului, așa că nimic nu s-ar cere modificat în acest sens. Prozele scriitorului ardelean ar putea ilustra diferite teme în cls. a IX-a sau structuri narative în cls. a X-a, la fel de bine cum ar putea întregi imaginea despre direcțiile prozei interbelice în cls. a XI-a. Apoi, putem avea în vedere și propunerea unor cursuri opționale.

Credem că luarea în seamă a unui scriitor precum Pavel Dan, în vederea propunerii operei sale pentru studiu în liceu, ar fi de natură să întregască imaginea despre nuvelistica românească, să evite șablonizarea predării determinată nu de puține ori de rutină, să stârnească interesul elevilor prin noutatea perspectivei asupra realității, prin intermediul unor valori durabile.

Sunt doar câteva dintre motivele pentru care îi invităm pe profesorii de literatură română să reconsidere opera lui Pavel Dan, să cugete în ce măsură luarea în seamă a prozei sale ar fi în beneficiul elevilor, iar dacă vor considera că este oportun să o propună discipolilor lor, să procedeze în consecință, având toată libertatea în acest sens.

Știm că lucrurile nu sunt foarte simple, că luptăm deseori din greu cu inerția, dar există un început în toate.

***Participanții la simpozionul
Opera lui Pavel Dan în liceu.***

La Cuibul Visurilor din Maieru: Icu Craciun,
Aurel Podaru, Sever Ursa, Andrei Moldovan,
Olimpiu Nușfelean

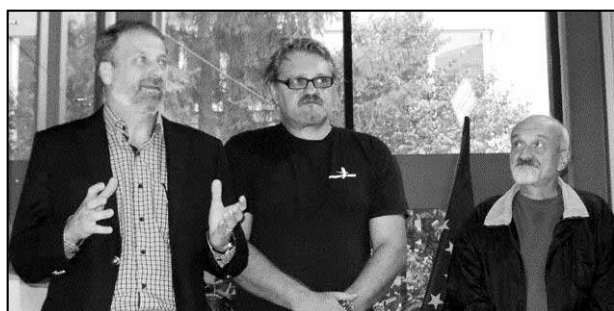
Opera lui Pavel Dan în liceu

Profesori participanți la dezbaterile de la Maieru

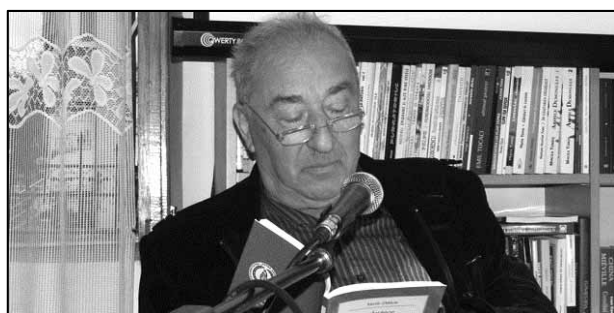
Casa Memorială Andrei Mureșanu din Bistrița

Ioan Pinte, Alexandru Uiuiu, David Dorian

David Dorian

Vasile Dăncu

Glasul celor 30 de poeți

Menuț MAXIMINIAN

Ediția a II-a a manifestării literare **Serile de la Casa Poetului** a fost precedată, în Sala „Liviu Rebreanu” a Bibliotecii Județene, de vernisajul expoziției de fotografie *Spațiu și timp*. O radiografie plastică/fotografică a satului bistrițean/năsăudean realizată de scriitorul Alexandru Uiuiu. Ioan Pinte, directorul Bibliotecii Județene, a vorbit despre regăsirea splendorii poeziei în fotografie, imagini care se oglindesc și în romanul *Țara ascunsă*. Alexandru Uiuiu spune că fotografiile expuse sunt o formă de documentare, o imagine a satului pe cale de dispariție. Printre cei nemuriți în fotografii se află și Valeria Peter Predescu și Iacob Gușă, membri ai Academiei Artelor Tradiționale de la Sibiu, precum și badea Ioan Pinte din Suplai, care, la peste 90 de ani, a avut prima fotografie din viața lui... după cea de buletin.

Serile poetilor

Evenimentul dedicat poeziei, coordonat de poetul David Dorian, a prezentat recitalurile de poezie a nu mai puțin de 30 de poeți (*lista*

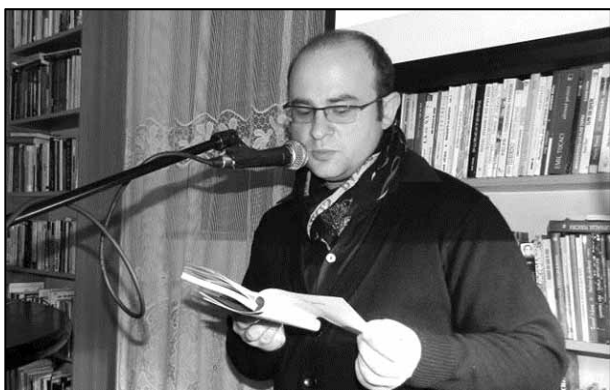
Olimpiu Nușfelean

Virgil Rațiu

Mircea Măluț

Menuț Maximilian

lui David Dorian), care au animat timp de trei seri Casa Memorială Andrei Mureșanu. Și nu întâmplător acest eveniment a fost făcut aici, anul acesta comemorându-se 150 de ani de la trecerea în eternitate a autorului Imnului Național, poetul Andrei Mureșanu. „Dacă de la București răsare soarele, redeșteptarea națiunii a pornit din acest loc, de la Bistrița”, spunea părintele Alexandru Vidican.

Directorul Bibliotecii Județene, Ioan Pinte, a declarat anul 2013 – Anul Andrei Mureșanu „un autor copleșitor prin prezența lui lirică, o emblemă pentru Bistrița”. Casa din Bistrița, în care a copilărit viitorul poet, construită la începutul secolului al XIX-lea în stilul caselor românești tradiționale – plan dreptunghiular, cu tindă, cu „cameră de oaspeți” și bucătărie cu cuptor, totul mărginit spre curte de un pridvor de lemn cu stâlpi frumos ciopliți – a fost readusă, prin grija Consiliului Municipal Bistrița, în 1983–1984, la forma inițială. Lucrările de restaurare au fost efectuate conform proiectului întocmit de arhitecta Mariana Michiu. După restaurare, din august 1984, casa adăpostește o expoziție de istorie a revoluției române de la 1848. Aici funcționează, din anul 1994, filiala Bibliotecii Județene. Pe peretele dinspre stradă, pe o placă de marmură, se poate citi următoarea inscripție: „În această casă și-a petrecut o parte a copilăriei poetul Andrei Mureșanu, participant la Revoluția de la 1848”. Viața și activitatea „bardului Revoluției de la 1848” sunt ilustrate prin acte oficiale, scrisori, cărți și publicații, păstrându-se și fotografia casei natale a poetului. Alături de creația literară, este reflectată și cea de ziarist patriot, ca și cea de dascăl și traducător.

Creațiile poezilor bistrițeni: Vasile Dâncu, Ioan Pinte, Mircea Măluț, Emil Dreptate, Victor Știr, Veronica Știr, Al. C. Miloș, Olimpiu Nușfelean, Elena M. Cîmpan, Maria Olteanu, Ana Zegrean, Ioan Cioba, Ovidiu Pojar, Menuț Maximilian, Andreea-Târziu Gal, David Dorian, Alexandru Uiuiu, Gavril Moldovan, Suzana Deac, Ancuța Bora, Victoria Fătu Nalațiu, Gheorghe Mizgan, Liviu Ioan Mureșan, Ștefan Veșcari, Grigore Pop,

Victor Știr

Ioan Cioba

Maria Olteanu, Ana Zăgrean, Suzana Deac,
Victoria Fătu-Nalațiu

Al. C. Miloș, Nicolae Bosbiciu, Andreea Târziu-Gal,
Gheorghe Mizgan, Iulia Pațiu

Ioan Borșa, Iulia Pațiu, Nicolae Bosbiciu, Nicu Avram au dat glas poeziei, în semn de respect pentru Andrei Mureșanu. Recitalurile pianistului Mihai Cristea, elev la Liceul „Tudor Jarda” din Bistrița, cu piese din creația compozitorului rus Serghei Rahmaninov, au întregit atmosfera de sărbătoare.

Ioan Pinte, managerul Bibliotecii Județene, a fost prezent la recitalul fiecărui coleg, vorbind despre frumusețea și varietatea poeziei bistrițene, poezie de calitate, ce poate fi purtată, cu mândrie, în lume.

Festivalul s-a dovedit a fi o reușită, așteptându-se, în viitorul apropiat, și o antologie a celor 30 de poeți care au recitat, ce va fi ca o carte de vizită a poeziei de azi din Bistrița. Pentru modul în care au fost organizate aceste zile, inițiatorul evenimentului, David Dorian, alături de directorul Ioan Pinte, merită felicitări. S-a promis organizarea frecventă a astfel de acțiuni menite să promoveze scrisul bistrițean.

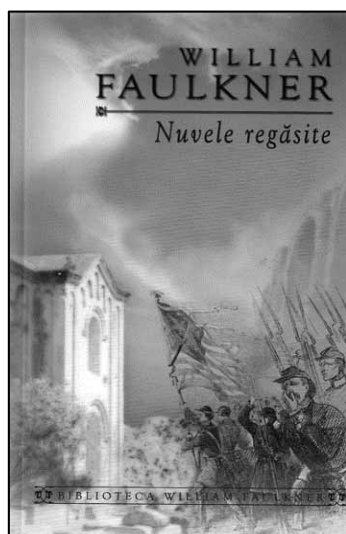
Nu ne rămâne decât să spunem și noi ca Boris Marian Mehr: „Poezia este un joc al fanteziei, o sfâșiere lăuntrică exprimată armonios, o armă împotriva morții, un telefon fără fir, este absența și prezența himerice iubiri, dușmană a sentințelor de orice fel, poezia este multicoloră ca sufletele noastre, un concert scris pe clapele calculatorului, un balet pentru cei care nu mai pot merge, un sărut ce poate fi refuzat, dar ce nu este poezia? Orice, în afară de opacitate”.

Mihai Cristea

William Faulkner: *Nuvele regăsite*

Virgil RAȚIU

William Faulkner (1897-1962) este în România unul dintre cei mai cunoscuți scriitori nord-americani. Volumul *Nuvele regăsite* (Editura Rao, București, 2013) cuprinde povestiri traduse pentru prima dată în limba română, Anca Peiu semnând și prefața și tabelul cronologic. Volumul este însoțit de note și o bibliografie de faulknerologul american Joseph Blotner, iar această ediție cuprinde prima jumătate a volumului intitulat *Povestiri nestrânse într-un volum*, publicat în SUA în anul 1979. Traducerea în limba română a celei de a doua jumătăți a ediției americane a apărut tot la Editura Rao, sub titlul *Povestiri inedite*.

Primul set de povestiri din acest volum, *Ambuscada, Retragera, Raid, Hărțuială la Saltoris, Neînfrânții, Vindée*, sunt așezate în cuprinsul cărții sub titlul *Neînfrânții*, nuvele care reprezintă scheletul romanului cu titlul omonim. William Folkner s-a lăsat în scrierile sale atras de spectrele războaielor. Cel mai pe larg abordat de către autor este Războiul de

Cartea străină

Secesiune (1861-1865), războiul civil din SUA, care a izbucnit în urma neînțelegerilor legate de abolirea sclaviei negrilor, între coaliția statelor din nord (abolitioniste) și a celor din sud (constituite într-o federație). Sudiștii protestau împotriva alegerii republicanului Abraham Lincoln, abolitionist cunoscut. Se știe că sudiștii capitulează în 1865.

În studiile sale folkneriene, Donald M. Kartiganer demonstrează că la William

Folkner viziunea războiului este definitorie – dar profund nerealistă, artificială, fantezistă, neverosimilă. Lui Folkner, războiul îi oferă ocazia gestului teatral, sublim, gratuit. Nu teritoriul câștigat sau pierdut, nu viețile umane irosite și prizonierii proprii sau din tabăra inamică – exprimă același critic –, nu imaginea brutală a luptei contează în aceste expuneri. Pentru prozatorul american contează măreția gestului, poza eroului blazat deja de dinaintea dovedirii virtuților sale inutile, parodia întregii game de situații de război.

În alte romane, *Cătunul, Pogoară-te, Moise, Codrul mare, Casa cu coloane*, William Folkner folosește de asemenea nuvelele sale, preluând pasagii pe care le dezvoltă ori le foarfecă, deseori schimbând numele personajelor după nevoile tehnicii romanești. În viziunea autorului, Vechiul Sud apare mitologizat. Cauza pare de la început pierdută. Fanfaronada cavalerescă se impune în ritualul evocării Vechiului Sud și a eroilor săi, astfel încât „la William Folkner, viziunea asupra războiului funcționează mai degrabă alegoric”.

În volum mai intră patru povestiri care, ulterior – se afirmă în prefață – au devenit părți ale romanului *Cătunul*, și o povestire care a fost inclusă apoi în romanul *Casa cu coloane*. *Ogarul* este una dintre cele mai cunoscute și repovestite nuvele, apărând în romanul *Cătunul*, unde protagonistului îi este schimbat numele, dar ideea câinelui credincios stăpânului său, „o prezență tulburătoare a întregului episod narativ”, este reluată atât în romanul „Orașul”, cât și în „Casa cu coloane”, cum am notat. Tot în acest roman va fi asimilată povestirea „Porc amanetat”.

Una dintre concluziile comentatorilor scrierilor lui Faulkner este: „Chiar și atunci când scrie «pentru bani», William Faulkner își convertește cititorii la romantism”.

***O femeie la fereastră*, roman de Pierre Drieu la Rochelle**

Virgil RAȚIU

Un roman de dragoste. O pasiune spontană. Marchiza Margot Santorini este căsătorită cu diplomatul italian Rico Santorini, aflați împreună la Ambasada italiană din Atena. Ei au prieteni, duc o viață mondenă, se plictisesc de moarte, mănâncă, beau, joacă cărți, discută banalități și-s prinși în afaceri care nu prea merg. Viața economico-financiară europeană este în cădere. Europa însăși în relațiile interstatale are probleme. De pildă, în Italia se instalase fascismul, o grupare rebelă și greu de controlat. Margot și Rico locuiesc la un hotel. Acolo, mai ales seara, se întâlnesc cu prieteni, la masă înființându-se mai ales admiratori ai marchizei. Pe Rico acest aspect nu-l deranjează deloc, ba chiar îi încurajează pe prietenii lui în sentimentele lor față de soția lui, fiindcă nici el nu e ușă de biserică, punând la cale diferite escapade chiar cu știrea soției, mai ales atunci când apar în jur figuri feminine noi. Margot și Rico sunt doi soți care doar se suportă și fiecare întreprinde ce-l taie capul. Unul dintre prietenii marchizei este omul de afaceri Raoul Malfosse, ce are o vilă în Kifisia.

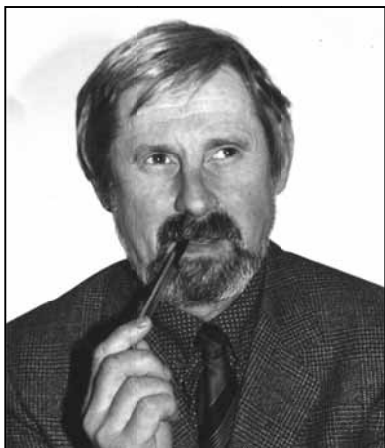
Într-o seară, Margot șezând la fereastra de la parter a camerei sale din hotel, vede un bărbat alergând, constată că e urmărit de poliție și, vrând-nevrând, decide să-i ofere o ascunzătoare. Bărbatul, un tânăr chipeș, fără ezitare sare dintre boscheții din fața hotelului în camera marchizei, dispărând din ochii polițiștilor. Fugarul este Michel Boutros, un militant ostil regimului din Grecia, un tânăr comunist, plin de curaj și clocotind de idealuri. Dragostea la prima vedere e gata făcută. Cu acordul lui Rico, care nu este deloc intrigat de apariția lui Michel în camera soției lui, hotărâsc să-l ajute pe tânăr să se ascunsă

la vila lui Malfosse din Kifisia. Omul de afaceri grec acceptă cu greu să-l „angajeze” pentru o perioadă de timp până când tânărul va putea pleca în ascuns peste graniță. În această perioadă Margot Santorini face tot posibilul să-l reîntâlnească pe Michel Boutros. Chiar organizează împreună cu Rico și alți cunoscuți o seară la vila din Kifisia. Discuțiile despre ideile comuniste și societatea burgheză dezvăluie din Michel o fire dârză. Margot nu se îndrăgostește de un bărbat frumos, ci de ceea ce ar putea deveni el în viitor, sortit unui destin important. Margo iubește în el burghezul care era înainte să devină comunist.

După câteva zile, marchiza Santorini împreună cu Raoul Malfosse organizează plecarea lui Michel, cu mașina, către Delfi, urmând ca tânărul să se îndrepte apoi spre graniță. Se întâmplă însă ceea ce era de așteptat. Margot cade în brațele lui Michel și hotărâsc să fugă împreună. Nu reușesc atunci din cauza geloziei lui Malfosse, dar decid să se întâlnească ulterior la Patras, o localitate de graniță. Margot Santorini renunță la tot și toate urmându-și destinul, unindu-l cu al tânărului comunist.

Romanul *O femeie la fereastră* (Editura Polirom, Iași, 2013) a fost ecranizat în 1976. Este romanul unei iubiri înflăcărate, foarte la modă în Europa interbelică.

Lucian PERȚA

Menuț Maximinian

Nu ne mai spunem nimic

(din *Mișcarea literară* /octombrie 2013)

Ne-am întâlnit la activitatea aceea de
voluntariat,

Eu eram voluntar, tu erai voluntară...
De aceea între noi acestea s-au întâmplat

Tu aveai chip de înger și eu o chitară
Și, ca toată generația mea, o pereche de
blugi...

Am cântat împreună până spre seară

Pentru toate vârstele, și tu ai vrut să fugi
Apoi, dar ți-am făcut niște confesiuni
Să rămâi, și promisiuni și rugi...

După șapte zile, șapte săptămâni și șapte luni
Tu ți-ai cerut drepturile tale...
Acum ce pot să vă mai spun, oameni buni?!

Parodii pur și simplu

Maria Pal

Nu mai ciugulesc

(din *Mișcarea literară* /octombrie 2013)

dincolo de Făget, țin minte,
îmi plăcea, studentă fiind,
să cutreier orizonturile după cuvinte

le ademeneam cu lumina poemelor în palme

și strigam de bucurie când reușeam să le
prind,

între două bătaii de secundă le călăream
până-n nori
și le readuceam apoi îmblânzite și calme

niciodată n-am fost străpunsă în noapte
de negăsirea lor, fiindcă niciodată
nu le-am pierdut printre tristeți nimbate

pe atunci veneau și din palmă îmi ciuguleau,
acum nu mai ciugulesc, că nu le mai dau!

Rodica Dragomir

Nu mă-ntreba

(din *Mișcarea literară* /octombrie 2013)

Noapte și zi prin cuvinte alergând,
am lăsat în urma mea dâră argintie,
câteva scăpărări de gând,
o cugetare sau o poezie.

Asta până am învățat să le vând

La porțile Timpului, nesperiata
de faptul că toate aveau un călcâi al lui Ahile
și știam că vor fi lovite odată și-odată

Nu mă-ntreba, cititor, peste câte zile
se va opri balansul meu printre cuvinte și
glorie,

nu mă-ntreba, treci peste aceste file,
căci sunt câteva ore din zi când nu am
memorie!

Ion Bogdan

Terra Maramorosiensis

Maramureșul este un spațiu posibil
în mileniul acesta provizoriu
unde poetul este încă credibil,
chiar dacă are același repertoriu

în versuri – e ca o vale a pământului,
largă, între niște munți semeți,
acolo poetul păzește limpezimea cuvântului,
ca cerberul Toto Ciri-Biri ale copiilor cetății

a avut și aur, se spune, în vechime,
dar acum în alte țări strălucește,
închise sunt azi ale lui mine,
doar poetul, amicalmente, ce le mai
pomenește!

Marius Ștefan Aldea

Îmi zic

(din *Ziua cea mai lungă*, antologie de poezie
contemporană, coord. Aleksandar Stoicovici,
Ed. Herg Benet, Buc.2011)

Trebuie că toate femeile care m-au iubit un
pic
m-au cunoscut pe când eram poetul străzii,
îmi zic,

și încep să le număr:
ca după ploaie femei –
câteva, totuși, privindu-se în oglinda literară
și tinzând spre subcultura de idei
au făcut totul ca în revista mea
să apară

eu, după cum istoricii literari vor fi
demonstrat,
am fost de acord cu ele doar până
am simțit că sunt oarecum exploatat
și atunci am pus simfoniei lor frână

de atunci stau cu o femeie cam o săptămână,
până începe să scrie și să publice în reviste
și, din acel moment, o las de mână
și pentru mine încetează să mai existe

au fost și femei care m-au părăsit, au fost să
fie,
dar alea, evident, n-au avut habar de poezie!

Andra Rotaru

Ochii

(din *Ziua cea mai lungă*, antologie de poezie
contemporană, coord. Aleksandar Stoicovici,
Ed. Herg Benet, Buc.2011)

mă dor ochii de câtă literatură potențială 01
am
citit, răsfoit, conspectat, carte cu carte,
până și în pat, sub cearșaful alb ademeneam
literatura tânără s-o citesc peste noapte,
dar lecturile mi-au fost folositoare
c-am prins aproape toate bursele literare

acum, aici la București, cad zăpezi și-o iarnă
grea vine,
eu mă voi retrage spre ținuturile sudului în
documentare,
dar tu, cititor, de vei citi și scrie la fel de mult
ca mine,
poți veni aici. te aștept. salutare.

Adrian Suci

În ziua de odihnă a măcelarului

(din *Ziua cea mai lungă*, antologie de poezie
contemporană, coord. Aleksandar Stoicovici,
Ed. Herg Benet, Buc.2011)

În nopțile și zilele mele când, cuminte,
mai scriu poezie din lipsă de femei,
ori din lipsă de ocupație,
mă simt ca un măcelar printre cuvinte.

Un măcelar conștient că e singur, fără nici o
obligatie
față de ele, în fiecare văzând doar un viitor
produs finit pe bază de carne, zgârciuri sau
șorici. Amețitor
este faptul că și ele, cuvintele, se comportă de
parcă ar avea

o viață fără urmări. Se aruncă nădușite de
emoție
spre cuțitele mele, fără regrete și fără
întrebări.

Așa, în ritmul acesta,
indiferent cum o iei,
nici o zi de odihnă n-o să mai am
și atunci când mai fac sex și cu femeii?...

Robert Șerban

O dorință

(din *Ziua cea mai lungă*, antologie de poezie
contemporană, coord. Aleksandar Stoicovici,
Ed. Herg Benet, Buc.2011)

de când mă știu,
încă înainte de a mă naște,
mi-am dorit cu ardoare să scriu –

veți spune, firește, că exagerez,
sau că bazaconii vorbesc,
ori mai rău, poate,
că vreau să vă manipulez.

dar e absolut firesc,
în ziua de azi când, dând din coate,
toată lumea vorbește la TV în veselie,
cu mai mult sau mai puțin piper pe limbă,
să vrea cineva să și scrie
despre ce a fost, despre comunism,
și repede-repede, până nu își schimbă
impresiile,
într-o cărticică roz, dacă se poate,
și am demonstrat că poate să se poată –
așa că reacțiile
voastre la dorința mea sunt ușor deplasate
și aeriene:
nu sunt a cincea roată
a scriitorimii timișorene!

CITITOR DE REVISTE

Vatra, nr. 6-7/ 2013

Spicuim din sumarul acestei ediții: „Vatra-dialog” cu

Augustin Buzura și Geta Dimisianu (intervievați de Iulian Boldea și Sorin Preda); „In memoriam Alexandru Mușina”: Ion Mureșan, Romulus Bucur, Gellu Dorian, Traian Ștef, Viorel Mureșan, Constantin M. Popa, Emilian Galaicu-Păun, Al. Cistelean, Cornel Ungureanu, Florin Iaru, Angela Marcovici, Liviu Ioan Stoiciu, Ovidiu Moceanu, Daniel Vighi, Caius Dobrescu, Dan-Silviu Boierescu, Vasile Spiridon și Iulian Boldea.

La „Cronica literară”, Gheorghe Perian scrie despre „Etnocritica” lui Călin Crăciun, iar Călin Crăciun scrie, la rândul său, despre „Diacriticele” lui Al. Cistelean, în timp ce Andrei Moldovan se străduiește să-l convingă (în primul rând!) pe Ion Simuț, că volumul său „Vămile posterității”, este mai mult chiar decât declară autorul acestui tom, apărut la Editura Academiei Române, în 2012, „pentru că este o curajoasă și temeinic argumentată aducere în actualitate a istoriei literare și a rostului pe care ea îl are”, își susține afirmația criticul de la Beclean. Cartea are nouă capitole, primele patru dintre acestea fiind dedicate clasicilor Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Eugen Lovinescu și Tudor Arghezi.

„Pentru autorul «Vămile posterității», dialogul cu opera lovinesciană devine o formă de autoanaliză, o interogare de sine, o clarificare de direcție a criticii și a criticului care își asumă rolul în fața istoriei. Eugen Lovinescu devine astfel un reper, dar unul viu, care parcurge etape ale cunoașterii de sine în raport cu literatura, fie că avem de-a face cu forme permanente de autointerogație, fie că recurge la confesiune. (...) Lupta cu sine este cea care îi limpezește calea spre autonomia esteticului, de la impresionism spre critica de direcție, de la «omul primului gust» la «omul deliberativ», ne mai spune Andrei Moldovan.

Dosarul tematic al acestui număr (foarte consistent și extrem de interesant!),

„Transdisciplinaritate cu Basarab Nicolescu”, cuprinde „Vatra-dialog cu Basarab Nicolescu”, interpretări și evocări semnate de Horia Bădescu, Constantin Cubleşan, Victor Cupșa, Marian Victor Buciu, Dorin Ștefănescu, Pompiliu Crăciunescu, Dumitru Mircea Buda, Adriana Teodorescu, Petrișor Militaru, Emanuela Ilie, Mihaela Gregorean, Irina Dincă, Luiza Mitu, Cristina Poterășoiu, Mirela Mureșan, Bogdan Rațiu, Maria Chețan și Adela Rezan.

Alte rubrici și alți autori completează sumarul unui număr care confirmă încă o dată, dacă mai era nevoie, că revista „Vatra” este una dintre cele mai prestigioase reviste de cultură din țară: Una care se respectă și își respectă cititorii!

România literară nr.

33/2013. În editorial,

Nicolae Manolescu, pe marginea unui

articol semnat de Paul Cernat, apărut în revista *Observator cultural*, este îngrijorat de susținerea formării unei *platforme ideologice*, menită a reinventa *critica de direcție*. Nicolae Manolescu susține că un astfel de demers nu aduce nimic nou în critica literară. „Platforma *Critic/Atac* nu are nicio șansă de a deveni o nouă direcție critică, nu numai pentru că (din fericire!) nici actualitatea lui Gherea, nici a lui Lenin nu mi se par idei de viitor, dar și pentru că lipsa deplină de spirit critic a protagoniștilor îi conduce la comentarii de un enorm ridicol, bazată pe cea mai tendențioasă confuzie populistă de valori. O direcție nouă în cultura română? Nici vorbă! (...) Una cât se poate de veche de pe vremea copilăriei comunismului.” În acest număr semnează cronici literare Andreea Răsuceanu la *Travesti* de Mircea Cărtărescu (Editura Humanitas), Mihaela Mudure la cartea de poezie *Fulgurații* semnată de Ioan Milea (Editura Limes), Cosmin Ciotloș la romanul *Do Not Cross* de Dora Pavel (Editura Polirom), Sorin Lavric rămâne tot la cărți editate de Fundația Academia Civică și comentează

**România
literară**

paginile de memorii și eseuri *Tortura pe înțelesul tuturor* de Florin Constantin Pavlovici. Poetul Adrian Alui Gheorghe public la Editura Cartea Românească romanul *Urma*. *Urma* este un roman poetic – afirmă Marius Miheț – despre posibilitățile evaziunii într-o lume a bolgiilor concentraționare. Prozatoarea Gabriela Adameșteanu publică un fragment dintr-o viitoare carte, „Anii romantici”, memorialistică, o saga a familiei Adameșteanu. Criticul Gheorghe Grigurcu, de data aceasta, semnează o pagină de poezii.

România literară, nr. 37/2013 Din sumarul acestui număr, recomandăm, în primul rând, cronica lui Gheorghe Grigurcu, intitulată „Un neoromantic”, care scrie despre poezia lui Olimpiu Nușfelean.

„Departe de-a fi un exaltat, afirmă, printre altele, redevabilul critic de la Târgu Jiu, un tumultos, un exhibiționist al afectelor, poetul le zăgăzuiește, le filtrează printr-o disciplină care le aduce în situația unei așteptări, a unei tânjiri. Ele pulsează doar în subtext. Nu proclamația constituie modul manifestării lor, ci visul transcris ca atare. Nu strigătul pornește din gura autorului, ci aburul respirației. Avem a face în textele cele mai relevante, cu o elegie a sfiei, a unei candori melancolice: «Ciripitul păsărilor dimineții/ vine mai târziu/ Mai întâi – povestioara poetică/ a adolescentului/ furișată în caietul de amintiri,/ desenul din caietul de caligrafie,/ viața scurtă a pescarului/ ce-și aruncă năvodul/ sub stâncile frământate,/ Când eu aș vrea/ să mă surprinzi nepregătit tău neiertător,/ să mă-nfășori apoi/ în tandrețea ta muzicală/ să mă faci prizonierul/ sfârșitului tău zilnic.». (*Eu, celălalt*...). Și mai departe, zice tot Grigurcu: „Renunțând la aparatul grandios, la construcția prezumțioasă a identității romantice, Olimpiu Nușfelean preferă modestia perspectivei interiorizate, în care detaliile se încarcă de trăirile ce-și dobândesc o paradoxală plenitudine chiar prin ținuta lor «prozaică». Se află aici și o prelungire a poeziei de la *Steaua* de pe vremuri, zisă de «notație» care consta în simplificarea discursului tangent la aspectele concretului revelator. Orgolioasă în fond această creație de o aparență demisionară se vrea o cale înmăpșătată a succesului la sfera intimității. Mai curând decât în solemnitatea stilată, eul se regăsește în domesticitate: «Lectură a poeziei –/ toți se risipesc pe la casele lor» (*Lectură*)”

Prudență interiorizată sau interiorizare prudentă? (...) „Când revine la contemplație, își conspicează o dispoziție de bază a naturii nostalgice care e nostalgia naturii. Aceasta nu e decât năzuința spre viziunile de spațiu și de timp ale claustrărilor: «poetii părăsiți de iarba lor». Constatând granița inviolabilă dintre natură și expresie, în cele din urmă Olimpiu Nușfelean își situează criza în zona stilistică. O absoarbe prin figurarea unui contrast între miniatural și maximal. Idealizându-l printr-o asemenea basculare, lăsându-i intactă energia”. (...) „Avem astfel – conchide criticul – a face cu o trudă a (des)cumpăniri reprezentărilor cu care operează poetul (temeritatea e, firește, maximal, sfiala minimal), care se lasă cu «suda singurătății» (sintagmă reprezentând titlul adecvat al unuia dintre volumele d-sale).”

Cultura, nr. 34/ 2013 „Poemele de la ora 17:00” se inti-

tulează cronica lui Ștefan Baghiu (pe care o recomandăm cu căldură cititorilor de reviste) din *Cultura* nr. 34/ 19 septembrie 2013, și care vizează cea mai recentă carte de versuri a lui Nicolae Avram: *All Death Jazz*, apărută la Casa de Editura Max Blecher, Bistrița. Cronică este amplă, aplicată și (puțin zis!) favorabilă. O primă secvență:

„Nicolae Avram era, până acum câțiva ani, când a publicat volumul „Federeii”, un nume total necunoscut cititorilor de poezie. Deși nici astăzi cotele sale de celebritate nu au crescut foarte mult, poetul este știut în mediile literare ca având una din cele mai originale și autentice voci ale poeziei recente”. A doua la mână:

„Pentru cei care au citit primul volum al autorului, versurile noi nu vor fi o surpriză: poezia lui Avram continuă în aceeași linie frustă, același *copy-paste* al trivialității, aceleași scene hard, care-l situează în descendența reală al lui Arghezi și Bogza. Și spun «reală» pentru că adeseori această descendență a fost atribuită pripit generației 2000 în general – fără o corespondență tematică și discursivă directă (ci doar pentru că a vorbi despre perversiuni sexuale și a devoala partea întunecată a societății se traduce la noi nemediat prin mai singurul ascendent cunoscut – Bogza). Teribilismul este însă o notă inexistentă în

volumele lui Avram. Moștenirea argheziană (orfelinatul, închisoarea) și adstratul avangardist (reducerea artificilor stilistice până la autosusținerea efectului de poezie exclusiv prin realitatea referență și accentuarea formulelor și evenimentelor crude) devin evidente tocmai prin această renunțare la accidental și la șocul de efect imediat și de lungime scurtă. Mai mult, atenuarea – încă din debutul volumului – scenelor dure cu micile descrieri de peisaj transformă totul într-o lume palpabilă, sporind efectul actelor subumane aproape de vocea unei Terry Wolverton (apropiată a tematicii abandonului): «Duminica dimineța după gustare/ suntem liberi/ daniel mândelu petrică bebe/ moartea coco gușteru chiștoc/ urmărim un dric printre picăturile/ de ploaie// dricul se mișcă încet pe deal printre pruni// se rostește ectenia ploaia încă nu s-a dus/ suntem uzi până la piele ne mănâncă râia». Și, ceva mai la vale:

„În continuarea *Federeilor*, *All Death Jazz* este povestea «devenirii» (cu toate ghilimelele de rigoare) copiilor instituționalizați. Firește, par să spună poemele, încercând să funcționeze în parametri normali, eșuează – într-un fel sau altul. Tragedia însă este complet neasimilată de personaje, iar răul plutește ca element absurd și în același timp definitoriu pentru o lume a disfuncționalităților: mama care a murit bând spirt, tatăl care-și abuzează fiica, bărbatul care se masturbează privind lenjeria unei adolescente etc.”

În concluzie (spune cronicarul): „Proiectul lui Nicolae Avram este însă aparte în literatura română de azi. Deși riscant, el va pune în dificultate critica de întâmpinare tocmai din cauza acestei asumări conștiente a gros-planurilor interdependente. La fel ca în cazul recentului *Vântureasa de plastic*, volumul de debut al lui Marius Chivu, sau al *Epistolei din Filipeni* a basarabeanului Anatol Grosu, povestea, prin cadrele bine decupate, are toate șansele să acopere neajunsurile (sau, dimpotrivă, exagerările) poetice, iar *All Death Jazz* să devină o carte definitorie pentru critica socială făcută cu cuțitul”. (A.P.)

Convorbiri literare
nr. 6/2013. În editorialul său, Cassian

Maria Spiridon continuă să analizeze opiniile economice ale lui Mihai Eminescu. Iată una

dintre ele, printre citate: „Posesiunea, averea este echivalentul puterii. Năzuința oamenilor după *bogăție* e identică – spune poetul. Această putere consistă într-aceea, că alții prin trebuințele lor depind de mine, și de aceea voința celorlalți e supusă voinței noastre. Dacă această putere e pusă în execuțiune, ea se numește *dominare* (Herrschaft) – de aceea cine se năzuiește după avere, caută *dominarea*”. Virgil Nemoianu scrie despre „stilul marilor profeți biblici”. Enunțul său începe astfel: „Cu mulți ani în urmă am scris un mic eseu despre stilistica Evangheliștilor, reluat apoi în volumul *Jocurile Divinității* (ediția a II-a, 2000, Polirom, Iași, p. 29-31). Sigur, nu eram și nu sunt specialist în materie, ci un simplu cititor și, sper, credincios. Despre profeții vetero-testamentari știu probabil încă și mai puțin, dar sînt oricum un cititor, plin de respectuoasă curiozitate. Îmi permit așadar numai câteva observații, încurajat de faptul că Biblia ca literatură e un subiect relativ frecventat de cursuri în universitățile americane. Nu am pretenții mai mari. Profeții sunt citiți și recitiți nu numai în cultura religioasă a iudaismului, ci și de către creștinii occidentali (protestanți, adesea catolici), mai rar, dar în schimb serios, de către cei răsăriteni. Dar, zic eu, ar putea prezenta interes și pentru laici, indiferențiști, agnostici și alții”... Virgil Nemoianu se apropie aici de discuții filologic-istorice, cu referire la profeți și profeții, însă o face cu o pudoare exagerată, afirmând în câteva dăți că „nu eram și nu sunt specialist în materie”, „la care și-așa nu mă pricep”, „nici măcar în discuțiile teologice”, repetă Virgil Nemoianu reținerile în fața unor așa „subiecte mari”. El se scuză în acest context fiindcă nu este academic în domeniu, cum sunt de pildă marii teologi ai bisericii, scriitorii biblici și nu puțini aciuai pe lângă „sacru spațiu”. Trebuie să remarc în acest context că scuza față de tema abordată de Virgil Nemoianu ar trebui mai întâi să-și ceară chiar Biserica pentru nu puține comentarii ale reprezentanților ei care au ajuns să manipuleze anumite puteri divine ale profeției pentru a crea în jurul lor și, implicit, al Bisericii, glorie și smerenie, false glorie și smerenii. Câte vâltori în rândul credincioșilor și al necredincioșilor nu a produs Biserica, și cea Răsăriteană, și cea Apuseană prin exploatarea unor „evenimente” spirituale manifestate cine știe cum și cine știe unde, fapte produse de

oameni ai bisericii doar întru propria mărire, trecând sub propriul obroc marea naivitate care învâluie încă lumea de ieri și de astăzi. Dacă ar fi să discut aici felul cum s-a manifestat în România Biserica (indiferent de rit), după 1989 nu cred că majorității bisericoșilor le-ar veni somnul prea ușor. Iar cele ce gândesc eu nu sunt deloc fapte și afirmații de laudă în cazul instituției pomenite... Poate altădată.

Cafeneaua literară

Cafeneaua literară

9/2013. Poeta Angela Marinescu/ Angela Marcovici își plânge

soarta într-un interviu luat de Virgil Diaconu. Dar trebuie să spun că nu numai în această revistă, pe pagini întregi se dă importanță criticii literare, se zice, pe nemeritate, pentru că de 24 de ani până acum, în revistele literare (inclusiv cele vorbite și văzute) critica literară contemporană se tot caută pe sine și încă nu a reușit să se definească. Critica literară românească deocamdată nu are un „corpus”, este tot împrăștiată după cum am cunoscut-o. Înainte de '89 critica literară românească era cunoscută prin câțiva dintre protagoniștii ei, adică niște nume de seamă acolo. Acum, după '89, critica românească este cunoscută tot prin niște nume care practică exercițiul exegezei, al cronicii literare și al modestei recenzii. Angela Marinescu/Angela Marcovici se consideră poetă de mână întâi, dar critica literară se manifestă jalnic față de creațiile ei. Ea a scris și scrie poeme lungi și poezii scurte, însă efectul este același, nu o prea bagă nimeni în seamă. După felul cum răspunde „provocărilor” lansate de diferite reviste, rezultă că A.M./A.M. urăște postmodernismul, urăște și modernismul. După modul cum se exprimă în numele altor confrăți, e de mirare că poeți antologabili enumeră pe Nichita Stănescu și Virgil Mazilescu, șiăștia considerați postmoderniști, și pe Mircea Ivănescu. Poeta se vrea pe bune în opiniile sale. A.M./A.M. mai dă doi lei și pe poezia Marianei Marin, Alexandru Mușina și Cristian Popescu. O.K. Cât îl privește pe candidatul României la Premiul Nobel, A.M./A.M. afirmă: „Poezia lui Mircea Cărtărescu este supradimensionată valoric de către critica literară. El are și un nume predestinat: Cărtărescu. Pe de altă parte, am citit recent un editorial al lui Nicolae Manolescu în care spune că de câte ori

bebelușul Mircea Cărtărescu plânge, se consideră izolat, se simte rău, noi trebuie să-l mângâiem pe creștet. Însă atâtor scriitori foarte buni, care nu au avut parte de recenzii la cărțile lor, de premii, sau care nu au avut nici cel puțin posibilitatea de a publica, ce ar trebui să le facem? Pe ei cine îi mângâie? În raport cu aceștia, mai poate să apară bebelușul Mircea Cărtărescu un scriitor nedreptățit?” Dar astea însă sunt nimic pe lângă supărarea lui Liviu Ioan Stoiciu, care protestează scriindu-i poetului Virgil Diaconu, tot în *Cafeneaua literară*: „...La Sibiu am primit o lecție de umilință de care nu aveam nevoie. Pur și simplu nu mă interesa să fiu prezent la un festival dovedit mincinos (e prezentat pompos ca festival internațional și n-a avut decât câțiva scriitori de calitate...) (...) Am făcut o mare greșală că am venit în 12-14 iulie 2013 la Sibiu (am plecat de aici cu o alergie). (...Cartea mea a fost trimisă la festival de către Editura Tracus Arte, fără să mă anunțe.) De altfel, nu voi pomeni premiul primit în biobibliografia mea, e o amintire de rău-augur. Amatorismul organizatorilor (...) și nemernicia președintelui juriului, Al. Cistelean (devenit pentru mine o piață rea), m-au scârbit. Și organizatorii și președintele juriului au dat dovadă de rea-credință fățișă. (...) Am plecat discret, învins, fără să salut pe nimeni, evident supărat, dar eliberat că am scăpat viu și din această încercare. Mai am multe de învățat – dușmănia colegială a depășit la Sibiu orice imaginație (i-am atras atenția lui Al. Cistelean că de aici înainte ne despărțim pentru totdeauna; nimic mai caraghios, să afli de la un critic literar că poezia premiantului îi transmite energie negativă – o dovadă evidentă că Al. Cistelean s-a deprofesionalizat; totul se trage de la concurența cu «marele poet» Ion Mureșan, pentru mine un poet fără caracter, pe care Al. Mușina – pentru care s-a ținut un moment de reculegere, dacă tot veni vorba – nu dădea doi bani).” ...Așa e în poezie? Oare chiar așa să fie? Dar mai e întrebarea: Naiba te pune să te fofilezi pe la festivaluri, chit că n-ai trimis personal placheta pe adresa festivalului, ci altul ți-a făcut figura?... Mereu, mereu altul este de vină... Al. Cistelean a răspuns că nu contestă valoarea lui LIS, dar nu înțelege de ce trebuie să-i pună în spate sacul lui cu angoase. Și ar mai fi ceva, totuși, zic, gândindu-mă la LIS: să pui în cârca unui poet care nu mai este printre noi o expresie

care vizează pe unul viu?... Chiar că e cam de pășune...

Revista **Cafeneaua literară**, nr. 11/ 2013 care apare lunar la Pitești (director poetul Virgil Diaconu) își deschide paginile cu rubrica *Eveniment*, în cadrul căreia sînt anunțate Premiile revistei pe anul 2012, acordate poetului și criticului Gheorghe Grigurcu, poetului Daniel Corbu și criticului Ștefan Ion Ghilimescu. Premiile au fost asigurate de Primăria Pitești, prin Centrul Cultural. Gheorghe Grigurcu este prezent cu eseul *Celebritatea*, în care radiografiază figurile literare impuse în diferite epoci postbelice, analizînd mecanisme de promovare și neezitînd să dezvăluie mecanisme producătoare de celebrități „rele”. La ancheta revistei privind poezia postmodernă răspunde Daniel Corbu, pentru care „În România postmodernismul a fost și a rămas un avangardism de refugiu”, după cum anunță titlul răspunsului său. Convins că „cel născut pentru poezie iubește conținutul, nu eticheta”, poetul ieșean spune: „Eu cred așa: dacă un text liric nu poartă în el pulberea aceea fină, pulberea metafizică, nu e poezie. În timp, criticii m-au înfățișat ca *neoromantic, textualist, neo avangardist, postmodernist*. I-am spus unuia dintre ei: pot fi și poet postmodernist, cum mă clasifici dumneata, doar dacă asta nu înseamnă lipsă de profunzime.” La rubrica *Clubul Cafeneaua literară* sînt publicate poezii de Virgil Diaconu, Calistrat Costin, Simona-Grația Dima, Costin Tănăsescu și Maria Pal. La rubrica *Lector*, sub titlul *Umanitatea scrisului*, poetul și criticul Paul Aretzu, redactor șef al revistei „Ramuri” de la Craiova, comentează cartea de eseuri *Tentația scrisului*, semnată de Olimpiu Nușfelean. Comentariul critic, extins pe aproape două pagini de revistă, se încheie astfel: „Cartea lui Olimpiu Nușfelean, remarcabilă prin eleganța stilului, prin dicțiunea ideilor, alcătuiește un puzzle unitar, din fragmente complementare, avînd o temă obsesivă, destinul literaturii. Ea este interesantă și actuală, elucidînd sau lăsînd deschise probleme diverse, în *tentația* de a integra tot mai mult subiectul *scrisului* în universul umanului.”

APOSTROF
revistă a uniunii scriitorilor

Apostrof nr. 10/ 2013 În loc de editorial, Marta Petreu

publică un comentariu-reportaj intitulat *Uniunea*

Scriitorilor în trei secvențe, privind rezultatele alegerilor din organizația breslei, în care deplînge situația noii conduceri a Uniunii, conducere antrenată în tot felul de corvoade, precum aceea de a anunța că, în semestrul al doilea al anului în curs, revistele Uniunii nu vor mai beneficia de subvenții de la Ministerul Culturii, rămînînd în sarcina redacțiilor să se descurce cum pot. Este mirată de „desemnarea” unor scriitori, la Filială, în funcții de conducere, după ce nu au ieșit la „vot”, ca și anunțul privind invitarea la ședințele lărgite a unor conducători de „Asociații și Societăți de scriitori” din zonele Filiale... Rectorul Universității („instituția cu cea mai lungă tradiție din România”), Ioan-Aurel Pop, publică discursul de la deschiderea anului academic 2013-2014, *Comunitatea egalilor*. Ștefan Borbely scrie despre Cernășevski, *Un gnostic ironic*. Cronica literară este semnată de Irina Petraș (despre Vasile Igna) și Ovidiu Pecican (Mona Marian-Chirilă). Lucian Nastasă, la rubrica Dosar, scrie despre *Lucian Blaga și „oratoria găunoasă” a lui Marin Ștefănescu*, comentînd „un strigăt de conștiință al lui Lucian Blaga față de ceea ce reprezenta atunci, ca și acum, impostura academică și universitară”. Poetul și publicistul bistrițean Menuț Maximilian este prezent cu un grupaj de poeme format din: *Cruci plutitoare, Rădăcini în cer, Apus, Ticăit, Ruga și Nu ne mai spunem nimic*. Gellu Dorian semnează *Cartea de la Uppsala*, un capitol din romanul cu același titlu.

Marmația literară,
revistă a festivalului
Internațional de Poezie
de la Sighetul

MARMAȚIA
literară

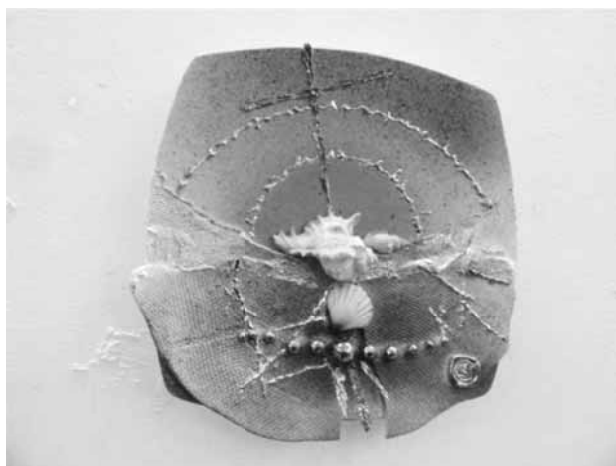
Marmației, septembrie 2013, publică mai întîi o listă a participanților la Festival în cei 40 de ani de poezie la Sighet. În interviul luat de Lucian Vasilescu lui Vasile Muste (redactor șef al revistei și director al festivalului), acesta vorbește despre întîlnirile organizate de-a lungul anilor sub semnul poeziei. Despre începutul Festivalului, interviuatul spune: „În toamna anului 1974 Festivalul a fost inițiat de un grup de oameni care iubeau poezia: Alexandru Țiplea, Constantin Calogherato (basarabean căsătorit în Maramureș), Ioan Dorel Todea, Ion Ardeleanu, poetul Gheorghe Chivu, I. Ardelean, dar și mai tinerii poeți Gheorghe Pârja, Echim

Vancea, Gheorghe Mihai Bârlea iar câțiva ani mai târziu a venit aici Laurențiu Ulici, care a schimbat fața festivalului conferindu-i, până la sfârșitul vieții, pondere, rigoare și modernitate.” Revista își oferă cu generozitate paginile unor ample grupaje poetice semnate de Ion Iuga (despre care scrie Radu Șuculescu), Ion Burnar (evocat de Nicolae Iuga), Ion Zubașcu (evocat de Ștefan Doru Dăncuș), Gheroghe Grigurcu (directorul de onoare al Festivalului), Andrei Zanca, Ioan es. Pop, Adrian Alui Gheorghe, Letiția Ilea, Ioan-Pavel Azap, Paul Vinicius, Gheorghe Pârja, Gevril Ciuban, Gheroghe Mihai Bârlea, Ileana Stețco, Echim Vancea, Nicolae Scheianu, Adrian Suciu ș.a. Lucian Perța parodiază creațiile a șapte poeți. Rubrica Sighet după 40 de ani... oferă cititorului un grupaj de evocări. Un alt grupaj de fotografii încheie revista într-o notă însuflețitoare, prietenească. (V.R.)

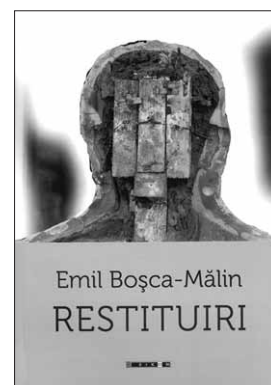
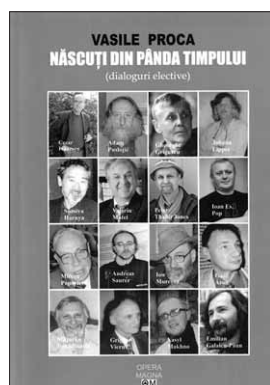
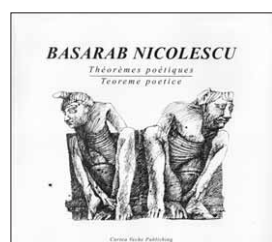
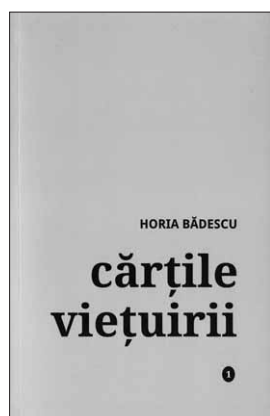
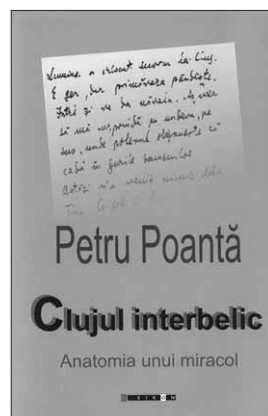
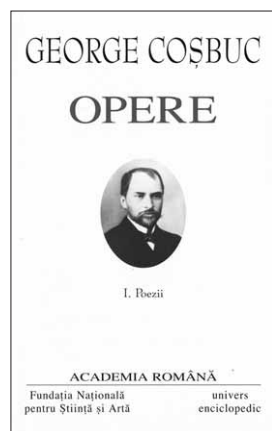
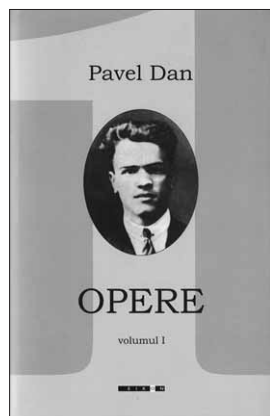
INFINITEZIMAL

Infinitesimal este numele unei noi publicații trimestriale, care apare la București și la Bistrița editată de Consiliul Județean Bistrița-Năsăud și Centrul Județean pentru Cultură Bistrița-Năsăud. Componenta redacției este următoarea: director – Sebastian-vlad Popa, redactori: Iuliana Dumitru, Vincențiu Mihail Iacob, Diana Oprea, Alexandru Uiuiu, art director – Mihai Păcurar, secretar de redacție – Răzvan Adam, comunicare – Gabriel Martin. Colaboratorii primului număr pe 2013 sînt: Ioana Ieronim, Susanne Teutsch, Ioan Groșan, Valentina Sandu-Dediu, Dan Dediu, Roxana Utale, Adriana-Rodica Barna, George Țâra,

Vlad Văidean, Irina Popescu-Criveanu, Daniela Duca, Liviu Ornea, Călin Căliman, Miruna Barbu, Radu Stănese, Beatrice Lăpădat, Manuela Zipiși, Vlad Monciu, Kristoph Locknow. Din titlurile sumarului menționăm: *O, de ce nu sunt eu oare / un sublim și respirabil element*, *Corupția sublimă*, *Josef Winkler*, *Italo Calvino*, *Mircea Dinescu*, *O doamnă venerabilă înspăimântă otrepele mediatice*, ...*revista dvs. n-o s-o pot citi, ci doar frunzări în poziții incomode* (Silviu Purcărete), *Matei Vișniec*, *apocalipsa Premiului Nobel*, *Gloria lumii nu trece și pace*, *De ce să îmi pese de colosalul părinte Wagner*, *Rubrica matematică*. Bistrițeanul Alexandru Uiuiu semnează eseu *Mircea Cărtărescu. Retehnologizarea fabricii românești de proză*, în care afirmă că „un roman foarte bine scris (...) se explică prin sine, după apariția publică el instituindu-se ca o lume cu repere și înțelesuri imanente.” George Țâra scrie și el *Ceva despre Mircea Cărtărescu*, socotind *Levantul* o capodoperă. Ioan Groșan scrie despre romanul *Țara ascunsă* de Alexandru Uiuiu, „saga unui sat de pe Valea Someșului” iar Adriana Rodica Barna publică o pagină de poezie. „Nu-i ușor să faci o publicație. Se recunoaște și în editorialul revistei: „E greu de ales ce să faci. Ce să fii. Ce să scrii.” Reținînd un citat din Fernando Pessoa, dintre multele date în primele două pagini ale publicației – „Nu tînji la nimic care nu există deja în tine. / Fiecare împreună cu sine e totul. / Ai parte de soare dacă e soare, de ramuri dacă le cauți. / De noroc dacă noroc ți-a fost dat.” – îi urăm revistei bucureștene-bistrițene să aibă parte de soare și de noroc! (M. L.)

CĂRȚI SOSITE LA REDACȚIE

„Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicațiilor și nici pentru conținutul materialelor publicate.”

Cristian IANZA, *Fereastră*